។ នមោ តស្ស ភគវតោ អរហតោ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស។

ខុទ្ទកនិកាយេ

ជាតក-អដ្ឋកថា

(ឆដ្ឋោ ភាគោ)

២២. មហានិបាតោ

[៥៣៨] ១. មូគបក្ខជាតកវណ្ណនា

មា បណ្ឌិច្ចយំ *វិភាវយា*តិ ឥទំ សត្ថា ជេតវនេ វិហរន្តោ មហាភិនិក្ខមនំ អារព្ភ កថេសិ។ ឯកទិវសញ្ហិ ភិក្ខូ ធម្មសភាយំ សន្និសិន្នា ភគវតោ នេក្ខម្មបារមី វណ្ណយន្តា និសីទឹសុ។ សត្ថា អាគន្ត្វា “កាយ នុត្ថ, ភិក្ខវេ, ឯតរហិ កថាយ សន្និសិន្នា”តិ បុច្ឆិត្វា “ឥមាយ នាមា”តិ វុត្តេ “ភិក្ខវេ, ឥទានិ មម បូរិតបារមិស្ស រជ្ជំ ឆឌ្ឌេត្វា មហាភិនិក្ខមនំ នាម អនច្ឆរិយំ។ អហញ្ហិ បុព្ពេ អបរិបក្កេ ញាណេ បារមិយោ បូរេន្តោបិ រជ្ជំ ឆឌ្ឌេត្វា និក្ខន្តោយេវា”តិ វត្វា តេហិ យាចិតោ អតីតំ អាហរិ។

អតីតេ កាសិរដ្ឋេ ពារាណសិយំ កាសិរាជា នាម ធម្មេន រជ្ជំ ការេសិ។ តស្ស សោឡសសហស្សា ឥត្ថិយោ អហេសុំ។ តាសុ ឯកាបិ បុត្តំ វា ធីតរំ វា ន លភិ។ នាគរា “អម្ហាកំ រញ្ញោ វំសានុរក្ខកោ ឯកោបិ បុត្តោ នត្ថី”តិ រាជង្គណេ សន្និបតិត្វា **កុសជាតកេ** (ជា. ២.២០.១ អាទយោ) អាគតនយេនេវ រាជានំ ឯវមាហំសុ “ទេវ, បុត្តំ បត្ថេថា”តិ។ រាជា តេសំ វចនំ សុត្វា សោឡសសហស្សា ឥត្ថិយោ “បុត្តំ បត្ថេថា”តិ អាណាបេសិ។ តា ចន្ទាទីនំ ទេវតានំ អាយាចនឧបដ្ឋានាទីនិ កត្វា បត្ថេន្តិយោបិ បុត្តំ វា ធីតរំ វា ន លភឹសុ។ អគ្គមហេសី បនស្ស មទ្ទរាជធីតា ចន្ទាទេវី នាម សីលសម្បន្នា អហោសិ។ រាជា “ភទ្ទេ, ត្វម្បិ បុត្តំ បត្ថេហី”តិ អាហ។ សា បុណ្ណមទិវសេ ឧបោសថំ សមាទិយិត្វា ចូឡសយនេ និបន្នាវ អត្តនោ សីលំ អាវជ្ជេត្វា “សចាហំ អខណ្ឌសីលា ឥមិនា មេ សច្ចេន បុត្តោ ឧប្បជ្ជតូ”តិ សច្ចកិរិយំ អកាសិ។

តស្សា សីលតេជេន សក្កស្ស ភវនំ ឧណ្ហាការំ ទស្សេសិ។ សក្កោ អាវជ្ជេន្តោ តំ ការណំ ញត្វា “ចន្ទាទេវី បុត្តំ បត្ថេតិ, ហន្ទាហំ បុត្តំ ទស្សាមី”តិ តស្សានុច្ឆវិកំ បុត្តំ ឧបធារេន្តោ ពោធិសត្តំ បស្សិ។ ពោធិសត្តោបិ តទា វីសតិ វស្សានិ ពារាណសិយំ រជ្ជំ ការេត្វា តតោ ចុតោ ឧស្សទនិរយេ និព្ពត្តិត្វា អសីតិវស្សសហស្សានិ តត្ថ បច្ចិត្វា តតោ ចវិត្វា តាវតិំសភវនេ និព្ពត្តិ។ តត្ថាបិ យាវតាយុកំ ឋត្វា តតោ ចវិត្វា ឧបរិទេវលោកំ គន្តុកាមោ អហោសិ។ សក្កោ តស្ស សន្តិកំ គន្ត្វា “មារិស, តយិ មនុស្សលោកេ ឧប្បន្នេ បារមិយោ ច តេ បូរិស្សន្តិ, មហាជនស្ស វុឌ្ឍិ ច ភវិស្សតិ, អយំ កាសិរញ្ញោ ចន្ទាទេវី នាម អគ្គមហេសី បុត្តំ បត្ថេតិ, តស្សា កុច្ឆិយំ ឧប្បជ្ជាហី”តិ វត្វា អញ្ញេសញ្ច ចវនធម្មានំ បញ្ចសតានំ ទេវបុត្តានំ បដិញ្ញំ គហេត្វា សកដ្ឋានមេវ អគមាសិ។ សោ “សាធូ”តិ សម្បដិច្ឆិត្វា បញ្ចហិ ទេវបុត្តសតេហិ សទ្ធិំ ទេវលោកតោ ចវិត្វា សយំ ចន្ទាទេវិយា កុច្ឆិម្ហិ បដិសន្ធិំ គណ្ហិ។ ឥតរេ បន ទេវបុត្តា អមច្ចភរិយានំ កុច្ឆីសុ បដិសន្ធិំ គណ្ហឹសុ។

តទា ចន្ទាទេវិយា កុច្ឆិ វជិរបុណ្ណា វិយ អហោសិ។ សា គព្ភស្ស បតិដ្ឋិតភាវំ ញត្វា រញ្ញោ អារោចេសិ។ តំ សុត្វា រាជា គព្ភស្ស បរិហារំ ទាបេសិ។ សា បរិបុណ្ណគព្ភា ទសមាសច្ចយេន ធញ្ញបុញ្ញលក្ខណសម្បន្នំ បុត្តំ វិជាយិ។ តំ ទិវសមេវ អមច្ចគេហេសុ បញ្ច កុមារសតានិ ជាយិំសុ។ តស្មិំ ខណេ រាជា អមច្ចគណបរិវុតោ មហាតលេ និសិន្នោ អហោសិ។ អថស្ស “បុត្តោ, តេ ទេវ, ជាតោ”តិ អារោចយិំសុ។ តេសំ វចនំ សុត្វា រញ្ញោ បុត្តបេមំ ឧប្បជ្ជិត្វា ឆវិយាទីនិ ឆិន្ទិត្វា អដ្ឋិមិញ្ជំ អាហច្ច អដ្ឋាសិ, អព្ភន្តរេ បីតិ ឧប្បជ្ជិ, ហទយំ សីតលំ ជាតំ។ សោ អមច្ចេ បុច្ឆិ “តុដ្ឋា នុ ខោ តុម្ហេ, មម បុត្តោ ជាតោ”តិ? “កឹ កថេថ, ទេវ, មយំ បុព្ពេ អនាថា, ឥទានិ បន សនាថា ជាតា, សាមិកោ នោ លទ្ធោ”តិ អាហំសុ។ រាជា មហាសេនគុត្តំ បក្កោសាបេត្វា អាណាបេសិ “មម បុត្តស្ស បរិវារោ លទ្ធុំ វដ្ដតិ, គច្ឆ ត្វំ អមច្ចគេហេសុ អជ្ជ ជាតា ទារកា កិត្តកា នាមាតិ ឱលោកេហី”តិ។ សោ “សាធូ”តិ សម្បដិច្ឆិត្វា អមច្ចគេហានិ គន្ត្វា ឱលោកេន្តោ បញ្ច កុមារសតានិ ទិស្វា បុនាគន្ត្វា រញ្ញោ អារោចេសិ។

រាជា បញ្ចន្នំ ទារកសតានំ កុមារបសាធនានិ បេសេត្វា បុន បញ្ច ធាតិសតានិ ច ទាបេសិ។ មហាសត្តស្ស បន អតិទីឃាទិទោសវជ្ជិតា អលម្ពត្ថនិយោ មធុរថញ្ញាយោ ចតុសដ្ឋិ ធាតិយោ អទាសិ។ អតិទីឃាយ ហិ ឥត្ថិយា

បស្សេ និសីទិត្វា ថញ្ញំ បិវតោ ទារកស្ស គីវា ទីឃា ហោតិ, អតិរស្សាយ បស្សេ និសីទិត្វា ថញ្ញំ បិវន្តោ ទារកោ និប្បីឡិតខន្ធដ្ឋិកោ ហោតិ, អតិកិសាយ បស្សេ និសីទិត្វា ថញ្ញំ បិវតោ ទារកស្ស ឩរូ រុជ្ជន្តិ, អតិថូលាយ បស្សេ និសីទិត្វា ថញ្ញំ បិវន្តោ ទារកោ បក្ខបាទោ ហោតិ, អតិកាឡិកាយ ខីរំ អតិសីតលំ ហោតិ, អតិឱទាតាយ ខីរំ អតិឧណ្ហំ ហោតិ, លម្ពត្ថនិយា បស្សេ និសីទិត្វា ថញ្ញំ បិវន្តោ ទារកោ និប្បីឡិតនាសិកោ ហោតិ។ កាសានញ្ច បន ឥត្ថីនំ ខីរំ អតិអម្ពិលំ ហោតិ, សាសានញ្ច បន ឥត្ថីនំ ខីរំ អតិកដុកាទិភេទំ ហោតិ, តស្មា តេ សព្ពេបិ ទោសេ វិវជ្ជេត្វា អលម្ពត្ថនិយោ មធុរថញ្ញាយោ ចតុសដ្ឋិ ធាតិយោ ទត្វា មហន្តំ សក្ការំ កត្វា ចន្ទាទេវិយាបិ វរំ អទាសិ។ សាបិ គហិតកំ កត្វា ឋបេសិ។

រាជា កុមារស្ស នាមគ្គហណទិវសេ លក្ខណបាឋកេ ព្រាហ្មណេ បក្កោសាបេត្វា តេសំ មហន្តំ សក្ការំ កត្វា កុមារស្ស អន្តរាយាភាវំ បុច្ឆិ។ តេ តស្ស លក្ខណសម្បត្តិំ ទិស្វា “មហារាជ, ធញ្ញបុញ្ញលក្ខណសម្បន្នោ អយំ កុមារោ, តិដ្ឋតុ ឯកទីបោ, ទ្វិសហស្សបរិវារានំ ចតុន្នម្បិ មហាទីបានំ រជ្ជំ ការេតុំ សមត្ថោ ហោតិ, នាស្ស កោចិ អន្តរាយោ បញ្ញាយតី”តិ វទឹសុ។ រាជា តេសំ វចនំ សុត្វា តុស្សិត្វា កុមារស្ស នាមំ ករោន្តោ យស្មា កុមារស្ស ជាតទិវសេ សកលកាសិរដ្ឋេ ទេវោ វស្សិ, យស្មា ច រញ្ញោ ចេវ អមច្ចានញ្ច ហទយំ សីតលំ ជាតំ, យស្មា ច តេមយមានោ ជាតោ, តស្មា “តេមិយកុមារោ”តិស្ស នាមំ អកាសិ។ អថ នំ ធាតិយោ ឯកមាសិកំ អលង្ករិត្វា រញ្ញោ សន្តិកំ អានយឹសុ។ រាជា បិយបុត្តំ អាលិង្គិត្វា សីសេ ចុម្ពិត្វា អង្កេ និសីទាបេត្វា រមយមានោ និសីទិ។

តស្មិំ ខណេ ចត្តារោ ចោរា អានីតា។ រាជា តេ ទិស្វា “តេសុ ឯកស្ស ចោរស្ស សកណ្ដកាហិ កសាហិ បហារសហស្សំ ករោថ, ឯកស្ស សង្ខលិកាយ ពន្ធិត្វា ពន្ធនាគារបវេសនំ ករោថ, ឯកស្ស សរីរេ សត្តិបហារំ ករោថ, ឯកស្ស សូលារោបនំ ករោថា”តិ អាណាបេសិ។ អថ មហាសត្តោ បិតុ វចនំ សុត្វា ភីតតសិតោ ហុត្វា “អហោ មម បិតា រជ្ជំ និស្សាយ អតិភារិយំ និរយគាមិកម្មំ អកាសី”តិ ចិន្តេសិ។ បុនទិវសេ បន តំ សេតច្ឆត្តស្ស ហេដ្ឋា អលង្កតសិរិសយនេ និបជ្ជាបេសុំ។ សោ ថោកំ និទ្ទាយិត្វា បពុទ្ធោ អក្ខីនិ ឧម្មីលេត្វា សេតច្ឆត្តំ ឱលោកេន្តោ មហន្តំ សិរិវិភវំ បស្សិ។ អថស្ស បកតិយាបិ ភីតតសិតស្ស អតិរេកតរំ ភយំ ឧប្បជ្ជិ។ សោ “កុតោ នុ ខោ អហំ ឥមំ ចោរគេហំ អាគតោម្ហី”តិ ឧបធារេន្តោ ជាតិស្សរញាណេន ទេវលោកតោ អាគតភាវំ ញត្វា តតោ បរំ ឱលោកេន្តោ ឧស្សទនិរយេ បក្កភាវំ បស្សិ, តតោ បរំ ឱលោកេន្តោ តស្មិំយេវ នគរេ រាជភាវំ អញ្ញាសិ។

អថស្ស “អហំ វីសតិវស្សានិ ពារាណសិយំ រជ្ជំ ការេត្វា អសីតិវស្សសហស្សានិ ឧស្សទនិរយេ បច្ចិំ, ឥទានិ បុនបិ ឥមស្មិំយេវ ចោរគេហេ និព្ពត្តោម្ហិ, បិតា មេ ហិយ្យោ ចតូសុ ចោរេសុ អានីតេសុ តថារូបំ ផរុសំ និរយសំវត្តនិកំ កថំ កថេសិ, សចាហំ រជ្ជំ ការេស្សាមិ, បុនបិ និរយេ និព្ពត្តិត្វា មហាទុក្ខំ អនុភវិស្សាមី”តិ អាវជ្ជេន្តស្ស មហន្តំ ភយំ ឧប្បជ្ជិ។ ពោធិសត្តស្ស កញ្ចនវណ្ណំ សរីរំ ហត្ថេន បរិមទ្ទិតំ បទុមំ វិយ មិលាតំ ទុព្ពណ្ណំ អហោសិ។ សោ “កថំ នុ ខោ ឥមម្ហា ចោរគេហា មុច្ចេយ្យ”ន្តិ ចិន្តេន្តោ និបជ្ជិ។ អថ នំ ឯកស្មិំ អត្តភាវេ មាតុភូតបុព្ពា ឆត្តេ អធិវត្ថា ទេវធីតា អស្សាសេត្វា “តាត តេមិយកុមារ, មា ភាយិ, មា សោចិ, មា ចិន្តយិ។ សចេ ឥតោ មុច្ចិតុកាមោសិ, ត្វំ អបីឋសប្បីបិ បីឋសប្បី វិយ ហោហិ, អពធិរោបិ ពធិរោ វិយ ហោហិ, អមូគោបិ មូគោ វិយ ហោហិ, ឥមានិ តីណិ អង្គានិ អធិដ្ឋាយ អត្តនោ បណ្ឌិតភាវំ មា បកាសេហី”តិ វត្វា បឋមំ គាថមាហ –

១. “មា បណ្ឌិច្ចយំ វិភាវយ, ពាលមតោ ភវ សព្ពបាណិនំ;
សព្ពោ តំ ជនោ ឱចិនាយតុ, ឯវំ តវ អត្ថោ ភវិស្សតី”តិ។

តត្ថ **បណ្ឌិច្ចយ**ន្តិ បណ្ឌិច្ចំ, អយមេវ វា បាឋោ។ **ពាលមតោ**តិ ពាលោ ឥតិ សម្មតោ។ **សព្ពោ ជនោ**តិ សកលោ អន្តោជនោ ចេវ ពហិជនោ ច។ **ឱចិនាយតូ**តិ “នីហរថេតំ កាឡកណ្ណិ”ន្តិ អវមញ្ញតុ, អវជានាតូតិ អត្ថោ។

សោ តស្សា វចនេន អស្សាសំ បដិលភិត្វា –

២. “ករោមិ តេ តំ វចនំ, យំ មំ ភណសិ ទេវតេ;
អត្ថកាមាសិ មេ អម្ម, ហិតកាមាសិ ទេវតេ”តិ។ –

ឥមំ គាថំ វត្វា តានិ តីណិ អង្គានិ អធិដ្ឋាសិ។ សា ច ទេវធីតា អន្តរធាយិ។ រាជា បុត្តស្ស អនុក្កណ្ឋនត្ថាយ តានិ បញ្ច កុមារសតានិ តស្ស សន្តិកេយេវ ឋបេសិ។ តេ ទារកា ថញ្ញត្ថាយ រោទន្តិ បរិទេវន្តិ។ មហាសត្តោ បន និរយភយតជ្ជិតោ “រជ្ជតោ មេ សុស្សិត្វា មតមេវ សេយ្យោ”តិ ន រោទតិ ន បរិទេវតិ។ អថស្ស ធាតិយោ តំ បវត្តិំ ញត្វា ចន្ទាទេវិយា អារោចយឹសុ។ សាបិ រញ្ញោ អារោចេសិ។ រាជា នេមិត្តកេ ព្រាហ្មណេ បក្កោសាបេត្វា បុច្ឆិ។ អថ ព្រាហ្មណា អាហំសុ “ទេវ, កុមារស្ស បកតិវេលំ អតិក្កមិត្វា ថញ្ញំ ទាតុំ វដ្ដតិ, ឯវំ សោ រោទមានោ ថនំ ទឡ្ហំ គហេ

ត្វា សយមេវ បិវិស្សតី”តិ។ តតោ បដ្ឋាយ ធាតិយោ កុមារស្ស បកតិវេលំ អតិក្កមិត្វា ថញ្ញំ ទេន្តិ។ ទទមានា ច កទាចិ ឯកវារំ អតិក្កមិត្វា ទេន្តិ, កទាចិ សកលទិវសំ ខីរំ ន ទេន្តិ។

វីមំសនកណ្ឌំ

សោ និរយភយតជ្ជិតោ សុស្សន្តោបិ ថញ្ញត្ថាយ ន រោទតិ, ន បរិទេវតិ។ អថ នំ អរោទន្តម្បិ ទិស្វា “បុត្តោ មេ ឆាតោ”តិ មាតា វា ថញ្ញំ បាយេតិ, កទាចិ ធាតិយោ វា បាយេន្តិ។ សេសទារកា ថញ្ញំ អលទ្ធវេលាយមេវ រោទន្តិ បរិទេវន្តិ។ មហាសត្តោ បន និរយភយតជ្ជិតោ ន រោទតិ, ន បរិទេវតិ, ន និទ្ទាយតិ, ន ហត្ថបាទេ សមិញ្ជតិ, ន សទ្ទំ ករោតិ។ អថស្ស ធាតិយោ “បីឋសប្បីនំ ហត្ថបាទា នាម ន ឯវរូបា ហោន្តិ, មូគានំ ហនុកបរិយោសានំ នាម ន ឯវរូបំ ហោតិ, ពធិរានំ កណ្ណសោតានិ នាម ន ឯវរូបានិ ហោន្តិ, ភវិតព្ពមេត្ថ ការណេន, វីមំសិស្សាម ន”ន្តិ ចិន្តេត្វា “ខីរេន តាវ នំ វីមំសិស្សាមា”តិ សកលទិវសំ ខីរំ ន ទេន្តិ។ សោ សុស្សន្តោបិ ខីរត្ថាយ សទ្ទំ ន ករោតិ។ អថស្ស មាតា “បុត្តោ មេ ឆាតោ”តិ សយមេវ ថញ្ញំ បាយេតិ។ ឯវំ អន្តរន្តរា ខីរំ អទត្វា ឯកសំវច្ឆរំ វីមំសន្តាបិស្ស អន្តរំ ន បស្សីសុ។

តតោ អមច្ចាទយោ រញ្ញោ អារោចេសុំ “ឯកវស្សិកទារកា នាម បូវខជ្ជកំ បិយាយន្តិ, តេន នំ វីមំសិស្សាមា”តិ បញ្ច កុមារសតានិ តស្ស សន្តិកេយេវ និសីទាបេត្វា នានាបូវខជ្ជកានិ ឧបនាមេត្វា ពោធិសត្តស្ស អវិទូរេ ឋបេត្វា “យថារុចិ តានិ បូវខជ្ជកានិ គណ្ហថា”តិ បដិច្ឆន្នដ្ឋានេ តិដ្ឋន្តិ។ សេសទារកា កលហំ ករោន្តា អញ្ញមញ្ញំ បហរន្តា តំ តំ គហេត្វា ខាទន្តិ។ មហាសត្តោ បន អត្តានំ ឱវទិត្វា “តាត តេមិយកុមារ, និរយភយំ តេច្ឆន្តោ បូវខជ្ជកំ តេច្ឆាហី”តិ និរយភយតជ្ជិតោ បូវខជ្ជកំ ន ឱលោកេសិ។ ឯវំ បូវខជ្ជកេនបិ ឯកសំវច្ឆរំ អន្តរន្តរា វីមំសន្តាបិស្ស នេវ អន្តរំ បស្សីសុ។

តតោ “ទ្វិវស្សិកទារកា នាម ផលាផលំ បិយាយន្តិ, តេន នំ វីមំសិស្សាមា”តិ នានាផលានិ ឧបនាមេត្វា ពោធិសត្តស្ស អវិទូរេ ឋបេត្វា វីមំសីសុ។ សេសទារកា កលហំ កត្វា យុជ្ឈន្តា តំ តំ គហេត្វា ខាទន្តិ។ សោ និរយភយតជ្ជិតោ តម្បិ ន ឱលោកេសិ។ ឯវំ ផលាផលេនបិ ឯកសំវច្ឆរំ អន្តរន្តរា វីមំសន្តាបិស្ស នេវ អន្តរំ បស្សីសុ។

តតោ “តិវស្សិកទារកា នាម កីឡនភណ្ឌកំ បិយាយន្តិ, តេន នំ វីមំសិស្សាមា”តិ នានាសុវណ្ណមយានិ ហត្ថិអស្សរូបកាទីនិ ការាបេត្វា ពោធិសត្តស្ស អវិទូរេ ឋបេសុំ។ សេសទារកា អញ្ញមញ្ញំ វិលុម្បន្តា គណ្ហឹសុ។ មហាសត្តោ បន ន កិញ្ចិ ឱលោកេសិ។ ឯវំ កីឡនភណ្ឌកេនបិ ឯកសំវច្ឆរំ អន្តរន្តរា វីមំសន្តាបិស្ស នេវ អន្តរំ បស្សីសុ។

តតោ “ចតុវស្សិកទារកា នាម ភោជនំ បិយាយន្តិ, តេន នំ វីមំសិស្សាមា”តិ នានាភោជនានិ ឧបនាមេសុំ។ សេសទារកា តំ បិណ្ឌំ បិណ្ឌំ កត្វា ភុញ្ជន្តិ។ មហាសត្តោ បន អត្តានំ ឱវទិត្វា “តាត តេមិយកុមារ, អលទ្ធភោជនានំ តេ អត្តភាវានំ គណនា នាម នត្ថី”តិ និរយភយតជ្ជិតោ តម្បិ ន ឱលោកេសិ។ អថស្ស មាតា សយមេវ ហទយេន ភិជ្ជមានេន វិយ អសហន្តេន សហត្ថេន ភោជនំ ភោជេសិ។ ឯវំ ភោជនេនបិ ឯកសំវច្ឆរំ អន្តរន្តរា វីមំសន្តាបិស្ស នេវ អន្តរំ បស្សីសុ។

តតោ “បញ្ចវស្សិកទារកា នាម អគ្គិនោ ភាយន្តិ, តេន នំ វីមំសិស្សាមា”តិ រាជង្គណេ អនេកទ្វារយុត្តំ មហន្តំ គេហំ ការេត្វា តាលបណ្ណេហិ ឆាទេត្វា តំ សេសទារកេហិ បរិវុតំ តស្ស មជ្ឈេ និសីទាបេត្វា អគ្គឹ ទេន្តិ។ សេសទារកា អគ្គឹ ទិស្វា វិរវន្តា បលាយឹសុ។ មហាសត្តោ បន ចិន្តេសិ “និរយអគ្គិសន្តាបនតោ ឥទមេវ អគ្គិសន្តាបនំ សតគុណេន សហស្សគុណេន សតសហស្សគុណេន វរតរ”ន្តិ និរោធសមាបន្នោ មហាថេរោ វិយ និច្ចលោវ អហោសិ។ អថ នំ អគ្គិម្ហិ អាគច្ឆន្តេ គហេត្វា អបនេន្តិ។ ឯវំ អគ្គិនាបិ ឯកសំវច្ឆរំ អន្តរន្តរា វីមំសន្តាបិស្ស នេវ អន្តរំ បស្សីសុ។

តតោ “ឆវស្សិកទារកា នាម មត្តហត្ថិនោ ភាយន្តិ, តេន នំ វីមំសិស្សាមា”តិ ឯកំ ហត្ថឹ សុសិក្ខិតំ សិក្ខាបេត្វា ពោធិសត្តំ សេសទារកេហិ បរិវុតំ រាជង្គណេ និសីទាបេត្វា តំ ហត្ថឹ មុញ្ចន្តិ។ សោ កោញ្ចនាទំ នទន្តោ សោណ្ឌាយ ភូមិយំ បោថេន្តោ ភយំ ទស្សេន្តោ អាគច្ឆតិ។ សេសទារកា តំ ទិស្វា មរណភយភីតា ទិសាវិទិសាសុ បលាយឹសុ។ មហាសត្តោ បន មត្តហត្ថឹ អាគច្ឆន្តំ ទិស្វា ចិន្តេសិ “ចណ្ឌនិរយេ បច្ចនតោ ចណ្ឌហត្ថិនោ ហត្ថេ មរណមេវ សេយ្យោ”តិ និរយភយតជ្ជិតោ តត្ថេវ និសីទិ។ សុសិក្ខិតោ ហត្ថី មហាសត្តំ បុប្ផកលាបំ វិយ ឧក្ខិបិត្វា អបរាបរំ កត្វា អកិលមេត្វាវ គច្ឆតិ។ ឯវំ ហត្ថិនាបិ ឯកសំវច្ឆរំ អន្តរន្តរា វីមំសន្តាបិស្ស នេវ អន្តរំ បស្សីសុ។

តតោ “សត្តវស្សិកទារកា នាម សប្បស្ស ភាយន្តិ, តេន នំ វីមំសិស្សាមា”តិ ពោធិសត្តំ សេសទារកេហិ សទ្ធឹ រាជង្គណេ និសីទាបេត្វា ឧទ្ធដទាឋេ កតមុខពន្ធេ សប្បេ វិស្សជ្ជេសុំ។ សេសទារកា តេ ទិស្វា វិរវន្តា បលាយឹសុ។ មហាសត្តោ បន និរយភយំ អាវជ្ជេត្វា “ចណ្ឌសប្បស្ស មុខេ វិនាសមេវ វរតរ”ន្តិ និរោធសមាបន្នោ មហាថេរោ វិយ និច្ចលោវ អហោសិ។ អថស្ស សប្បោ សកលសរីរំ វេឋេត្វា មត្ថកេ ផណំ កត្វា អដ្ឋិ។ តទាបិ សោ និច្ចលោវ អហោសិ។ ឯវំ សប្បេនបិ ឯកសំវច្ឆរំ អន្តរន្តរា វីមំសន្តាបិស្ស នេវ អន្តរំ បស្សឹសុ ។

តតោ “អដ្ឋវស្សិកទារកា នាម នដសមជ្ជំ បិយាយន្តិ, តេន នំ វីមំសិស្សាមា”តិ តំ បញ្ចទារកសតេហិ សទ្ធឹ រាជង្គណេ និសីទាបេត្វា នដសមជ្ជំ ការាបេសុំ។ សេសទារកា តំ នដសមជ្ជំ ទិស្វា “សាធុ សាធូ”តិ វទន្តា មហាហសិតំ ហសន្តិ។ មហាសត្តោ បន “និរយេ និព្ពត្តកាលេ តវ ខណមត្តម្បិ ហាសោ វា សោមនស្សំ វា នត្ថី”តិ និរយភយំ អាវជ្ជេត្វា និច្ចលោវ អហោសិ, តំ ន ឱលោកេសិ។ ឯវំ នដសមជ្ជេនបិ ឯកសំវច្ឆរំ អន្តរន្តរា វីមំសន្តាបិស្ស នេវ អន្តរំ បស្សឹសុ។

តតោ “នវវស្សិកទារកា នាម អសិនោ ភាយន្តិ, តេន នំ វីមំសិស្សាមា”តិ តំ បញ្ចទារកសតេហិ សទ្ធឹ រាជង្គណេ និសីទាបេត្វា ទារកានំ កីឡនកាលេ ឯកោ បុរិសោ ផលិកវណ្ណំ អសឹ គហេត្វា បរិព្ភមន្តោ នទន្តោ វគ្គន្តោ តាសេន្តោ លង្ឃន្តោ អប្ផោដេន្តោ មហាសទ្ទំ ករោន្តោ “កាសិរញ្ញោ កិរ កាឡកណ្ណី ឯកោ បុត្តោ អត្ថិ, សោ កុហឹ, សីសមស្ស ឆិន្ទិស្សាមី”តិ អភិធាវតិ។ តំ បុរិសំ ទិស្វា សេសទារកា ភីតតសិតា ហុត្វា វិរវន្តា ទិសាវិទិសាសុ បលាយឹសុ។ មហាសត្តោ បន និរយភយំ អាវជ្ជេត្វា អជានន្តោ វិយ និសីទិ។ អថ នំ សោ បុរិសោ អសិនា សីសេ បរាមសិត្វា “សីសំ តេ ឆិន្ទិស្សាមី”តិ តាសេន្តោបិ តាសេតុំ អសក្កោន្តោ អបគមិ។ ឯវំ ខគ្គេនបិ ឯកសំវច្ឆរំ អន្តរន្តរា វីមំសន្តាបិស្ស នេវ អន្តរំ បស្សឹសុ។

តតោ ទសវស្សិកកាលេ បនស្ស ពធិរភាវវីមំសនត្ថំ សិរិសយនេ និសីទាបេត្វា សាណិយា បរិក្ខិបាបេត្វា ចតូសុ បស្សេសុ ឆិទ្ទានិ កត្វា តស្ស អទស្សេត្វា ហេដ្ឋាសយនេ សង្ខធមកេ និសីទាបេត្វា ឯកប្បហារេនេវ សង្ខេ ធមាបេន្តិ, ឯកនិន្នាទំ អហោសិ។ អមច្ចា ចតូសុ បស្សេសុ ឋត្វា សាណិយា ឆិទ្ទេហិ ឱលោកេន្តាបិ មហាសត្តស្ស ឯកទិវសម្បិ សតិសម្មោសំ វា ហត្ថបាទវិការំ វា ផន្ទនមត្តំ វា ន បស្សឹសុ។ ឯវំ ឯកសំវច្ឆរំ សង្ខសទ្ទេនបិ អន្តរន្តរា វីមំសន្តាបិស្ស នេវ អន្តរំ បស្សឹសុ។

តតោ បរម្បិ ឯកាទសវស្សិកកាលេ ឯកសំវច្ឆរំ តថេវ ភេរិសទ្ទេន វីមំសន្តាបិស្ស នេវ អន្តរំ បស្សឹសុ។

តតោ ទ្វាទសវស្សិកកាលេ “ទីបេន នំ វីមំសិស្សាមា”តិ “រត្តិភាគេ អន្ធការេ ហត្ថំ វា បាទំ វា ផន្ទាបេតិ នុ ខោ, នោ”តិ ឃដេសុ ទីបេ ជាលេត្វា សេសទីបេ និព្ពាបេត្វា ថោកំ អន្ធការេ សយាបេត្វា ឃដេហិ ទីបេ ឧក្ខិបិត្វា ឯកប្បហារេនេវ អាលោកំ កត្វា ឥរិយាបថំ ឧបធារេន្តិ។ ឯវំ ទីបេនបិ ឯកសំវច្ឆរំ អន្តរន្តរា វីមំសន្តាបិស្ស កិញ្ចិ ផន្ទនមត្តម្បិ ន បស្សឹសុ។

តតោ តេរសវស្សិកកាលេ “ផាណិតេន នំ វីមំសិស្សាមា”តិ សកលសរីរំ ផាណិតេន មក្ខេត្វា ពហុមក្ខិកេ ឋានេ និបជ្ជាបេសុំ។ មក្ខិកា ឧដ្ឋហន្តិ, តា តស្ស សកលសរីរំ បរិវារេត្វា សូចីហិ វិជ្ឈមានា វិយ ខាទន្តិ។ សោ និរោធសមាបន្នោ មហាថេរោ វិយ និច្ចលោវ អហោសិ។ ឯវំ ផាណិតេនបិ ឯកសំវច្ឆរំ អន្តរន្តរា វីមំសន្តាបិស្ស កិញ្ចិ ផន្ទនមត្តម្បិ ន បស្សឹសុ។

អថស្ស ចុទ្ទសវស្សិកកាលេ “ឥទានិ បនេស មហល្លកោ ជាតោ សុចិកាមោ អសុចិជិគុច្ឆកោ, អសុចិនា នំ វីមំសិស្សាមា”តិ តតោ បដ្ឋាយ នំ នេវ ន្ហាបេន្តិ ន ច អាចមាបេន្តិ។ សោ ឧច្ចារបស្សាវំ កត្វា តត្ថេវ បលិបន្នោ សយតិ។ ទុគ្គន្ធភាវេន បនស្ស អន្តរុធីនំ និក្ខមនកាលោ វិយ អហោសិ, អសុចិគន្ធេន មក្ខិកា ខាទន្តិ។ សោ និច្ចលោវ អហោសិ ។ អថ នំ បរិវារេត្វា បិតា ជាតិយោ អាហំសុ “តាត តេមិយកុមារ, ត្វំ មហល្លកោ ជាតោ, កោ តំ សព្ពទា បដិជគ្គិស្សតិ, កឹ ន លជ្ជសិ, កស្មា និបន្នោសិ, ឧដ្ឋាយ តេ សរីរំ បដិជគ្គាហី”តិ អក្កោសន្តិ បរិភាសន្តិ។ សោ តថារូបេ បដិកូលេ គូថរាសិម្ហិ និមុគ្គោបិ ទុគ្គន្ធភាវេន យោជនសតមត្ថកេ ឋិតានម្បិ ហទយុប្បត្តនសមត្ថស្ស គូថនិរយស្ស ទុគ្គន្ធភាវំ អាវជ្ជេត្វា និច្ចលោវ អហោសិ។ ឯវំ អសុចិនាបិ ឯកសំវច្ឆរំ អន្តរន្តរា វីមំសន្តាបិស្ស នេវ អន្តរំ បស្សឹសុ។

តតោ បន្នរសវស្សិកកាលេ “អង្គារេន នំ វីមំសិស្សាមា”តិ អថស្ស ហេដ្ឋាមញ្ចកេ អគ្គិកបល្លានិ ឋបយឹសុ “អប្បេវ នាម ឧណ្ហេន បីឡិតោ ទុក្ខវេទនំ អសហន្តោ វិប្ផន្ទនាការំ ទស្សេយ្យា”តិ។ អថស្ស សរីរេ ផោដានិ ឧដ្ឋហន្តិ។ មហាសត្តោ “អវីចិនិរយសន្តាបោ យោជនសតមត្ថកេ ផរតិ, តម្ហា ទុក្ខតោ ឥទំ ទុក្ខំ សតគុណេន

សហស្សគុណេន សតសហស្សគុណេន វរតរ”ន្តិ អធិវាសេត្វា និច្ចលោវ អហោសិ។ អថស្ស មាតាបិតរោ ភិជ្ជមានហទយា វិយ មនុស្សេ បដិក្កមាបេត្វា តំ តតោ អគ្គិសន្តាបនតោ អបនេត្វា “តាត តេមិយកុមារ, មយំ តវ អបីឋសប្បិអាទិភាវំ ជានាម។ ន ហិ ឯតេសំ ឯវរូបានិ ហត្ថបាទកណ្ណសោតានិ ហោន្តិ, ត្វំ អម្ហេហិ បត្ថេត្វា លទ្ធបុត្តកោ, មា នោ នាសេហិ, សកលជម្ពុទីបេ រាជូនំ សន្តិកេ គរហតោ នោ មោចេហី”តិ យាចឹសុ។ ឯវំ សោ តេហិ យាចិតោបិ អសុណន្តោ វិយ ហុត្វា និច្ចលោវ និបជ្ជិ។ អថស្ស មាតាបិតរោ រោទមានា បរិទេវមានា បដិក្កមន្តិ ។ ឯកទា មាតា ឯកិកា ឧបសង្កមិត្វា យាចតិ, ឯកទា បិតា ឯកកោវ ឧបសង្កមិត្វា យាចតិ។ ឯវំ ឯកសំវច្ឆរំ អន្តរន្តរា វីមំសន្តាបិស្ស នេវ អន្តរំ បស្សឹសុ។

អថស្ស សោឡសវស្សិកកាលេ អមច្ចព្រាហ្មណាទយោ ចិន្តយឹសុ “បីឋសប្បី វា ហោតុ, មូគោ វា ពធិរោ វា ហោតុ, វយេ បរិណតេ រជនីយេ អរជ្ជន្តា នាម នត្ថិ, ទុស្សនីយេ អទុស្សន្តា នាម នត្ថិ, សមយេ សម្បត្តេ បុប្ផវិកសនំ វិយ ហិ ធម្មតា ឯសា, នាដកានម្បិស្ស បច្ចុបដ្ឋាបេត្វា តាហិ នំ វីមំសិស្សាមា”តិ។ តតោ ឧត្តមរូបធរា ទេវកញ្ញាយោ វិយ វិលាសសម្បន្នា នាដកិត្ថិយោ បក្កោសាបេត្វា “យា កុមារំ ហសាបេតុំ វា កិលេសេហិ ពន្ធិតុំ វា សក្កោតិ, សា តស្ស អគ្គមហេសី ភវិស្សតី”តិ វត្វា កុមារំ គន្ធោទកេន ន្ហាបេត្វា ទេវបុត្តំ វិយ អលង្ករិត្វា ទេវវិមានសទិសេ សិរិគព្ភេ សុបញ្ញត្តេ សិរិសយនេ អារោបេត្វា គន្ធទាមបុប្ផទាមធូមវាសចុណ្ណាទីហិ អន្ធោគព្ភំ ឯកគន្ធសមោទកំ កត្វា បដិក្កមឹសុ។ អថ នំ តា ឥត្ថិយោ បរិវារេត្វា នច្ចគីតេហិ ចេវ មធុរវចនាទីហិ ច នានប្បការេហិ អភិរមាបេតុំ វាយមឹសុ។ សោ ពុទ្ធិសម្បន្នតាយ តា ឥត្ថិយោ អនោលោកេត្វា “ឥមា ឥត្ថិយោ មម សរីរសម្ផស្សំ មា វិន្ទន្តូ”តិ អធិដ្ឋហិត្វា អស្សាសបស្សាសេ សន្និរុម្ភិ, អថស្ស សរីរំ ថទ្ធំ អហោសិ។ តា តស្ស សរីរសម្ផស្សំ អវិន្ទន្តិយោ ហុត្វា “ថទ្ធសរីរោ ឯស, នាយំ មនុស្សោ, យក្ខោ ភវិស្សតី”តិ ភីតតសិតា ហុត្វា អត្តានំ សន្ធារេតុំ អសក្កោន្តិយោ បលាយឹសុ។ ឯវំ នាដកេនបិ ឯកសំវច្ឆរំ អន្តរន្តរា វីមំសន្តាបិស្ស នេវ អន្តរំ បស្សឹសុ។

ឯវំ សោឡស សំវច្ឆរានិ សោឡសហិ មហាវីមំសាហិ ចេវ អនេកាហិ ខុទ្ទកវីមំសាហិ ច វីមំសមានាបិ តស្ស ចិត្តំ បរិគ្គណ្ហិតុំ នាសក្ខឹសុ។

វីមំសនកណ្ឌំ និដ្ឋិតំ។

រជ្ជយាចនកណ្ឌំ

តតោ រាជា វិប្បដិសារី ហុត្វា លក្ខណបាឋកេ ព្រាហ្មណេ បក្កោសាបេត្វា “តុម្ហេ កុមារស្ស ជាតកាលេ ‘ធញ្ញបុញ្ញលក្ខណសម្បន្នោ អយំ កុមារោ, នាស្ស កោចិ អន្តរាយោ បញ្ញាយតី’តិ មេ កថយិត្ថ, ឥទានិ បន សោ បីឋសប្បី មូគពធិរោ ជាតោ, កថា វោ ន សមេតី”តិ អាហ។ ព្រាហ្មណា វទឹសុ “មហារាជ, អាចរិយេហិ អទិដ្ឋកំ នាម នត្ថិ, អបិច ខោ បន, ទេវ, ‘រាជកុលេហិ បត្ថេត្វា លទ្ធបុត្តកោ កាឡកណ្ណី’តិ វុត្តេ ‘តុម្ហាកំ ទោមនស្សំ សិយា’តិ ន កថយិម្ហា”តិ។ អថ នេ រាជា ឯវមាហ “ឥទានិ បន កឹ កាតុំ វដ្ដតី”តិ? “មហារាជ, ឥមស្មឹ កុមារេ ឥមស្មឹ គេហេ វសន្តេ តយោ អន្តរាយា បញ្ញាយិស្សន្តិ – ជីវិតស្ស វា អន្តរាយោ, សេតច្ឆត្តស្ស វា អន្តរាយោ, អគ្គមហេសិយា វា អន្តរាយោ”តិ។ “តស្មា, ទេវ, បបញ្ចំ អកត្វា អវមង្គលរថេ អវមង្គលអស្សេ យោជេត្វា តត្ថ នំ និបជ្ជាបេត្វា បច្ឆិមទ្វារេន នីហរិត្វា អាមកសុសានេ ចតុព្ភិត្តិកំ អាវាដំ ខណិត្វា និខណិតុំ វដ្ដតី”តិ។ រាជា អន្តរាយភយេន ភីតោ តេសំ វចនំ “សាធូ”តិ សម្បដិច្ឆិ។

តទា ចន្ទាទេវី តំ បវត្តឹ សុត្វា តុរិតតុរិតាវ ឯកិកា រាជានំ ឧបសង្កមិត្វា វន្ទិត្វា “ទេវ, តុម្ហេហិ មយ្ហំ វរោ ទិន្នោ, មយា ច គហិតកោ កត្វា ឋបិតោ, ឥទានិ តំ មេ ទេថា”តិ យាចិ។ “គណ្ហាហិ, ទេវី”តិ។ “ទេវ, បុត្តស្ស មេ រជ្ជំ ទេថា”តិ។ “ន សក្កា, ទេវី”តិ។ “កឹការណា, ទេវា”តិ។ “បុត្តោ, តេ ទេវិ, កាឡកណ្ណី”តិ។ “តេន ហិ, ទេវ, យាវជីវំ អទទន្តាបិ សត្ត វស្សានិ ទេថា”តិ។ “ន សក្កា, ទេវី”តិ។ “តេន ហិ, ទេវ, ឆ វស្សានិ ទេថា”តិ។ “ន សក្កា, ទេវី”តិ។ “តេន ហិ, ទេវ, បញ្ច វស្សានិ ទេថា”តិ។ “ន សក្កា, ទេវី”តិ។ “តេន ហិ, ទេវ, ចត្តារិ វស្សានិ ទេថា”តិ។ “ន សក្កា, ទេវី”តិ។ “តេន ហិ, ទេវ, តីណិ វស្សានិ ទេថា”តិ។ “ន សក្កា, ទេវី”តិ។ “តេន ហិ, ទេវ, ទ្វេ វស្សានិ ទេថា”តិ។ “ន សក្កា, ទេវី”តិ។ “តេន ហិ, ទេវ, ឯកវស្សំ រជ្ជំ ទេថា”តិ។ “ន សក្កា, ទេវី”តិ។ “តេន ហិ, ទេវ, សត្ត មាសានិ រជ្ជំ ទេថា”តិ។ “ន សក្កា, ទេវី”តិ។ “តេន ហិ, ទេវ, ឆ មាសានិ រជ្ជំ ទេថា”តិ។ “ន សក្កា, ទេវី”តិ។ “តេន ហិ, ទេវ, បញ្ច មាសានិ រជ្ជំ ទេថា”តិ។ “ន សក្កា, ទេវី”តិ។ “តេន ហិ, ទេវ, ចត្តារិ មាសានិ រជ្ជំ ទេថា”តិ។ “ន សក្កា, ទេវី”តិ។ “តេន ហិ, ទេវ, តីណិ មាសានិ រជ្ជំ ទេថា”តិ។ “ន សក្កា, ទេវី”តិ។ “តេន ហិ, ទេវ, ទ្វេ មាសានិ រជ្ជំ ទេថា”តិ។ “ន សក្កា, ទេវី”តិ។ “តេន ហិ, ទេវ, ឯកមាសំ រជ្ជំ ទេថា”តិ។ “ន សក្កា, ទេវី”តិ។ “តេន ហិ, ទេវ, អឌ្ឍមាសំ រជ្ជំ ទេថា”តិ។ “ន សក្កា, ទេវី”តិ។ “តេន ហិ, ទេវ, សត្ត ទិវសានិ រជ្ជំ ទេថា”តិ។ រាជា “សាធុ, ទេវិ, គណ្ហាហី”តិ អាហ។ សា តស្មឹ ខណេ បុត្តំ អលង្ការាបេត្វា “តេមិយកុមារស្ស ឥទំ រជ្ជ”ន្តិ នគរេ ភេរឹ ចរាបេត្វា

សកលនគរំ អលង្ការាបេត្វា បុត្តំ ហត្ថិក្ខន្ធំ អារោបេត្វា សេតច្ឆត្តំ តស្ស មត្ថកេ ការាបេត្វា នគរំ បទក្ខិណំ កត្វា បុន អាគន្ត្វា អន្តោនគរំ បវេសេត្វា តំ សិរិសយនេ និបជ្ជាបេត្វា បិយបុត្តំ សព្ពរត្តឹ យាចិ “តាត តេមិយកុមារ, តំ និស្សាយ សោឡស វស្សានិ និទ្ទំ អលភិត្វា រោទមានាយ មេ អក្ខីនិ ឧបក្កានិ, សោកេន មេ ហទយំ ភិជ្ជមានំ វិយ អហោសិ, អហំ តវ អបីឋសប្បិអាទិភាវំ ជានាមិ, មា មំ អនាថំ ករី”តិ។ សា ឥមិនា ឧបាយេនេវ បុនទិវសេបិ បុនទិវសេបីតិ បញ្ច ទិវសានិ យាចិ។

រជ្ជយាចនកណ្ឌំ និដ្ឋិតំ។

អថ ឆដ្ឋេ ទិវសេ រាជា សុនន្ទំ នាម សារថឹ បក្កោសាបេត្វា “តាត, សុនន្ទសារថិ ស្វេ បាតោវ អវមង្គលរថេ អវមង្គលអស្សេ យោជេត្វា កុមារំ តត្ថ និបជ្ជាបេត្វា បច្ឆិមទ្វារេន នីហរិត្វា អាមកសុសានេ ចតុរង្គិតិក្កំ អាវាដំ ខណិត្វា តត្ថ នំ បក្ខិបិត្វា កុទ្ទាលបិដ្ឋេន មត្ថកំ ភិន្ទិត្វា ជីវិតក្ខយំ បាបេត្វា ឧបរិ បំសុំ ទត្វា បថវិវឌ្ឍនកម្មំ កត្វា ន្ហត្វា ឯហី”តិ អាណាបេសិ។ សោ “សាធុ, ទេវា”តិ សម្បដិច្ឆិ។ អថ ឆដ្ឋម្បិ រត្តឹ ទេវី កុមារំ យាចិត្វា “តាត តេមិយកុមារ, តវ បិតា កាសិរាជា តំ ស្វេ បាតោវ អាមកសុសានេ និខណិតុំ អាណាបេសិ, ស្វេ បាតោវ មរណំ បាបុណិស្សសិ បុត្តា”តិ អាហ។ តំ សុត្វា មហាសត្តស្ស “តាត តេមិយកុមារ, សោឡស វស្សានិ តយា កតោ វាយាមោ ឥទានិ មត្ថកំ បត្តោ”តិ ចិន្តេន្តស្ស អព្ភន្តរេ បីតិ ឧប្បជ្ជិ។ មាតុយា បនស្ស ហទយំ ភិជ្ជមានំ វិយ អហោសិ, ឯវំ សន្តេបិ “មនោរថោ មត្ថកំ បាបុណិស្សតី”តិ មាតុយា សទ្ធឹ នាលបិ។

អថស្សា រត្តិយា អច្ចយេន បាតោវ សុនន្ទោ សារថិ រថំ យោជេន្តោ ទេវតានុភាវេន មហាសត្តស្ស បារមិតានុភាវេន ច មង្គលរថេ មង្គលអស្សេ យោជេត្វា រថំ រាជទ្វារេ ឋបេត្វា មហាតលំ អភិរុហិត្វា សិរិគព្ភំ បវិសិត្វា ទេវឹ វន្ទិត្វា ឯវមាហ – “ទេវិ, មយ្ហំ មា កុជ្ឈ, រញ្ញោ អាណា”តិ វត្វា បុត្តំ អាលិង្គិត្វា និបន្នំ ទេវឹ បិដ្ឋិហត្ថេន អបនេត្វា បុប្ផកលាបំ វិយ កុមារំ ឧក្ខិបិត្វា បាសាទា ឱតរិ។ តទា ចន្ទាទេវី ឧរំ បហរិត្វា មហន្តេន សទ្ទេន បរិទេវិត្វា មហាតលេ ឱហីយិ។ អថ នំ មហាសត្តោ ឱលោកេត្វា “មយិ អកថេន្តេ មាតា ហទយេន ផលិតេន មរិស្សតី”តិ កថេតុកាមោ ហុត្វាបិ “សចេ អហំ កថេស្សាមិ, សោឡស វស្សានិ កតោ វាយាមោ មេ មោឃោ ភវិស្សតិ, អកថេន្តោ បនាហំ អត្តនោ ច មាតាបិតូនញ្ច មហាជនស្ស ច បច្ចយោ ភវិស្សាមី”តិ អធិវាសេសិ។

អថ នំ សារថិ រថំ អារោបេត្វា “បច្ឆិមទ្វារាភិមុខំ រថំ បេសេស្សាមី”តិ ចិន្តេត្វា រថំ បេសេសិ។ តទា មហាសត្តស្ស បារមិតានុភាវេន ទេវតាវិគ្គហិតោ ហុត្វា រថំ និវត្តាបេត្វា បាចីនទ្វារាភិមុខំ រថំ បេសេសិ, អថ រថចក្កំ ឧម្មារេ បតិហញ្ញិ។ មហាសត្តោបិ តស្ស សទ្ទំ សុត្វា “មនោរថោ មេ មត្ថកំ បត្តោ”តិ សុដ្ឋុតរំ តុដ្ឋចិត្តោ អហោសិ។ រថោ នគរា និក្ខមិត្វា ទេវតានុភាវេន តិយោជនិកំ ឋានំ គតោ។ តត្ថ វនឃដំ សារថិស្ស អាមកសុសានំ វិយ ឧបដ្ឋាសិ។ សោ “ឥទំ ឋានំ ផាសុក”ន្តិ សល្លក្ខេត្វា រថំ មគ្គា ឱក្កមាបេត្វា មគ្គបស្សេ ឋបេត្វា រថា ឱរុយ្ហ មហាសត្តស្ស អាភរណភណ្ឌំ ឱមុញ្ចិត្វា ភណ្ឌិកំ កត្វា ឯកមន្តំ ឋបេត្វា កុទ្ទាលំ អាទាយ រថស្ស អវិទូរេ ឋានេ ចតុរង្គិតិក្កំ អាវាដំ ខណិតុំ អារភិ។

តតោ ពោធិសត្តោ ចិន្តេសិ “អយំ មេ វាយាមកាលោ, អហញ្ហិ សោឡស វស្សានិ ហត្ថបាទេ ន ចាលេសឹ, កឹ នុ ខោ មេ ពលំ អត្ថិ, ឧទាហុ នោ”តិ។ សោ ឧដ្ឋាយ វាមហត្ថេន ទក្ខិណហត្ថំ, ទក្ខិណហត្ថេន វាមហត្ថំ បរាមសន្តោ ឧភោហិ ហត្ថេហិ បាទេ សម្ពាហិត្វា រថា ឱតរិតុំ ចិត្តំ ឧប្បាទេសិ។ តាវទេវស្ស បាទបតិតដ្ឋានេ វាតបុណ្ណភស្តចម្មំ វិយ មហាបថវី អព្ភុគ្គន្ត្វា រថស្ស បច្ឆិមន្តំ អាហច្ច អដ្ឋាសិ។ មហាសត្តោ រថា ឱតរិត្វា កតិបយេ វារេ អបរាបរំ ចង្កមិត្វា “ឥមិនាវ និយាមេន ឯកទិវសំ យោជនសតម្បិ មេ គន្តុំ ពលំ អត្ថី”តិ ញត្វា “សចេ, សារថិ, មយា សទ្ធឹ វិរុជ្ឈេយ្យ, អត្ថិ នុ ខោ មេ តេន សហ បដិវិរុជ្ឈិតុំ ពល”ន្តិ ឧបធារេន្តោ រថស្ស បច្ឆិមន្តំ គហេត្វា កុមារកានំ កីឡនយានកំ វិយ ឧក្ខិបិត្វា រថំ បរិព្ភមេន្តោ អដ្ឋាសិ។ អថស្ស “អត្ថិ មេ តេន សហ បដិវិរុជ្ឈិតុំ ពល”ន្តិ សល្លក្ខេត្វា បសាធនត្ថាយ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជិ។

តំខណញ្ញេវ សក្កស្ស ភវនំ ឧណ្ហាការំ ទស្សេសិ។ សក្កោ អាវជ្ជេន្តោ តំ ការណំ ញត្វា “តេមិយកុមារស្ស មនោរថោ មត្ថកំ បត្តោ, ឥទានិ បសាធនត្ថាយ ចិត្តំ ឧប្បន្នំ, កឹ ឯតស្ស មានុសកេន បសាធនេនា”តិ ទិព្ពបសាធនំ គាហាបេត្វា វិស្សុកម្មទេវបុត្តំ បក្កោសាបេត្វា “តាត វិស្សុកម្ម ទេវបុត្ត, ត្វំ គច្ឆ, កាសិរាជស្ស បុត្តំ តេមិយកុមារំ អលង្ករោហី”តិ អាណាបេសិ។ សោ “សាធូ”តិ សម្បដិច្ឆិត្វា តាវតឹសភវនតោ ឱតរិត្វា តស្ស សន្តិកំ គន្ត្វា ទសហិ ទុស្សសហស្សេហិ វេឋនំ កត្វា ទិព្ពេហិ ចេវ មានុសកេហិ ច អលង្ការេហិ សក្កំ វិយ តំ អលង្ករិត្វា សកដ្ឋានមេវ គតោ។ សោ ទេវរាជលីលាយ សារថិស្ស ខណនោកាសំ គន្ត្វា អាវាដតីរេ ឋត្វា បុច្ឆន្តោ តតិយំ គាថមាហ –

៣. “កឹ នុ សន្តរមានោវ, កាសុំ ខណសិ សារថិ;
បុដ្ឋោ មេ សម្ម អក្ខាហិ, កឹ កាសុយា ករិស្សសី”តិ។

តត្ថ **កាសុ**ន្តិ អាវាដំ។

តំ សុត្វា សារថិ អាវាដំ ខណន្តោ ឧទ្ធំ អនោលោកេត្វាវ ចតុត្ថំ គាថមាហ –

៤. “រញ្ញោ មូគោ ច បក្ខោ ច, បុត្តោ ជាតោ អចេតសោ;
សោម្ហិ រញ្ញា សមជ្ឈិដ្ឋោ, បុត្តំ មេ និខណំ វនេ”តិ។

តត្ថ **បក្ខោ**តិ បីឋសប្បី។ “**មូគោ**”តិ វចនេនេវ បនស្ស ពធិរភាវោបិ សិជ្ឈតិ ពធិរស្ស ហិ បដិវចនំ កថេតុំ អសក្កុណេយ្យត្តា។ **អចេតសោ**តិ អចិត្តកោ វិយ ជាតោ។ សោឡស វស្សានិ អកថិតត្តា ឯវមាហ ។ **សមជ្ឈិដ្ឋោ**តិ អាណត្តោ, បេសិតោតិ អត្ថោ។ **និខណំ វនេ**តិ វនេ និខណេយ្យាសិ។

អថ នំ មហាសត្តោ អាហ –

៥. “ន ពធិរោ ន មូគោស្មិ, ន បក្ខោ ន ច វីកលោ;
អធម្មំ សារថិ កយិរា, មំ ចេ ត្វំ និខណំ វនេ។

៦. “ឩរូ ពាហុញ្ច មេ បស្ស, ភាសិតញ្ច សុណោហិ មេ;
អធម្មំ សារថិ កយិរា, មំ ចេ ត្វំ និខណំ វនេ”តិ។

តត្ថ **ន ពធិរោ**តិ សម្ម សារថិ, សចេ តំ រាជា ឯវរូបំ បុត្តំ មារាបេតុំ អាណាបេសិ, អហំ បន ឯវរូបោ ន ភវាមីតិ ទីបេតុំ ឯវមាហ។ **មំ ចេ ត្វំ និខណំ វនេ**តិ សចេ ពធិរភាវាទិវិរហិតំ ឯវរូបំ មំ វនេ និខណេយ្យាសិ, អធម្មំ កម្មំ ករេយ្យាសីតិ អត្ថោ។ “**ឩរូ**”តិ ឥទំ សោ បុរិមគាថំ សុត្វាបិ នំ អនោលោកេន្តមេវ ទិស្វា “អលង្កតសរីរមស្ស ទស្សេស្សាមី”តិ ចិន្តេត្វា អាហ។ តស្សត្ថោ – សម្ម សារថិ, ឥមេ កញ្ចនកទលិក្ខន្ធសទិសេ ឩរូ, កនកច្ឆវី ពាហុញ្ច មេ បស្ស, មធុរវចនញ្ច មេ សុណាហីតិ។

តតោ សារថិ ឯវំ ចិន្តេសិ “កោ នុ ខោ ឯស, អាគតកាលតោ បដ្ឋាយ អត្តានមេវ វណ្ណេតី”តិ។ សោ អាវាដខណនំ បហាយ ឧទ្ធំ ឱលោកេន្តោ តស្ស រូបសម្បត្តិំ ទិស្វា “អយំ បុរិសោ កោ នុ ខោ, មនុស្សោ វា ទេវោ វា”តិ អជានន្តោ ឥមំ គាថមាហ –

៧. “ទេវតា នុសិ គន្ធព្ពោ, អទុ សក្កោ បុរិន្ទទោ;
កោ វា ត្វំ កស្ស វា បុត្តោ, កថំ ជានេមុ តំ មយ”ន្តិ។

អថស្ស មហាសត្តោ អត្តានំ អាចិក្ខិត្វា ធម្មំ ទេសេន្តោ អាហ –

៨. “នម្ហិ ទេវោ ន គន្ធព្ពោ, នម្បិ សក្កោ បុរិន្ទទោ;
កាសិរញ្ញោ អហំ បុត្តោ, យំ កាសុយា និហញ្ញសិ។

៩. “តស្ស រញ្ញោ អហំ បុត្តោ, យំ ត្វំ សម្មូបជីវសិ;
អធម្មំ សារថិ កយិរា, មំ ចេ ត្វំ និខណំ វនេ។

១០. “យស្ស រុក្ខស្ស ឆាយាយ, និសីទេយ្យ សយេយ្យ វា;
ន តស្ស សាខំ ភញ្ជេយ្យ, មិត្តទុព្ភោ ហិ បាបកោ។

១១. “យថា រុក្ខោ តថា រាជា, យថា សាខា តថា អហំ;
យថា ឆាយូបគោ បោសោ, ឯវំ ត្វមសិ សារថិ;
អធម្មំ សារថិ កយិរា, មំ ចេ ត្វំ និខណំ វនេ”តិ។

តត្ថ **និហញ្ញសី**តិ និហនិស្សសិ។ យំ ត្វំ ឯត្ថ និហនិស្សាមីតិ សញ្ញាយ កាសុំ ខណសិ, សោ អហន្តិ ទីបេតិ។ សោ “រាជបុត្តោ អហ”ន្តិ វុត្តេបិ ន សទ្ទហតិយេវ, មធុរកថាយ បនស្ស ពជ្ឈិត្វា ធម្មំ សុណន្តោ អដ្ឋាសិ។ **មិត្តទុព្ភោ**តិ បរិភុត្តឆាយស្ស រុក្ខស្ស បត្តំ វា សាខំ វា អង្កុរំ វា ភញ្ជន្តោ មិត្តឃាតកោ ហោតិ លាមកបុរិសោ, កិមង្គំ បន សាមិ

បុត្តឃាតកោ។ **ឆាយូបគោ**តិ បរិភោគក្ខាយ ឆាយំ ឧបគតោ បុរិសោ វិយ រាជានំ និស្សាយ ជីវមានោ ភូន្តិ វទតិ។

សោ ឯវំ កថេន្តេបិ ពោធិសត្តេ ន សទ្ទហតិយេវ។ អថ មហាសត្តោ “សទ្ទហាបេស្សាមិ ន”ន្តិ ទេវតានំ សាធុការេន ចេវ អត្តនោ ឃោសេន ច វនឃដំ ឧន្នាទេន្តោ ទស មិត្តបូជគាថា នាម អារភិ –

១២. “បហូតភក្ខោ ភវតិ, វិប្បវុដ្ឋោ សកំឃរា;
ពហូ នំ ឧបជីវន្តិ, យោ មិត្តានំ ន ទុព្ភតិ។

១៣. “យំ យំ ជនបទំ យាតិ, និគមេ រាជធានិយោ;
សព្ពត្ថ បូជិតោ ហោតិ, យោ មិត្តានំ ន ទុព្ភតិ។

១៤. “នាស្ស ចោរា បសាហន្តិ, នាតិមញ្ញន្តិ ខត្តិយា;
សព្ពេ អមិត្តេ តរតិ, យោ មិត្តានំ ន ទុព្ភតិ។

១៥. “អក្កុទ្ធោ សឃរំ ឯតិ, សភាយំ បដិនន្ទិតោ;
ញាតីនំ ឧត្តមោ ហោតិ, យោ មិត្តានំ ន ទុព្ភតិ។

១៦. “សក្កត្វា សក្កតោ ហោតិ, គរុ ហោតិ សគារវោ;
វណ្ណកិត្តិភតោ ហោតិ, យោ មិត្តានំ ន ទុព្ភតិ។

១៧. “បូជកោ លភតេ បូជំ, វន្ទកោ បដិវន្ទនំ;
យសោកិត្តិញ្ច បប្បោតិ, យោ មិត្តានំ ន ទុព្ភតិ។

១៨. “អគ្គិ យថា បជ្ជលតិ, ទេវតាវ វិរោចតិ;
សិរិយា អជហិតោ ហោតិ, យោ មិត្តានំ ន ទុព្ភតិ។

១៩. “គាវោ តស្ស បជាយន្តិ, ខេត្តេ វុត្តំ វិរូហតិ;
វុត្តានំ ផលមស្នាតិ, យោ មិត្តានំ ន ទុព្ភតិ។

២០. “ទរិតោ បព្ពតាតោ វា, រុក្ខតោ បតិតោ នរោ;
ចុតោ បតិដ្ឋំ លភតិ, យោ មិត្តានំ ន ទុព្ភតិ។

២១. “វិរូឡ្ហមូលសន្តានំ, និគ្រោធមិវ មាលុតោ;
អមិត្តា នប្បសាហន្តិ, យោ មិត្តានំ ន ទុព្ភតី”តិ។

តត្ថ **សកំ ឃរា**តិ សកឃរា, អយមេវ វា បាឋោ។ **ន ទុព្ភតី**តិ ន ទុស្សតិ។ **មិត្តាន**ន្តិ ពុទ្ធាទីនំ កល្យាណមិត្តានំ ន ទុព្ភតិ។ “**សព្ពត្ថ បូជិតោ ហោតី**”តិ ឥទំ សីវលិវត្ថុនា វណ្ណេតព្ពំ។ **ន បសាហន្តី**តិ បសយ្ហការំ កាតុំ ន សក្កោន្តិ។ ឥទំ សំកិច្ចសាមណេរវត្ថុនា ទីបេតព្ពំ។ “**នាតិមញ្ញន្តិ ខត្តិយា**”តិ ឥទំ ជោតិកសេដ្ឋិវត្ថុនា ទីបេតព្ពំ។ **តរតី**តិ អតិក្កមតិ។ **សឃរ**ន្តិ អត្តឃរំ។ មិត្តានំ ទុព្ភន្តោ អត្តនោ ឃរំ អាគច្ឆន្តោបិ ឃដ្ដិតចិត្តោ កុទ្ធោវ អាគច្ឆតិ, អយំ បន អកុទ្ធោវ សកឃរំ ឯតិ។ **បដិនន្ទិតោ**តិ ពហូនំ សន្និបាតដ្ឋានេ អមិត្តទុព្ភិនោ គុណកថំ កថេន្តិ, តាយ សោ បដិនន្ទិតោ ហោតិ បមុទិតចិត្តោ។

សក្កត្វា សក្កតោ ហោតីតិ បរំ សក្កត្វា សយម្បិ បរេហិ សក្កតោ ហោតិ។ **គរុ ហោតិ សគារវោ**តិ បរេសុ សគារវោ សយម្បិ បរេហិ គរុកោ ហោតិ។ **វណ្ណកិត្តិភតោ**តិ ភតវណ្ណកិត្តិ, គុណញ្ចេវ កិត្តិសទ្ទញ្ច ឧក្ខិបិត្វា ចរន្តោ នាម ហោតីតិ អត្ថោ។ **បូជកោ**តិ មិត្តានំ បូជកោ ហុត្វា សយម្បិ បូជំ លភតិ។ **វន្ទកោ**តិ ពុទ្ធាទីនំ កល្យាណមិត្តានំ វន្ទកោ ហុត្វា បុនព្ភវេ បដិវន្ទនំ លភតិ។ **យសោកិត្តិញ្ចា**តិ ឥស្សរិយបរិវារញ្ចេវ គុណកិត្តិញ្ច បប្បោតិ។ ឥមាយ គាថាយ ចិត្តគហបតិនោ វត្ថុ (ធ. ប. ៧៣-៧៤) កថេតព្ពំ។

បជ្ជលតីតិ ឥស្សរិយបរិវារេន បជ្ជលតិ។ **សិរិយា អជហិតោ ហោតី**តិ ឯត្ថ អនាថបិណ្ឌិកស្ស វត្ថុ (ធ. ប. ១១៩-១២០) កថេតព្ពំ។ **អស្នាតី**តិ បរិភុញ្ជតិ។ “**បតិដ្ឋំ លភតី**”តិ ឥទំ **ចូឡបទុមជាតកេន** (ជា. ១.២.៨៥-៨៦) ទីបេតព្ពំ។ **វិរូឡ្ហមូលសន្តាន**ន្តិ វឌ្ឍិតមូលបារោហំ។ **អមិត្តា នប្បសាហន្តី**តិ ឯត្ថ កុររយរិយសោណត្ថេរស្ស មាតុ គេហំ បវិដ្ឋចោរវត្ថុ កថេតព្ពំ។

សុនន្ទោ សារថិ ឯត្តកាហិ គាថាហិ ធម្មំ ទេសេន្តម្បិ តំ អសញ្ជានិត្វា “កោ នុ ខោ អយ”ន្តិ អាវាដខណនំ បហាយ រថសមីបំ គន្ត្វា តត្ថ តញ្ច បសាធនភណ្ឌញ្ច ឧភយំ អទិស្វា បុន អាគន្ត្វា ឱលោកេន្តោ តំ សញ្ជានិត្វា តស្ស បាទេសុ បតិត្វា អញ្ជលិំ បគ្គយ្ហ យាចន្តោ ឥមំ គាថមាហ –

២២. “ឯហិ តំ បដិនេស្សាមិ, រាជបុត្ត សកំ ឃរំ;
រជ្ជំ ការេហិ ភទ្ទន្តេ, កិំ អរញ្ញេ ករិស្សសី”តិ។

អថ នំ មហាសត្តោ អាហ –

២៣. “អលំ មេ តេន រជ្ជេន, ញាតកេហិ ធនេន វា;
យំ មេ អធម្មចរិយាយ, រជ្ជំ លព្ភេថ សារថី”តិ។

តត្ថ **អល**ន្តិ បដិក្ខេបវចនំ។

សារថិ អាហ –

២៤. “បុណ្ណបត្តំ មំ លាភេហិ, រាជបុត្ត ឥតោ គតោ;
បិតា មាតា ច មេ ទជ្ជុំ, រាជបុត្ត តយី គតេ។

២៥. “ឱរោធា ច កុមារា ច, វេសិយានា ច ព្រាហ្មណា;
តេបិ អត្តមនា ទជ្ជុំ, រាជបុត្ត តយី គតេ។

២៦. “ហត្ថារោហា អនីកដ្ឋា, រថិកា បត្តិការកា;
តេបិ អត្តមនា ទជ្ជុំ, រាជបុត្ត តយី គតេ។

២៧. “ពហុធញ្ញា ជានបទា, នេគមា ច សមាគតា;
ឧបាយនានិ មេ ទជ្ជុំ, រាជបុត្ត តយី គតេ”តិ។

តត្ថ **បុណ្ណបត្ត**ន្តិ តុដ្ឋិទាយំ។ **ទជ្ជុ**ន្តិ សត្តរតនវស្សំ វស្សន្តា វិយ មម អជ្ឈាសយបូរណំ តុដ្ឋិទាយំ ទទេយ្យុំ។ ឥទំ សោ “អប្បេវ នាម មយិ អនុកម្បាយ គច្ឆេយ្យា”តិ ចិន្តេត្វា អាហ។ **វេសិយានា ចា**តិ វេស្សា ច។ **ឧបាយនានី**តិ បណ្ណាការានិ។

អថ នំ មហាសត្តោ អាហ –

២៨. “បិតុ មាតុ ចហំ ចត្តោ, រដ្ឋស្ស និគមស្ស ច;
អថោ សព្ពកុមារានំ, នត្ថិ មយ្ហំ សកំ ឃរំ។

២៩. “អនុញ្ញាតោ អហំ មត្យា, សញ្ចត្តោ បិតរា មហំ;
ឯកោរញ្ញេ បព្ពជិតោ, ន កាមេ អភិបត្ថយេ”តិ។

តត្ថ **បិតុ មាតុ ចា**តិ បិតរា ច មាតរា ច អហំ ចត្តោ។ ឥតរេសុបិ ឯសេវ នយោ។ **មត្យា**តិ សម្ម សារថិ, អហំ សត្តាហំ រជ្ជំ បរិច្ឆិន្ទិត្វា វរំ គណ្ហន្តិយា មាតរា អនុញ្ញាតោ នាម។ **សញ្ចត្តោ**តិ សុដ្ឋុ ចត្តោ។ **បព្ពជិតោ**តិ បព្ពជិត្វា អរញ្ញេ វសនត្ថាយ និក្ខន្តោតិ អត្ថោ។

ឯវំ មហាសត្តស្ស អត្តនោ គុណេ កថេន្តស្ស បីតិ ឧប្បជ្ជិ, តតោ បីតិវេគេន ឧទានំ ឧទានេន្តោ អាហ –

៣០. “អបិ អតរមានានំ, ផលាសាវ សមិជ្ឈតិ;
វិបក្កព្រហ្មចរិយោស្មិ, ឯវំ ជានាហិ សារថិ។

៣១. “អបិ អតរមានានំ, សម្មទត្ថោ វិបច្ចតិ;
វិបក្កព្រហ្មចរិយោស្មិ, និក្ខន្តោ អកុតោភយោ”តិ។

តត្ថ **ផលាសាវា**តិ អតរមានស្ស មម សោឡសវស្សេហិ កតវាយាមស្ស សមិទ្ធំ អជ្ឈាសយផលំ ទស្សេតុំ ឯវមាហ។ **វិបក្កព្រហ្មចរិយោស្មី**តិ និដ្ឋប្បត្តមនោរថោ។ **សម្មទត្ថោ វិបច្ចតី**តិ សម្មា ឧបាយេន ការណេន កត្តព្ពកិច្ចំ សម្បជ្ជតិ។

សារថិ អាហ –

៣២. “ឯវំ វគ្គុកថោ សន្តោ, វិសដ្ឋវចនោ ចសិ;
កស្មា បិតុ ច មាតុច្ច, សន្តិកេ ន ភណី តទា”តិ។

តត្ថ **វគ្គុកថោ**តិ សខិលកថោ។

តតោ មហាសត្តោ អាហ –

៣៣. “នាហំ អសន្ធិតា បក្ខោ, ន ពធិរោ អសោតតា;
នាហំ អជិវ្ហតា មូគោ, មា មំ មូគមធារយិ។

៣៤. “បុរិមំ សរាមហំ ជាតិំ, យត្ថ រជ្ជមការយិំ;
ការយិត្វា តហិំ រជ្ជំ, បាបត្ថំ និរយំ ភុសំ។

៣៥. “វីសតិញ្ចេវ វស្សានិ, តហិំ រជ្ជមការយិំ;
អសីតិវស្សសហស្សានិ, និរយម្ហិ អបច្ចិសំ។

៣៦. “តស្ស រជ្ជស្សហំ ភីតោ, មា មំ រជ្ជាភិសេចយុំ;
តស្មា បិតុ ច មាតុច្ច, សន្តិកេ ន ភណិំ តទា។

៣៧. “ឧច្ឆង្គេ មំ និសាទេត្វា, បិតា អត្ថានុសាសតិ;
ឯកំ ហនថ ពន្ធថ, ឯកំ ខារាបតច្ឆិកំ;
ឯកំ សូលស្មិំ ឧប្បេថ, ឥច្ចស្ស មនុសាសតិ។

៣៨. “តាយាហំ ផរុសំ សុត្វា, វាចាយោ សមុទីរិតា;
អមូគោ មូគវណ្ណេន, អបក្ខោ បក្ខសម្មតោ;
សកេ មុត្តករីសស្មិំ, អច្ឆាហំ សម្បរិប្លុតោ។

៣៩. “កសិរញ្ច បរិត្តញ្ច, តញ្ច ទុក្ខេន សំយុតំ;
កោមំ ជីវិតមាគម្ម, វេរំ កយិរាថ កេនចិ។

៤០. “បញ្ញាយ ច អលាភេន, ធម្មស្ស ច អទស្សនា;
កោមំ ជីវិតមាគម្ម, វេរំ កយិរាថ កេនចិ។

៤១. “អបិ អតរមានានំ, ផលាសាវ សមិជ្ឈតិ;
វិបក្កព្រហ្មចរិយោស្មិ, ឯវំ ជានាហិ សារថិ។

៤២. “អបិ អតរមានានំ, សម្មទត្ថោ វិបច្ចតិ;
វិបក្កព្រហ្មចរិយោស្មិ, និក្ខន្តោ អកុតោភយោ”តិ។

តត្ថ **អសន្ធិតា**តិ សន្ធីនំ អភាវេន។ **អសោតតា**តិ សោតានំ អភាវេន។ **អជិវ្ហតា**តិ សម្បរិវត្តនជិវ្ហាយ អភាវេន មូគោ អហំ ន ភវាមិ។ **យត្ថា**តិ យាយ ជាតិយា ពារាណសិនគរេ រជ្ជំ អការយិំ។ **បាបត្ថ**ន្តិ បាបតំ។ បតិតោ អស្មីតិ វទតិ។ **រជ្ជាភិសេចយុ**ន្តិ រជ្ជេ អភិសេចយុំ។ **និសាទេត្វា**តិ និសីទាបេត្វា។ **អត្ថានុសាសតី**តិ អត្ថំ អនុសាសតិ។ **ខារាបតច្ឆិក**ន្តិ សត្តីហិ បហរិត្វា ខារាហិ បតច្ឆិកំ ករោថ។ **ឧប្បេថា**តិ អាវុនថ។ **ឥច្ចស្ស មនុសាសតី**តិ ឯវមេស្ស អត្ថំ អនុសាសតិ។ **តាយាហ**ន្តិ តាយោ វាចាយោ អហំ។ **បក្ខសម្មតោ**តិ បក្ខោ ឥតិ សម្មតោ អហោសិំ។ **អច្ឆាហ**ន្តិ អច្ឆិំ អហំ, អវសិន្តិ អត្ថោ។ **សម្បរិប្លុតោ**តិ សម្បរិកិណ្ណោ, និមុគ្គោ ហុត្វាតិ អត្ថោ។

កសិរន្តិ ទុក្ខំ។ **បរិត្ត**ន្តិ អប្បំ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – សម្មសារថិ, សចេបិ សត្តានំ ជីវិតំ ទុក្ខម្បិ សមានំ ពហុចិរដ្ឋិតិកំ ភវេយ្យ, បត្ថេយ្យ, បរិត្តម្បិ សមានំ សចេ សុខំ ភវេយ្យ, បត្ថេយ្យ, ឥទំ បន កសិរញ្ច បរិត្តញ្ច សកលេន វដ្ដទុក្ខេន សំយុត្តំ សន្និហិតំ ឱមទ្ទិតំ។ **កោម**ន្តិ កោ ឥមំ។ **វេរ**ន្តិ បាណាតិបាតាទិបញ្ចវិធំ វេរំ។ **កេនចី**តិ កេនចិ ការណេន ។ **បញ្ញាយា**តិ វិបស្សនាបញ្ញាយ អលាភេន។ **ធម្មស្សា**តិ សោតាបត្តិមគ្គស្ស អទស្សនេន។ បុន ឧទានគាថាយោ អតន្តុកាមតាយ ចិរភាវទស្សនត្ថំ កថេសិ។

តំ សុត្វា សុនន្ទោ សារថិ “អយំ កុមារោ ឯវរូបំ រជ្ជសិរិំ កុណបំ វិយ ឆឌ្ឌេត្វា អត្តនោ អធិដ្ឋានំ អភិន្ទិត្វា “បព្ពជិស្សាមីតិ អរញ្ញំ បវិដ្ឋោ, មម ឥមិនា ទុជ្ជីវិតេន កោ អត្ថោ, អហម្បិ តេន សទ្ធិំ បព្ពជិស្សាមី”តិ ចិន្តេត្វា ឥមំ គាថមាហ –

៤៣. “អហម្បិ បព្ពជិស្សាមិ, រាជបុត្ត តវន្តិកេ;
អវ្ហាយស្សុ មំ ភទ្ទន្តេ, បព្ពជ្ជា មម រុច្ចតី”តិ។

តត្ថ **តវន្តិកេ**តិ តវ សន្តិកេ។ **អវ្ហាយស្សូតិ** “ឯហិ បព្ពជាហី”តិ បក្កោសស្សុ។

ឯវំ តេន យាចិតោបិ មហាសត្តោ “សចាហំ ឥទានេវ តំ បព្ពាជេស្សាមិ, មាតាបិតរោ ឥធ នាគច្ឆិស្សន្តិ, អថ នេសំ បរិហានិ ភវិស្សតិ, ឥមេ អស្សា ច រថោ ច បសាធនភណ្ឌញ្ច ឥធេវ នស្សិស្សន្តិ, ‘យក្ខោ សោ, ខាទិតោ នុ ខោ តេន សារថី’តិ គរហាបិ មេ ឧប្បជ្ជិស្សតី”តិ ចិន្តេត្វា អត្តនោ ច គរហាមោចនត្ថំ មាតាបិតូនញ្ច វុឌ្ឍឹ សម្បស្សន្តោ អស្សេ ច រថញ្ច បសាធនភណ្ឌញ្ច តស្ស ឥណំ កត្វា ទស្សេន្តោ ឥមំ គាថមាហ –

៤៤. “រថំ និយ្យាទយិត្វាន, អនណោ ឯហិ សារថិ;
អនណស្ស ហិ បព្ពជ្ជា, ឯតំ ឥសីហិ វណ្ណិត”ន្តិ។

តត្ថ **ឯត**ន្តិ ឯតំ បព្ពជ្ជាករណំ ពុទ្ធាទីហិ ឥសីហិ វណ្ណិតំ បសត្ថំ ថោមិតំ។

តំ សុត្វា សារថិ “សចេ មយិ នគរំ គតេ ឯស អញ្ញត្ថ គច្ឆេយ្យ, បិតា ចស្ស ឥមំ បវត្តិំ សុត្វា ‘បុត្តំ មេ ទស្សេហី’តិ បុន អាគតោ ឥមំ ន បស្សេយ្យ, រាជទណ្ឌំ មេ ករេយ្យ, តស្មា អហំ អត្តនោ គុណំ កថេត្វា អញ្ញត្ថាគមនត្ថាយ បដិញ្ញំ គណ្ហិស្សាមី”តិ ចិន្តេន្តោ គាថាទ្វយមាហ –

៤៥. “យទេវ ត្យាហំ វចនំ, អករំ ភទ្ទមត្ថុ តេ;
តទេវ មេ ត្វំ វចនំ, យាចិតោ កត្តុមរហសិ។

៤៦. “ឥធេវ តាវ អច្ឆស្សុ, យាវ រាជានមានយេ;
អប្បេវ តេ បិតា ទិស្វា, បតីតោ សុមនោ សិយា”តិ។

តតោ មហាសត្តោ អាហ –

៤៧. “ករោមិ តេ តំ វចនំ, យំ មំ ភណសិ សារថិ;
អហម្បិ ទដ្ឋុកាមោស្មិ, បិតរំ មេ ឥធាគតំ។

៤៨. “ឯហិ សម្ម និវត្តស្សុ, កុសលំ វជ្ជាសិ ញាតិនំ;
មាតរំ បិតរំ មយ្ហំ, វុត្តោ វជ្ជាសិ វន្ទន”ន្តិ។

តត្ថ **ករោមិ តេត**ន្តិ ករោមិ តេ ឯតំ វចនំ។ **ឯហិ សម្ម និវត្តស្សូ**តិ សម្ម សារថិ, តត្ថ គន្ត្វា ឯហិ, ឯត្តោវ ខិប្បមេវ និវត្តស្សុ។ **វុត្តោ វជ្ជាសី**តិ មយា វុត្តោ ហុត្វា “បុត្តោ វោ តេមិយកុមារោ វន្ទតី”តិ វន្ទនំ វទេយ្យាសីតិ អត្ថោ។

ឥតិ វត្វា មហាសត្តោ សុវណ្ណកទលិ វិយ ឱនមិត្វា បញ្ចបតិដ្ឋិតេន ពារាណសិនគរាភិមុខោ មាតាបិតរោ វន្ទិត្វា សារថិស្ស សាសនំ អទាសិ។ សោ សាសនំ គហេត្វា កុមារំ បទក្ខិណំ កត្វា រថមារុយ្ហ នគរាភិមុខោ បាយាសិ។ តមត្ថំ បកាសេន្តោ សត្ថា អាហ –

៤៩. “តស្ស បាទេ គហេត្វាន, កត្វា ច នំ បទក្ខិណំ;
សារថិ រថមារុយ្ហ, រាជទ្វារំ ឧបាគមី”តិ។

តស្សត្ថោ – ភិក្ខវេ, ឯវំ វុត្តោ សោ សារថិ, តស្ស កុមារស្ស បាទេ គហេត្វា តំ បទក្ខិណំ កត្វា រថំ អារុយ្ហ រាជទ្វារំ ឧបាគមីតិ។

តស្មិំ ខណេ ចន្ទាទេវី សីហបញ្ជរំ វិវរិត្វា “កា នុ ខោ មេ បុត្តស្ស បវត្តី”តិ សារថិស្ស អាគមនមគ្គំ ឱលោកេន្តី តំ ឯកកំ អាគច្ឆន្តំ ទិស្វា ឧរំ បហរិត្វា បរិទេវិ។ តមត្ថំ បកាសេន្តោ សត្ថា អាហ –

៥០. “សុញ្ញំ មាតា រថំ ទិស្វា, ឯកំ សារថិមាគតំ;
អស្សុបុណ្ណេហិ នេត្តេហិ, រោទន្តី នំ ឧទិក្ខតិ។

៥១. “អយំ សោ សារថិ ឯតិ, និហន្ត្វា មម អត្រជំ;
និហតោ នូន មេ បុត្តោ, បថព្យា ភូមិវឌ្ឍនោ។

៥២. “អមិត្តា នូន នន្ទន្តិ, បតីតា នូន វេរិនោ;
អាគតំ សារថី ទិស្វា, និហន្ត្វា មម អត្រជំ។

៥៣. “សុញ្ញំ មាតា រថំ ទិស្វា, ឯកំ សារថិមាគតំ;
អស្សុបុណ្ណេហិ នេត្តេហិ, រោទន្តី បរិបុច្ឆិ នំ។

៥៤. “កិំ នុ មូគោ កិំនុ បក្ខោ, កិំនុ សោ វិលបី តទា;
និហញ្ញមានោ ភូមិយា, តំ មេ អក្ខាហិ សារថិ។

៥៥. “កថំ ហត្ថេហិ បាទេហិ, មូគបក្ខោ វិវជ្ជយិ;
និហញ្ញមានោ ភូមិយា, តំ មេ អក្ខាហិ បុច្ឆិតោ”តិ។

តត្ថ **មាតា**តិ តេមិយកុមារស្ស មាតា។ **បថព្យា ភូមិវឌ្ឍនោ**តិ សោ មម បុត្តោ ភូមិវឌ្ឍនោ ហុត្វា បថព្យា និហតោ នូន។ **រោទន្តី បរិបុច្ឆិ នន្តិ** តំ រថំ ឯកមន្តំ ឋបេត្វា មហាតលំ អភិរុយ្ហ ចន្ទាទេវី វន្ទិត្វា ឯកមន្តេ ឋិតំ សារថិំ បរិបុច្ឆិ។ **កិំនូ**តិ កិំ នុ សោ មម បុត្តោ មូគោ ឯវ បក្ខោ ឯវ។ **តទា**តិ យទា នំ ត្វំ កាសុយំ បក្ខិបិត្វា កុទ្ទាលេន មត្ថកេ បហរិ, តទា។ **និហញ្ញមានោ ភូមិយា**តិ តយា ភូមិយំ និហញ្ញមានោ កិំ នុ វិលបិ។ **តំ មេ**តិ តំ សព្ពំ អបរិហាបេត្វា មេ អក្ខាហិ។ **វិវជ្ជយី**តិ “អបេហិ សារថិ, មា មំ មារេហី”តិ កថំ ហត្ថេហិ បាទេហិ ច ផន្ទន្តោ តំ អបនុទិ, តំ មេ កថេហីតិ អត្ថោ។

តតោ សារថិ អាហ –

៥៦. “អក្ខេយ្យំ តេ អហំ អយ្យេ, ទជ្ជាសិ អភយំ មម;
យំ មេ សុតំ វា ទិដ្ឋំ វា, រាជបុត្តស្ស សន្តិកេ”តិ។

តត្ថ **ទជ្ជាសី**តិ សចេ អភយំ ទទេយ្យាសិ, សោ ឥទំ “សចាហំ ‘តវ បុត្តោ នេវ មូគោ ន បក្ខោ មធុរកថោ ធម្មកថិកោ’តិ វក្ខាមិ, អថ ‘កស្មា តំ គហេត្វា នាគតោសី’តិ រាជា កុទ្ធោ រាជទណ្ឌម្បិ មេ ករេយ្យ, អភយំ តាវ យាចិស្សាមី”តិ ចិន្តេត្វា អាហ។

អថ នំ ចន្ទាទេវី អាហ –

៥៧. “អភយំ សម្ម តេ ទម្មិ, អភីតោ ភណ សារថិ;
យំ តេ សុតំ វា ទិដ្ឋំ វា, រាជបុត្តស្ស សន្តិកេ”តិ។

តតោ សារថិ អាហ –

៥៨. “ន សោ មូគោ ន សោ បក្ខោ, វិសដ្ឋវចនោ ច សោ;
រជ្ជស្ស កិរ សោ ភីតោ, អករា អាលយេ ពហូ។

៥៩. “បុរិមំ សរតិ សោ ជាតិំ, យត្ថ រជ្ជមការយិ;
ការយិត្វា តហិំ រជ្ជំ, បាបត្ថ និរយំ ភុសំ។

៦០. “វីសតិញ្ចេវ វស្សានិ, តហិំ រជ្ជមការយិ;
អសីតិវស្សសហស្សានិ, និរយម្ហិ អបច្ចិ សោ។

៦១. “តស្ស រជ្ជស្ស សោ ភីតោ, មា មំ រជ្ជាភិសេចយុំ;
តស្មា បិតុ ច មាតុច្ច, សន្តិកេ ន ភណិ តទា។

៦២. “អង្គបច្ចង្គសម្បន្នោ , អារោហបរិណាហវា;
វិសដ្ឋវចនោ បញ្ញោ, មគ្គេ សគ្គស្ស តិដ្ឋតិ។

៦៣. “សចេ ត្វំ ទដ្ឋុកាមាសិ, រាជបុត្តំ តវត្រជំ;
ឯហិ តំ បាបយិស្សាមិ, យត្ថ សម្មតិ តេមិយោ”តិ។

តត្ថ **វិសដ្ឋវចនោ**តិ អបលិពុទ្ធកថោ។ **អករា អាលយេ ពហូ**តិ តុម្ហាកំ វញ្ចនានិ ពហូនិ អកាសិ។ **បញ្ញោ**តិ បញ្ញវា។ **សចេ ត្វន្តិ** រាជានំ ធុរំ កត្វា ឧភោបិ តេ ឯវមាហ។ **យត្ថ សម្មតិ តេមិយោ**តិ យត្ថ វោ បុត្តោ មយា គហិតបដិញ្ញោ ហុត្វា អច្ឆតិ, តត្ថ បាបយិស្សាមិ, តទានិ បបញ្ចំ អកត្វា លហុំ គន្តុំ វដ្ដតីតិ អាហ។

កុមារោ បន សារថិំ បេសេត្វា បព្ពជិតុកាមោ អហោសិ។ តទា សក្កោ តស្ស មនំ ញត្វា តស្មិំ ខណេ វិស្សុកម្មទេវបុត្តំ បក្កោសាបេត្វា “តាត វិស្សុកម្មទេវបុត្ត, តេមិយកុមារោ បព្ពជិតុកាមោ, ត្វំ តស្ស បណ្ណសាលញ្ច បព្ពជិតបរិក្ខារញ្ច មាបេត្វា ឯហី”តិ បេសេសិ។ សោ “សាធូ”តិ សម្បដិច្ឆិត្វា វេគេន គន្ត្វា តិយោជនិកេ វនសណ្ឌេ អត្តនោ ឥទ្ធិពលេន រមណីយំ អស្សមំ មាបេត្វា រត្តិដ្ឋានទិវាដ្ឋានញ្ច បោក្ខរណិញ្ច អារាមញ្ច អកាលផលសម្បន្នំ រុក្ខញ្ច កត្វា បណ្ណសាលសមីបេ ចតុវីសតិហត្ថប្បមាណំ ចង្កមំ មាបេត្វា អន្តោចង្កមេ ច ផលិកវណ្ណំ រុចិរំ វាលុកំ ឱកិរិត្វា សព្ពេ បព្ពជិតបរិក្ខារេ មាបេត្វា “យេ បព្ពជិតុកាមា, តេ ឥមេ គហេត្វា បព្ពជន្តូ”តិ ភិត្តិយំ អក្ខរានិ លិខិត្វា ចណ្ឌវាឡេ ច អមនាបសទ្ទេ សព្ពេ មិគបក្ខិនោ ច បលាបេត្វា សកដ្ឋានមេវ គតោ។

តស្មិំ ខណេ មហាសត្តោ តំ ទិស្វា សក្កទត្តិយភាវំ ញត្វា, បណ្ណសាលំ បវិសិត្វា វត្ថានិ អបនេត្វា, រត្តវាកចីរំ និវាសេត្វា ឯកំ បារុបិត្វា អជិនចម្មំ ឯកំសេ កត្វា ជដាមណ្ឌលំ ពន្ធិត្វា កាជំ អំសេ កត្វា កត្តរទណ្ឌមាទាយ បណ្ណសាលតោ និក្ខមិត្វា បព្ពជិតសិរិំ សមុព្ពហន្តោ អបរាបរំ ចង្កមិត្វា “អហោ សុខំ, អហោ សុខ”ន្តិ ឧទានំ ឧទានេន្តោ បណ្ណសាលំ បវិសិត្វា កដ្ឋត្ថរណេ និសិន្នោ បញ្ច អភិញ្ញា អដ្ឋ សមាបត្តិយោ ច និព្ពត្តេត្វា សាយន្ហសមយេ បណ្ណសាលតោ និក្ខមិត្វា ចង្កមនកោដិយំ ឋិតករុក្ខតោ បណ្ណានិ គហេត្វា , សក្កទត្តិយភាជនេ អលោណកេ អតក្កេ និធូបនេ ឧទកេ សេទេត្វា អមតំ វិយ បរិភុញ្ជិត្វា ចត្តារោ ព្រហ្មវិហារេ ភាវេត្វា តត្ថ វាសំ កប្បេសិ។

កាសិរាជាបិ សុនន្ទសារថិស្ស វចនំ សុត្វា មហាសេនគុត្តំ បក្កោសាបេត្វា តរមានរូបោវ គមនសជ្ជំ ការេតុំ អាហ –

៦៤. “យោជយន្តុ រថេ អស្សេ, កច្ឆំ នាគាន ពន្ធថ;
ឧទីរយន្តុ សង្ខបណវា, វាទន្តុ ឯកបោក្ខរា។

៦៥. “វាទន្តុ ភេរី សន្នទ្ធា, វគ្គូ វាទន្តុ ទុន្ទុភី;
នេគមា ច មំ អន្វេន្តុ, គច្ឆំ បុត្តនិវេទកោ។

៦៦. “ឱរោធា ច កុមារា ច, វេសិយានា ច ព្រាហ្មណា;
ខិប្បំ យានានិ យោជេន្តុ, គច្ឆំ បុត្តនិវេទកោ។

៦៧. “ហត្ថារោហា អនីកដ្ឋា, រថិកា បត្តិការកា;
ខិប្បំ យានានិ យោជេន្តុ, គច្ឆំ បុត្តនិវេទកោ។

៦៨. “សមាគតា ជានបទា, នេគមា ច សមាគតា;
ខិប្បំ យានានិ យោជេន្តុ, គច្ឆំ បុត្តនិវេទកោ”តិ។

តត្ថ **ឧទីរយន្តូ**តិ សទ្ទំ មុញ្ចន្តុ។ **វាទន្តូ**តិ វជ្ជន្តុ។ **ឯកបោក្ខរា**តិ ឯកមុខភេរិយោ។ **សន្នទ្ធា**តិ សុដ្ឋុ នទ្ធា។ **វគ្គូ**តិ មធុរស្សរា។ **គច្ឆន្តិ** គមិស្សាមិ។ **បុត្តនិវេទកោ**តិ បុត្តស្ស និវេទកោ ឱវាទកោ ហុត្វា គច្ឆាមិ។ តំ ឱវទិត្វា មម វចនំ គាហាបេត្វា តត្ថេវ តំ រតនរាសិម្ហិ ឋបេត្វា អភិសិញ្ចិត្វា អានេតុំ គច្ឆាមីតិ អធិប្បាយេនេវមាហ។ **នេគមា**តិ កុដុម្ពិកជនា។ **សមាគតា**តិ សន្និបតិតា ហុត្វា។

ឯវំ រញ្ញោ អាណត្តា សារថិនោ អស្សេ យោជេត្វា រថេ រាជទ្វារេ ឋបេត្វា រញ្ញោ អារោចេសុំ។ តមត្ថំ បកាសេន្តោ សត្ថា អាហ –

៦៩. “អស្សេ ច សារថី យុត្តេ, សិន្ធវេ សីឃវាហនេ;
រាជទ្វារំ ឧបាគច្ឆុំ, យុត្តា ទេវ ឥមេ ហយា”តិ។

តត្ថ **អស្សេ**តិ សិន្ធវេ សិន្ធវជាតិកេ សីឃវាហនេ ជវសម្បន្នេ អស្សេ អាទាយ។ **សារថី**តិ សារថិនោ។ **យុត្តេ**តិ រថេសុ យោជិតេ។ **ឧបាគច្ឆុ**ន្តិ តេ រថេសុ យុត្តេ អស្សេ អាទាយ អាគមំសុ, អាគន្ត្វា ច បន “យុត្តា, ទេវ, ឥមេ ហយា”តិ អារោចេសុំ។

តតោ សារថីនំ វចនំ សុត្វា រាជា ឧបឌ្ឍគាថមាហ –

៧០. “ថូលា ជវេន ហាយន្តិ, កិសា ហាយន្តិ ថាមុនា”តិ។
តំ សុត្វា សារថិនោបិ ឧបឌ្ឍគាថមាហំសុ –

“កិសេ ថូលេ វិវជ្ជេត្វា, សំសដ្ឋា យោជិតា ហយា”តិ។

តស្សត្ថោ – ទេវ, កិសេ ច ថូលេ ច ឯវរូបេ អស្សេ អគ្គណ្ហិត្វា វយេន វណ្ណេន ជវេន ពលេន សទិសា ហយា យោជិតាតិ។

អថ រាជា បុត្តស្ស សន្តិកំ គច្ឆន្តោ ចត្តារោ វណ្ណេ អដ្ឋារស សេនិយោ សព្ពញ្ច ពលកាយំ សន្និបាតាបេសិ។ តស្ស សន្និបាតេន្តស្សេវ តយោ ទិវសា អតិក្កន្តា។ អថ ចតុត្ថេ ទិវសេ កាសិរាជា នគរតោ និក្ខមិត្វា គហេតព្ពយុត្តកំ គាហាបេត្វា អស្សមបទំ គន្ត្វា បុត្តេន សទ្ធឹ បដិនន្ទិតោ បដិសន្ថារមកាសិ។ តមត្ថំ បកាសេន្តោ សត្ថា អាហ –

៧១. “តតោ រាជា តរមានោ, យុត្តមារុយ្ហ សន្ទនំ;
ឥត្ថាគារំ អជ្ឈភាសិ, សព្ពាវ អនុយាថ មំ។

៧២. “វាឡពីជនិមុណ្ហីសំ, ខគ្គំ ឆត្តញ្ច បណ្ឌរំ;
ឧបាធី រថមារុយ្ហ, សុវណ្ណេហិ អលង្កតា។

៧៣. “តតោ ស រាជា បាយាសិ, បុរក្ខត្វាន សារថី;
ខិប្បមេវ ឧបាគច្ឆិ, យត្ថ សម្មតិ តេមិយោ។

៧៤. “តញ្ច ទិស្វាន អាយន្តំ, ជលន្តមិវ តេជសា;
ខត្តសង្ឃបរិព្យូឡ្ហំ, តេមិយោ ឯតទព្រវិ។

៧៥. “កច្ចិ នុ តាត កុសលំ, កច្ចិ តាត អនាមយំ;
សព្ពា ច រាជកញ្ញាយោ, អរោគា មយ្ហ មាតរោ។

៧៦. “កុសលញ្ចេវ មេ បុត្ត, អថោ បុត្ត អនាមយំ;
សព្ពា ច រាជកញ្ញាយោ, អរោគា តុយ្ហ មាតរោ។

៧៧. “កច្ចិ អមជ្ជបោ តាត, កច្ចិ តេ សុរមប្បិយំ;
កច្ចិ សច្ចេ ច ធម្មេ ច, ទានេ តេ រមតេ មនោ។

៧៨. “អមជ្ជបោ អហំ បុត្ត, អថោ មេ សុរមប្បិយំ;
អថោ សច្ចេ ច ធម្មេ ច, ទានេ មេ រមតេ មនោ។

៧៩. “កច្ចិ អរោគំ យោគ្គំ តេ, កច្ចិ វហតិ វាហនំ;
កច្ចិ តេ ព្យាធយោ នត្ថិ, សរីរស្សុបតាបនា។

៨០. “អថោ អរោគំ យោគ្គំ មេ, អថោ វហតិ វាហនំ;
អថោ មេ ព្យាធយោ នត្ថិ, សរីរស្សុបតាបនា។

៨១. “កច្ចិ អន្តា ច តេ ផីតា, មជ្ឈេ ច ពហលា តវ;
កោដ្ឋាគារញ្ច កោសញ្ច, កច្ចិ តេ បដិសន្ថតំ។

៨២. “អថោ អន្តា ច មេ ផីតា, មជ្ឈេ ច ពហលា មម;
កោដ្ឋាគារញ្ច កោសញ្ច, សព្ពំ មេ បដិសន្ថតំ។

៨៣. “ស្វាគតំ តេ មហារាជ, អថោ តេ អទុរាគតំ;

បតិដ្ឋបេន្តិ បល្លង្កំ, យត្ថ រាជា និសក្កតី’’តិ។

តត្ថ **ឧបាធី រថមារុយ្ហា**តិ សុវណ្ណបាទុកា ច រថំ អារោបេន្តូតិ អត្ថោ។ តមេ តយោ បាទេ បុត្តស្ស តត្ថេវ អភិសេកករណត្ថាយ “បញ្ច រាជកកុធភណ្ឌានិ គណ្ហថា’’តិ អាណាបេន្តោ រាជា អាហ។ **សុវណ្ណេហិ អលង្កតា**តិ ឥទំ បាទុកំ សន្ធាយាហ។ **ឧបាគច្ឆី**តិ ឧបាគតោ អហោសិ។ កាយ វេលាយាតិ? មហាសត្តស្ស ការបណ្ណានិ បចិត្វា និដ្ឋាបេន្តស្ស និសិន្នវេលាយ។ **ជលន្តមិវ តេជសា**តិ រាជតេជេន ជលន្តំ វិយ។ **ខត្តសង្ឃបរិព្យូឡ្ហ**ន្តិ កថាផាសុកេន អមច្ចសង្ឃេន បរិវុតំ, ខត្តិយសមូហេហិ វា បរិវារិតំ។ **ឯតទព្រវី**តិ កាសិរាជានំ ពហិ ខន្ធាវារំ និវាសាបេត្វា បទសាវ បណ្ណសាលំ អាគន្ត្វា តំ វន្ទិត្វា និសិន្នំ បដិសន្ថារំ ករោន្តោ ឯតំ វចនំ អព្រវិ។

កុសលំ អនាមយន្តិ ឧភយេនបិ បទេន អារោគ្យមេវ បុច្ឆតិ។ **កច្ចិ អមជ្ជបោ**តិ កច្ចិ មជ្ជំ ន បិវសីតិ បុច្ឆតិ។ “**អប្បមត្តោ**’’តិបិ បាឋោ, កុសលធម្មេសុ នប្បមជ្ជសីតិ អត្ថោ។ **សុរមប្បិយ**ន្តិ សុរាបានំ អប្បិយំ។ “សុរមប្បិយា’’តិបិ បាឋោ, សុរា អប្បិយាតិ អត្ថោ។ **ធម្មេ**តិ ទសវិធេ រាជធម្មេ។ **យោគ្គ**ន្តិ យុគេ យុញ្ជិតព្ពំ **តេ** តវ អស្សគោណាទិកំ។ **កច្ចិ វហតី**តិ កច្ចិ អរោគំ ហុត្វា វហតិ។ **វាហន**ន្តិ ហត្ថិអស្សាទិ សព្ពំ វាហនំ។ **សរីរស្សុបតាបនា**តិ សរីរស្ស ឧបតាបករា។ **អន្តា**តិ បច្ចន្តជនបទា។ **ផីតា**តិ ឥទ្ធា សុភិក្ខា, វត្ថាភរណេហិ វា អន្នបានេហិ វា បរិបុណ្ណា គាឡ្ហវាសា។ **មជ្ឈេ ចា**តិ រដ្ឋស្ស មជ្ឈេ។ **ពហលា**តិ គាមនិគមា ឃនវាសា។ **បដិសន្ថត**ន្តិ បដិច្ឆាទិតំ គុត្តំ, បរិបុណ្ណំ វា។ **យត្ថ រាជា និសក្កតី**តិ យស្មិំ បល្លង្កេ រាជា និសីទិស្សតិ, តំ បញ្ញាបេន្តូតិ វទតិ។

រាជា មហាសត្តេ គារវេន បល្លង្កេ ន និសីទតិ។ អថ មហាសត្តោ “សចេ បល្លង្កេ ន និសីទតិ, បណ្ណសន្ថារំ បញ្ញាបេថា’’តិ វត្វា តស្មិំ បញ្ញត្តេ និសីទនត្ថាយ រាជានំ និមន្តេន្តោ គាថមាហ –

៨៤. “ឥធេវ តេ និសីទស្សុ, និយតេ បណ្ណសន្ថរេ;
ឯត្តោ ឧទកមាទាយ, បាទេ បក្ខាលយស្សុ តេ’’តិ។

តត្ថ **និយតេ**តិ សុសន្ថតេ។ **ឯត្តោ**តិ បរិភោគឧទកំ ទស្សេន្តោ អាហ។

រាជា មហាសត្តេ គារវេន បណ្ណសន្ថារេបិ អនិសីទិត្វា ភូមិយំ ឯវ និសីទិ។ មហាសត្តោបិ បណ្ណសាលំ បវិសិត្វា តំ ការបណ្ណកំ នីហរិត្វា រាជានំ តេន និមន្តេន្តោ គាថមាហ –

៨៥. “ឥទម្បិ បណ្ណកំ មយ្ហំ, រន្ធំ រាជ អលោណកំ;
បរិភុញ្ជ មហារាជ, បាហុនោ មេសិធាគតោ’’តិ។

អថ នំ រាជា អាហ –

៨៦. “ន ចាហំ បណ្ណំ ភុញ្ជាមិ, ន ហេតំ មយ្ហ ភោជនំ;
សាលីនំ ឱទនំ ភុញ្ជេ, សុចិំ មំសូបសេចន’’ន្តិ។

តត្ថ **ន ចាហ**ន្តិ បដិក្ខេបវចនំ។

រាជា តថារូបំ អត្តនោ រាជភោជនំ វណ្ណេត្វា តស្មិំ មហាសត្តេ គារវេន ថោកំ បណ្ណកំ ហត្ថតលេ ឋបេត្វា “តាត, ត្វំ ឯវរូបំ ភោជនំ ភុញ្ជសី’’តិ បុត្តេន សទ្ធិំ បិយកថំ កថេន្តោ និសីទិ។ តស្មិំ ខណេ ចន្ទាទេវី ឱរោធេន បរិវុតា ឯកមគ្គេន អាគន្ត្វា ពោធិសត្តស្ស អស្សមបទំ បត្វា បិយបុត្តំ ទិស្វា តត្ថេវ បតិត្វា វិសញ្ញី អហោសិ។ តតោ បដិលទ្ធស្សាសា បតិតដ្ឋានតោ ឧដ្ឋហិត្វា អាគន្ត្វា ពោធិសត្តស្ស បាទេ ទឡ្ហំ គហេត្វា វន្ទិត្វា អស្សុបុណ្ណេហិ នេត្តេហិ រោទិត្វា វន្ទនដ្ឋានតោ ឧដ្ឋាយ ឯកមន្តំ និសីទិ។ អថ នំ រាជា “ភទ្ទេ, តវ បុត្តស្ស ភោជនំ បស្សាហី’’តិ វត្វា ថោកំ បណ្ណកំ តស្សា ហត្ថេ ឋបេត្វា សេសឥត្ថីនម្បិ ថោកំ ថោកំ អទាសិ។ តា សព្ពាបិ “សាមិ, ឯវរូបំ ភោជនំ ភុញ្ជសី’’តិ វទន្តិយោ តំ គហេត្វា អត្តនោ អត្តនោ សីសេ កត្វា “អតិទុក្ករំ ករោសិ, សាមី’’តិ វត្វា នមស្សមានា និសីទឹសុ។ រាជា បុន “តាត, ឥទំ មយ្ហំ អច្ឆរិយំ ហុត្វា ឧបដ្ឋាតី’’តិ វត្វា ឥមំ គាថមាហ –

៨៧. “អច្ឆេរកំ មំ បដិភាតិ, ឯកកម្បិ រហោគតំ;
ឯទិសំ ភុញ្ជមានានំ, កេន វណ្ណោ បសីទតី’’តិ។

តត្ថ **ឯកក**ន្តិ តាត, តំ ឯកកម្បិ រហោគតំ ឥមិនា ភោជនេន យាបេន្តំ ទិស្វា មម អច្ឆរិយំ ហុត្វា ឧបដ្ឋាតិ។ **ឯទិស**ន្តិ ឯវរូបំ អលោណកំ អតក្កំ និធូបនំ រន្ធំ បត្តំ ភុញ្ជន្តានំ កេន ការណេន វណ្ណោ បសីទតីតិ នំ

បុច្ឆិ។

អថស្ស សោ អាចិក្ខន្តោ អាហ –

៨៨. “ឯកោ រាជ និបជ្ជាមិ, និយតេ បណ្ណសន្ថរេ;
តាយ មេ ឯកសេយ្យាយ, រាជ វណ្ណោ បសីទតិ។

៨៩. “ន ច នេត្តិំសពន្ធា មេ, រាជរក្ខា ឧបដ្ឋិតា;
តាយ មេ សុខសេយ្យាយ, រាជវណ្ណោ បសីទតិ។

៩០. “អតីតំ នានុសោចាមិ, នប្បជប្បាមិនាគតំ;
បច្ចុប្បន្នេន យាបេមិ, តេន វណ្ណោ បសីទតិ។

៩១. “អនាគតប្បជប្បាយ, អតីតស្សានុសោចនា;
ឯតេន ពាលា សុស្សន្តិ, នឡោវ ហរិតោ លុតោ”តិ។

តត្ថ **នេត្តិំសពន្ធា**តិ ខគ្គពន្ធា។ **រាជរក្ខា**តិ រាជានំ រក្ខិតា។ **នប្បជប្បាមី**តិ ន បត្ថេមិ។ **ហរិតោ**តិ ហរិតវណ្ណោ។ **លុតោ**តិ លុញ្ចិត្វា អាតបេ ខិត្តនឡោ វិយ។

អថ រាជា “ឥធេវ នំ អភិសិញ្ចិត្វា អាទាយ គមិស្សាមី”តិ ចិន្តេត្វា រជ្ជេន និមន្តេន្តោ អាហ –

៩២. “ហត្ថានីកំ រថានីកំ, អស្សេ បត្តី ច វម្មិនោ;
និវេសនានិ រម្មានិ, អហំ បុត្ត ទទាមិ តេ។

៩៣. “ឥត្ថាគារម្បិ តេ ទម្មិ, សព្ពាលង្ការភូសិតំ;
តា បុត្ត បដិបជ្ជស្សុ, ត្វំ នោ រាជា ភវិស្សសិ។

៩៤. “កុសលា នច្ចគីតស្ស, សិក្ខិតា ចាតុរិត្ថិយោ;
កាមេ តំ រមយិស្សន្តិ, កិំ អរញ្ញេ ករិស្សសិ។

៩៥. “បដិរាជូហិ តេ កញ្ញា, អានយិស្សំ អលង្កតា;
តាសុ បុត្តេ ជនេត្វាន, អថ បច្ឆា បព្ពជិស្សសិ។

៩៦. “យុវា ច ទហរោ ចាសិ, បឋមុប្បត្តិកោ សុសុ;
រជ្ជំ ការេហិ ភទ្ទន្តេ, កិំ អរញ្ញេ ករិស្សសី”តិ។

តត្ថ **ហត្ថានីក**ន្តិ ទសហត្ថិតោ បដ្ឋាយ ហត្ថានីកំ នាម, តថា **រថានីកំ។ វម្មិនោ**តិ វម្មពទ្ធសូរយោធេ។ **កុសលា**តិ ឆេកា។ **សិក្ខិតា**តិ អញ្ញេសុបិ ឥត្ថិកិច្ចេសុ សិក្ខិតា។ **ចាតុរិត្ថិយោ**តិ ចតុរា វិលាសា ឥត្ថិយោ, អថ វា ចតុរា នាគរា ឥត្ថិយោ, អថ វា ចតុរា នាម នាដកិត្ថិយោ។ **បដិរាជូហិ តេ កញ្ញា**តិ អញ្ញេហិ រាជូហិ តវ រាជកញ្ញាយោ អានយិស្សាមិ។ **យុវា**តិ យោព្ពនប្បត្តោ។ **ទហរោ**តិ តរុណោ។ **បឋមុប្បត្តិកោ**តិ បឋមវយេន ឧប្បត្តិតោ សមុគ្គតោ។ **សុសូ**តិ អតិតរុណោ។

ឥតោ បដ្ឋាយ ពោធិសត្តស្ស ធម្មកថា ហោតិ –

៩៧. “យុវា ចរេ ព្រហ្មចរិយំ, ព្រហ្មចារី យុវា សិយា;
ទហរស្ស ហិ បព្ពជ្ជា, ឯតំ ឥសីហិ វណ្ណិតំ។

៩៨. “យុវា ចរេ ព្រហ្មចរិយំ, ព្រហ្មចារី យុវា សិយា;
ព្រហ្មចរិយំ ចរិស្សាមិ, នាហំ រជ្ជេន មត្ថិកោ។

៩៩. “បស្សាមិ វោហំ ទហរំ, អម្ម តាត វទន្តរំ;
កិច្ឆាលទ្ធំ បិយំ បុត្តំ, អប្បត្វាវ ជរំ មតំ។

១០០. “បស្សាមិ វោហំ ទហរិំ, កុមារិំ ចារុទស្សនិំ;
នវវំសកឡីរំវ, បលុគ្គំ ជីវិតក្ខយំ។

១០១"ទហរាបិ ហិ មីយន្តិ, នរា ច អថ នារិយោ;
តត្ថ កោ វិស្សសេ បោសោ, 'ទហរោម្ហី'តិ ជីវិតេ។

១០២"យស្ស រត្យា វិវសានេ, អាយុ អប្បតរំ សិយា;
អប្បោទកេវ មច្ឆានំ, កិំ នុ កោមារកំ តហិ។

១០៣"និច្ចមព្ភាហតោ លោកោ, និច្ចញ្ច បរិវារិតោ;
អមោឃាសុ វជន្តីសុ, កិំ មំ រជ្ជេភិសិញ្ចសី"តិ។

កាសិរាជា អាហ –

១០៤"កេន មព្ភាហតោ លោកោ, កេន ច បរិវារិតោ;
កាយោ អមោឃា គច្ឆន្តិ, តំ មេ អក្ខាហិ បុច្ឆិតោ"តិ។

ពោធិសត្តោ អាហ –

១០៥"មច្ចុនាព្ភាហតោ លោកោ, ជរាយ បរិវារិតោ;
រត្យោ អមោឃា គច្ឆន្តិ, ឯវំ ជានាហិ ខត្តិយ។

១០៦"យថាបិ តន្តេ វិតតេ, យំ យទេវូបវីយតិ;
អប្បកំ ហោតិ វេតព្ពំ, ឯវំ មច្ចាន ជីវិតំ។

១០៧"យថា វារិវហោ បូរោ, គច្ឆំ នុបនិវត្តតិ;
ឯវមាយុ មនុស្សានំ, គច្ឆំ នុបនិវត្តតិ។

១០៨"យថា វារិវហោ បូរោ, វហេ រុក្ខេបកូលជេ;
ឯវំ ជរាមរណេន, វុយ្ហន្តេ សព្ពបាណិនោ"តិ។

តត្ថ **ព្រហ្មចារី យុវា សិយា**តិ ព្រហ្មចរិយំ ចរន្តោ យុវា ភវេយ្យ។ **ឥសីហិ វណ្ណិត**ន្តិ ពុទ្ធាទីហិ ឥសីហិ ថោមិតំ បសត្ថំ។ **នាហំ រជ្ជេន មត្ថិកោ**តិ អហំ រជ្ជេន អត្ថិកោ ន ហោមិ។ **អម្ម តាត វទន្តរ**ន្តិ "អម្ម, តាតា"តិ វទន្តំ។ **បលុត្ត**ន្តិ មច្ចុនា លុញ្ចិត្វា គហិតំ។ **យស្ស រត្យា វិវសានេ**តិ មហារាជ, យស្ស មាតុកុច្ឆិម្ហិ បដិសន្ធិគ្គហណកាលតោ បដ្ឋាយ រត្តិទិវាតិក្កមេន អប្បតរំ អាយុ ហោតិ។ **កោមារកំ តហិ**ន្តិ តស្មិំ វយេ តរុណភាវោ កិំ ករិស្សតិ។

កេន មព្ភាហតោតិ កេន អព្ភាហតោ។ ឥទំ រាជា សំខិត្តេន ភាសិតស្ស អត្ថំ អជានន្តោវ បុច្ឆតិ។ **រត្យោ**តិ រត្តិយោ។ តា ហិ ឥមេសំ សត្តានំ អាយុញ្ច វណ្ណញ្ច ពលញ្ច ខេបេន្តិយោ ឯវ គច្ឆន្តីតិ អមោឃា គច្ឆន្តិ នាមាតិ វេទិតព្ពា ។ **យំ យទេវូបវីយតី**តិ យំ យំ តន្តំ ឧបវីយតិ។ **វេតព្ព**ន្តិ តន្តស្មិំ វីតេ សេសំ វេតព្ពំ យថា អប្បកំ ហោតិ, ឯវំ សត្តានំ ជីវិតំ។ **នុបនិវត្តតី**តិ តស្មិំ តស្មិំ ខណេ គតំ គតមេវ ហោតិ, ន ឧបនិវត្តតិ។ **វហេ រុក្ខេបកូលជេ**តិ ឧបកូលជេ រុក្ខេ វហេយ្យ។

រាជា មហាសត្តស្ស ធម្មកថំ សុត្វា "កិំ មេ ឃរាវាសេនា"តិ អតិវិយ ឧក្កណ្ឋិតោ បព្ពជិតុកាមោ ហុត្វា "នាហំ តាវ បុន នគរំ គមិស្សាមិ, ឥធេវ បព្ពជិស្សាមិ។ សចេ បន មេ បុត្តោ នគរំ គច្ឆេយ្យ, សេតច្ឆត្តមស្ស ទទេយ្យ"ន្តិ ចិន្តេត្វា តំ វីមំសិតុំ បុន រជ្ជេន និមន្តេន្តោ អាហ –

១០៩"ហត្ថានីកំ រថានីកំ, អស្សេ បត្តី ច វម្មិនោ;
និវេសនានិ រម្មានិ, អហំ បុត្ត ទទាមិ តេ។

១១០"ឥត្ថាគារម្បិ តេ ទម្មិ, សព្ពាលង្ការភូសិតំ;
តា បុត្ត បដិបជ្ជស្សុ, ត្វំ នោ រាជា ភវិស្សសិ។

១១១"កុសលា នច្ចគីតស្ស, សិក្ខិតា ចាតុរិត្ថិយោ;
កាមេ តំ រមយិស្សន្តិ, កិំ អរញ្ញេ ករិស្សសិ។

១១២"បដិរាជូហិ តេ កញ្ញា, អានយិស្សំ អលង្កតា;
តាសុ បុត្តេ ជនេត្វាន, អថ បច្ឆា បព្ពជិស្សសិ។

១១៣“យុវា ច ទហរោ ចាសិ, បឋមុប្បត្តិកោ សុសុ;
រជ្ជំ ការេហិ ភទ្ទន្តេ, កឹ អរញ្ញេ ករិស្សសិ។

១១៤“កោដ្ឋាគារញ្ច កោសញ្ច, វាហនានិ ពលានិ ច;
និវេសនានិ រម្មានិ, អហំ បុត្ត ទទាមិ តេ។

១១៥“គោមណ្ឌលបរិព្យូឡ្ហោ, ទាសិសង្ឃបុរក្ខតោ;
រជ្ជំ ការេហិ ភទ្ទន្តេ, កឹ អរញ្ញេ ករិស្សសី”តិ។

តត្ថ **គោមណ្ឌលបរិព្យូឡ្ហោ**តិ សុភង្គីនំ រាជកញ្ញានំ មណ្ឌលេន បុរក្ខតោ។

អថ មហាសត្តោ រជ្ជេន អនត្ថិកភាវំ បកាសេន្តោ អាហ –

១១៦“កឹ ធនេន យំ ខីយេថ, កឹ ភរិយាយ មរិស្សតិ;
កឹ យោព្ពនេន ជិណ្ណេន, យំ ជរាយាភិភុយ្យតិ។

១១៧“តត្ថ កា នន្ទិ កា ខិឌ្ឌា, កា រតី កា ធនេសនា;
កឹ មេ បុត្តេហិ ទារេហិ, រាជ មុត្តោស្មិ ពន្ធនា។

១១៨“យោហំ ឯវំ បជានាមិ, មច្ចុ មេ នប្បមជ្ជតិ;
អន្តកេនាធិបន្នស្ស, កា រតី កា ធនេសនា។

១១៩“ផលានមិវ បក្កានំ, និច្ចំ បតនតោ ភយំ;
ឯវំ ជាតាន មច្ចានំ, និច្ចំ មរណតោ ភយំ។

១២០“សាយមេកេ ន ទិស្សន្តិ, បាតោ ទិដ្ឋា ពហូ ជនា;
បាតោ ឯកេ ន ទិស្សន្តិ, សាយំ ទិដ្ឋា ពហូ ជនា។

១២១“អជ្ជេវ កិច្ចំ អាតប្បំ, កោ ជញ្ញា មរណំ សុវេ;
ន ហិ នោ សង្គរំ តេន, មហាសេនេន មច្ចុនា។

១២២“ចោរា ធនស្ស បត្ថេន្តិ, រាជ មុត្តោស្មិ ពន្ធនា;
ឯហិ រាជ និវត្តស្សុ, នាហំ រជ្ជេន មត្ថិកោ”តិ។

តត្ថ **យំ ខីយេថា**តិ មហារាជ, កឹ ត្វំ មំ ធនេន និមន្តេសិ, យំ ខីយេថ ខយំ គច្ឆេយ្យ។ ធនំ វា ហិ បុរិសំ ចជតិ, បុរិសោ វា តំ ធនំ ចជិត្វា គច្ឆតីតិ សព្ពថាបិ ខយគាមីយេវ ហោតិ, កឹ ត្វំ មំ តេន ធនេន និមន្តេសិ។ **កឹ ភរិយាយា**តិ ភរិយាយ កឹ ករិស្សាមិ, យា មយិ ឋិតេយេវ មរិស្សតិ។ **ជិណ្ណេនា**តិ ជរាយ អនុបរិតេន អនុភូតេន។ **អភិភុយ្យតី**តិ អភិភវិយ្យតិ។ **តត្ថា**តិ តស្មិំ ឯវំ ជរាមរណធម្មេ លោកសន្និវាសេ។ **កា នន្ទី**តិ កា នាម តុដ្ឋិ។ **ខិឌ្ឌា**តិ កីឡា។ **រតី**តិ បញ្ចកាមគុណរតិ។ **ពន្ធនា**តិ កាមពន្ធនា មុត្តោ អស្មិ, មហារាជាតិ ឈានេន វិក្ខម្ភិតត្តា ឯវមាហ។ **មច្ចុ មេ**តិ មម មច្ចុ នប្បមជ្ជតិ, និច្ចំ មម វធាយ អប្បមត្តោយេវាតិ។ យោ អហំ ឯវំ បជានាមិ, តស្ស មម អន្តកេន អធិបន្នស្ស វធិតស្ស កា នាម រតិ, កា ធនេសនាតិ។ **និច្ចន្តិ** ជាតកាលតោ បដ្ឋាយ សទា ជរាមរណតោ ភយមេវ ឧប្បជ្ជតិ។

អាតប្បន្តិ កុសលកម្មវីរិយំ។ **កិច្ច**ន្តិ កត្តព្ពំ។ **កោ ជញ្ញា មរណំ សុវេ**តិ សុវេ វា បរសុវេ វា មរណំ វា ជីវិតំ វា កោ ជានេយ្យ។ **សង្គរ**ន្តិ សង្កេតំ។ **មហាសេនេនា**តិ បញ្ចវីសតិភយពាត្តឹសកម្មករណឆន្នវុតិរោគប្បមុខាទិវសេន បុថុសេនេន។ **ចោរា ធនស្សា**តិ ធនត្ថាយ ជីវិតំ ចជន្តា ចោរា ធនស្ស បត្ថេន្តិ នាម, អហំ បន ធនបត្ថនាសង្ខាតា ពន្ធនា មុត្តោ អស្មិ, ន មេ ធនេនត្ថោតិ អត្ថោ។ **និវត្តស្សូ**តិ មម វចនេន សម្មា និវត្តស្សុ, រជ្ជំ បហាយ នេក្ខម្មំ បដិសរណំ កត្វា បព្ពជស្សុ។ យំ បន ចិន្តេសិ “តមំ រជ្ជេ បតិដ្ឋាបេស្សាមី”តិ, តំ មា ចិន្តយិ, នាហំ រជ្ជេន អត្ថិកោតិ។ ឥតិ មហាសត្តស្ស ធម្មទេសនា សហានុសន្ធិនា មត្ថកំ បត្តា។

តំ សុត្វា រាជានញ្ច ចន្ទាទេវិញ្ច អាទឹ កត្វា សោឡសសហស្សា ឱរោធា ច អមច្ចាទយោ ច សព្ពេ បព្ពជិតុកាមា អហេសុំ។ រាជាបិ នគរេ ភេរិំ ចរាបេសិ “យេ មម បុត្តស្ស សន្តិកេ បព្ពជិតុំ ឥច្ឆន្តិ, តេ បព្ពជន្តូ”តិ ។ សព្ពេសញ្ច សុវណ្ណកោដ្ឋាគារាទីនំ ទ្វារានិ វិវរាបេត្វា “អសុកដ្ឋានេ ច មហានិធិកុម្ភិយោ អត្ថិ, អត្ថិកា គណ្ហន្តូ”តិ សុវណ្ណបដ្ដេ អក្ខរានិ លិខាបេត្វា មហាថម្ភេ ពន្ធាបេសិ។ តេ នាគរា យថាបសារិតេ អាបណេ ច វិវដទ្វារានិ

គេហានិ ច បហាយ នគរតោ និក្ខមិត្វា រញ្ញោ សន្តិកំ អាគមីសុ។ រាជា មហាជនេន សទ្ធឹ មហាសត្តស្ស សន្តិកេ បព្ពជិ។ សក្កទត្តិយំ តិយោជនិកំ អស្សមបទំ បរិបុណ្ណំ អហោសិ។ មហាសត្តោ បណ្ណសាលាយោ វិចារេសិ, មជ្ឈេ ឋិតា បណ្ណសាលាយោ ឥត្ថីនំ ទាបេសិ។ កឹការណា? ភីរុកជាតិកា ឯតាតិ។ បុរិសានំ បន ពហិបណ្ណសាលាយោ ទាបេសិ។ តា សព្ពាបិ បណ្ណសាលាយោ វិស្សុកម្មទេវបុត្តោវ មាបេសិ។ តេ ច ផលធររុក្ខេ វិស្សុកម្មទេវបុត្តោយេវ អត្តនោ ឥទ្ធិយា មាបេសិ។ តេ សព្ពេ វិស្សុកម្មេន និម្មិតេសុ ផលធររុក្ខេសុ ឧបោសថទិវសេ ភូមិយំ បតិតបតិតានិ ផលានិ គហេត្វា បរិភុញ្ជិត្វា សមណធម្មំ ករោន្តិ។ តេសុ យោ កាមវិតក្កំ វា ព្យាបាទវិតក្កំ វា វិហឹសាវិតក្កំ វា វិតក្កេតិ, តស្ស មនំ ជានិត្វា មហាសត្តោ អាកាសេ និសីទិត្វា មធុរធម្មំ កថេសិ។ តេ ជនា ពោធិសត្តស្ស មធុរធម្មំ សុត្វា ឯកគ្គចិត្តា ហុត្វា ខិប្បមេវ អភិញ្ញា ច សមាបត្តិយោ ច និព្ពត្តេសុំ។

តទា ឯកោ សាមន្តរាជា “កាសិរាជា កិរ ពារាណសិនគរតោ និក្ខមិត្វា វនំ បវិសិត្វា បព្ពជិតោ”តិ សុត្វា “ពារាណសឹ គណ្ហិស្សាមី”តិ នគរា និក្ខមិត្វា ពារាណសឹ បត្វា នគរំ បវិសិត្វា អលង្កតនគរំ ទិស្វា រាជនិវេសនំ អារុយ្ហ សត្តវិធំ វររតនំ ឱលោកេត្វា “កាសិរញ្ញោ ឥមំ ធនំ និស្សាយ ឯកេន ភយេន ភវិតព្ព”ន្តិ ចិន្តេន្តោ សុរាសោណ្ឌេ បក្កោសាបេត្វា បុច្ឆិ “តុម្ហាកំ រញ្ញោ ឥធ នគរេ ភយំ ឧប្បន្នំ អត្ថី”តិ? “នត្ថិ, ទេវា”តិ។ “កឹការណា”តិ។ “អម្ហាកំ រញ្ញោ បុត្តោ តេមិយកុមារោ ‘ពារាណសឹ រជ្ជំ ន ករិស្សាមី’តិ អមូគោបិ មូគោ វិយ ហុត្វា ឥមម្ហា នគរា និក្ខមិត្វា វនំ បវិសិត្វា ឥសិបព្ពជ្ជំ បព្ពជិ, តេន ការណេន អម្ហាកំ រាជា មហាជនេន សទ្ធឹ ឥមម្ហា នគរា និក្ខមិត្វា តេមិយកុមារស្ស សន្តិកំ គន្ត្វា បព្ពជិតោ”តិ អារោចេសុំ។ សាមន្តរាជា តេសំ វចនំ សុត្វា តុស្សិត្វា “អហម្បិ បព្ពជិស្សាមី”តិ ចិន្តេត្វា “តាត, តុម្ហាកំ រាជា កតរទ្វារេន និក្ខន្តោ”តិ បុច្ឆិ។ “ទេវ, បាចីនទ្វារេនា”តិ វុត្តេ អត្តនោ បរិសាយ សទ្ធឹ តេនេវ បាចីនទ្វារេន និក្ខមិត្វា នទីតីរេន បាយាសិ។

មហាសត្តោបិ តស្ស អាគមនំ ញត្វា វនន្តរំ អាគន្ត្វា អាកាសេ និសីទិត្វា មធុរធម្មំ ទេសេសិ។ សោ បរិសាយ សទ្ធឹ តស្ស សន្តិកេយេវ បព្ពជិ។ ឯវំ អបរេបិ សត្ត រាជានោ “ពារាណសិនគរំ គណ្ហិស្សាមី”តិ អាគតា។ តេបិ រាជានោ សត្ត រជ្ជានិ ឆឌ្ឌេត្វា ពោធិសត្តស្ស សន្តិកេយេវ បព្ពជីសុ។ ហត្ថីបិ អរញ្ញហត្ថី ជាតា, អស្សាបិ អរញ្ញអស្សា ជាតា, រថាបិ អរញ្ញេយេវ វិនដ្ឋា, ភណ្ឌាគារេសុ កហាបណេ អស្សមបទេ វាលុកំ កត្វា វិកិរិំសុ។ សព្ពេបិ អភិញ្ញាសមាបត្តិយោ និព្ពត្តេត្វា ជីវិតបរិយោសានេ ព្រហ្មលោកបរាយណា អហេសុំ។ តិរច្ឆានគតា ហត្ថិអស្សាបិ ឥសិគណេ ចិត្តំ បសាទេត្វា ឆកាមាវចរលោកេសុ និព្ពត្តឹសុ។

សត្ថា ឥមំ ធម្មទេសនំ អាហរិត្វា សច្ចានិ បកាសេត្វា “ន, ភិក្ខវេ, ឥទានេវ, បុព្ពេបិ រជ្ជំ បហាយ និក្ខន្តោយេវា”តិ វត្វា ជាតកំ សមោធានេសិ – “តទា ឆត្តេ អធិវត្ថា ទេវធីតា ឧប្បលវណ្ណា អហោសិ, សុនន្ទោ សារថិ សារិបុត្តោ, មាតាបិតរោ មហារាជកុលានិ, សេសបរិសា ពុទ្ធបរិសា, មូគបក្ខបណ្ឌិតោ បន អហមេវ សម្មាសម្ពុទ្ធោ អហោសិ”ន្តិ។

មូគបក្ខជាតកវណ្ណនា បឋមា។

[៥៣៩] ២. មហាជនកជាតកវណ្ណនា

កោយំ មជ្ឈេ **សមុទ្ទស្មិ**ន្តិ ឥទំ សត្ថា ជេតវនេ វិហរន្តោ មហាភិនិក្ខមនំ អារព្ភ កថេសិ។ ឯកទិវសញ្ហិ ភិក្ខូ ធម្មសភាយំ សន្និសិន្នា តថាគតស្ស មហាភិនិក្ខមនំ វណ្ណយន្តា និសីទឹសុ។ សត្ថា អាគន្ត្វា “កាយ នុត្ថ, ភិក្ខវេ, ឯតរហិ កថាយ សន្និសិន្នា”តិ បុច្ឆិត្វា “ឥមាយ នាមា”តិ វុត្តេ “ន, ភិក្ខវេ, ឥទានេវ, បុព្ពេបិ តថាគតោ មហាភិនិក្ខមនំ និក្ខន្តោយេវា”តិ វត្វា តេហិ យាចិតោ អតីតំ អាហរិ។

អតីតេ វិទេហរដ្ឋេ មិថិលាយំ មហាជនកោ នាម រាជា រជ្ជំ ការេសិ។ តស្ស ទ្វេ បុត្តា អហេសុំ អរិដ្ឋជនកោ ច បោលជនកោ ចាតិ។ តេសុ រាជា ជេដ្ឋបុត្តស្ស ឧបរជ្ជំ អទាសិ, កនិដ្ឋស្ស សេនាបតិដ្ឋានំ អទាសិ។ អបរភាគេ មហាជនកោ កាលមកាសិ។ តស្ស សរីរកិច្ចំ កត្វា រញ្ញោ អច្ចយេន អរិដ្ឋជនកោ រាជា ហុត្វា ឥតរស្ស ឧបរជ្ជំ អទាសិ។ តស្សេកោ បាទមូលិកោ អមច្ចោ រញ្ញោ សន្តិកំ គន្ត្វា “ទេវ, ឧបរាជា តុម្ហេ ឃាតេតុកាមោ”តិ អាហ។ រាជា តស្ស បុនប្បុនំ កថំ សុត្វា កនិដ្ឋស្ស សិនេហំ ភិន្ទិត្វា បោលជនកំ សង្ខលិកាហិ ពន្ធាបេត្វា រាជនិវេសនតោ អវិទូរេ ឯកស្មិំ គេហេ វសាបេត្វា អារក្ខំ ឋបេសិ។ កុមារោ “សចាហំ ភាតុ វេរីម្ហិ, សង្ខលិកាបិ មេ ហត្ថបាទា មា មុច្ចន្តុ, ទ្វារម្បិ មា វិវរីយតុ, សចេ នោ វេរីម្ហិ, សង្ខលិកាបិ មេ ហត្ថបាទា មុច្ចន្តុ, ទ្វារម្បិ វិវរីយតូ”តិ សច្ចកិរិយមកាសិ។ តាវទេវ សង្ខលិកាបិ ខណ្ឌាខណ្ឌំ ឆិជ្ជឹសុ, ទ្វារម្បិ វិវដំ។ សោ និក្ខមិត្វា ឯកំ បច្ចន្តគាមំ គន្ត្វា វាសំ កប្បេសិ។

បច្ចន្តគាមវាសិនោ តំ សញ្ញានិត្វា ឧបទ្ទុតហីសុ។ រាជាបិ តំ គាហាបេតុំ នាសក្ខិ។ សោ អនុបុព្ពេន បច្ចន្តជនបទំ ហត្ថគតំ កត្វា មហាបរិវារោ ហុត្វា “អហំ បុព្ពេ ភាតុ ន វេរី, ឥទានិ បន វេរីម្ហី”តិ មហាជនបរិវុតោ មិថិលំ គន្ត្វា ពហិនគរេ ខន្ធាវារំ កត្វា វាសំ កប្បេសិ។ នគរវាសិនោ យោធា “កុមារោ កិរ អាគតោ”តិ សុត្វា យេភុយ្យេន ហត្ថិអស្សវាហនាទីនិ គហេត្វា តស្សេវ សន្តិកំ អាគមឹសុ, អញ្ញេបិ នាគរា អាគមឹសុ។ សោ ភាតុ សាសនំ បេសេសិ “នាហំ បុព្ពេ តុម្ហាកំ វេរី, ឥទានិ បន វេរីម្ហិ, ឆត្តំ វា មេ ទេថ, យុទ្ធំ វា”តិ។ រាជា តំ សុត្វា យុទ្ធំ កាតុំ ឥច្ឆន្តោ អគ្គមហេសឹ អាមន្តេត្វា “ភទ្ទេ, យុទ្ធេ ជយបរាជយោ នាម ន សក្កា ញាតុំ, សចេ មម អន្តរាយោ ហោតិ, ត្វំ គព្ភំ រក្ខេយ្យាសី”តិ វត្វា មហតិយា សេនាយ បរិវុតោ នគរា និក្ខមិ។

អថ នំ យុទ្ធេ បោលជនកស្ស យោធា ជីវិតក្ខយំ បាបេសុំ។ តទា “រាជា មតោ”តិ សកលនគរេ ឯកកោលាហលំ ជាតំ។ ទេវីបិ តស្ស មតភាវំ ញត្វា សីឃំ សីឃំ សុវណ្ណសារាទីនិ គហេត្វា បច្ឆិយំ បក្ខិបិត្វា មត្ថកេ កិលិដ្ឋបិលោតិកំ អត្ថរិត្វា ឧបរិ តណ្ឌុលេ ឱកិរិត្វា កិលិដ្ឋបិលោតិកំ និវាសេត្វា សរីរំ វិរូបំ កត្វា បច្ឆឹ សីសេ ឋបេត្វា ទិវា ទិវស្សេវ និក្ខមិ, ន កោចិ នំ សញ្ជានិ។ សា ឧត្តរទ្វារេន និក្ខមិត្វា កត្ថចិ អគតបុព្ពត្តា មគ្គំ អជានន្តី ទិសំ វវត្ថាបេតុំ អសក្កោន្តី កេវលំ “កាលចម្បានគរំ នាម អត្ថី”តិ សុតត្តា “កាលចម្បានគរំ គមិកា នាម អត្ថី”តិ បុច្ឆមានា ឯកិកា សាលាយំ និសីទិ។ កុច្ឆិម្ហិ បនស្សា និព្ពត្តសត្តោ ន យោ វា សោ វា, បូរិតបារមី មហាសត្តោ និព្ពត្តិ។

តស្ស តេជេន សក្កស្ស ភវនំ កម្បិ។ សក្កោ អាវជ្ជេន្តោ តំ ការណំ ញត្វា “តស្សា កុច្ឆិយំ និព្ពត្តសត្តោ មហាបុញ្ញោ, មយា គន្តុំ វដ្ដតី”តិ ចិន្តេត្វា បដិច្ឆន្នយោគ្គំ មាបេត្វា តត្ថ មញ្ចំ បញ្ញាបេត្វា មហល្លកបុរិសោ វិយ យោគ្គំ បាជេន្តោ គាយ និសិន្នសាលាយ ទ្វារេ ឋត្វា “កាលចម្បានគរំ គមិកា នាម អត្ថី”តិ បុច្ឆិ។ “អហំ, តាត, គមិស្សាមី”តិ។ “តេន ហិ យោគ្គំ អារុយ្ហ និសីទ, អម្មា”តិ។ “តាត, អហំ បរិបុណ្ណគព្ភា, ន សក្កា មយា យោគ្គំ អភិរុហិតុំ, បច្ឆតោ បច្ឆតោ គមិស្សាមិ, ឥមិស្សា បន មេ បច្ឆិយា ឱកាសំ ទេហី”តិ។ “អម្ម, កឹ វទេសិ, យោគ្គំ បាជេតុំ ជាននសមត្ថោ នាម មយា សទិសោ នត្ថិ។ អម្ម, មា ភាយិ, អារុយ្ហ និសីទា”តិ។ សា “តាត, សាធូ”តិ វទតិ។ សោ តស្សា អារោហនកាលេ អត្តនោ អានុភាវេន វាតបុណ្ណភស្តចម្មំ វិយ បឋវិំ ឧន្នាមេត្វា យោគ្គស្ស បច្ឆិមន្តេ បហរាបេសិ។ សា អភិរុយ្ហ សយនេ និបជ្ជិត្វាវ “អយំ ទេវតា ភវិស្សតី”តិ អញ្ញាសិ។ សា ទិព្ពសយនេ និបន្នមត្តាវ និទ្ទំ ឱក្កមិ។

អថ នំ សក្កោ តឹសយោជនមត្ថកេ ឯកំ នទឹ បត្វា បពោធេត្វា “អម្ម, ឱតរិត្វា នទិយំ ន្ហាយិត្វា ឧស្សីសកេ សាដកយុគំ អត្ថិ, តំ និវាសេហិ, អន្តោយោគ្គេ បុដភត្តំ អត្ថិ, តំ ភុញ្ជាហី”តិ អាហ។ សា តថា កត្វា បុន និបជ្ជិត្វា សាយន្ហសមយេ កាលចម្បានគរំ បត្វា ទ្វារដ្ដាលកបាការេ ទិស្វា “តាត, កឹ នាម នគរមេត”ន្តិ បុច្ឆិ។ “កាលចម្បានគរំ, អម្មា”តិ។ “កឹ វទេសិ, តាត, ននុ អម្ហាកំ នគរតោ កាលចម្បានគរំ សដ្ឋិយោជនមត្ថកេ ហោតី”តិ? “ឯវំ, អម្ម, អហំ បន ឧជុមគ្គំ ជានាមី”តិ។ អថ នំ ទក្ខិណទ្វារសមីបេ ឱតារេត្វា “អម្ម, អម្ហាកំ គាមោ បុរតោ អត្ថិ, ត្វំ គន្ត្វា នគរំ បវិសាហី”តិ វត្វា បុរតោ គន្ត្វា វិយ សក្កោ អន្តរធាយិត្វា សកដ្ឋានមេវ គតោ។

ទេវីបិ ឯកិកាវ សាលាយំ និសីទិ។ តស្មឹ ខណេ ឯកោ ទិសាបាមោក្ខោ អាចរិយោ កាលចម្បានគរវាសី មន្តជ្ឈាយកោ ព្រាហ្មណោ បញ្ចហិ មាណវកសតេហិ បរិវុតោ ន្ហានត្ថាយ គច្ឆន្តោ ទូរតោវ ឱលោកេត្វា តំ អភិរូបំ សោភគ្គប្បត្តំ តត្ថ និសិន្នំ ទិស្វា តស្សា កុច្ឆិយំ មហាសត្តស្សានុភាវេន សហ ទស្សនេនេវ កនិដ្ឋភគិនិសិនេហំ ឧប្បាទេត្វា មាណវកេ ពហិ ឋបេត្វា ឯកកោវ សាលំ បវិសិត្វា “ភគិនិ, កតរគាមវាសិកា ត្វ”ន្តិ បុច្ឆិ។ “តាត, មិថិលាយំ អរិដ្ឋជនករញ្ញោ អគ្គមហេសីម្ហី”តិ។ “អម្ម, ឥធ កស្មា អាគតាសី”តិ? “តាត, បោលជនកេន រាជា មារិតោ, អថាហំ ភីតា ‘គព្ភំ អនុរក្ខិស្សាមី’តិ អាគតា”តិ។ “អម្ម, ឥមស្មឹ បន តេ នគរេ កោចិ ញាតកោ អត្ថី”តិ? “នត្ថិ, តាតា”តិ។ តេន ហិ មា ចិន្តយិ, អហំ ឧទិច្ចព្រាហ្មណោ មហាសាលោ ទិសាបាមោក្ខអាចរិយោ, អហំ តំ ភគិនិដ្ឋានេ ឋបេត្វា បដិជគ្គិស្សាមិ, ត្វំ “ភាតិកា”តិ មំ វត្វា បាទេសុ គហេត្វា បរិទេវាតិ។ សា មហាសទ្ទំ កត្វា តស្ស បាទេសុ គហេត្វា បរិទេវិ។ តេ ទ្វេបិ អញ្ញមញ្ញំ បរិទេវឹសុ។

អថស្ស អន្តេវាសិកា មហាសទ្ទំ សុត្វា ឱប្បំ ឧបធាវិត្វា “អាចរិយ, កឹ តេ ហោតី”តិ បុច្ឆឹសុ។ សោ អាហ – “កនិដ្ឋភគិនី មេ ឯសា, អសុកកាលេ នាម មយា វិនា ជាតា”តិ។ អថ មាណវា “តវ ភគិនី ទិដ្ឋកាលតោ បដ្ឋាយ មា ចិន្តយិត្ថ អាចរិយា”តិ អាហំសុ។ សោ មាណវេ បដិច្ឆន្នយោគ្គំ អាហរាបេត្វា តំ តត្ថ និសីទាបេត្វា “តាតា, វោ គន្ត្វា ព្រាហ្មណិយា មម កនិដ្ឋភគិនិភាវំ កថេត្វា សព្ពកិច្ចានិ កាតុំ វទេថា”តិ វត្វា គេហំ បេសេសិ។ តេ គន្ត្វា ព្រាហ្មណិយា កថេសុំ។ អថ នំ ព្រាហ្មណីបិ ឧណ្ហោទកេន ន្ហាបេត្វា សយនំ បញ្ញាបេត្វា និបជ្ជាបេសិ។

អថ ព្រាហ្មណោបិ ន្ហាត្វា អាគតោ ភោជនកាលេ “ភគិនី មេ បក្កោសថា”តិ បក្កោសាបេត្វា តាយ សទ្ធឹ ឯកតោ ភុញ្ជិត្វា អន្តោនិវេសនេយេវ តំ បដិជគ្គិ។

សា ន ចិរស្សេវ សុវណ្ណវណ្ណំ បុត្តំ វិជាយិ, “មហាជនកកុមារោ”តិស្ស អយ្យកសន្តកំ នាមមកាសិ។ សោ វឌ្ឍមានោ ទារកេហិ សទ្ធឹ កីឡន្តោ យេ តំ រោសេន្តិ, តេ អសម្ភិន្នខត្តិយកុលេ ជាតត្តា មហាពលវតាយ ចេវ មានថទ្ធតាយ ច ទឡ្ហំ គហេត្វា បហរតិ។ តទា តេ មហាសទ្ទេន រោទន្តា “កេន បហដា”តិ វុត្តេ “វិធវាបុត្តេនា”តិ វទន្តិ។ អថ កុមារោ ចិន្តេសិ “ឥមេ មំ ‘វិធវាបុត្តោ’តិ អភិណ្ហំ វទន្តិ, ហោតុ, មម មាតរំ បុច្ឆិស្សាមី”តិ។ សោ ឯកទិវសំ មាតរំ បុច្ឆិ “អម្ម, កោ មយ្ហំ បិតា”តិ? អថ នំ មាតា “តាត, ព្រាហ្មណោ តេ បិតា”តិ វញ្ចេសិ។ សោ បុនទិវសេបិ ទារកេ បហរន្តោ “វិធវាបុត្តោ”តិ វុត្តេ “ននុ ព្រាហ្មណោ មេ បិតា”តិ វត្វា “ព្រាហ្មណោ កឹ តេ ហោតី”តិ វុត្តេ ចិន្តេសិ “ឥមេ មំ, ព្រាហ្មណោ តេ កឹ ហោតី’តិ អភិណ្ហំ វទន្តិ, មាតា មេ ឥទំ ការណំ យថាភូតំ ន កថេសិ, សា អត្តនោ មនេន មេ ន កថេស្សតិ, ហោតុ, កថាបេស្សាមិ ន”ន្តិ។ សោ ថញ្ញំ បិវន្តោ ថនំ ទន្តេហិ ឌំសិត្វា “អម្ម, មេ បិតរំ កថេហិ, សចេ ន កថេស្សសិ, ថនំ តេ ឆិន្ទិស្សាមី”តិ អាហ។ សា បុត្តំ វញ្ចេតុំ អសក្កោន្តី “តាត, ត្វំ មិថិលាយំ អរិដ្ឋជនករញ្ញោ បុត្តោ, បិតា តេ បោលជនកេន មារិតោ, អហំ តំ អនុរក្ខន្តី ឥមំ នគរំ អាគតា, អយំ ព្រាហ្មណោ មំ ភគិនិដ្ឋានេ ឋបេត្វា បដិជគ្គតី”តិ កថេសិ។ សោ តំ សុត្វា តតោ បដ្ឋាយ “វិធវាបុត្តោ”តិ វុត្តេបិ ន កុជ្ឈិ។

សោ សោឡសវស្សព្ភន្តរេយេវ តយោ វេទេ ច សព្ពសិប្បានិ ច ឧគ្គណ្ហិ , សោឡសវស្សិកកាលេ បន ឧត្តមរូបធរោ អហោសិ។ អថ សោ “បិតុ សន្តកំ រជ្ជំ គណ្ហិស្សាមី”តិ ចិន្តេត្វា មាតរំ បុច្ឆិ “អម្ម, កិញ្ចិ ធនំ តេ ហត្ថេ អត្ថិ, ឧទាហុ នោ, អហំ វោហារំ កត្វា ធនំ ឧប្បាទេត្វា បិតុ សន្តកំ រជ្ជំ គណ្ហិស្សាមី”តិ។ អថ នំ មាតា អាហ – “តាត, នាហំ តុច្ឆហត្ថា អាគតា, តយោ មេ ហត្ថេ ធនសារា អត្ថិ, មុត្តសារោ, មណិសារោ, វជិរសារោតិ, តេសុ ឯកេកោ រជ្ជគ្គហណប្បមាណោ, តំ គហេត្វា រជ្ជំ គណ្ហ, មា វោហារំ ករី”តិ។ “អម្ម, ឥទម្បិ ធនំ មយ្ហមេវ ឧបឌ្ឍំ កត្វា ទេហិ, តំ បន គហេត្វា សុវណ្ណភូមឹ គន្ត្វា ពហុំ ធនំ អាហរិត្វា រជ្ជំ គណ្ហិស្សាមី”តិ។ សោ ឧបឌ្ឍំ អាហរាបេត្វា ភណ្ឌិកំ កត្វា សុវណ្ណភូមឹ គមិកេហិ វាណិជេហិ សទ្ធឹ នាវាយ ភណ្ឌំ អារោបេត្វា បុន និវត្តិត្វា មាតរំ វន្ទិត្វា “អម្ម, អហំ សុវណ្ណភូមឹ គមិស្សាមី”តិ អាហ។ អថ នំ មាតា អាហ – “តាត, សមុទ្ទោ នាម អប្បសិទ្ធិកោ ពហុអន្តរាយោ, មា គច្ឆ, រជ្ជគ្គហណាយ តេ ធនំ ពហូ”តិ។ សោ “គច្ឆិស្សាមេវ អម្មា”តិ មាតរំ វន្ទិត្វា គេហា និក្ខម្ម នាវំ អភិរុហិ។

តំ ទិវសមេវ បោលជនកស្ស សរីរេ រោគោ ឧប្បជ្ជិ, អនុដ្ឋានសេយ្យំ សយិ។ តទា សត្ត ជង្ឃសតានិ នាវំ អភិរុហឹសុ។ នាវា សត្តទិវសេហិ សត្ត យោជនសតានិ គតា។ សា អតិចណ្ឌវេគេន គន្ត្វា អត្តានំ វហិតុំ នាសក្ខិ, ផលកានិ ភិន្នានិ, តតោ តតោ ឧទកំ ឧគ្គតំ, នាវា សមុទ្ទមជ្ឈេ និមុគ្គា។ មហាជនា រោទន្តិ បរិទេវន្តិ, នានាទេវតាយោ នមស្សន្តិ។ មហាសត្តោ បន នេវ រោទតិ ន បរិទេវតិ, ន ទេវតាយោ នមស្សតិ, នាវាយ បន និមុជ្ជនភាវំ ញត្វា សប្បិនា សក្ខរំ ឱមទ្ទិត្វា កុច្ឆិបូរំ ខាទិត្វា ទ្វេ មដ្ឋកសាដកេ តេលេន តេមេត្វា ទឡ្ហំ និវាសេត្វា កូបកំ និស្សាយ ឋិតោ នាវាយ និមុជ្ជនសមយេ កូបកំ អភិរុហិ។ មហាជនា មច្ឆកច្ឆបភក្ខា ជាតា, សមន្តា ឧទកំ អឌ្ឍុសភមត្តំ លោហិតំ អហោសិ។ មហាសត្តោ កូបកមត្ថកេ ឋិតោវ “ឥមាយ នាម ទិសាយ មិថិលនគរ”ន្តិ ទិសំ វវត្ថបេត្វា កូបកមត្ថកា ឧប្បតិត្វា មច្ឆកច្ឆបេ អតិក្កម្ម មហាពលវតាយ ឧសភមត្ថកេ បតិ។ តំ ទិវសមេវ បោលជនកោ កាលមកាសិ។ តតោ បដ្ឋាយ មហាសត្តោ មណិវណ្ណាសុ ឩមីសុ បរិវត្តន្តោ សុវណ្ណក្ខន្ធោ វិយ សមុទ្ទំ តរតិ។ សោ យថា ឯកទិវសំ, ឯវំ សត្តាហំ តរតិ, “តទានិ បុណ្ណមីទិវសោ”តិ វេលំ បន ឱលោកេត្វា លោណោទកេន មុខំ វិក្ខាលេត្វា ឧបោសថិកោ ហោតិ។

តទា ច “យេ មាតុបដ្ឋានាទិគុណយុត្តា សមុទ្ទេ មរិតុំ អននុច្ឆវិកា សត្តា, តេ ឧទ្ធរេហី”តិ ចតូហិ លោកបាលេហិ មណិមេខលា នាម ទេវធីតា សមុទ្ទរក្ខិកា ឋបិតា ហោតិ។ សា សត្ត ទិវសានិ សមុទ្ទំ ន ឱលោកេសិ, ទិព្ពសម្បត្តឹ អនុភវន្តិយា កិរស្សា សតិ បមុដ្ឋា។ “ទេវសមាគមំ គតា”តិបិ វទន្តិ។ អថ សា “អជ្ជ មេ សត្តមោ ទិវសោ សមុទ្ទំ អនោលោកេន្តិយា, កា នុ ខោ បវត្តី”តិ ឱលោកេន្តី មហាសត្តំ ទិស្វា “សចេ មហាជនកកុមារោ សមុទ្ទេ នស្សិស្ស, ទេវសមាគមបវេសនំ ន លភិស្ស”ន្តិ ចិន្តេត្វា មហាសត្តស្ស អវិទូរេ អលង្កតេន សរីរេន អាកាសេ ឋត្វា មហាសត្តំ វីមំសមានា បឋមំ គាថមាហ –

១២៣“កោយំ មជ្ឈេ សមុទ្ទស្មឹ, អបស្សំ តីរមាយុហេ;
កំ ត្វំ អត្ថវសំ ញត្វា, ឯវំ វាយមសេ ភុស”ន្តិ។

តត្ថ **អបស្សំ តីរមាយុហេ**តិ តីរំ អបស្សន្តោវ អាយូហតិ វីរិយំ ករោតិ។

អថ មហាសត្តោ តស្សា វចនំ សុត្វា “អជ្ជ មេ សត្តមោ ទិវសោ សមុទ្ទំ តរន្តស្ស, ន មេ ទុតិយោ សត្តោ ទិដ្ឋបុព្ពោ, កោ នុ មំ វទតី”តិ អាកាសំ ឱលោកេន្តោ តំ ទិស្វា ទុតិយំ គាថមាហ –

១២៤. “និសម្ម វត្តំ លោកស្ស, វាយាមស្ស ច ទេវតេ;
តស្មា មជ្ឈេ សមុទ្ទស្មិំ, អបស្សំ តីរមាយុហេ”តិ។

តត្ថ **និសម្ម វត្តំ លោកស្សា**តិ អហំ លោកស្ស វត្តកិរិយំ ទិស្វា ឧបធារេត្វា វិហរាមីតិ អត្ថោ។ **វាយាមស្ស ចា**តិ វាយាមស្ស ច អានិសំសំ និសាមេត្វា វិហរាមីតិ ទីបេតិ។ **តស្មា**តិ យស្មា និសម្ម វិហរាមិ, “បុរិសការោ នាម ន នស្សតិ, សុខេ បតិដ្ឋាបេតី”តិ ជានាមិ, តស្មា តីរំ អបស្សន្តោបិ អាយូហាមិ វីរិយំ ករោមិ, ន ឧក្កណ្ឋាមីតិ។

សា តស្ស ធម្មកថំ សុត្វា ឧត្តរិ សោតុកាមា ហុត្វា បុន គាថមាហ –

១២៥. “គម្ភីរេ អប្បមេយ្យស្មិំ, តីរំ យស្ស ន ទិស្សតិ;
មោឃោ តេ បុរិសវាយាមោ, អប្បត្វាវ មរិស្សសី”តិ។

តត្ថ **អប្បត្វា**តិ តីរំ អប្បត្វាយេវ។

អថ នំ មហាសត្តោ “ទេវតេ, កឹ នាមេតំ កថេសិ, វាយាមំ កត្វា មរន្តោបិ គរហតោ មុច្ចិស្សាមី”តិ វត្វា គាថមាហ –

១២៦. “អនណោ ញាតិនំ ហោតិ, ទេវានំ បិតុនញ្ច សោ;
ករំ បុរិសកិច្ចានិ, ន ច បច្ឆានុតប្បតី”តិ។

តត្ថ **អនណោ**តិ វាយាមំ ករោន្តោ ញាតីនញ្ចេវ ទេវតានញ្ច ព្រហ្មានញ្ច អន្តរេ អនណោ ហោតិ អគរហិតោ អនិន្ទិតោ។ **ករំ បុរិសកិច្ចានី**តិ យថា សោ បុគ្គលោ បុរិសេហិ កត្តព្ពានិ កម្មានិ ករំ បច្ឆាកាលេ ន ច អនុតប្បតិ, យថា នានុសោចតិ, ឯវាហម្បិ វីរិយំ ករោន្តោ បច្ឆាកាលេ នានុតប្បាមិ នានុសោចាមីតិ អត្ថោ។

អថ នំ ទេវធីតា គាថមាហ –

១២៧. “អបារនេយ្យំ យំ កម្មំ, អផលំ កិលមថុទ្ទយំ;
តត្ថ កោ វាយាមេនត្ថោ, មច្ចុ យស្សាភិនិប្បតំ”ន្តិ។

តត្ថ **អបារនេយ្យ**ន្តិ វាយាមេន មត្ថកំ អបាបេតព្ពំ។ **មច្ចុ យស្សាភិនិប្បត**ន្តិ យស្ស អដ្ឋានេ វាយាមករណស្ស មរណមេវ និប្ផន្នំ, តត្ថ កោ វាយាមេនត្ថោតិ។

ឯវំ ទេវធីតាយ វុត្តេ តំ អប្បដិភានំ ករោន្តោ មហាសត្តោ ឧត្តរិ គាថា អាហ –

១២៨. “អបារនេយ្យមច្ចន្តំ , យោ វិទិត្វាន ទេវតេ;
ន រក្ខេ អត្តនោ បាណំ, ជញ្ញា សោ យទិ ហាបយេ។

១២៩. “អធិប្បាយផលំ ឯកេ, អស្មិំ លោកស្មិ ទេវតេ;
បយោជយន្តិ កម្មានិ, តានិ ឥជ្ឈន្តិ វា ន វា។

១៣០. “សន្ទិដ្ឋិកំ កម្មផលំ, ននុ បស្សសិ ទេវតេ;
សន្នា អញ្ញេ តរាមហំ, តញ្ច បស្សាមិ សន្តិកេ។

១៣១. “សោ អហំ វាយមិស្សាមិ, យថាសត្តិ យថាពលំ;
គច្ឆំ បារំ សមុទ្ទស្ស, កស្សំ បុរិសការិយ”ន្តិ។

តត្ថ **អច្ចន្ត**ន្តិ យោ “ឥទំ កម្មំ វីរិយំ កត្វា និប្ផាទេតុំ ន សក្កា, អច្ចន្តមេវ អបារនេយ្យ”ន្តិ វិទិត្វា ចណ្ឌហត្ថិអាទយោ អបរិហរន្តោ អត្តនោ បាណំ ន រក្ខតិ។ **ជញ្ញា សោ យទិ ហាបយេ**តិ សោ យទិ តាទិសេសុ ឋានេសុ វីរិយំ ហាបេយ្យ, ជានេយ្យ តស្ស កុសីតភាវស្ស ផលំ។ ត្វំ យំ វា តំ វា និរត្ថកំ វទសីតិ ទីបេតិ។ បាឡិយំ បន “ជញ្ញា សោ យទិ ហាបយ”ន្តិ លិខិតំ, តំ អដ្ឋកថាសុ នត្ថិ។ **អធិប្បាយផល**ន្តិ អត្តនោ អធិប្បាយផលំ សម្បស្សមានា ឯកច្ចេ បុរិសា កសិវណិជ្ជាទីនិ កម្មានិ បយោជយន្តិ, តានិ ឥជ្ឈន្តិ វា ន វា ឥជ្ឈន្តិ។ “ឯត្ថ គមិស្សាមិ, ឥទំ

ឧគ្គហេស្សាមី”តិ បន កាយិកចេតសិកវីរិយំ ករោន្តស្ស តំ តជ្ជតេវ, តស្មា តំ កាតុំ វដ្ដតិយេវាតិ ទស្សេតិ។ **សន្នា អញ្ញេ តរាមហ**ន្តិ អញ្ញេ ជនា មហាសមុទ្ទេ សន្នា និមុគ្គា វីរិយំ អករោន្តា មច្ឆកច្ឆបភក្ខា ជាតា, អហំ បន ឯកកោវ តរាមិ។ **តញ្ច បស្សាមិ សន្តិកេ**តិ ឥទំ មេ វីរិយផលំ បស្ស, មយា ឥមិនា អត្តភាវេន ទេវតា នាម ន ទិដ្ឋបុព្ពា, សោហំ តញ្ច ឥមិនា ទិព្ពរូបេន មម សន្តិកេ ឋិតំ បស្សាមិ។ **យថាសត្តិ យថាពល**ន្តិ អត្តនោ សត្តិយា ច ពលស្ស ច អនុរូបំ។ **កស្ស**ន្តិ ករិស្សាមិ។

តតោ ទេវតា តស្ស តំ ទឡ្ហវចនំ សុត្វា ថុតឹ ករោន្តី គាថមាហ –

១៣២. “យោ ត្វំ ឯវំ គតេ ឱឃេ, អប្បមេយ្យេ មហណ្ណវេ;
ធម្មវាយាមសម្បន្នោ, កម្មុនា នាវសីទសិ;
សោ ត្វំ តត្ថេវ គច្ឆាហិ, យត្ថ តេ និរតោ មនោ”តិ។

តត្ថ **ឯវំ គតេ**តិ ឯវរូបេ គម្ភីរេ វិត្ថតេ មហាសមុទ្ទេ។ **ធម្មវាយាមសម្បន្នោ**តិ ធម្មវាយាមេន សមន្នាគតោ។ **កម្មុនា**តិ អត្តនោ បុរិសការកម្មេន។ **នាវសីទសី**តិ ន អវសីទសិ។ **យត្ថ តេ**តិ យស្មិំ ឋានេ តវ មនោ និរតោ, តត្ថេវ គច្ឆាហីតិ។

សា ឯវញ្ច បន វត្វា “បណ្ឌិត មហាបរក្កម, កុហឹ តំ នេមី”តិ បុច្ឆិ។ “មិថិលនគរ”ន្តិ វុត្តេ សា មហាសត្តំ បុប្ផកលាបំ វិយ ឧក្ខិបិត្វា ឧភោហិ ហត្ថេហិ បរិគ្គយ្ហ ឧរេ និបជ្ជាបេត្វា បិយបុត្តំ អាទាយ គច្ឆន្តី វិយ អាកាសេ បក្ខន្ទិ។ មហាសត្តោ សត្តាហំ លោណោទកេន ឧបក្កសរីរោ ហុត្វា ទិព្ពផស្សេន ផុដ្ឋោ និទ្ទំ ឱក្កមិ។ អថ នំ សា មិថិលំ នេត្វា អម្ពវនុយ្យានេ មង្គលសិលាបដ្ដេ ទក្ខិណបស្សេន និបជ្ជាបេត្វា ឧយ្យានទេវតាហិ តស្ស អារក្ខំ គាហាបេត្វា សកដ្ឋានមេវ គតា។

តទា បោលជនកស្ស បុត្តោ នត្ថិ។ ឯកា បនស្ស ធីតា អហោសិ, សា សីវលិទេវី នាម បណ្ឌិតា ព្យត្តា។ អមច្ចា តមេនំ មរណមញ្ចេ និបន្នំ បុច្ឆឹសុ “មហារាជ, តុម្ហេសុ ទិវង្គតេសុ រជ្ជំ កស្ស ទស្សាមា”តិ? អថ នេ រាជា “តាតា, មម ធីតរំ សីវលិទេវឹ អារាធេតុំ សមត្ថស្ស រជ្ជំ ទេថ, យោ វា បន ចតុរស្សបល្លង្កស្ស ឧស្សីសកំ ជានាតិ, យោ វា បន សហស្សថាមធនុំ អារោបេតុំ សក្កោតិ, យោ វា បន សោឡស មហានិធី នីហរិតុំ សក្កោតិ, តស្ស រជ្ជំ ទេថា”តិ អាហ។ អមច្ចា “ទេវ, តេសំ នោ និធីនំ ឧទ្ទានំ កថេថា”តិ អាហំសុ។ អថ រាជា –

“សូរិយុគ្គមនេ និធិ, អថោ ឱក្កមនេ និធិ;
អន្តោ និធិ ពហិ និធិ, ន អន្តោ ន ពហិ និធិ។

“អារោហនេ មហានិធិ, អថោ ឱរោហនេ និធិ;
ចតូសុ មហាសាលេសុ, សមន្តា យោជនេ និធិ។

“ទន្តគ្គេសុ មហានិធិ, វាលគ្គេសុ ច កេបុកេ;
រុក្ខគ្គេសុ មហានិធិ, សោឡសេតេ មហានិធី។

“សហស្សថាមោ បល្លង្កោ, សីវលិអារាធនេន ចា”តិ។ –
មហានិធីហិ សទ្ធឹ ឥតរេសម្បិ ឧទ្ទានំ កថេសិ។ រាជា ឥមំ កថំ វត្វា កាលមកាសិ។

អមច្ចា រញ្ញោ អច្ចយេន តស្ស មតកិច្ចំ កត្វា សត្តមេ ទិវសេ សន្និបតិត្វា មន្តយឹសុ “អម្ហោ រញ្ញោ ‘អត្តនោ ធីតរំ អារាធេតុំ សមត្ថស្ស រជ្ជំ ទាតព្ព’ន្តិ វុត្តំ, កោ តំ អារាធេតុំ សក្ខិស្សតី”តិ។ តេ “សេនាបតិ វល្លភោ”តិ វត្វា តស្ស សាសនំ បេសេសុំ។ សោ សាសនំ សុត្វា “សាធូ”តិ សម្បដិច្ឆិត្វា រជ្ជត្ថាយ រាជទ្វារំ គន្ត្វា អត្តនោ អាគតភាវំ រាជធីតាយ អារោចាបេសិ។ សា តស្ស អាគតភាវំ ញត្វា “អត្ថិ នុ ខ្វស្ស សេតច្ឆត្តសិរិំ ធារេតុំ ធិតី”តិ តស្ស វីមំសនត្ថាយ “ខិប្បំ អាគច្ឆតូ”តិ អាហ។ សោ តស្សា សាសនំ សុត្វា តំ អារាធេតុកាមោ សោបានបាទមូលតោ បដ្ឋាយ ជវេនាគន្ត្វា តស្សា សន្តិកេ អដ្ឋាសិ។ អថ នំ សា វីមំសមានា “មហាតលេ ជវេន ធាវា”តិ អាហ។ សោ “រាជធីតរំ តោសេស្សាមី”តិ វេគេន បក្ខន្ទិ។ អថ នំ “បុន ឯហី”តិ អាហ។ សោ បុន វេគេន អាគតោ។ សា តស្ស ធិតិយា វិរហិតភាវំ ញត្វា “ឯហិ សម្ម, បាទេ មេ សម្ពាហា”តិ អាហ។ សោ តស្សា អារាធនត្ថំ និសីទិត្វា បាទេ សម្ពាហិ។ អថ នំ សា ឧរេ បាទេន បហរិត្វា ឧត្តានកំ បាតេត្វា “ឥមំ អន្ធពាលបុរិសំ ធិតិវិរហិតំ បោថេត្វា គីវាយំ គហេត្វា នីហរថា”តិ ទាសីនំ សញ្ញំ អទាសិ។ តា តថា ករិំសុ។ សោ តេហិ “កឹ សេនាបតី”តិ បុដ្ឋោ “មា

កថេថ, សា នេវ មនុស្សិត្ថី, យក្ខិនី”តិ អាហ។ តតោ ភណ្ឌាគារិកោ គតោ, តម្បិ តថេវ លជ្ជាបេសិ។ តថា សេដ្ឋី, ឆត្តគ្គាហំ, អសិគ្គាហន្តិ សព្ពេបិ តេ លជ្ជាបេសិយេវ។

អថ អមច្ចា សន្និបតិត្វា “រាជធីតរំ អារាធេតុំ សមត្ថោ នាម នត្ថិ, សហស្សថាមធនុំ អារោបេតុំ សមត្ថស្ស រជ្ជំ ទេថា”តិ អាហ, តម្បិ កោចិ អារោបេតុំ នាសក្ខិ។ តតោ “ចតុរស្សបល្លង្កស្ស ឧស្សីសកំ ជានន្តស្ស រជ្ជំ ទេថា”តិ អាហ, តម្បិ កោចិ ន ជានាតិ។ តតោ សោឡស មហានិធី នីហរិតុំ សមត្ថស្ស រជ្ជំ ទេថា”តិ អាហ, តេបិ កោចិ នីហរិតុំ នាសក្ខិ។ តតោ “អម្ភោ អរាជិកំ នាម រជ្ជំ បាលេតុំ ន សក្កា, កឹ នុ ខោ កាតព្ព”ន្តិ មន្តយិំសុ។ អថ នេ បុរោហិតោ អាហ – “ភោ តុម្ហេ មា ចិន្តយិត្ថ, ផុស្សរថំ នាម វិស្សជ្ជេតុំ វដ្ដតិ, ផុស្សរថេន ហិ លទ្ធរាជា សកលជម្ពុទីបេ រជ្ជំ ការេតុំ សមត្ថោ ហោតី”តិ។ តេ “សាធូ”តិ សម្បដិច្ឆិត្វា នគរំ អលង្ការាបេត្វា មង្គលរថេ ចត្តារោ កុមុទវណ្ណេ អស្សេ យោជេត្វា ឧត្តមបច្ចត្ថរណំ អត្ថរិត្វា បញ្ច រាជកកុធភណ្ឌានិ អារោបេត្វា ចតុរង្គិនិយា សេនាយ បរិវារេសុំ។ “សសាមិកស្ស រថស្ស បុរតោ តូរិយានិ វជ្ជន្តិ, អសាមិកស្ស បច្ឆតោ វជ្ជន្តិ, តស្មា សព្ពតូរិយានិ បច្ឆតោ វាទេថា”តិ វត្វា សុវណ្ណភិង្គារេន រថធុរញ្ច បតោទញ្ច អភិសិញ្ចិត្វា “យស្ស រជ្ជំ ការេតុំ បុញ្ញំ អត្ថិ, តស្ស សន្តិកំ គច្ឆតូ”តិ រថំ វិស្សជ្ជេសុំ។ អថ រថោ រាជគេហំ បទក្ខិណំ កត្វា វេគេន មហាវីថឹ អភិរុហិ។

សេនាបតិអាទយោ “ផុស្សរថោ មម សន្តិកំ អាគច្ឆតូ”តិ ចិន្តយីសុ។ សោ សព្ពេសំ គេហានិ អតិក្កមិត្វា នគរំ បទក្ខិណំ កត្វា បាចីនទ្វារេន និក្ខមិត្វា ឧយ្យានាភិមុខោ បាយាសិ។ អថ នំ វេគេន គច្ឆន្តំ ទិស្វា “និវត្តេថា”តិ អាហំសុ។ បុរោហិតោ “មា និវត្តយិត្ថ, ឥច្ឆន្តោ យោជនសតម្បិ គច្ឆតុ, មា និវារេថា”តិ អាហ។ រថោ ឧយ្យានំ បវិសិត្វា មង្គលសិលាបដ្ដំ បទក្ខិណំ កត្វា អារោហនសជ្ជោ ហុត្វា អដ្ឋាសិ។ បុរោហិតោ មហាសត្តំ និបន្នកំ ទិស្វា អមច្ចេ អាមន្តេត្វា “អម្ភោ ឯកោ សិលាបដ្ដេ និបន្នកោ បុរិសោ ទិស្សតិ, សេតច្ឆត្តានុច្ឆវិកា បនស្ស ធិតិ អត្ថីតិ វា នត្ថីតិ វា ន ជានាម, សចេ ឯស បុញ្ញវា ភវិស្សតិ, អម្ហេ ន ឱលោកេស្សតិ, កាឡកណ្ណិសត្តោ សចេ ភវិស្សតិ, ភីតតសិតោ ឧដ្ឋាយ កម្បមានោ ឱលោកេស្សតិ, តស្មា ខិប្បំ សព្ពតូរិយានិ បគ្គណ្ហថា”តិ អាហ។ តាវទេវ អនេកសតានិ តូរិយានិ បគ្គណ្ហិំសុ។ តទា តូរិយសទ្ទោ សាគរឃោសោ វិយ អហោសិ។

មហាសត្តោ តេន សទ្ទេន បពុជ្ឈិត្វា សីសំ វិវរិត្វា ឱលោកេន្តោ មហាជនំ ទិស្វា “សេតច្ឆត្តេន មេ អាគតេន ភវិតព្ព”ន្តិ ចិន្តេត្វា បុន សីសំ បារុបិត្វា បរិវត្តិត្វា វាមបស្សេន និបជ្ជិ។ បុរោហិតោ តស្ស បាទេ វិវរិត្វា លក្ខណានិ ឱលោកេន្តោ “តិដ្ឋតុ អយំ ឯកោ ទីបោ, ចតុន្នម្បិ មហាទីបានំ រជ្ជំ ការេតុំ សមត្ថោ ហោតី”តិ បុន តូរិយានិ បគ្គណ្ហាបេសិ។ អថ មហាសត្តោ មុខំ វិវរិត្វា បរិវត្តិត្វា ទក្ខិណបស្សេន និបជ្ជិត្វា មហាជនំ ឱលោកេសិ។ តទា បុរោហិតោ បរិសំ ឧស្សារេត្វា អញ្ជលិំ បគ្គយ្ហ អវកុជ្ជោ ហុត្វា “ឧដ្ឋេហិ, ទេវ, រជ្ជំ តេ បាបុណាតី”តិ អាហ។ អថ នំ មហាសត្តោ “រាជា វោ កុហិ”ន្តិ បុច្ឆិត្វា “កាលកតោ ទេវា”តិ វុត្តេ “តស្ស បុត្តោ វា ភាតា វា នត្ថី”តិ បុច្ឆិត្វា “នត្ថិ ទេវា”តិ វុត្តេ “តេន ហិ សាធុ រជ្ជំ ការេស្សាមី”តិ វត្វា ឧដ្ឋាយ សិលាបដ្ដេ បល្លង្កេន និសីទិ។ អថ នំ តត្ថេវ អភិសិញ្ចិំសុ។ សោ មហាជនកោ នាម រាជា អហោសិ។ សោ រថវរំ អភិរុយ្ហ មហន្តេន សិរិវិភវេន នគរំ បវិសិត្វា រាជនិវេសនំ អភិរុហន្តោ “សេនាបតិអាទីនំ តានេវ ឋានានិ ហោន្តូ”តិ វិចារេត្វា មហាតលំ អភិរុហិ។

រាជធីតា បន បុរិមសញ្ញាយ ឯវ តស្ស វីមំសនត្ថំ ឯកំ បុរិសំ អាណាបេសិ “តាត, ត្វំ គច្ឆ, រាជានំ ឧបសង្កមិត្វា ឯវំ វទេហិ ‘ទេវ, សីវលិទេវី តុម្ហេ បក្កោសតិ, ខិប្បំ កិរាគច្ឆតូ’”តិ។ សោ គន្ត្វា តថា អារោចេសិ។ រាជា បណ្ឌិតោ តស្ស វចនំ សុត្វាបិ អស្សុណន្តោ វិយ “អហោ សោភនោ វតាយំ បាសាទោ”តិ បាសាទមេវ វណ្ណេតិ។ សោ តំ សាវេតុំ អសក្កោន្តោ គន្ត្វា រាជធីតាយ តំ បវត្តិំ អារោចេសិ “អយ្យេ, រាជា តុម្ហាកំ វចនំ ន សុណាតិ, បាសាទមេវ វណ្ណេតិ, តុម្ហាកំ វចនំ តិណំ វិយ ន គណេតី”តិ។ សា តស្ស វចនំ សុត្វា “សោ មហជ្ឈាសយោ បុរិសោ ភវិស្សតី”តិ ចិន្តេត្វា ទុតិយម្បិ តតិយម្បិ បេសេសិ។ រាជាបិ អត្តនោ រុចិយា បកតិគមនេនេវ សីហោ វិយ វិជម្ភមានោ បាសាទំ អភិរុហិ។ តស្មិំ ឧបសង្កមន្តេ រាជធីតា តស្ស តេជេន សកភាវេន សណ្ឋាតុំ អសក្កោន្តី អាគន្ត្វា ហត្ថាលម្ពកំ អទាសិ។

សោ តស្សា ហត្ថំ ឱលម្ពិត្វា មហាតលំ អភិរុហិត្វា សមុស្សិតសេតច្ឆត្តេ រាជបល្លង្កេ និសីទិត្វា អមច្ចេ អាមន្តេត្វា “អម្ភោ, អត្ថិ បន វោ រញ្ញោ កាលំ ករោន្តេន កោចិ ឱវាទោ ទិន្នោ”តិ បុច្ឆិត្វា “អាម, ទេវា”តិ វុត្តេ “តេន ហិ វទេថា”តិ អាហ។ ទេវ “សីវលិទេវិំ អារាធេតុំ សមត្ថស្ស រជ្ជំ ទេថា”តិ តេន វុត្តន្តិ។ សីវលិទេវិយា អាគន្ត្វា ហត្ថាលម្ពកោ ទិន្នោ, អយំ តាវ អារាធិតា នាម, អញ្ញំ វទេថាតិ។ ទេវ “ចតុរស្សបល្លង្កស្ស ឧស្សីសកំ ជានិតុំ សមត្ថស្ស រជ្ជំ ទេថា”តិ តេន វុត្តន្តិ។ រាជា “ឥទំ ទុជ្ជានំ, ឧបាយេន សក្កា ជានិតុ”ន្តិ ចិន្តេត្វា សីសតោ សុវណ្ណសូចឹ នីហរិត្វា សីវលិទេវិយា ហត្ថេ ឋបេសិ “ឥមំ ឋបេហី”តិ ។ សា តំ គហេត្វា បល្លង្កស្ស ឧស្សីសកេ ឋបេសិ។ “ខគ្គំ អទាសី”តិបិ វទន្តិយេវ។ សោ តាយ សញ្ញាយ “ឥទំ ឧស្សីសក”ន្តិ ញត្វា តេសំ កថំ អស្សុណន្តោ

វិយ “កឹ កថេថា”តិ វត្វា បុន តេហិ តថា វុត្តេ “ឥទំ ជានិតុំ ន គរុ, ឯតំ ឧស្សីសក”ន្តិ វត្វា “អញ្ញំ វទេថា”តិ អាហ។ ទេវ, “សហស្សថាមធនុំ អារោបេតុំ សមត្ថស្ស រជ្ជំ ទេថា”តិ តេន វុត្តន្តិ។ “តេន ហិ អាហរថ ន”ន្តិ អាហរាបេត្វា សោ ធនុំ បល្លង្កេ យថានិសិន្នោវ ឥត្ថីនំ កប្បាសផោដនធនុំ វិយ អារោបេត្វា “អញ្ញំ វទេថា”តិ អាហ។ “ទេវ, សោឡស មហានិធី នីហរិតុំ សមត្ថស្ស រជ្ជំ ទេថា”តិ តេន វុត្តន្តិ។ “តេសំ កិញ្ចិ ឧទ្ទានំ អត្ថី”តិ បុច្ឆិត្វា “អាម, ទេវា”តិ វុត្តេ “តេន ហិ នំ កថេថា”តិ អាហ។ តេ “សូរិយុគ្គមនេ និធី”តិ ឧទ្ទានំ កថយឹសុ។ តស្ស តំ សុណន្តស្សេវ គគនតលេ បុណ្ណចន្ទោ វិយ សោ អត្ថោ បាកដោ អហោសិ។

អថ នេ រាជា អាហ – “អជ្ជ, ភណេ, វេលា នត្ថិ, ស្វេ និធី គណ្ហិស្សាមី”តិ។ សោ បុនទិវសេ អមច្ចេ សន្និបាតេត្វា បុច្ឆិ “តុម្ហាកំ រាជា បច្ចេកពុទ្ធេ ភោជេសី”តិ? “អាម, ទេវា”តិ។ សោ ចិន្តេសិ “សូរិយោតិ នាយំ សូរិយោ, សូរិយសទិសត្តា បន បច្ចេកពុទ្ធា សូរិយា នាម, តេសំ បច្ចុគ្គមនដ្ឋានេ និធិនា ភវិតព្ព”ន្តិ។ តតោ រាជា “តេសុ បច្ចេកពុទ្ធេសុ អាគច្ឆន្តេសុ បច្ចុគ្គមនំ ករោន្តោ កតរំ ឋានំ គច្ឆតី”តិ បុច្ឆិត្វា “អសុកដ្ឋានំ នាម ទេវា”តិ វុត្តេ “តំ ឋានំ ខណិត្វា និធឹ នីហរថា”តិ និធឹ នីហរាបេសិ។ “គមនកាលេ អនុគច្ឆន្តោ កត្ថ ឋត្វា ឧយ្យោជេសី”តិ បុច្ឆិត្វា “អសុកដ្ឋានេ នាមា”តិ វុត្តេ “តតោបិ និធឹ នីហរថា”តិ និធឹ នីហរាបេសិ។ អថ មហាជនា ឧក្កុដ្ឋិសហស្សានិ បវត្តេន្តា **“សូរិយុគ្គមនេ និធី”**តិ វុត្តត្តា សូរិយុគ្គមនទិសាយំ ខណន្តា វិចរឹសុ។ អថោ **“ឱក្កមនេ និធី”**តិ វុត្តត្តា សូរិយត្ថង្គមនទិសាយំ ខណន្តា វិចរឹសុ។ “ឥទំ បន ធនំ ឥធេវ ហោតិ, អហោ អច្ឆរិយ”ន្តិ បីតិសោមនស្សំ បវត្តយឹសុ។ **អន្តោនិធី**តិ រាជគេហេ មហាទ្វារស្ស អន្តោឧម្មារា និធឹ នីហរាបេសិ។ **ពាហិ និធី**តិ ពហិឧម្មារា និធឹ នីហរាបេសិ។ **ន អន្តោ ន ពាហិ និធី**តិ ហេដ្ឋាឧម្មារតោ និធឹ នីហរាបេសិ ។ **អារោហនេ និធី**តិ មង្គលហត្ថឹ អារោហនកាលេ សុវណ្ណនិស្សេណិយា អត្ថរណដ្ឋានតោ និធឹ នីហរាបេសិ។ អថោ **ឱរោហនេ និធី**តិ ហត្ថិក្ខន្ធតោ ឱរោហនដ្ឋានតោ និធឹ នីហរាបេសិ។ **ចតូសុ មហាសាលេសូ**តិ ភូមិយំ កត ឧបដ្ឋានដ្ឋានេ សិរិសយនស្ស ចត្តារោ មញ្ចបាទា សាលមយា, តេសំ ហេដ្ឋា ចតស្សោ និធិកុម្ភិយោ នីហរាបេសិ។ **សមន្តាយោជនេ និធី**តិ យោជនំ នាម រថយុគបមាណំ, សិរិសយនស្ស សមន្តា រថយុគប្បមាណតោ និធី នីហរាបេសិ។ **ទន្តគ្គេសុ មហានិធី**តិ មង្គលហត្ថិដ្ឋានេ តស្ស ទ្វិន្នំ ទន្តានំ អភិមុខដ្ឋានតោ និធឹ នីហរាបេសិ។ **វាលគ្គេសូ**តិ មង្គលហត្ថិដ្ឋានេ តស្ស វាលធិសម្មុខដ្ឋានតោ និធឹ នីហរាបេសិ។ **កេបុកេ**តិ កេបុកំ វុច្ចតិ ឧទកំ, មង្គលបោក្ខរណិតោ ឧទកំ នីហរាបេត្វា និធឹ ទស្សេសិ។ **រុក្ខគ្គេសុ មហានិធី**តិ ឧយ្យានេ មហាសាលរុក្ខមូលេ ឋិត មជ្ឈន្ហិកសមយេ បរិមណ្ឌលាយ រុក្ខច្ឆាយាយ អន្តោ និធឹ នីហរាបេសិ។ ឯវំ សោឡស មហានិធយោ នីហរាបេត្វា “អញ្ញំ កិញ្ចិ អត្ថី”តិ បុច្ឆិ។ “នត្ថិ ទេវា”តិ វទឹសុ។ មហាជនោ ហដ្ឋតុដ្ឋោ អហោសិ។

អថ រាជា “ឥទំ ធនំ ទានមុខេ វិកិរិស្សាមី”តិ នគរមជ្ឈេ ចេវ ចតូសុ នគរទ្វារេសុ ចាតិ បញ្ចសុ ឋានេសុ បញ្ច ទានសាលាយោ ការាបេត្វា មហាទានំ បដ្ឋបេសិ, កាលចម្បានគរតោ អត្តនោ មាតរញ្ច ព្រាហ្មណញ្ច បក្កោសាបេត្វា មហន្តំ សក្ការំ អកាសិ។ តស្ស តរុណរជ្ជេយេវ សកលំ វិទេហរដ្ឋំ “អរិដ្ឋជនករញ្ញោ កិរ បុត្តោ មហាជនកោ នាម រាជា រជ្ជំ ការេតិ, សោ កិរ បណ្ឌិតោ ឧបាយកុសលោ, បស្សិស្សាម ន”ន្តិ ទស្សនត្ថាយ សង្ខុភិតំ អហោសិ។ តតោ តតោ ពហុំ បណ្ណាការំ គហេត្វា អាគមឹសុ, នាគរាបិ មហាឆណំ សជ្ជយឹសុ។ រាជនិវេសនេ អត្ថរណាទីនិ សន្ថរិត្វា គន្ធទាមមាលាទាមាទីនិ ឱសារេត្វា វិប្បកិណ្ណលាជាកុសុមវាសធូមគន្ធាការំ ការេត្វា នានប្បការំ បានភោជនំ ឧបដ្ឋាបេសុំ។ រញ្ញោ បណ្ណាការត្ថាយ រជតសុវណ្ណភាជនាទីសុ អនេកប្បការានិ ខាទនីយភោជនីយមធុផាណិតផលាទីនិ គហេត្វា តត្ថ តត្ថ បរិវារេត្វា អដ្ឋំសុ។ ឯកតោ អមច្ចមណ្ឌលំ និសីទិ, ឯកតោ ព្រាហ្មណគណោ, ឯកតោ សេដ្ឋិអាទយោ និសីទឹសុ, ឯកតោ ឧត្តមរូបធរា នាដកិត្ថិយោ និសីទឹសុ, ព្រាហ្មណាបិ សោត្ថិការេន មុខមង្គលិកានិ កថេន្តិ, នច្ចគីតាទីសុ កុសលា នច្ចគីតាទីនិ បវត្តយឹសុ, អនេកសតានិ តូរិយានិ បវជ្ជឹសូ។ តទា រាជនិវេសនំ យុគន្ធរវាតវេគេន បហដា សាគរកុច្ឆិ វិយ ឯកនិន្នាទំ អហោសិ។ ឱលោកិតោលោកិតដ្ឋានំ កម្បតិ។

អថ មហាសត្តោ សេតច្ឆត្តស្ស ហេដ្ឋា រាជាសនេ និសិន្នោវ សក្កសិរិសទិសំ មហន្តំ សិរិវិលាសំ ឱលោកេត្វា អត្តនោ មហាសមុទ្ទេ កតវាយាមំ អនុស្សរិ។ តស្ស “វីរិយំ នាម កត្តព្ពយុត្តកំ, សចាហំ មហាសមុទ្ទេ វីរិយំ នាករិស្សំ, ន ឥមំ សម្បត្តឹ អលភិស្ស”ន្តិ តំ វាយាមំ អនុស្សរន្តស្ស បីតិ ឧប្បជ្ជិ។ សោ បីតិវេគេន ឧទានំ ឧទានេន្តោ អាហ –

១៣៣. “អាសីសេថេវ បុរិសោ, ន និព្ពិន្ទេយ្យ បណ្ឌិតោ;
បស្សាមិ វោហំ អត្តានំ, យថា ឥច្ឆឹ តថា អហុ។

១៣៤. “អាសីសេថេវ បុរិសោ, ន និព្ពិន្ទេយ្យ បណ្ឌិតោ;
បស្សាមិ វោហំ អត្តានំ, ឧទកា ថលមុព្ភតំ។

១៣៥. “វាយមេថេវ បុរិសោ, ន និព្ពិន្ទេយ្យ បណ្ឌិតោ;
បស្សាមិ វោហំ អត្តានំ, យថា ឥច្ឆឹ តថា អហុ។

១៣៦. “វាយមេថេវ បុរិសោ, ន និព្ពិន្ទេយ្យ បណ្ឌិតោ;
បស្សាមិ វោហំ អត្តានំ, ឧទកា ថលមុព្ភតំ។

១៣៧. “ទុក្ខូបនីតោបិ នរោ សបញ្ញោ, អាសំ ន ឆិន្ទេយ្យ សុខាគមាយ;
ពហូ ហិ ផស្សា អហិតា ហិតា ច, អវិតក្កិតា មច្ចុមុបព្ពជន្តិ។

១៣៨. “អចិន្តិតម្បិ ភវតិ, ចិន្តិតម្បិ វិនស្សតិ;
ន ហិ ចិន្តាមយា ភោគា, ឥត្ថិយា បុរិសស្ស វា”តិ។

តត្ថ **អាសីសេថេវា**តិ អាសាឆេទកម្មំ អកត្វា អត្តនោ កម្មំ អាសំ ករោថេវ។ **ន និព្ពិន្ទេយ្យា**តិ វីរិយំ ករោន្តោ ន និព្ពិន្ទេយ្យ ន អលសេយ្យ។ **យថា ឥច្ឆិ**ន្តិ យថា រាជភាវំ ឥច្ឆឹ, តថេវ រាជា ជាតោម្ហិ។ **ឧព្ភត**ន្តិ នីហដំ។ **ទុក្ខូបនីតោ**តិ កាយិកចេតសិកទុក្ខេន ផុដ្ឋោបីតិ អត្ថោ។ **អហិតា ហិតា ចា**តិ ទុក្ខផស្សា អហិតា, សុខផស្សា ហិតា។ **អវិតក្កិតា**តិ អវិតក្កិតាពោ អចិន្តិតាពោ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – តេសុ ផស្សេសុ អហិតផស្សេន ផុដ្ឋា សត្តា “ហិតផស្សោបិ អត្ថីតិ វីរិយំ ករោន្តា តំ បាបុណន្តី”តិ អចិន្តេត្វា វីរិយំ ន ករោន្តិ, តេ ឥមស្ស អត្ថស្ស អវិតក្កិតាពោ ហិតផស្សំ អលភិត្វាវ **មច្ចុមុបព្ពជន្តិ** មរណំ បាបុណន្តិ, តស្មា វីរិយំ កត្តព្ពមេវាតិ។

អចិន្តិតម្បីតិ ឥមេសំ សត្តានំ អចិន្តិតម្បិ ហោតិ, ចិន្តិតម្បិ វិនស្សតិ។ មយាបិ ហិ “អយុជ្ឈិត្វាវ រជ្ជំ លភិស្សាមី”តិ ឥទំ អចិន្តិតំ, “សុវណ្ណភូមិតោ ធនំ អាហរិត្វា យុជ្ឈិត្វា បិតុ សន្តកំ រជ្ជំ គណ្ហិស្សាមី”តិ បន ចិន្តិតំ, ឥទានិ មេ ចិន្តិតំ នដ្ឋំ, អចិន្តិតំ ជាតំ។ **ន ហិ ចិន្តាមយា ភោគា**តិ ឥមេសំ សត្តានញ្ហិ ភោគា ចិន្តាយ អនិប្ផជ្ជនតោ ចិន្តាមយា នាម ន ហោន្តិ, តស្មា វីរិយមេវ កត្តព្ពំ។ វីរិយវតោ ហិ អចិន្តិតម្បិ ហោតីតិ។

សោ តតោ បដ្ឋាយ ទស រាជធម្មេ អកោបេត្វា ធម្មេន សមេន រជ្ជំ ការេសិ, បច្ចេកពុទ្ធេ ច ឧបដ្ឋាសិ។ អបរភាគេ សីវលិទេវី ធញ្ញបុញ្ញលក្ខណសម្បន្នំ បុត្តំ វិជាយិ, “ទីឃាវុកុមារោ”តិស្ស នាមំ ករឹសុ។ តស្ស វយប្បត្តស្ស រាជា ឧបរជ្ជំ ទត្វា សត្តវស្សសហស្សានិ រជ្ជំ ការេសិ។ សោ ឯកទិវសំ ឧយ្យានបាលេន ផលាផលេសុ ចេវ នានាបុប្ផេសុ ច អាភតេសុ តានិ ទិស្វា តុដ្ឋោ ហុត្វា តស្ស សម្មានំ ការេត្វា “សម្ម ឧយ្យានបាល, អហំ ឧយ្យានំ បស្សិស្សាមិ, ត្វំ អលង្ករោហិ ន”ន្តិ អាហ។ សោ “សាធុ, ទេវា”តិ សម្បដិច្ឆិត្វា តថា កត្វា រញ្ញោ បដិវេទេសិ។ សោ ហត្ថិក្ខន្ធវរគតោ មហន្តេន បរិវារេន នគរា និក្ខមិត្វា ឧយ្យានទ្វារំ បាបុណិ។ តត្រ ច ទ្វេ អម្ពា អត្ថិ នីលោភាសា។ ឯកោ អផលោ, ឯកោ ផលធរោ។ សោ បន អតិមធុរោ, រញ្ញោ អគ្គផលស្ស អបរិភុត្តត្តា តតោ កោចិ ផលំ គហេតុំ ន ឧស្សហតិ។ រាជា ហត្ថិក្ខន្ធវរគតោវ តតោ ឯកំ ផលំ គហេត្វា បរិភុញ្ជិ, តស្ស តំ ជិវ្ហគ្គេ ឋបិតមត្តមេវ ទិព្ពោជំ វិយ ឧបដ្ឋាសិ។ សោ “និវត្តនកាលេ ពហូ ខាទិស្សាមី”តិ ចិន្តេសិ។ “រញ្ញា អគ្គផលំ បរិភុត្ត”ន្តិ ញត្វា ឧបរាជានំ អាទឹ កត្វា អន្តមសោ ហត្ថិមេណ្ឌអស្សមេណ្ឌាទយោបិ ផលំ គហេត្វា បរិភុញ្ជឹសុ។ អញ្ញេ ផលំ អលភន្តា ទណ្ឌេហិ សាខំ ភិន្ទិត្វា និបណ្ណមកំសុ។ រុក្ខោ ឱភគ្គវិភគ្គោ អដ្ឋាសិ, ឥតរោ បន មណិបព្ពតោ វិយ វិលាសមានោ ឋិតោ។

រាជា ឧយ្យានា និក្ខន្តោ តំ ទិស្វា “ឥទំ កិ”ន្តិ អមច្ចេ បុច្ឆតិ។ “ទេវេន អគ្គផលំ បរិភុត្តន្តិ មហាជនេន វិលុម្បិតោ ទេវា”តិ អាហំសុ។ “កឹ នុ ខោ ភណេ, ឥមស្ស បន នេវ បត្តំ, ន វណ្ណោ ខីណោ”តិ? “និប្ផលតាយ ន ខីណោ, ទេវា”តិ។ តំ សុត្វា រាជា សំវេគំ បដិលភិត្វា “អយំ រុក្ខោ និប្ផលតាយ នីលោភាសោ ឋិតោ, អយំ បន សផលតាយ ឱភគ្គវិភគ្គោ ឋិតោ។ ឥទម្បិ រជ្ជំ សផលរុក្ខសទិសំ, បព្ពជ្ជា បន និប្ផលរុក្ខសទិសា។ សកិញ្ចនស្សេវ ភយំ, នាកិញ្ចនស្ស។ តស្មា អហំ ផលរុក្ខោ វិយ អហុត្វា និប្ផលរុក្ខសទិសោ ភវិស្សាមិ, ឥមំ សម្បត្តឹ ចជិត្វា និក្ខម្ម បព្ពជិស្សាមី”តិ ទឡ្ហំ សមាទានំ កត្វា មនំ អធិដ្ឋហិត្វា នគរំ បវិសិត្វា បាសាទទ្វារេ ឋិតោវ សេនាបតឹ បក្កោសាបេត្វា “មហាសេនាបតិ, អជ្ជ មេ បដ្ឋាយ ភត្តហារកញ្ចេវ មុខោទកទន្តកដ្ឋទាយកញ្ច ឯកំ ឧបដ្ឋាកំ ឋបេត្វា អញ្ញេ មំ ទដ្ឋុំ មា លភន្តុ, បោរាណកវិនិច្ឆយាមច្ចេ គហេត្វា រជ្ជំ អនុសាសថ, អហំ ឥតោ បដ្ឋាយ ឧបរិបាសាទតលេ សមណធម្មំ ករិស្សាមី”តិ វត្វា បាសាទមារុយ្ហ ឯកកោវ សមណធម្មំ អកាសិ។ ឯវំ គតេ កាលេ មហាជនោ រាជង្គណេ សន្និបតិត្វា មហាសត្តំ អទិស្វា “ន នោ រាជា បោរាណកោ វិយ ហោតី”តិ វត្វា គាថា ទ្វយមាហ –

១៣៩. “អបោរាណំ វត ភោ រាជា, សព្ពភុម្មោ ទិសម្បតិ;
នជ្ជ នច្ចេ និសាមេតិ, ន គីតេ កុរុតេ មនោ។

១៤០“ន មិគេ នបិ ឧយ្យានេ, នបិ ហំសេ ឧទិក្ខតិ;
មូគោវ តុណ្ហិមាសីនោ, ន អត្ថមនុសាសតី”តិ។

តត្ថ **មិគេ**តិ សព្ពសង្គាហិកវចនំ, បុព្ពេ ហត្ថី យុជ្ឈាបេតិ, មេណ្ឌេ យុជ្ឈាបេតិ, អជ្ជ តេបិ ន ឱលោកេតីតិ អត្ថោ។ **ឧយ្យានេ**តិ ឧយ្យានកីឡម្បិ នានុភោតិ។ **ហំសេ**តិ បញ្ចបទុមសញ្ឆន្នាសុ ឧយ្យានបោក្ខរណីសុ ហំសគណំ ន ឱលោកេតិ។ **មូគោវា**តិ ភត្តហារកញ្ច ឧបដ្ឋាកញ្ច បុច្ឆីសុ “ភោ រាជា, តុម្ហេហិ សទ្ធិំ កិញ្ចិ អត្ថំ មន្តេតី”តិ។ តេ “ន មន្តេតី”តិ វទឹសុ។ តស្មា ឯវមាហំសុ។

រាជា កាមេសុ អនល្លីយន្តេន វិវេកនិន្នេន ចិត្តេន អត្តនោ កុលូបកបច្ចេកពុទ្ធេ អនុស្សរិត្វា “កោ នុ ខោ មេ តេសំ សីលាទិគុណយុត្តានំ អកិញ្ចនានំ វសនដ្ឋានំ អាចិក្ខិស្សតី”តិ តីហិ គាថាហិ ឧទានំ ឧទានេសិ –

១៤១“សុខកាមា រហោសីលា, វធពន្ធា ឧបារតា;
កស្ស នុ អជ្ជ អារាមេ, ទហរា វុទ្ធា ច អច្ឆរេ។

១៤២“អតិក្កន្តវនថា ធីរា, នមោ តេសំ មហេសិនំ;
យេ ឧស្សុកម្ហិ លោកម្ហិ, វិហរន្តិ មនុស្សុកា។

១៤៣“តេ ឆេត្វា មច្ចុនោ ជាលំ, តតំ មាយាវិនោ ទឡ្ហំ;
ឆិន្នាលយត្តា គច្ឆន្តិ, កោ តេសំ គតិមាបយេ”តិ។

តត្ថ **សុខកាមា**តិ និព្ពានសុខកាមា។ **រហោសីលា**តិ បដិច្ឆន្នសីលា ន អត្តនោ គុណប្បកាសនា។ **ទហរា វុឌ្ឍា ចា**តិ ទហរា ចេវ មហល្លកា ច។ **អច្ឆរេ**តិ វសន្តិ។

តស្សេវំ តេសំ គុណេ អនុស្សរន្តស្ស មហតី បីតិ ឧប្បជ្ជិ។ អថ មហាសត្តោ បល្លង្កតោ ឧដ្ឋាយ ឧត្តរសីហបញ្ជរំ វិវរិត្វា ឧត្តរទិសាភិមុខោ សិរសិ អញ្ជលឹ បតិដ្ឋាបេត្វា “ឯវរូបេហិ គុណេហិ សមន្នាគតា បច្ចេកពុទ្ធា”តិ នមស្សមានោ “**អតិក្កន្តវនថា**”តិអាទិមាហ។ តត្ថ **អតិក្កន្តវនថា**តិ បហីនតណ្ហា។ **មហេសិន**ន្តិ មហន្តេ សីលក្ខន្ធាទយោ គុណេ ឯសិត្វា ឋិតានំ។ **ឧស្សុកម្ហី**តិ រាគាទីហិ ឧស្សុក្កំ អាបន្នេ លោកស្មឹ។ **មច្ចុនោ ជាល**ន្តិ កិលេសមារេន បសារិតំ តណ្ហាជាលំ។ **តតំ មាយាវិនោ**តិ អតិមាយាវិនោ។ **កោ តេសំ គតិមាបយេ**តិ កោ មំ តេសំ បច្ចេកពុទ្ធានំ និវាសដ្ឋានំ បាបេយ្យ, គហេត្វា គច្ឆេយ្យាតិ អត្ថោ។

តស្ស បាសាទេយេវ សមណធម្មំ ករោន្តស្ស ចត្តារោ មាសា អតីតា។ អថស្ស អតិវិយ បព្ពជ្ជាយ ចិត្តំ នមិ, អគារំ លោកន្តរិកនិរយោ វិយ ខាយិ, តយោ ភវា អាទិត្តា វិយ ឧបដ្ឋហឹសុ។ សោ បព្ពជ្ជាភិមុខេន ចិត្តេន “កទា នុ ខោ ឥមំ សក្កភវនំ វិយ អលង្កតប្បដិយត្តំ មិថិលំ បហាយ ហិមវន្តំ បវិសិត្វា បព្ពជិតវេសគហណកាលោ មយ្ហំ ភវិស្សតី”តិ ចិន្តេត្វា មិថិលវណ្ណនំ នាម អារភិ –

១៤៤“កទាហំ មិថិលំ ផីតំ, វិភត្តំ ភាគសោ មិតំ;
បហាយ បព្ពជិស្សាមិ, តំ កុទាស្សុ ភវិស្សតិ។

១៤៥“កទាហំ មិថិលំ ផីតំ, វិសាលំ សព្ពតោបភំ;
បហាយ បព្ពជិស្សាមិ, តំ កុទាស្សុ ភវិស្សតិ។

១៤៦“កទាហំ មិថិលំ ផីតំ, ពហុបាការតោរណំ;
បហាយ បព្ពជិស្សាមិ, តំ កុទាស្សុ ភវិស្សតិ។

១៤៧“កទាហំ មិថិលំ ផីតំ, ទឡ្ហមដ្ដាលកោដ្ឋកំ;
បហាយ បព្ពជិស្សាមិ, តំ កុទាស្សុ ភវិស្សតិ។

១៤៨“កទាហំ មិថិលំ ផីតំ, សុវិភត្តំ មហាបថំ;
បហាយ បព្ពជិស្សាមិ, តំ កុទាស្សុ ភវិស្សតិ។

១៤៩“កទាហំ មិថិលំ ផីតំ, សុវិភត្តន្តរាបណំ;
បហាយ បព្ពជិស្សាមិ, តំ កុទាស្សុ ភវិស្សតិ។

១៥០“កទាហំ មិថិលំ ផីតំ, គវាស្សរថបីឡិតំ;

បហាយ បព្ពជិស្សាមិ, តំ កុទាស្សុ ភវិស្សតិ។

១៥១ “កទាហំ មិថិលំ ផីតំ, អារាមវនមាលិនី;
បហាយ បព្ពជិស្សាមិ, តំ កុទាស្សុ ភវិស្សតិ។

១៥២ “កទាហំ មិថិលំ ផីតំ, ឧយ្យានវនមាលិនី;
បហាយ បព្ពជិស្សាមិ, តំ កុទាស្សុ ភវិស្សតិ។

១៥៣ “កទាហំ មិថិលំ ផីតំ, បាសាទវនមាលិនី;
បហាយ បព្ពជិស្សាមិ, តំ កុទាស្សុ ភវិស្សតិ។

១៥៤ “កទាហំ មិថិលំ ផីតំ, តិបុរំ រាជពន្ធុនី;
មាបិតំ សោមនស្សេន, វេទេហេន យសស្សិនា;
បហាយ បព្ពជិស្សាមិ, តំ កុទាស្សុ ភវិស្សតិ។

១៥៥ “កទាហំ វេទេហេ ផីតេ, និចិតេ ធម្មរក្ខិតេ;
បហាយ បព្ពជិស្សាមិ, តំ កុទាស្សុ ភវិស្សតិ។

១៥៦ “កទាហំ វេទេហេ ផីតេ, អជេយ្យេ ធម្មរក្ខិតេ;
បហាយ បព្ពជិស្សាមិ, តំ កុទាស្សុ ភវិស្សតិ។

១៥៧ “កទាហំ អន្តេបុរំ រម្មំ, វិភត្តំ ភាគសោ មិតំ;
បហាយ បព្ពជិស្សាមិ, តំ កុទាស្សុ ភវិស្សតិ។

១៥៨ “កទាហំ អន្តេបុរំ រម្មំ, សុធាមត្តិកលេបនំ;
បហាយ បព្ពជិស្សាមិ, តំ កុទាស្សុ ភវិស្សតិ។

១៥៩ “កទាហំ អន្តេបុរំ រម្មំ, សុចិគន្ធំ មនោរមំ;
បហាយ បព្ពជិស្សាមិ, តំ កុទាស្សុ ភវិស្សតិ។

១៦០ “កទាហំ កូដាគារេ ច, វិភត្តេ ភាគសោ មិតេ;
បហាយ បព្ពជិស្សាមិ, តំ កុទាស្សុ ភវិស្សតិ។

១៦១ “កទាហំ កូដាគារេ ច, សុធាមត្តិកលេបនេ;
បហាយ បព្ពជិស្សាមិ, តំ កុទាស្សុ ភវិស្សតិ។

១៦២ “កទាហំ កូដាគារេ ច, សុចិគន្ធេ មនោរមេ;
បហាយ បព្ពជិស្សាមិ, តំ កុទាស្សុ ភវិស្សតិ។

១៦៣ “កទាហំ កូដាគារេ ច, លិត្តេ ចន្ទនផោសិតេ;
បហាយ បព្ពជិស្សាមិ, តំ កុទាស្សុ ភវិស្សតិ។

១៦៤ “កទាហំ សោណ្ណបល្លង្កេ, គោនកេ ចិត្តសន្ថតេ;
បហាយ បព្ពជិស្សាមិ, តំ កុទាស្សុ ភវិស្សតិ។

១៦៥ “កទាហំ មណិបល្លង្កេ, គោនកេ ចិត្តសន្ថតេ;
បហាយ បព្ពជិស្សាមិ, តំ កុទាស្សុ ភវិស្សតិ។

១៦៦ “កទាហំ កប្បាសកោសេយ្យំ, ខោមកោដុម្ពរានិ ច;
បហាយ បព្ពជិស្សាមិ, តំ កុទាស្សុ ភវិស្សតិ។

១៦៧ “កទាហំ បោក្ខរណី រម្មា, ចក្កវាកបកូជិតា;
មន្ទាលកេហិ សញ្ឆន្នា, បទុមុប្បលកេហិ ច;
បហាយ បព្ពជិស្សាមិ, តំ កុទាស្សុ ភវិស្សតិ។

១៦៨ “កទាហំ ហត្ថិគុម្ពេ ច, សព្ពាលង្ការភូសិតេ;
សុវណ្ណកច្ឆេ មាតង្គេ, ហេមកប្បនវាសសេ។

១៦៩."អារូឡ្ហ គាមណិយេហិ, គោមរង្គសបាណិភិ;
បហាយ បព្ពជិស្សាមិ, តំ កុទាស្សុ ភវិស្សតិ។

១៧០."កទាហំ អស្សគុម្ពេ ច, សព្ពាលង្ការភូសិតេ;
អាជានីយេវ ជាតិយា, សិន្ធវេ សីឃវាហនេ។

១៧១."អារូឡ្ហ គាមណិយេហិ, ឥល្លិយាចាបធារិភិ;
បហាយ បព្ពជិស្សាមិ, តំ កុទាស្សុ ភវិស្សតិ។

១៧២."កទាហំ រថសេនិយោ, សន្នទ្ធេ ឧស្សិតទ្ធជេ;
ទីបេ អថោបិ វេយ្យគ្ឃេ, សព្ពាលង្ការភូសិតេ។

១៧៣."អារូឡ្ហ គាមណិយេហិ, ចាបហត្ថេហិ វម្មិភិ;
បហាយ បព្ពជិស្សាមិ, តំ កុទាស្សុ ភវិស្សតិ។

១៧៤."កទាហំ សោវណ្ណរថេ, សន្នទ្ធេ ឧស្សិតទ្ធជេ;
ទីបេ អថោបិ វេយ្យគ្ឃេ, សព្ពាលង្ការភូសិតេ។

១៧៥."អារូឡ្ហ គាមណិយេហិ, ចាបហត្ថេហិ វម្មិភិ;
បហាយ បព្ពជិស្សាមិ, តំ កុទាស្សុ ភវិស្សតិ។

១៧៦."កទាហំ សជ្ឈុរថេ ច, សន្នទ្ធេ ឧស្សិតទ្ធជេ;
ទីបេ អថោបិ វេយ្យគ្ឃេ, សព្ពាលង្ការភូសិតេ។

១៧៧."អារូឡ្ហ គាមណិយេហិ, ចាបហត្ថេហិ វម្មិភិ;
បហាយ បព្ពជិស្សាមិ, តំ កុទាស្សុ ភវិស្សតិ។

១៧៨."កទាហំ អស្សរថេ ច, សន្នទ្ធេ ឧស្សិតទ្ធជេ;
ទីបេ អថោបិ វេយ្យគ្ឃេ, សព្ពាលង្ការភូសិតេ។

១៧៩."អារូឡ្ហ គាមណិយេហិ, ចាបហត្ថេហិ វម្មិភិ;
បហាយ បព្ពជិស្សាមិ, តំ កុទាស្សុ ភវិស្សតិ។

១៨០."កទាហំ ឱដ្ឋរថេ ច, សន្នទ្ធេ ឧស្សិតទ្ធជេ;
ទីបេ អថោបិ វេយ្យគ្ឃេ, សព្ពាលង្ការភូសិតេ។

១៨១."អារូឡ្ហ គាមណិយេហិ, ចាបហត្ថេហិ វម្មិភិ;
បហាយ បព្ពជិស្សាមិ, តំ កុទាស្សុ ភវិស្សតិ។

១៨២."កទាហំ គោណរថេ ច, សន្នទ្ធេ ឧស្សិតទ្ធជេ;
ទីបេ អថោបិ វេយ្យគ្ឃេ, សព្ពាលង្ការភូសិតេ។

១៨៣."អារូឡ្ហ គាមណិយេហិ, ចាបហត្ថេហិ វម្មិភិ;
បហាយ បព្ពជិស្សាមិ, តំ កុទាស្សុ ភវិស្សតិ។

១៨៤."កទាហំ អជរថេ ច, សន្នទ្ធេ ឧស្សិតទ្ធជេ;
ទីបេ អថោបិ វេយ្យគ្ឃេ, សព្ពាលង្ការភូសិតេ។

១៨៥."អារូឡ្ហ គាមណិយេហិ, ចាបហត្ថេហិ វម្មិភិ;
បហាយ បព្ពជិស្សាមិ, តំ កុទាស្សុ ភវិស្សតិ។

១៨៦."កទាហំ មេណ្ឌរថេ ច, សន្នទ្ធេ ឧស្សិតទ្ធជេ;
ទីបេ អថោបិ វេយ្យគ្ឃេ, សព្ពាលង្ការភូសិតេ។

១៨៧."អារូឡ្ហ គាមណិយេហិ, ចាបហត្ថេហិ វម្មិភិ;
បហាយ បព្ពជិស្សាមិ, តំ កុទាស្សុ ភវិស្សតិ។

១៨៨."កទាហំ មិគរថេ ច, សន្នទ្ធេ ឧស្សិតទ្ធជេ;

ទីបេ អថោបិ វេយ្យគ្ឃេ, សព្ពាលង្ការភូសិតេ។

១៨៩ “អារូឡ្ហេ គាមណីយេហិ, ចាបហត្ថេហិ វម្មិភិ;
បហាយ បព្ពជិស្សាមិ, តំ កុទាស្សុ ភវិស្សតិ។

១៩០ “កទាហំ ហត្ថារោហេ ច, សព្ពាលង្ការភូសិតេ;
នីលវម្មធរេ សូរេ, តោមរង្កុសបាណិនេ;
បហាយ បព្ពជិស្សាមិ, តំ កុទាស្សុ ភវិស្សតិ។

១៩១ “កទាហំ អស្សារោហេ ច, សព្ពាលង្ការភូសិតេ;
នីលវម្មធរេ សូរេ, ឥល្លិយាចាបធារិនេ;
បហាយ បព្ពជិស្សាមិ, តំ កុទាស្សុ ភវិស្សតិ។

១៩២ “កទាហំ រថារោហេ ច, សព្ពាលង្ការភូសិតេ;
នីលវម្មធរេ សូរេ, ចាបហត្ថេ កលាបិនេ;
បហាយ បព្ពជិស្សាមិ, តំ កុទាស្សុ ភវិស្សតិ។

១៩៣ “កទាហំ ធនុគ្គហេ ច, សព្ពាលង្ការភូសិតេ;
នីលវម្មធរេ សូរេ, ចាបហត្ថេ កលាបិនេ;
បហាយ បព្ពជិស្សាមិ, តំ កុទាស្សុ ភវិស្សតិ។

១៩៤ “កទាហំ រាជបុត្តេ ច, សព្ពាលង្ការភូសិតេ;
ចិត្រវម្មធរេ សូរេ, កញ្ចនាវេឡធារិនេ;
បហាយ បព្ពជិស្សាមិ, តំ កុទាស្សុ ភវិស្សតិ។

១៩៥ “កទាហំ អរិយគណេ ច, វតវន្តេ អលង្កតេ;
ហរិចន្ទនលិត្តង្គេ, កាសិកុត្តមធារិនេ;
បហាយ បព្ពជិស្សាមិ, តំ កុទាស្សុ ភវិស្សតិ។

១៩៦ “កទាហំ អមច្ចគណេ ច, សព្ពាលង្ការភូសិតេ;
បីតវម្មធរេ សូរេ, បុរតោ គច្ឆមាលិនេ;
បហាយ បព្ពជិស្សាមិ, តំ កុទាស្សុ ភវិស្សតិ។

១៩៧ “កទាហំ សត្តសតា ភរិយា, សព្ពាលង្ការភូសិតា;
បហាយ បព្ពជិស្សាមិ, តំ កុទាស្សុ ភវិស្សតិ។

១៩៨ “កទាហំ សត្តសតា ភរិយា, សុសញ្ញា តនុមជ្ឈិមា;
បហាយ បព្ពជិស្សាមិ, តំ កុទាស្សុ ភវិស្សតិ។

១៩៩ “កទាហំ សត្តសតា ភរិយា, អស្សវា បិយភាណិនី;
បហាយ បព្ពជិស្សាមិ, តំ កុទាស្សុ ភវិស្សតិ។

២០០ “កទាហំ សតបលំ កំសំ, សោវណ្ណំ សតរាជិកំ;
បហាយ បព្ពជិស្សាមិ, តំ កុទាស្សុ ភវិស្សតិ។

២០១ “កទាស្សុ មំ ហត្ថិគុម្ពា, សព្ពាលង្ការភូសិតា;
សុវណ្ណកច្ឆា មាតង្គា, ហេមកប្បនវាសសា។

២០២ “អារូឡ្ហា គាមណីយេហិ, តោមរង្កុសបាណិភិ;
យន្តំ មំ នានុយិស្សន្តិ, តំ កុទាស្សុ ភវិស្សតិ។

២០៣ “កទាស្សុ មំ អស្សគុម្ពា, សព្ពាលង្ការភូសិតា;
អាជានីយាវ ជាតិយា, សិន្ធវា សីឃវាហនា។

២០៤ “អារូឡ្ហា គាមណីយេហិ, ឥល្លិយាចាបធារិភិ;
យន្តំ មំ នានុយិស្សន្តិ, តំ កុទាស្សុ ភវិស្សតិ។

២០៥"កទាស្សុ មំ រថសេនី, សន្នទ្ធា ឧស្សិតទ្ធជា;
ទីបា អថោបិ វេយ្យគ្ឃា, សព្ពាលង្ការភូសិតា។

២០៦"អារូឡ្ហា គាមណីយេហិ, ចាបហត្ថេហិ វម្មិភិ;
យន្តំ មំ នានុយិស្សន្តិ, តំ កុទាស្សុ ភវិស្សតិ។

២០៧"កទាស្សុ មំ សោណ្ណរថា, សន្នទ្ធា ឧស្សិតទ្ធជា;
ទីបា អថោបិ វេយ្យគ្ឃា, សព្ពាលង្ការភូសិតា។

២០៨"អារូឡ្ហា គាមណីយេហិ, ចាបហត្ថេហិ វម្មិភិ;
យន្តំ មំ នានុយិស្សន្តិ, តំ កុទាស្សុ ភវិស្សតិ។

២០៩"កទាស្សុ មំ សជ្ឈរថា, សន្នទ្ធា ឧស្សិតទ្ធជា;
ទីបា អថោបិ វេយ្យគ្ឃា, សព្ពាលង្ការភូសិតា។

២១០"អារូឡ្ហា គាមណីយេហិ, ចាបហត្ថេហិ វម្មិភិ;
យន្តំ មំ នានុយិស្សន្តិ, តំ កុទាស្សុ ភវិស្សតិ។

២១១"កទាស្សុ មំ អស្សរថា, សន្នទ្ធា ឧស្សិតទ្ធជា;
ទីបា អថោបិ វេយ្យគ្ឃា, សព្ពាលង្ការភូសិតា។

២១២"អារូឡ្ហា គាមណីយេហិ, ចាបហត្ថេហិ វម្មិភិ;
យន្តំ មំ នានុយិស្សន្តិ, តំ កុទាស្សុ ភវិស្សតិ។

២១៣"កទាស្សុ មំ ឱដ្ឋរថា, សន្នទ្ធា ឧស្សិតទ្ធជា;
ទីបា អថោបិ វេយ្យគ្ឃា, សព្ពាលង្ការភូសិតា។

២១៤"អារូឡ្ហា គាមណីយេហិ, ចាបហត្ថេហិ វម្មិភិ;
យន្តំ មំ នានុយិស្សន្តិ, តំ កុទាស្សុ ភវិស្សតិ។

២១៥"កទាស្សុ មំ គោណរថា, សន្នទ្ធា ឧស្សិតទ្ធជា;
ទីបា អថោបិ វេយ្យគ្ឃា, សព្ពាលង្ការភូសិតា។

២១៦"អារូឡ្ហា គាមណីយេហិ, ចាបហត្ថេហិ វម្មិភិ;
យន្តំ មំ នានុយិស្សន្តិ, តំ កុទាស្សុ ភវិស្សតិ។

២១៧"កទាស្សុ មំ អជរថា, សន្នទ្ធា ឧស្សិតទ្ធជា;
ទីបា អថោបិ វេយ្យគ្ឃា, សព្ពាលង្ការភូសិតា។

២១៨"អារូឡ្ហា គាមណីយេហិ, ចាបហត្ថេហិ វម្មិភិ;
យន្តំ មំ នានុយិស្សន្តិ, តំ កុទាស្សុ ភវិស្សតិ។

២១៩"កទាស្សុ មំ មេណ្ឌរថា, សន្នទ្ធា ឧស្សិតទ្ធជា;
ទីបា អថោបិ វេយ្យគ្ឃា, សព្ពាលង្ការភូសិតា។

២២០"អារូឡ្ហា គាមណីយេហិ, ចាបហត្ថេហិ វម្មិភិ;
យន្តំ មំ នានុយិស្សន្តិ, តំ កុទាស្សុ ភវិស្សតិ។

២២១"កទាស្សុ មំ មិគរថា, សន្នទ្ធា ឧស្សិតទ្ធជា;
ទីបា អថោបិ វេយ្យគ្ឃា, សព្ពាលង្ការភូសិតា។

២២២"អារូឡ្ហា គាមណីយេហិ, ចាបហត្ថេហិ វម្មិភិ;
យន្តំ មំ នានុយិស្សន្តិ, តំ កុទាស្សុ ភវិស្សតិ។

២២៣"កទាស្សុ មំ ហត្ថារោហា, សព្ពាលង្ការភូសិតា;
នីលវម្មធរា សូរា, តោមរង្កុសបាណិនោ;
យន្តំ មំ នានុយិស្សន្តិ, តំ កុទាស្សុ ភវិស្សតិ។

២២៤“កទាស្សុ មំ អស្សារោហា, សព្ពាលង្ការភូសិតា;
នីលវម្មធរា សូរា, ឥល្លិយាចាបធារិនោ;
យន្តំ មំ នានុយិស្សន្តិ, តំ កុទាស្សុ ភវិស្សតិ។

២២៥“កទាស្សុ មំ រថារោហា, សព្ពាលង្ការភូសិតា;
នីលវម្មធរា សូរា, ចាបហត្ថា កលាបិនោ;
យន្តំ មំ នានុយិស្សន្តិ, តំ កុទាស្សុ ភវិស្សតិ។

២២៦“កទាស្សុ មំ ធនុគ្គហា, សព្ពាលង្ការភូសិតា;
នីលវម្មធរា សូរា, ចាបហត្ថា កលាបិនោ;
យន្តំ មំ នានុយិស្សន្តិ, តំ កុទាស្សុ ភវិស្សតិ។

២២៧“កទាស្សុ មំ រាជបុត្តា, សព្ពាលង្ការភូសិតា;
ចិត្រវម្មធរា សូរា, កញ្ចនាវេឡធារិនោ;
យន្តំ មំ នានុយិស្សន្តិ, តំ កុទាស្សុ ភវិស្សតិ។

២២៨“កទាស្សុ មំ អរិយគណា, វតវន្តា អលង្កតា;
ហរិចន្ទនលិត្តង្គា, កាសិកុត្តមធារិនោ;
យន្តំ មំ នានុយិស្សន្តិ, តំ កុទាស្សុ ភវិស្សតិ។

២២៩“កទាស្សុ មំ អមច្ចគណា, សព្ពាលង្ការភូសិតា;
បីតវម្មធរា សូរា, បុរតោ គច្ឆមាលិនោ;
យន្តំ មំ នានុយិស្សន្តិ, តំ កុទាស្សុ ភវិស្សតិ។

២៣០“កទាស្សុ មំ សត្តសតា ភរិយា, សព្ពាលង្ការភូសិតា;
យន្តំ មំ នានុយិស្សន្តិ, តំ កុទាស្សុ ភវិស្សតិ។

២៣១“កទាស្សុ មំ សត្តសតា ភរិយា, សុសញ្ញា តនុមជ្ឈិមា;
យន្តំ មំ នានុយិស្សន្តិ, តំ កុទាស្សុ ភវិស្សតិ។

២៣២“កទាស្សុ មំ សត្តសតា ភរិយា, អស្សវា បិយភាណិនី;
យន្តំ មំ នានុយិស្សន្តិ, តំ កុទាស្សុ ភវិស្សតិ។

២៣៣“កទាហំ បត្តំ គហេត្វាន, មុណ្ឌោ សង្ឃាដិបារុតោ;
បិណ្ឌិកាយ ចរិស្សាមិ, តំ កុទាស្សុ ភវិស្សតិ។

២៣៤“កទាហំ បំសុកូលានំ, ឧជ្ឈិតានំ មហាបថេ;
សង្ឃាដឹ ធារយិស្សាមិ, តំ កុទាស្សុ ភវិស្សតិ។

២៣៥“កទាហំ សត្តាហសម្មេឃេ, ឱវដ្ដោ អល្លចីវរោ;
បិណ្ឌិកាយ ចរិស្សាមិ, តំ កុទាស្សុ ភវិស្សតិ។

២៣៦“កទាហំ សព្ពត្ថ គន្ត្វា, រុក្ខា រុក្ខំ វនា វនំ;
អនបេក្ខោ គមិស្សាមិ, តំ កុទាស្សុ ភវិស្សតិ។

២៣៧“កទាហំ គិរិទុគ្គេសុ, បហីនភយភេរវោ;
អទុតិយោ គមិស្សាមិ, តំ កុទាស្សុ ភវិស្សតិ។

២៣៨“កទាហំ វីណំវ រុជ្ជកោ, សត្តតន្តី មនោរមំ;
ចិត្តំ ឧជុំ ករិស្សាមិ, តំ កុទាស្សុ ភវិស្សតិ។

២៣៩“កទាហំ រថការោវ, បរិកន្តំ ឧបាហនំ;
កាមសញ្ញោជនេ ឆេច្ឆំ, យេ ទិព្ពេ យេ ច មានុសេ”តិ។

តត្ថ **កទា**តិ កាលបរិវិតក្កោ។ **ផីត**ន្តិ វត្ថាលង្ការាទីហិ សុបុប្ផិតំ។ ***វិភត្តំ ភាគសោ មិត***ន្តិ ឆកេហិ នគរមាបកេហិ រាជនិវេសនាទីនំ វសេន វិភត្តំ ទ្វារវីថីនំ វសេន កោដ្ឋាសតោ មិតំ។ **តំ កុទាស្សុ ភវិស្សតី**តិ តំ

ឯវរូបំ នគរំ បហាយ បព្ពជនំ កុទា នាម មេ ភវិស្សតិ ។ **សព្ពតោបភ**န្តិ សមន្តតោ អលង្ការោភាសេន យុត្តំ។ **ពហុបាការតោរណ**ន្តិ ពហលេន បុថុលេន បាការេន ចេវ ទ្វារតោរណេហិ ច សមន្នាគតំ។ **ទឡ្ហមដ្ដាលកោដ្ឋក**ន្តិ ទឡ្ហេហិ អដ្ដាលកេហិ ទ្វារកោដ្ឋកេហិ ច សមន្នាគតំ។ **បីឡិត**ន្តិ សមាកិណ្ណំ។ **តិបុរ**ន្តិ តីហិ បុរេហិ សមន្នាគតំ, តិបាការន្តិ អត្ថោ។ អថ វា **តិបុរ**ន្តិ តិក្ខត្តុំ បុណ្ណំ។ **រាជពន្ធុនី**ន្តិ រាជញាតកេហេវ បុណ្ណំ។ **សោមនស្សេនា**តិ ឯវំនាមកេន វិទេហរាជេន។

និចិតេតិ ធនធញ្ញនិចយាទិនា សម្បន្នេ។ **អជេយ្យេ**តិ បច្ចាមិត្តេហិ អជេតព្ពេ។ **ចន្ទនផោសិតេ**តិ លោហិតចន្ទនេន បរិប្ផោសិតេ។ **កោដុម្ពរានី**តិ កោដុម្ពររដ្ឋេ ឧដ្ឋិតវត្ថានិ។ **ហត្ថិគុម្ពេ**តិ ហត្ថិយូថេ។ **ហេមកប្បនវាសសេ**តិ ហេមមយេន សីសាលង្ការសង្ខាតេន កប្បនេន ច ហេមជាលេន ច សមន្នាគតេ។ **គាមណីយេហី**តិ ហត្ថាចរិយេហិ។ **អាជានីយេវ ជាតិយា**តិ ជាតិយា ការណាការណជាននតាយ អាជានីយេ, តាទិសានំ អស្សានំ គុម្ពេ។ **គាមណីយេហី**តិ អស្សាចរិយេហិ។ **ឥល្លិយាចាបធារិភី**តិ ឥល្លិយញ្ច ចាបញ្ច ធារេន្តេហិ។ **រថសេនិយោ**តិ រថយូថេ។ **សន្នទ្ធេ**តិ សុដ្ឋុ នទ្ធេ។ **ទីបេ អថោបិ វេយ្យគ្ឃេ**តិ ទីបិព្យគ្ឃចម្មបរិក្ខិត្តេ។ **គាមណីយេហី**តិ រថាចរិយេហិ។ **សជ្ឈុរថេ**តិ រជតរថេ។ អជរថមេណ្ឌរថមិគរថេ សោភនត្តាយ យោជេន្តិ។

អរិយគណេតិ ព្រាហ្មណគណេ។ តេ កិរ តទា អរិយាចារា អហេសុំ, តេន តេ ឯវមាហ។ **ហរិចន្ទនលិត្តង្គេ**តិ កញ្ចនវណ្ណេន ចន្ទនេន លិត្តសរីរេ។ **សត្តសតា ភរិយា**តិ បិយភរិយាយេវ សន្ធាយាហ។ **សុសញ្ញា**តិ សុដ្ឋុ សញ្ញិតា។ **អស្សវា**តិ សាមិកស្ស វចនការិកា។ **សតបល**ន្តិ បលសតេន សុវណ្ណេន ការិតំ។ **កំស**ន្តិ បាតឹ។ **សតរាជិក**ន្តិ បិដ្ឋិបស្សេ រាជិសតេន សមន្នាគតំ។ **យន្តំ ម**ន្តិ អនិត្ថិគន្ធវនសណ្ឌេ ឯកមេវ គច្ឆន្តំ មំ កទា នុ តេ នានុយិស្សន្តិ។ **សត្តាហសម្មេឃេ**តិ សត្តាហំ សមុដ្ឋិតេ មហាមេឃេ, សត្តាហវទ្ទលិកេតិ អត្ថោ។ **ឱវដ្ឋោ**តិ ឱនតសីសោ។ **សព្ពត្ថា**តិ សព្ពទិសំ។ **វុដ្ឋកោ**តិ វីណាវាទកោ។ **កាមសំយោជនេ**តិ កាមសំយោជនំ។ **ទិព្ពេ**តិ ទិព្ពំ។ **មានុសេ**តិ មានុសំ។

សោ កិរ ទសវស្សសហស្សាយុកកាលេ និព្ពត្តោ សត្តវស្សសហស្សានិ រជ្ជំ ការេត្វា តិវស្សសហស្សាវសិដ្ឋេ អាយុម្ហិ បព្ពជិតោ។ បព្ពជន្តោ បនេស ឧយ្យានទ្វារេ អម្ពរុក្ខស្ស ទិដ្ឋកាលតោ បដ្ឋាយ ចត្តារោ មាសេ អគារេ វសិត្វា “ឥមម្ហា រាជវេសា បព្ពជិតវេសោ វរតរោ, បព្ពជិស្សាមី”តិ ចិន្តេត្វា ឧបដ្ឋាកំ រហស្សេន អាណាបេសិ “តាត, កញ្ចិ អជានាបេត្វា អន្តរាបណតោ កាសាយវត្ថានិ ចេវ មត្តិកាបត្តញ្ច កិណិត្វា អាហរា”តិ។ សោ តថា អកាសិ។ រាជា កប្បកំ បក្កោសាបេត្វា កេសមស្សុំ ឱហារាបេត្វា កប្បកស្ស គាមវរំ ទត្វា កប្បកំ ឧយ្យោជេត្វា ឯកំ កាសាវំ និវាសេត្វា ឯកំ បារុបិត្វា ឯកំ អំសេ កត្វា មត្តិកាបត្តម្បិ ថវិកាយ ឱសារេត្វា អំសេ លគ្គេសិ។ តតោ កត្តរទណ្ឌំ គហេត្វា មហាតលេ កតិបយេ វារេ បច្ចេកពុទ្ធលីលាយ អបរាបរំ ចង្កមិ។ សោ តំ ទិវសំ តត្ថេវ វសិត្វា បុនទិវសេ សូរិយុគ្គមនវេលាយ បាសាទា ឱតរិតុំ អារភិ។

តទា សីវលិទេវី តា សត្តសតា វល្លភិត្ថិយោ បក្កោសាបេត្វា “ចិរំ ទិដ្ឋោ នោ រាជា, ចត្តារោ មាសា អតីតា, អជ្ជ នំ បស្សិស្សាម, សព្ពាលង្ការេហិ អលង្ករិត្វា យថាពលំ ឥត្ថិកុត្តហាសវិលាសេ ទស្សេត្វា កិលេសពន្ធនេន ពន្ធិតុំ វាយមេយ្យាថា”តិ វត្វា អលង្កតប្បដិយត្តាហិ តាហិ សទ្ធឹ “រាជានំ បស្សិស្សាមា”តិ បាសាទំ អភិរុហន្តី តំ ឱតរន្តំ ទិស្វាបិ ន សញ្ជានិ។ “រញ្ញោ ឱវាទំ ទាតុំ អាគតោ បច្ចេកពុទ្ធោ ភវិស្សតី”តិ សញ្ញាយ វន្ទិត្វា ឯកមន្តំ អដ្ឋាសិ។ មហាសត្តោបិ បាសាទា ឱតរិ។ ឥតរាបិ បាសាទំ អភិរុហិត្វា សិរិសយនបិដ្ឋេ ភមរវណ្ណកេសេ ច បសាធនភណ្ឌញ្ច ទិស្វា “ន សោ បច្ចេកពុទ្ធោ, អម្ហាកំ បិយសាមិកោ ភវិស្សតិ, ឯថ នំ យាចិត្វា និវត្តាបេស្សាមី”តិ មហាតលា ឱតរិត្វា រាជង្គណំ សម្បាបុណិ។ បាបុណិត្វា ច បន សព្ពាហិ តាហិ សទ្ធឹ កេសេ មោចេត្វា បិដ្ឋិយំ វិកិរិត្វា ឧភោហិ ហត្ថេហិ ឧរំ សំសុម្ភិត្វា “កស្មា ឯវរូបំ កម្មំ ករោថ, មហារាជា”តិ អតិករុណំ បរិទេវមានា រាជានំ អនុពន្ធិ, សកលនគរំ សង្ខុភិតំ អហោសិ។ តេបិ “រាជា កិរ នោ បព្ពជិតោ, កុតោ បន ឯវរូបំ ធម្មិករាជានំ លភិស្សាមា”តិ រោទមានា រាជានំ អនុពន្ធឹសុ។ តត្រ តាសំ ឥត្ថីនំ បរិទេវនញ្ចេវ បរិទេវន្តិយោបិ តា បហាយ រញ្ញោ គមនញ្ច អាវិករោន្តោ សត្ថា អាហ –

២៤០“តា ច សត្តសតា ភរិយា, សព្ពាលង្ការភូសិតា;
ពាហា បគ្គយ្ហ បក្កន្ទុំ, កស្មា នោ វិជហិស្សសិ។

២៤១“តា ច សត្តសតា ភរិយា, សុសញ្ញា តនុមជ្ឈិមា;
ពាហា បគ្គយ្ហ បក្កន្ទុំ, កស្មា នោ វិជហិស្សសិ។

២៤២“តា ច សត្តសតា ភរិយា, អស្សវា បិយភាណិនី;
ពាហា បគ្គយ្ហ បក្កន្ទុំ, កស្មា នោ វិជហិស្សសិ។

២៤៣"តា ច សត្តសតា ភរិយា, សព្ពាលង្ការភូសិតា;
ហិត្វា សម្បទ្ទវី រាជា, បព្ពជ្ជាយ បុរក្ខតោ។

២៤៤"តា ច សត្តសតា ភរិយា, សុសញ្ញា តនុមជ្ឈិមា;
ហិត្វា សម្បទ្ទវី រាជា, បព្ពជ្ជាយ បុរក្ខតោ។

២៤៥"តា ច សត្តសតា ភរិយា, អស្សវា បិយភាណិនី;
ហិត្វា សម្បទ្ទវី រាជា, បព្ពជ្ជាយ បុរក្ខតោ។

២៤៦"ហិត្វា សតបលំ កំសំ, សោវណ្ណំ សតរាជិកំ;
អគ្គហី មត្តិកំ បត្តំ, តំ ទុតិយាភិសេចន"ន្តិ។

តត្ថ **ពាហា បគ្គយ្ហា**តិ ពាហា ឧក្ខិបិត្វា។ **សម្បទ្ទវី**តិ ភិក្ខវេ, សោ មហាជនកោ រាជា, តា ច សត្តសតា ភរិយា "កឹ នោ, ទេវ, បហាយ គច្ឆសិ, កោ អម្ហាកំ ទោសោ"តិ វិលបន្តិយោវ ឆឌ្ឌេត្វា សម្បទ្ទវី គតោ, "បព្ពជ្ជាយ យាហី"តិ ចោទិយមានោ វិយ បុរក្ខតោ ហុត្វា គតោតិ អត្ថោ។ **តំ ទុតិយាភិសេចន**ន្តិ ភិក្ខវេ, តំ មត្តិកាបត្តគ្គហណំ ទុតិយាភិសេចនំ កត្វា សោ រាជា និក្ខន្តោតិ។

សីវលិទេវីបិ បរិទេវមានា រាជានំ និវត្តេតុំ អសក្កោន្តី "អត្ថេសោ ឧបាយោ"តិ ចិន្តេត្វា មហាសេនគុត្តំ បក្កោសាបេត្វា "តាត, រញ្ញោ បុរតោ គមនទិសាភាគេ ជិណ្ណឃរជិណ្ណសាលាទីសុ អគ្គឹ ទេហិ, តិណបណ្ណានិ សំហរិត្វា តស្មឹ តស្មឹ ឋានេ ធូមំ ការេហី"តិ អាណាបេសិ។ សោ តថា ការេសិ។ សា រញ្ញោ សន្តិកំ គន្ត្វា បាទេសុ បតិត្វា មិថិលាយ អាទិត្តភាវំ អារោចេន្តី គាថាទ្វយមាហ –

២៤៧"ភេស្មា អគ្គិសមា ជាលា, កោសា ឌយ្ហន្តិ ភាគសោ;
រជតំ ជាតរូបញ្ច, មុត្តា វេឡុរិយា ពហូ។

២៤៨"មណយោ សង្ខមុត្តា ច, វត្ថិកំ ហរិចន្ទនំ;
អជិនំ ទន្តភណ្ឌញ្ច, លោហំ កាឡាយសំ ពហូ;
ឯហិ រាជ និវត្តស្សុ, មា តេតំ វិនសា ធន"ន្តិ។

តត្ថ **ភេស្មា**តិ ភយានកា។ **អគ្គិសមា ជាលា**តិ តេសំ តេសំ មនុស្សានំ គេហានិ អគ្គិ គណ្ហិ, សោ ឯស មហាជាលោតិ អត្ថោ។ **កោសា**តិ សុវណ្ណរជតកោដ្ឋាគារាទីនិ។ **ភាគសោ**តិ កោដ្ឋាសតោ សុវិភត្តាបិ នោ ឯតេ អគ្គិនា ឌយ្ហន្តិ, ទេវាតិ។ **លោហ**ន្តិ តម្ពលោហាទិកំ។ **មា តេតំ វិនសា ធន**ន្តិ មា តេ ឯតំ ធនំ វិនស្សតុ, ឯហិ នំ និព្ពាបេតិ, បច្ឆា គមិស្សសិ, "មហាជនកោ នគរំ ឌយ្ហមានំ អនោលោកេត្វាវ និក្ខន្តោ"តិ តុម្ហាកំ គរហា ភវិស្សតិ, តាយ តេ លជ្ជាបិ វិប្បដិសារោបិ ភវិស្សតិ, ឯហិ អមច្ចេ អាណាបេត្វា អគ្គឹ និព្ពាបេហិ, ទេវាតិ។

អថ មហាសត្តោ "ទេវិ, កឹ កថេសិ, យេសំ កិញ្ចនំ អត្ថិ, តេសំ តំ ឌយ្ហតិ, មយំ បន អកិញ្ចនា"តិ ទីបេន្តោ គាថមាហ –

២៤៩"សុសុខំ វត ជីវាម, យេសំ នោ នត្ថិ កិញ្ចនំ;
មិថិលា ឌយ្ហមានាយ, ន មេ កិញ្ចិ អឌយ្ហថា"តិ។

តត្ថ **កិញ្ចន**ន្តិ យេសំ អម្ហាកំ បលិពុទ្ធកិលេសសង្ខាតំ កិញ្ចនំ នត្ថិ, តេ មយំ តេន អកិញ្ចនភាវេន សុសុខំ វត ជីវាម។ តេនេវ ការណេន មិថិលាយ ឌយ្ហមានាយ ន មេ កិញ្ចិ អឌយ្ហថ, អប្បមត្តកម្បិ អត្តនោ ភណ្ឌកំ ឌយ្ហមានំ ន បស្សាមីតិ វទតិ។

ឯវញ្ច បន វត្វា មហាសត្តោ ឧត្តរទ្វារេន និក្ខមិ។ តាបិស្ស សត្តសតា ភរិយា និក្ខមីសុ។ បុន សីវលិទេវី ឯកំ ឧបាយំ ចិន្តេត្វា "គាមឃាតរដ្ឋវិលុម្បនាការំ វិយ ទស្សេថា"តិ អមច្ចេ អាណាបេសិ។ តំខណំយេវ អាវុធហត្ថេ បុរិសេ តតោ តតោ អាធាវន្តេ បរិធាវន្តេ វិលុម្បន្តេ វិយ សរីរេ លាខារសំ សិញ្ចិត្វា លទ្ធប្បហារេ វិយ ផលកេ និបជ្ជាបេត្វា វុយ្ហន្តេ មតេ វិយ ច រញ្ញោ ទស្សេសុំ។ មហាជនោ ឧបក្កោសិ "មហារាជ, តុម្ហេសុ ធរន្តេសុយេវ រដ្ឋំ វិលុម្បន្តិ, មហាជនំ ឃាតេន្តី"តិ។ អថ ទេវីបិ រាជានំ វន្ទិត្វា និវត្តនត្ថាយ គាថមាហ –

២៥០"អដវិយោ សមុប្បន្នា, រដ្ឋំ វិទ្ធំសយន្តិ តំ;
ឯហិ រាជ និវត្តស្សុ, មា រដ្ឋំ វិនសា ឥទ"ន្តិ។

តត្ថ **អដវិយោ**តិ មហារាជ, តុម្ហេសុ ធរន្តេសុយេវ អដវិចោរា សមុប្បន្នា សមុដ្ឋិតា, តំ តយា ធម្មរក្ខិតំ តវ រដ្ឋំ វិទ្ធំសេន្តិ។

តំ សុត្វា រាជា "មយិ ធរន្តេយេវ ចោរា ឧដ្ឋាយ រដ្ឋំ វិទ្ធំសេន្តា នាម នត្ថិ, សីវលិទេវិយា កិរិយា ឯសា ភវិស្សតី"តិ ចិន្តេត្វា តំ អប្បដិភានំ ករោន្តោ អាហ –

២៥១"សុសុខំ វត ជីវាម, យេសំ នោ នត្ថិ កិញ្ចនំ;
រដ្ឋេ វិលុម្បមានម្ហិ, ន មេ កិញ្ចិ អហីរថ។

២៥២"សុសុខំ វត ជីវាម, យេសំ នោ នត្ថិ កិញ្ចនំ;
បីតិភក្ខា ភវិស្សាម, ទេវា អាភស្សរា យថា"តិ។

តត្ថ **វិលុម្បមានម្ហី**តិ វិលុប្បមានេ។ **អាភស្សរា យថា**តិ យថា តេ ព្រហ្មានោ បីតិភក្ខា ហុត្វា សមាបត្តិសុខេន វីតិនាមេន្តិ, តថា វីតិនាមេស្សាមាតិ។

ឯវំ វុត្តេបិ មហាជនោ រាជានំ អនុពន្ធិយេវ។ អថស្ស ឯតទហោសិ "អយំ មហាជនោ និវត្តិតុំ ន ឥច្ឆតិ, និវត្តេស្សាមិ ន"ន្តិ។ សោ អឌ្ឍគាវុតមត្តំ គតកាលេ និវត្តិត្វា មហាមគ្គេ ឋិតោវ អមច្ចេ "កស្សិទំ រជ្ជ"ន្តិ បុច្ឆិត្វា "តុម្ហាកំ , ទេវា"តិ វុត្តេ "តេន ហិ ឥមំ លេខំ អន្តរំ ករោន្តស្ស រាជទណ្ឌំ ករោថា"តិ កត្តរទណ្ឌេន តិរិយំ លេខំ អាកឌ្ឍិ។ តេន តេជវតា រញ្ញា កតំ លេខំ កោចិ អន្តរំ កាតុំ នាសក្ខិ។ មហាជនោ លេខំ ឧស្សីសកេ កត្វា ពាឡ្ហបរិទេវំ បរិទេវិ។ ទេវីបិ តំ លេខំ អន្តរំ កាតុំ អសក្កោន្តី រាជានំ បិដ្ឋិំ ទត្វា គច្ឆន្តំ ទិស្វា សោកំ សន្ធារេតុំ អសក្កោន្តី ឧរំ បហរិត្វា មហាមគ្គេ តិរិយំ បតិត្វា បរិវត្តមានា អគមាសិ។ មហាជនោ "លេខសាមិកេហិ លេខា ភិន្នា"តិ វត្វា ទេវិយា គតមគ្គេនេវ គតោ។ អថ មហាសត្តោបិ ឧត្តរហិមវន្តាភិមុខោ អគមាសិ។ ទេវីបិ សព្ពំ សេនាវាហនំ អាទាយ តេន សទ្ធិំយេវ គតា។ រាជា មហាជនំ និវត្តេតុំ អសក្កោន្តោយេវ សដ្ឋិយោជនមគ្គំ គតោ។

តទា នារទោ នាម តាបសោ ហិមវន្តេ សុវណ្ណគុហាយំ វសិត្វា បញ្ចាភិញ្ញោ ឈានសុខេន វីតិនាមេត្វា សត្តាហំ អតិក្កាមេត្វា ឈានសុខតោ វុដ្ឋាយ "អហោ សុខំ, អហោ សុខ"ន្តិ ឧទានំ ឧទានេសិ។ សោ "អត្ថិ នុ ខោ កោចិ ជម្ពុទីបតលេ ឥទំ សុខំ បរិយេសន្តោ"តិ ទិព្ពចក្ខុនា ឱលោកេន្តោ មហាជនកពុទ្ធង្កុរំ ទិស្វា "រាជា មហាភិនិក្ខមនំ និក្ខន្តោបិ សីវលិទេវិប្បមុខំ មហាជនំ និវត្តេតុំ ន សក្កោតិ, អន្តរាយម្បិស្ស ករេយ្យ, ឥទានិ គន្ត្វា ភិយ្យោសោ មត្តាយ ទឡ្ហសមាទានត្ថំ ឱវាទំ ទស្សាមី"តិ ចិន្តេត្វា ឥទ្ធិពលេន គន្ត្វា រញ្ញោ បុរតោ អាកាសេ ឋិតោវ តស្ស ឧស្សាហំ ជនេតុំ ឥមំ គាថមាហ –

២៥៣"កិម្ហេសោ មហតោ ឃោសោ, កា នុ គាមេវ កីឡិយា;
សមណ តេវ បុច្ឆាម, កត្ថេសោ អភិសដោ ជនោ"តិ។

តស្ស តំ សុត្វា រាជា អាហ –

២៥៤"មមំ ឱហាយ គច្ឆន្តំ, ឯត្ថេសោ អភិសដោ ជនោ;
សីមាតិក្កមនំ យន្តំ, មុនិមោនស្ស បត្តិយា;
មិស្សំ នន្ទីហិ គច្ឆន្តំ, កិំ ជានមនុបុច្ឆសី"តិ។

តត្ថ **កិម្ហេសោ**តិ កិម្ហិ កេន ការណេន ឯសោ ហត្ថិកាយាទិវសេន មហតោ សមូហស្ស ឃោសោ។ **កា នុ គាមេវ កីឡិយា**តិ កា នុ ឯសា តយា សទ្ធិំ អាគច្ឆន្តានំ គាមេ វិយ កីឡិ។ **កត្ថេសោ**តិ កិមត្ថំ ឯស មហាជនោ **អភិសដោ** សន្និបតិតោ, តំ បរិវារេត្វា អាគច្ឆតីតិ បុច្ឆិ។ **មមន្តិ** យោ អហំ ឯតំ ជនំ ឱហាយ គច្ឆាមិ, តំ មំ ឱហាយ គច្ឆន្តំ។ **ឯត្ថា**តិ ឯតស្មិំ ឋានេ ឯសោ មហាជនោ អភិសដោ អនុពន្ធន្តោ អាគតោ។ **សីមាតិក្កមនំ យន្ត**ន្តិ ត្វំ បន តំ មំ កិលេសសីមំ អតិក្កម្ម អនគារិយមុនិញាណសង្ខាតស្ស មោនស្ស បត្តិយា យន្តំ, "បព្ពជិតោ វតម្ហី"តិ នន្ទី អវិជហិត្វា ខណេ ខណេ ឧប្បជ្ជមានាហិ នន្ទីហិ មិស្សមេវ គច្ឆន្តំ កិំ ជានន្តោ បុច្ឆសិ, ឧទាហុ អជានន្តោ។ មហាជនកោ កិរ វិទេហរដ្ឋំ ឆឌ្ឌេត្វា បព្ពជិតោតិ កិំ ន សុតំ តយាតិ។

អថស្ស សោ ទឡ្ហសមាទានត្ថាយ បុន គាថមាហ –

២៥៥"មាស្សុ តិណ្ណោ អមញ្ញិត្ថ, សរីរំ ធារយំ ឥមំ;
អតីរណេយ្យ យមិទំ, ពហូ ហិ បរិបន្ថយោ"តិ។

តត្ថ **មាស្សុ តិណ្ណោ អមញ្ញិត្ថា**តិ តមំ ភណ្ឌកាសាវនិវត្ថំ សរីរំ ធារេន្តោ “ឥមិនា បព្ពជិត លិង្គគ្គហណមត្តេនេវ កិលេសសីមំ តិណ្ណោ អតិក្កន្តោស្មី”តិ មា អមញ្ញិត្ថ។ **អតីរណេយ្យ យមិទ**ន្តិ ឥទំ កិលេស ជាតំ នាម ន ឯត្តកេន តីរេតព្ពំ។ **ពហូ ហិ បរិបន្ថយោ**តិ សគ្គមគ្គំ អាវរិត្វា ឋិតា តវ ពហូ កិលេសបរិបន្ថាតិ។

តតោ មហាសត្តោ តស្ស វចនំ សុត្វា បរិបន្ថេ បុច្ឆន្តោ អាហ –

២៥៦“កោ នុ មេ បរិបន្ថស្ស, មមំ ឯវំវិហារិនោ;
យោ នេវ ទិដ្ឋេ នាទិដ្ឋេ, កាមានមភិបត្ថយេ”តិ។

តត្ថ **យោ នេវ ទិដ្ឋេ នាទិដ្ឋេ**តិ យោ អហំ នេវ ទិដ្ឋេ មនុស្សលោកេ, នាទិដ្ឋេ ទេវលោកេ កាមានំ អភិបត្ថេមិ, តស្ស មម ឯវំ ឯកវិហារិនោ កោ នុ បរិបន្ថោ អស្សាតិ វទតិ។

អថស្ស សោ បរិបន្ថេ ទស្សេន្តោ គាថមាហ –

២៥៧“និទ្ទា តន្ទី វិជម្ភិតា, អរតី ភត្តសម្មទោ;
អាវសន្តិ សរីរដ្ឋា, ពហូ ហិ បរិបន្ថយោ”តិ។

តត្ថ **និទ្ទា**តិ កបិនិទ្ទា។ **តន្ទី**តិ អាលសិយំ។ **អរតី**តិ ឧក្កណ្ឋិតា។ **ភត្តសម្មទោ**តិ ភត្តបរិឡាហោ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – “សមណ, ត្វំ បាសាទិកោ សុវណ្ណវណ្ណោ រជ្ជំ បហាយ បព្ពជិតោ”តិ វុត្តេ តុយ្ហំ បណីតំ ឱជវន្តំ បិណ្ឌបាតំ ទស្សន្តិ, សោ ត្វំ បត្តបូរំ អាទាយ យាវទត្ថំ បរិភុញ្ជិត្វា បណ្ណសាលំ បវិសិត្វា កដ្ឋត្ថរណេ និបជ្ជិត្វា កាកច្ឆមានោ និទ្ទំ ឱក្កមិត្វា អន្តរា បពុទ្ធោ អបរាបរំ បរិវត្តិត្វា ហត្ថបាទេ បសារេត្វា ឧដ្ឋាយ ចីវរវំសំ គហេត្វា លគ្គចីវរំ និវាសេត្វា អាលសិយោ ហុត្វា នេវ សម្មជ្ជនី អាទាយ សម្មជ្ជិស្សសិ, ន បានីយំ អាហរិស្សសិ, បុន និបជ្ជិត្វា និទ្ទាយិស្សសិ , កាមវិតក្កំ វិតក្កេស្សសិ, តទា បព្ពជ្ជាយ ឧក្កណ្ឋិស្សសិ, ភត្តបរិឡាហោ តេ ភវិស្សតីតិ។ **អាវសន្តិ សរីរដ្ឋា**តិ ឥមេ ឯត្តកា បរិបន្ថា តវ សរីរដ្ឋកា ហុត្វា និវសន្តិ, សរីរេយេវ តេ និព្ពត្តន្តីតិ ទស្សេតិ។

អថស្ស មហាសត្តោ ថុតិំ ករោន្តោ គាថមាហ –

២៥៨“កល្យាណំ វត មំ ភវំ, ព្រាហ្មណ មនុសាសតិ;
ព្រាហ្មណ តេវ បុច្ឆាមិ, កោ នុ ត្វមសិ មារិសា”តិ។

តត្ថ **ព្រាហ្មណ មនុសាសតី**តិ ព្រាហ្មណ, កល្យាណំ វត មំ ភវំ អនុសាសតិ។

តតោ តាបសោ អាហ –

២៥៩“នារទោ ឥតិ មេ នាមំ, កស្សបោ ឥតិ មំ វិទូ;
ភោតោ សកាសមាគច្ឆិំ, សាធុ សព្ភិ សមាគមោ។

២៦០“តស្ស តេ សព្ពោ អានន្ទោ, វិហារោ ឧបវត្តតុ;
យំ ឩនំ តំ បរិបូរេហិ, ខន្តិយា ឧបសមេន ច។

២៦១“បសារយ សន្នតញ្ច, ឧន្នតញ្ច បសារយ;
កម្មំ វិជ្ជញ្ច ធម្មញ្ច, សក្កត្វាន បរិព្ពជា”តិ។

តត្ថ **វិទូ**តិ គោត្តេន មំ “កស្សបោ”តិ ជានន្តិ។ **សព្ភី**តិ បណ្ឌិតេហិ សទ្ធិំ សមាគមោ នាម សាធុ ហោតីតិ អាគតោម្ហិ។ **អានន្ទោ**តិ តស្ស តវ ឥមិស្សា បព្ពជ្ជាយ អានន្ទោ តុដ្ឋិ សោមនស្សមេវ ហោតុ មា ឧក្កណ្ឋិ។ **វិហារោ**តិ ចតុព្ពិធោ ព្រហ្មវិហារោ។ **ឧបវត្តតូ**តិ និព្ពត្តតុ។ **យំ ឩនំ ត**ន្តិ យំ តេ សីលេន កសិណបរិកម្មេន ឈានេន ច ឩនំ, តំ ឯតេហិ សីលាទីហិ បូរយ។ **ខន្តិយា ឧបសមេន ចា**តិ “អហំ រាជបព្ពជិតោ”តិ មានំ អកត្វា អធិវាសនខន្តិយា ច កិលេសូបសមេន ច សមន្នាគតោ ហោហិ។ **បសារយា**តិ មា ឧក្ខិប មា បត្ថរ, បជហាតិ អត្ថោ។ **សន្នតញ្ច ឧន្នតញ្ចា**តិ “កោ នាមាហ”ន្តិអាទិនា នយេន បវត្តំ ឱមានញ្ច “អហមស្មិ ជាតិសម្បន្នោ”តិអាទិនា នយេន បវត្តំ អតិមានញ្ច។ **កម្ម**ន្តិ ទសកុសលកម្មបថំ។ **វិជ្ជ**ន្តិ បញ្ចអភិញ្ញា-អដ្ឋសមាបត្តិញាណំ។ **ធម្ម**ន្តិ កសិណបរិកម្មសង្ខាតំ សមណធម្មំ។ **សក្កត្វាន បរិព្ពជា**តិ ឯតេ គុណេ សក្កត្វា វត្តស្សុ, ឯតេ វា គុណេ សក្កត្វា ទឡ្ហំ សមាទាយ បរិព្ពជ, បព្ពជ្ជំ បាលេហិ, មា ឧក្កណ្ឋីតិ អត្ថោ។

ឯវំ សោ មហាសត្តំ ឱវទិត្វា អាកាសេន សកដ្ឋានមេវ គតោ។ តស្មឹ គតេ អបរោបិ មិគាជិនោ នាម តាបសោ តថេវ សមាបត្តិតោ វុដ្ឋាយ ឱលោកេន្តោ ពោធិសត្តំ ទិស្វា “មហាជនំ និវត្តនត្ថាយ តស្ស ឱវាទំ ទស្សាមី”តិ តត្ថេវាគន្ត្វា អាកាសេ អត្តានំ ទស្សេន្តោ អាហ –

២៦២“ពហូ ហត្ថី ច អស្សេ ច, នគរេ ជនបទានិ ច;
ហិត្វា ជនក បព្ពជិតោ, កបាលេ រតិមជ្ឈគា។

២៦៣“កច្ចិ នុ តេ ជានបទា, មិត្តាមច្ចា ច ញាតកា;
ទុព្ភិមកំសុ ជនក, កស្មា តេតំ អរុច្ចថា”តិ។

តត្ថ **កបាលេ**តិ មត្តិកាបត្តំ សន្ធាយាហ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – មហារាជ, ត្វំ ឯវរូបំ ឥស្សរិយាធិបច្ចំ ឆឌ្ឌេត្វា បព្ពជិតោ ឥមស្មឹ កបាលេ រតឹ អជ្ឈគា អធិគតោតិ បព្ពជ្ជាការណំ បុច្ឆន្តោ ឯវមាហ។ **ទុព្ភិ**ន្តិ កឹ នុ ឯតេ តវ អន្តរេ កិញ្ចិ អបរាធំ ករឹសុ, កស្មា តវ ឯវរូបំ ឥស្សរិយសុខំ បហាយ ឯតំ កបាលមេវ អរុច្ចិត្ថាតិ។

តតោ មហាសត្តោ អាហ –

២៦៤“ន មិគាជិន ជាតុច្ឆេ, អហំ កញ្ចិ កុទាចនំ;
អធម្មេន ជិនេ ញាតឹ, ន ចាបិ ញាតយោ មម”ន្តិ។

តត្ថ **ន មិគាជិនា**តិ អម្ភោ មិគាជិន **ជាតុច្ឆេ** ឯកំសេនេវ អហំ **កញ្ចិ** ញាតឹ **កុទាចនំ** កិស្មិញ្ចិ កាលេ អធម្មេន ន ជិនាមិ។ តេបិ ច ញាតយោ មំ អធម្មេន ន ជិនន្តេវ, ឥតិ ន កោចិ មយិ ទុព្ភី នាម អកាសីតិ អត្ថោ។

ឯវមស្ស បញ្ហំ បដិក្ខិបិត្វា ឥទានិ យេន ការណេន បព្ពជិតោ, តំ ទស្សេន្តោ អាហ –

២៦៥“ទិស្វាន លោកវត្តន្តំ, ខជ្ជន្តំ កទ្ទមីកតំ;
ហញ្ញរេ ពជ្ឈរេ ចេត្ថ, យត្ថ សន្នោ បុថុជ្ជនោ;
ឯតាហំ ឧបមំ កត្វា, ភិក្ខកោស្មិ មិគាជិនា”តិ។

តត្ថ **ទិស្វាន លោកវត្តន្ត**ន្តិ វដ្ដានុគតស្ស ពាលលោកស្ស វត្តំ តន្តឹ បវេណឹ អហមទ្ទសំ, តំ ទិស្វា បព្ពជិតោម្ហីតិ ទីបេតិ។ **ខជ្ជន្តំ កទ្ទមីកត**ន្តិ កិលេសេហិ ខជ្ជន្តំ តេហេវ ច កទ្ទមីកតំ លោកំ ទិស្វា។ **យត្ថ សន្នោ បុថុជ្ជនោ**តិ យម្ហិ កិលេសវត្ថុម្ហិ សន្នោ លគ្គោ បុថុជ្ជនោ, តត្ថ លគ្គា ពហូ សត្តា ហញ្ញន្តិ ចេវ អន្ទុពន្ធនាទីហិ ច ពជ្ឈន្តិ។ **ឯតាហ**ន្តិ អហម្បិ សចេ ឯត្ថ ពជ្ឈិស្សាមិ, ឥមេ សត្តា វិយ ហញ្ញិស្សាមិ ចេវ ពជ្ឈិស្សាមិ ចាតិ ឯវំ ឯតទេវ ការណំ អត្តនោ ឧបមំ កត្វា កទ្ទមីកតំ លោកំ ទិស្វា ភិក្ខកោ ជាតោតិ អត្ថោ។ **មិគាជិនា**តិ តំ នាមេន អាលបតិ។ កថំ បន តេន តស្ស នាមំ ញាតន្តិ? បដិសន្ថារកាលេ បឋមមេវ បុច្ឆិតត្តា។

តាបសោ តំ ការណំ វិត្ថារតោ សោតុកាមោ ហុត្វា គាថមាហ –

២៦៦“កោ នុ តេ ភគវា សត្ថា, កស្សេតំ វចនំ សុចិ;
ន ហិ កប្បំ វា វិជ្ជំ វា, បច្ចក្ខាយ រថេសភ;
សមណំ អាហុ វត្តន្តំ, យថា ទុក្ខស្សតិក្កមោ”តិ។

តត្ថ **កស្សេត**ន្តិ ឯតំ តយា វុត្តំ សុចិវចនំ កស្ស វចនំ នាម។ **កប្ប**ន្តិ កប្បេត្វា កប្បេត្វា បវត្តិតានំ អភិញ្ញាសមាបត្តីនំ លាភី កម្មវាទី តាបសំ។ **វិជ្ជ**ន្តិ អាសវក្ខយញាណវិជ្ជាយ សមន្នាគតំ បច្ចេកពុទ្ធំ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – រថេសភ មហារាជ, ន ហិ កប្បសមណំ វា វិជ្ជាសមណំ វា បច្ចក្ខាយ តស្សោវាទំ វិនា ឯវំ បដិបជ្ជិតុំ សក្កា។ យថា ទុក្ខស្ស អតិក្កមោ ហោតិ, ឯវំ វត្តន្តំ សមណំ អាហុ។ តេសំ បន វចនំ សុត្វា សក្កា ឯវំ បដិបជ្ជិតុំ, តស្មា វទេហិ, កោ នុ តេ ភគវា សត្ថាតិ។

មហាសត្តោ អាហ –

២៦៧“ន មិគាជិន ជាតុច្ឆេ, អហំ កញ្ចិ កុទាចនំ;
សមណំ ព្រាហ្មណំ វាបិ, សក្កត្វា អនុបាវិសិ”ន្តិ។

តត្ថ **សក្កត្វា**តិ បព្ពជ្ជាយ គុណបុច្ឆនត្ថាយ បូជេត្វា។ **អនុបាវិសិ**ន្តិ ន កញ្ចិ អនុបវិដ្ឋបុព្ពោស្មិ, ន មយា អញ្ញោ កោចិ សមណោ បុច្ឆិតបុព្ពោតិ វទតិ។ ឥមិនា ហិ បច្ចេកពុទ្ធានំ សន្តិកេ ធម្មំ សុណន្តេនបិ ន កទាចិ ឱទិស្សកវសេន បព្ពជ្ជាយ គុណោ បុច្ឆិតបុព្ពោ, តស្មា ឯវមាហ។

ឯវញ្ច បន វត្វា យេន ការណេន បព្ពជិតោ, តំ អាទិតោ បដ្ឋាយ ទីបេន្តោ អាហ –

២៦៨. “មហតា ចានុភាវេន, គច្ឆន្តោ សិរិយា ជលំ;
គីយមានេសុ គីតេសុ, វជ្ជមានេសុ វគ្គុសុ។

២៦៩. “តូរិយតាឡសង្ឃុដ្ឋេ, សម្មតាលសមាហិតេ;
ស មិគាជិន មទ្ទក្ខឹ, ផលឹ អម្ពំ តិរោច្ឆទំ;
ហញ្ញមានំ មនុស្សេហិ, ផលកាមេហិ ជន្តុភិ។

២៧០. “សោ ខោហំ តំ សិរឹ ហិត្វា, ឱរោហិត្វា មិគាជិន;
មូលំ អម្ពស្សុបាគច្ឆឹ, ផលិនោ និប្ផលស្ស ច។

២៧១. “ផលឹ អម្ពំ ហតំ ទិស្វា, វិទ្ធស្តំ វិនឡីកតំ;
អថេកំ ឥតរំ អម្ពំ, នីលោភាសំ មនោរមំ។

២៧២. “ឯវមេវ នូនម្ហេបិ, ឥស្សរេ ពហុកណ្ដកេ;
អមិត្តា នោ វធិស្សន្តិ, យថា អម្ពោ ផលី ហតោ។

២៧៣. “អជិនម្ហិ ហញ្ញតេ ទីបិ, នាគោ ទន្តេហិ ហញ្ញតេ;
ធនម្ហិ ធនិនោ ហន្តិ, អនិកេតមសន្ថវំ;
ផលី អម្ពោ អផលោ ច, តេ សត្ថារោ ឧភោ មមា”តិ។

តត្ថ **វគ្គុសូ**តិ មធុរស្សរេសុ តូរិយេសុ វជ្ជមានេសុ។ **តូរិយតាឡសង្ឃុដ្ឋេ**តិ តូរិយានំ តាឡិតេហិ សង្ឃុដ្ឋេ ឧយ្យានេ។ **សម្មតាលសមាហិតេ**តិ សម្មេហិ ច តាលេហិ ច សមន្នាគតេ។ **ស មិគាជិនា**តិ មិគាជិន, សោ អហំ អទក្ខឹ។ **ផលឹ អម្ព**ន្តិ ផលិតំ អម្ពរុក្ខន្តិ អត្ថោ។ **តិរោច្ឆទ**ន្តិ តិរោបាការំ ឧយ្យានស្ស អន្តោបិតំ ពហិបាការំ និស្សាយ ជាតំ អម្ពរុក្ខំ។ **ហញ្ញមាន**ន្តិ បោថិយមានំ។ **ឱរោហិត្វា**តិ ហត្ថិក្ខន្ធា ឱតរិត្វា។ **វិនឡីកត**ន្តិ និបត្តនឡីកតំ។

ឯវមេវាតិ ឯវំ ឯវ។ **ផលី**តិ ផលសម្បន្នោ។ **អជិនម្ហី**តិ ចម្មត្ថាយ ចម្មការណា។ **ទន្តេហី**តិ អត្តនោ ទន្តេហិ, **ហញ្ញតេ** ទន្តនិមិត្តំ ហញ្ញតេតិ អត្ថោ។ **ហន្តី**តិ ហញ្ញតិ។ **អនិកេតមសន្ថវ**ន្តិ យោ បន និកេតំ បហាយ បព្ពជិតត្តា អនិកេតោ នាម សត្តសង្ខារវត្ថុកស្ស តណ្ហាសន្ថវស្ស អភាវា អសន្ថវោ នាម, តំ អនិកេតំ អសន្ថវំ កោ ហនិស្សតីតិ អធិប្បាយោ។ **តេ សត្ថារោ**តិ តេ ទ្វេ រុក្ខា មម សត្ថារោ អហេសុន្តិ វទតិ។

តំ សុត្វា មិគាជិនោ “អប្បមត្តោ ហោហី”តិ រញ្ញោ ឱវាទំ ទត្វា សកដ្ឋានមេវ គតោ។ តស្មឹ គតេ សីវលិទេវី រញ្ញោ បាទមូលេ បតិត្វា អាហ –

២៧៤. “សព្ពោ ជនោ បព្យថិតោ, រាជា បព្ពជិតោ ឥតិ;
ហត្ថារោហា អនីកដ្ឋា, រថិកា បត្តិការកា។

២៧៥. “អស្សាសយិត្វា ជនតំ, ឋបយិត្វា បដិច្ឆទំ;
បុត្តំ រជ្ជេ ឋបេត្វាន, អថ បច្ឆា បព្ពជិស្សសី”តិ។

តត្ថ **បព្យថិតោ**តិ ភីតោ ឧត្រស្តោ។ **បដិច្ឆទ**ន្តិ អម្ហេ ឧយ្យមានេបិ វិលុប្បមានេបិ រាជា ន ឱលោកេតីតិ បព្យថិតស្ស មហាជនស្ស អាវរណំ រក្ខំ ឋបេត្វា បុត្តំ ទីឃាវុកុមារំ រជ្ជេ ឋបេត្វា អភិសិញ្ចិត្វា បច្ឆា បព្ពជិស្សសីតិ អត្ថោ។

តតោ ពោធិសត្តោ អាហ –

២៧៦. “ចត្តា មយា ជានបទា, មិត្តាមច្ចា ច ញាតកា;
សន្តិ បុត្តា វិទេហានំ, ទីឃាវុ រដ្ឋវឌ្ឍនោ;

តេ រដ្ឋំ ការយិស្សន្តិ, មិថិលាយំ បជាបតី”តិ។

តត្ថ **សន្តិ បុត្តា**តិ សីវលិ សមណានំ បុត្តា នាម នត្ថិ, វិទេហរដ្ឋវាសីនំ បន បុត្តា ទីឃាវុ អត្ថិ, តេ រដ្ឋំ ការយិស្សន្តិ។ **បជាបតី**តិ ទេវិំ អាលបតិ។

ទេវី អាហ “ទេវ, តុម្ហេសុ តាវ បព្ពជិតេសុ អហំ កឹ ករោមី”តិ។ អថ នំ សោ “ភទ្ទេ, អហំ តំ អនុសិក្ខាមិ, វចនំ មេ ករោហី”តិ វត្វា គាថមាហ –

២៧៧ “ឯហិ តំ អនុសិក្ខាមិ, យំ វាក្យំ មម រុច្ចតិ;
រជ្ជំ តុវំ ការយសិ, បាបំ ទុច្ចរិតំ ពហុំ;
កាយេន វាចា មនសា, យេន គច្ឆសិ ទុគ្គតឹ។

២៧៨ “បរទិន្នកេន បរនិដ្ឋិតេន, បិណ្ឌេន យាបេហិ ស ធីរធម្មោ”តិ។

តត្ថ **តុវន្តិ** ត្វំ បុត្តស្ស ឆត្តំ ឧស្សាបេត្វា “មម បុត្តស្ស រជ្ជ”ន្តិ រជ្ជំ អនុសាសមានា ពហុំ បាបំ ករិស្សសិ។ **គច្ឆសី**តិ យេន កាយាទីហិ កតេន ពហុបាបេន ទុគ្គតឹ គមិស្សសិ។ **ស ធីរធម្មោ**តិ បិណ្ឌិយាលោបេន យាបេតព្ពំ, ឯស បណ្ឌិតានំ ធម្មោតិ។

ឯវំ មហាសត្តោ តស្សា ឱវាទំ អទាសិ។ តេសំ អញ្ញមញ្ញំ សល្លបន្តានំ គច្ឆន្តានញ្ញេវ សូរិយោ អត្ថង្គតោ។ ទេវី បតិរូបេ ឋានេ ខន្ធាវារំ និវាសាបេសិ។ មហាសត្តោបិ ឯកំ រុក្ខមូលំ ឧបគតោ។ សោ តត្ថ រត្តឹ វសិត្វា បុនទិវសេ សរីរបដិជគ្គនំ កត្វា មគ្គំ បដិបជ្ជិ។ ទេវីបិ “សេនា បច្ឆតោវ អាគច្ឆតូ”តិ វត្វា តស្ស បច្ឆតោវ អហោសិ។ តេ ភិក្ខាចារវេលាយំ ថូណំ នាម នគរំ បាបុណឹសុ។ តស្មឹ ខណេ អន្តោនគរេ ឯកោ បុរិសោ សូណតោ មហន្តំ មំសខណ្ឌំ កិណិត្វា សូលេន អង្គារេសុ បចាបេត្វា និព្ពាបនត្ថាយ ផលកកោដិយំ ឋបេត្វា អដ្ឋាសិ។ តស្ស អញ្ញវិហិតស្ស ឯកោ សុនខោ តំ អាទាយ បលាយិ។ សោ ញត្វា តំ អនុពន្ធន្តោ យាវ ពហិទក្ខិណទ្វារំ គន្ត្វា និព្ពិន្នោ និវត្តិ។ រាជា ច ទេវី ច សុនខស្ស បុរតោ គច្ឆន្តា ទ្វិធា អហេសុំ ។ សោ ភយេន មំសខណ្ឌំ ឆឌ្ឌេត្វា បលាយិ។

មហាសត្តោ តំ ទិស្វា ចិន្តេសិ “អយំ សុនខោ ឆឌ្ឌេត្វា អនបេក្ខោ បលាតោ, អញ្ញោបិស្ស សាមិកោ ន បញ្ញាយតិ, ឯវរូបោ អនវជ្ជោ បំសុកូលបិណ្ឌបាតោ នាម នត្ថិ, បរិភុញ្ជិស្សាមិ ន”ន្តិ។ សោ មត្តិកាបត្តំ នីហរិត្វា តំ មំសខណ្ឌំ អាទាយ បុញ្ឆិត្វា បត្តេ បក្ខិបិត្វា ឧទកផាសុកដ្ឋានំ គន្ត្វា បរិភុញ្ជិតុំ អារភិ។ តតោ ទេវី “សចេ ឯស រជ្ជេនត្ថិកោ ភវេយ្យ, ឯវរូបំ ជេគុច្ឆំ បំសុមក្ខិតំ សុនខុច្ឆិដ្ឋកំ ន ខាទេយ្យ។ សចេ ខាទេយ្យ, ឥទានេស អម្ហាកំ សាមិកោ ន ភវិស្សតី”តិ ចិន្តេត្វា “មហារាជ, ឯវរូបំ ជេគុច្ឆំ ខាទសី”តិ អាហ។ “ទេវិ, ត្វំ អន្ធពាលតាយ ឥមស្ស បិណ្ឌបាតស្ស វិសេសំ ន ជានាសី”តិ វត្វា តស្សេវ បតិតដ្ឋានំ បច្ចវេក្ខិត្វា អមតំ វិយ បរិភុញ្ជិត្វា មុខំ វិក្ខាលេត្វា ហត្ថេ ធោវតិ។ តស្មឹ ខណេ ទេវី និន្ទមានា អាហ –

២៧៩ “យោបិ ចតុត្ថេ ភត្តកាលេ ន ភុញ្ជេ, អជុដ្ឋមារីវ ខុទាយ មិយ្យេ;
ន ត្វេវ បិណ្ឌំ លុឡិតំ អនរិយំ, កុលបុត្តរូបោ សប្បុរិសោ ន សេវេ;
តយិទំ ន សាធុ តយិទំ ន សុដ្ឋុ, សុនខុច្ឆិដ្ឋកំ ជនក ភុញ្ជសេ តុវ”ន្តិ។

តត្ថ **អជុដ្ឋមារីវា**តិ អនាថមរណមេវ។ **លុឡិត**ន្តិ បំសុមក្ខិតំ។ **អនរិយ**ន្តិ អសុន្ទរំ។ **ន សេវេ**តិ **ន**-ការោ បរិបុច្ឆនត្ថេ និបាតោ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – សចេ ចតុត្ថេបិ ភត្តកាលេ ន ភុញ្ជេយ្យ, ខុទាយ មរេយ្យ, ននុ ឯវំ សន្តេបិ កុលបុត្តរូបោ សប្បុរិសោ ឯវរូបំ បិណ្ឌំ ន ត្វេវ សេវេយ្យាតិ។ **តយិទ**ន្តិ តំ ឥទំ។

មហាសត្តោ អាហ –

២៨០ “ន ចាបិ មេ សីវលិ សោ អភក្ខោ, យំ ហោតិ ចត្តំ គិហិនោ សុនស្ស វា;
យេ កេចិ ភោគា ឥធ ធម្មលទ្ធា, សព្ពោ សោ ភក្ខោ អនវយោតិ វុត្តោ”តិ។

តត្ថ **អភក្ខោ**តិ សោ បិណ្ឌបាតោ មម អភក្ខោ នាម ន ហោតិ។ **យំ ហោតី**តិ យំ គិហិនោ វា សុនស្ស វា ចត្តំ ហោតិ, តំ បំសុកូលំ នាម អសាមិកត្តា អនវជ្ជមេវ ហោតិ។ **យេ កេចី**តិ តស្មា អញ្ញេបិ យេ កេចិ ធម្មេន លទ្ធា ភោគា, សព្ពោ សោ ភក្ខោ។ **អនវយោ**តិ អនុអវយោ, អនុបុនប្បុនំ ឱលោកិយមានោបិ អវយោ បរិបុណ្ណគុណោ អនវជ្ជោ, អធម្មលទ្ធំ បន សហស្សគ្ឃនកម្បិ ជិគុច្ឆនីយមេវាតិ។

ឯវំ តេ អញ្ញមញ្ញំ កថេន្តាវ ថូណនគរទ្វារំ សម្បាបុណិំសុ។ តត្រ ទារិកាសុ កីឡន្តីសុ ឯកា កុមារិកា ឧទុក្ខកកុល្លកេន វាលុកំ បប្ផោដេតិ។ តស្សា ឯកស្មិំ ហត្ថេ ឯកំ វលយំ, ឯកស្មិំ ទ្វេ វលយានិ។ តានិ អញ្ញមញ្ញំ សង្ឃដ្ដេន្តិ, ឥតរំ និស្សទ្ទំ។ រាជា តំ ការណំ ញត្វា "សីវលិទេវី មម បច្ឆតោ ចរតិ, ឥត្ថី ច នាម បព្ពជិតស្ស មលំ, 'អយំ បព្ពជិត្វាបិ ភរិយំ ជហិតុំ ន សក្កោតី'តិ គរហិស្សន្តិ មំ។ សចាយំ កុមារិកា បណ្ឌិតា ភវិស្សតិ, សីវលិទេវិយា និវត្តនការណំ កថេស្សតិ, ឥមិស្សា កថំ សុត្វា សីវលិទេវិំ ឧយ្យោជេស្សាមី"តិ ចិន្តេត្វា អាហ –

២៨១."កុមារិកេ ឧបសេនិយេ, និច្ចំ និគ្គឡមណ្ឌិតេ;
កស្មា តេ ឯកោ ភុជោ ជនតិ, ឯកោ តេ ន ជនតី ភុជោ"តិ។

តត្ថ **ឧបសេនិយេ**តិ មាតរំ ឧបគន្ត្វា សេនិកេ។ **និគ្គឡមណ្ឌិតេ**តិ អគលិតមណ្ឌនេន មណ្ឌនសីលិកេតិ វទតិ។ **ជនតី**តិ សទ្ទំ ករោតិ។

កុមារិកា អាហ –

២៨២."ឥមស្មិំ មេ សមណ ហត្ថេ, បដិមុក្កា ទុនីវរា;
សង្ឃាតា ជាយតេ សទ្ទោ, ទុតិយស្សេវ សា គតិ។

២៨៣."ឥមស្មិំ មេ សមណ ហត្ថេ, បដិមុក្កោ ឯកនីវរោ;
សោ អទុតិយោ ន ជនតិ, មុនិភូតោវ តិដ្ឋតិ។

២៨៤."វិវាទប្បត្តោ ទុតិយោ, កេនេកោ វិវទិស្សតិ;
តស្ស តេ សគ្គកាមស្ស, ឯកត្តមុបរោចត"ន្តិ។

តត្ថ **ទុនីវរា**តិ ទ្វេ វលយានិ។ **សង្ឃាតា**តិ សំហននតោ សង្ឃដ្ដនតោតិ អត្ថោ។ **គតី**តិ និព្ពត្តិ។ ទុតិយស្សេវ ហិ ឯវរូបា និព្ពត្តិ ហោតីតិ អត្ថោ។ **សោ**តិ សោ នីវរោ។ **មុនិភូតោវា**តិ បហីនសព្ពកិលេសោ អរិយបុគ្គលោ វិយ តិដ្ឋតិ។ **វិវាទប្បត្តោ**តិ សមណ ទុតិយកោ នាម វិវាទមាបន្នោ ហោតិ, កលហំ ករោតិ, នានាគាហំ គណ្ហាតិ។ **កេនេកោ**តិ ឯកកោ បន កេន សទ្ធិំ វិវទិស្សតិ។ **ឯកត្តមុបរោចត**ន្តិ ឯកីភាវោ តេ រុច្ចតុ។ សមណា នាម ភគិនិម្បិ អាទាយ ន ចរន្តិ, កិំ បន ត្វំ ឯវរូបំ ឧត្តមរូបធរំ ភរិយំ អាទាយ វិចរសិ, អយំ តេ អន្តរាយំ ករិស្សតិ, ឥមំ នីហរិត្វា ឯកកោវ សមណកម្មំ ករោហីតិ នំ ឱវទតិ។

សោ តស្សា កុមារិកាយ វចនំ សុត្វា បច្ចយំ លភិត្វា ទេវិយា សទ្ធិំ កថេន្តោ អាហ –

២៨៥."សុណាសិ សីវលិ កថា, កុមារិយា បវេទិតា;
បេសិយា មំ គរហិត្ថោ, ទុតិយស្សេវ សា គតិ។

២៨៦."អយំ ទ្វេធាបថោ ភទ្ទេ, អនុចិណ្ណោ បថាវិហិ;
តេសំ ត្វំ ឯកំ គណ្ហាហិ, អហមេកំ បុនាបរំ។

២៨៧."មាវច មំ ត្វំ 'បតិ មេ'តិ, នាហំ 'ភរិយា'តិ វា បុនា"តិ។

តត្ថ **កុមារិយា បវេទិតា**តិ កុមារិកាយ កថិតា។ **បេសិយា**តិ សចាហំ រជ្ជំ ការេយ្យំ, ឯសា មេ បេសិយា វចនការិកា ភវេយ្យ, ឱលោកេតុម្បិ មំ ន វិសហេយ្យ។ ឥទានិ បន អត្តនោ បេសិយំ វិយ ច មញ្ញតិ, "ទុតិយស្សេវ សា គតី"តិ មំ ឱវទតិ។ **អនុចិណ្ណោ**តិ អនុសញ្ចរិតោ។ **បថាវិហី**តិ បថិកេហិ។ **ឯក**ន្តិ តវ រុច្ចនកំ ឯកំ មគ្គំ គណ្ហ, អហំ បន តយា គហិតាវសេសំ អបរំ គណ្ហិស្សាមិ។ **មាវច មំ ត្វ**ន្តិ សីវលិ ឥតោ បដ្ឋាយ បុន មំ "បតិ មេ"តិ មា អវច, អហំ វា ត្វំ "ភរិយា មេ"តិ នាវចំ។

សា តស្ស វចនំ សុត្វា "ទេវ, តុម្ហេ ឧត្តមា, ទក្ខិណមគ្គំ គណ្ហថ, អហំ វាមមគ្គំ គណ្ហិស្សាមី"តិ វត្វា ថោកំ គន្ត្វា សោកំ សន្ធារេតុំ អសក្កោន្តី បុនាគន្ត្វា រញ្ញា សទ្ធិំ កថេន្តី ឯកតោវ នគរំ បាវិសិ។ តមត្ថំ បកាសេន្តោ សត្ថា ឧបឌ្ឍគាថមាហ –

"ឥមមេវ កថយន្តា, ថូណំ នគរុបាគមុ"ន្តិ។

តត្ថ **នគរុបាគមុ**ន្តិ នគរំ បវិដ្ឋា។

បវិសិត្វា ច បន មហាសត្តោ បិណ្ឌាយ ចរន្តោ ឧសុការស្ស គេហទ្វារំ បត្តោ។ សីវលិទេវីបិ ឯកមន្តំ អដ្ឋាសិ។ តស្មិំ សមយេ ឧសុការោ អង្គារកបល្លេ ឧសុំ តាបេត្វា កញ្ជិយេន តេមេត្វា ឯកំ អក្ខឹ និមីលេត្វា ឯកេន អក្ខិនា ឱលោកេន្តោ ឧជុំ ករោតិ។ តំ ទិស្វា មហាសត្តោ ចិន្តេសិ "សចាយំ បណ្ឌិតោ ភវិស្សតិ, មយ្ហំ ឯកំ ការណំ កថេស្សតិ, បុច្ឆិស្សាមិ ន"ន្តិ។ សោ ឧបសង្កមិត្វា បុច្ឆតិ។ តមត្ថំ បកាសេន្តោ សត្ថា អាហ –

២៨៨. "កោដ្ឋកេ ឧសុការស្ស, ភត្តកាលេ ឧបដ្ឋិតេ;
តត្រា ច សោ ឧសុការោ, ឯកំ ទណ្ឌំ ឧជុំ កតំ;
ឯកញ្ច ចក្ខុំ និគ្គយ្ហ, ជិម្ហមេកេន បេក្ខតី"តិ។

តត្ថ **កោដ្ឋកេ**តិ ភិក្ខវេ, សោ រាជា អត្តនោ ភត្តកាលេ ឧបដ្ឋិតេ ឧសុការស្ស កោដ្ឋកេ អដ្ឋាសិ។ **តត្រា ចា**តិ តស្មិញ្ច កោដ្ឋកេ។ **និគ្គយ្ហា**តិ និមីលេត្វា។ **ជិម្ហមេកេនា**តិ ឯកេន អក្ខិនា វង្កំ សរំ បេក្ខតិ។

អថ នំ មហាសត្តោ អាហ –

២៨៩. "ឯវំ នោ សាធុ បស្សសិ, ឧសុការ សុណោហិ មេ;
យទេកំ ចក្ខុំ និគ្គយ្ហ, ជិម្ហមេកេន បេក្ខសី"តិ។

តស្សត្ថោ – សម្ម ឧសុការ, ឯវំ នុ ត្វំ សាធុ បស្សសិ, យំ ឯកំ ចក្ខុំ និមីលេត្វា ឯកេន ចក្ខុនា វង្កំ សរំ បេក្ខសីតិ។

អថស្ស សោ កថេន្តោ អាហ –

២៩០. "ទ្វីហិ សមណ ចក្ខូហិ, វិសាលំ វិយ ខាយតិ;
អសម្បត្វា បរមំ លិង្គំ, នុជុភាវាយ កប្បតិ។

២៩១. "ឯកញ្ច ចក្ខុំ និគ្គយ្ហ, ជិម្ហមេកេន បេក្ខតោ;
សម្បត្វា បរមំ លិង្គំ, ឧជុភាវាយ កប្បតិ។

២៩២. "វិវាទប្បត្តោ ទុតិយោ, កេនេកោ វិវទិស្សតិ;
តស្ស តេ សគ្គកាមស្ស, ឯកត្តមុបរោចត"ន្តិ។

តត្ថ **វិសាលំ វិយា**តិ វិត្ថិណ្ណំ វិយ ហុត្វា ខាយតិ។ **អសម្បត្វា បរមំ លិង្គ**ន្តិ បរតោ វង្កដ្ឋានំ អប្បត្វា។ **នុជុភាវាយា**តិ ន ឧជុភាវាយ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – វិសាលេ ខាយមានេ បរតោ ឧជុដ្ឋានំ វា វង្កដ្ឋានំ វា ន បាបុណេយ្យ, តស្មិំ អសម្បត្តេ អទិស្សមានេ ឧជុភាវាយ កិច្ចំ ន កប្បតិ ន សម្បជ្ជតីតិ។ **សម្បត្វា**តិ ចក្ខុនា បត្វា , ទិស្វាតិ អត្ថោ។ **វិវាទប្បត្តោ**តិ យថា ទុតិយេ អក្ខិម្ហិ ឧម្មីលិតេ លិង្គំ ន បញ្ញាយតិ, វង្កដ្ឋានម្បិ ឧជុកំ បញ្ញាយតិ, ឧជុដ្ឋានម្បិ វង្កំ បញ្ញាយតីតិ វិវាទោ ហោតិ, ឯវំ សមណស្សបិ ទុតិយោ នាម វិវាទមាបន្នោ ហោតិ, កលហំ ករោតិ, នានាគាហំ គណ្ហាតិ។ **កេនេកោ**តិ ឯកោ បន កេន សទ្ធិំ វិវទិស្សតិ។ **ឯកត្តមុបរោចត**ន្តិ ឯកីភាវោ តេ រុច្ចតុ។ សមណា នាម ភគិនិម្បិ អាទាយ ន ចរន្តិ, កិំ បន ត្វំ ឯវរូបំ ឧត្តមរូបធរំ ភរិយំ អាទាយ វិចរសិ។ អយំ តេ អន្តរាយំ ករិស្សតិ, ឥមំ នីហរិត្វា ឯកកោវ សមណធម្មំ ករោហីតិ សោ តំ ឱវទតិ។

ឯវមស្ស សោ ឱវាទំ ទត្វា តុណ្ហី អហោសិ។ មហាសត្តោបិ បិណ្ឌាយ ចរិត្វា មិស្សកភត្តំ សំកឌ្ឍិត្វា នគរា និក្ខមិត្វា ឧទកផាសុកដ្ឋានេ និសីទិត្វា កតភត្តកិច្ចោ មុខំ វិក្ខាលេត្វា បត្តំ ថវិកាយ ឱសារេត្វា សីវលិទេវិំ អាមន្តេត្វា អាហ –

២៩៣. "សុណាសិ សីវលិ កថា, ឧសុការេន វេទិតា;
បេសិយា មំ គរហិត្ថោ, ទុតិយស្សេវ សា គតិ។

២៩៤. "អយំ ទ្វេធាបថោ ភទ្ទេ, អនុចិណ្ណោ បថាវិហិ;
តេសំ ត្វំ ឯកំ គណ្ហាហិ, អហមេកំ បុនាបរំ។

២៩៥. "មាវច មំ ត្វំ 'បតិ មេ'តិ, នាហំ 'ភរិយា'តិ វា បុនា"តិ។
តត្ថ **សុណាសី**តិ សុណ, ត្វំ កថា។ "**បេសិយា ម**"ន្តិ ឥទំ បន កុមារិកាយ ឱវាទមេវ សន្ធាយាហ។

សា កិរ “មាវច មំ ត្វំ ‘បតិ មេ’តិ” វត្វាបិ មហាសត្តំ អនុពន្ធិយេវ។ រាជា នំ និវត្តេតុំ ន សក្កោតិ។ មហាជនោបិ អនុពន្ធិ។ តតោ បន អដវី អវិទូរេ ហោតិ។ មហាសត្តោ នីលវនរាជី ទិស្វា តំ និវត្តេតុកាមោ ហុត្វា គច្ឆន្តោយេវ មគ្គសមីបេ មុញ្ជតិណំ អទ្ទស។ សោ តតោ ឦសិកំ លុញ្ចិត្វា “បស្សសិ សីវលិ, អយំ ឥធ បុន ឃដេតុំ ន សក្កា, ឯវមេវ បុន មយ្ហំ តយា សទ្ធឹ សំវាសោ នាម ឃដេតុំ ន សក្កា”តិ វត្វា ឥមំ ឧបឌ្ឍគាថមាហ –

“មុញ្ជាវេសិកា បវាឡ្ហា, ឯកា វិហរ សីវលី”តិ។

តត្ថ **ឯកា វិហរា**តិ អហំ ឯកីភាវេន វិហរិស្សាមិ, ត្វម្បិ ឯកា វិហរាហីតិ តស្សា ឱវាទមទាសិ។

តំ សុត្វា សីវលិទេវី “ឥតោទានិ បដ្ឋាយ នត្ថិ មយ្ហំ មហាជនកនរិន្ទេន សទ្ធឹ សំវាសោ”តិ សោកំ សន្ធារេតុំ អសក្កោន្តី ឧភោហិ ហត្ថេហិ ឧរំ បហរិត្វា មហាមគ្គេ បតិ។ មហាសត្តោ តស្សា វិសញ្ញិភាវំ ញត្វា បទំ វិកោបេត្វា អរញ្ញំ បាវិសិ។ អមច្ចា អាគន្ត្វា តស្សា សរីរំ ឧទកេន សិញ្ចិត្វា ហត្ថបាទេ បរិមជ្ជិត្វា សញ្ញំ លភាបេសុំ។ សា “តាតា, កុហឹ រាជា”តិ បុច្ឆិ។ “ននុ តុម្ហេវ ជានាថា”តិ? “ឧបធារេថ តាតា”តិ។ តេ ឥតោ ចិតោ ធាវិត្វា វិចិនន្តាបិ មហាសត្តំ ន បស្សិំសុ។ ទេវី មហាបរិទេវំ បរិទេវិត្វា រញ្ញោ ឋិតដ្ឋានេ ចេតិយំ ការេត្វា គន្ធមាលាទីហិ បូជេត្វា និវត្តិ។ មហាសត្តោបិ ហិមវន្តំ បវិសិត្វា សត្តាហព្ភន្តរេយេវ បញ្ច អភិញ្ញា ច, អដ្ឋ សមាបត្តិយោ ច និព្ពត្តេត្វា បុន មនុស្សបថំ នាគមិ។ ទេវីបិ ឧសុការេន សទ្ធឹ កថិតដ្ឋានេ, កុមារិកាយ សទ្ធឹ កថិតដ្ឋានេ, មំសបរិភោគដ្ឋានេ, មិគាជិនេន សទ្ធឹ កថិតដ្ឋានេ, នារទេន សទ្ធឹ កថិតដ្ឋានេ ចាតិ សព្ពដ្ឋានេសុ ចេតិយានិ ការេត្វា គន្ធមាលាទីហិ បូជេត្វា សេនង្គបរិវុតា មិថិលំ បត្វា អម្ពុយ្យានេ បុត្តស្ស អភិសេកំ ការេត្វា តំ សេនង្គបរិវុតំ នគរំ បេសេត្វា សយំ ឥសិបព្ពជ្ជំ បព្ពជិត្វា តស្មិំយេវ ឧយ្យានេ វសន្តី កសិណបរិកម្មំ កត្វា ឈានំ និព្ពត្តេត្វា ព្រហ្មលោកបរាយណា អហោសិ។ មហាសត្តោបិ អបរិហីនជ្ឈានោ ហុត្វា ព្រហ្មលោកបរាយណោ អហោសិ។

សត្ថា ឥមំ ធម្មទេសនំ អាហរិត្វា “ន, ភិក្ខវេ, ឥទានេវ, បុព្ពេបិ តថាគតោ មហាភិនិក្ខមនំ និក្ខន្តោយេវា”តិ វត្វា ជាតកំ សមោធានេសិ – “តទា សមុទ្ទរក្ខិកា ទេវធីតា ឧប្បលវណ្ណា អហោសិ, នារទោ សារិបុត្តោ, មិគាជិនោ មោគ្គល្លានោ, កុមារិកា ខេមា ភិក្ខុនី, ឧសុការោ អានន្ទោ, សីវលិទេវី រាហុលមាតា, ទីឃាវុកុមារោ រាហុលោ, មាតាបិតរោ មហារាជកុលានិ, មហាជនកនរិន្ទោ បន អហមេវ សម្មាសម្ពុទ្ធោ អហោសិ”ន្តិ។

មហាជនកជាតកវណ្ណនា ទុតិយា។

[៥៤០] ៣. សុវណ្ណសាមជាតកវណ្ណនា

កោ នុ មំ ឧសុនា វិជ្ឈីតិ ឥទំ សត្ថា ជេតវនេ វិហរន្តោ ឯកំ មាតុបោសកភិក្ខុំ អារព្ភ កថេសិ។ សាវត្ថិយំ កិរ អដ្ឋារសកោដិវិភវស្ស ឯកស្ស សេដ្ឋិកុលស្ស ឯកបុត្តកោ អហោសិ មាតាបិតូនំ បិយោ មនាបោ។ សោ ឯកទិវសំ បាសាទវរគតោ សីហបញ្ជរំ ឧគ្ឃាដេត្វា វីថិំ ឱលោកេន្តោ គន្ធមាលាទិហត្ថំ មហាជនំ ធម្មស្សវនត្ថាយ ជេតវនំ គច្ឆន្តំ ទិស្វា “អហម្បិ ធម្មំ សុណិស្សាមី”តិ មាតាបិតរោ វន្ទិត្វា គន្ធមាលាទីនិ គាហាបេត្វា វិហារំ គន្ត្វា វត្ថភេសជ្ជបានកាទីនិ ភិក្ខុសង្ឃស្ស ទាបេត្វា គន្ធមាលាទីហិ ច ភគវន្តំ បូជេត្វា ឯកមន្តំ និសិន្នោ ធម្មំ សុត្វា កាមេសុ អាទីនវំ ទិស្វា បព្ពជ្ជាយ ច អានិសំសំ សល្លក្ខេត្វា បរិសាយ វុដ្ឋិតាយ ភគវន្តំ បព្ពជ្ជំ យាចិត្វា “មាតាបិតូហិ អននុញ្ញាតំ បុត្តំ តថាគតា នាម ន បព្ពាជេន្តី”តិ សុត្វា ភគវន្តំ វន្ទិត្វា បុន គេហំ គន្ត្វា សគារវេន មាតាបិតរោ វន្ទិត្វា ឯវមាហ – “អម្មតាតា, អហំ តថាគតស្ស សន្តិកេ បព្ពជិស្សាមី”តិ។ អថស្ស មាតាបិតរោ តស្ស វចនំ សុត្វា ឯកបុត្តកភាវេន សត្តធា ភិជ្ជមានហទយា វិយ បុត្តសិនេហេន កម្បមានា ឯវមាហំសុ “តាត បិយបុត្តក, តាត កុលង្កុរ, តាត នយន, តាត ហទយ, តាត បាណសទិស, តយា វិនា កថំ ជីវាម, តយិ បជិពទ្ធំ នោ ជីវិតំ។ មយញ្ហិ តាត, ជរាជិណ្ណា វុឌ្ឍា មហល្លកា, អជ្ជ វា សុវេ វា បរសុវេ វា មរណំ បាបុណិស្សាម, តស្មា មា អម្ហេ ឱហាយ គច្ឆសិ។ តាត, បព្ពជ្ជា នាម អតិទុក្ករា, សីតេន អត្តេ សតិ ឧណ្ហំ លភតិ, ឧណ្ហេន អត្តេ សតិ សីតំ លភតិ, តស្មា តាត, មា បព្ពជាហី”តិ។

តំ សុត្វា កុលបុត្តោ ទុក្ខី ទុម្មនោ ឱនតសីសោ បជ្ឈាយន្តោវ និសីទិ សត្តាហំ និរាហារោ។ អថស្ស មាតាបិតរោ ឯវំ ចិន្តេសុំ “សចេ នោ បុត្តោ អននុញ្ញាតោ, អទ្ធា មរិស្សតិ, បុន ន បស្សិស្សាម, បព្ពជ្ជាយ ជីវមានំ បុន នំ បស្សិស្សាមា”តិ។ ចិន្តេត្វា ច បន “តាត បិយបុត្តក, តំ បព្ពជ្ជាយ អនុជានាម, បព្ពជាហី”តិ អនុជានិំសុ។ តំ សុត្វា កុលបុត្តោ តុដ្ឋមានសោ ហុត្វា អត្តនោ សកលសរីរំ ឱណាមេត្វា មាតាបិតរោ វន្ទិត្វា វិហារំ គន្ត្វា ភគវន្តំ បព្ពជ្ជំ យាចិ។ សត្ថា ឯកំ ភិក្ខុំ បក្កោសាបេត្វា “ឥមំ កុមារំ បព្ពាជេហី”តិ អាណាបេសិ។ សោ តំ បព្ពាជេសិ។ តស្ស បព្ពជិតកាលតោ បដ្ឋាយ មហាលាភសក្ការោ និព្ពត្តិ។ សោ អាចរិយុបជ្ឈាយេ អារាធេត្វា

លទ្ធូបសម្បទោ បញ្ច វស្សានិ ធម្មំ បរិយាបុណិត្វា “អហំ ឥធ អាកិណ្ណោ វិហរាមិ, ន មេ ឥទំ បតិរូប”ន្តិ វិបស្សនាធុរំ បូរេតុកាមោ ហុត្វា ឧបជ្ឈាយស្ស សន្តិកេ កម្មដ្ឋានំ គហេត្វា ឧបជ្ឈាយំ វន្ទិត្វា ជេតវនា និក្ខមិត្វា ឯកំ បច្ចន្តគាមំ និស្សាយ អរញ្ញេ វិហាសិ។ សោ តត្ថ វិបស្សនំ វឌ្ឍេត្វា ទ្វាទស វស្សានិ ឃដេន្តោ វាយមន្តោបិ វិសេសំ និព្ពត្តេតុំ នាសក្ខិ។ មាតាបិតរោបិស្ស គច្ឆន្តេ គច្ឆន្តេ កាលេ ទុគ្គតា អហេសុំ។ យេ ហិ តេសំ ខេត្តំ វា វណិជ្ជំ វា បយោជេសុំ, តេ “ឥមស្មឹ កុលេ បុត្តោ វា ភាតា វា ឥណំ ចោទេត្វា គណ្ហន្តោ នាម នត្ថី”តិ អត្តនោ អត្តនោ ហត្ថគតំ គហេត្វា យថារុចិ បលាយឹសុ។ គេហេ ទាសកម្មករាទយោបិ ហិរញ្ញសុវណ្ណាទីនិ គហេត្វា បលាយឹសុ។

អបរភាគេ ទ្វេ ជនា កបណា ហុត្វា ហត្ថេ ឧទកសិញ្ចនម្បិ អលភិត្វា គេហំ វិក្កិណិត្វា អឃរា ហុត្វា ការុញ្ញភាវំ បត្តា បិលោតិកំ និវាសេត្វា កបាលហត្ថា ភិក្ខាយ ចរឹសុ។ តស្មឹ កាលេ ឯកោ ភិក្ខុ ជេតវនតោ និក្ខមិត្វា អនុបុព្ពេន តស្ស វសនដ្ឋានំ អគមាសិ។ សោ តស្ស អាគន្តុកវត្តំ កត្វា សុខនិសិន្នកាលេ “ភន្តេ, កុតោ អាគតត្ថា”តិ បុច្ឆិត្វា “ជេតវនា អាគតោ អាវុសោ”តិ វុត្តេ សត្ថុនោ ថេរ មហាសាវកាទីនញ្ច អារោគ្យំ បុច្ឆិត្វា មាតាបិតូនញ្ច បវត្តឹ បុច្ឆិ “កឹ, ភន្តេ, សាវត្ថិយំ អសុកស្ស នាម សេដ្ឋិកុលស្ស អារោគ្យ”ន្តិ? “អាវុសោ, មា តស្ស កុលស្ស បវត្តឹ បុច្ឆា”តិ។ “កឹ ភន្តេ”តិ។ “អាវុសោ, តស្ស កិរ កុលស្ស ឯកោ បុត្តោ អត្ថិ, សោ ពុទ្ធសាសនេ បព្ពជិតោ, តស្ស បព្ពជិតកាលតោ បដ្ឋាយ ឯតំ កុលំ បរិក្ខីណំ, ឥទានិ ទ្វេ ជនា បរមការុញ្ញភាវំ បត្តា ភិក្ខាយ ចរន្តី”តិ។ សោ តស្ស វចនំ សុត្វា សកភាវេន សណ្ឋាតុំ អសក្កោន្តោ អស្សុបុណ្ណេហិ នេត្តេហិ រោទិតុំ អារភិ។ “អាវុសោ, កឹ រោទសី”តិ? “ភន្តេ, តេ មយ្ហំ មាតាបិតរោ, អហំ តេសំ បុត្តោ”តិ។ “អាវុសោ, តវ មាតាបិតរោ តំ និស្សាយ វិនាសំ បត្តា, គច្ឆ, តេ បដិជគ្គាហី”តិ។

សោ “អហំ ទ្វាទស វស្សានិ ឃដេន្តោ វាយមន្តោបិ មគ្គំ វា ផលំ វា និព្ពត្តេតុំ នាសក្ខឹ , អភព្ពោ ភវិស្សាមិ, កឹ មេ បព្ពជ្ជាយ, គិហី ហុត្វា មាតាបិតរោ បោសេត្វា ទានំ ទត្វា សគ្គបរាយណោ ភវិស្សាមី”តិ ចិន្តេត្វា អរញ្ញាវាសំ តស្ស ថេរស្ស និយ្យាទេត្វា បុនទិវសេ អរញ្ញា និក្ខមិត្វា អនុបុព្ពេន គច្ឆន្តោ សាវត្ថិតោ អវិទូរេ ជេតវនបិដ្ឋិវិហារំ បាបុណិ។ តត្ថ ទ្វេ មគ្គា អហេសុំ។ តេសុ ឯកោ មគ្គោ ជេតវនំ គច្ឆតិ, ឯកោ សាវត្ថឹ។ សោ តត្ថេវ ឋត្វា “កឹ នុ ខោ បឋមំ មាតាបិតរោ បស្សាមិ, ឧទាហុ ទសពល”ន្តិ ចិន្តេត្វា “មយា មាតាបិតរោ ចិរំ ទិដ្ឋបុព្ពា, ឥតោ បដ្ឋាយ បន មេ ពុទ្ធទស្សនំ ទុល្លភំ ភវិស្សតិ, តស្មា អជ្ជេវ សម្មាសម្ពុទ្ធំ ទិស្វា ធម្មំ សុត្វា ស្វេ បាតោវ មាតាបិតរោ បស្សិស្សាមី”តិ សាវត្ថិមគ្គំ បហាយ សាយន្ហសមយេ ជេតវនំ បាវិសិ។ តំ ទិវសំ បន សត្ថា បច្ចូសកាលេ លោកំ ឱលោកេន្តោ ឥមស្ស កុលបុត្តស្ស ឧបនិស្សយសម្បត្តឹ អទ្ទស។ សោ តស្សាគមនកាលេ **មាតុបោសកសុត្តេន** (សំ. និ. ១.២០៥) មាតាបិតូនំ គុណំ វណ្ណេសិ។ សោ បន ភិក្ខុ បរិសបរិយន្តេ ឋត្វា សត្ថុស្ស ធម្មកថំ សុណន្តោ ចិន្តេសិ “អហំ គិហី ហុត្វា មាតាបិតរោ បដិជគ្គិតុំ សក្កោមីតិ ចិន្តេសឹ, សត្ថា បន ‘បព្ពជិតោវ សមានោ បដិជគ្គិតោ ឧបការកោ មាតាបិតូន’ន្តិ វទតិ។ សចាហំ សត្ថារំ អទិស្វា គតោ, ឯវរូបាយ បព្ពជ្ជាយ បរិហីនោ ភវេយ្យំ។ ឥទានិ បន គិហី អហុត្វា បព្ពជិតោវ សមានោ មាតាបិតរោ បោសេស្សាមី”តិ។

សោ សលាកគ្គំ គន្ត្វា សលាកភត្តញ្ចេវ សលាកយាគុញ្ច គណ្ហិត្វា ទ្វាទស វស្សានិ អរញ្ញេ វុត្ថភិក្ខុ បារាជិកប្បត្តោ វិយ អហោសិ។ សោ បាតោវ សាវត្ថិយំ បវិសិត្វា “កឹ នុ ខោ បឋមំ យាគុំ គណ្ហិស្សាមិ, ឧទាហុ មាតាបិតរោ បស្សិស្សាមី”តិ ចិន្តេត្វា “កបណានំ មាតាបិតូនំ សន្តិកំ តុច្ឆហត្ថេន គន្តុំ អយុត្ត”ន្តិ ចិន្តេត្វា យាគុំ គហេត្វា ឯតេសំ បោរាណកគេហទ្វារំ គតោ។ មាតាបិតរោបិស្ស យាគុភិក្ខំ ចរិត្វា បរភិត្តឹ និស្សាយ វិហរន្តិ។ សោ ឧបគន្ត្វា និសិន្នកេ ទិស្វា ឧប្បន្នសោកោ អស្សុបុណ្ណេហិ នេត្តេហិ តេសំ អវិទូរេ អដ្ឋាសិ។ តេ តំ ទិស្វាបិ ន សញ្ជានឹសុ។ អថ មាតា “ភិក្ខត្ថាយ ឋិតោ ភវិស្សតី”តិ សញ្ញាយ “ភន្តេ, តុម្ហាកំ ទាតព្ពយុត្តកំ នត្ថិ, អតិច្ចថា”តិ អាហ។ សោ តស្សា កថំ សុត្វា ហទយបូរំ សោកំ គហេត្វា អស្សុបុណ្ណេហិ នេត្តេហិ តត្ថេវ អដ្ឋាសិ។ ទុតិយម្បិ តតិយម្បិ “អតិច្ចថា”តិ វុច្ចមានោបិ អដ្ឋាសិយេវ។ អថស្ស បិតា មាតរំ អាហ – “គច្ឆ, ភទ្ទេ, ជានាហិ, បុត្តោ នុ ខោ នោ ឯសោ”តិ។ សា ឧដ្ឋាយ ឧបគន្ត្វា ឱលោកេន្តី សញ្ជានិត្វា បាទមូលេ បតិត្វា បរិទេវិ, បិតាបិស្ស តថេវ អកាសិ, មហន្តំ ការុញ្ញំ អហោសិ។

សោបិ មាតាបិតរោ ទិស្វា សកភាវេន សណ្ឋាតុំ អសក្កោន្តោ អស្សូនិ បវត្តេសិ។ សោ សោកំ អធិវាសេត្វា “អម្មតាតា, មា ចិន្តយិត្ថ, អហំ វោ បោសេស្សាមី”តិ មាតាបិតរោ អស្សាសេត្វា យាគុំ បាយេត្វា ឯកមន្តេ និសីទាបេត្វា បុន ភិក្ខំ អាហរិត្វា តេ ភោជេត្វា អត្តនោ អត្ថាយ ភិក្ខំ បរិយេសិត្វា តេសំ សន្តិកំ គន្ត្វា បុន ភត្តេនាបុច្ឆិត្វា បច្ឆា សយំ បរិភុញ្ជតិ។ សោ តតោ បដ្ឋាយ ឥមិនា និយាមេន មាតាបិតរោ បដិជគ្គតិ។ អត្តនា លទ្ធានិ បក្ខិកភត្តាទីនិ តេសំយេវ ទត្វា សយំ បិណ្ឌាយ ចរិត្វា លភមានោ ភុញ្ជតិ, អលភមានោ ន ភុញ្ជតិ, វស្សាវាសិកម្បិ អញ្ញម្បិ យំ កិញ្ចិ លភិត្វា តេសំយេវ ទេតិ។ តេហិ បរិភុត្តំ ជិណ្ណបិលោតិកំ គហេត្វា អគ្គឡំ ទត្វា រជិត្វា

សយំ បរិភុញ្ជតិ។ ភិក្ខលភនទិវសេហិ បនស្ស អលភនទិវសា ពហូ អហេសុំ។ អថស្ស និវាសនបារុបនំ អតិលូខំ ហោតិ។

ឥតិ សោ មាតាបិតរោ បដិជគ្គន្តោយេវ អបរភាគេ កិសោ ឧប្បណ្ឌុប្បណ្ឌុកជាតោ ធមនិសន្ថតគត្តោ អហោសិ។ អថ នំ សន្ទិដ្ឋសម្ភត្តា ភិក្ខូ បុច្ឆឹសុ “អាវុសោ, បុព្ពេ តវ សរីរវណ្ណោ សោភតិ, ឥទានិ បន កិសោ ឧប្បណ្ឌុប្បណ្ឌុកជាតោ ធមនិសន្ថតគត្តោ, ព្យាធិ តេ នុ ខោ ឧប្បន្នោ”តិ។ សោ “នត្ថិ មេ, អាវុសោ, ព្យាធិ, អបិច បន បលិពោធោ មេ អត្ថី”តិ តំ បវត្តឹ អារោចេសិ។ អថ នំ តេ ភិក្ខូ អាហំសុ “អាវុសោ, ភគវា សទ្ធាទេយ្យំ វិនិបាតេតុំ ន ទេតិ, ត្វំ បន សទ្ធាទេយ្យំ គហេត្វា គិហីនំ ទទមានោ អយុត្តំ ករោសី”តិ។ សោ តេសំ កថំ សុត្វា លជ្ជិតោ ឱលីយិ។ តេ ឯត្តកេនបិ អសន្តុដ្ឋា ភគវតោ សន្តិកំ គន្ត្វា “ភន្តេ, អសុកោ នាម ភិក្ខុ សទ្ធាទេយ្យំ វិនិបាតេត្វា គិហី បោសេតី”តិ សត្ថុ អារោចេសុំ។ សត្ថា តំ ភិក្ខុំ បក្កោសាបេត្វា “សច្ចំ កិរ ត្វំ ភិក្ខុ សទ្ធាទេយ្យំ គហេត្វា គិហី បោសេសី”តិ បុច្ឆិត្វា “សច្ចំ, ភន្តេ”តិ វុត្តេ តំ កិរិយំ វណ្ណេតុកាមោ អត្តនោ ច បុព្ពចរិយំ បកាសេតុកាមោ “ភិក្ខុ, គិហី បោសេន្តោ កេ បោសេសី”តិ បុច្ឆិ។ “មាតាបិតរោ មេ, ភន្តេ”តិ វុត្តេ សត្ថា តស្ស ឧស្សាហំ ជនេតុំ “សាធុ សាធុ, ភិក្ខូ”តិ តិក្ខត្តុំ សាធុការំ ទត្វា “ត្វំ មម គតមគ្គេ ឋិតោ, អហម្បិ បុព្ពចរិយំ ចរន្តោ មាតាបិតរោ បោសេសិ”ន្តិ អាហ។ សោ អស្សាសំ បដិលភិ។ សត្ថា តាយ បុព្ពចរិយាយ អាវិករណត្ថំ តេហិ ភិក្ខូហិ យាចិតោ អតីតំ អាហរិ។

អតីតេ ពារាណសិនគរតោ អវិទូរេ នទិយា ឱរិមតីរេ ឯកោ នេសាទគាមោ អហោសិ, បារិមតីរេ ឯកោ នេសាទគាមោ។ ឯកេកស្មឹ គាមេ បញ្ច បញ្ច កុលសតានិ វសន្តិ។ ទ្វីសុបិ គាមេសុ ទ្វេ នេសាទជេដ្ឋកា សហាយកា អហេសុំ។ តេ ទហរកាលេយេវ កតិកវត្តំ ករឹសុ “សចេ អម្ហេសុ ឯកស្ស ធីតា ហោតិ, ឯកស្ស បុត្តោ ហោតិ, តេសំ អាវាហវិវាហំ ករិស្សាមា”តិ។ អថ ឱរិមតីរេ គាមជេដ្ឋកស្ស គេហេ បុត្តោ ជាយិ, ជាតក្ខណេយេវ ទុកូលេន បដិគ្គហិតត្តា “ទុកូលោ”ត្វេវស្ស នាមំ ករឹសុ។ ឥតរស្ស គេហេ ធីតា ជាយិ, តស្សា បរតីរេ ជាតត្តា “បារិកា”តិ នាមំ ករឹសុ។ តេ ឧភោបិ អភិរូបា បាសាទិកា អហេសុំ សុវណ្ណវណ្ណា។ តេ នេសាទកុលេ ជាតាបិ បាណាតិបាតំ នាម ន ករឹសុ។

អបរភាគេ សោឡសវស្សុទ្ទេសិកំ ទុកូលកុមារំ មាតាបិតរោ អាហំសុ “បុត្ត, កុមារិកំ តេ អានយិស្សាមា”តិ។ សោ បន ព្រហ្មលោកតោ អាគតោ សុទ្ធសត្តោ ឧភោ កណ្ណេ បិធាយ “ន មេ ឃរាវាសេនត្ថោ អម្មតាតា, មា ឯវរូបំ អវចុត្ថា”តិ វត្វា យាវតតិយំ វុច្ចមានោបិ ន ឥច្ឆិយេវ។ បារិកាបិ មាតាបិតូហិ “អម្ម, អម្ហាកំ សហាយកស្ស បុត្តោ អត្ថិ, សោ អភិរូបោ សុវណ្ណវណ្ណោ, តស្ស តំ ទស្សាមា”តិ វុត្តា តថេវ វត្វា ឧភោ កណ្ណេ បិទហិ។ សាបិ ព្រហ្មលោកតោ អាគតា ឃរាវាសំ ន ឥច្ឆិ។ ទុកូលកុមារោ បន តស្សា រហស្សេន សាសនំ បហិណិ “សចេ បារិកេ មេថុនធម្មេន អត្ថិកា, អញ្ញស្ស គេហំ គច្ឆតុ, មយ្ហំ មេថុនធម្មេ ឆន្ទោ នត្ថី”តិ។ សាបិ តស្ស តថេវ សាសនំ បេសេសិ។

អថ មាតាបិតរោ តេសំ អនិច្ឆមានានញ្ញេវ អាវាហវិវាហំ ករឹសុ។ តេ ឧភោបិ កិលេសសមុទ្ទំ អនោតរិត្វា ទ្វេ មហាព្រហ្មានោ វិយ ឯកតោវ វសឹសុ។ ទុកូលកុមារោ បន មច្ឆំ វា មិគំ វា ន មារេតិ, អន្តមសោ អាហដមំសម្បិ ន វិក្កិណាតិ។ អថ នំ មាតាបិតរោ វទឹសុ “តាត, ត្វំ នេសាទកុលេ និព្ពត្តិត្វាបិ នេវ ឃរាវាសំ ឥច្ឆសិ, ន បាណវធំ ករោសិ, កឹ នាម កម្មំ ករិស្សសី”តិ? “អម្មតាតា, តុម្ហេសុ អនុជានន្តេសុ មយំ បព្ពជិស្សាមា”តិ។ តំ សុត្វា មាតាបិតរោ “តេន ហិ បព្ពជថា”តិ ទ្វេ ជនេ អនុជានឹសុ។ តេ តុដ្ឋហដ្ឋា មាតាបិតរោ វន្ទិត្វា គាមតោ និក្ខមិត្វា អនុបុព្ពេន គង្គាតីរេន ហិមវន្តំ បវិសិត្វា យស្មឹ ឋានេ មិគសម្មតា នាម នទី ហិមវន្តតោ ឱតរិត្វា គង្គំ បត្តា, តំ ឋានំ គន្ត្វា គង្គំ បហាយ មិគសម្មតាភិមុខា អភិរុហឹសុ។

តស្មឹ ខណេ សក្កស្ស ភវនំ ឧណ្ហាការំ ទស្សេសិ។ សក្កោ ឱលោកេន្តោ តំ ការណំ ញត្វា វិស្សកម្មំ អាមន្តេត្វា “តាត វិស្សកម្ម, ទ្វេ មហាបុរិសា គាមា និក្ខមិត្វា ហិមវន្តំ បវិដ្ឋា, តេសំ និវាសដ្ឋានំ លទ្ធុំ វដ្ដតិ, មិគសម្មតានទិយា អឌ្ឍកោសន្តរេ ឯតេសំ បណ្ណសាលញ្ច បព្ពជិតបរិក្ខារេ ច មាបេត្វា ឯហី”តិ អាហ។ សោ “សាធូ”តិ សម្បដិច្ឆិត្វា **មូគបក្ខជាតកេ** (ជា. ២.២២.១ អាទយោ) វុត្តនយេនេវ សព្ពំ សំវិទហិត្វា អមនាបសទ្ទេ មិគបក្ខិនោ បលាបេត្វា ឯកបទិកំ ជង្ឃមគ្គំ មាបេត្វា សកដ្ឋានមេវ គតោ។ តេបិ តំ មគ្គំ ទិស្វា តេន មគ្គេន គន្ត្វា តំ អស្សមបទំ បាបុណឹសុ។ ទុកូលបណ្ឌិតោ បណ្ណសាលំ បវិសិត្វា បព្ពជិតបរិក្ខារេ ទិស្វា “សក្កេន មយ្ហំ ទិន្នា”តិ សក្កទត្តិយភាវំ ញត្វា សាដកំ ឱមុញ្ចិត្វា រត្តវាកចីរំ និវាសេត្វា ឯកំ បារុបិត្វា អជិនចម្មំ អំសេ កត្វា ជដាមណ្ឌលំ ពន្ធិត្វា ឥសិវេសំ គហេត្វា បារិកាយបិ បព្ពជ្ជំ អទាសិ។ ឧភោបិ កាមាវចរមេត្តំ ភាវេត្វា តត្ថ វសឹសុ។ តេសំ មេត្តានុភាវេន សព្ពេបិ មិគបក្ខិនោ អញ្ញមញ្ញំ មេត្តចិត្តមេវ បដិលភឹសុ, ន កោចិ កញ្ចិ វិហេឋេសិ។ បារិកា តតោ បដ្ឋាយ បានីយំ បរិភោជនីយំ អាហរតិ, អស្សមបទំ សម្មជ្ជតិ, សព្ពកិច្ចានិ ករោតិ។

ឧភោបិ ផលាផលានិ អាហរិត្វា បរិភុញ្ជិត្វា អត្តនោ អត្តនោ បណ្ណសាលំ បវិសិត្វា សមណធម្មំ ករោន្តា តត្ថ វាសំ កប្បយិំសុ។

សក្កោ តេសំ ឧបដ្ឋានំ អាគច្ឆតិ។ សោ ឯកទិវសំ អនុឌិលោកេន្តោ "ឥមេសំ ចក្ខូនិ បរិហាយិស្សន្តី"តិ អន្តរាយំ ទិស្វា ទុកូលបណ្ឌិតំ ឧបសង្កមិត្វា វន្ទិត្វា ឯកមន្តំ និសីទិត្វា ឯវមាហ – "ភន្តេ, តុម្ហាកំ អន្តរាយោ បញ្ញាយតិ, បដិជគ្គនកំ បុត្តំ លទ្ធុំ វដ្ដតិ, លោកធម្មំ បដិសេវថា"តិ។ អថ នំ ទុកូលបណ្ឌិតោ អាហ – "សក្ក, កិន្នាមេតំ កថេសិ, មយំ អគារមជ្ឈេ វសន្តាបិ ឯតំ លោកធម្មំ បុឡវកគូថរាសី វិយ ជិគុច្ឆិម្ហា, ឥទានិ បន អរញ្ញំ បវិសិត្វា ឥសិបព្ពជ្ជំ បព្ពជិត្វា កថំ ឯវរូបំ ករិស្សាមា"តិ។ អថ សក្កោ តំ អាហ – "ភន្តេ, សចេ ឯវំ ន ករោថ, បារិកាយ តាបសិយា ឧតុនិកាលេ នាភិំ ហត្ថេន បរាមសេយ្យាថា"តិ។ ទុកូលបណ្ឌិតោ "ឥទំ សក្កា កាតុ"ន្តិ សម្បដិច្ឆិ។ សក្កោ តំ វន្ទិត្វា សកដ្ឋានមេវ គតោ។

ទុកូលបណ្ឌិតោបិ តំ ការណំ បារិកាយ អាចិក្ខិត្វា អស្សា ឧតុនិកាលេ នាភិំ ហត្ថេន បរាមសិ។ តទា ពោធិសត្តោ ទេវលោកតោ ចវិត្វា តស្សា កុច្ឆិម្ហិ បដិសន្ធិំ គណ្ហិ។ សា ទសមាសច្ចយេន សុវណ្ណវណ្ណំ បុត្តំ វិជាយិ, តេនេវស្ស "សុវណ្ណសាមោ"តិ នាមំ ករិំសុ។ បារិកាយ ផលាផលត្ថាយ វនំ គតកាលេ បព្ពតន្តរេ កិន្នរិយោ ធាតិកិច្ចំ ករិំសុ។ តេ ឧភោបិ ពោធិសត្តំ នហាបេត្វា បណ្ណសាលាយំ និបជ្ជាបេត្វា ផលាផលត្ថាយ អរញ្ញំ គច្ឆន្តិ។ តស្មិំ ខណេ កិន្នរា កុមារំ គហេត្វា គិរិកន្ទរាទីសុ នហាបេត្វា បព្ពតមត្ថកំ អារុយ្ហ នានាបុប្ផេហិ អលង្ករិត្វា ហរិតាលមនោសិលាទីនិ សិលាយំ ឃំសិត្វា នលាដេ តិលកេ កត្វា បុន អានេត្វា បណ្ណសាលាយំ និបជ្ជាបេសុំ។ បារិកាបិ អាគន្ត្វា បុត្តំ ថញ្ញំ បាយេសិ។ តំ អបរភាគេ វឌ្ឍិត្វា សោឡសវស្សុទ្ទេសិកម្បិ អនុរក្ខន្តា មាតាបិតរោ បណ្ណសាលាយំ និសីទាបេត្វា សយមេវ វនមូលផលាផលត្ថាយ វនំ គច្ឆន្តិ។ មហាសត្តោ "មម មាតាបិតូនំ កទាចិ កោចិទេវ អន្តរាយោ ភវេយ្យា"តិ ចិន្តេត្វា តេសំ គតមគ្គំ សល្លក្ខេសិ។

អថេកទិវសំ តេសំ វនមូលផលាផលំ អាទាយ សាយន្ហសមយេ និវត្តន្តានំ អស្សមបទតោ អវិទូរេ មហាមេឃោ ឧដ្ឋហិ។ តេ ឯកំ រុក្ខមូលំ បវិសិត្វា វម្មិកមត្ថកេ អដ្ឋំសុ។ តស្ស ច អព្ភន្តរេ អាសីវិសោ អត្ថិ។ តេសំ សរីរតោ សេទគន្ធមិស្សកំ ឧទកំ ឱតរិត្វា តស្ស នាសាបុដំ បាវិសិ។ សោ កុជ្ឈិត្វា នាសាវាតេន បហរិ។ ទ្វេបិ អន្ធា ហុត្វា អញ្ញមញ្ញំ ន បស្សិំសុ។ ទុកូលបណ្ឌិតោ បារិកំ អាមន្តេត្វា "បារិកេ មម ចក្ខូនិ បរិហីនានិ, អហំ តំ ន បស្សាមី"តិ អាហ។ សាបិ តថេវ អាហ។ តេ "នត្ថិ នោ ឥទានិ ជីវិត"ន្តិ មគ្គំ អបស្សន្តា បរិទេវមានា អដ្ឋំសុ។ "កិំ បន តេសំ បុព្ពកម្ម"ន្តិ? តេ កិរ បុព្ពេ វេជ្ជកុលេ អហេសុំ។ អថ សោ វេជ្ជោ ឯកស្ស មហាធនស្ស បុរិសស្ស អក្ខិរោគំ បដិជគ្គិ។ សោ តស្ស កិញ្ចិ ធនំ ន អទាសិ។ អថ វេជ្ជោ កុជ្ឈិត្វា អត្តនោ គេហំ គន្ត្វា ភរិយាយ អារោចេត្វា "ភទ្ទេ, អហំ តស្ស អក្ខិរោគំ បដិជគ្គាមិ, ឥទានិ មយ្ហំ ធនំ ន ទេតិ, កិំ ករោមា"តិ អាហ ។ សាបិ កុជ្ឈិត្វា "ន នោ តស្ស សន្តកេនត្ថោ, ភេសជ្ជំ តស្ស ឯកយោគំ ទត្វា អក្ខីនិ កាណានិ ករោហី"តិ អាហ។ សោ "សាធូ"តិ សម្បដិច្ឆិត្វា តស្ស សន្តិកំ គន្ត្វា តថា អកាសិ។ សោ នចិរស្សេវ អន្ធោ ហោតិ។ តេសំ ឧភិន្នម្បិ ឥមិនា កម្មេន ចក្ខូនិ អន្ធានិ ជាយិំសុ។

អថ មហាសត្តោ "មម មាតាបិតរោ អញ្ញេសុ ទិវសេសុ ឥមាយ វេលាយ អាគច្ឆន្តិ, ឥទានិ តេសំ បវត្តិំ ន ជានាមិ, បដិមគ្គំ គមិស្សាមី"តិ ចិន្តេត្វា មគ្គំ គន្ត្វា សទ្ទមកាសិ។ តេ តស្ស សទ្ទំ សញ្ជានិត្វា បដិសទ្ទំ កត្វា បុត្តសិនេហេន "តាត សុវណ្ណសាម, ឥធ បរិបន្ថោ អត្ថិ, មា អាគមី"តិ វទិំសុ។ អថ នេសំ "តេន ហិ ឥមំ លដ្ឋិកោដិំ គហេត្វា មម សន្តិកំ ឯថា"តិ ទីឃលដ្ឋិំ អទាសិ។ តេ លដ្ឋិកោដិំ គហេត្វា តស្ស សន្តិកំ អាគមិំសុ។ អថ នេ "កេន ការណេន វោ ចក្ខូនិ វិនដ្ឋានី"តិ បុច្ឆិ។ អថ នំ មាតាបិតរោ អាហំសុ "តាត, មយំ ទេវេ វស្សន្តេ ឥធ រុក្ខមូលេ វម្មិកមត្ថកេ ឋិតា, តេន ការណេនា"តិ។ សោ មាតាបិតូនំ កថំ សុត្វាវ អញ្ញាសិ "តត្ថ អាសីវិសេន ភវិតព្ពំ, តេន កុទ្ធេន នាសាវាតោ វិស្សដ្ឋោ ភវិស្សតី"តិ។ សោ មាតាបិតរោ ទិស្វា រោទិ ចេវ ហសិ ច។ អថ នំ តេ បុច្ឆិំសុ "កស្មា, តាត, រោទសិ ចេវ ហសសិ ចា"តិ? អម្មតាតា, "តុម្ហាកំ ទហរកាលេយេវ ឯវំ ចក្ខូនិ វិនដ្ឋានី"តិ រោទិំ, "ឥទានិ បដិជគ្គិតុំ លភិស្សាមី"តិ ហសិំ។ អម្មតាតា, តុម្ហេ មា ចិន្តយិត្ថ, អហំ វោ បដិជគ្គិស្សាមីតិ។

សោ មាតាបិតរោ អស្សាសេត្វា អស្សមបទំ អានេត្វា តេសំ រត្តិដ្ឋានទិវាដ្ឋានេសុ ចង្កមេ បណ្ណសាលាយំ វច្ចដ្ឋានេ បស្សាវដ្ឋានេ ចាតិ សព្ពដ្ឋានេសុ រជ្ជុកេ ពន្ធិ, តតោ បដ្ឋាយ តេ អស្សមបទេ ឋបេត្វា សយំ វនមូលផលាទីនិ អាហរិត្វា បណ្ណសាលាយំ ឋបេត្វា បាតោវ តេសំ វសនដ្ឋានំ សម្មជ្ជិត្វា មាតាបិតរោ វន្ទិត្វា ឃដំ អាទាយ មិគសម្ឃតានទីំ គន្ត្វា បានីយបរិភោជនីយំ អាហរិត្វា ឧបដ្ឋាបេតិ, ទន្តកដ្ឋមុខោទកាទីនិ ទត្វា មធុរផលាផលំ ទេតិ, តេហិ ភុញ្ជិត្វា មុខេ វិក្ខាលិតេ សយំ ខាទិត្វា មាតាបិតរោ វន្ទិត្វា មិគគណបរិវុតោ ផលាផលត្ថាយ អរញ្ញំ បាវិសិ។ បព្ពតបាទេ កិន្នរបរិវារោ ផលាផលំ គហេត្វា សាយន្ហសមយេ អាគន្ត្វា ឃដេន ឧទកំ អាហរិត្វា ឧណ្ហោទកេន តេសំ យថារុចិ នហាបនំ បាទធោវនំ វា កត្វា អង្គារកបល្លំ ឧបនេត្វា ហត្ថបាទេ

សេទេត្វា តេសំ និសិន្នានំ ផលាផលំ ទត្វា ខាទាបេត្វា បរិយោសានេ សយំ ខាទិត្វា សេសកំ បបេសិ។ ឥមិនា និយាមេនេវ មាតាបិតរោ បដិជគ្គិ។

តស្មិំ សមយេ ពារាណសិយំ បីឡិយក្ខោ នាម រាជា រជ្ជំ ការេសិ។ សោ មិគមំសលោភេន មាតរំ រជ្ជំ បដិច្ឆាបេត្វា សន្នទ្ធបញ្ចាវុធោ ហិមវន្តំ បវិសិត្វា មិគេ វធិត្វា មំសំ ខាទន្តោ មិគសម្មតានទី បត្វា អនុបុព្ពេន សាមស្ស បានីយគ្គហណតិត្ថំ សម្បត្តោ មិគបទវលញ្ជំ ទិស្វា មណិវណ្ណាហិ សាខាហិ កោដ្ឋកំ កត្វា ធនុំ អាទាយ វិសបីតំ សរំ សន្នហិត្វា និលីនោវ អច្ឆិ។ មហាសត្តោបិ សាយន្ហសមយេ ផលាផលំ អាហរិត្វា អស្សមបទេ បបេត្វា មាតាបិតរោ វន្ទិត្វា “បានីយំ អាហរិស្សាមី”តិ ឃដំ គហេត្វា មិគគណបរិវុតោ ទ្វេបិ មិគេ ឯកតោ កត្វា តេសំ បិដ្ឋិយំ បានីយឃដំ បបេត្វា ហត្ថេន គហេត្វា នទីតិត្ថំ អគមាសិ។ រាជា កោដ្ឋកេ ឋិតោវ តំ តថា អាគច្ឆន្តំ ទិស្វា “មយា ឯត្តកំ កាលំ ឯវំ វិចរន្តេនបិ មនុស្សោ នាម ន ទិដ្ឋបុព្វោ, ទេវោ នុ ខោ ឯស នាគោ នុ ខោ, សចេ បនាហំ ឯតំ ឧបសង្កមិត្វា បុច្ឆិស្សាមិ។ ទេវោ ចេ ភវិស្សតិ, អាកាសំ ឧប្បតិស្សតិ។ នាគោ ចេ, ភូមិយំ បវិសិស្សតិ។ ន ខោ បនាហំ សព្ពកាលំ ហិមវន្តេយេវ វិចរិស្សាមិ, ពារាណសិំ គមិស្សាមិ។ តត្រ មំ បុច្ឆិស្សន្តិ ‘អបិ នុ ខោ តេ, មហារាជ, ហិមវន្តេ វសន្តេន កិញ្ចិ អឆរិយំ ទិដ្ឋបុព្ព’ន្តិ? តត្រាហំ ‘ឯវរូបោ មេ សត្តោ ទិដ្ឋបុព្វោ’តិ វក្ខាមិ។ ‘កោ នាមេសោ’តិ វុត្តេ សចេ ‘ន ជានាមី’តិ វក្ខាមិ , អថ គរហិស្សន្តិ មំ, តស្មា ឯតំ វិជ្ឈិត្វា ទុព្ពលំ កត្វា បុច្ឆិស្សាមី”តិ ចិន្តេសិ។

អថ តេសុ មិគេសុ បឋមមេវ ឱតរិត្វា បានីយំ បិវិត្វា ឧត្តិណ្ណេសុ ពោធិសត្តោ ឧគ្គហិតវត្តោ មហាថេរោ វិយ សណិកំ ឱតរិត្វា បស្សទ្ធទរថោ បច្ចុត្តរិត្វា វត្កវាកចីរំ និវាសេត្វា ឯកំ បារុបិត្វា អជិនចម្មំ អំសេ កត្វា បានីយឃដំ ឧក្ខិបិត្វា ឧទកំ បុញ្ឆិត្វា វាមអំសកូដេ បបេសិ។ តស្មិំ កាលេ “ឥទានិ វិជ្ឈិតុំ សមយោ”តិ រាជា វិសបីតំ សរំ ឧក្ខិបិត្វា មហាសត្តំ ទក្ខិណបស្សេ វិជ្ឈិ, សរោ វាមបស្សេន និក្ខមិ។ តស្ស វិទ្ធភាវំ ញត្វា មិគគណា ភីតា បលាយិំសុ។ សុវណ្ណសាមបណ្ឌិតោ បន វិទ្ធោបិ បានីយឃដំ យថា វា តថា វា អនវសុម្ភិត្វា សតិំ បច្ចុបដ្ឋាបេត្វា សណិកំ ឱតារេត្វា វាលុកំ វិយូហិត្វា ឋបេត្វា ទិសំ វវត្ថបេត្វា មាតាបិតូនំ វសនដ្ឋានទិសាភាគេន សីសំ កត្វា រជតបដ្ដវណ្ណាយ វាលុកាយ សុវណ្ណបដិមា វិយ និបជ្ជិត្វា សតិំ បច្ចុបដ្ឋាបេត្វា “ឥមស្មិំ ហិមវន្តប្បទេសេ មម វេរី នាម នត្ថិ, មយ្ហំ មាតាបិតូនញ្ច វេរី នាម នត្ថី”តិ មុខេន លោហិតំ ឆឌ្ឌេត្វា រាជានំ អទិស្វាវ បឋមំ គាថមាហ –

២៩៦“កោ នុ មំ ឧសុនា វិជ្ឈិ, បមត្តំ ឧទហារកំ;
ខត្តិយោ ព្រាហ្មណោ វេស្សោ, កោ មំ វិទ្ធា និលីយសី”តិ។

តត្ថ **បមត្ត**ន្តិ មេត្តាភាវនាយ អនុបដ្ឋិតសតិំ។ ឥទញ្ហិ សោ សន្ធាយ តស្មិំ ខណេ អត្តានំ បមត្តំ នាម អកាសិ។ **វិទ្ធា**តិ វិជ្ឈិត្វា។

ឯវញ្ច បន វត្វា បុន អត្តនោ សរីរមំសស្ស អភក្ខសម្មតភាវំ ទស្សេតុំ ទុតិយំ គាថមាហ –

២៩៧“ន មេ មំសានិ ខជ្ជានិ, ចម្មេនត្ថោ ន វិជ្ជតិ;
អថ កេន នុ វណ្ណេន, វិទ្ធេយ្យំ មំ អមញ្ញថា”តិ។

ទុតិយគាថំ វត្វា តមេវ នាមាទិវសេន បុច្ឆន្តោ អាហ –

២៩៨“កោ វា ត្វំ កស្ស វា បុត្តោ, កថំ ជានេមុ តំ មយំ;
បុដ្ឋោ មេ សម្ម អក្ខាហិ, កិំ មំ វិទ្ធា និលីយសី”តិ។

តត្ថ **អមញ្ញថា**តិ អយំ បុរិសោ កេន ការណេន មំ វិជ្ឈិតព្ពន្តិ អមញ្ញិត្ថាតិ អត្ថោ។

ឯវញ្ច បន វត្វា តុណ្ហី អហោសិ។ តំ សុត្វា រាជា “អយំ មយា វិសបីតេន សល្លេន វិជ្ឈិត្វា បាតិតោបិ នេវ មំ អក្កោសតិ ន បរិភាសតិ, មម ហទយំ សម្ពាហន្តោ វិយ បិយវចនេន សមុទាចរតិ, គច្ឆិស្សាមិស្ស សន្តិក”ន្តិ ចិន្តេត្វា គន្ត្វា តស្ស សន្តិកេ ឋិតោវ ទ្វេ គាថា អភាសិ –

២៩៩“រាជាហមស្មិ កាសីនំ, បីឡិយក្ខោតិ មំ វិទូ;
លោភា រដ្ឋំ បហិត្វាន, មិគមេសំ ចរាមហំ។

៣០០“ឥស្សត្ថេ ចស្មិ កុសលោ, ទឡ្ហធម្មោតិ វិស្សុតោ;
នាគោបិ មេ ន មុច្ចេយ្យ, អាគតោ ឧសុបាតន”ន្តិ។

តត្ថ **រាជាហមស្មី**តិ ឯវំ កិរស្ស វិតក្កោ អហោសិ “ទេវាបិ នាគាបិ មនុស្សភាសាយ កថេន្តិយេវ, អហមេតំ ទេវោតិ វា នាគោតិ វា មនុស្សោតិ វា ន ជានាមិ។ សចេ កុជ្ឈេយ្យ, នាសេយ្យ មំ, ‘រាជា’តិ វុត្តេ បន អភាយន្តោ នាម នត្ថី”តិ។ តស្មា អត្តនោ រាជភាវំ ជានាបេតុំ បឋមំ “រាជាហមស្មី”តិ អាហ។ **លោភា**តិ មិគមំសលោភេន។ **មិគមេស**ន្តិ មិគំ ឯសន្តោ។ **ចរាមហ**ន្តិ ចរាមិ អហំ។ ទុតិយំ គាថំ បន អត្តនោ ពលំ ទីបេតុកាមោ ឯវមាហ។ តត្ថ **ឥស្សត្ថេ**តិ ធនុសិប្បេ។ **ទឡ្ហធម្មោ**តិ ទឡ្ហធនុំ សហស្សត្ថាមធនុំ ឱរោបេតុញ្ច អារោបេតុញ្ច សមត្ថោ។

ឥតិ រាជា អត្តនោ ពលំ វណ្ណេត្វា តស្ស នាមគោត្តំ បុច្ឆន្តោ អាហ –

៣០១ “កោ វា ត្វំ កស្ស វា បុត្តោ, កថំ ជានេមុ តំ មយំ;
បិតុនោ អត្តនោ ចាបិ, នាមគោត្តំ បវេទយា”តិ។

តត្ថ **បវេទយា**តិ កថយ។

តំ សុត្វា មហាសត្តោ “សចាហំ ‘ទេវនាគកិន្នរខត្តិយាទីសុ អញ្ញតរោហមស្មី’តិ កថេយ្យំ, សទ្ទហេយ្យេវ ឯស, សច្ចមេវ បនស្ស កថេតុំ វដ្ដតី”តិ ចិន្តេត្វា ឯវមាហ –

៣០២ “នេសាទបុត្តោ ភទ្ទន្តេ, សាមោ ឥតិ មំ ញាតយោ;
អាមន្តយឹសុ ជីវន្តំ, ស្វជ្ជេវាហំ គតោ សយេ។

៣០៣ “វិទ្ធោស្មិ បុថុសល្លេន, សវិសេន យថា មិគោ;
សកម្ហិ លោហិតេ រាជ, បស្ស សេមិ បរិប្លុតោ។

៣០៤ “បដិវាមគតំ សល្លំ, បស្ស ធិម្ហាមិ លោហិតំ;
អាតុរោ ត្យានុបុច្ឆាមិ, កឹ មំ វិទ្ធា និលីយសិ។

៣០៥ “អជិនម្ហិ ហញ្ញតេ ទីបិ, នាគោ ទន្តេហិ ហញ្ញតេ;
អថ កេន នុ វណ្ណេន, វិទ្ធេយ្យំ មំ អមញ្ញថា”តិ។

តត្ថ **ជីវន្ត**ន្តិ មំ ឥតោ បុព្ពេ ជីវមានំ “ឯហិ សាម, យាហិ សាមា”តិ ញាតយោ អាមន្តយឹសុ។ **ស្វជ្ជេវាហំ គតោ**តិ សោ អហំ អជ្ជ ឯវំ គតោ មរណមុខេ សម្បត្តោ, បរិវដ្ដោតិ អត្ថោ ។ **សយេ**តិ សយាមិ។ **បរិប្លុតោ**តិ និមុគ្គោ។ **បដិវាមគត**ន្តិ ទក្ខិណបស្សេន បវិសិត្វា វាមបស្សេន និគ្គតន្តិ អត្ថោ។ **បស្សា**តិ ឱលោកេហិ មំ។ **ធិម្ហាមី**តិ និដ្ឋុភាមិ, ឥទំ សោ សតី បច្ចុបដ្ឋាបេត្វា អវិកម្បមានោវ លោហិតំ មុខេន ឆឌ្ឌេត្វា អាហ។ **អាតុរោ ត្យានុបុច្ឆាមី**”តិ ពាឡ្ហគិលានោ ហុត្វា អហំ តំ អនុបុច្ឆាមិ។ **និលីយសី**តិ ឯតស្មិំ វនគុម្ពេ និលីនោ អច្ឆសិ។ វិទ្ធេយ្យន្តិ វិជ្ឈិតព្ពំ។ **អមញ្ញថា**តិ អមញ្ញិត្ថ។

រាជា តស្ស វចនំ សុត្វា យថាភូតំ អនាចិក្ខិត្វា មុសាវាទំ កថេន្តោ អាហ –

៣០៦ “មិគោ ឧបដ្ឋិតោ អាសិ, អាគតោ ឧសុបាតនំ;
តំ ទិស្វា ឧព្ពិជី សាម, តេន កោធោ មមាវិសី”តិ។

តត្ថ **អាវិសី**តិ អជ្ឈោត្ថរិ។ តេន ការណេន មេ កោធោ ឧប្បន្នោតិ ទីបេតិ។

អថ នំ មហាសត្តោ “កឹ វទេសិ, មហារាជ, ឥមស្មិំ ហិមវន្តេ មំ ទិស្វា បលាយនមិគោ នាម នត្ថី”តិ វត្វា អាហ –

៣០៧ “យតោ សរាមិ អត្តានំ, យតោ បត្តោស្មិ វិញ្ញុតំ;
ន មំ មិគា ឧត្តសន្តិ, អរញ្ញេ សាបទានិបិ។

៣០៨ “យតោ និធឹ បរិហរិំ, យតោ បត្តោស្មិ យោព្ពនំ;
ន មំ មិគា ឧត្តសន្តិ, អរញ្ញេ សាបទានិបិ។

៣០៩ “ភីរូ កិម្បុរិសា រាជ, បព្ពតេ គន្ធមាទនេ;
សម្មោទមានា គច្ឆាម, បព្ពតានិ វនានិ ច។

៣១០.“ន មំ មិគា ឧត្តសន្តិ, អរញ្ញេ សាបទានិបិ;
អថ កេន នុ វណ្ណេន, ឧត្រាសន្តិ មិគា មម”ន្តិ។

តត្ថ **ន មំ មិគា**តិ ភោ មហារាជ, យតោ កាលតោ បដ្ឋាយ អហំ អត្តានំ សរាមិ, យតោ កាលតោ បដ្ឋាយ អហំ វិញ្ញុភាវំ បត្តោ អស្មិ ភវាមិ, តតោ កាលតោ បដ្ឋាយ មំ ទិស្វា មិគា នាម ន ឧត្តសន្តិ។ **សាបទានិបី**តិ វាឡមិគាបិ។ **យតោ និធិ**ន្តិ យតោ កាលតោ បដ្ឋាយ អហំ វាកចីរំ បរិហរិំ។ **ភីរូ កិម្បុរិសា**តិ មហារាជ, មិគា តាវ តិដ្ឋន្តុ, កិម្បុរិសា នាម អតិភីរុកា ហោន្តិ។ យេ ឥមស្មឹ គន្ធមាទនបព្ពតេ វិហរន្តិ, តេបិ មំ ទិស្វា ន ឧត្តសន្តិ, អថ ខោ មយំ អញ្ញមញ្ញំ សម្មោទមានា គច្ឆាម។ **ឧត្រាសន្តិ មិគា មម**ន្តិ មមំ ទិស្វា មិគា ឧត្រាសេយ្យុំ, កេន ការណេន ត្វំ មំ សទ្ទហាបេស្សសីតិ ទីបេតិ។

តំ សុត្វា រាជា “មយា ឥមំ និរបរាធំ វិជ្ឈិត្វា មុសាវាទោ កថិតោ, សច្ចមេវ កថយិស្សាមី”តិ ចិន្តេត្វា អាហ –

៣១១.“ន តំ តស មិគោ សាម, កិំ តាហំ អលិកំ ភណេ;
កោធលោភាភិភូតាហំ, ឧសុំ តេ តំ អវស្សជិ”ន្តិ។

តត្ថ **ន តំ តសា**តិ ន តំ ទិស្វា មិគោ តស, ន ភីតោតិ អត្ថោ។ **កិំ តាហ**ន្តិ កិំ តេ ឯវំ កល្យាណទស្សនស្ស សន្តិកេ អហំ អលិកំ ភណិស្សាមិ ។ **កោធលោភាភិភូតាហ**ន្តិ កោធេន ច លោភេន ច អភិភូតោ ហុត្វា អហំ។ សោ ហិ បឋមមេវ មិគេសុ ឧប្បន្នេន កោធេន “មិគេ វិជ្ឈិស្សាមី”តិ ធនុំ អារោបេត្វា ឋិតោ បច្ឆា ពោធិសត្តំ ទិស្វា តស្ស ទេវតាទីសុ អញ្ញតរភាវំ អជានន្តោ “បុច្ឆិស្សាមិ ន”ន្តិ លោភំ ឧប្បាទេសិ, តស្មា ឯវមាហ។

ឯវញ្ច បន វត្វា “នាយំ សុវណ្ណសាមោ ឥមស្មឹ អរញ្ញេ ឯកកោវ វសិស្សតិ, ញាតកេហិបិស្ស ភវិតព្ពំ, បុច្ឆិស្សាមិ ន”ន្តិ ចិន្តេត្វា ឥតរំ គាថមាហ –

៣១២.“កុតោ នុ សាម អាគម្ម, កស្ស វា បហិតោ តុវំ;
‘ឧទហារោ នទឹ គច្ឆ’, អាគតោ មិគសម្មត”ន្តិ។

តត្ថ **សាមា**តិ មហាសត្តំ អាលបតិ។ **អាគម្មា**តិ កុតោ ទេសា ឥមំ វនំ អាគមិត្វា “អម្ហាកំ ឧទហារោ ឧទកំ អាហរិតុំ នទឹ គច្ឆា”តិ **កស្ស វា បហិតោ**កេន បុគ្គលេន បេសិតោ ហុត្វា តុវំ ឥមំ មិគសម្មតំ អាគតោតិ អត្ថោ។

សោ តស្ស កថំ សុត្វា មហន្តំ ទុក្ខវេទនំ អធិវាសេត្វា មុខេន លោហិតំ ឆឌ្ឌេត្វា គាថមាហ –

៣១៣.“អន្ធា មាតាបិតា មយ្ហំ, តេ ភរាមិ ព្រហាវនេ;
តេសាហំ ឧទកាហារោ, អាគតោ មិគសម្មត”ន្តិ។

តត្ថ **ភរាមី**តិ មូលផលាទីនិ អាហរិត្វា បោសេមិ។

ឯវញ្ច បន វត្វា មហាសត្តោ មាតាបិតរោ អារព្ភ វិលបន្តោ អាហ –

៣១៤.“អត្ថិ នេសំ ឧសាមត្តំ, អថ សាហស្ស ជីវិតំ;
ឧទកស្ស អលាភេន, មញ្ញេ អន្ធា មរិស្សរេ។

៣១៥.“ន មេ ឥទំ តថា ទុក្ខំ, លព្ភា ហិ បុមុនា ឥទំ;
យញ្ច អម្មំ ន បស្សាមិ, តំ មេ ទុក្ខតរំ ឥតោ។

៣១៦.“ន មេ ឥទំ តថា ទុក្ខំ, លព្ភា ហិ បុមុនា ឥទំ;
យញ្ច តាតំ ន បស្សាមិ, តំ មេ ទុក្ខតរំ ឥតោ។

៣១៧.“សា នូន កបណា អម្មា, ចិររត្តាយ រុច្ឆតិ;
អឌ្ឍរត្តេវ រត្តេ វា, នទីវ អវសុច្ឆតិ។

៣១៨.“សោ នូន កបណោ តាតោ, ចិររត្តាយ រុច្ឆតិ;
អឌ្ឍរត្តេវ រត្តេ វា, នទីវ អវសុច្ឆតិ។

៣១៩.ឧដ្ឋានបាទចរិយាយ, បាទសម្ពាហនស្ស ច;
សាម តាតវិលបន្តា, ហិណ្ឌិស្សន្តិ ព្រហាវនេ។

៣២០.ឥទម្បិ ទុតិយំ សល្លំ, កម្បេតិ ហទយំ មមំ;
យញ្ច អន្ធេ ន បស្សាមិ, មញ្ញេ ហិស្សាមិ ជីវិត’’ន្តិ។

តត្ថ **ឧសាមត្ត**ន្តិ ភោជនមត្តំ។ ‘‘**ឧសា**’’តិ ហិ ភោជនស្ស នាមំ តស្ស ច អត្ថិតាយ។ **សាហស្សំ ជីវិត**ន្តិ ឆទិវសមត្តំ ជីវិតន្តិ អត្ថោ។ ឥទំ អាហរិត្វា ឋបិតំ ផលាផលំ សន្ធាយាហ ។ អថ វា **ឧសា**តិ ឧស្មា។ តេនេតំ ទស្សេតិ – តេសំ សរីរេ ឧស្មាមត្តំ អត្ថិ, អថ មយា អាភតេន ផលាផលេន សាហស្សំ ជីវិតំ អត្ថីតិ។ **មរិស្សរេ**តិ មរិស្សន្តីតិ មញ្ញាមិ។ **បុមុនា**តិ បុរិសេន, ឯវរូបញ្ហិ ទុក្ខំ បុរិសេន លភិតព្ពមេវាតិ អត្ថោ។ **ចិររត្តាយ រុច្ឆតី**តិ ចិររត្តំ រោទិស្សតិ។ **អឌ្ឍរត្តេ វា**តិ មជ្ឈិមរត្តេ វា។ **រត្តេ វា**តិ បច្ឆិមរត្តេ វា។ **អវសុច្ឆតី**តិ កុន្នទី វិយ សុស្សិស្សតីតិ អត្ថោ។ **ឧដ្ឋានបាទចរិយាយា**តិ មហារាជ, អហំ រត្តិម្បិ ទិវាបិ ទ្វេ តយោ វារេ ឧដ្ឋាយ អត្តនោ ឧដ្ឋានវីរិយេន តេសំ បាទចរិយំ ករោមិ, ហត្ថបាទេ សម្ពាហាមិ, ឥទានិ មំ អទិស្វា មមត្ថាយ តេ បរិហីនចក្ខុកា ‘‘សាមតាតា’’តិ វិលបន្តា កណ្ដកេហិ វិជ្ឈិយមានា វិយ ឥមស្មីំ វនប្បទេសេ **ហិណ្ឌិស្សន្តិ** វិចរិស្សន្តីតិ អត្ថោ។ **ទុតិយំ សល្ល**ន្តិ បឋមវិទ្ធវិសបីតសល្លតោ សតគុណេន សហស្សគុណេន សតសហស្សគុណេន ទុក្ខតរំ ឥទំ ទុតិយំ តេសំ អទស្សនសោកសល្លំ។

រាជា តស្ស វិលាបំ សុត្វា ‘‘អយំ អច្ចន្តំ ព្រហ្មចារី ធម្មេ ឋិតោ មាតាបិតរោ ភរតិ, ឥទានិ ឯវំ ទុក្ខប្បត្តោបិ តេសំយេវ វិលបតិ, ឯវំ គុណសម្បន្នេ នាម មយា អបរាធោ កតោ, កថំ នុ ខោ ឥមំ សមស្សាសេយ្យ’’ន្តិ ចិន្តេត្វា ‘‘និរយេ បច្ចនកាលេ រជ្ជំ កឹ ករិស្សតិ, ឥមិនា បដិជគ្គិតនិយាមេនេវស្ស មាតាបិតរោ បដិជគ្គិស្សាមិ, ឥមស្ស មរណម្បិ អមរណំ វិយ ភវិស្សតី’’តិ សន្និដ្ឋានំ កត្វា អាហ –

៣២១.‘‘មា ពាឡ្ហំ បរិទេវេសិ, សាម កល្យាណទស្សន;
អហំ កម្មករោ ហុត្វា, ភរិស្សំ តេ ព្រហាវនេ។

៣២២.‘‘ឥស្សត្ថេ ចស្មិ កុសលោ, ទឡ្ហធម្មោតិ វិស្សុតោ;
អហំ កម្មករោ ហុត្វា, ភរិស្សំ តេ ព្រហាវនេ។

៣២៣.‘‘មិគានំ វិឃាសមន្វេសំ, វនមូលផលានិ ច;
អហំ កម្មករោ ហុត្វា, ភរិស្សំ តេ ព្រហាវនេ។

៣២៤.‘‘កតមំ តំ វនំ សាម, យត្ថ មាតាបិតា តវ;
អហំ តេ តថា ភរិស្សំ, យថា តេ អភរី តុវ’’ន្តិ។

តត្ថ **ភរិស្សំ តេ**តិ តេ តវ មាតាបិតរោ ភរិស្សាមិ។ **មិគាន**ន្តិ សីហាទីនំ មិគានំ វិឃាសំ អន្វេសន្តោ។ ឥទំ សោ ‘‘ឥស្សត្ថេ ចស្មិ កុសលោតិ ថូលថូលេ មិគេ វធិត្វា មធុរមំសេន តវ មាតាបិតរោ ភរិស្សាមី’’តិ វត្វា ‘‘មា, មហារាជ, អម្ហេ និស្សាយ បាណវធំ ករី’’តិ វុត្តេ ឯវមាហ។ **យថា តេ**តិ យថា ត្វំ តេ អភរិ, តថេវាហម្បិ ភរិស្សាមីតិ។

អថស្ស មហាសត្តោ ‘‘សាធុ, មហារាជ, តេន ហិ មេ មាតាបិតរោ ភរស្សូ’’តិ វត្វា មគ្គំ អាចិក្ខន្តោ អាហ –

៣២៥.‘‘អយំ ឯកបទី រាជ, យោយំ ឧស្សីសកេ មម;
ឥតោ គន្ត្វា អឌ្ឍកោសំ, តត្ថ នេសំ អគារកំ;
យត្ថ មាតាបិតា មយ្ហំ, តេ ភរស្សុ ឥតោ គតោ’’តិ។

តត្ថ **ឯកបទី**តិ ឯកបទមគ្គោ។ **ឧស្សីសកេ**តិ យោ ឯស មម មត្ថកដ្ឋានេ។ **អឌ្ឍកោស**ន្តិ អឌ្ឍកោសន្តរេ។

ឯវំ សោ តស្ស មគ្គំ អាចិក្ខិត្វា មាតាបិតូសុ ពលវសិនេហេន តថារូបំ វេទនំ អធិវាសេត្វា តេសំ ភរណត្ថាយ អញ្ជលិំ បគ្គយ្ហ យាចន្តោ បុន ឯវមាហ –

៣២៦.‘‘នមោ តេ កាសិរាជត្ថុ, នមោ តេ កាសិវឌ្ឍន;
អន្ធា មាតាបិតា មយ្ហំ, តេ ភរស្សុ ព្រហាវនេ។

៣២៧. “អញ្ជលិ តេ បគ្គណ្ហាមិ, កាសិរាជ នមត្ថុ តេ;
មាតរំ បិតរំ មយ្ហំ, វុត្តោ វជ្ជាសិ វន្ទន”ន្តិ។

តត្ថ **វុត្តោ វជ្ជាសី**តិ “បុត្តោ វោ សុវណ្ណសាមោ នទីតីរេ វិសបីតេន សល្លេន វិទ្ធោ រជតបដ្ដសទិសេ វាលុកាបុលិនេ ទក្ខិណបស្សេន និបន្នោ អញ្ជលឹ បគ្គយ្ហ តុម្ហាកំ បាទេ វន្ទតី”តិ ឯវំ មហារាជ, មយា វុត្តោ ហុត្វា មាតាបិតូនំ មេ វន្ទនំ វទេយ្យាសីតិ អត្ថោ។

រាជា “សាធូ”តិ សម្បដិច្ឆិ។ មហាសត្តោបិ មាតាបិតូនំ វន្ទនំ បេសេត្វា វិសញ្ញិតំ បាបុណិ។ តមត្ថំ បកាសេន្តោ សត្ថា អាហ –

៣២៨. “ឥទំ វត្វាន សោ សាមោ, យុវា កល្យាណទស្សនោ;
មុច្ឆិតោ វិសវេគេន, វិសញ្ញី សមបជ្ជថា”តិ។

តត្ថ **សមបជ្ជថា**តិ វិសញ្ញី ជាតោ។

សោ ហិ ហេដ្ឋា ឯត្តកំ កថេន្តោ និរស្សាសោ វិយ អហោសិ។ ឥទានិ បនស្ស វិសវេគេន មទ្ទិតា ភវង្គចិត្តសន្តតិ ហទយរូបំ និស្សាយ បវត្តិ, កថា បច្ឆិជ្ជិ, មុខំ បិហិតំ, អក្ខីនិ និមីលិតានិ, ហត្ថបាទា ថទ្ធភាវំ បត្តា, សកលសរីរំ លោហិតេន មក្ខិតំ។ រាជា “អយំ ឥទានេវ មយា សទ្ធឹ កថេសិ, កឹ នុ ខោ”តិ តស្ស អស្សាសបស្សាសេ ឧបធារេសិ។ តេ បន និរុទ្ធា, សរីរំ ថទ្ធំ ជាតំ។ សោ តំ ទិស្វា “និរុទ្ធោ ទានិ សាមោ”តិ សោកំ សន្ធារេតុំ អសក្កោន្តោ ឧភោ ហត្ថេ មត្ថកេ ឋបេត្វា មហាសទ្ទេន បរិទេវិ។ តមត្ថំ បកាសេន្តោ សត្ថា អាហ –

៣២៩. “ស រាជា បរិទេវេសិ, ពហុំ ការុញ្ញសញ្ហិតំ;
អជរាមរោហំ អាសឹ, អជ្ជេតំ ញាមិ នោ បុរេ;
សាមំ កាលង្កតំ ទិស្វា, នត្ថិ មច្ចុស្ស នាគមោ។

៣៣០. “យស្សុ មំ បដិមន្តេតិ, សវិសេន សមប្បិតោ;
ស្វជ្ជ ឯវំ គតេ កាលេ, ន កិញ្ចិ មភិភាសតិ។

៣៣១. “និរយំ នូន គច្ឆាមិ, ឯត្ថ មេ នត្ថិ សំសយោ;
តទា ហិ បកតំ បាបំ, ចិររត្តាយ កិព្ពិសំ។

៣៣២. “ភវន្តិ តស្ស វត្តារោ, គាមេ កិព្ពិសការកោ;
អរញ្ញេ និម្មនុស្សម្ហិ, កោ មំ វត្តុមរហតិ។

៣៣៣. “សារយន្តិ ហិ កម្មានិ, គាមេ សំគច្ច មាណវា;
អរញ្ញេ និម្មនុស្សម្ហិ, កោ នុ មំ សារយិស្សតី”តិ។

តត្ថ **អាសិន្តិ** អហំ ឯត្តកំ កាលំ អជរាមរោម្ហីតិ សញ្ញី អហោសឹ។ **អជ្ជេតន្តិ** អជ្ជ អហំ ឥមំ សាមំ កាលកតំ ទិស្វា មមញ្ចេវ អញ្ញេសញ្ច នត្ថិ មច្ចុស្ស នាគមោតិ តំ មច្ចុស្ស អាគមនំ អជ្ជ ជានាមិ, ឥតោ បុព្ពេ ន ជានាមីតិ វិលបតិ។ **ស្វជ្ជ ឯវំ គតេ កាលេ**តិ យោ សវិសេន សល្លេន សមប្បិតោ ឥទានេវ មំ បដិមន្តេតិ, សោ អជ្ជ ឯវំ គតេ កាលេ ឯវំ មរណកាលេ សម្បត្តេ កិញ្ចិ អប្បមត្តកម្បិ ន ភាសតិ។ **តទា ហី**តិ តស្មឹ ខណេ សាមំ វិជ្ឈន្តេន មយា បាបំ កតំ។ **ចិររត្តាយ កិព្ពិស**ន្តិ តំ បន ចិររត្តំ វិបច្ចនសមត្ថំ ទារុណំ ផរុសំ។

តស្សាតិ តស្ស ឯវរូបំ បាបកម្មំ កត្វា វិចរន្តស្ស។ **វត្តារោ**តិ និន្ទិតារោ ភវន្តិ “កុហឹ គាមេ កិន្តិ កិព្ពិសការកោ”តិ។ ឥមស្មឹ បន អរញ្ញេ និម្មនុស្សម្ហិ កោ មំ វត្តុមរហតិ, សចេ ហិ ភវេយ្យ, វទេយ្យាតិ វិលបតិ។ **សារយន្តី**តិ គាមេ វា និគមាទីសុ វា **សំគច្ច មាណវា** តត្ថ តត្ថ ពហូ បុរិសា សន្និបតិត្វា “អម្ភោ បុរិសឃាតក, ទារុណំ តេ កម្មំ កតំ, អសុកទណ្ឌំ បត្តោ នាម ត្វ”ន្តិ ឯវំ កម្មានិ សារេន្តិ ចោទេន្តិ។ ឥមស្មឹ បន និម្មនុស្សេ អរញ្ញេ មំ កោ សារយិស្សតីតិ អត្តានំ ចោទេន្តោ វិលបតិ។

តទា ពហុសុន្ទរី នាម ទេវធីតា គន្ធមាទនវាសិនី មហាសត្តស្ស សត្តមេ អត្តភាវេ មាតុភូតបុព្ពា។ សា បុត្តសិនេហេន ពោធិសត្តំ និច្ចំ អាវជ្ជេតិ, តំ ទិវសំ បន ទិព្ពសម្បត្តឹ អនុភវមានា ន តំ អាវជ្ជេតិ។ “ទេវសមាគមំ គតា”តិបិ វទន្តិយេវ។ សា តស្ស វិសញ្ញិភូតកាលេ “កឹ នុ ខោ មេ បុត្តស្ស បវត្តី”តិ អាវជ្ជមានា អទ្ទស “អយំ បីឡិយក្ខោ នាម រាជា មម បុត្តំ វិសបីតេន សល្លេន វិជ្ឈិត្វា មិគសម្មតានទីតីរេ វាលុកាបុលិនេ ឃាតេត្វា

មហន្តេន សទ្ទេន បរិទេវតិ។ សចាហំ ន គមិស្សាមិ, មម បុត្តោ សុវណ្ណសាមោ ឯត្តេវ មរិស្សតិ, រញ្ញោបិ ហទយំ ផលិស្សតិ, សាមស្ស មាតាបិតរោបិ និរាហារា បានីយម្បិ អលភន្តា សុស្សិត្វា មរិស្សន្តិ។ មយិ បន គតាយ រាជា បានីយឃដំ អាទាយ តស្ស មាតាបិតូនំ សន្តិកំ គមិស្សតិ, គន្ត្វា ច បន "បុត្តោ វោ មយា ហតោ'តិ កថេស្សតិ។ ឯវញ្ច វត្វា តេសំ វចនំ សុត្វា តេ បុត្តស្ស សន្តិកំ អានយិស្សតិ។ អថ ខោ តេ ច អហញ្ច សច្ចកិរិយំ ករិស្សាម, សច្ចពលេន សាមស្ស វិសំ វិនស្សិស្សតិ។ ឯវំ មេ បុត្តោ ជីវិតំ លភិស្សតិ, មាតាបិតរោ ច ចក្ខូនិ លភិស្សន្តិ, រាជា ច សាមស្ស ធម្មទេសនំ សុត្វា នគរំ គន្ត្វា មហាទានំ ទត្វា សគ្គបរាយណោ ភវិស្សតិ, តស្មា គច្ឆាមហំ តត្ថា"តិ។ សា គន្ត្វា មិគសម្មតានទីតីរេ អទិស្សមានេន កាយេន អាកាសេ ឋត្វា រញ្ញា សទ្ធឹ កថេសិ។ តមត្ថំ បកាសេន្តោ សត្ថា អាហ –

៣៣៤ "សា ទេវតា អន្តរហិតា, បព្ពតេ គន្ធមាទនេ;
រញ្ញោវ អនុកម្បាយ, ឥមា គាថា អភាសថ។

៣៣៥ "អាគុំ កិរ មហារាជ, អករិ កម្មទុក្កដំ;
អទូសកា បិតាបុត្តា, តយោ ឯកូសុនា ហតា។

៣៣៦ "ឯហិ តំ អនុសិក្ខាមិ, យថា តេ សុគតី សិយា;
ធម្មេនន្ធេ វនេ បោស, មញ្ញេហំ សុគតី តយា"តិ។

តត្ថ **រញ្ញោវា**តិ រញ្ញោយេវ។ **អាគុំ កិរា**តិ មហារាជ, ត្វំ មហាបរាធំ មហាបាបំ អករិ។ **ទុក្កដន្តិ** យំ កតំ ទុក្កដំ ហោតិ, តំ លាមកកម្មំ អករិ។ **អទូសកា**តិ និទ្ទោសា។ **បិតាបុត្តា**តិ មាតា ច បិតា ច បុត្តោ ច ឥមេ តយោ ជនា ឯកឧសុនា ហតា។ តស្មិញ្ហិ ហតេ តប្បដិពទ្ធា តស្ស មាតាបិតរោបិ ហតាវ ហោន្តិ។ **អនុសិក្ខាមី**តិ សិក្ខាបេមិ អនុសាសាមិ។ **បោសា**តិ សាមស្ស ឋានេ ឋត្វា សិនេហំ បច្ចុបដ្ឋាបេត្វា សាមោ វិយ តេ ឧភោ អន្ធេ បោសេហិ។ **មញ្ញេហំ សុគតី តយា**តិ ឯវំ តយា សុគតិយេវ គន្តព្ពា ភវិស្សតីតិ អហំ មញ្ញាមិ។

សោ ទេវតាយ វចនំ សុត្វា "អហំ កិរ តស្ស មាតាបិតរោ បោសេត្វា សគ្គំ គមិស្សាមី"តិ សទ្ទហិត្វា "កឹ មេ រជ្ជេន, តេយេវ បោសេស្សាមី"តិ ទឡ្ហំ អធិដ្ឋាយ ពលវបរិទេវំ បរិទេវន្តោ សោកំ តនុកំ កត្វា "សុវណ្ណសាមោ មតោ ភវិស្សតី"តិ នានាបុប្ផេហិ តស្ស សរីរំ បូជេត្វា ឧទកេន សិញ្ចិត្វា តិក្ខត្តុំ បទក្ខិណំ កត្វា ចតូសុ ឋានេសុ វន្ទិត្វា តេន បូរិតំ ឧទកឃដំ អាទាយ ទោមនស្សប្បត្តោ ទក្ខិណទិសាភិមុខោ អគមាសិ។ តមត្ថំ បកាសេន្តោ សត្ថា អាហ –

៣៣៧ "ស រាជា បរិទេវិត្វា, ពហុំ ការុញ្ញសញ្ហិតំ;
ឧទកកុម្ភមាទាយ, បក្កាមិ ទក្ខិណាមុខោ"តិ។

បកតិយាបិ មហាថាមោ រាជា បានីយឃដំ អាទាយ គច្ឆន្តោ អស្សមបទំ កោដ្ដេន្តោ វិយ បវិសិត្វា ទុកូលបណ្ឌិតស្ស បណ្ណសាលាទ្វារំ សម្បាបុណិ។ ទុកូលបណ្ឌិតោ អន្តោ និសិន្នោវ តស្ស បទសទ្ទំ សុត្វា "នាយំ សាមស្ស បទសទ្ទោ, កស្ស នុ ខោ"តិ បុច្ឆន្តោ គាថាទ្វយមាហ –

៣៣៨ "កស្ស នុ ឯសោ បទសទ្ទោ, មនុស្សស្សេវ អាគតោ;
នេសោ សាមស្ស និគ្ឃោសោ, កោ នុ ត្វមសិ មារិស។

៣៣៩ "សន្តញ្ហិ សាមោ វជតិ, សន្តំ បាទានិ នេយតិ;
នេសោ សាមស្ស និគ្ឃោសោ, កោ នុ ត្វមសិ មារិសា"តិ។

តត្ថ **មនុស្សស្សេវា**តិ នាយំ សីហព្យគ្ឃទីបិយក្ខនាគកិន្នរានំ, អាគច្ឆតោ បន មនុស្សស្សេវាយំ បទសទ្ទោ, នេសោ សាមស្សាតិ។ **សន្តំ ហី**តិ ឧបសមយុត្តំ ឯវ។ **វជតី**តិ ចង្កមតិ។ **នេយតី**តិ បតិដ្ឋាបេតិ។

តំ សុត្វា រាជា "សចាហំ អត្តនោ រាជភាវំ អកថេត្វា 'មយា តុម្ហាកំ បុត្តោ មារិតោ'តិ វក្ខាមិ, ឥមេ កុជ្ឈិត្វា មយា សទ្ធឹ ផរុសំ កថេស្សន្តិ។ ឯវំ មេ តេសុ កោធោ ឧប្បជ្ជិស្សតិ, អថ នេ វិហេឋេស្សាមិ, តំ មម អកុសលំ ភវិស្សតិ, 'រាជា'តិ បន វុត្តេ អភាយន្តា នាម នត្ថិ, តស្មា រាជភាវំ តាវ កថេស្សាមី"តិ ចិន្តេត្វា បានីយមាឡកេ បានីយឃដំ ឋបេត្វា បណ្ណសាលាទ្វារេ ឋត្វា អាហ –

៣៤០ "រាជាហមស្មិ កាសីនំ, បីឡិយក្ខោតិ មំ វិទូ;
លោភា រដ្ឋំ បហិត្វាន, មិគមេសំ ចរាមហំ។

៣៤១តស្សត្ថេ ចស្មិ កុសលោ, ទឡ្ហធម្មោតិ វិស្សុតោ;
នាគោបិ មេ ន មុច្ចេយ្យ, អាគតោ ឧសុបាតន”ន្តិ។

ទុកូលបណ្ឌិតោបិ តេន សទ្ធឹ បដិសន្ថារំ ករោន្តោ អាហ –

៣៤២“ស្វាគតំ តេ មហារាជ, អថោ តេ អទុរាគតំ;
តស្សរោសិ អនុប្បត្តោ, យំ ឥធត្ថិ បវេទយ។

៣៤៣“តិន្ទុកានិ បិយាលានិ, មធុកេ កាសុមារិយោ;
ផលានិ ខុទ្ទកប្បានិ, ភុញ្ជ រាជ វរំ វរំ។

៣៤៤“ឥទម្បិ បានីយំ សីតំ, អាភតំ គិរិគព្ភរា;
តតោ បិវ មហារាជ, សចេ ត្វំ អភិកង្ខសី”តិ;

តស្សត្ថោ **សត្តិគុម្ពជាតកេ** (ជា. ១.១៥.១៥៩ អាទយោ) កថិតោ។ ឥធ បន **“គិរិគព្ភរា”**តិ មិគសម្មតំ សន្ធាយ វុត្តំ។ សា ហិ នទី គិរិគព្ភរា និក្ខន្តត្តា “គិរិគព្ភរា” ត្វេវ ជាតា។

ឯវំ តេន បដិសន្ថារេ កតេ រាជា “បុត្តោ វោ មយា មារិតោ”តិ បឋមមេវ វត្តុំ អយុត្តំ, អជានន្តោ វិយ កថំ សមុដ្ឋាបេត្វា កថេស្សាមី”តិ ចិន្តេត្វា អាហ –

៣៤៥“នាលំ អន្ធា វនេ ទដ្ឋុំ, កោ នុ វោ ផលមាហរិ;
អនន្ធស្សេវយំ សម្មា, និវាបោ មយ្ហ ខាយតី”តិ។

តត្ថ **នាល**ន្តិ តុម្ហេ អន្ធា ឥមស្មឹ វនេ កិញ្ចិ ទដ្ឋុំ ន សមត្ថា។ **កោ នុ វោ ផលមាហរី**តិ កោ នុ តុម្ហាកំ ឥមានិ ផលាផលានិ អាហរិ។ **និវាបោ**តិ អយំ សម្មា នយេន ឧបាយេន ការណេន កតោ ខាទិតព្ពយុត្តកានំ បរិសុទ្ធានំ ផលាផលានំ និវាបោ សន្និចយោ អនន្ធស្ស វិយ មយ្ហំ ខាយតិ បញ្ញាយតិ ឧបដ្ឋាតិ។

តំ សុត្វា ទុកូលបណ្ឌិតោ “មហារាជ, ន មយំ ផលាផលានិ អាហរាម, បុត្តោ បន នោ អាហរតី”តិ ទស្សេន្តោ គាថាទ្វយមាហ –

៣៤៦“ទហរោ យុវា នាតិព្រហា, សាមោ កល្យាណទស្សនោ;
ទីឃស្ស កេសា អសិតា, អថោ សូនគ្គវេល្លិតា។

៣៤៧“សោ ហវេ ផលមាហរិត្វា, ឥតោ អាទាយ កមណ្ឌលុំ;
នទឹ គតោ ឧទហារោ, មញ្ញេ ន ទូរមាគតោ”តិ។

តត្ថ **នាតិព្រហា**តិ នាតិទីឃោ នាតិរស្សោ។ **សូនគ្គវេល្លិតា**តិ សូនសង្ខាតាយ មំសកោដ្ឋនបោត្ថនិយា អគ្គំ វិយ វិនតា។ **កមណ្ឌលុ**ន្តិ ឃដំ។ **ន ទូរមាគតោ**តិ ឥទានិ ន ទូរំ អាគតោ, អាសន្នដ្ឋានំ អាគតោ ភវិស្សតីតិ មញ្ញាមីតិ អត្ថោ។

តំ សុត្វា រាជា អាហ –

៣៤៨“អហំ តំ អវធឹ សាមំ, យោ តុយ្ហំ បរិចារកោ;
យំ កុមារំ បវេទេថ, សាមំ កល្យាណទស្សនំ។

៣៤៩“ទីឃស្ស កេសា អសិតា, អថោ សូនគ្គវេល្លិតា;
តេសុ លោហិតលិត្តេសុ, សេតិ សាមោ មហា ហតោ”តិ។

តត្ថ **អវធិ**ន្តិ វិសបីតេន សរេន វិជ្ឈិត្វា មារេសឹ។ **បវេទេថា**តិ កថេថ។ **សេតី**តិ មិគសម្មតានទីតីរេ វាលុកាបុលិនេ សយតិ។

ទុកូលបណ្ឌិតស្ស បន អវិទូរេ បារិកាយ បណ្ណសាលា ហោតិ។ សា តត្ថ និសិន្នាវ រញ្ញោ វចនំ សុត្វា តំ បវត្តឹ សោតុកាមា អត្តនោ បណ្ណសាលតោ និក្ខមិត្វា រជ្ជុកសញ្ញាយ ទុកូលបណ្ឌិតស្ស សន្តិកំ គន្ត្វា អាហ –

៣៥០. ‘កេន ទុកូល មន្តេសិ, ‘ហតោ សាមោ’តិ វាទិនា;
‘ហតោ សាមោ’តិ សុត្វាន, ហទយំ មេ បវេធតិ។

៣៥១. “អស្សត្ថស្សេវ តរុណំ, បវាឡំ មាលុតេរិតំ;
‘ហតោ សាមោ’តិ សុត្វាន, ហទយំ មេ បវេធតី”តិ។

តត្ថ **វាទិនា**តិ “មយា សាមោ ហតោ”តិ វទន្តេន។ **បវាឡ**ន្តិ បល្លវំ។ **មាលុតេរិត**ន្តិ វាតេន បហដំ។

ទុកូលបណ្ឌិតោ ឱវទន្តោ អាហ –

៣៥២. “បារិកេ កាសិរាជាយំ, សោ សាមំ មិគសម្មតេ;
កោធសា ឧសុនា វិជ្ឈិ, តស្ស មា បាបមិច្ឆិម្ហា”តិ។

តត្ថ **មិគសម្មតេ**តិ មិគសម្មតានទីតីរេ។ **កោធសា**តិ មិគេសុ ឧប្បន្នេន កោធេន។ **មា បាបមិច្ឆិម្ហា**តិ តស្ស មយំ ឧភោបិ បាបំ មា ឥច្ឆិម្ហា។

បុន បារិកា អាហ –

៣៥៣. “កិច្ឆា លទ្ធោ បិយោ បុត្តោ, យោ អន្ធេ អភរី វនេ;
តំ ឯកបុត្តំ ឃាតិម្ហិ, កថំ ចិត្តំ ន កោបយេ”តិ។

តត្ថ **ឃាតិម្ហី**តិ ឃាតកេ។

ទុកូលបណ្ឌិតោ អាហ –

៣៥៤. “កិច្ឆា លទ្ធោ បិយោ បុត្តោ, យោ អន្ធេ អភរី វនេ;
តំ ឯកបុត្តំ ឃាតិម្ហិ, អក្កោធំ អាហុ បណ្ឌិតា”តិ។

តត្ថ **អក្កោធ**ន្តិ កោធោ នាម និរយសំវត្តនិកោ, តស្មា តំ កោធំ អកត្វា បុត្តឃាតកម្ហិ អក្កោធោ ឯវ កត្តព្ពោតិ បណ្ឌិតា អាហុ កថេន្តិ។

ឯវញ្ច បន វត្វា តេ ឧភោហិ ហត្ថេហិ ឧរំ បហរិត្វា មហាសត្តស្ស គុណេ វណ្ណេត្វា ភុសំ បរិទេវិំសុ។ អថ នេ រាជា សមស្សាសេន្តោ អាហ –

៣៥៥. “មា ពាឡ្ហំ បរិទេវេថ, ‘ហតោ សាមោ’តិ វាទិនា;
អហំ កម្មករោ ហុត្វា, ភរិស្សាមិ ព្រហាវនេ។

៣៥៦. “ឥស្សត្ថេ ចស្មិ កុសលោ, ទឡ្ហធម្មោតិ វិស្សុតោ;
អហំ កម្មករោ ហុត្វា, ភរិស្សាមិ ព្រហាវនេ។

៣៥៧. “មិគានំ វិឃាសមន្វេសំ, វនមូលផលានិ ច;
អហំ កម្មករោ ហុត្វា, ភរិស្សាមិ ព្រហាវនេ”តិ។

តត្ថ **វាទិនា**តិ តុម្ហេ “សាមោ ហតោ”តិ វទន្តេន មយា សទ្ធិំ “តយា នោ ឯវំ គុណសម្បន្នោ បុត្តោ មារិតោ, ឥទានិ កោ អម្ហេ ភរិស្សតី”តិអាទីនិ វត្វា មា ពាឡ្ហំ បរិទេវេថ, អហំ តុម្ហាកំ កម្មករោ ហុត្វា សាមោ វិយ តុម្ហេ ភរិស្សាមីតិ។

ឯវំ រាជា “តុម្ហេ មា ចិន្តយិត្ថ, ន មយ្ហំ រជ្ជេនត្ថោ, អហំ វោ យាវជីវំ ភរិស្សាមី”តិ តេ អស្សាសេសិ។ តេ តេន សទ្ធិំ សល្លបន្តា អាហំសុ –

៣៥៨. “នេស ធម្មោ មហារាជ, នេតំ អម្ហេសុ កប្បតិ;
រាជា ត្វមសិ អម្ហាកំ, បាទេ វន្ទាម តេ មយ”ន្តិ។

តត្ថ **ធម្មោ**តិ សភាវោ ការណំ វា។ **នេតំ អម្មេសុ កប្បតី**តិ ឯតំ តវ កម្មករណំ អម្មេសុ ន កប្បតិ ន សោភតិ។ **"បាទេ វន្ទាម តេ មយ"**ន្តិ ឥទំ បន តេ បព្ពជិតលិង្គេ ឋិតាបិ បុត្តសោកេន សមព្ភាហតាយ ចេវ និហតមានតាយ ច វទឹសុ។ "រញ្ញោ វិស្សាសំ ឧប្បាទេតុំ ឯវមាហំសូ"តិបិ វទន្តិ។

តំ សុត្វា រាជា អតិវិយ តុស្សិត្វា "អហោ អច្ឆរិយំ, ឯវំ ទោសការកេ នាម មយិ ផរុសវចនមត្តម្បិ នត្ថិ, បគ្គណ្ហន្តិយេវ មម"ន្តិ ចិន្តេត្វា គាថមាហ –

៣៥៩."ធម្មំ នេសាទា ភណថ, កតា អបចិតី តយា;
បិតា ត្វមសិ អម្ហាកំ, មាតា ត្វមសិ បារិកេ"តិ។

តត្ថ **តយា**តិ ឯកេកំ វទន្តោ ឯវមាហ។ **បិតា**តិ ទុកូលបណ្ឌិត, អជ្ជ បដ្ឋាយ ត្វំ មយ្ហំ បិតុដ្ឋានេ តិដ្ឋ, អម្ម បារិកេ, ត្វម្បិ មេ មាតុដ្ឋានេ តិដ្ឋ, អហំ បន វោ បុត្តស្ស សាមស្ស ឋានេ ឋត្វា បាទធោវនាទីនិ សព្ពកិច្ចានិ ករិស្សាមិ, មំ រាជាតិ អសល្លក្ខេត្វា សាមោតិ សល្លក្ខេថាតិ។

តេ អញ្ជលឹ បគ្គយ្ហ វន្ទិត្វា "មហារាជ, តវ អម្ហាកំ កម្មករណកិច្ចំ នត្ថិ, អបិច ខោ បន លដ្ឋិកោដិយា នោ គហេត្វា អានេត្វា សាមំ ទស្សេហី"តិ យាចន្តា គាថាទ្វយមាហំសុ –

៣៦០."នមោ តេ កាសិរាជត្ថុ, នមោ តេ កាសិវឌ្ឍន;
អញ្ជលឹ តេ បគ្គណ្ហាម, យាវ សាមានុបាបយ។

៣៦១."តស្ស បាទេ សមជ្ជន្តា, មុខញ្ច ភុជទស្សនំ;
សំសុម្ភមានា អត្តានំ, កាលមាគមយាមសេ"តិ។

តត្ថ **យាវ សាមានុបាបយា**តិ យាវ សាមោ យត្ថ, តត្ថ អម្ហេ អនុបាបយ។ **ភុជទស្សន**ន្តិ កល្យាណទស្សនំ អភិរូបំ។ **សំសុម្ភមានា**តិ បោថេន្តា។ **កាលមាគមយាមសេ**តិ កាលកិរិយំ អាគមេស្សាម។

តេសំ ឯវំ កថេន្តានញ្ញេវ សូរិយោ អត្ថង្គតោ។ អថ រាជា "សចាហំ ឥទានេវ ឥមេ តត្ថ នេស្សាមិ, តំ ទិស្វាវ នេសំ ហទយំ ផលិស្សតិ, ឥតិ តិណ្ណម្បិ ឯតេសំ មតកាលេ អហំ និរយេ ឧប្បជ្ជន្តោយេវ នាម, តស្មា តេសំ គន្តុំ ន ទស្សាមី"តិ ចិន្តេត្វា ចតស្សោ គាថាយោ អជ្ឈភាសិ –

៣៦២."ព្រហា វាឡមិគាកិណ្ណំ, អាកាសន្តំវ ទិស្សតិ;
យត្ថ សាមោ ហតោ សេតិ, ចន្ទោវ បតិតោ ឆមា។

៣៦៣."ព្រហា វាឡមិគាកិណ្ណំ, អាកាសន្តំវ ទិស្សតិ;
យត្ថ សាមោ ហតោ សេតិ, សូរិយោវ បតិតោ ឆមា។

៣៦៤."ព្រហា វាឡមិគាកិណ្ណំ, អាកាសន្តំវ ទិស្សតិ;
យត្ថ សាមោ ហតោ សេតិ, បំសុនា បតិកុន្ថិតោ។

៣៦៥."ព្រហា វាឡមិគាកិណ្ណំ, អាកាសន្តំវ ទិស្សតិ;
យត្ថ សាមោ ហតោ សេតិ, ឥធេវ វសថស្សមេ"តិ។

តត្ថ **ព្រហា**តិ អច្ចុគ្គតំ។ **អាកាសន្តំវា**តិ ឯតំ វនំ អាកាសស្ស អន្តោ វិយ ហុត្វា ទិស្សតិ។ **អថ វា អាកាសន្ត**ន្តិ អាកាសមានំ, បកាសមានន្តិ អត្ថោ។ **ឆមា**តិ ឆមាយំ, បថវិយន្តិ អត្ថោ។ "ឆម"ន្តិបិ បាឋោ, បថវឹ បតិតោ វិយាតិ អត្ថោ។ **បតិកុន្ថិតោ**តិ បរិកិណ្ណោ, បលិវេឋិតោតិ អត្ថោ។

អថ តេ អត្តនោ វាឡមិគភយាភាវំ ទស្សេតុំ គាថមាហំសុ –

៣៦៦."យទិ តត្ថ សហស្សានិ, សតានិ និយុតានិ ច;
នេវម្ហាកំ ភយំ កោចិ, វនេ វាឡេសុ វិជ្ជតី"តិ។

តត្ថ **កោចី**តិ ឥមស្មឹ វនេ កត្ថចិ ឯកស្មឹ បទេសេបិ អម្ហាកំ វាឡេសុ ភយំ នាម នត្ថិ។

រាជា តេ បដិពាហិតុំ អសក្កោន្តោ ហត្ថេសុ គហេត្វា តត្ថ នេសិ។ តមត្ថំ បកាសេន្តោ សត្ថា អាហ –

៣៦៧តតោ អន្ធានមាទាយ, កាសិរាជា ព្រហារនេ;
ហត្ថេ គហេត្វា បក្កាមិ, យត្ថ សាមោ ហតោ អហូ”តិ។

តត្ថ **តតោ**តិ តទា។ **អន្ធាន**ន្តិ អន្ធេ។ **អហូ**តិ អហោសិ។ **យត្ថា**តិ យស្មិំ ឋានេ សោ និបន្នោ, តត្ថ នេសីតិ អត្ថោ។

សោ អានេត្វា ច បន សាមស្ស សន្តិកេ ឋបេត្វា “អយំ វោ បុត្តោ”តិ អាចិក្ខិ។ អថស្ស បិតា សីសំ ឧក្ខិបិត្វា មាតា បាទេ គហេត្វា ឱរូសុ ឋបេត្វា និសីទិត្វា វិលបឹសុ។ តមត្ថំ បកាសេន្តោ សត្ថា អាហ –

៣៦៨“ទិស្វាន បតិតំ សាមំ, បុត្តកំ បំសុកុន្ថិតំ;
អបវិទ្ធំ ព្រហារញ្ញេ, ចន្ទំវ បតិតំ ឆមា។

៣៦៩“ទិស្វាន បតិតំ សាមំ, បុត្តកំ បំសុកុន្ថិតំ;
អបវិទ្ធំ ព្រហារញ្ញេ, សូរិយំវ បតិតំ ឆមា។

៣៧០“ទិស្វាន បតិតំ សាមំ, បុត្តកំ បំសុកុន្ថិតំ;
អបវិទ្ធំ ព្រហារញ្ញេ, កលូនំ បរិទេវយុំ។

៣៧១“ទិស្វាន បតិតំ សាមំ, បុត្តកំ បំសុកុន្ថិតំ;
ពាហា បគ្គយ្ហ បក្កន្ទុំ, ‘អធម្មោ កិរ ភោ’ឥតិ។

៣៧២“ពាឡ្ហំ ខោ ត្វំ បមត្តោសិ, សាម កល្យាណទស្សន;
យោ អជ្ជេវំ គតេ កាលេ, ន កិញ្ចិ មភិភាសសិ។

៣៧៣“ពាឡ្ហំ ខោ ត្វំ បទិត្តោសិ, សាម កល្យាណទស្សន;
យោ អជ្ជេវំ គតេ កាលេ, ន កិញ្ចិ មភិភាសសិ។

៣៧៤“ពាឡ្ហំ ខោ ត្វំ បកុទ្ធោសិ, សាម កល្យាណទស្សន;
យោ អជ្ជេវំ គតេ កាលេ, ន កិញ្ចិ មភិភាសតិ។

៣៧៥“ពាឡ្ហំ ខោ ត្វំ បសុត្តោសិ, សាម កល្យាណទស្សន;
យោ អជ្ជេវំ គតេ កាលេ, ន កិញ្ចិ មភិភាសសិ។

៣៧៦“ពាឡ្ហំ ខោ ត្វំ វិមនោសិ, សាម កល្យាណទស្សន;
យោ អជ្ជេវំ គតេ កាលេ, ន កិញ្ចិ មភិភាសសិ។

៣៧៧“ជដំ វលិនំ បំសុគតំ, កោទានិ សណ្ឋបេស្សតិ;
សាមោ អយំ កាលកតោ, អន្ធានំ បរិចារកោ។

៣៧៨“កោ មេ សម្មជ្ជមាទាយ, សម្មជ្ជិស្សតិ អស្សមំ;
សាមោ អយំ កាលកតោ, អន្ធានំ បរិចារកោ។

៣៧៩“កោទានិ ន្ហាបយិស្សតិ, សីតេនុណ្ហោទកេន ច;
សាមោ អយំ កាលកតោ, អន្ធានំ បរិចារកោ។

៣៨០“កោទានិ ភោជយិស្សតិ, វនមូលផលានិ ច;
សាមោ អយំ កាលកតោ, អន្ធានំ បរិចារកោ”តិ។

តត្ថ **អបវិទ្ធ**ន្តិ រញ្ញា និរត្ថកំ ឆឌ្ឌិតំ។ **អធម្មោ កិរ ភោ ឥតី**តិ អយុត្តំ កិរ ភោ, អជ្ជ ឥមស្មិំ លោកេ វត្តតិ។ **បមត្តោ**តិ តិខិណសុរំ បិវិត្វា វិយ មត្តោ បមត្តោ បមាទំ អាបន្នោ។ **បទិត្តោ**តិ ទប្បិតោ។ “**បកុទ្ធោសិ វិមនោសី**”តិ សព្ពំ វិលាបវសេន ភណន្តិ។ **ជដ**ន្តិ តាត , អម្ហាកំ ជដាមណ្ឌលំ។ **វលិនំ បំសុគត**ន្តិ យទា អាកុលំ មលគ្គហិតំ ភវិស្សតិ។ **កោទានី**តិ ឥទានិ កោ សណ្ឋបេស្សតិ, សោធេត្វា ឧជុំ ករិស្សតីតិ។

អថស្ស មាតា ពហុំ វិលបិត្វា តស្ស ឧរេ ហត្ថំ ឋបេត្វា សន្តាបំ ឧបធារេន្តី “បុត្តស្ស មេ សន្តាបោ បវត្តតិយេវ, វិសវេគេន វិសញ្ញិតំ អាបន្នោ ភវិស្សតិ, និព្ពិសភាវត្ថាយ ចស្ស សច្ចកិរិយំ ករិស្សាមី”តិ ចិន្តេត្វា សច្ចកិរិយមកាសិ។ តមត្ថំ បកាសេន្តោ សត្ថា អាហ –

៣៨១ទិស្វាន បតិតំ សាមំ, បុត្តកំ បំសុកុន្ថិតំ;
អដ្ដិតា បុត្តសោកេន, មាតា សច្ចំ អភាសថ។

៣៨២“យេន សច្ចេនយំ សាមោ, ធម្មចារី បុរេ អហុ;
ឯតេន សច្ចវជ្ជេន, វិសំ សាមស្ស ហញ្ញតុ។

៣៨៣“យេន សច្ចេនយំ សាមោ, ព្រហ្មចារី បុរេ អហុ;
ឯតេន សច្ចវជ្ជេន, វិសំ សាមស្ស ហញ្ញតុ។

៣៨៤“យេន សច្ចេនយំ សាមោ, សច្ចវាទី បុរេ អហុ;
ឯតេន សច្ចវជ្ជេន, វិសំ សាមស្ស ហញ្ញតុ។

៣៨៥“យេន សច្ចេនយំ សាមោ, មាតាបេត្តិភរោ អហុ;
ឯតេន សច្ចវជ្ជេន, វិសំ សាមស្ស ហញ្ញតុ។

៣៨៦“យេន សច្ចេនយំ សាមោ, កុលេ ជេដ្ឋាបចាយិកោ;
ឯតេន សច្ចវជ្ជេន, វិសំ សាមស្ស ហញ្ញតុ។

៣៨៧“យេន សច្ចេនយំ សាមោ, បាណា បិយតរោ មម;
ឯតេន សច្ចវជ្ជេន, វិសំ សាមស្ស ហញ្ញតុ។

៣៨៨“យំ កិញ្ចិត្ថិ កតំ បុញ្ញំ, មយ្ហញ្ចេវ បិតុច្ច តេ;
សព្ពេន តេន កុសលេន, វិសំ សាមស្ស ហញ្ញតូ”តិ។

តត្ថ **យេន សច្ចេនា**តិ យេន ភូតេន សភាវេន។ **ធម្មចារី**តិ ទសកុសលកម្មបថធម្មចារី។ **សច្ចវាទី**តិ ហសិតវសេនបិ មុសាវាទំ ន វទតិ។ **មាតាបេត្តិភរោ**តិ អនលសោ ហុត្វា រត្តិន្ទិវំ មាតាបិតរោ ភរិ។ **កុលេ ជេដ្ឋាបចាយិកោ**តិ ជេដ្ឋានំ មាតាបិតូនំ សក្ការការកោ ហោតិ។

ឯវំ មាតរា សត្តហិ គាថាហិ សច្ចកិរិយាយ កតាយ សាមោ បរិវត្តិត្វា និបជ្ជិ។ អថស្ស បិតា “ជីវតិ មេ បុត្តោ, អហម្បិស្ស សច្ចកិរិយំ ករិស្សាមី”តិ តថេវ សច្ចកិរិយមកាសិ។ តមត្ថំ បកាសេន្តោ សត្ថា អាហ –

៣៨៩“ទិស្វាន បតិតំ សាមំ, បុត្តកំ បំសុកុន្ថិតំ;
អដ្ដិតោ បុត្តសោកេន, បិតា សច្ចំ អភាសថ។

៣៩០“យេន សច្ចេនយំ សាមោ, ធម្មចារី បុរេ អហុ;
ឯតេន សច្ចវជ្ជេន, វិសំ សាមស្ស ហញ្ញតុ។

៣៩១“យេន សច្ចេនយំ សាមោ, ព្រហ្មចារី បុរេ អហុ;
ឯតេន សច្ចវជ្ជេន, វិសំ សាមស្ស ហញ្ញតុ។

៣៩២“យេន សច្ចេនយំ សាមោ, សច្ចវាទី បុរេ អហុ;
ឯតេន សច្ចវជ្ជេន, វិសំ សាមស្ស ហញ្ញតុ។

៣៩៣“យេន សច្ចេនយំ សាមោ, មាតាបេត្តិភរោ អហុ;
ឯតេន សច្ចវជ្ជេន, វិសំ សាមស្ស ហញ្ញតុ។

៣៩៤“យេន សច្ចេនយំ សាមោ, កុលេ ជេដ្ឋាបចាយិកោ;
ឯតេន សច្ចវជ្ជេន, វិសំ សាមស្ស ហញ្ញតុ។

៣៩៥“យេន សច្ចេនយំ សាមោ, បាណា បិយតរោ មម;
ឯតេន សច្ចវជ្ជេន, វិសំ សាមស្ស ហញ្ញតុ។

៣៩៦“យំ កិញ្ចិត្ថិ កតំ បុញ្ញំ, មយ្ហញ្ចេវ មាតុច្ច តេ;
សព្ពេន តេន កុសលេន, វិសំ សាមស្ស ហញ្ញតូ”តិ។

ឯវំ បិតរិ សច្ចកិរិយំ ករោន្តេ មហាសត្តោ បរិវត្តិត្វា ឥតរេន បស្សេន និបជ្ជិ។ អថស្ស តតិយំ សច្ចកិរិយំ ទេវតា អកាសិ។ តមត្ថំ បកាសេន្តោ សត្ថា អាហ –

៣៩៧. “សា ទេវតា អន្តរហិតា, បព្ពតេ គន្ធមាទនេ;
សាមស្ស អនុកម្បាយ, ឥមំ សច្ចំ អភាសថ។

៣៩៨. “បព្ពត្យាហំ គន្ធមាទនេ, ចិររត្តនិវាសិនី;
ន មេ បិយតរោ កោចិ, អញ្ញោ សាមេន វិជ្ជតិ;
ឯតេន សច្ចវជ្ជេន, វិសំ សាមស្ស ហញ្ញតុ។

៣៩៩. “សព្ពេ វនា គន្ធមយា, បព្ពតេ គន្ធមាទនេ;
ឯតេន សច្ចវជ្ជេន, វិសំ សាមស្ស ហញ្ញតុ។

៤០០. “តេសំ លាលប្បមានានំ, ពហុំ ការុញ្ញសញ្ហិតំ;
ខិប្បំ សាមោ សមុដ្ឋាសិ, យុវា កល្យាណទស្សនោ”តិ។

តត្ថ **បព្ពត្យាហ**ន្តិ បព្ពតេ អហំ។ **សព្ពេ វនា គន្ធមយា**តិ សព្ពេ រុក្ខា គន្ធមយា។ ន ហិ តត្ថ អគន្ធោ នាម កោចិ រុក្ខោ អត្ថិ។ **តេសន្តិ** ភិក្ខវេ, តេសំ ឧភិន្នំ លាលប្បមានានញ្ញេវ ទេវតាយ សច្ចកិរិយាយ បរិយោសានេ ខិប្បំ សាមោ ឧដ្ឋាសិ, បទុមបត្តតោ ឧទកំ វិយស្ស វិសំ វិនិវត្តេត្វា អាពាធោ វិគតោ, ឥធ នុ ខោ វិទ្ធោ, ឯត្ថ នុ ខោ វិទ្ធោតិ វិទ្ធដ្ឋានម្បិ ន បញ្ញាយិ។

ឥតិ មហាសត្តស្ស និរោគភាវោ, មាតាបិតូនញ្ច ចក្ខុបដិលាភោ, អរុណុគ្គមនញ្ច, ទេវតានុភាវេន តេសំ ចតុន្នំ អស្សមេយេវ បាកដភាវោ ចាតិ សព្ពំ ឯកក្ខណេយេវ អហោសិ។ មាតាបិតរោ “ចក្ខូនិ នោ លទ្ធានិ, សុវណ្ណសាមោ ច អរោគោ ជាតោ”តិ អតិរេកតរំ តុស្សិំសុ។ អថ នេ សាមបណ្ឌិតោ គាថំ អភាសិ –

៤០១. “សាមោហមស្មិ ភទ្ទំ វោ, សោត្ថិនាម្ហិ សមុដ្ឋិតោ;
មា ពាឡ្ហំ បរិទេវេថ, មញ្ជុនាភិវទេថ ម”ន្តិ។

តត្ថ **សោត្ថិនាម្ហិ សមុដ្ឋិតោ**តិ សោត្ថិនា សុខេន ឧដ្ឋិតោ អម្ហិ ភវាមិ។ **មញ្ជុនា**តិ មធុរស្សរេន មំ អភិវទេថ។

អថ សោ រាជានំ ទិស្វា បដិសន្ថារំ ករោន្តោ អាហ –

៤០២. “ស្វាគតំ តេ មហារាជ, អថោ តេ អទុរាគតំ;
ឥស្សរោសិ អនុប្បត្តោ, យំ ឥធត្ថិ បវេទយ។

៤០៣. “តិន្ទុកានិ បិយាលានិ, មធុកេ កាសុមារិយោ;
ផលានិ ខុទ្ទកប្បានិ, ភុញ្ជ រាជ វរំ វរំ។

៤០៤. “អត្ថិ មេ បានីយំ សីតំ, អាភតំ គិរិគព្ភរា;
តតោ បិវ មហារាជ, សចេ ត្វំ អភិកង្ខសី”តិ។

រាជាបិ តំ អច្ឆរិយំ ទិស្វា អាហ –

៤០៥. “សម្មុយ្ហាមិ បមុយ្ហាមិ, សព្ពា មុយ្ហន្តិ មេ ទិសា;
បេតំ តំ សាម មទ្ទក្ខិំ, កោ នុ ត្វំ សាម ជីវសី”តិ។

តត្ថ **បេត**ន្តិ សាម អហំ តំ មតំ អទ្ទសំ។ **កោ នុ ត្វ**ន្តិ កថំ នុ ត្វំ ជីវិតំ បដិលភសីតិ បុច្ឆិ។

មហាសត្តោ “អយំ រាជា មំ ‘មតោ’តិ សល្លក្ខេសិ, អមតភាវមស្ស បកាសេស្សាមី”តិ ចិន្តេត្វា អាហ –

៤០៦. “អបិ ជីវំ មហារាជ, បុរិសំ គាឡ្ហវេទនំ;
ឧបនីតមនសង្កប្បំ, ជីវន្តំ មញ្ញតេ មតំ។

៤០៧. “អបិ ជីវំ មហារាជ, បុរិសំ គាឡ្ហវេទនំ;

តំ និរោធគតំ សន្តំ, ជីវន្តំ មញ្ញតេ មត”ន្តិ។

តត្ថ **អបិ ជីវន្តិ** ជីវមានំ អបិ។ **ឧបនីតមនសង្កប្បន្តិ** កាវង្គឱតិណ្ណចិត្តាចារំ។ **ជីវន្តន្តិ** ជីវមានមេវ “ឯសោ មតោ”តិ មញ្ញតិ។ **និរោធគតន្តិ** អស្សាសបស្សាសនិរោធំ សមាបន្នំ សន្តំ វិជ្ជមានំ មំ ឯវំ លោកោ មតំ វិយ ជីវន្តមេវ មញ្ញតិ។

ឯវញ្ច បន វត្វា មហាសត្តោ រាជានំ អត្ថេ យោជេតុកាមោ ធម្មំ ទេសេន្តោ បុន ទ្វេ គាថា អភាសិ –

៤០៨“យោ មាតរំ បិតរំ វា, មច្ចោ ធម្មេន បោសតិ;
ទេវាបិ នំ តិកិច្ឆន្តិ, មាតាបេត្តិភរំ នរំ។

៤០៩“យោ មាតរំ បិតរំ វា, មច្ចោ ធម្មេន បោសតិ;
ឥធេវ នំ បសំសន្តិ, បេច្ច សគ្គេ បមោទតី”តិ។

តំ សុត្វា រាជា “អច្ឆរិយំ វត, ភោ, មាតាបេត្តិភរស្ស ជន្តុនោ ឧប្បន្នរោគំ ទេវតាបិ តិកិច្ឆន្តិ, អតិវិយ អយំ សាមោ សោភតី”តិ អញ្ជលិំ បគ្គយ្ហ យាចន្តោ អាហ –

៤១០“ឯស ភិយ្យោ បមុយ្ហាមិ, សព្វា មុយ្ហន្តិ មេ ទិសា;
សរណំ តំ សាម គច្ឆាមិ, ត្វញ្ច មេ សរណំ ភវា”តិ។

តត្ថ **ភិយ្យោ**តិ យស្មា តាទិសេ បរិសុទ្ធសីលគុណសម្បន្នេ តយិ អបរជ្ឈិំ, តស្មា អតិរេកតរំ សម្មុយ្ហាមិ។ **ត្វញ្ច មេ សរណំ ភវា**តិ សរណំ គច្ឆន្តស្ស មេ ត្វំ សរណំ ភវ, បតិដ្ឋា ហោហិ, ទេវលោកគាមិមគ្គំ ករោហីតិ។

អថ នំ មហាសត្តោ “សចេបិ, មហារាជ, ទេវលោកំ គន្តុកាមោសិ, មហន្តំ ទិព្ពសម្បត្តិំ បរិភុញ្ជិតុកាមោសិ, ឥមាសុ ទសរាជធម្មចរិយាសុ វត្តស្សូ”តិ តស្ស ធម្មំ ទេសេន្តោ ទស រាជធម្មចរិយគាថា អភាសិ –

៤១១“ធម្មំ ចរ មហារាជ, មាតាបិតូសុ ខត្តិយ;
ឥធ ធម្មំ ចរិត្វាន, រាជ សគ្គំ គមិស្សសិ។

៤១២“ធម្មំ ចរ មហារាជ, បុត្តទារេសុ ខត្តិយ;
ឥធ ធម្មំ ចរិត្វាន, រាជ សគ្គំ គមិស្សសិ។

៤១៣“ធម្មំ ចរ មហារាជ, មិត្តាមច្ចេសុ ខត្តិយ;
ឥធ ធម្មំ ចរិត្វាន, រាជ សគ្គំ គមិស្សសិ។

៤១៤“ធម្មំ ចរ មហារាជ, វាហនេសុ ពលេសុ ច;
ឥធ ធម្មំ ចរិត្វាន, រាជ សគ្គំ គមិស្សសិ។

៤១៥“ធម្មំ ចរ មហារាជ, គាមេសុ និគមេសុ ច;
ឥធ ធម្មំ ចរិត្វាន, រាជ សគ្គំ គមិស្សសិ។

៤១៦“ធម្មំ ចរ មហារាជ, រដ្ឋេសុ ជនបទេសុ ច;
ឥធ ធម្មំ ចរិត្វាន, រាជ សគ្គំ គមិស្សសិ។

៤១៧“ធម្មំ ចរ មហារាជ, សមណព្រាហ្មណេសុ ច;
ឥធ ធម្មំ ចរិត្វាន, រាជ សគ្គំ គមិស្សសិ។

៤១៨“ធម្មំ ចរ មហារាជ, មិគបក្ខីសុ ខត្តិយ;
ឥធ ធម្មំ ចរិត្វាន, រាជ សគ្គំ គមិស្សសិ។

៤១៩“ធម្មំ ចរ មហារាជ, ធម្មោ ចិណ្ណោ សុខាវហោ;
ឥធ ធម្មំ ចរិត្វាន, រាជ សគ្គំ គមិស្សសិ។

៤២០“ធម្មំ ចរ មហារាជ, សឥន្ទា ទេវា សព្រហ្មកា;
សុចិណ្ណេន ទិវំ បត្តា, មា ធម្មំ រាជ បាមទោ”តិ។

តាសំ អត្ថោ **តេសកុណជាតកេ** (ជា. ២.១៧.១ អាទយោ) វិត្ថារិតោវ។ ឯវំ មហាសត្តោ តស្ស ទស រាជធម្មេ ទេសេត្វា ឧត្តរិបិ ឱវទិត្វា បញ្ច សីលានិ អទាសិ។ សោ តស្ស ឱវាទំ សិរសា សម្បដិច្ឆិត្វា មហាសត្តំ វន្ទិត្វា ខមាបេត្វា ពារាណសឹ គន្ត្វា ទានាទីនិ បុញ្ញានិ កត្វា សគ្គបរាយណោ អហោសិ។ ពោធិសត្តោបិ យាវជីវំ មាតាបិតរោ បរិចរិត្វា មាតាបិតូហិ សទ្ធឹ បញ្ច អភិញ្ញា ច អដ្ឋ សមាបត្តិយោ ច និព្ពត្តេត្វា ព្រហ្មលោកូបគោ អហោសិ។

សត្ថា ឥទំ ធម្មទេសនំ អាហរិត្វា “ភិក្ខវេ, មាតាបិតូនំ បោសនំ នាម បណ្ឌិតានំ វំសោ”តិ វត្វា សច្ចានិ បកាសេត្វា ជាតកំ សមោធានេសិ, សច្ចបរិយោសានេ មាតុបោសកភិក្ខុ សោតាបត្តិផលំ បាបុណិ។

តទា រាជា អានន្ទោ អហោសិ, ទេវធីតា ឧប្បលវណ្ណា, សក្កោ អនុរុទ្ធោ, ទុកូលបណ្ឌិតោ មហាកស្សបោ, បារិកា ភទ្ទកាបិលានី ភិក្ខុនី, សុវណ្ណសាមបណ្ឌិតោ បន អហមេវ សម្មាសម្ពុទ្ធោ អហោសិន្តិ។

សុវណ្ណសាមជាតកវណ្ណនា តតិយា។

[៥៤១] ៤. និមិជាតកវណ្ណនា

អច្ឆេរំ វត លោកស្មិន្តិ ឥទំ សត្ថា មិថិលំ ឧបនិស្សាយ មឃទេវអម្ពវនេ វិហរន្តោ សិតបាតុកម្មំ អារព្ភ កថេសិ។ ឯកទិវសញ្ហិ សត្ថា សាយន្ហសមយេ សម្ពហុលេហិ ភិក្ខូហិ សទ្ធឹ តស្មិំ អម្ពវនេ ចារិកំ ចរមានោ ឯកំ រមណីយំ ភូមិប្បទេសំ ទិស្វា អត្តនោ បុព្ពចរិយំ កថេតុកាមោ ហុត្វា សិតបាតុកម្មំ កត្វា អាយស្មតា អានន្ទត្ថេរេន សិតបាតុកម្មការណំ បុដ្ឋោ “អានន្ទ, អយំ ភូមិប្បទេសោ បុព្ពេ មយា មឃទេវរាជកាលេ ឈានកីឡំ កីឡន្តេន អជ្ឈាវុដ្ឋបុព្ពោ”តិ វត្វា តេន យាចិតោ បញ្ញត្តាសនេ និសីទិត្វា អតីតំ អាហរិ។

អតីតេ វិទេហរដ្ឋេ មិថិលនគរេ មឃទេវោ នាម រាជា រជ្ជំ ការេសិ។ សោ ចតុរាសីតិវស្សសហស្សានិ កុមារកីឡំ កីឡិ, ចតុរាសីតិវស្សសហស្សានិ ឧបរជ្ជំ ការេសិ, ចតុរាសីតិវស្សសហស្សានិ រជ្ជំ ការេន្តោ “យទា មេ សម្ម កប្បក, សិរស្មិំ បលិតានិ បស្សេយ្យាសិ, តទា មេ អារោចេយ្យាសី”តិ អាហ។ អបរភាគេ កប្បកោ បលិតានិ ទិស្វា រញ្ញោ អារោចេសិ។ រាជា បលិតំ សុវណ្ណសណ្ឌាសេន ឧទ្ធរាបេត្វា ហត្ថតលេ បតិដ្ឋាបេត្វា បលិតំ ឱលោកេត្វា មច្ចុរាជេន អាគន្ត្វា នលាដេ លគ្គំ វិយ មរណំ សម្បស្សមានោ “ឥទានិ មេ បព្ពជិតកាលោ”តិ កប្បកស្ស គាមវរំ ទត្វា ជេដ្ឋបុត្តំ បក្កោសាបេត្វា “តាត, រជ្ជំ បដិច្ឆ, អហំ បព្ពជិស្សាមី”តិ វត្វា “កឹ ការណា ទេវា”តិ វុត្តេ –

“ឧត្តមង្គរុហា មយ្ហំ, ឥមេ ជាតា វយោហរា;
បាតុភូតា ទេវទូតា, បព្ពជ្ជាសមយោ មមា”តិ។ –

វត្វា បុត្តំ រជ្ជេ អភិសិញ្ចិត្វា “តាត, ត្វម្បិ ឯវរូបំ បលិតំ ទិស្វាវ បព្ពជេយ្យាសី”តិ តំ ឱវទិត្វា នគរា និក្ខមិត្វា អម្ពវនេ ឥសិបព្ពជ្ជំ បព្ពជិត្វា ចតុរាសីតិវស្សសហស្សានិ ចត្តារោ ព្រហ្មវិហារេ ភាវេត្វា ព្រហ្មលោកេ និព្ពត្តិ។ បុត្តោបិស្ស ឯតេនេវ ឧបាយេន បព្ពជិត្វា ព្រហ្មលោកបរាយណោ អហោសិ។ តថា តស្ស បុត្តោ, តថា តស្ស បុត្តោតិ ឯវំ ទ្វីហិ ឩនានិ ចតុរាសីតិខត្តិយសហស្សានិ សីសេ បលិតំ ទិស្វាវ ឥមស្មិំ អម្ពវនេ បព្ពជិត្វា ចត្តារោ ព្រហ្មវិហារេ ភាវេត្វា ព្រហ្មលោកេ និព្ពត្តឹសុ។

តេសំ សព្ពបឋមំ និព្ពត្តោ មឃទេវរាជា ព្រហ្មលោកេ ឋិតោវ អត្តនោ វំសំ ឱលោកេន្តោ ទ្វីហិ ឩនានិ ចតុរាសីតិខត្តិយសហស្សានិ បព្ពជិតានិ ទិស្វា តុដ្ឋមានសោ ហុត្វា “ឥតោ នុ ខោ បរំ បវត្តិស្សតិ, ន បវត្តិស្សតី”តិ ឱលោកេន្តោ អប្បវត្តនភាវំ ញត្វា “មម វំសំ អហមេវ ឃដេស្សាមី”តិ ចិន្តេត្វា តតោ ចវិត្វា មិថិលនគរេ រញ្ញោ អគ្គមហេសិយា កុច្ឆិម្ហិ បដិសន្ធឹ គណ្ហិត្វា ទសមាសច្ចយេន មាតុ កុច្ឆិតោ និក្ខមិ។ រាជា តស្ស នាមគ្គហណទិវសេ នេមិត្តកេ ព្រាហ្មណេ បក្កោសាបេត្វា បុច្ឆិ។ តេ តស្ស លក្ខណានិ ឱលោកេត្វា “មហារាជ, អយំ កុមារោ តុម្ហាកំ វំសំ ឃដេន្តោ ឧប្បន្នោ។ តុម្ហាកញ្ហិ វំសោ បព្ពជិតវំសោ, ឥមស្ស បរតោ នាគមិស្សតី”តិ វទឹសុ។ តំ សុត្វា រាជា “អយំ កុមារោ រថចក្កនេមិ វិយ មម វំសំ ឃដេន្តោ ជាតោ, តស្មា តស្ស ‘និមិកុមារោ’តិ នាមំ ករិស្សាមី”តិ ចិន្តេត្វា “និមិកុមារោ”តិស្ស នាមំ អកាសិ។

សោ ទហរកាលតោ បដ្ឋាយ ទានេ សីលេ ឧបោសថកម្មេ ច អភិរតោ អហោសិ។ អថស្ស បិតា បុរិមនយេនេវ បលិតំ ទិស្វា កប្បកស្ស គាមវរំ ទត្វា បុត្តស្ស រជ្ជំ និយ្យាទេត្វា អម្ពវនេ បព្ពជិត្វា ព្រហ្មលោកបរាយណោ អហោសិ។ និមិរាជា បន ទានជ្ឈាសយតាយ ចតូសុ នគរទ្វារេសុ នគរមជ្ឈេ ចាតិ បញ្ចសុ ឋានេសុ បញ្ច ទានសាលាយោ ការាបេត្វា មហាទានំ បវត្តេសិ។ ឯកេកាយ ទានសាលាយ សតសហស្សំ សតសហស្សំ កត្វា ទេវសិកំ បញ្ច បញ្ច កហាបណសតសហស្សានិ បរិច្ចជិ, និច្ចំ បញ្ច សីលានិ រក្ខិ, បក្ខទិវសេសុ ឧបោសថំ សមាទិយិ, មហាជនម្បិ ទានាទីសុ បុញ្ញេសុ សមាទបេសិ, សគ្គមគ្គំ អាចិក្ខិត្វា និរយភយេន តជ្ជេត្វា ធម្មំ ទេសេសិ។ តស្ស

ឱរាទេ បិតា មនុស្សា ទានាទីនិ បុញ្ញានិ កត្វា តតោ ចុតា ទេវលោកេ និព្ពត្តីសុ, ទេវលោកោ បរិបូរិ, និរយោ តុច្ឆោ វិយ អហោសិ។ តទា តាវតឹសភវនេ ទេវសង្ឃា សុធម្មាយំ ទេវសភាយំ សន្និបតិត្វា “អហោ, វត អម្ហាកំ អាចរិយោ និមិរាជា, តំ និស្សាយ មយំ ឥមំ ពុទ្ធញាណេនបិ អបរិច្ឆិន្ទនីយំ ទិព្ពសម្បត្តឹ អនុភវាមា”តិ វត្វា មហាសត្តស្ស គុណេ វណ្ណយឹសុ ។ មនុស្សលោកេបិ មហាសមុទ្ទបិដ្ឋេ អាសិត្តតេលំ វិយ មហាសត្តស្ស គុណកថា បត្ថរិ។ សត្ថា តមត្ថំ អាវិភូតំ កត្វា ភិក្ខុសង្ឃស្ស កថេន្តោ អាហ –

៤២១“អច្ឆេរំ វត លោកស្មឹ, ឧប្បជ្ជន្តិ វិចក្ខណា;
យទា អហុ និមិរាជា, បណ្ឌិតោ កុសលត្ថិកោ។

៤២២“រាជា សព្ពវិទេហានំ, អទា ទានំ អរិន្ទមោ;
តស្ស តំ ទទតោ ទានំ, សង្កប្បោ ឧទបជ្ជថ;
ទានំ វា ព្រហ្មចរិយំ វា, កតមំ សុ មហប្ផល”ន្តិ។

តត្ថ **យទា អហូ**តិ ភិក្ខវេ, យទា បណ្ឌិតោ អត្តនោ ច បរេសញ្ច កុសលត្ថិកោ និមិរាជា អហោសិ, តទា ទេវមនុស្សា “អច្ឆេរំ វត, ភោ, ឯវរូបាបិ នាម អនុប្បន្នេ ពុទ្ធញាណេ មហាជនស្ស ពុទ្ធកិច្ចំ សាធយមានា លោកស្មឹ វិចក្ខណា ឧប្បជ្ជន្តី”តិ ឯវំ តស្ស គុណកថំ កថេសុន្តិ អត្ថោ។ “យថា អហូ”តិបិ បាឋោ។ តស្សត្ថោ – យថា អហុ និមិរាជា បណ្ឌិតោ កុសលត្ថិកោយេវ, តថារូបា មហាជនស្ស ពុទ្ធកិច្ចំ សាធយមានា ឧប្បជ្ជន្តិ វិចក្ខណា។ យំ តេសំ ឧប្បន្នំ, តំ អច្ឆេរំ វត លោកស្មិន្តិ។ ឥតិ សត្ថា សយមេវ អច្ឆរិយជាតោ ឯវមាហ។ **សព្ពវិទេហាន**ន្តិ សព្ពវិទេហរដ្ឋវាសីនំ។ **កតមំ សូ**តិ ឯតេសុ ទ្វីសុ កតមំ នុ ខោ មហប្ផលន្តិ អត្ថោ។

សោ កិរ បន្នរសីឧបោសថទិវសេ ឧបោសថិកោ ហុត្វា សព្ពាភរណានិ ឱមុញ្ចិត្វា សិរិសយនបិដ្ឋេ និបន្នោវ ទ្វេ យាមេ និទ្ទំ ឱក្កមិត្វា បច្ឆិមយាមេ បពុទ្ធោ បល្លង្កំ អាភុជិត្វា “អហំ មហាជនស្ស អបរិមាណំ ទានម្បិ ទេមិ, សីលម្បិ រក្ខាមិ, ទានស្ស នុ ខោ មហន្តំ ផលំ, ឧទាហុ ព្រហ្មចរិយស្សា”តិ ចិន្តេត្វា អត្តនោ កង្ខំ ឆិន្ទិតុំ នាសក្ខិ។ តស្មឹ ខណេ សក្កស្ស ភវនំ ឧណ្ហាការំ ទស្សេសិ។ សក្កោ អាវជ្ជេន្តោ តំ តថា វិតក្កេន្តំ ទិស្វា “កង្ខមស្ស ឆិន្ទិស្សាមី”តិ ឯកកោវ សីឃំ អាគន្ត្វា សកលនិវេសនំ ឯកោភាសំ កត្វា សិរិគព្ភំ បវិសិត្វា ឱភាសំ ផរិត្វា អាកាសេ ឋត្វា តេន បុដ្ឋោ ព្យាកាសិ។ តមត្ថំ បកាសេន្តោ សត្ថា អាហ –

៤២៣“តស្ស សង្កប្បមញ្ញាយ, មឃវា ទេវកុញ្ជរោ;
សហស្សនេត្តោ បាតុរហុ, វណ្ណេន វិហនំ តមំ។

៤២៤“សលោមហដ្ឋោ មនុជិន្ទោ, វាសវំ អវចា និមិ;
ទេវតា នុសិ គន្ធព្ពោ, អទុ សក្កោ បុរិន្ទទោ។

៤២៥“ន ច មេ តាទិសោ វណ្ណោ, ទិដ្ឋោ វា យទិ វា សុតោ;
អាចិក្ខ មេ ត្វំ ភទ្ទន្តេ, កថំ ជានេមុ តំ មយំ។

៤២៦“សលោមហដ្ឋំ ញត្វាន, វាសវោ អវចា និមឹ;
សក្កោហមស្មិ ទេវិន្ទោ, អាគតោស្មិ តវន្តិកេ;
អលោមហដ្ឋោ មនុជិន្ទ, បុច្ឆ បញ្ហំ យមិច្ឆសិ។

៤២៧“សោ ច តេន កតោកាសោ, វាសវំ អវចា និមិ;
បុច្ឆាមិ តំ មហារាជ, សព្ពភូតានមិស្សរ;
‘ទានំ វា ព្រហ្មចរិយំ វា, កតមំសុ មហប្ផលំ’។

៤២៨“សោ បុដ្ឋោ នរទេវេន, វាសវោ អវចា និមឹ;
វិបាកំ ព្រហ្មចរិយស្ស, ជានំ អក្ខាសិជានតោ។

៤២៩“ហីនេន ព្រហ្មចរិយេន, ខត្តិយេ ឧបបជ្ជតិ;
មជ្ឈិមេន ច ទេវត្តំ, ឧត្តមេន វិសុជ្ឈតិ។

៤៣០“ន ហេតេ សុលភា កាយា, យាចយោគេន កេនចិ;
យេ កាយេ ឧបបជ្ជន្តិ, អនាគារា តបស្សិនោ”តិ។

តត្ថ **សលោមហដ្ឋោ**តិ ភិក្ខវេ, សោ និមិរាជា ឱភាសំ ទិស្វា អាកាសំ ឱលោកេន្តោ តំ ទិព្ពាភរណបដិមណ្ឌិតំ ទិស្វាវ ភយេន លោមហដ្ឋោ ហុត្វា "**ទេវតា នុសិ គន្ធព្ពោ**"តិអាទិនា បុច្ឆិ។ **អលោមហដ្ឋោ**តិ និព្ភយោ អហដ្ឋលោមោ ហុត្វា បុច្ឆ, មហារាជាតិ។ **វាសវំ អវចា**តិ តុដ្ឋមានសោ ហុត្វា សក្កំ អវោច។ **ជានំ អក្ខាសិ ជានតោ**តិ ភិក្ខវេ, សោ សក្កោ អតីតេ អត្តនា បច្ចក្ខតោ ទិដ្ឋបុព្ពំ ព្រហ្មចរិយស្ស វិបាកំ ជានន្តោ តស្ស អជានតោ អក្ខាសិ។

ហីនេនាតិអាទីសុ បុថុតិត្ថាយតនេ មេថុនវិរតិមត្តំ សីលំ ហីនំ នាម, តេន ខត្តិយកុលេ ឧបបជ្ជតិ។ ឈានស្ស ឧបចារមត្តំ មជ្ឈិមំ នាម, តេន ទេវត្តំ ឧបបជ្ជតិ។ អដ្ឋសមាបត្តិនិព្ពត្តនំ បន ឧត្តមំ នាម, តេន ព្រហ្មលោកេ និព្ពត្តតិ, តំ ពាហិរកា និព្ពានន្តិ កថេន្តិ។ តេនាហ "វិសុជ្ឈតី"តិ។ ឥមស្មិំ បន ពុទ្ធសាសនេ បរិសុទ្ធសីលស្ស ភិក្ខុនោ អញ្ញតរំ ទេវនិកាយំ បត្ថេន្តស្ស ព្រហ្មចរិយចេតនា ហីនតាយ ហីនំ នាម, តេន យថាបត្ថិតេ ទេវលោកេ និព្ពត្តតិ។ បរិសុទ្ធសីលស្ស ភិក្ខុនោ អដ្ឋសមាបត្តិនិព្ពត្តនំ មជ្ឈិមំ នាម, តេន ព្រហ្មលោកេ និព្ពត្តតិ ។ បរិសុទ្ធសីលស្ស វិបស្សនំ វឌ្ឍេត្វា អរហត្តប្បត្តិ ឧត្តមំ នាម, តេន វិសុជ្ឈតីតិ ។ ឥតិ សក្កោ "មហារាជ, ទានតោ សតគុណេន សហស្សគុណេន សតសហស្សគុណេន ព្រហ្មចរិយវាសោវ មហប្ផលោ"តិ វណ្ណេតិ។ **កាយា**តិ ព្រហ្មឃដា។ **យាចយោគេនា**តិ យាចនយុត្តកេន យញ្ញយុត្តកេន វាតិ ឧភយត្ថាបិ ទាយកស្សេវេតំ នាមំ។ **តបស្សិនោ**តិ តបនិស្សិតកា។

ឥមាយ គាថាយ ព្រហ្មចរិយវាសស្សេវ មហប្ផលភាវំ ទីបេត្វា ឥទានិ យេ អតីតេ មហាទានំ ទត្វា កាមាវចរំ អតិក្កមិតុំ នាសក្ខឹសុ, តេ រាជានោ ទស្សេន្តោ អាហ –

៤៣១. "ទុទីបោ សាគរោ សេលោ, មុជកិន្ទោ ភគីរសោ;
ឧសិន្ទរោ កស្សបោ ច, អសកោ ច បុថុជ្ជនោ។

៤៣២. "ឯតេ ចញ្ញេ ច រាជានោ, ខត្តិយា ព្រាហ្មណា ពហូ;
បុថុយញ្ញំ យជិត្វាន, បេតត្តំ នាតិវត្តិសុ"ន្តិ។

តស្សត្ថោ – មហារាជ, បុព្ពេ ពារាណសិយំ ទុទីបោ នាម រាជា ទានំ ទត្វា មរណចក្កេន ឆិន្នោ កាមាវចរេយេវ និព្ពត្តិ។ តថា សាគរាទយោ អដ្ឋាតិ ឯតេ ច អញ្ញេ ច ពហូ រាជានោ ចេវ ខត្តិយា ព្រាហ្មណា ច បុថុយញ្ញំ យជិត្វាន អនេកប្បការំ ទានំ ទត្វា កាមាវចរភូមិសង្ខាតំ បេតត្តំ នាតិវត្តឹសូតិ អត្ថោ។ កាមាវចរទេវតា ហិ រូបាទិនោ កិលេសវត្ថុស្ស ការណា បរំ បច្ចាសីសនតោ កបណតាយ "បេតា"តិ វុច្ចន្តិ។ វុត្តម្បិ ចេតំ –

"យេ អទុតិយា ន រមន្តិ ឯកិកា, វិវេកជំ យេ ន លភន្តិ បីតឹ;
កិញ្ចាបិ តេ ឥន្ទសមានភោគា, តេ វេ បរាធីនសុខា វរាកា"តិ។

ឯវម្បិ ទានផលតោ ព្រហ្មចរិយផលស្សេវ មហន្តភាវំ ទស្សេត្វា ឥទានិ ព្រហ្មចរិយវាសេន បេតភាវនំ អតិក្កមិត្វា ព្រហ្មលោកេ និព្ពត្តតាបសេ ទស្សេន្តោ អាហ –

៤៣៣. "អថ យីមេ អវត្តឹសុ, អនាគារា តបស្សិនោ;
សត្តិសយោ យាមហនុ, សោមយាមោ មនោជវោ។

៤៣៤. "សមុទ្ទោ មាឃោ ភរតោ ច, ឥសិ កាលបុរក្ខតោ;
អង្គីរសោ កស្សបោ ច, កិសវច្ឆោ អកត្តិ ចា"តិ។

តត្ថ **អវត្តឹសូ**តិ កាមាវចរំ អតិក្កមឹសុ។ **តបស្សិនោ**តិ សីលតបញ្ចេវ សមាបត្តិតបញ្ច និស្សិតា។ **សត្តិសយោ**តិ យាមហនុអាទយោ សត្ត ភាតរោវ សន្ធាយាហ។ អង្គីរសាទីហិ ចតូហិ សទ្ធឹ ឯកាទសេតេ អវត្តឹសុ អតិក្កមឹសូតិ អត្ថោ។

ឯវំ តាវ សុតវសេនេវ ទានផលតោ ព្រហ្មចរិយវាសស្សេវ មហប្ផលតំ វណ្ណេត្វា ឥទានិ អត្តនា ទិដ្ឋបុព្ពំ អាហរន្តោ អាហ –

៤៣៥. "ឧត្តរេន នទី សីទា, គម្ភីរា ទុរតិក្កមា;
នឡគ្គិវណ្ណា ជោតន្តិ, សទា កញ្ចនបព្ពតា។

៤៣៦. បរូឡ្ហកច្ឆា តគរា, រូឡ្ហកច្ឆា វនា នគា;
តត្រាសុំ ទសសហស្សា, បោរាណា ឥសយោ បុរេ។

៤៣៧. "អហំ សេដ្ឋោស្មិ ទានេន, សំយមេន ទមេន ច;
អនុត្តរំ វតំ កត្វា, បកិរចារី សមាហិតោ។

៤៣៨. "ជាតិមន្តំ អជច្ចញ្ច, អហំ ឧជុគតំ នរំ;
អតិវេលំ នមស្សិស្សំ, កម្មពន្ធូ ហិ មាណវា។

៤៣៩. "សព្ពេ វណ្ណា អធម្មដ្ឋា, បតន្តិ និរយំ អធោ;
សព្ពេ វណ្ណា វិសុជ្ឈន្តិ, ចរិត្វា ធម្មមុត្តម"ន្តិ។

តត្ថ **ឧត្តរេនា**តិ មហារាជ, អតីតេ ឧត្តរហិមវន្តេ ទ្វិន្នំ សុវណ្ណបព្ពតានំ អន្តរេ បវត្តា សីទា នាម នទី គម្ភីរា នាវាហិបិ ទុរតិក្កមា អហោសិ។ កិំ ការណា? សា ហិ អតិសុខុមោទកា, សុខុមត្តា ឧទកស្ស អន្តមសោ មោរបិញ្ឆមត្តម្បិ តត្ថ បតិតំ នំ សណ្ឋាតិ, ឱសីទិត្វា ហេដ្ឋាតលមេវ គច្ឆតិ។ តេនេវ សា សីទា នាម អហោសិ។ តេ បន តស្សា តីរេសុ កញ្ចនបព្ពតា សទា នឡគ្គិវណ្ណា ហុត្វា ជោតន្តិ ឱភាសន្តិ។ **បរូឡ្ហកច្ឆា តគរា**តិ តស្សា បន នទិយា តីរេ កច្ឆា បរូឡ្ហតគរា អហេសុំ តគរគន្ធសុគន្ធិនោ។ **រូឡ្ហកច្ឆា វនា នគា**តិ យេ តត្ថ អញ្ញេបិ បព្ពតា, តេសម្បិ អន្តរេ កច្ឆា រូឡ្ហវនា អហេសុំ, បុប្ផផលូបគរុក្ខសញ្ឆន្នាតិ អត្ថោ។ **តត្រាសុ**ន្តិ តស្មិំ ឯវំ រមណីយេ ភូមិភាគេ ទស សហស្សា ឥសយោ អហេសុំ។ តេ សព្ពេបិ អភិញ្ញាសមាបត្តិលាភិនោវ។ តេសុ ភិក្ខាចារវេលាយ កេចិ ឧត្តរកុរុំ គច្ឆន្តិ, កេចិ មហាជម្ពុទីបេ ជម្ពុផលំ អាហរន្តិ, កេចិ ហិមវន្តេយេវ មធុរផលាផលានិ អាហរិត្វា ខាទន្តិ, កេចិ ជម្ពុទីបតលេ តំ តំ នគរំ គច្ឆន្តិ។ ឯកោបិ រសតណ្ហាភិភូតោ នត្ថិ, ឈានសុខេនេវ វីតិនាមេន្តិ។ តទា ឯកោ តាបសោ អាកាសេន ពារាណសឹ គន្ត្វា សុនិវត្ថោ សុបារុតោ បិណ្ឌាយ ចរន្តោ បុរោហិតស្ស គេហទ្វារំ បាបុណិ។ សោ តស្ស ឧបសមេ បសីទិត្វា អន្តោនិវេសនំ អានេត្វា ភោជេត្វា កតិបាហំ បដិជគ្គន្តោ វិស្សាសេ ឧប្បន្នេ "ភន្តេ, តុម្ហេ កុហឹ វសថា"តិ បុច្ឆិ។ "អសុកដ្ឋានេ នាមាវុសោ"តិ។ "កិំ បន តុម្ហេ ឯកកោវ តត្ថ វសថ, ឧទាហុ អញ្ញេបិ អត្ថី"តិ? "កិំ វទេសិ, អាវុសោ, តស្មឹ បទេសេ ទសសហស្សា ឥសយោ វសន្តិ, សព្ពេវ អភិញ្ញាសមាបត្តិលាភិនោ"តិ។ តស្ស តេសំ គុណំ សុត្វា បព្ពជ្ជាយ ចិត្តំ នមិ។ អថ នំ សោ អាហ – "ភន្តេ, មម្បិ តត្ថ នេត្វា បព្ពាជេថា"តិ។ "អាវុសោ, ត្វំ រាជបុរិសោ, ន តំ សក្កា បព្ពាជេតុ"ន្តិ។ "តេន ហិ, ភន្តេ, អជ្ជាហំ រាជានំ អាបុច្ឆិស្សាមិ, តុម្ហេ ស្វេបិ អាគច្ឆេយ្យាថា"តិ។ សោ អធិវាសេសិ។

ឥតរោបិ ភុត្តបាតរាសោ រាជានំ ឧបសង្កមិត្វា "ឥច្ឆាមហំ, ទេវ , បព្ពជិតុ"ន្តិ អាហ។ "កិំ ការណា បព្ពជិស្សសី"តិ? "កាមេសុ ទោសំ នេក្ខម្មេ ច អានិសំសំ ទិស្វា"តិ។ "តេន ហិ បព្ពជាហិ, បព្ពជិតោបិ មំ ទស្សេយ្យាសី"តិ។ សោ "សាធូ"តិ សម្បដិច្ឆិត្វា អត្តនោ គេហំ គន្ត្វា បុត្តទារំ អនុសាសិត្វា សព្ពំ សាបតេយ្យំ ទស្សេត្វា អត្តនោ បព្ពជិតបរិក្ខារំ គហេត្វា តាបសស្ស អាគមនមគ្គំ ឱលោកេន្តោវ និសីទិ។ តាបសោបិ តថេវ អាកាសេនាគន្ត្វា អន្តោនគរំ បវិសិត្វា តស្ស គេហំ បាវិសិ។ សោ តំ សក្កច្ចំ បរិវិសិត្វា "ភន្តេ, មយា កថំ កាតព្ព"ន្តិ អាហ។ សោ តំ ពហិនគរំ នេត្វា ហត្ថេ អាទាយ អត្តនោ អានុភាវេន តត្ថ នេត្វា បព្ពាជេត្វា បុនទិវសេ តំ តត្ថេវ ឋបេត្វា ភត្តំ អាហរិត្វា ទត្វា កសិណបរិកម្មំ អាចិក្ខិ។ សោ កតិបាហេនេវ អភិញ្ញាសមាបត្តិយោ និព្ពត្តេត្វា សយមេវ បិណ្ឌាយ ចរតិ។

សោ អបរភាគេ "អហំ រញ្ញោ អត្តានំ ទស្សេតុំ បដិញ្ញំ អទាសឹ, ទស្សេស្សាមស្ស អត្តាន"ន្តិ ចិន្តេត្វា តាបសេ វន្ទិត្វា អាកាសេន ពារាណសឹ គន្ត្វា ភិក្ខំ ចរន្តោ រាជទ្វារំ បាបុណិ។ រាជា តំ ទិស្វា សញ្ជានិត្វា អន្តោនិវេសនំ បវេសេត្វា សក្ការំ កត្វា "ភន្តេ, កុហឹ វសថា"តិ បុច្ឆិ។ "ឧត្តរហិមវន្តបទេសេ កញ្ចនបព្ពតន្តរេ បវត្តាយ សីទានទិយា តីរេ, មហារាជា"តិ។ "កិំ បន, ភន្តេ, ឯកកោវ តត្ថ វសថ, ឧទាហុ អញ្ញេបិ អត្ថី"តិ។ "កិំ វទេសិ, មហារាជ, តត្ថ ទសសហស្សា ឥសយោ វសន្តិ, សព្ពេវ អភិញ្ញាសមាបត្តិលាភិនោ"តិ? រាជា តេសំ គុណំ សុត្វា សព្ពេសំ ភិក្ខំ ទាតុកាមោ អហោសិ។ អថ នំ រាជា អាហ – "ភន្តេ, អហំ តេសំ ឥសីនំ ភិក្ខំ ទាតុកាមោម្ហិ, កិំ ករោមី"តិ? "មហារាជ, តេ ឥសយោ ជិវ្ហាវិញ្ញេយ្យរសេ អគិទ្ធា, ន សក្កា ឥធានេតុ"ន្តិ។ "ភន្តេ, តុម្ហេ និស្សាយ តេ ភោជេស្សាមិ, ឧបាយំ មេ អាចិក្ខថា"តិ។ "តេន ហិ, មហារាជ, សចេ តេសំ ទានំ ទាតុកាមោសិ, ឥតោ និក្ខមិត្វា សីទានទីតីរេ វសន្តោ តេសំ ទានំ ទេហី"តិ។

សោ "សាធូ"តិ សម្បដិច្ឆិត្វា សព្ពូបករណានិ គាហាបេត្វា ចតុរង្គិនិយា សេនាយ សទ្ធឹ និក្ខមិត្វា អត្តនោ រជ្ជសីមំ បាបុណិ។ អថ នំ តាបសោ អត្តនោ អានុភាវេន សទ្ធឹ សេនាយ សីទានទីតីរំ នេត្វា នទីតីរេ ខន្ធាវារំ ការាបេត្វា អាកាសេន អត្តនោ វសនដ្ឋានំ គន្ត្វា បុនទិវសេ បច្ចាគមិ។ អថ នំ រាជា សក្កច្ចំ ភោជេត្វា "ស្វេ,

ភន្តេ, ទសសហស្សេ ឥសយោ អាទាយ ឥធេវ អាគច្ឆថា”តិ អាហ។ សោ “សាធូ”តិ សម្បដិច្ឆិត្វា គន្ត្វា បុនទិវសេ ភិក្ខាចារវេលាយ តេសំ ឥសីនំ អារោចេសិ “មារិសា, ពារាណសិរាជា ‘តុម្ហាកំ ភិក្ខំ ទស្សាមី’តិ អាគន្ត្វា សីទានទីតីរេ និសិន្នោ ស្វេ វោ និមន្តេតិ, តស្សានុកម្បាយ ខន្ធាវារំ គន្ត្វា ភិក្ខំ គណ្ហថា”តិ។ តេ “សាធូ”តិ សម្បដិច្ឆិត្វា អាកាសេន គន្ត្វា ខន្ធាវារស្ស អវិទូរេ ឱតរិំសុ។ រាជា តេ ទិស្វា បច្ចុគ្គមនំ កត្វា ខន្ធាវារំ បវេសេត្វា បញ្ញត្តាសនេសុ និសីទាបេត្វា ឥសិគណំ បណីតេនាហារេន សន្តប្បេត្វា តេសំ ឥរិយាបថេ បសន្នោ ស្វាតនាយបិ និមន្តេសិ។ ឯតេនុបាយេន ទសន្នំ តាបសសហស្សានំ ទសវស្សសហស្សានិ ទានំ អទាសិ។ ទទន្តោ ច តស្មិំយេវ បទេសេ នគរំ មាបេត្វា សស្សកម្មំ ការេសិ។ ន ខោ បន, មហារាជ, តទា សោ រាជា អញ្ញោ អហោសិ, អថ ខោ **អហំ សេដ្ឋោស្មិ ទានេន,** អហមេវ ហិ តទា ទានេន សេដ្ឋោ ហុត្វា តំ មហាទានំ ទត្វា ឥមំ បេតលោកំ អតិក្កមិត្វា ព្រហ្មលោកេ និព្ពត្តិតុំ នាសក្ខិំ។ មយា ទិន្នំ បន ទានំ ភុញ្ជិត្វា សព្ពេវ តេ តាបសា កាមាវចរំ អតិក្កមិត្វា ព្រហ្មលោកេ និព្ពត្តា, តមិនាបេតំ វេទិតព្ពំ “ព្រហ្មចរិយវាសោវ មហប្ផលោ”តិ។

ឯវំ ទានេន អត្តនោ សេដ្ឋភាវំ បកាសេត្វា ឥតរេហិ តីហិ បទេហិ តេសំ ឥសីនំ គុណំ បកាសេតិ។ តត្ថ **សំយមេនា**តិ សីលេន។ **ទមេនា**តិ ឥន្ទ្រិយទមេន។ **អនុត្តរន្តិ** ឯតេហិ គុណេហិ និរន្តរំ ឧត្តមំ វតំ សមាទានំ ចរិត្វា។ **បកិរចារី**តិ គណំ បកិរិត្វា បដិក្ខិបិត្វា បហាយ ឯកចារិកេ, ឯកីភាវំ គតេតិ អត្ថោ។ **សមាហិតេ**តិ ឧបចារប្បនាសមាធីហិ សមាហិតចិត្តេ។ ឯវរូបេ អហំ តបស្សិនោ ឧបដ្ឋហិន្តិ ទស្សេតិ។ **អហំ ឧជុគត**ន្តិ អហំ, មហារាជ, តេសំ ទសសហស្សានំ ឥសីនំ អន្តរេ កាយវង្កាទីនំ អភាវេន ឧជុគតំ ឯកម្បិ នរំ ហីនជច្ចោ វា ហោតុ ជាតិសម្បន្នោ វា, ជាតិំ អវិចារេត្វា តេសំ គុណេសុ បសន្នមានសោ ហុត្វា សព្ពមេវ អតិវេលំ នមស្សិស្សំ, និច្ចកាលមេវ នមស្សិស្សន្តិ វទតិ។ កិំ ការណា? **កម្មពន្ធូ ហិ មាណវា**តិ, សត្តា ហិ នាមេតេ កម្មពន្ធូ កម្មបដិសរណា, តេនេវ ការណេន សព្ពេ វណ្ណាតិ វេទិតព្ពា។

ឯវញ្ច បន វត្វា “កិញ្ចាបិ, មហារាជ, ទានតោ ព្រហ្មចរិយមេវ មហប្ផលំ, ទ្វេបិ បនេតេ មហាបុរិសវិតក្កាវ, តស្មា ទ្វីសុបិ អប្បមត្តោវ ហុត្វា ទានញ្ច ទេហិ, សីលញ្ច រក្ខាហី”តិ តំ ឱវទិត្វា សកដ្ឋានមេវ គតោ។ តមត្ថំ បកាសេន្តោ សត្ថា អាហ –

៤៤០“ឥទំ វត្វាន មឃវា, ទេវរាជា សុជម្បតិ;
វេទេហមនុសាសិត្វា, សគ្គកាយំ អបក្កមី”តិ។

តត្ថ **អបក្កមី**តិ បក្កមិ, សុធម្មាទេវសភាយំ និសិន្នមេវ អត្តានំ ទស្សេសីតិ អត្ថោ។

អថ នំ ទេវគណា អាហំសុ “មហារាជ, ននុ ន បញ្ញាយិត្ថ, កុហិំ គតត្ថា”តិ? “មារិសា មិថិលាយំ និមិរញ្ញោ ឯកា កង្ខា ឧប្បជ្ជិ, តស្ស បញ្ហំ កថេត្វា តំ រាជានំ និក្កង្ខំ កត្វា អាគតោម្ហី”តិ វត្វា បុន តំ ការណំ គាថាយ កថេតុំ អាហ –

៤៤១“ឥមំ ភោន្តោ និសាមេថ, យាវន្តេត្ថ សមាគតា;
ធម្មិកានំ មនុស្សានំ, វណ្ណំ ឧច្ចាវចំ ពហុំ។

៤៤២“យថា អយំ និមិរាជា, បណ្ឌិតោ កុសលត្ថិកោ;
រាជា សព្ពវិទេហានំ, អទា ទានំ អរិន្ទមោ។

៤៤៣“តស្ស តំ ទទតោ ទានំ, សង្កប្បោ ឧទបជ្ជថ;
ទានំ វា ព្រហ្មចរិយំ វា, កតមំ សុ មហប្ផល”ន្តិ។

តត្ថ **ឥម**ន្តិ ធម្មិកានំ កល្យាណធម្មានំ មនុស្សានំ មយា វុច្ចមានំ សីលវសេន ឧច្ចំ ទានវសេន អវចំ ពហុំ ឥមំ វណ្ណំ និសាមេថ សុណាថាតិ អត្ថោ។ **យថា អយ**ន្តិ អយំ និមិរាជា យថា អតិវិយ បណ្ឌិតោតិ។

ឥតិ សោ អបរិហាបេត្វា រញ្ញោ វណ្ណំ កថេសិ។ តំ សុត្វា ទេវសង្ឃា រាជានំ ទដ្ឋុកាមា ហុត្វា “អម្ហាកំ និមិរាជា អាចរិយោ, តស្សោវាទេ ឋត្វា តំ និស្សាយ អម្ហេហិ អយំ ទិព្ពសម្បត្តិ លទ្ធា, មយំ ទដ្ឋុកាមម្ហា, តំ បក្កោសាបេហិ, មហារាជា”តិ វទិំសុ។ សក្កោ “សាធូ”តិ សម្បដិច្ឆិត្វា មាតលិំ បក្កោសាបេត្វា “សម្ម មាតលិ, វេជយន្តរថំ យោជេត្វា មិថិលំ គន្ត្វា និមិរាជានំ ទិព្ពយានេ អារោបេត្វា អានេហី”តិ អាហ។ សោ “សាធូ”តិ សម្បដិច្ឆិត្វា រថំ យោជេត្វា បាយាសិ។ សក្កស្ស បន ទេវេហិ សទ្ធិំ កថេន្តស្ស មាតលិំ អាណាបេន្តស្ស ច រថំ យោជេន្តស្ស ច មនុស្សគណនាយ មាសោ អតិក្កន្តោ។ ឥតិ និមិរញ្ញោ បុណ្ណមាយំ ឧបោសថិកស្ស បាចីនសីហបញ្ជរំ វិវរិត្វា មហាតលេ និសីទិត្វា អមច្ចគណបរិវុតស្ស សីលំ បច្ចវេក្ខន្តស្ស បាចីនលោកធាតុតោ ឧគ្គច្ឆន្តេន ចន្ទមណ្ឌលេន សទ្ធិំយេវ

សោ រថោ បញ្ញាយតិ។ មនុស្សា ភុត្តសាយមាសា ឃរទ្វារេសុ និសីទិត្វា សុខកថំ កថេន្តា “អជ្ជ ទ្វេ ចន្ទា ឧគ្គតា”តិ អាហំសុ។ អថ នេសំ សល្លបន្តានញ្ញេវ រថោ បាកដោ អហោសិ។ មហាជនោ “នាយំ, ចន្ទោ, រថោ”តិ វត្វា អនុក្កមេន សិន្ធវសហស្សយុត្តេ មាតលិសង្គាហកេ វេជយន្តរថេ ច បាកដេ ជាតេ “កស្ស នុ ខោ ឥទំ ទិព្ពយានំ អាគច្ឆតី”តិ ចិន្តេត្វា “ន កស្សចិ អញ្ញស្ស, អម្ហាកំ រាជា ធម្មិកោ, សក្កេន វេជយន្តរថោ បេសិតោ ភវិស្សតិ, អម្ហាកំ រញ្ញោវ អនុច្ឆវិកោ”តិ តុដ្ឋប្បហដ្ឋោ គាថមាហ –

៤៤៤. “អព្ភុតោ វត លោកស្មិំ, ឧប្បជ្ជិ លោមហំសនោ;
ទិព្ពោ រថោ បាតុរហុ, វេទេហស្ស យសស្សិនោ”តិ។

តត្ថ **អព្ភុតោ**តិ អភូតបុព្ពោ។ អច្ឆរិយោតិ តេ វិម្ហយវសេនេវមាហំសុ។

តស្ស បន មហាជនស្ស ឯវំ កថេន្តស្សេវ មាតលិ វាតវេគេន អាគន្ត្វា រថំ និវត្តេត្វា សីហបញ្ជរឧម្មារេ បច្ឆាភាគេន ឋបេត្វា អារោហណសជ្ជំ កត្វា អារោហណត្ថាយ រាជានំ និមន្តេសិ ។ តមត្ថំ បកាសេន្តោ សត្ថា អាហ –

៤៤៥. “ទេវបុត្តោ មហិទ្ធិកោ, មាតលិ ទេវសារថិ;
និមន្តយិត្ថ រាជានំ, វេទេហំ មិថិលគ្គហំ។

៤៤៦. “ឯហិមំ រថមារុយ្ហ, រាជសេដ្ឋ ទិសម្បតិ;
ទេវា ទស្សនកាមា តេ, តាវតិំសា សឥន្ទកា;
សរមានា ហិ តេ ទេវា, សុធម្មាយំ សមច្ឆរេ”តិ។

តត្ថ **មិថិលគ្គហ**ន្តិ មិថិលាយំ បតិដ្ឋិតគេហំ, ចតូហិ វា សង្គហវត្ថូហិ មិថិលាយំ សង្គាហកំ។ **សមច្ឆរេ**តិ តវេវ គុណកថំ កថេន្តា និសិន្នាតិ។

តំ សុត្វា រាជា “អទិដ្ឋបុព្ពំ ទេវលោកញ្ច បស្សិស្សាមិ, មាតលិស្ស ច មេ សង្គហោ កតោ ភវិស្សតិ, គច្ឆិស្សាមី”តិ ចិន្តេត្វា អន្តេបុរញ្ច មហាជនញ្ច អាមន្តេត្វា “អហំ នចិរស្សេវ អាគមិស្សាមិ, តុម្ហេ អប្បមត្តា ទានាទីនិ បុញ្ញានិ ករោថា”តិ វត្វា រថំ អភិរុហិ។ តមត្ថំ បកាសេន្តោ សត្ថា អាហ –

៤៤៧. “តតោ រាជា តរមានោ, វេទេហោ មិថិលគ្គហោ;
អាសនា វុដ្ឋហិត្វាន, បមុខោ រថមារុហិ។

៤៤៨. “អភិរូឡ្ហំ រថំ ទិព្ពំ, មាតលិ ឯតទព្រវិ;
កេន តំ នេមិ មគ្គេន, រាជសេដ្ឋ ទិសម្បតិ;
យេន វា បាបកម្មន្តា, បុញ្ញកម្មា ច យេ នរា”តិ។

តត្ថ **បមុខោ**តិ ឧត្តមោ, អភិមុខោ វា, មហាជនស្ស បិដ្ឋិំ ទត្វា អារូឡ្ហោតិ អត្ថោ។ **យេន វា**តិ យេន មគ្គេន គន្ត្វា យត្ថ បាបកម្មន្តា វសន្តិ, តំ ឋានំ សក្កា ទដ្ឋុំ, យេន វា គន្ត្វា យេ បុញ្ញកម្មា នរា វសន្តិ, តេសំ ឋានំ សក្កា ទដ្ឋុំ, ឯតេសុ ទ្វីសុ កេន មគ្គេន តំ នេមិ។ ឥទំ សោ សក្កេន អនាណត្តោបិ អត្តនោ ទូតវិសេសទស្សនត្ថំ អាហ។

អថ នំ រាជា “មយា ទ្វេ ឋានានិ អទិដ្ឋបុព្ពានិ, ទ្វេបិ បស្សិស្សាមី”តិ ចិន្តេត្វា អាហ –

៤៤៩. “ឧភយេនេវ មំ នេហិ, មាតលិ ទេវសារថិ;
យេន វា បាបកម្មន្តា, បុញ្ញកម្មា ច យេ នរា”តិ។

តតោ មាតលិ “ទ្វេបិ ឯកបហារេនេវ ន សក្កា ទស្សេតុំ, បុច្ឆិស្សាមិ ន”ន្តិ បុច្ឆន្តោ បុន គាថមាហ –

៤៥០. “កេន តំ បឋមំ នេមិ, រាជសេដ្ឋ ទិសម្បតិ;
យេន វា បាបកម្មន្តា, បុញ្ញកម្មា ច យេ នរា”តិ។

និរយកណ្ឌំ

តតោ រាជា “អហំ អវស្សំ ទេវលោកំ គមិស្សាមិ, និរយំ តាវ បស្សិស្សាមី”តិ ចិន្តេត្វា អនន្តរំ គាថមាហ –

៤៥១.“និរយេ តាវ បស្សាមិ, អាវាសេ បាបកម្មិនំ;
ឋានានិ លុទ្ទកម្មានំ, ទុស្សីលានញ្ច យា គតី”តិ។

តត្ថ **យា គតី**តិ យា ឯតេសំ និព្ពត្តិ, តញ្ច បស្សាមីតិ។

អថស្ស វេតរណិំ នទិំ តាវ ទស្សេសិ។ តមត្ថំ បកាសេន្តោ សត្ថា អាហ –

៤៥២.“ទស្សេសិ មាតលិ រញ្ញោ, ទុគ្គំ វេតរណិំ នទិំ;
កុថិតំ ខារសំយុត្តំ, តត្តំ អគ្គិសិខូបម”ន្តិ។

តត្ថ **វេតរណិ**ន្តិ ភិក្ខវេ, មាតលិ រញ្ញោ កថំ សុត្វា និរយាភិមុខំ រថំ បេសេត្វា កម្មបច្ចយេ ឧតុនា សមុដ្ឋិតំ វេតរណិំ នទិំ តាវ ទស្សេសិ។ តត្ថ និរយបាលា ជលិតានិ អសិសត្តិតោមរភិន្ទិវាលមុគ្គរាទីនិ អាវុធានិ គហេត្វា នេរយិកសត្តេ បហរន្តិ វិជ្ឈន្តិ វិហេឋេន្តិ។ តេ តំ ទុក្ខំ អសហន្តា វេតរណិយំ បតន្តិ។ សា ឧបរិ ភិន្ទិវាលប្បមាណាហិ សកណ្ដកាហិ វេត្តលតាហិ សញ្ឆន្នា។ តេ តត្ថ ពហូនិ វស្សសហស្សានិ បច្ចិំសុ។ តេសុ បជ្ជលន្តេសុ ខុរធារាតិខិណេសុ កណ្ដកេសុ ខណ្ឌាខណ្ឌិកា ហោន្តិ។ តេសំ ហេដ្ឋា តាលក្ខន្ធប្បមាណានិ បជ្ជលិតអយសូលានិ ឧដ្ឋហន្តិ។ នេរយិកសត្តា ពហុំ អទ្ធានំ វីតិនាមេត្វា វេត្តលតាហិ គឡិត្វា សូលេសុ បតិត្វា វិទ្ធសរីរា សូលេសុ អាវុណិតមច្ឆា វិយ ចិរំ បច្ចន្តិ។ តានិ សូលានិបិ បជ្ជលន្តិ, នេរយិកសត្តាបិ បជ្ជលន្តិ។ សូលានំ ហេដ្ឋា ឧទកបិដ្ឋេ ជលិតានិ ខុរធារាសទិសានិ តិខិណានិ អយោបោក្ខរបត្តានិ ហោន្តិ។ តេ សូលេហិ គឡិត្វា អយបោក្ខរបត្តេសុ បតិត្វា ចិរំ ទុក្ខវេទនំ អនុភវន្តិ។ តតោ ខារោទកេ បតន្តិ, ឧទកំ បជ្ជលតិ, នេរយិកសត្តាបិ បជ្ជលន្តិ, ធូមោបិ ឧដ្ឋហតិ។ ឧទកស្ស បន ហេដ្ឋា នទីតលំ ខុរធារាហិ សញ្ឆន្នំ។ តេ “ហេដ្ឋា នុ ខោ កីទិស”ន្តិ ឧទកេ និមុជ្ជិត្វា ខុរធារាសុ ខណ្ឌាខណ្ឌិកា ហោន្តិ។ តេ តំ មហាទុក្ខំ អធិវាសេតុំ អសក្កោន្តា មហន្តំ ភេរវំ វិរវន្តា វិចរន្តិ។ កទាចិ អនុសោតំ វុយ្ហន្តិ, កទាចិ បដិសោតំ។ អថ នេ តីរេ ឋិតា និរយបាលា ឧសុសត្តិតោមរាទីនិ ខិបិត្វា មច្ឆេ វិយ វិជ្ឈន្តិ។ តេ ទុក្ខវេទនាប្បត្តា មហាវិរវំ រវន្តិ។ អថ នេ បជ្ជលិតេហិ អយពឡិសេហិ ឧទ្ធរិត្វា បរិកឌ្ឍិត្វា បជ្ជលិតអយបថវិយំ និបជ្ជាបេត្វា តេសំ មុខេ តត្តំ អយោគុឡំ បក្ខិបន្តិ។

ឥតិ និមិរាជា វេតរណិយំ មហាទុក្ខបីឡិតេ នេរយិកសត្តេ ទិស្វា ភីតតសិតោ សង្កម្បិតហទយោ ហុត្វា “កិំ នាមេតេ សត្តា បាបកម្មំ អកំសូ”តិ មាតលិំ បុច្ឆិ។ សោបិស្ស ព្យាកាសិ។ តមត្ថំ បកាសេន្តោ អាហ –

៤៥៣.“និមី ហវេ មាតលិមជ្ឈភាសថ, ទិស្វា ជនំ បតមានំ វិទុគ្គេ;
ភយញ្ហិ មំ វិន្ទតិ សូត ទិស្វា, បុច្ឆាមិ តំ មាតលិ ទេវសារថិ;
ឥមេ នុ មច្ចា កិមកំសុ បាបំ, យេមេ ជនា វេតរណិំ បតន្តិ។

៤៥៤.“តស្ស បុដ្ឋោ វិយាកាសិ, មាតលិ ទេវសារថិ;
វិបាកំ បាបកម្មានំ, ជានំ អក្ខាសិជានតោ។

៤៥៥.“យេ ទុព្ពលេ ពលវន្តា ជីវលោកេ, ហឹសន្តិ រោសេន្តិ សុបាបធម្មា;
តេ លុទ្ទកម្មា បសវេត្វ បាបំ, តេមេ ជនា វេតរណិំ បតន្តី”តិ។

តត្ថ **វិន្ទតី**តិ អហំ អត្តនោ អនិស្សរោ ហុត្វា ភយសន្តកោ វិយ ជាតោ។ **ទិស្វា**តិ បតមានំ ទិស្វា។ **ជាន**ន្តិ ភិក្ខវេ, សោ មាតលិ សយំ ជានន្តោ តស្ស អជានតោ អក្ខាសិ។ **ទុព្ពលេ**តិ សរីរពលភោគពលអាណាពលវិរហិតេ។ **ពលវន្តា**តិ តេហិ ពលេហិ សមន្នាគតា។ **ហឹសន្តី**តិ បាណិប្បហារាទីហិ កិលមេន្តិ។ **រោសេន្តី**តិ នានប្បការេហិ អក្កោសវត្ថូហិ អក្កោសន្តិ ឃដេន្តិ។ **បសវេត្វា**តិ ជនេត្វា, កត្វាតិ អត្ថោ។

ឯវំ មាតលិ តស្ស បញ្ហំ ព្យាករិត្វា រញ្ញា វេតរណិនិរយេ ទិដ្ឋេ តំ បទេសំ អន្តរធាបេត្វា បុរតោ រថំ បេសេត្វា សុនខាទីហិ ខាទនដ្ឋានំ ទស្សេត្វា តំ ទិស្វា ភីតេន រញ្ញា បញ្ហំ បុដ្ឋោ ព្យាកាសិ។ តមត្ថំ បកាសេន្តោ សត្ថា អាហ –

៤៥៦.“សាមា ច សោណា សពលា ច គិជ្ឈា, កាកោលសង្ឃា អទន្តិ ភេរវា;
ភយញ្ហិ មំ វិន្ទតិ សូត ទិស្វា, បុច្ឆាមិ តំ មាតលិ ទេវសារថិ;
ឥមេ នុ មច្ចា កិមកំសុ បាបំ, យេមេ ជនេ កាកោលសង្ឃា អទន្តិ។

៤៥៧.“តស្ស បុដ្ឋោ វិយាកាសិ, មាតលិ ទេវសារថិ;
វិបាកំ បាបកម្មានំ, ជានំ អក្ខាសិជានតោ។

៤៥៨.យេ កេចិមេ មច្ឆរិនោ កទរិយា, បរិភាសកា សមណព្រាហ្មណានំ;
ហឺ សន្តិ រោសេន្តិ សុបាបធម្មា, តេ លុទ្ទកម្មា បសវេត្វ បាបំ;
តេមេ ជនេ កាកោលសង្ឃា អទន្តី"តិ។

តតោ បរេសុ បញ្ហេសុ ចេវ ព្យាករណេសុ ច ឯសេវ នយោ។ តត្ថ **សាមា**តិ រត្តវណ្ណា។ **សោណា**តិ សុនខា។ **សពលា ចា**តិ កពរវណ្ណា ច, សេតកាឡបីតលោហិតវណ្ណា ចាតិ ឯវំ បញ្ចវណ្ណសុនខេ ទស្សេតិ។ តេ កិរ មហាហត្ថិប្បមាណា ជលិតអយបថវិយំ នេរយិកសត្តេ មិគេ វិយ អនុពន្ធិត្វា បិណ្ឌិកមំសេសុ ឌំសិត្វា តេសំ តិគាវុតប្បមាណំ សរីរំ ជលិតអយបថវិយំ បាតេត្វា មហារវំ រវន្តានំ ទ្វីហិ បុរិមបាទេហិ ឧរំ អក្កមិត្វា អដ្ឋិមេវ សេសេត្វា មំសំ លុញ្ចិត្វា ខាទន្តិ។ **គិជ្ឈា**តិ មហាភណ្ឌសកដប្បមាណា លោហតុណ្ឌា គិជ្ឈា។ ឯតេ តេសំ កណយសទិសេហិ តុណ្ឌេហិ អដ្ឋីនិ ភិន្ទិត្វា អដ្ឋិមិញ្ជំ ខាទន្តិ។ **កាកោលសង្ឃា**តិ លោហតុណ្ឌកាកគណា។ តេ អតិវិយ ភយានកា ទិដ្ឋេ ទិដ្ឋេ ខាទន្តិ។ **យេមេ ជនេ**តិ យេ ឥមេ នេរយិកសត្តេ កាកោលសង្ឃា ខាទន្តិ, ឥមេ នុ មច្ចា កឹ នាម បាបំ អកំសូតិ បុច្ឆិ។ **មច្ឆរិនោ**តិ អញ្ញេសំ អទាយកា។ **កទរិយា**តិ បរេ ទេន្តេបិ បដិសេធកា ថទ្ធមច្ឆរិនោ។ **សមណព្រាហ្មណាន**ន្តិ សមិតពាហិតបាបានំ។

៤៥៩."សជោតិភូតា បថវី កមន្តិ, តត្តេហិ ខន្ធេហិ ច បោថយន្តិ;
ភយញ្ហិ មំ វិន្ទតិ សូត ទិស្វា, បុច្ឆាមិ តំ មាតលិ ទេវសារថិ;
ឥមេ នុ មច្ចា កិមកំសុ បាបំ, យេមេ ជនា ខន្ធហតា សយន្តិ។

៤៦០."តស្ស បុង្ខោ វិយាកាសិ, មាតលិ ទេវសារថិ;
វិបាកំ បាបកម្មានំ, ជានំ អក្ខាសិជានតោ។

៤៦១."យេ ជីវលោកស្មិ សុបាបធម្មិនោ, នរញ្ច នារិញ្ច អបាបធម្មំ;
ហឺ សន្តិ រោសេន្តិ សុបាបធម្មា, តេ លុទ្ទកម្មា បសវេត្វ បាបំ;
តេមេ ជនា ខន្ធហតា សយន្តី"តិ។

តត្ថ **សជោតិភូតា**តិ បជ្ជលិតសរីរា។ **បថវិ**ន្តិ បជ្ជលិតំ នវយោជនពហលំ អយបថវិំ។ **កមន្តី**តិ អក្កមន្តិ។ **ខន្ធេហិ ច បោថយន្តី**តិ និរយបាលា អនុពន្ធិត្វា តាលប្បមាណេហិ ជលិតអយក្ខន្ធេហិ ជង្ឃាទីសុ បហរិត្វា បាតេត្វា តេហេវ ខន្ធេហិ បោថយន្តិ, ចុណ្ណវិចុណ្ណំ ករោន្តិ។ **សុបាបធម្មិនោ**តិ អត្តនា សុដ្ឋុ បាបធម្មា ហុត្វា។ **អបាបធម្ម**ន្តិ សីលាចារាទិសម្បន្នំ, និរបរាធំ វា។

៤៦២."អង្គារកាសុំ អបរេ ផុណន្តិ, នរា រុទន្តា បរិទឌ្ឍគត្តា;
ភយញ្ហិ មំ វិន្ទតិ សូត ទិស្វា, បុច្ឆាមិ តំ មាតលិ ទេវសារថិ;
ឥមេ នុ មច្ចា កឹ មកំសុ បាបំ, យេមេ ជនា អង្គារកាសុំ ផុណន្តិ។

៤៦៣."តស្ស បុង្ខោ វិយាកាសិ, មាតលិ ទេវសារថិ;
វិបាកំ បាបកម្មានំ, ជានំ អក្ខាសិជានតោ។

៤៦៤."យេ កេចិ បូគាយ ធនស្ស ហេតុ, សក្ខឹ ករិត្វា ឥណំ ជាបយន្តិ;
តេ ជាបយិត្វា ជនតំ ជនិន្ទ, តេ លុទ្ទកម្មា បសវេត្វ បាបំ;
តេមេ ជនា អង្គារកាសុំ ផុណន្តី"តិ។

តត្ថ **អង្គារកាសុ**ន្តិ សម្ម មាតលិ, កេ នាមេតេ អបរេ វជំ អបវិសន្តិយោ គាវោ វិយ សម្បរិវារេត្វា និរយបាលេហិ ជលិតអយកុឡេហិ បោថិយមានា អង្គារកាសុំ បតន្តិ។ តត្រ ច នេសំ យាវ កដិប្បមាណា និមុគ្គានំ មហតីហិ អយបច្ឆីហិ អាទាយ ឧបរិអង្គារេ ឱកិរន្តិ, អថ នេ អង្គារេ សម្បជិច្ឆិតុំ អសក្កោន្តា រោទន្តា ទឌ្ឍគត្តា ផុណន្តិ វិធុនន្តិ, កម្មពលេន វា អត្តនោ សីសេ អង្គារេ ផុណន្តិ ឱកិរន្តីតិ អត្ថោ។ **បូគាយ ធនស្សា**តិ ឱកាសេ សតិ ទានំ វា ទស្សាម, បូជំ វា បវត្តេស្សាម, វិហារំ វា ករិស្សាមាតិ សំកឌ្ឍិត្វា បបិតស្ស បូគសន្តកស្ស ធនស្ស ហេតុ។ **ជាបយន្តី**តិ តំ ធនំ យថារុចិ ខាទិត្វា គណជេដ្ឋកានំ លញ្ជំ ទត្វា "អសុកដ្ឋានេ ឯត្តកំ វយករណំ គតំ, អសុកដ្ឋានេ អម្ហេហិ ឯត្តកំ ទិន្ន"ន្តិ កូដសក្ខឹ ករិត្វា តំ ឥណំ ជាបយន្តិ វិនាសេន្តិ។

៤៦៥."សជោតិភូតា ជលិតា បទិត្តា, បទិស្សតិ មហតី លោហកុម្ភី;
ភយញ្ហិ មំ វិន្ទតិ សូត ទិស្វា, បុច្ឆាមិ តំ មាតលិ ទេវសារថិ;
ឥមេ នុ មច្ចា កិមកំសុ បាបំ, យេមេ ជនា អវំសិរា លោហកុម្ភិំ បតន្តិ។

៤៦៦."តស្ស បុង្គោ វិយាកាសិ, មាតលិ ទេវសារថិ;
វិបាកំ បាបកម្មានំ, ជានំ អក្ខាសិជានតោ។

៤៦៧."យេ សីលវន្តំ សមណំ ព្រាហ្មណំ វា, ហឹសន្តិ រោសេន្តិ សុបាបធម្មា;
តេ លុទ្ទកម្មា បសវេត្វ បាបំ, តេមេ ជនា អវំសិរា លោហកុម្ភិំ បតន្តី"តិ។

តត្ថ **បទិត្តា**តិអាទិត្តា។ **មហតី**តិ បព្វតប្បមាណា កបល្លេន សណ្ឋិតលោហរសេន សម្បុណ្ណា។ **អវំសិរា**តិ ភយានកេហិ និរយបាលេហិ ឧទ្ធំបាទេ អធោសិរេ កត្វា ខិបិយមានា តំ លោហកុម្ភិំ បតន្តិ។ **សីលវន្ត**ន្តិ សីលអាចារគុណសម្បន្នំ។

៤៦៨."លុញ្ចន្តិ គីវំ អថ វេឋយិត្វា, ឧណ្ហោទកស្មិំ បកិលេទយិត្វា;
ភយញ្ហិ មំ វិន្ទតិ សូត ទិស្វា, បុច្ឆាមិ តំ មាតលិ ទេវសារថិ;
ឥមេ នុ មច្ចា កិមកំសុ បាបំ, យេមេ ជនា លុត្តសិរា សយន្តិ។

៤៦៩."តស្ស បុង្គោ វិយាកាសិ, មាតលិ ទេវសារថិ;
វិបាកំ បាបកម្មានំ, ជានំ អក្ខាសិជានតោ។

៤៧០."យេ ជីវលោកស្មិ សុបាបធម្មិនោ, បក្ខី គហេត្វាន វិហេឋយន្តិ តេ;
វិហេឋយិត្វា សកុណំ ជនិន្ទ, តេ លុទ្ទកម្មា បសវេត្វ បាបំ;
តេមេ ជនា លុត្តសិរា សយ"ន្តិ។

តត្ថ **លុញ្ចន្តី**តិ ឧប្បាដេន្តិ។ **អថ វេឋយិត្វា**តិ ជលិតលោហយោត្តេហិ អធោមុខំ វេឋយិត្វា។ **ឧណ្ហោទកស្មិ**ន្តិ កបល្លេន សណ្ឋិតលោហឧទកស្មិំ។ **បកិលេទយិត្វា**តិ តេមេត្វា ខិបិត្វា។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – សម្ម មាតលិ, យេសំ ឥមេ និរយបាលា ជលិតលោហយោត្តេហិ គីវំ វេឋេត្វា តិគាវុតប្បមាណំ សរីរំ ឱនាមេត្វា តំ គីវំ សម្បរិវត្តកំ លុញ្ចិត្វា ជលិតអយទណ្ឌេហិ អាទាយ ឯកស្មិំ ជលិតលោហរសេ បក្ខិបិត្វា តុដ្ឋហដ្ឋា ហោន្តិ, តាយ ច គីវាយ លុញ្ចិតាយ បុន សីសេន សទ្ធឹ គីវា ឧប្បជ្ជតិយេវ។ កឹ នាមេតេ កម្មំ ករឹសុ? ឯតេ ហិ មេ ទិស្វា ភយំ ឧប្បជ្ជតីតិ។ **បក្ខី គហេត្វាន វិហេឋយន្តី**តិ មហារាជ, យេ ជីវលោកស្មឹ សកុណេ គហេត្វា បក្ខេ លុញ្ចិត្វា គីវំ វេឋេត្វា ជីវិតក្ខយំ បាបេត្វា ខាទន្តិ វា វិក្កិណន្តិ វា, តេ ឥមេ លុត្តសិរា សយន្តីតិ។

៤៧១."បហូតតោយា អនិគាធកូលា, នទី អយំ សន្ទតិ សុប្បតិត្ថា;
ឃម្មាភិតត្តា មនុជា បិវន្តិ, បីតញ្ច តេសំ ភុស ហោតិ បានិ។

៤៧២."ភយញ្ហិ មំ វិន្ទតិ សូត ទិស្វា, បុច្ឆាមិ តំ មាតលិ ទេវសារថិ;
ឥមេ នុ មច្ចា កិមកំសុ បាបំ, បីតញ្ច តេសំ ភុស ហោតិ បានិ។

៤៧៣."តស្ស បុង្គោ វិយាកាសិ, មាតលិ ទេវសារថិ;
វិបាកំ បាបកម្មានំ, ជានំ អក្ខាសិជានតោ។

៤៧៤."យេ សុទ្ធធញ្ញំ បលាសេន មិស្សំ, អសុទ្ធកម្មា កយិនោ ទទន្តិ;
ឃម្មាភិតត្តាន បិបាសិតានំ, បីតញ្ច តេសំ ភុស ហោតិ បានី"តិ។

តត្ថ **អនិគាធកូលា**តិ អគម្ភីរតីរា។ **សុប្បតិត្ថា**តិ សោភនេហិ តិត្ថេហិ ឧបេតា។ **ភុស ហោតី**តិ វីហិភុសំ សម្បជ្ជតិ។ **បានី**តិ បានីយំ។ តស្មិំ កិរ បទេសេ បហូតសលិលា រមណីយា នទី សន្ទតិ, នេរយិកសត្តា អគ្គិសន្តាបេន តត្ថា បិបាសំ សន្ធារេតុំ អសក្កោន្តា ពាហា បគ្គយ្ហ ជលិតលោហបឋវិំ មទ្ទន្តា តំ នទឹ ឱតរន្តិ, តង្ខណញ្ញេវ តីរា បជ្ជលន្តិ, បានីយំ ភុសបលាសភាវំ អាបជ្ជិត្វា បជ្ជលតិ។ តេ បិបាសំ សន្ធារេតុំ អសក្កោន្តា តំ ជលិតំ ភុសបលាសំ ខាទន្តិ។ តំ តេសំ សកលសរីរំ ឈាបេត្វា អធោភាគេន និក្ខមតិ។ តេ តំ ទុក្ខំ អធិវាសេតុំ អសក្កោន្តា ពាហា បគ្គយ្ហ កន្ទន្តិ។ **សុទ្ធធញ្ញ**ន្តិ វីហិអាទិសត្តវិធំ បរិសុទ្ធធញ្ញំ។ **បលាសេន មិស្ស**ន្តិ បលាសេន វា ភុសេន វា វាលុកាមត្តិកាទីហិ វា មិស្សកំ កត្វា ។ **អសុទ្ធកម្មា**តិ កិលិដ្ឋកាយវចីមនោកម្មា។ **កយិនោ**តិ "សុទ្ធធញ្ញំ ទស្សាមី"តិ កយិកស្ស ហត្ថតោ មូលំ គហេត្វា តថារូបំ អសុទ្ធធញ្ញំ ទទន្តិ។

៤៧៥."ឧសូហិ សត្តីហិ ច តោមរេហិ, ទុភយានិ បស្សានិ តុទន្តិ កន្ទតំ;
ភយញ្ហិ មំ វិន្ទតិ សូត ទិស្វា, បុច្ឆាមិ តំ មាតលិ ទេវសារថិ;
ឥមេ នុ មច្ចា កិមកំសុ បាបំ, យេមេ ជនា សត្តិហតា សយន្តិ។

៤៧៦“តស្ស បុដ្ឋោ វិយាកាសិ, មាតលិ ទេវសារថិ;
វិបាកំ បាបកម្មានំ, ជានំ អក្ខាសិជានតោ។

៤៧៧“យេ ជីវលោកស្មឹ អសាធុកម្មិនោ, អទិន្នមាទាយ ករោន្តិ ជីវិកំ;
ធញ្ញំ ធនំ រជតំ ជាតរូបំ, អជេឡកញ្ចាបិ បសុំ មហឹសំ;
តេ លុទ្ទកម្មា បសវេត្វ បាបំ, តេមេ ជនា សត្តិហតា សយន្តី”តិ។

តត្ថ **ទុភយានី**តិ ឧភយានិ។ **តុទន្តី**តិ វិជ្ឈន្តិ។ **កន្ទត**ន្តិ កន្ទន្តានំ។ ផរុសា និរយបាលា អរញ្ញេ លុទ្ទា មិគំ វិយ សម្បរិវារេត្វា ឧសុអាទីហិ នានាវុធេហិ ទ្វេ បស្សានិ តុទន្តិ, សរីរំ ឆិទ្ទាវឆិទ្ទំ បុរាណបណ្ណំ វិយ ខាយតិ។ **អទិន្នមាទាយាតិ**បរសន្តកំ សវិញ្ញាណកាវិញ្ញាណកំ សន្ធិច្ឆេទាទីហិ ចេវ វញ្ចនាយ ច គហេត្វា ជីវិកំ កប្បេន្តិ។

៤៧៨“គីវាយ ពទ្ធា កិស្ស ឥមេ បុនេកេ, អញ្ញេ វិកន្តា ពិលកតា សយន្តិ;
ភយញ្ហិ មំ វិន្ទតិ សូត ទិស្វា, បុច្ឆាមិ តំ មាតលិ ទេវសារថិ;
ឥមេ នុ មច្ចា កិមកំសុ បាបំ, យេមេ ជនា ពិលកតា សយន្តិ។

៤៧៩“តស្ស បុដ្ឋោ វិយាកាសិ, មាតលិ ទេវសារថិ;
វិបាកំ បាបកម្មានំ, ជានំ អក្ខាសិជានតោ។

៤៨០“ឱរព្ភិកា សូករិកា ច មច្ឆិកា, បសុំ មហឹសញ្ច អជេឡកញ្ច;
ហន្ត្វាន សូនេសុ បសារយឹសុ, តេ លុទ្ទកម្មា បសវេត្វ បាបំ;
តេមេ ជនា ពិលកតា សយន្តី”តិ។

តត្ថ **គីវាយ ពទ្ធា**តិ មហន្តេហិ ជលិតលោហយោត្តេហិ គីវាយ ពន្ធិត្វា អាកឌ្ឍិត្វា អយបថវិយំ បាតេត្វា នានាវុធេហិ កោដ្ដិយមានេ ទិស្វា បុច្ឆិ។ **អញ្ញេ វិកន្តា**តិ អញ្ញេ បន ខណ្ឌាខណ្ឌិកំ ឆិន្នា។ **ពិលកតា**តិ ជលិតេសុ អយផលកេសុ បបេត្វា មំសំ វិយ បោត្ថនិយា កោដ្ដេត្វា បុញ្ជកតា ហុត្វា សយន្តិ។ **មច្ឆិកា**តិ មច្ឆឃាតកា។ **បសុ**ន្តិ គាវិំ។ **សូនេសុ បសារយឹសូ**តិ មំសំ វិក្កិណិត្វា ជីវិកកប្បនត្ថំ សូនាបណេសុ បបេសុំ។

៤៨១“រហទោ អយំ មុត្តករីសបូរោ, ទុគ្គន្ធរូបោ អសុចិ បូតិ វាតិ;
ខុទាបរេតា មនុជា អទន្តិ, ភយញ្ហិ មំ វិន្ទតិ សូត ទិស្វា;
បុច្ឆាមិ តំ មាតលិ ទេវសារថិ, ឥមេ នុ មច្ចា កិមកំសុ បាបំ;
យេមេ ជនា មុត្តករីសភក្ខា។

៤៨២“តស្ស បុដ្ឋោ វិយាកាសិ, មាតលិ ទេវសារថិ;
វិបាកំ បាបកម្មានំ, ជានំ អក្ខាសិ ជានតោ។

៤៨៣“យេ កេចិមេ ការណិកា វិរោសកា, បរេសំ ហឹសាយ សទា និវិដ្ឋា;
តេ លុទ្ទកម្មា បសវេត្វ បាបំ, មិត្តទ្ទុនោ មីឡ្ហមទន្តិ ពាលា”តិ;

តត្ថ **ខុទាបរេតា មនុជា អទន្តី**តិ ឯតេ នេរយិកា សត្តា ឆាតកេន ផុដ្ឋា ខុទំ សហិតុំ អសក្កោន្តា បក្កុថិតំ ធូមាយន្តំ បជ្ជលន្តំ កប្បេន សណ្ឋិតំ បុរាណមីឡ្ហំ បិណ្ឌំ បិណ្ឌំ កត្វា អទន្តិ ខាទន្តិ។ **ការណិកា**តិ ការណការកា។ **វិរោសកា**តិ មិត្តសុហជ្ជានម្បិ វិហេឋកា។ **មិត្តទ្ទុនោ**តិ យេ តេសញ្ញេវ គេហេ ខាទិត្វា ភុញ្ជិត្វា បញ្ញត្តាសនេ និសីទិត្វា សយិត្វា បុន មាសកហាបណំ នាម អាហរាបេន្តិ, លញ្ជំ គណ្ហន្តិ, តេ មិត្តទូសកា ពាលា ឯវរូបំ មីឡ្ហំ ខាទន្តិ, មហារាជាតិ។

៤៨៤“រហទោ អយំ លោហិតបុព្ពបូរោ, ទុគ្គន្ធរូបោ អសុចិ បូតិ វាតិ;
ឃម្មាភិតត្តា មនុជា បិវន្តិ, ភយញ្ហិ មំ វិន្ទតិ សូត ទិស្វា;
បុច្ឆាមិ តំ មាតលិ ទេវសារថិ, ឥមេ នុ មច្ចា កិមកំសុ បាបំ;
យេមេ ជនា លោហិតបុព្ពភក្ខា។

៤៨៥“តស្ស បុដ្ឋោ វិយាកាសិ, មាតលិ ទេវសារថិ;
វិបាកំ បាបកម្មានំ, ជានំ អក្ខាសិជានតោ។

៤៨៦“យេ មាតរំ វា បិតរំ វា ជីវលោកេ, បារាជិកា អរហន្តេ ហនន្តិ;
តេ លុទ្ទកម្មា បសវេត្វ បាបំ, តេមេ ជនា លោហិតបុព្ពភក្ខា”តិ។

តត្ថ **យម្ហាភិតត្តា**តិ សន្តាបេន បីឡិតា។ **បារាជិកា**តិ បរាជិតា ជរាជិណ្ណេ មាតាបិតរោ ឃាតេត្វា គិហិភាវេយេវ បារាជិកំ បត្តា។ **អរហន្តេ**តិ បូជាវិសេសស្ស អនុច្ឆវិកេ។ **ហនន្តី**តិ ទុក្ករការកេ មាតាបិតរោ មារេន្តិ។ អបិច "អរហន្តេ"តិ បទេន ពុទ្ធសាវកេបិ សង្គណ្ហាតិ។

អបរស្មិម្បិ ឧស្សទនិរយេ និរយបាលា នេរយិកានំ តាលប្បមាណេន ជលិតអយពឡិសេន ជិវ្ហំ វិជ្ឈិត្វា អាកឌ្ឍិត្វា តេ សត្តេ ជលិតអយបថវិយំ បាតេត្វា ឧសភចម្មំ វិយ បត្ថរិត្វា សង្កុសតេន ហនន្តិ។ តេ ថលេ ខិត្តមច្ឆា វិយ ផន្ទន្តិ, តញ្ច ទុក្ខំ សហិតុំ អសក្កោន្តា រោទន្តា បរិទេវន្តា មុខេន ខេឡំ មុញ្ចន្តិ។ តស្មិំ រាជា មាតលិនា ទស្សិតេ អាហ –

៤៨៧. "ជិវ្ហញ្ច បស្ស ពឡិសេន វិទ្ធំ, វិហតំ យថា សង្កុសតេន ចម្មំ;
ផន្ទន្តិ មច្ឆាវ ថលម្ហិ ខិត្តា, មុញ្ចន្តិ ខេឡំ រុទមានា កិមេតេ។

៤៨៨. "ភយញ្ហិ មំ វិន្ទតិ សូត ទិស្វា, បុច្ឆាមិ តំ មាតលិ ទេវសារថិ;
ឥមេ នុ មច្ចា កិមកំសុ បាបំ, យេមេ ជនា វង្កឃស្តា សយន្តី"តិ។

៤៨៩. "តស្ស បុដ្ឋោ វិយាកាសិ, មាតលិ ទេវសារថិ;
វិបាកំ បាបកម្មានំ, ជានំ អក្ខាសិជានតោ។

៤៩០. "យេ កេចិ សន្ធានគតា មនុស្សា, អគ្ឃេន អគ្ឃំ កយំ ហាបយន្តិ;
កូដេន កូដំ ធនលោភហេតុ, ឆន្នំ យថា វារិចរំ វធាយ។

៤៩១. "ន ហិ កូដការិស្ស ភវន្តិ តាណា, សកេហិ កម្មេហិ បុរក្ខតស្ស;
តេ លុទ្ទកម្មា បសវេត្វ បាបំ, តេមេ ជនា វង្កឃស្តា សយន្តី"តិ។

តត្ថ **កិមេតេ**តិ កឹការណា ឯតេ។ **វង្កឃស្តា**តិ គិលិតពឡិសា។ **សន្ធានគតា**តិ សន្ធានំ មរិយាទំ គតា, អគ្ឃាបនកដ្ឋានេ ឋិតាតិ អត្ថោ។ **អគ្ឃេន អគ្ឃន្តិ** តំ តំ អគ្ឃំ លញ្ជំ គហេត្វា ហត្ថិអស្សាទីនំ វា ជាតរូបរជតាទីនំ វា តេសំ តេសំ សវិញ្ញាណកាវិញ្ញាណកានំ អគ្ឃំ ហាបេន្តិ។ **កយ**ន្តិ តំ ហាបេន្តា កាយិកានំ កយំ ហាបេន្តិ, សតេ ទាតព្ពេ បណ្ណាសំ ទាបេន្តិ, ឥតរំ តេហិ សទ្ធិំ វិភជិត្វា គណ្ហន្តិ។ **កូដេន កូដ**ន្តិ តុលាកូដាទីសុ តំ តំ កូដំ។ **ធនលោភហេតូ**តិ ធនលោភេន ឯតំ កូដកម្មំ ករោន្តិ។ **ឆន្នំ យថា វារិចរំ វធាយា**តិ តំ បន កម្មំ ករោន្តាបិ មធុរវាចាយ តថា កតភាវំ បដិច្ឆន្នំ កត្វា យថា វារិចរំ មច្ឆំ វធាយ ឧបគច្ឆន្តា ពឡិសំ អាមិសេន បដិច្ឆន្នំ កត្វា តំ វធេន្តិ, ឯវំ បដិច្ឆន្នំ កត្វា តំ កម្មំ ករោន្តិ។ **ន ហិ កូដការិស្សា**តិ បដិច្ឆន្នំ មម កម្មំ, ន តំ កោចិ ជានាតីតិ មញ្ញមានស្ស ហិ កូដការិស្ស តាណា នាម ន ហោន្តិ។ សោ តេហិ កម្មេហិ បុរក្ខតោ បតិដ្ឋំ ន លភតិ។

៤៩២. "នារី ឥមា សម្បរិភិន្នគត្តា, បគ្គយ្ហ កន្ទន្តិ ភុជេ ទុជច្ចា;
សម្មក្ខិតា លោហិតបុព្ពលិត្តា, គាវោ យថា អាឃាតនេ វិកន្តា;
តា ភូមិភាគស្មិំ សទា និខាតា, ខន្ធាតិវត្តន្តិ សជោតិភូតា។

៤៩៣. "ភយញ្ហិ មំ វិន្ទតិ សូត ទិស្វា, បុច្ឆាមិ តំ មាតលិ ទេវសារថិ;
ឥមា នុ នារិយោ កិមកំសុ បាបំ, យា ភូមិភាគស្មិំ សទា និខាតា;
ខន្ធាតិវត្តន្តិ សជោតិភូតា។

៤៩៤. "តស្ស បុដ្ឋោ វិយាកាសិ, មាតលិ ទេវសារថិ;
វិបាកំ បាបកម្មានំ, ជានំ អក្ខាសិជានតោ។

៤៩៥. "កោលិត្ថិយាយោ ឥធ ជីវលោកេ, អសុទ្ធកម្មា អសតំ អចារុំ;
តា ទិត្តរូបា បតិ វិប្បហាយ, អញ្ញំ អចារុំ រតិខិឌ្ឌហេតុ;
តា ជីវលោកស្មិំ រមាបយិត្វា, ខន្ធាតិវត្តន្តិ សជោតិភូតា"តិ។

តត្ថ **នារី**តិ ឥត្ថិយោ។ **សម្បរិភិន្នគត្តា**តិ សុដ្ឋុ សមន្តតោ ភិន្នសរីរា។ **ទុជច្ចា**តិ ទុជ្ជាតិកា វិរូបា ជេគុច្ឆា។ **អាឃាតនេ**តិ គាវឃាតដ្ឋានេ។ **វិកន្តា**តិ ឆិន្នសីសា គាវោ វិយ បុព្ពលោហិតលិត្តា ហុត្វា ។ **សទា និខាតា**តិ និច្ចំ ជលិតអយបថវិយំ កដិមត្តំ បវេសេត្វា និខណិត្វា ឋបិតា វិយ ឋិតា។ **ខន្ធាតិវត្តន្តី**តិ សម្ម មាតលិ, តា នារិយោ ឯតេ បព្ពតក្ខន្ធា អតិក្កមន្តិ។ តាសំ កិរ ឯវំ កដិប្បមាណំ បវិសិត្វា ឋិតកាលេ បុរត្ថិមាយ ទិសាយ ជលិតអយបព្ពតោ សមុដ្ឋហិត្វា អសនិ វិយ វិរវន្តោ អាគន្ត្វា សរីរំ សណ្ហករណី វិយ បិសន្តោ គច្ឆតិ។ តស្មិំ អតិវត្តិ

ត្វា បច្ឆិមបស្សេ ឋិតេ បុន ច តាសំ សរីរំ បាតុ ភវតិ។ តា ទុក្ខំ អធិវាសេតុំ អសក្កោន្តិយោ ពាហា បគ្គយ្ហ កន្ទន្តិ។ សេសទិសាសុ វុដ្ឋិតេសុ ជលិតបព្ពតេសុបិ ឯសេវ នយោ។ ទ្វេ បព្ពតា សមុដ្ឋាយ ឧច្ឆុយន្តំ វិយ បីឡេន្តិ, លោហិតំ បគ្ឃរិតំ សន្ទតិ។ កទាចិ តយោ បព្ពតា សមុដ្ឋាយ បីឡេន្តិ។ កទាចិ ចត្តារោ បព្ពតា សមុដ្ឋាយ តាសំ សរីរំ បីឡេន្តិ។ តេនាហ "ខន្ធាតិវត្តន្តី"តិ។

កោលិត្ថិយាយោតិ កុលេ បតិដ្ឋិតា កុលធីតរោ។ **អសតំ អចារុន្តិ** អសព្ភកកម្មំ ករិំសុ។ **ទិត្តរូបា**តិ សប្បរូបា ធុត្តជាតិកា ហុត្វា។ **បតិ វិប្បហាយា**តិ អត្តនោ បតី បជហិត្វា។ **អចារុន្តិ** អគមំសុ។ **រតិខិឌ្ឌហេតូ**តិ កាមរតិហេតុ ចេវ ខិឌ្ឌាហេតុ ច។ **រមាបយិត្វា**តិ បរបុរិសេហិ សទ្ធិំ អត្តនោ ចិត្តំ រមាបយិត្វា ឥធ ឧបបន្នា។ អថ តាសំ សរីរំ ឥមេ ខន្ធាតិវត្តន្តិ សជោតិភូតាតិ។

៤៩៦ "បាទេ គហេត្វា កិស្ស ឥមេ បុនេកេ, អវំសិរា នរកេ បាតយន្តិ;
ភយញ្ហិ មំ វិន្ទតិ សូត ទិស្វា, បុច្ឆាមិ តំ មាតលិ ទេវសារថិ;
ឥមេ នុ មច្ចា កិមកំសុ បាបំ, យេមេ ជនា អវំសិរា នរកេ បាតយន្តិ។

៤៩៧ "តស្ស បុដ្ឋោ វិយាកាសិ, មាតលិ ទេវសារថិ;
វិបាកំ បាបកម្មានំ, ជានំ អក្ខាសិជានតោ។

៤៩៨ "យេ ជីវលោកស្មិំ អសាធុកម្មិនោ, បរស្ស ទារានិ អតិក្កមន្តិ;
តេ តាទិសា ឧត្តមភណ្ឌថេនា, តេមេ ជនា អវំសិរា នរកេ បាតយន្តិ។

៤៩៩ "តេ វស្សបូគានិ ពហូនិ តត្ថ, និរយេសុ ទុក្ខំ វេទនំ វេទយន្តិ;
ន ហិ បាបការិស្ស ភវន្តិ តាណា, សកេហិ កម្មេហិ បុរក្ខតស្ស;
តេ លុទ្ទកម្មា បសវេត្វ បាបំ, តេមេ ជនា អវំសិរា នរកេ បាតយន្តី"តិ។

តត្ថ **នរកេ**តិ ជលិតអង្គារបុណ្ណេ មហាអាវាដេ។ តេ កិរ វេជំ អបវិសន្តិយោ គាវោ វិយ និរយបាលេហិ នានាវុធានិ គហេត្វា វិជ្ឈិយមានា បោថិយមានា យទា តំ នរកំ ឧបគច្ឆន្តិ, អថ តេ និរយបាលា ឧទ្ធំបាទេ កត្វា តត្ថ បាតយន្តិ ខិបន្តិ។ ឯវំ តេ បាតិយមានេ ទិស្វា បុច្ឆន្តោ ឯវមាហ។ **ឧត្តមភណ្ឌថេនា**តិ មនុស្សេហិ បិយាយិតស្ស វរភណ្ឌស្ស ថេនកា។

ឯវញ្ច បន វត្វា មាតលិសង្គាហកោ តំ និរយំ អន្តរធាបេត្វា រថំ បុរតោ បេសេត្វា មិច្ឆាទិដ្ឋិកានំ បច្ចនដ្ឋានំ និរយំ ទស្សេសិ។ តេន បុដ្ឋោ ចស្ស វិយាកាសិ។

៥០០ "ឧច្ចាវចាមេ វិវិធា ឧបក្កមា, និរយេសុ ទិស្សន្តិ សុឃោររូបា;
ភយញ្ហិ មំ វិន្ទតិ សូត ទិស្វា, បុច្ឆាមិ តំ មាតលិ ទេវសារថិ;
ឥមេ នុ មច្ចា កិមកំសុ បាបំ, យេមេ ជនា អធិមត្តា ទុក្ខា តិព្ពា;
ខរា កដុកា វេទនា វេទយន្តិ។

៥០១ "តស្ស បុដ្ឋោ វិយាកាសិ, មាតលិ ទេវសារថិ;
វិបាកំ បាបកម្មានំ, ជានំ អក្ខាសិជានតោ។

៥០២ "យេ ជីវលោកស្មិំ សុបាបទិដ្ឋិនោ, វិស្សាសកម្មានិ ករោន្តិ មោហា;
បរញ្ច ទិដ្ឋីសុ សមាទបេន្តិ, តេ បាបទិដ្ឋី បសវេត្វ បាបំ;
តេមេ ជនា អធិមត្តា ទុក្ខា តិព្ពា, ខរា កដុកា វេទនា វេទយន្តី"តិ។

តត្ថ **ឧច្ចាវចាមេ**តិ ឧច្ចា អវចា ឥមេ, ខុទ្ទកា ច មហន្តា ចាតិ អត្ថោ។ **ឧបក្កមា**តិ ការណប្បយោគា។ **សុបាបទិដ្ឋិនោ**តិ "នត្ថិ ទិន្ន"ន្តិអាទិកាយ ទសវត្ថុកាយ មិច្ឆាទិដ្ឋិយា សុដ្ឋុ បាបទិដ្ឋិនោ។ **វិស្សាសកម្មានី**តិ តាយ ទិដ្ឋិយា វិស្សាសេន តន្និស្សិតា ហុត្វា នានាវិធានិ បាបកម្មានិ ករោន្តិ។ **តេមេ**តិ តេ ឥមេ ជនា ឯវរូបំ ទុក្ខំ អនុភវន្តិ។

ឥតិ រញ្ញោ មិច្ឆាទិដ្ឋិកានំ បច្ចននិរយំ អាចិក្ខិ។ ទេវលោកេបិ ទេវគណា រញ្ញោ អាគមនមគ្គំ ឱលោកយមានា សុធម្មាយំ ទេវសភាយំ និសីទិំសុយេវ។ សក្កោបិ "កឹ នុ ខោ, មាតលិ, ចិរាយតី"តិ ឧបធារេន្តោ តំ ការណំ ញត្វា "មាតលិ, អត្តនោ ទូតវិសេសំ ទស្សេតុំ 'មហារាជ, អសុកកម្មំ កត្វា អសុកនិរយេ នាម បច្ចន្តី'តិ និរយេ ទស្សេន្តោ វិចរតិ, និមិរញ្ញោ បន អប្បមេវ អាយុ ខីយេថ, និរយទស្សនំ នាស្ស បរិយន្តំ គច្ឆេយ្យា"តិ ឯកំ

មហាជវំ ទេវបុត្តំ បេសេសិ “ត្វំ ‘សីឃំ រាជានំ គហេត្វា អាគច្ឆតូ’តិ មាតលិស្ស វទេហី”តិ។ សោ “សាធូ”តិ សម្បដិច្ឆិត្វា ជវេន គន្ត្វា អារោចេសិ។ មាតលិ, តស្ស វចនំ សុត្វា “ន សក្កា ចិរាយិតុ”ន្តិ រញ្ញោ ឯកបហារេនេវ ចតូសុ ទិសាសុ ពហូ និរយេ ទស្សេត្វា គាថមាហ –

៥០៣. “វិទិតានិ តេ មហារាជ, អាវាសំ បាបកម្មិនំ;
ឋានានិ លុទ្ទកម្មានំ, ទុស្សីលានញ្ច យា គតិ;
ឧយ្យាហិ ទានិ រាជីសិ, ទេវរាជស្ស សន្តិកេ”តិ។

តស្សត្ថោ – មហារាជ, ឥមំ បាបកម្មីនំ សត្តានំ អាវាសំ ទិស្វា លុទ្ទកម្មានញ្ច ឋានានិ តយា វិទិតានិ។ ទុស្សីលានញ្ច យា គតិ និព្ពត្តិ, សាបិ តេ វិទិតា។ ឥទានិ ទេវរាជស្ស សន្តិកេ ទិព្ពសម្បត្តិ ទស្សនត្ថំ ឧយ្យាហិ គច្ឆាហិ, មហារាជាតិ។

និរយកណ្ឌំ និដ្ឋិតំ។

សគ្គកណ្ឌំ

ឯវញ្ច បន វត្វា មាតលិ ទេវលោកាភិមុខំ រថំ បេសេសិ។ រាជា ទេវលោកំ គច្ឆន្តោ ទ្វាទសយោជនិកំ មណិមយំ បញ្ចថូបិកំ សព្ពាលង្ការបដិមណ្ឌិតំ ឧយ្យានបោក្ខរណិសម្បន្នំ កប្បរុក្ខបរិវុតំ ពីរណិយា ទេវធីតាយ អាកាសដ្ឋកវិមានំ ទិស្វា, តញ្ច ទេវធីតរំ អន្តោកូដាគារេ សយនបិដ្ឋេ និសិន្នំ អច្ឆរាសហស្សបរិវុតំ មណិសីហបញ្ជរំ វិវរិត្វា ឱលោកេន្តឹ ទិស្វា មាតលឹ បុច្ឆន្តោ គាថមាហ។ តតោ បរិស្ស ព្យាកាសិ។

៥០៤. “បញ្ចថូបំ ទិស្សតិទំ វិមានំ, មាលាបិឡន្ធា សយនស្ស មជ្ឈេ;
តត្ថច្ឆតិ នារី មហានុភាវា, ឧច្ចាវចំ ឥទ្ធិ វិកុព្ពមានា។

៥០៥. “វិត្តី ហិ មំ វិន្ទតិ សូត ទិស្វា, បុច្ឆាមិ តំ មាតលិ ទេវសារថិ;
អយំ នុ នារី កិមកាសិ សាធុំ, យា មោទតិ សគ្គបត្តា វិមានេ។

៥០៦. “តស្ស បុដ្ឋោ វិយាកាសិ, មាតលិ ទេវសារថិ;
វិបាកំ បុញ្ញកម្មានំ, ជានំ អក្ខាសិជានតោ។

៥០៧. “យទិ តេ សុតា ពីរណី ជីវលោកេ, អាមាយទាសី អហុ ព្រាហ្មណស្ស;
សា បត្តកាលំ អតិថឹ វិទិត្វា, មាតាវ បុត្តំ សកិមាភិនន្ទី;
សំយមា សំវិភាគា ច, សា វិមានស្មិ មោទតី”តិ។

តត្ថ **បញ្ចថូប**ន្តិ បញ្ចហិ កូដាគារេហិ សមន្នាគតំ។ **មាលាបិឡន្ធា**តិ មាលាទីហិ សព្ពាភរណេហិ បដិមណ្ឌិតាតិ អត្ថោ។ **តត្ថច្ឆតី**តិ តស្មឹ វិមានេ អច្ឆតិ។ **ឧច្ចាវចំ ឥទ្ធិ វិកុព្ពមានា**តិ នានប្បការំ ទេវិទ្ធឹ ទស្សយមានា។ **ទិស្វា**តិ ឯតំ ទិស្វា បិតំ មំ វិត្តិ វិន្ទតិ បដិលភតិ, វិត្តិសន្តកោ វិយ ហោមិ តុដ្ឋិយា អតិភូតត្តាតិ អត្ថោ។ **អាមាយទាសី**តិ គេហទាសិយា កុច្ឆិម្ហិ ជាតទាសី។ **អហុ ព្រាហ្មណស្សា**តិ សា កិរ កស្សបទសពលស្ស កាលេ ឯកស្ស ព្រាហ្មណស្ស ទាសី អហោសិ។ **សា បត្តកាល**ន្តិ តេន ព្រាហ្មណេន អដ្ឋ សលាកភត្តានិ សង្ឃស្ស បរិច្ចត្តានិ អហេសុំ។ សោ គេហំ គន្ត្វា “ស្វេ បដ្ឋាយ ឯកេកស្ស ភិក្ខុស្ស ឯកេកំ កហាបណគ្ឃនកំ កត្វា អដ្ឋ សលាកភត្តានិ សម្បាទេយ្យាសី”តិ ព្រាហ្មណឹ អាហ។ សា “សាមិ, ភិក្ខុ នាម ធុត្តោ, នាហំ សក្ខិស្សាមី”តិ បដិក្ខិបិ។ ធីតរោបិស្ស បដិក្ខិបឹសុ។ សោ ទាសី “សក្ខិស្សសិ អម្មា”តិ អាហ។ សា “សក្ខិស្សាមិ អយ្យា”តិ សម្បដិច្ឆិត្វា សក្កច្ចំ យាគុខជ្ជកភត្តាទីនិ សម្បាទេត្វា សលាកំ លភិត្វា អាគតំ បត្តកាលំ អតិថឹ វិទិត្វា ហរិតគោមយុបលិត្តេ កតបុប្ផុបហារេ សុបញ្ញត្តាសនេ និសីទាបេត្វា យថា នាម វិប្បវាសា អាគតំ បុត្តំ មាតា សកី អភិនន្ទតិ, តថា និច្ចកាលំ អភិនន្ទតិ, សក្កច្ចំ បរិវិសតិ, អត្តនោ សន្តកម្បិ កិញ្ចិ ទេតិ។ **សំយមា សំវិភាគា ចា**តិ សា សីលវតី អហោសិ ចាគវតី ច, តស្មា តេន សីលេន ចេវ ចាគេន ច ឥមស្មឹ វិមានេ មោទតិ។ អថ វា **សំយមា**តិ ឥន្ទ្រិយទមនា។

ឯវញ្ច បន វត្វា មាតលិ បុរតោ រថំ បេសេត្វា សោណទិន្នទេវបុត្តស្ស សត្ត កនកវិមានានិ ទស្សេសិ។ សោ តានិ ច តស្ស ច សិរិសម្បត្តឹ ទិស្វា តេន កតកម្មំ បុច្ឆិ។ តតោ បរិស្ស ព្យាកាសិ។

៥០៨. “ទទ្ទល្លមានា អាភេន្តិ, វិមានា សត្ត និម្មិតា;
តត្ថ យក្ខោ មហិទ្ធិកោ, សព្ពាភរណភូសិតោ;
សមន្តា អនុបរិយាតិ, នារីគណបុរក្ខតោ។

៥០៩.“វិត្តិ ហិ មំ វិន្ទតិ សូត ទិស្វា, បុច្ឆាមិ តំ មាតលិ ទេវសារថិ;
អយំ នុ មច្ចោ កិមកាសិ សាធុំ, យោ មោទតិ សគ្គបត្តោ វិមានេ។

៥១០.“តស្ស បុដ្ឋោ វិយាកាសិ, មាតលិ ទេវសារថិ;
វិបាកំ បុញ្ញកម្មានំ, ជានំ អក្ខាសិជានតោ។

៥១១.“សោណទិន្នោ គហបតិ, ឯស ទានបតី អហុ;
ឯស បព្ពជិតុទ្ទិស្ស, វិហារេ សត្ត ការយិ។

៥១២.“សក្កច្ចំ តេ ឧបដ្ឋាសិ, ភិក្ខវោ តត្ថ វាសិកេ;
អច្ឆាទនញ្ច ភត្តញ្ច, សេនាសនំ បទីបិយំ;
អទាសិ ឧជុភូតេសុ, វិប្បសន្នេន ចេតសា។

៥១៣.“ចាតុទ្ទសីំ បញ្ចទសីំ, យា ច បក្ខស្ស អដ្ឋមី;
បាដិហារិយបក្ខញ្ច, អដ្ឋង្គសុសមាគតំ។

៥១៤.“ឧបោសថំ ឧបវសី, សទា សីលេសុ សំវុតោ;
សំយមា សំវិភាគា ច, សោ វិមានស្មិ មោទតី”តិ។

តត្ថ **ទទ្ទល្លមានា**តិ ជលមានា។ **អាភេន្តី**តិ តរុណសូរិយោ វិយ ឱភាសន្តិ។ **តត្ថា**តិ តេសុ បដិបាដិយា ឋិតេសុ សត្តសុ វិមានេសុ។ **យក្ខោ**តិ ឯកោ ទេវបុត្តោ។ **សោណទិន្នោ**តិ មហារាជ, អយំ បុព្ពេ កស្សបទសពលស្ស កាលេ កាសិរដ្ឋេ អញ្ញតរស្មិំ និគមេ សោណទិន្នោ នាម គហបតិ ទានបតិ អហោសិ។ សោ បព្ពជិតេ ឧទ្ទិស្ស សត្ត វិហារកុដិយោ ការេត្វា តត្ថ វាសិកេ ភិក្ខូ ចតូហិ បច្ចយេហិ សក្កច្ចំ ឧបដ្ឋាសិ, ឧបោសថញ្ច ឧបវសិ, និច្ចំ សីលេសុ ច សំវុតោ អហោសិ។ សោ តតោ ចវិត្វា ឥធូបបន្នោ មោទតីតិ អត្ថោ។ ឯត្ថ ច **បាដិហារិយបក្ខ**ន្តិ ឥទំ បន អដ្ឋមីឧបោសថស្ស បច្ឆក្ខមនានុគមនវសេន សត្តមិនវមិយោ, ចាតុទ្ទសីបន្នរសីនំ បច្ឆក្ខមនានុគមនវសេន តេរសីបាដិបទេ ច សន្ធាយ វុត្តំ។

ឯវំ សោណទិន្នស្ស កតកម្មំ កថេត្វា បុរតោ រថំ បេសេត្វា ផលិកវិមានំ ទស្សេសិ។ តំ ឧព្ពេធតោ បញ្ចវីសតិយោជនំ អនេកសតេហិ សត្តរតនមយត្ថម្ភេហិ សមន្នាគតំ, អនេកសតកូដាគារបដិមណ្ឌិតំ, កិង្កិណិកជាលាបរិក្ខិត្តំ, សមុស្សិតសុវណ្ណរជតមយធជំ, នានាបុប្ផវិចិត្តឧយ្យានវនវិភូសិតំ, រមណីយ បោក្ខរណិសមន្នាគតំ, នច្ចគីតវាទិតាទីសុ ឆេកាហិ អច្ឆរាហិ សម្បរិកិណ្ណំ។ តំ ទិស្វា រាជា តាស់ អច្ឆរានំ កតកម្មំ បុច្ឆិ, ឥតរោបិស្ស ព្យាកាសិ។

៥១៥.“បភាសតិ មិទំ ព្យម្ហំ, ផលិកាសុ សុនិម្មិតំ;
នារីវរគណាកិណ្ណំ, កូដាគារវរោចិតំ;
ឧបេតំ អន្នបានេហិ, នច្ចគីតេហិ ចូភយំ។

៥១៦.“វិត្តិ ហិ មំ វិន្ទតិ សូត ទិស្វា, បុច្ឆាមិ តំ មាតលិ ទេវសារថិ;
តំមេ នុ មច្ចា កិមកំសុ សាធុំ, យា មោទរេ សគ្គបត្តា វិមានេ។

៥១៧.“តស្ស បុដ្ឋោ វិយាកាសិ, មាតលិ ទេវសារថិ;
វិបាកំ បុញ្ញកម្មានំ, ជានំ អក្ខាសិជានតោ។

៥១៨.“យា កាចិ នារិយោ ឥធ ជីវលោកេ, សីលវន្តិយោ ឧបាសិកា;
ទានេ រតា និច្ចំ បសន្នចិត្តា, សច្ចេ ឋិតា ឧបោសថេ អប្បមត្តា;
សំយមា សំវិភាគា ច, តា វិមានស្មិ មោទរេ”តិ។

តត្ថ **ព្យម្ហ**ន្តិ វិមានំ, បាសាទោតិ វុត្តំ ហោតិ។ **ផលិកាសូ**តិ ផលិកភិត្តីសុ។ **នារីវរគណាកិណ្ណ**ន្តិ វរនារិគណេហិ អាកិណ្ណំ។ **កូដាគារវរោចិត**ន្តិ វរកូដាគារេហិ ឱចិតំ សមោចិតំ, វឌ្ឍិតន្តិ អត្ថោ។ **ឧភយ**ន្តិ ឧភយេហិ។ “**យា កាចី**”តិ ឥទំ កិញ្ចាបិ អនិយមេត្វា វុត្តំ, តា បន កស្សបពុទ្ធសាសនេ ពារាណសិយំ ឧបាសិកា ហុត្វា គណពន្ធនេន ឯតានិ វុត្តប្បការានិ បុញ្ញានិ កត្វា តំ ទិព្ពសម្បត្តិំ បត្តាតិ វេទិតព្ពា។

អថស្ស សោ បុរតោ រថំ បេសេត្វា ឯកំ រមណីយំ មណិវិមានំ ទស្សេសិ។ តំ សមេ ភូមិភាគេ បតិដ្ឋិតំ ឧព្ពេធសម្បន្នំ មណិបព្ពតោ វិយ ឱភាសមានំ តិដ្ឋតិ, ទិព្ពគីតវាទិតនិន្នាទិតំ ពហូហិ ទេវបុត្តេហិ សម្បរិកិណ្ណំ។

តំ ទិស្វា រាជា តេសំ ទេវបុត្តានំ កតកម្មំ បុច្ឆិ, ឥតរោបិស្ស ព្យាកាសិ។

៥១៩ “បភាសតិ មិទំ ព្យម្ហំ, វេឡុរិយាសុ និម្មិតំ;
ឧបេតំ ភូមិភាគេហិ, វិភត្តំ ភាគសោ មិតំ។

៥២០ “អាឡម្ពរា មុទិង្គា ច, នច្ចគីតា សុវាទិតា;
ទិព្ពា សទ្ទា និច្ឆរន្តិ, សវនីយា មនោរមា។

៥២១ “នាហំ ឯវំគតំ ជាតុ, ឯវំសុរុចិរំ បុរេ;
សទ្ទំ សមភិជានាមិ, ទិដ្ឋំ វា យទិ វា សុតំ។

៥២២ “វិត្តី ហិ មំ វិន្ទតិ សូត ទិស្វា, បុច្ឆាមិ តំ មាតលិ ទេវសារថិ;
ឥមេ នុ មច្ចា កិមកំសុ សាធុំ, យេ មោទរេ សគ្គបត្តា វិមានេ។

៥២៣ “តស្ស បុដ្ឋោ វិយាកាសិ, មាតលិ ទេវសារថិ;
វិបាកំ បុញ្ញកម្មានំ, ជានំ អក្ខាសិជានតោ។

៥២៤ “យេ កេចិ មច្ចា ឥធ ជីវលោកេ, សីលវន្តា ឧបាសកា;
អារាមេ ឧទបានេ ច, បបា សង្កមនានិ ច;
អរហន្តេ សីតិភូតេ, សក្កច្ចំ បដិបាទយុំ។

៥២៥ “ចីវរំ បិណ្ឌបាតញ្ច, បច្ចយំ សយនាសនំ;
អទំសុ ឧជុភូតេសុ, វិប្បសន្នេន ចេតសា។

៥២៦ “ចាតុទ្ទសឹ បញ្ចទសឹ, យា ច បក្ខស្ស អដ្ឋមី;
បាដិហារិយបក្ខញ្ច, អដ្ឋង្គសុសមាគតំ។

៥២៧ “ឧបោសថំ ឧបវសុំ, សទា សីលេសុ សំវុតា;
សំយមា សំវិភាគា ច, តេ វិមានស្មិ មោទរេ”តិ។

តត្ថ **វេឡុរិយាសូ**តិ វេឡុរិយភិត្តីសុ។ **ភូមិភាគេហី**តិ រមណីយេហិ ភូមិភាគេហិ ឧបេតំ។ **អាឡម្ពរា មុទិង្គា ចា**តិ ឯតេ ទ្វេ ឯត្ថ វជ្ជន្តិ។ **នច្ចគីតា សុវាទិតា**តិ នានប្បការានិ នច្ចានិ ចេវ គីតានិ ច អបរេសម្បិ តូរិយានំ សុវាទិតានិ ចេត្ថ បវត្តន្តិ។ **ឯវំគត**ន្តិ ឯវំ មនោរមភាវំ គតំ។ **“យេ កេចី”**តិ ឥទម្បិ កាមំ អនិយមេត្វា វុត្តំ, តេ បន កស្សបពុទ្ធកាលេ ពារាណសិវាសិនោ ឧបាសកា ហុត្វា គណពន្ធនេន ឯតានិ បុញ្ញានិ កត្វា តំ សម្បត្តឹ បត្តាតិ វេទិតព្ពា។ តត្ថ **បដិបាទយុ**ន្តិ បដិបាទយឹសុ, តេសំ អទំសូតិ អត្ថោ។ **បច្ចយ**ន្តិ គិលានបច្ចយំ។ **អទំសូ**តិ ឯវំ នានប្បការកំ ទានំ អទំសូតិ។

ឥតិស្ស សោ តេសំ កតកម្មំ អាចិក្ខិត្វា បុរតោ រថំ បេសេត្វា អបរម្បិ ផលិកវិមានំ ទស្សេសិ។ តំ អនេកកូដាគារបដិមណ្ឌិតំ, នានាកុសុមសញ្ឆន្នទិព្ពតរុណវនបដិមណ្ឌិតតីរាយ, វិវិធវិហង្គមនិន្នាទិតាយ និម្មលសលិលាយ នទិយា បរិក្ខិត្តំ , អច្ឆរាគណបរិវុតស្សេកស្ស បុញ្ញវតោ និវាសភូតំ។ តំ ទិស្វា រាជា តស្ស កត កម្មំ បុច្ឆិ, ឥតរោបិស្ស ព្យាកាសិ។

៥២៨ “បភាសតិ មិទំ ព្យម្ហំ, ផលិកាសុ សុនិម្មិតំ;
នារីវរគណាកិណ្ណំ, កូដាគារវរោចិតំ។

៥២៩ “ឧបេតំ អន្នបានេហិ, នច្ចគីតេហិ ចូភយំ;
នជ្ជោ ចានុបរិយាតិ, នានាបុប្ផទុមាយុតា។

៥៣០ “វិត្តី ហិ មំ វិន្ទតិ សូត ទិស្វា, បុច្ឆាមិ តំ មាតលិ ទេវសារថិ;
អយំ នុ មច្ចោ កឹមកាសិ សាធុំ, យោ មោទតី សគ្គបត្តោ វិមានេ។

៥៣១ “តស្ស បុដ្ឋោ វិយាកាសិ, មាតលិ ទេវសារថិ;
វិបាកំ បុញ្ញកម្មានំ, ជានំ អក្ខាសិជានតោ។

៥៣២ “មិថិលាយំ គហបតិ, ឯស ទានបតី អហុ;
អារាមេ ឧទបានេ ច, បបា សង្កមនានិ ច;

អរហន្តេ សីតិភូតេ, សក្កច្ចំ បដិបាទយិ។

៥៣៣ “ចីវរំ បិណ្ឌបាតញ្ច, បច្ចយំ សយនាសនំ;
អទាសិ ឧជុភូតេសុ, វិប្បសន្នេន ចេតសា។

៥៣៤ “ចាតុទ្ទសិំ បញ្ចទសិំ, យា ច បក្ខស្ស អដ្ឋមី;
បាដិហារិយបក្ខញ្ច, អដ្ឋង្គសុសមាគតំ។

៥៣៥ “ឧបោសថំ ឧបវសី, សទា សីលេសុ សំវុតោ;
សំយមា សំវិភាគា ច, សោ វិមានស្មិ មោទតី”តិ។

តត្ថ **នដ្ឋោ**តិ វចនវិបល្លាសោ, ឯកា នទី តំ វិមានំ បរិក្ខិបិត្វា គតាតិ អត្ថោ។ **នានាបុប្ផទុមាយុតា**តិ សា នទី នានាបុប្ផេហិ ទុមេហិ អាយុតា។ **មិថិលាយ**ន្តិ ឯស មហារាជ, កស្សបពុទ្ធកាលេ មិថិលនគរេ ឯកោ គហបតិ ទានបតិ អហោសិ។ សោ ឯតានិ អារាមរោបនាទីនិ បុញ្ញានិ កត្វា ឥមំ សម្បត្តិំ បត្តោតិ។

ឯវមស្ស តេន កតកម្មំ អាចិក្ខិត្វា បុរតោ រថំ បេសេត្វា អបរម្បិ ផលិកវិមានំ ទស្សេសិ។ តំ បុរិមវិមានតោ អតិរេកាយ នានាបុប្ផផលសញ្ឆន្នាយ តរុណវនឃដាយ សមន្នាគតំ។ តំ ទិស្វា រាជា តាយ សម្បត្តិយា សមន្នាគតស្ស ទេវបុត្តស្ស កតកម្មំ បុច្ឆិ, ឥតរោបិស្ស ព្យាកាសិ។

៥៣៦ “បភាសតិ មិទំ ព្យម្ហំ, ផលិកាសុ សុនិម្មិតំ;
នារីវរគណាកិណ្ណំ, កូដាគារវរោចិតំ។

៥៣៧ “ឧបេតំ អន្នបានេហិ, នច្ចគីតេហិ ចូភយំ;
នដ្ឋោ ចានុបរិយាតិ, នានាបុប្ផទុមាយុតា។

៥៣៨ “រាជាយតនា កបិត្ថា ច, អម្ពា សាលា ច ជម្ពុយោ;
តិន្ទុកា ច បិយាលា ច, ទុមា និច្ចផលា ពហូ។

៥៣៩ “វិត្តី ហិ មំ វិន្ទតិ សូត ទិស្វា, បុច្ឆាមិ តំ មាតលិ ទេវសារថិ;
អយំ នុ មច្ចោ កិមកាសិ សាធុំ, យោ មោទតី សគ្គបត្តោ វិមានេ។

៥៤០ “តស្ស បុដ្ឋោ វិយាកាសិ, មាតលិ ទេវសារថិ;
វិបាកំ បុញ្ញកម្មានំ, ជានំ អក្ខាសិជានតោ។

៥៤១ “មិថិលាយំ គហបតិ, ឯស ទានបតី អហុ;
អារាមេ ឧទបានេ ច, បបា សង្កមនានិ ច;
អរហន្តេ សីតិភូតេ, សក្កច្ចំ បដិបាទយិ។

៥៤២ “ចីវរំ បិណ្ឌបាតញ្ច, បច្ចយំ សយនាសនំ;
អទាសិ ឧជុភូតេសុ, វិប្បសន្នេន ចេតសា។

៥៤៣ “ចាតុទ្ទសិំ បញ្ចទសិំ, យា ច បក្ខស្ស អដ្ឋមី;
បាដិហារិយបក្ខញ្ច, អដ្ឋង្គសុសមាគតំ។

៥៤៤ “ឧបោសថំ ឧបវសី, សទា សីលេសុ សំវុតោ;
សំយមា សំវិភាគា ច, សោ វិមានស្មិ មោទតី”តិ។

តត្ថ **មិថិលាយ**ន្តិ ឯស, មហារាជ, កស្សបពុទ្ធកាលេ វិទេហរដ្ឋេ មិថិលនគរេ ឯកោ គហបតិ ទានបតិ អហោសិ។ សោ ឯតានិ បុញ្ញានិ កត្វា ឥមំ សម្បត្តិំ បត្តោតិ។

ឯវមស្ស តេន កតកម្មំ អាចិក្ខិត្វា បុរតោ រថំ បេសេត្វា បុរិមសទិសមេវ អបរម្បិ វេឡុរិយវិមានំ ទស្សេត្វា តត្ថ សម្បត្តិំ អនុភវន្តស្ស ទេវបុត្តស្ស កតកម្មំ បុដ្ឋោ អាចិក្ខិ។

៥៤៥ “បភាសតិ មិទំ ព្យម្ហំ, វេឡុរិយាសុ និម្មិតំ;
ឧបេតំ ភូមិភាគេហិ, វិភត្តំ ភាគសោ មិតំ។

៥៤៦"អាឡម្ពរា មុទិង្គា ច, នច្ចគីតា សុវាទិតា;
ទិព្យា សទ្ទា និច្ឆរន្តិ, សវនីយា មនោរមា។

៥៤៧"នាហំ ឯវំគតំ ជាតុ, ឯវំសុរុចិរំ បុរេ;
សទ្ទំ សមភិជានាមិ, ទិដ្ឋំ វា យទិ វា សុតំ។

៥៤៨"វិត្តី ហិ មំ វិន្ទតិ សូត ទិស្វា, បុច្ឆាមិ តំ មាតលិ ទេវសារថិ;
អយំ នុ មច្ចោ កិមកាសិ សាធុំ, យោ មោទតី សគ្គបត្តោ វិមានេ។

៥៤៩"តស្ស បុដ្ឋោ វិយាកាសិ, មាតលិ ទេវសារថិ;
វិបាកំ បុញ្ញកម្មានំ, ជានំ អក្ខាសិជានតោ។

៥៥០"ពារាណសិយំ គហបតិ, ឯស ទានបតី អហុ;
អារាមេ ឧទបានេ ច, បបា សង្កមនានិ ច;
អរហន្តេ សីតិភូតេ, សក្កច្ចំ បដិបាទយិ។

៥៥១"ចីវរំ បិណ្ឌបាតញ្ច, បច្ចយំ សយនាសនំ;
អទាសិ ឧជុភូតេសុ, វិប្បសន្នេន ចេតសា។

៥៥២"ចាតុទ្ទសិំ បញ្ចទសិំ, យា ច បក្ខស្ស អដ្ឋមី;
បាដិហារិយបក្ខញ្ច, អដ្ឋង្គសុសមាគតំ។

៥៥៣"ឧបោសថំ ឧបវសី, សទា សីលេសុ សំវុតោ;
សំយមា សំវិភាគា ច, សោ វិមានស្មិ មោទតី"តិ។

អថស្ស បុរតោ រថំ បេសេត្វា ពាលសូរិយសន្និភំ កនកវិមានំ ទស្សេត្វា តត្ថ និវាសិនោ ទេវបុត្តស្ស សម្បត្តឹ បុដ្ឋោ អាចិក្ខិ។

៥៥៤"យថា ឧទយមាទិច្ចោ, ហោតិ លោហិតកោ មហា;
តថូបមំ ឥទំ ព្យម្ហំ, ជាតរូបស្ស និម្មិតំ។

៥៥៥"វិត្តី ហិ មំ វិន្ទតិ សូត ទិស្វា, បុច្ឆាមិ តំ មាតលិ ទេវសារថិ;
អយំ នុ មច្ចោ កិមកាសិ សាធុំ, យោ មោទតី សគ្គបត្តោ វិមានេ។

៥៥៦"តស្ស បុដ្ឋោ វិយាកាសិ, មាតលិ ទេវសារថិ;
វិបាកំ បុញ្ញកម្មានំ, ជានំ អក្ខាសិជានតោ។

៥៥៧"សាវត្ថិយំ គហបតិ, ឯស ទានបតី អហុ;
អារាមេ ឧទបានេ ច, បបា សង្កមនានិ ច;
អរហន្តេ សីតិភូតេ, សក្កច្ចំ បដិបាទយិ។

៥៥៨"ចីវរំ បិណ្ឌបាតញ្ច, បច្ចយំ សយនាសនំ;
អទាសិ ឧជុភូតេសុ, វិប្បសន្នេន ចេតសា។

៥៥៩"ចាតុទ្ទសិំ បញ្ចទសិំ, យា ច បក្ខស្ស អដ្ឋមី;
បាដិហារិយបក្ខញ្ច, អដ្ឋង្គសុសមាគតំ។

៥៦០"ឧបោសថំ ឧបវសី, សទា សីលេសុ សំវុតោ;
សំយមា សំវិភាគា ច, សោ វិមានស្មិ មោទតី"តិ។

តត្ថ **ឧទយមាទិច្ចោ**តិ ឧគ្គច្ឆន្តោ អាទិច្ចោ។ **សាវត្ថិយ**ន្តិ កស្សបពុទ្ធកាលេ សាវត្ថិនគរេ ឯកោ គហបតិ ទានបតិ អហោសិ។ សោ ឯតានិ បុញ្ញានិ កត្វា ឥមំ សម្បត្តឹ បត្តោតិ។

ឯវំ តេន ឥមេសំ អដ្ឋន្នំ វិមានានំ កថិតកាលេ សក្កោ ទេវរាជា "មាតលិ, អតិវិយ ចិរាយតី"តិ អបរម្បិ ជវនទេវបុត្តំ បេសេសិ។ សោ វេគេន គន្ត្វា អារោចេសិ។ សោ តស្ស វចនំ សុត្វា "ន សក្កា ឥទានិ ចិរាយិតុ"ន្តិ

ចតូសុ ទិសាសុ ឯកប្បហារេនេវ ពហូនិ វិមានានិ ទស្សេសិ។ រញ្ញោ ច តត្ថ សម្បត្តិំ អនុភវន្តានំ ទេវបុត្តានំ កតកម្មំ បុដ្ឋោ អាចិក្ខិ។

៥៦១. “វេហាយសាមេ ពហុកា, ជាតរូបស្ស និម្មិតា;
ទទ្ទល្លមានា អាភេន្តិ, វិជ្ជុវព្ភឃនន្តរេ។

៥៦២. “វិត្តី ហិ មំ វិន្ទតិ សូត ទិស្វា, បុច្ឆាមិ តំ មាតលិ ទេវសារថិ;
ឥមេ នុ មច្ចា កិមកំសុ សាធុំ, យេ មោទរេ សគ្គបត្តា វិមានេ។

៥៦៣. “តស្ស បុដ្ឋោ វិយាកាសិ, មាតលិ ទេវសារថិ;
វិបាកំ បុញ្ញកម្មានំ, ជានំ អក្ខាសិជានតោ។

៥៦៤. “សទ្ធាយ សុនិវិដ្ឋាយ, សទ្ធម្មេ សុប្បវេទិតេ;
អកំសុ សត្ថុ វចនំ, សម្មាសម្ពុទ្ធសាសនេ;
តេសំ ឯតានិ ឋានានិ, យានិ ត្វំ រាជ បស្សសី”តិ។

តត្ថ **វេហាយសាមេ**តិ វេហាយសា ឥមេ អាកាសេយេវ សណ្ឋិតា។ អាកាសដ្ឋកវិមានា ឥមេតិ វទតិ។ **វិជ្ជុវព្ភឃនន្តរេ**តិ ឃនវលាហកន្តរេ ជលមានា វិជ្ជុ វិយ។ **សុនិវិដ្ឋាយា**តិ មគ្គេន អាគតត្តា សុប្បតិដ្ឋិតាយ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – មហារាជ, ឯតេ បុរេ និយ្យានិកេ កស្សបពុទ្ធសាសនេ បព្ពជិត្វា បរិសុទ្ធសីលា សមណធម្មំ ករោន្តា សោតាបត្តិផលំ សច្ឆិកត្វា អរហត្តំ និព្ពត្តេតុំ អសក្កោន្តា តតោ ចុតា ឥមេសុ កនកវិមានេសុ ឧប្បន្នា។ ឯតេសំ កស្សបពុទ្ធសាវកានំ តានិ ឋានានិ, យានិ ត្វំ, មហារាជ, បស្សសីតិ។

ឯវមស្ស អាកាសដ្ឋកវិមានានិ ទស្សេត្វា សក្កស្ស សន្តិកំ គមនត្ថាយ ឧស្សាហំ ករោន្តោ អាហ –

៥៦៥. “វិទិតានិ តេ មហារាជ, អាវាសំ បាបកម្មិនំ;
អថោ កល្យាណកម្មានំ, ឋានានិ វិទិតានិ តេ;
ឧយ្យាហិ ទានិ រាជីសិ, ទេវរាជស្ស សន្តិកេ”តិ។

តត្ថ **អាវាស**ន្តិ មហារាជ, តយា បឋមមេវ នេរយិកានំ អាវាសំ ទិស្វា បាបកម្មានំ ឋានានិ វិទិតានិ, ឥទានិ បន អាកាសដ្ឋកវិមានានិ បស្សន្តេន អថោ កល្យាណកម្មានំ ឋានានិ វិទិតានិ, ឥទានិ ទេវរាជស្ស សន្តិកេ សម្បត្តិំ ទដ្ឋុំ ឧយ្យាហិ គច្ឆាហីតិ។

ឯវញ្ច បន វត្វា បុរតោ រថំ បេសេត្វា សិនេរុំ បរិវារេត្វា ឋិតេ សត្ត បរិភណ្ឌបព្ពតេ ទស្សេសិ។ តេ ទិស្វា រញ្ញោ មាតលិស្ស បុច្ឆភាវំ អាវិករោន្តោ សត្ថា អាហ –

៥៦៦. “សហស្សយុត្តំ ហយវាហិំ, ទិព្ពយានមធិដ្ឋិតោ;
យាយមានោ មហារាជា, អទ្ទា សីទន្តរេ នគេ;
ទិស្វានាមន្តយី សូតំ, ឥមេ កេ នាម បព្ពតា”តិ។

តត្ថ **ហយវាហិ**ន្តិ ហយេហិ វាហិយមានំ។ **ទិព្ពយានមធិដ្ឋិតោ**តិ ទិព្ពយានេ ឋិតោ ហុត្វា។ **អទ្ទា**តិ អទ្ទស។ **សីទន្តរេ**តិ សីទាមហាសមុទ្ទស្ស អន្តរេ។ តស្មិំ កិរ មហាសមុទ្ទេ ឧទកំ សុខុមំ, មោរបិញ្ឆមត្តម្បិ បក្ខិត្តំ បតិដ្ឋាតុំ ន សក្កោតិ សីទតេវ, តស្មា សោ “សីទាមហាសមុទ្ទោ”តិ វុច្ចតិ។ តស្ស អន្តរេ។ **នគេ**តិ បព្ពតេ។ **កេ នាមា**តិ កេ នាម នាមេន ឥមេ បព្ពតាតិ។

ឯវំ និមិរញ្ញា បុដ្ឋោ មាតលិ ទេវបុត្តោ អាហ –

៥៦៨. “សុទស្សនោ ករវីកោ, ឦសធរោ យុគន្ធរោ;
នេមិន្ធរោ វិនតកោ, អស្សកណ្ណោ គិរី ព្រហា។

៥៦៩. “ឯតេ សីទន្តរេ នគា, អនុបុព្ពសមុគ្គតា;
មហារាជានមាវាសា, យានិ ត្វំ រាជ បស្សសី”តិ។

តត្ថ **សុទស្សនោ**តិ អយំ, មហារាជ, ឯតេសំ សព្ពពាហិរោ សុទស្សនោ បព្ពតោ នាម, តទនន្តរេ ករវីកោ នាម, សោ សុទស្សនតោ ឧច្ចតរោ ។ ឧភិន្នម្បិ បន តេសំ អន្តរេ ឯកោបិ សីទន្តរមហាសមុទ្ទោ។ ករវីកស្ស

អនន្តរេ ឦសធរោ នាម, សោ ករវីកតោ ឧច្ចតរោ។ តេសម្បិ អន្តរេ ឯកោ សីទន្តរមហាសមុទ្ទោ។ ឦសធរស្ស អនន្តរេ យុគន្ធរោ នាម, សោ ឦសធរតោ ឧច្ចតរោ។ តេសម្បិ អន្តរេ ឯកោ សីទន្តរមហាសមុទ្ទោ។ យុគន្ធរស្ស អនន្តរេ នេមិន្ធរោ នាម, សោ យុគន្ធរតោ ឧច្ចតរោ។ តេសម្បិ អន្តរេ ឯកោ សីទន្តរមហាសមុទ្ទោ។ នេមិន្ធរស្ស អនន្តរេ វិនតកោ នាម, សោ នេមិន្ធរតោ ឧច្ចតរោ។ តេសម្បិ អន្តរេ ឯកោ សីទន្តរមហាសមុទ្ទោ។ វិនតកស្ស អនន្តរេ អស្សកណ្ណោ នាម, សោ វិនតកតោ ឧច្ចតរោ។ តេសម្បិ អន្តរេ ឯកោ សីទន្តរមហាសមុទ្ទោ។ **អនុបុព្ពសមុគ្គតា**តិ ឯតេ សីទន្តរមហាសមុទ្ទេ សត្ត បព្ពតា អនុបដិបាដិយា សមុគ្គតា សោបានសទិសា ហុត្វា ឋិតា។ **យានី**តិ យេ ត្វំ, មហារាជ, តមេ បព្ពតេ បស្សសិ, ឯតេ ចតុណ្ណំ មហារាជានំ អាវាសាតិ។

ឯវមស្ស ចាតុមហារាជិកទេវលោកំ ទស្សេត្វា បុរតោ រថំ បេសេត្វា តាវតឹសភវនស្ស ចិត្តកូដទ្វារកោដ្ឋកំ បរិវារេត្វា ឋិតា ឥន្ទបដិមា ទស្សេសិ។ តំ ទិស្វា រាជា បុច្ឆិ, តតោ បិស្ស ព្យាកាសិ។

៥៧០. “អនេករូបំ រុចិរំ, នានាចិត្រំ បកាសតិ;
អាកិណ្ណំ ឥន្ទសទិសេហិ, ព្យគ្ឃេហេវ សុរក្ខិតំ។

៥៧១. “វិត្តី ហិ មំ វិន្ទតិ សូត ទិស្វា, បុច្ឆាមិ តំ មាតលិ ទេវសារថិ;
ឥមំ នុ ទ្វារំ កិមភញ្ញមាហុ, មនោរមំ ទិស្សតិ ទូរតោវ។

៥៧២. “តស្ស បុង្ខោ វិយាកាសិ, មាតលិ ទេវសារថិ;
វិបាកំ បុញ្ញកម្មានំ, ជានំ អក្ខាសិជានតោ។

៥៧៣. “‘ចិត្រកូដោ’តិ យំ អាហុ, ទេវរាជបវេសនំ;
សុទស្សនស្ស គិរិនោ, ទ្វារញ្ហេតំ បកាសតិ។

៥៧៤. “អនេករូបំ រុចិរំ, នានាចិត្រំ បកាសតិ;
អាកិណ្ណំ ឥន្ទសទិសេហិ, ព្យគ្ឃេហេវ សុរក្ខិតំ;
បវិសេតេន រាជីសិ, អរជំ ភូមិមក្កមា”តិ។

តត្ថ **អនេករូប**ន្តិ អនេកជាតិកំ។ **នានាចិត្រ**ន្តិ នានារតនចិត្រំ។ **បកាសតី**តិ កី នាម ឯតំ បញ្ញាយតិ។ **អាកិណ្ណ**ន្តិ សម្បរិបុណ្ណំ។ **ព្យគ្ឃេហេវ សុរក្ខិត**ន្តិ យថា នាម ព្យគ្ឃេហិ វា សីហេហិ វា មហាវនំ, ឯវំ ឥន្ទសទិសេហេវ សុរក្ខិតំ។ តាសញ្ច បន ឥន្ទបដិមានំ អារក្ខណត្ថាយ ឋបិតភាវោ ឯកកនិបាតេ **កុលាវកជាតកេ** (ជា. ១.១.៣១) វុត្តនយេន គហេតព្ពោ។ **កឹមភញ្ញមាហូ**តិ កិន្នាមំ វទន្តិ។ **បវេសន**ន្តិ និក្ខមនប្បវេសនត្ថាយ និម្មិតំ។ **សុទស្សនស្សា**តិ សោភនទស្សនស្ស សិនេរុគិរិនោ។ **ទ្វារំ ហេត**ន្តិ ឯតំ សិនេរុមត្ថកេ បតិដ្ឋិតស្ស ទសសហស្ស យោជនិកស្ស ទេវនគរស្ស ទ្វារំ បកាសតិ, ទ្វារកោដ្ឋកោ បញ្ញាយតីតិ អត្ថោ។ **បវិសេតេនា**តិ ឯតេន ទ្វារេន ទេវនគរំ បវិស។ **អរជំ ភូមិមក្កមា**តិ អរជំ សុវណ្ណរជតមណិមយំ នានាបុប្ផេហិ សមាកិណ្ណំ ទិព្ពភូមឹ ទិព្ពយានេន អក្កម, មហារាជាតិ។

ឯវញ្ច បន វត្វា មាតលិ រាជានំ ទេវនគរំ បវេសេសិ។ តេន វុត្តំ –

៥៧៥. “សហស្សយុត្តំ ហយវាហឹ, ទិព្ពយានមធិដ្ឋិតោ;
យាយមានោ មហារាជា, អទ្ទា ទេវសភំ ឥទ”ន្តិ។

សោ ទិព្ពយានេ ឋិតោវ គច្ឆន្តោ សុធម្មាទេវសភំ ទិស្វា មាតលឹ បុច្ឆិ, សោបិស្ស អាចិក្ខិ។

៥៧៦. “យថា សរទេ អាកាសេ, នីលោភាសោ បទិស្សតិ;
តថូបមំ ឥទំ ព្យម្ហំ, វេឡុរិយាសុ និម្មិតំ។

៥៧៧. “វិត្តី ហិ មំ វិន្ទតិ សូត ទិស្វា, បុច្ឆាមិ តំ មាតលិ ទេវសារថិ;
ឥមំ នុ ព្យម្ហំ កិមភញ្ញមាហុ, មនោរមំ ទិស្សតិ ទូរតោវ។

៥៧៨. “តស្ស បុង្ខោ វិយាកាសិ, មាតលិ ទេវសារថិ;
វិបាកំ បុញ្ញកម្មានំ, ជានំ អក្ខាសិជានតោ។

៥៧៩. “‘សុធម្មា’ ឥតិ យំ អាហុ, បស្សេសា ទិស្សតេ សភា;
វេឡុរិយារុចិរា ចិត្រា, ធារយន្តិ សុនិម្មិតា។

៥៨០.អដ្ឋំសា សុកតា ថម្ភា, សព្ពេ វេឡុរិយាមយា;
យត្ថ ទេវា តាវតឹសា, សព្ពេ ឥន្ទបុរោហិតា។

៥៨១."អត្ថំ ទេវមនុស្សានំ, ចិន្តយន្តា សមច្ឆរេ;
បរិសេតេន រាជីសិ, ទេវានំ អនុមោទនន្តិ។

តត្ថ **ឥទ**ន្តិ និបាតមត្តំ, ទេវសភំ អទ្ទសាតិ អត្ថោ។ **បស្សេសា**តិ បស្ស ឯសា។ **វេឡុរិយា រុចិរា**តិ រុចិរ វេឡុរិយា។ **ចិត្រា**តិ នានារតនវិចិត្រា។ **ធារយន្តី**តិ ឥមំ សភំ ឯតេ អដ្ឋំសាទិភេទា សុកតា ថម្ភា ធារយន្តិ។ **ឥន្ទបុរោហិតា**តិ ឥន្ទំ បុរោហិតំ បុរេចារិកំ កត្វា បរិវារេត្វា ឋិតា ទេវមនុស្សានំ អត្ថំ ចិន្តយន្តា អច្ឆន្តិ។ **បរិសេតេនា**តិ ឥមិនា មគ្គេន យត្ថ ទេវា អញ្ញមញ្ញំ អនុមោទន្តា អច្ឆន្តិ, តំ ឋានំ ទេវានំ អនុមោទនំ បវិស។

ទេវាបិ ខោ តស្សាគមនមគ្គំ ឱលោកេន្តាវ និសីទឹសុ។ តេ "រាជា អាគតោ"តិ សុត្វា ទិព្ពគន្ធវាសបុប្ផហត្ថា យាវ ចិត្តកូដទ្វារកោដ្ឋកា បដិមគ្គំ គន្ត្វា មហាសត្តំ ទិព្ពគន្ធមាលាទីហិ បូជយន្តា សុធម្មាទេវសភំ អានយឹសុ។ រាជា រថា ឱតរិត្វា ទេវសភំ បាវិសិ។ ទេវា អាសនេន និមន្តយឹសុ។ សក្កោបិ អាសនេន ចេវ កាមេហិ ច និមន្តេសិ។ តមត្ថំ បកាសេន្តោ សត្ថា អាហ –

៥៨២."តំ ទេវា បដិនន្ទឹសុ, ទិស្វា រាជានមាគតំ;
ស្វាគតំ តេ មហារាជ, អថោ តេ អទុរាគតំ;
និសីទ ទានិ រាជីសិ, ទេវរាជស្ស សន្តិកេ។

៥៨៣."សក្កោបិ បដិនន្ទិត្ថ, វេទេហំ មិថិលគ្គហំ;
និមន្តយិត្ថ កាមេហិ, អាសនេន ច វាសវោ។

៥៨៤."សាធុ ខោសិ អនុប្បត្តោ, អាវាសំ វសវត្តិនំ;
វស ទេវេសុ រាជីសិ, សព្ពកាមសមិទ្ធិសុ;
តាវតឹសេសុ ទេវេសុ, ភុញ្ជ កាមេ អមានុសេ"តិ។

តត្ថ **បដិនន្ទឹសូ**តិ សម្បិយាយឹសុ, ហដ្ឋតុដ្ឋាវ ហុត្វា សម្បដិច្ឆឹសុ។ **សព្ពកាមសមិទ្ធិសូ**តិ សព្ពេសំ កាមានំ សមិទ្ធិយុត្តេសុ។

ឯវំ សក្កេន ទិព្ពកាមេហិ ចេវ អាសនេន ច និមន្តិតោ រាជា បដិក្ខិបន្តោ អាហ –

៥៨៥."យថា យាចិតកំ យានំ, យថា យាចិតកំ ធនំ;
ឯវំ សម្បទមេវេតំ, យំ បរតោ ទានបច្ចយា។

៥៨៦."ន ចាហមេតមិច្ឆាមិ, យំ បរតោ ទានបច្ចយា;
សយំកតានិ បុញ្ញានិ, តំ មេ អាវេណិកំ ធនំ។

៥៨៧."សោហំ គន្ត្វា មនុស្សេសុ, កាហាមិ កុសលំ ពហុំ;
ទានេន សមចរិយាយ, សំយមេន ទមេន ច;
យំ កត្វា សុខិតោ ហោតិ, ន ច បច្ឆានុតប្បតី"តិ។

តត្ថ **យំ បរតោ ទានបច្ចយា**តិ យំ បរតោ តស្ស បរស្ស ទានបច្ចយា តេន ទិន្នត្តា លព្ភតិ, តំ យាចិតកសទិសំ ហោតិ, តស្មា នាហំ ឯតំ ឥច្ឆាមិ។ **សយំកតានី**តិ យានិ បន មយា អត្តនា កតានិ បុញ្ញានិ, តមេវ មម បរេហិ អសាធារណត្តា អាវេណិកំ ធនំ អនុគាមិយធនំ។ **សមចរិយាយា**តិ តីហិ ទ្វារេហិ សមចរិយាយ។ **សំយមេនា**តិ សីលរក្ខណេន។ **ទមេនា**តិ ឥន្ទ្រិយទមេន។

ឯវំ មហាសត្តោ ទេវានំ មធុរសទ្ទេន ធម្មំ ទេសេសិ។ ធម្មំ ទេសេន្តោយេវ មនុស្សគណនាយ សត្ត ទិវសានិ ឋត្វា ទេវគណំ តោសេត្វា ទេវគណមជ្ឈេ ឋិតោវ មាតលិស្ស គុណំ កថេន្តោ អាហ –

៥៨៨."ពហូបការោ នោ ភវំ, មាតលិ ទេវសារថិ;
យោ មេ កល្យាណកម្មានំ, បាបានំ បដិទស្សយី"តិ។

តត្ថ **យោ មេ កល្យាណកម្មានំ, បាបានំ បដិទស្សយីតិ** យោ ឯស មយ្ហំ កល្យាណកម្មានំ ទេវានញ្ច ឋានានិ បាបកម្មានំ នេរយិកានញ្ច បាបានិ ឋានានិ ទស្សេសីតិ អត្ថោ។

សក្កកណ្ឌំ និដ្ឋិតំ។

អថ រាជា សក្កំ អាមន្តេត្វា "ឥច្ឆាមហំ, មហារាជ, មនុស្សលោកំ គន្តុ"ន្តិ អាហ។ សក្កោ "តេន ហិ, សម្ម មាតលិ, និមិរាជានំ តត្ថេវ មិថិលំ នេហី"តិ អាហ។ សោ "សាធូ"តិ សម្បដិច្ឆិត្វា រថំ ឧបដ្ឋាបេសិ។ រាជា ទេវគណេហិ សទ្ធឹ សម្មោទិត្វា ទេវេ និវត្តាបេត្វា រថំ អភិរុហិ។ មាតលិ រថំ បេសេន្តោ បាចីនទិសាភាគេន មិថិលំ បាបុណិ។ មហាជនោ ទិព្ពរថំ ទិស្វា "រាជា នោ អាគតោ"តិ បមុទិតោ អហោសិ។ មាតលិ មិថិលំ បទក្ខិណំ កត្វា តស្មិំយេវ សីហបញ្ជរេ មហាសត្តំ ឱតារេត្វា "គច្ឆាមហំ, មហារាជា"តិ អាបុច្ឆិត្វា សកដ្ឋានមេវ គតោ។ មហាជនោបិ រាជានំ បរិវារេត្វា "កីទិសោ, ទេវ, ទេវលោកោ"តិ បុច្ឆិ។ រាជា ទេវតានញ្ច សក្កស្ស ច ទេវរញ្ញោ សម្បត្តិំ វណ្ណេត្វា "តុម្ហេបិ ទានាទីនិ បុញ្ញានិ ករោថ, ឯវំ តស្មិំ ទេវលោកេ និព្ពត្តិស្សថា"តិ មហាជនស្ស ធម្មំ ទេសេសិ។

សោ អបរភាគេ កប្បកេន បលិតស្ស ជាតភាវេ អារោចិតេ បលិតំ សុវណ្ណសណ្ឌាសេន ឧទ្ធរាបេត្វា ហត្ថេ ឋបេត្វា កប្បកស្ស គាមវរំ ទត្វា បព្ពជិតុកាមោ ហុត្វា បុត្តស្ស រជ្ជំ បដិច្ឆាបេសិ។ តេន ច "កស្មា, ទេវ, បព្ពជិស្សសី"តិ វុត្តេ –

"ឧត្តមង្គរុហា មយ្ហំ, ឥមេ ជាតា វយោហរា;
បាតុភូតា ទេវទូតា, បព្ពជ្ជាសមយោ មមា"តិ។ –

គាថំ វត្វា បុរិមរាជានោ វិយ បព្ពជិត្វា តស្មិំយេវ អម្ពវនេ វិហរន្តោ ចត្តារោ ព្រហ្មវិហារេ ភាវេត្វា ព្រហ្មលោកូបគោ អហោសិ។ តស្សេវំ បព្ពជិតភាវំ អាវិករោន្តោ សត្ថា ឱសានគាថមាហ –

៥៨៩. "ឥទំ វត្វា និមិរាជា, វេទេហោ មិថិលគ្គហោ;
បុថុយញ្ញំ យជិត្វាន, សំយមំ អជ្ឈុបាគមី"តិ។

តត្ថ **ឥទំ វត្វាតិ** "ឧត្តមង្គរុហា មយ្ហ"ន្តិ ឥមំ គាថំ វត្វា។ **បុថុយញ្ញំ យជិត្វានាតិ** មហាទានំ ទត្វា។ **សំយមំ អជ្ឈុបាគមីតិ** សីលសំយមំ ឧបគតោ។

បុត្តោ បនស្ស កាឡារជនកោ នាម តំ វំសំ ឧបច្ឆិន្ទិ។

សត្ថា ឥមំ ធម្មទេសនំ អាហរិត្វា "ន, ភិក្ខវេ, ឥទានេវ, បុព្ពេបិ តថាគតោ មហាភិនិក្ខមនំ និក្ខន្តោយេវា"តិ វត្វា ជាតកំ សមោធានេសិ "តទា សក្កោ អនុរុទ្ធោ អហោសិ, មាតលិ អានន្ទោ, ចតុរាសីតិ ខត្តិយសហស្សានិ ពុទ្ធបរិសា, និមិរាជា បន អហមេវ សម្មាសម្ពុទ្ធោ អហោសិ"ន្តិ។

និមិជាតកវណ្ណនា ចតុត្ថា។

[៥៤២] ៥. ឧមង្គជាតកវណ្ណនា

បញ្ចាលោ សព្វសេនាយាតិ ឥទំ សត្ថា ជេតវនេ វិហរន្តោ បញ្ញាបារមី អារព្ភ កថេសិ។ ឯកទិវសញ្ហិ ភិក្ខូ ធម្មសភាយំ សន្និសិន្នា តថាគតស្ស បញ្ញាបារមី វណ្ណយន្តា និសីទឹសុ "មហាបញ្ញោ, អាវុសោ, តថាគតោ បុថុបញ្ញោ គម្ភីរបញ្ញោ ហាសបញ្ញោ ជវនបញ្ញោ តិក្ខបញ្ញោ និព្ពេធិកបញ្ញោ បរប្បវាទមទ្ទនោ, អត្តនោ បញ្ញានុភាវេន កូដទន្តាទយោ ព្រាហ្មណេ, សភិយាទយោ បរិព្ពាជកេ, អង្គុលិមាលាទយោ ចោរេ, អាឡវកាទយោ យក្ខេ, សក្កាទយោ ទេវេ, ពកាទយោ ព្រហ្មានោ ច ទមេត្វា និព្ពិសេវនេ អកាសិ, ពហុជនកាយេ បព្ពជ្ជំ ទត្វា មគ្គផលេសុ បតិដ្ឋាបេសិ, ឯវំ មហាបញ្ញោ, អាវុសោ, សត្ថា"តិ។ សត្ថា អាគន្ត្វា "កាយ នុត្ថ, ភិក្ខវេ, ឯតរហិ កថាយ សន្និសិន្នា"តិ បុច្ឆិត្វា "ឥមាយ នាមា"តិ វុត្តេ "ន, ភិក្ខវេ, តថាគតោ ឥទានេវ បញ្ញវា, អតីតេបិ អបរិបក្កេ ញាណេ ពោធិញាណត្ថាយ ចរិយំ ចរន្តោបិ បញ្ញវាយេវា"តិ វត្វា តេហិ យាចិតោ អតីតំ អាហរិ។

អតីតេ វិទេហរដ្ឋេ មិថិលាយំ វេទេហោ នាម រាជា រជ្ជំ ការេសិ។ តស្ស អត្ថធម្មានុសាសកា ចត្តារោ បណ្ឌិតា អហេសុំ សេនកោ, បុក្កុសោ, កាមិន្ទោ, ទេវិន្ទោ ចាតិ។ តទា រាជា ពោធិសត្តស្ស បដិសន្ធិគ្គហណទិវសេ បច្ចូសកាលេ ឯវរូបំ សុបិនំ អទ្ទស – រាជង្គណេ ចតូសុ កោណេសុ ចត្តារោ អគ្គិក្ខន្ធា មហាបាការប្បមាណា ឧដ្ឋាយ

បជ្ជលន្តិ។ តេសំ មជ្ឈេ ខជ្ជោបនកប្បមាណោ អគ្គិក្ខន្ធោ ឧដ្ឋហិត្វា តង្ខណញ្ញេវ ចត្តារោ អគ្គិក្ខន្ធេ អតិក្កមិត្វា យាវ ព្រហ្មលោកា ឧដ្ឋាយ សកលចក្កវាឡំ ឱភាសេត្វា ឋិតោ, ភូមិយំ បតិតោ សាសបពីជមត្តម្បិ បញ្ញាយតិ។ តំ សទេវកា លោកា សមារកា សព្រហ្មកា គន្ធមាលាទីហិ បូជេន្តិ, មហាជនោ ជាលន្តរេនេវ ចរតិ, លោមកូបមត្តម្បិ ឧណ្ហំ ន គណ្ហាតិ។ រាជា ឥមំ សុបិនំ ទិស្វា ភីតតសិតោ ឧដ្ឋាយ “កឹ នុ ខោ មេ ភវិស្សតី”តិ ចិន្តេន្តោ និសិន្នកោវ អរុណំ ឧដ្ឋាបេសិ។

ចត្តារោបិ បណ្ឌិតា បាតោវាគន្ត្វា “កច្ចិ, ទេវ, សុខំ សយិត្ថា”តិ សុខសេយ្យំ បុច្ឆឹសុ។ សោ “កុតោ មេ សុខសេយ្យំ លទ្ធ”ន្តិ វត្វា “ឯវរូបោ មេ សុបិនោ ទិដ្ឋោ”តិ សព្ពំ កថេសិ។ អថ នំ សេនកបណ្ឌិតោ “មា ភាយិ, មហារាជ, មង្គលសុបិនោ ឯស, វុទ្ធិ វោ ភវិស្សតី”តិ វត្វា “កឹ ការណា អាចរិយា”តិ វុត្តេ “មហារាជ, អម្ហេ ចត្តារោ បណ្ឌិតេ អភិភវិត្វា អញ្ញោ វោ បញ្ចមោ បណ្ឌិតោ ឧប្បជ្ជិស្សតិ, មយញ្ហិ ចត្តារោ បណ្ឌិតា ចត្តារោ អគ្គិក្ខន្ធា វិយ, តេសំ មជ្ឈេ ឧប្បន្នោ អគ្គិក្ខន្ធោ វិយ អញ្ញោ បញ្ចមោ បណ្ឌិតោ ឧប្បជ្ជិស្សតិ, សោ សទេវកេ លោកេ អសទិសោ ភវិស្សតី”តិ វត្វា “ឥទានិ បនេស កុហិ”ន្តិ វុត្តេ “មហារាជ, អជ្ជ តស្ស បដិសន្ធិគ្គហណេន វា មាតុកុច្ឆិតោ និក្ខមនេន វា ភវិតព្ព”ន្តិ អត្តនោ សិប្បពលេន ទិព្ពចក្ខុនា ទិដ្ឋោ វិយ ព្យាកាសិ។ រាជាបិ តតោ បដ្ឋាយ តំ វចនំ អនុស្សរិ។

មិថិលាយំ បន ចតូសុ ទ្វារេសុ បាចីនយវមជ្ឈកោ, ទក្ខិណយវមជ្ឈកោ, បច្ឆិមយវមជ្ឈកោ, ឧត្តរយវមជ្ឈកោតិ ចត្តារោ គាមា អហេសុំ។ តេសុ បាចីនយវមជ្ឈកេ សិរិវឌ្ឍនោ នាម សេដ្ឋិ បដិវសតិ, សុមនទេវី នាមស្ស ភរិយា អហោសិ។ មហាសត្តោ តំ ទិវសំ រញ្ញោ សុបិនស្ស ទិដ្ឋវេលាយ តាវតឹសភវនតោ ចវិត្វា តស្សា កុច្ឆិម្ហិ បដិសន្ធឹ គណ្ហិ។ តស្មឹយេវ កាលេ អបរេបិ ទេវបុត្តសហស្សា តាវតឹសភវនតោ ចវិត្វា តស្មឹយេវ គាមេ សេដ្ឋានុសេដ្ឋីនំ កុលេសុ បដិសន្ធឹ គណ្ហឹសុ។ សុមនទេវីបិ ទសមាសច្ចយេន សុវណ្ណវណ្ណំ បុត្តំ វិជាយិ។ តស្មឹ ខណេ សក្កោ មនុស្សលោកំ ឱលោកេន្តោ មហាសត្តស្ស មាតុកុច្ឆិតោ និក្ខមនភាវំ ញត្វា “ឥមំ ពុទ្ធង្កុរំ សទេវកេ លោកេ បាកដំ កាតុំ វដ្ដតី”តិ មហាសត្តស្ស មាតុកុច្ឆិតោ និក្ខន្តក្ខណេ អទិស្សមានកាយេន គន្ត្វា តស្ស ហត្ថេ ឯកំ ឱសធឃដិកំ ឋបេត្វា សកដ្ឋានមេវ គតោ។ មហាសត្តោ តំ មុដ្ឋឹ កត្វា គណ្ហិ។ តស្មឹ បន មាតុកុច្ឆិតោ និក្ខន្តេ មាតុ អប្បមត្តកម្បិ ទុក្ខំ នាហោសិ, ធមករណតោ ឧទកមិវ សុខេន និក្ខមិ។

សា តស្ស ហត្ថេ ឱសធឃដិកំ ទិស្វា “តាត, កឹ តេ លទ្ធ”ន្តិ អាហ។ “ឱសធំ, អម្មា”តិ ទិព្ពោសធំ មាតុ ហត្ថេ ឋបេសិ។ ឋបេត្វា ច បន “អម្ម, ឥទំ ឱសធំ យេន កេនចិ អាពាធេន អាពាធិកានំ ទេថា”តិ អាហ។ សា តុដ្ឋបហដ្ឋា សិរិវឌ្ឍនសេដ្ឋិនោ អារោចេសិ។ តស្ស បន សត្តវស្សិកោ សីសាពាធោ អត្ថិ។ សោ តុដ្ឋបហដ្ឋោ ហុត្វា “អយំ មាតុកុច្ឆិតោ ជាយមានោ ឱសធំ គហេត្វា អាគតោ, ជាតក្ខណេយេវ មាតរា សទ្ធឹ កថេសិ, ឯវរូបេន បុញ្ញវតា ទិន្នំ ឱសធំ មហានុភាវំ ភវិស្សតី”តិ ចិន្តេត្វា តំ ឱសធំ គហេត្វា និសទាយំ ឃំសិត្វា ថោកំ នលាដេ មក្ខេសិ។ តស្មឹ ខណេ តស្ស សត្តវស្សិកោ សីសាពាធោ បទុមបត្តតោ ឧទកំ វិយ និវត្តិត្វា គតោ។ សោ “មហានុភាវំ ឱសធ”ន្តិ សោមនស្សប្បត្តោ អហោសិ។ មហាសត្តស្ស ឱសធំ គហេត្វា អាគតភាវោ សព្ពត្ថ បាកដោ ជាតោ។ យេ កេចិ អាពាធិកា, សព្ពេ សេដ្ឋិស្ស គេហំ គន្ត្វា ឱសធំ យាចន្តិ។ សព្ពេសំ និសទាយំ ឃំសិត្វា ថោកំ គហេត្វា ឧទកេន អាឡោលេត្វា ទេតិ ។ ទិព្ពោសធេន សរីរេ មក្ខិតមត្តេយេវ សព្ពាពាធា វូបសម្មន្តិ។ សុខិតា មនុស្សា “សិរិវឌ្ឍនសេដ្ឋិនោ គេហេ ឱសធស្ស មហន្តោ អានុភាវោ”តិ វណ្ណយន្តា បក្កមឹសុ។ មហាសត្តស្ស បន នាមគ្គហណទិវសេ មហាសេដ្ឋិ “មម បុត្តស្ស អយ្យកាទីនំ ន នាមេន អត្ថោ អត្ថិ, ជាយមានស្ស ឱសធំ គហេត្វា អាគតត្តា ឱសធនាមកោវ ហោតូ”តិ វត្វា “មហោសធកុមារោ”ត្វេវស្ស នាមមកាសិ។

ឥទញ្ចស្ស អហោសិ “មម បុត្តោ មហាបុញ្ញោ, ន ឯកកោវ និព្ពត្តិស្សតិ, ឥមិនា សទ្ធឹ ជាតទារកេហិ ភវិតព្ព”ន្តិ។ សោ ឱលោកាបេន្តោ ទារកសហស្សានំ និព្ពត្តភាវំ សុត្វា សព្ពេសម្បិ កុមារកានំ បិឡន្ធនានិ ទត្វា ធាតិយោ ទាបេសិ “បុត្តស្ស មេ ឧបដ្ឋាកា ភវិស្សន្តី”តិ។ ពោធិសត្តេន សទ្ធឹយេវ តេសំ មង្គលដ្ឋានេ មង្គលំ ការេសិ។ ទារកេ អលង្ករិត្វា មហាសត្តស្ស ឧបដ្ឋាតុំ អានេន្តិ។ ពោធិសត្តោ តេហិ សទ្ធឹ កីឡន្តោ វឌ្ឍិត្វា សត្តវស្សិកកាលេ សុវណ្ណបដិមា វិយ អភិរូបោ អហោសិ។ អថស្ស គាមមជ្ឈេ តេហិ សទ្ធឹ កីឡន្តស្ស ហត្ថិអស្សាទីសុ អាគច្ឆន្តេសុ កីឡាមណ្ឌលំ ភិជ្ជតិ។ វាតាតបបហរណកាលេ ទារកា កិលមន្តិ។ ឯកទិវសញ្ច តេសំ កីឡន្តានំយេវ អកាលមេឃោ ឧដ្ឋហិ។ តំ ទិស្វា នាគពលោ ពោធិសត្តោ ធាវិត្វា ឯកសាលំ បាវិសិ។ ឥតរេ ទារកា បច្ឆតោ ធាវន្តា អញ្ញមញ្ញស្ស បាទេសុ បហរិត្វា ឧបក្ខលិត្វា បតិតា ជណ្ណុកភេទាទីនិ បាបុណឹសុ។ ពោធិសត្តោបិ “ឥមស្មឹ ឋានេ កីឡាសាលំ កាតុំ វដ្ដតិ, ឯវំ វាតេ វា វស្សេ វា អាតបេ វា អាគតេ ន កិលមិស្សាមា”តិ ចិន្តេត្វា តេ ទារកេ អាហ – “សម្មា, ឥមស្មឹ ឋានេ វាតេ វា វស្សេ វា អាតបេ វា អាគតេ ឋាននិសជ្ជសយនក្ខមំ ឯកំ សាលំ ការេស្សាម, ឯកេកំ កហាបណំ អាហរថា”តិ។ តេ តថា ករឹសុ។

មហាសត្តោ មហាវឌ្ឍកឹ បក្កោសាបេត្វា “ឥមស្មិំ ឋានេ សាលំ ករោហី”តិ សហស្សំ អទាសិ។ សោ “សាធូ”តិ សម្បដិច្ឆិត្វា សហស្សំ គហេត្វា ខាណុកណ្ដកេ កោដ្ដេត្វា ភូមិំ សមំ ការេត្វា សុត្តំ បសារេសិ។ មហាសត្តោ តស្ស សុត្តបសារណវិធានំ អនារាធេន្តោ “អាចរិយ, ឯវំ អបសារេត្វា សាធុកំ បសារេហី”តិ អាហ។ សាមិ, អហំ អត្តនោ សិប្បានុរូបេន បសារេសិំ, តតោ អញ្ញំ ន ជានាមីតិ។ ‘ឯត្តកំ អជានន្តោ ត្វំ អម្ហាកំ ធនំ គហេត្វា សាលំ កថំ ករិស្សសិ, អាហរ, សុត្តំ បសារេត្វា តេ ទស្សាមី”តិ អាហរាបេត្វា សយំ សុត្តំ បសារេសិ។ តំ វិស្សកម្មទេវបុត្តស្ស បសារិតំ វិយ អហោសិ។ តតោ វឌ្ឍកឹ អាហ “ឯវំ បសារេតុំ សក្ខិស្សសី”តិ? “ន សក្ខិស្សាមី”តិ។ “មម វិចារណាយ បន កាតុំ សក្ខិស្សសី”តិ។ “សក្ខិស្សាមិ, សាមី”តិ។ មហាសត្តោ យថា តស្សា សាលាយ ឯកស្មិំ បទេសេ អនាថានំ វសនដ្ឋានំ ហោតិ, ឯកស្មិំ អនាថានំ ឥត្ថីនំ វិជាយនដ្ឋានំ, ឯកស្មិំ អាគន្តុកសមណព្រាហ្មណានំ វសនដ្ឋានំ, ឯកស្មិំ អាគន្តុកមនុស្សានំ វសនដ្ឋានំ, ឯកស្មិំ អាគន្តុកវាណិជានំ ភណ្ឌដ្ឋបនដ្ឋានំ ហោតិ, តថា សព្ពានិ ឋានានិ ពហិមុខានិ កត្វា សាលំ វិចារេសិ។ តត្ថេវ កីឡាមណ្ឌលំ, តត្ថេវ វិនិច្ឆយំ, តត្ថេវ ធម្មសភំ ការេសិ។ កតិបាហេនេវ និដ្ឋិតាយ សាលាយ ចិត្តការេ បក្កោសាបេត្វា សយំ វិចារេត្វា រមណីយំ ចិត្តកម្មំ ការេសិ។ សាលា សុធម្មាទេវសភាបដិភាគា អហោសិ។

តតោ “ន ឯត្តកេន សាលា សោភតិ, បោក្ខរណឹ បន ការេតុំ វដ្ដតី”តិ បោក្ខរណឹ ខណាបេត្វា ឥដ្ឋកវឌ្ឍកឹ បក្កោសាបេត្វា សយំ វិចារេត្វា សហស្សវង្កំ សតតិត្ថំ បោក្ខរណឹ ការេសិ។ សា បញ្ចវិធបទុមសញ្ឆន្នា នន្ទាបោក្ខរណី វិយ អហោសិ។ តស្សា តីរេ បុប្ផផលធរេ នានារុក្ខេ រោបាបេត្វា នន្ទនវនកប្បំ ឧយ្យានំ ការេសិ។ តមេវ ច សាលំ និស្សាយ ធម្មិកសមណព្រាហ្មណានញ្ចេវ អាគន្តុកគមិកាទីនញ្ច ទានវត្តំ បដ្ឋបេសិ។ តស្ស សា កិរិយា សព្ពត្ថ បាកដា អហោសិ ។ ពហូ មនុស្សា ឱសរន្តិ។ មហាសត្តោ សាលាយ និសីទិត្វា សម្បត្តសម្បត្តានំ ការណាការណំ យុត្តាយុត្តំ កថេសិ, វិនិច្ឆយំ បដ្ឋបេសិ, ពុទ្ធុប្បាទកាលោ វិយ អហោសិ។

វេទេហរាជាបិ សត្តវស្សច្ចយេន “ចត្តារោ បណ្ឌិតា ‘អម្ហេ អភិភវិត្វា បញ្ចមោ បណ្ឌិតោ ឧប្បជ្ជិស្សតី’តិ មេ កថយឹសុ, កត្ថ សោ ឯតរហី”តិ សរិត្វា “តស្ស វសនដ្ឋានំ ជានាថា”តិ ចតូហិ ទ្វារេហិ ចត្តារោ អមច្ចេ បេសេសិ។ សេសទ្វារេហិ និក្ខន្តា អមច្ចា មហាសត្តំ ន បស្សឹសុ។ បាចីនទ្វារេន និក្ខន្តោ អមច្ចោ បន សាលាទីនិ ទិស្វា “បណ្ឌិតេន នាម ឥមិស្សា សាលាយ ការកេន វា ការាបកេន វា ភវិតព្ព”ន្តិ ចិន្តេត្វា មនុស្សេ បុច្ឆិ “អយំ សាលា កតរវឌ្ឍកិនា កតា”តិ? មនុស្សា “នាយំ វឌ្ឍកិនា កតា, សិរិវឌ្ឍនសេដ្ឋិបុត្តេន មហោសធបណ្ឌិតេន អត្តនោ បញ្ញាពលេន វិចារេត្វា កតា”តិ វទឹសុ។ “កតិវស្សោ បន បណ្ឌិតោ”តិ? “បរិបុណ្ណសត្តវស្សោ”តិ។ អមច្ចោ រញ្ញោ ទិដ្ឋសុបិនទិវសតោ បដ្ឋាយ វស្សំ គណេត្វា “រញ្ញោ ទិដ្ឋសុបិនេន សមេតិ, អយមេវ សោ បណ្ឌិតោ”តិ រញ្ញោ ទូតំ បេសេសិ “ទេវ, បាចីនយវមជ្ឈកគាមេ សិរិវឌ្ឍនសេដ្ឋិបុត្តោ មហោសធបណ្ឌិតោ នាម សត្តវស្សិកោវ សមានោ ឯវរូបំ នាម សាលំ វិចារេសិ, បោក្ខរណិំ ឧយ្យានញ្ច ការេសិ, ឥមំ បណ្ឌិតំ គហេត្វា អានេមី”តិ។ រាជា តំ កថំ សុត្វាវ តុដ្ឋចិត្តោ ហុត្វា សេនកំ បក្កោសាបេត្វា តមត្ថំ អារោចេត្វា “កឹ, អាចរិយ, អានេម បណ្ឌិត”ន្តិ បុច្ឆិ។ សោ លាភំ មច្ឆរាយន្តោ “មហារាជ, សាលាទីនំ ការាបិតមត្តេន បណ្ឌិតោ នាម ន ហោតិ, យោ កោចិ ឯតានិ ការេតិ, អប្បមត្តកំ ឯត”ន្តិ អាហ។ សោ តស្ស កថំ សុត្វា “ភវិតព្ពមេត្ថ ការណេនា”តិ តុណ្ហី ហុត្វា “តត្ថេវ វសន្តោ បណ្ឌិតំ វីមំសតូ”តិ អមច្ចស្ស ទូតំ បដិបេសេសិ។ តំ សុត្វា អមច្ចោ តត្ថេវ វសន្តោ បណ្ឌិតំ វីមំសិ។

សត្តទារកបញ្ហោ

តត្រិទំ វីមំសនុទ្ទានំ –

“មំសំ គោណោ គន្ថិ សុត្តំ, បុត្តោ គោតោ រថេន ច;
ទណ្ឌោ សីសំ អហិ ចេវ, កុក្កុដោ មណិ វិជាយនំ;
ឱទនំ វាលុកញ្ចាបិ, តឡាកុយ្យានំ គទ្រភោ មណី”តិ។

តត្ថ **មំស**ន្តិ ឯកទិវសំ ពោធិសត្តេ កីឡាមណ្ឌលំ គច្ឆន្តេ ឯកោ សេនោ សូនផលកតោ មំសបេសឹ គហេត្វា អាកាសំ បក្ខន្ទិ។ តំ ទិស្វា ទារកា “មំសបេសឹ ឆឌ្ឌាបេស្សាមា”តិ សេនំ អនុពន្ធឹសុ។ សេនោ ឥតោ ចិតោ ច ធាវតិ។ តេ ឧទ្ធំ ឱលោកេត្វា តស្ស បច្ឆតោ បច្ឆតោ គច្ឆន្តា បាសាណាទីសុ ឧបក្ខលិត្វា កិលមន្តិ។ អថ នេ បណ្ឌិតោ អាហ “ឆឌ្ឌាបេស្សាមិ ន”ន្តិ។ “ឆឌ្ឌាបេហិ សាមី”តិ។ “តេន ហិ បស្សថា”តិ សោ ឧទ្ធំ អនោលោកេត្វាវ វាតវេគេន ធាវិត្វា សេនស្ស ឆាយំ អក្កមិត្វា បាណឹ បហរិត្វា មហារវំ រវិ។ តស្ស តេជេន សោ សទ្ទោ សេនស្ស កុច្ឆិយំ វិនិវិជ្ឈិត្វា និច្ឆារិតោ វិយ អហោសិ។ សោ ភីតោ មំសំ ឆឌ្ឌេសិ។ មហាសត្តោ ឆឌ្ឌិតភាវំ ញត្វា ឆាយំ ឱលោកេន្តោវ ភូមិយំ បតិតុំ អទត្វា អាកាសេយេវ សម្បដិច្ឆិ។ តំ អច្ឆរិយំ ទិស្វា មហាជនោ នទន្តោ វគ្គន្តោ អប្ផោដេន្តោ មហាសទ្ទំ អកាសិ។ អមច្ចោ តំ បវត្តិំ ញត្វា រញ្ញោ ទូតំ បេសេសិ “បណ្ឌិតោ ឥមិនា ឧបាយេន

មំសបេសី ឆឌ្ឌាបេសិ, ឥទំ ទេវោ ជានាតូ”តិ។ តំ សុត្វា រាជា សេនកំ បុច្ឆិ “កឹ, សេនក, អានេម បណ្ឌិត”ន្តិ? សោ ចិន្តេសិ “តស្ស ឥធាគតកាលតោ បដ្ឋាយ មយំ និប្បភា ភវិស្សាម, អត្ថិភាវម្បិ នោ រាជា ន ជានិស្សតិ, ន តំ អានេតុំ វដ្ដតី”តិ។ សោ ពលវលាភមច្ឆរិយតាយ “មហារាជ, ឯត្តកេន បណ្ឌិតោ នាម ន ហោតិ, អប្បមត្តកំ កិញ្ចិ ឯត”ន្តិ អាហ។ រាជា មជ្ឈត្តោវ ហុត្វា “តត្ថេវ នំ វីមំសតូ”តិ បុន បេសេសិ។

គោណោតិ ឯកោ បាចីនយវមជ្ឈកគាមវាសី បុរិសោ “វស្សេ បតិតេ កសិស្សាមី”តិ គាមន្តរតោ គោណេ កិណិត្វា អានេត្វា គេហេ វសាបេត្វា បុនទិវសេ គោចរត្ថាយ តិណភូមិ អានេត្វា គោណបិដ្ឋេ និសិន្នោ កិលន្ត រូបោ ឱតរិត្វា រុក្ខមូលេ និបន្នោវ និទ្ទំ ឱក្កមិ។ តស្មិំ ខណេ ឯកោ ចោរោ គោណេ គហេត្វា បលាយិ។ សោ បពុជ្ឈិ ត្វា គោណេ អបស្សន្តោ ឥតោ ចិតោ ច ឱលោកេត្វា គោណេ គហេត្វា បលាយន្តំ ចោរំ ទិស្វា វេគេន បក្ខន្ទិត្វា “កុហឹ មេ គោណេ នេសី”តិ អាហ។ “មម គោណេ អត្តនោ ឥច្ឆិតដ្ឋានំ នេមី”តិ។ តេសំ វិវាទំ សុត្វា មហាជនោ សន្និបតិ។ បណ្ឌិតោ តេសំ សាលាទ្វារេន គច្ឆន្តានំ សទ្ទំ សុត្វា ឧភោបិ បក្កោសាបេត្វា តេសំ កិរិយំ ទិស្វាវ “អយំ ចោរោ, អយំ គោណសាមិកោ”តិ ជានាតិ។ ជានន្តោបិ “កស្មា វិវទថា”តិ បុច្ឆិ។ គោណសាមិកោ អាហ – “សាមិ, ឥមេ អហំ អសុកគាមតោ អសុកស្ស នាម ហត្ថតោ កិណិត្វា អានេត្វា គេហេ វសាបេត្វា គោចរត្ថាយ តិណភូមិ នេសិំ, តត្ថ មម បមាទំ ទិស្វា អយំ គោណេ គហេត្វា បលាយិ។ ស្វាហំ ឥតោ ចិតោ ច ឱលោកេន្តោ ឥមំ ទិស្វា អនុពន្ធិត្វា គណ្ហិំ, អសុកគាមវាសិនោ មយា ឯតេសំ កិណិត្វា គហិតភាវំ ជានន្តី”តិ។ ចោរោ បន “មមេតេ ឃរ ជាតិកា, អយំ មុសា ភណតី”តិ អាហ។

អថ នេ បណ្ឌិតោ “អហំ វោ អឌ្ឌំ ធម្មេន វិនិច្ឆិនិស្សាមិ, ឋស្សថ មេ វិនិច្ឆយេ”តិ បុច្ឆិត្វា “អាម, សាមិ, ឋស្សាមា”តិ វុត្តេ “មហាជនស្ស មនំ គណ្ហិតុំ វដ្ដតី”តិ បឋមំ ចោរំ បុច្ឆិ “តយា ឥមេ គោណា កឹ ខាទាបិតា កឹ បាយិតា”តិ? “យាគុំ បាយិតា តិលបិដ្ឋញ្ច មាសេ ច ខាទាបិតា”តិ។ តតោ គោណសាមិកំ បុច្ឆិ។ សោ អាហ – “សាមិ, កុតោ មេ ទុគ្គតស្ស យាគុអាទីនិ លទ្ធានិ, តិណមេវ ខាទាបិតា”តិ។ បណ្ឌិតោ តេសំ កថំ បរិសំ គាហាបេ ត្វា បិយង្គុបត្តានិ អាហរាបេត្វា កោដ្ដាបេត្វា ឧទកេន មទ្ទាបេត្វា គោណេ បាយេសិ។ គោណា តិណមេវ ឆឌ្ឌយិំសុ។ បណ្ឌិតោ “បស្សថេត”ន្តិ មហាជនស្ស ទស្សេត្វា ចោរំ បុច្ឆិ “ត្វំ ចោរោសិ, ន ចោរោសី”តិ? សោ “ចោរោម្ហី”តិ អាហ។ “តេន ហិ ត្វំ ឥតោ បដ្ឋាយ មា ឯវរូបមកាសី”តិ ឱវទិ។ ពោធិសត្តស្ស បរិសា បន តំ ហត្ថ បាទេហិ កោដ្ដេត្វា ទុព្ពលមកាសិ។ អថ នំ បណ្ឌិតោ “ទិដ្ឋធម្មេយេវ តាវ ឥមំ ទុក្ខំ លភសិ, សម្បរាយេ បន និរយាទីសុ មហាទុក្ខំ អនុភវិស្សសិ, សម្ម, ត្វំ ឥតោ បដ្ឋាយ បជហេតំ កម្ម”ន្តិ វត្វា តស្ស បញ្ច សីលានិ អទាសិ។ អមច្ចោ តំ បវត្តិំ យថាភូតំ រញ្ញោ អារោចាបេសិ។ រាជា សេនកំ បុច្ឆិ “កឹ, សេនក, អានេម បណ្ឌិត”ន្តិ។ “គោណអឌ្ឌំ នាម, មហារាជ, យេ កេចិ វិនិច្ឆិនន្តិ, អាគមេហិ តាវា”តិ វុត្តេ រាជា មជ្ឈត្តោ ហុត្វា បុន តថេវ សាសនំ បេសេសិ។ សព្ពដ្ឋានេសុបិ ឯវំ វេទិតព្ពំ។ ឥតោ បរំ បន ឧទ្ទានមត្តមេវ វិភជិត្វា ទស្សយិស្សាមាតិ។

គន្ធីតិ ឯកា ទុគ្គតិត្ថី នានាវណ្ណេហិ សុត្តេហិ គន្ថិកេ ពន្ធិត្វា កតំ សុត្តគន្ថិកបិឡន្ធនំ គីវតោ មោចេត្វា សាដកស្ស ឧបរិ ឋបេត្វា ន្ហាយិតុំ បណ្ឌិតេន ការិតបោក្ខរណឹ ឱតរិ។ អបរា តរុណិត្ថី តំ ទិស្វា លោភំ ឧប្បាទេត្វា ឧក្ខិបិត្វា “អម្ម, អតិវិយ សោភនំ ឥទំ កិត្តកេន តេ កតំ, អហម្បិ អត្តនោ ឯវរូបំ ករិស្សាមិ, គីវាយ បិឡន្ធិត្វា បមាណំ តាវស្ស ឧបធារេមី”តិ វត្វា តាយ ឧជុចិត្តតាយ “ឧបធារេហី”តិ វុត្តេ គីវាយ បិឡន្ធិត្វា បក្កាមិ។ ឥតរា តំ ទិស្វា សីឃំ ឧត្តរិត្វា សាដកំ និវាសេត្វា ឧបធាវិត្វា “កហំ មេ បិឡន្ធនំ គហេត្វា បលាយិស្សសី”តិ សាដកេ គណ្ហិ។ ឥតរា “នាហំ តវ សន្តកំ គណ្ហាមិ, មម គីវាយមេវ បិឡន្ធន”ន្តិ អាហ។ មហាជនោ តំ សុត្វា សន្និបតិ។ បណ្ឌិតោ ទារកេហិ សទ្ធឹ កីឡន្តោ តាសំ កលហំ កត្វា សាលាទ្វារេន គច្ឆន្តីនំ សទ្ទំ សុត្វា “កឹ សទ្ទោ ឯសោ”តិ បុច្ឆិត្វា ឧភិន្នំ កលហការណំ សុត្វា បក្កោសាបេត្វា អាការេនេវ ចោរិញ្ច អចោរិញ្ច ញត្វាបិ តមត្ថំ បុច្ឆិត្វា “អហំ វោ ធម្មេន វិនិច្ឆិនិស្សាមិ, មម វិនិច្ឆយេ ឋស្សថា”តិ វត្វា “អាម, ឋស្សាម, សាមី”តិ វុត្តេ បឋមំ ចោរិំ បុច្ឆិ “ត្វំ ឥមំ បិឡន្ធនំ បិឡន្ធន្តី កតរគន្ធំ វិលិម្បសី”តិ? “អហំ និច្ចំ សព្ពសំហារកំ វិលិម្បាមី”តិ។ សព្ពសំហារកោ នាម សព្ពគន្ធេហិ យោជេត្វា កតគន្ធោ។ តតោ ឥតរំ បុច្ឆិ។ សា អាហ “កុតោ, សាមិ, លទ្ធោ ទុគ្គតាយ មយ្ហំ សព្ពសំហារកោ, អហំ និច្ចំ បិយង្គុបុប្ផគន្ធមេវ វិលិម្បាមី”តិ។ បណ្ឌិតោ ឧទកបាតឹ អាហរាបេត្វា តំ បិឡន្ធនំ តត្ថ បក្ខិបាបេត្វា គន្ធិកំ បក្កោសាបេត្វា “ឯតំ គន្ធំ ឧបសិង្ឃិត្វា អសុកគន្ធភាវំ ជានាហី”តិ អាហ។ សោ ឧបសិង្ឃន្តោ បិយង្គុបុប្ផភាវំ ញត្វា ឥមំ ឯកកនិបាតេ គាថមាហ –

> “សព្ពសំហារកោ នត្ថិ, សុទ្ធំ កង្គុ បវាយតិ;
> អលិកំ ភាសតិយំ ធុត្តី, សច្ចមាហុ មហល្លិកា”តិ។ (ជា. ១.១.១១០);

តត្ថ **ធុត្តី**តិ ធុត្តិកា។ **អាហុ**តិ អាហ, អយមេវ វា បាឋោ។

ឯវំ មហាសត្តោ តំ ការណំ មហាជនំ ជានាបេត្វា “ត្វំ ចោរីសិ, ន ចោរីសី”តិ បុច្ឆិត្វា ចោរិភាវំ បដិជានាបេសិ។ តតោ បដ្ឋាយ មហាសត្តស្ស បណ្ឌិតភាវោ បាកដោ ជាតោ។

សុត្តន្តិ ឯកា កប្បាសក្ខេត្តារក្ខិកា ឥត្ថី កប្បាសក្ខេត្តំ រក្ខន្តី តត្ថេវ បរិសុទ្ធំ កប្បាសំ គហេត្វា សុខុមសុត្តំ កន្តិត្វា គុឡំ កត្វា ឧច្ឆង្គេ ឋបេត្វា គាមំ អាគច្ឆន្តី “បណ្ឌិតស្ស បោក្ខរណិយំ ន្ហាយិស្សាមី”តិ តីរំ គន្ត្វា សាដកំ មុញ្ចិត្វា សាដកស្ស ឧបរិ សុត្តគុឡំ ឋបេត្វា ឱតរិត្វា បោក្ខរណិយំ ន្ហាយតិ។ អបរា តំ ទិស្វា លុទ្ធចិត្តតាយ តំ គហេត្វា “អហោ មនាបំ សុត្តំ, អម្ម, តយា កត”ន្តិ អច្ឆរំ បហរិត្វា ឱលោកេន្តី វិយ ឧច្ឆង្គេ កត្វា បក្កាមិ។ សេសំ បុរិមនយេនេវ វិត្ថារេតព្ពំ។ បណ្ឌិតោ បឋមំ ចោរឹ បុច្ឆិ “ត្វំ គុឡំ ករោន្តី អន្តោ កឹ បក្ខិបិត្វា អកាសី”តិ? “កប្បាសផលដ្ឋិមេវ សាមី”តិ។ តតោ ឥតរំ បុច្ឆិ។ សា “សាមិ តិម្ពរុអដ្ឋិ”ន្តិ អាហ។ សោ ឧភិន្នំ វចនំ បរិសំ គាហាបេត្វា សុត្តគុឡំ និព្ពេឋាបេត្វា តិម្ពរុអដ្ឋឹ ទិស្វា តំ ចោរិភាវំ សម្បដិច្ឆាបេសិ។ មហាជនោ ហដ្ឋតុដ្ឋោ “សុវិនិច្ឆិតោ អឌ្ឌោ”តិ សាធុការសហស្សានិ បវត្តេសិ។

បុត្តោតិ ឯកទិវសំ ឯកា ឥត្ថី បុត្តំ អាទាយ មុខធោវនត្ថាយ បណ្ឌិតស្ស បោក្ខរណឹ គន្ត្វា បុត្តំ ន្ហាបេត្វា អត្តនោ សាដកេ និសីទាបេត្វា អត្តនោ មុខំ ធោវិតុំ ឱតរិ។ តស្មឹ ខណេ ឯកា យក្ខិនី តំ ទារកំ ទិស្វា ខាទិតុកាមា ហុត្វា ឥត្ថិវេសំ គហេត្វា “សហាយិកេ, សោភតិ វតាយំ ទារកោ, តវេសោ បុត្តោ”តិ បុច្ឆិត្វា “អាមា”តិ វុត្តេ “បាយេមិ ន”ន្តិ វត្វា “បាយេហី”តិ វុត្តា តំ គហេត្វា ថោកំ កីឡាបេត្វា អាទាយ បលាយិ។ ឥតរា តំ ទិស្វា ធាវិត្វា “កុហឹ មេ បុត្តំ នេសី”តិ គណ្ហិ។ យក្ខិនី “កុតោ តយា បុត្តោ លទ្ធោ, មមេសោ បុត្តោ”តិ អាហ។ តា កលហំ ករោន្តិយោ សាលាទ្វារេន គច្ឆន្តិ។ បណ្ឌិតោ តំ កលហសទ្ទំ សុត្វា បក្កោសាបេត្វា “កិមេត”ន្តិ បុច្ឆិ។ តា តស្ស ឯតមត្ថំ អារោចេសុំ។ តំ សុត្វា មហាសត្តោ អក្ខីនំ អនិមិសតាយ ចេវ រត្តតាយ ច និរាសង្កតាយ ច ឆាយាយ អភាវតាយ ច “អយំ យក្ខិនី”តិ ញត្វាបិ “មម វិនិច្ឆយេ ឋស្សថា”តិ វត្វា “អាម, ឋស្សាមា”តិ វុត្តេ ភូមិយំ លេខំ កឌ្ឍយិត្វា លេខាមជ្ឈេ ទារកំ និបជ្ជាបេត្វា យក្ខិនី ហត្ថេសុ, មាតរំ បាទេសុ គាហាបេត្វា “ទ្វេបិ កឌ្ឍិត្វា គណ្ហថ, កឌ្ឍិតុំ សក្កោន្តិយា ឯវ បុត្តោ”តិ អាហ។

តា ឧភោបិ កឌ្ឍឹសុ។ ទារកោ កឌ្ឍិយមានោ ទុក្ខប្បត្តោ ហុត្វា វិរវិ។ មាតា ហទយេន ផលិតេន វិយ ហុត្វា បុត្តំ មុញ្ចិត្វា រោទមានា អដ្ឋាសិ។ បណ្ឌិតោ មហាជនំ បុច្ឆិ “អម្ភោ, ទារកេ, មាតុ ហទយំ មុទុកំ ហោតិ, ឧទាហុ អមាតូ”តិ។ “មាតុ ហទយំ មុទុកំ ហោតី”តិ។ “កឹ ទានិ ទារកំ គហេត្វា ឋិតា មាតា ហោតិ, ឧទាហុ វិស្សជ្ជេត្វា ឋិតា”តិ? “វិស្សជ្ជេត្វា ឋិតា បណ្ឌិតា”តិ។ “ឥមំ បន ទារកចោរឹ តុម្ហេ ជានាថា”តិ? “ន ជានាម, បណ្ឌិតា”តិ។ អថ នេ បណ្ឌិតោ អាហ – “យក្ខិនី ឯសា, ឯតំ ខាទិតុំ គណ្ហី”តិ។ “កថំ ជានាសិ, បណ្ឌិតា”តិ។ “អក្ខីនំ អនិមិសតាយ ចេវ រត្តតាយ ច និរាសង្កតាយ ច ឆាយាយ អភាវេន ច និក្ករុណតាយ ចា”តិ។ អថ នំ បុច្ឆិ “កាសិ ត្វ”ន្តិ? “យក្ខិនីម្ហិ សាមី”តិ។ “កស្មា ឥមំ ទារកំ គណ្ហី”តិ? “ខាទិតុំ គណ្ហាមិ, សាមី”តិ។ “អន្ធពាលេ, ត្វំ បុព្ពេបិ បាបកម្មំ កត្វា យក្ខិនី ជាតាសិ, ឥទានិ បុនបិ បាបំ ករោសិ, អហោ អន្ធពាលាសី”តិ វត្វា តំ បញ្ចសីលេសុ បតិដ្ឋាបេត្វា “ឥតោ បដ្ឋាយ ឯវរូបំ បាបកម្មំ មា អកាសី”តិ វត្វា តំ ឧយ្យោជេសិ។ ទារកមាតាបិ ទារកំ លភិត្វា “ចិរំ ជីវតុ សាមី”តិ បណ្ឌិតំ ថោមេត្វា បុត្តំ អាទាយ បក្កាមិ។

គោឡោតិ ឯកោ កិរ លកុណ្ឋកត្តា គោឡោ, កាឡវណ្ណតា ច កាឡោតិ គោឡកាឡោ នាម បុរិសោ សត្តសំវច្ឆរានិ កម្មំ កត្វា ភរិយំ លភិ។ សា នាមេន ទីឃតាលា នាម។ សោ ឯកទិវសំ តំ អាមន្តេត្វា “ភទ្ទេ, បូវខាទនីយំ បចាហិ, មាតាបិតរោ ទដ្ឋុំ គមិស្សាមា”តិ វត្វា “កឹ តេ មាតាបិតូហី”តិ តាយ បដិក្ខិត្តោបិ យាវតតិយំ វត្វា បូវខាទនីយំ បចាបេត្វា បាថេយ្យញ្ចេវ បណ្ណាការញ្ច អាទាយ តាយ សទ្ធឹ មគ្គំ បដិបន្នោ អន្តរាមគ្គេ ឧត្តានវាហិនឹ ឯកំ នទឹ អទ្ទស។ តេ បន ទ្វេបិ ឧទកភីរុកជាតិកាវ, តស្មា តំ ឧត្តរិតុំ អវិសហន្តា តីរេ អដ្ឋំសុ។ តទា ទីឃបិដ្ឋិ នាមេកោ ទុគ្គតបុរិសោ អនុវិចរន្តោ តំ ឋានំ បាបុណិ។ អថ នំ តេ ទិស្វា បុច្ឆឹសុ “សម្ម, អយំ នទី គម្ភីរា ឧត្តានា”តិ។ សោ តេសំ កថំ សុត្វា ឧទកភីរុកភាវំ ញត្វា “សម្ម, អយំ នទី គម្ភីរា ពហុចណ្ឌមច្ឆាកិណ្ណា”តិ អាហ។ “សម្ម, កថំ ត្វំ គមិស្សសី”តិ? សោ អាហ – “សំសុមារមករានំ អម្ហេហិ បរិចយោ អត្ថិ, តេន តេ អម្ហេ ន វិហេឋេន្តី”តិ។ “តេន ហិ, សម្ម, អម្ហេបិ នេហី”តិ។ សោ “សាធូ”តិ សម្បដិច្ឆិ។ អថស្ស តេ ខជ្ជភោជនំ អទំសុ។ សោ កតភត្តកិច្ចោ “សម្ម, កំ បឋមំ នេមី”តិ បុច្ឆិ។ សោ អាហ – “តវ សហាយិកំ បឋមំ នេហិ, មំ បច្ឆា នេហី”តិ។ សោ “សាធូ”តិ សម្បដិច្ឆិត្វា តំ ខន្ធេ កត្វា បាថេយ្យញ្ចេវ បណ្ណាការញ្ច គហេត្វា នទឹ ឱតរិត្វា ថោកំ គន្ត្វា ឧក្កុដិកោ និសីទិត្វា បក្កាមិ។

គោឡកាឡោ តីរេ ឋិតោវ “គម្ភីរាវតាយំ នទី, ឯវំ ទីឃស្សបិ នាម ឯវរូបា, មយ្ហំ បន អបសយ្ហាវ ភវិស្សតី”តិ ចិន្តេសិ។ ឥតរោបិ តំ នទីមជ្ឈំ នេត្វា “ភទ្ទេ, អហំ តំ បោសេស្សាមិ, សម្បន្នវត្ថាលង្ការា ទាសិទាសបរិវុតា វិចរិស្សសិ, កឹ តេ អយំ លកុណ្ឋកវាមនកោ ករិស្សតិ, មម វចនំ ករោហី”តិ អាហ។ សា តស្ស

វចនំ សុត្វាវ អត្តនោ សាមិកេ សិនេហំ ភិន្ទិត្វា តំខណញ្ញេវ តស្មិំ បដិពទ្ធចិត្តា ហុត្វា “សាមិ, សចេ មំ ន ឆឌ្ឌេស្សសិ, ករិស្សាមិ តេ វចន”ន្តិ សម្បដិច្ឆិ។ “ភទ្ទេ, កិំ វទេសិ, អហំ តំ បោសេស្សាមី”តិ។ តេ បរតីរំ គន្ត្វា ឧភោបិ សមគ្គា សម្មោទមានា “គោតកាឡំ បហាយ តិដ្ឋ ត្វ”ន្តិ វត្វា តស្ស បស្សន្តស្សេវ ខាទនីយំ ខាទន្តា បក្កមិំសុ។ សោ ទិស្វា “ឥមេ ឯកតោ ហុត្វា មំ ឆឌ្ឌេត្វា បលាយន្តិ មញ្ញេ”តិ អបរាបរំ ធាវន្តោ ថោកំ ឱតរិត្វា ភយេន និវត្តិត្វា បុន តេសុ កោបេន “ជីវាមិ វា មរាមិ វា”តិ ឧល្លង្ឃិត្វា នទិយំ បតិតោ ឧត្តានភាវំ ញត្វា នទិំ ឧត្តរិត្វា វេគេន តំ បាបុណិត្វា “អម្ភោ ទុដ្ឋចោរ, កុហិំ មេ ភរិយំ នេសី”តិ អាហ។ ឥតរោបិ តំ “អរេ ទុដ្ឋវាមនក, កុតោ តវ ភរិយា, មមេសា ភរិយា”តិ វត្វា គីវាយំ គហេត្វា ខិបិ។ សោ ទីឃតាលំ ហត្ថេ គហេត្វា “តិដ្ឋ ត្វំ កុហិំ គច្ឆសិ, សត្ត សំវច្ឆរានិ កម្មំ កត្វា លទ្ធភរិយា មេសី”តិ វត្វា តេន សទ្ធិំ កលហំ ករោន្តោ សាលាយ សន្តិកំ បាបុណិ។ មហាជនោ សន្និបតិ។

បណ្ឌិតោ “កិំ សទ្ទោ នាមេសោ”តិ បុច្ឆិត្វា តេ ឧភោបិ បក្កោសាបេត្វា វចនប្បដិវចនំ សុត្វា “មម វិនិច្ឆយេ ឋស្សថា”តិ វត្វា “អាម, ឋស្សាមា”តិ វុត្តេ បឋមំ ទីឃបិដ្ឋិំ បក្កោសាបេត្វា “ត្វំ កោនាមោសី”តិ បុច្ឆិ។ “ទីឃបិដ្ឋិកោ នាម, សាមី”តិ។ “ភរិយា តេ កា នាមា”តិ? សោ តស្សា នាមំ អជានន្តោ អញ្ញំ កថេសិ។ “មាតាបិតរោ តេ កេ នាមា”តិ? “អសុកា នាមា”តិ។ “ភរិយាយ បន តេ មាតាបិតរោ កេ នាមា”តិ? សោ អជានិត្វា អញ្ញំ កថេសិ។ តស្ស កថំ បរិសំ គាហាបេត្វា តំ អបនេត្វា ឥតរំ បក្កោសាបេត្វា បុរិមនយេនេវ សព្ពេសំ នាមានិ បុច្ឆិ។ សោ យថាភូតំ ជានន្តោ អវិរជ្ឈិត្វា កថេសិ។ តម្បិ អបនេត្វា ទីឃតាលំ បក្កោសាបេត្វា “ត្វំ កា នាមា”តិ បុច្ឆិ។ “ទីឃតាលា នាម សាមី”តិ។ “សាមិកោ តេ កោនាមោ”តិ? សា អជានន្តី អញ្ញំ កថេសិ។ “មាតាបិតរោ តេ កេ នាមា”តិ។ “អសុកា នាម សាមី”តិ។ “សាមិកស្ស បន តេ មាតាបិតរោ កេ នាមា”តិ? សាបិ វិលបន្តី អញ្ញំ កថេសិ ។ ឥតរេ ទ្វេ បក្កោសាបេត្វា មហាជនំ បុច្ឆិ “កិំ ឥមិស្សា ទីឃបិដ្ឋិស្ស វចនេន សមេតិ, ឧទាហុ គោតកាឡស្សា”តិ។ “គោតកាឡស្ស បណ្ឌិតា”តិ។ “អយំ ឯតិស្សា សាមិកោ, ឥតរោ ចោរោ”តិ។ អថ នំ “ចោរោសិ, ន ចោរោសី”តិ បុច្ឆិ។ “អាម, សាមិ, ចោរោម្ហី”តិ ចោរភាវំ សម្បដិច្ឆិ។ បណ្ឌិតស្ស វិនិច្ឆយេន គោតកាឡោ អត្តនោ ភរិយំ លភិត្វា មហាសត្តំ ថោមេត្វា តំ អាទាយ បក្កាមិ។ បណ្ឌិតោ ទីឃបិដ្ឋិមាហ “មា បុន ឯវមកាសី”តិ។

រថេន ចាតិ ឯកទិវសំ ឯកោ បន បុរិសោ រថេ និសីទិត្វា មុខធោវនត្ថាយ និក្ខមិ។ តស្មិំ ខណេ សក្កោ អាវជ្ជេន្តោ បណ្ឌិតំ ទិស្វា “មហោសធពុទ្ធង្កុរស្ស បញ្ញានុភាវំ បាកដំ ករិស្សាមី”តិ ចិន្តេត្វា មនុស្សវេសេនាគន្ត្វា រថស្ស បច្ឆាភាគំ គហេត្វា បាយាសិ។ រថេ និសិន្នោ បុរិសោ “តាត, កេនត្ថេនាគតោសី”តិ បុច្ឆិត្វា “តុម្ហេ ឧបដ្ឋាតុ”ន្តិ វុត្តេ “សាធូ”តិ សម្បដិច្ឆិត្វា យានា ឱរុយ្ហ សរីរកិច្ចត្ថាយ គតោ។ តស្មិំ ខណេ សក្កោ រថំ អភិរុហិត្វា វេគេន បាជេសិ។ រថសាមិកោ បន សរីរកិច្ចំ កត្វា និក្ខន្តោ សក្កំ រថំ គហេត្វា បលាយន្តំ ទិស្វា វេគេន គន្ត្វា “តិដ្ឋ តិដ្ឋ, កុហិំ មេ រថំ នេសី”តិ វត្វា “តវ រថោ អញ្ញោ ភវិស្សតិ, អយំ បន មម រថោ”តិ វុត្តេ តេន សទ្ធិំ កលហំ ករោន្តោ សាលាទ្វារំ បត្តោ។ បណ្ឌិតោ “កិំ នាមេត”ន្តិ បុច្ឆិត្វា តេ បក្កោសាបេត្វា អាគច្ឆន្តេ ទិស្វា និព្ភយតាយ ចេវ អក្ខីនំ អនិមិសតាយ ច “អយំ សក្កោ, អយំ រថសាមិកោ”តិ អញ្ញាសិ, ឯវំ សន្តេបិ វិវាទការណំ បុច្ឆិត្វា “មម វិនិច្ឆយេ ឋស្សថា”តិ វត្វា “អាម, ឋស្សាមា”តិ វុត្តេ “អហំ រថំ បាជេស្សាមិ, តុម្ហេ ទ្វេបិ រថំ បច្ឆតោ គហេត្វា គច្ឆថ, រថសាមិកោ ន វិស្សជ្ជេស្សតិ, ឥតរោ វិស្សជ្ជេស្សតី”តិ វត្វា បុរិសំ អាណាបេសិ “រថំ បាជេហី”តិ។ សោ តថា អកាសិ។

ឥតរេបិ ទ្វេ បច្ឆតោ គហេត្វា គច្ឆន្តិ។ រថសាមិកោ ថោកំ គន្ត្វា វិស្សជ្ជេត្វា ឋិតោ, សក្កោ បន រថេន សទ្ធិំ គន្ត្វា រថេនេវ សទ្ធិំ និវត្តិ។ បណ្ឌិតោ មនុស្សេ អាចិក្ខិ “អយំ បុរិសោ ថោកំ គន្ត្វា រថំ វិស្សជ្ជេត្វា ឋិតោ, អយំ បន រថេន សទ្ធិំ ធាវិត្វា រថេនេវ សទ្ធិំ និវត្តិ, នេវស្ស សរីរេ សេទពិន្ទុមត្តម្បិ អត្ថិ, អស្សាសបស្សាសោបិ នត្ថិ, អភីតោ អនិមិសនេត្តោ, ឯស សក្កោ ទេវរាជា”តិ។ អថ នំ “សក្កោ ទេវរាជាសី”តិ បុច្ឆិត្វា “អាម, បណ្ឌិតា”តិ វុត្តេ “កស្មា អាគតោសី”តិ វត្វា “តវេវ បញ្ញាបកាសនត្ថំ បណ្ឌិតា”តិ វុត្តេ “តេន ហិ មា បុន ឯវមកាសី”តិ ឱវទតិ។ សក្កោបិ សក្កានុភាវំ ទស្សេន្តោ អាកាសេ ឋត្វា “សុវិនិច្ឆិតោ បណ្ឌិតេន អឌ្ឌោ”តិ បណ្ឌិតស្ស ថុតិំ កត្វា សកដ្ឋានមេវ គតោ។ តទា សោ អមច្ចោ សយមេវ រញ្ញោ សន្តិកំ គន្ត្វា “មហារាជ, បណ្ឌិតេន ឯវំ រថអឌ្ឌោ សុវិនិច្ឆិតោ, សក្កោបិ តេន បរាជិតោ, កស្មា បុរិសវិសេសំ ន ជានាសិ, ទេវា”តិ អាហ។ រាជា សេនកំ បុច្ឆិ “កិំ, សេនក, អានេម បណ្ឌិត”ន្តិ។ សោ លាភមច្ឆរេន “មហារាជ, ឯត្តកេន បណ្ឌិតោ នាម ន ហោតិ, អាគមេថ តាវ វីមំសិត្វា ជានិស្សាមា”តិ អាហ។

សត្តទារកបញ្ហោ និដ្ឋិតោ។

គទ្រភបញ្ហោ

ទណ្ឌោតិ អថេកទិវសំ រាជា “បណ្ឌិតំ វីមំសិស្សាមា”តិ ខទិរទណ្ឌំ អាហរាបេត្វា តតោ វិទត្ថឹ គហេត្វា ចុន្ទការេ បក្កោសាបេត្វា សុដ្ឋុ លិខាបេត្វា បាចីនយវមជ្ឈកគាមំ បេសេសិ “បាចីនយវមជ្ឈកគាមវាសិនោ កិរ បណ្ឌិតា, ‘ឥមស្ស ខទិរទណ្ឌស្ស ឥទំ អគ្គំ, ឥទំ មូល’ន្តិ ជានន្តុ, អជានន្តានំ សហស្សទណ្ឌោ”តិ។ គាមវាសិនោ សន្និបតិត្វា ជានិតុំ អសក្កោន្តា សេដ្ឋិនោ កថយឹសុ “កទាចិ មហោសធបណ្ឌិតោ ជានេយ្យ, បក្កោសាបេត្វា តំ បុច្ឆថា”តិ។ សេដ្ឋិ បណ្ឌិតំ កីឡាមណ្ឌលា បក្កោសាបេត្វា តមត្ថំ អារោចេត្វា “តាត, មយំ ជានិតុំ ន សក្កោម, អបិ នុ ត្វំ សក្ខិស្សសី”តិ បុច្ឆិ។ តំ សុត្វា បណ្ឌិតោ ចិន្តេសិ “រញ្ញោ ឥមស្ស អគ្គេន វា មូលេន វា បយោជនំ នត្ថិ, មម វីមំសនត្ថាយ បេសិតំ ភវិស្សតី”តិ។ ចិន្តេត្វា ច បន “អាហរថ, តាត, ជានិស្សាមី”តិ អាហរាបេត្វា ហត្ថេន គហេត្វាវ “ឥទំ អគ្គំ ឥទំ មូល”ន្តិ ញត្វាបិ មហាជនស្ស ហទយគ្គហណត្ថំ ឧទកបាតឹ អាហរាបេត្វា ខទិរទណ្ឌកស្ស មជ្ឈេ សុត្តេន ពន្ធិត្វា សុត្តកោដិយំ គហេត្វា ខទិរទណ្ឌកំ ឧទកបិដ្ឋេ ឋបេសិ។ មូលំ ភារិយតាយ បឋមំ ឧទកេ និមុជ្ជិ។ តតោ មហាជនំ បុច្ឆិ “រុក្ខស្ស នាម មូលំ ភារិយំ ហោតិ, ឧទាហុ អគ្គ”ន្តិ? “មូលំ បណ្ឌិតា”តិ។ តេន ហិ ឥមស្ស បឋមំ និមុគ្គំ បស្សថ, ឯតំ មូលន្តិ ឥមាយ សញ្ញាយ អគ្គញ្ច មូលញ្ច អាចិក្ខិ។ គាមវាសិនោ “ឥទំ អគ្គំ ឥទំ មូល”ន្តិ រញ្ញោ បហិណឹសុ។ រាជា “កោ ឥមំ ជានាតី”តិ បុច្ឆិត្វា “សិរិវឌ្ឍនសេដ្ឋិនោ បុត្តោ មហោសធបណ្ឌិតោ”តិ សុត្វា “កឹ, សេនក, អានេម បណ្ឌិត”ន្តិ បុច្ឆិ។ អធិវាសេហិ, ទេវ, អញ្ញេនបិ ឧបាយេន នំ វីមំសិស្សាមាតិ។

សីសន្តិ អថេកទិវសំ ឥត្ថិយា ច បុរិសស្ស ចាតិ ទ្វេ សីសានិ អាហរាបេត្វា “ឥទំ ឥត្ថិសីសំ, ឥទំ បុរិសសីសន្តិ ជានន្តុ, អជានន្តានំ សហស្សទណ្ឌោ”តិ បហិណឹសុ។ គាមវាសិនោ អជានន្តា បណ្ឌិតំ បុច្ឆឹសុ។ សោ ទិស្វាវ អញ្ញាសិ។ កថំ ជានាតិ? បុរិសសីសេ កិរ សិព្ពិនី ឧជុកាវ ហោតិ, ឥត្ថិសីសេ សិព្ពិនី វង្កា ហោតិ, បរិវត្តិត្វា គច្ឆតិ។ សោ ឥមិនា អភិញ្ញាណេន “ឥទំ ឥត្ថិយា សីសំ, ឥទំ បុរិសស្ស សីស”ន្តិ អាចិក្ខិ។ គាមវាសិនោបិ រញ្ញោ បហិណឹសុ។ សេសំ បុរិមសទិសមេវ។

អហីតិ អថេកទិវសំ សប្បញ្ច សប្បិនិញ្ច អាហរាបេត្វា “អយំ សប្បោ, អយំ សប្បិនីតិ ជានន្តុ, អជានន្តានំ សហស្សទណ្ឌោ”តិ វត្វា គាមវាសីនំ បេសេសុំ។ គាមវាសិនោ អជានន្តា បណ្ឌិតំ បុច្ឆឹសុ។ សោ ទិស្វាវ ជានាតិ។ សប្បស្ស ហិ នង្គុដ្ឋំ ថូលំ ហោតិ, សប្បិនិយា តនុកំ ហោតិ, សប្បស្ស សីសំ បុថុលំ ហោតិ, សប្បិនិយា តនុកំ ហោតិ, សប្បស្ស អក្ខីនិ មហន្តានិ, សប្បិនិយា ខុទ្ទកានិ, សប្បស្ស សោវត្ថិកោ បរាពទ្ធោ ហោតិ, សប្បិនិយា វិច្ឆិន្នកោ។ សោ ឥមេហិ អភិញ្ញាណេហិ “អយំ សប្បោ, អយំ សប្បិនី”តិ អាចិក្ខិ។ សេសំ វុត្តនយមេវ។

កុក្កុដោតិ អថេកទិវសំ “បាចីនយវមជ្ឈកគាមវាសិនោ អម្ហាកំ សព្ពសេតំ បាទវិសាណំ សីសកកុធំ តយោ កាលេ អនតិក្កមិត្វា នទន្តំ ឧសភំ បេសេន្តុ, នោ ចេ បេសេន្តិ, សហស្សទណ្ឌោ”តិ បហិណឹសុ។ តេ អជានន្តា បណ្ឌិតំ បុច្ឆឹសុ។ សោ អាហ – “រាជា វោ សព្ពសេតំ កុក្កុដំ អាហរាបេសិ, សោ ហិ បាទនខសិខតាយ បាទវិសាណោ នាម, សីសចូឡតាយ សីសកកុធោ នាម, តិក្ខត្តុំ វស្សនតោ តយោ កាលេ អនតិក្កមិត្វា នទតិ នាម, តស្មា ឯវរូបំ កុក្កុដំ បេសេថា”តិ អាហ។ តេ បេសយឹសុ។

មណីតិ សក្កេន កុសរញ្ញោ ទិន្នោ មណិក្ខន្ធោ អដ្ឋសុ ឋានេសុ វង្កោ ហោតិ។ តស្ស បុរាណសុត្តំ ឆិន្នំ, កោចិ បុរាណសុត្តំ នីហរិត្វា នវសុត្តំ បវេសេតុំ ន សក្កោតិ, តស្មា ឯកទិវសំ “ឥមស្មា មណិក្ខន្ធា បុរាណសុត្តំ នីហរិត្វា នវសុត្តំ បវេសេន្តូ”តិ បេសយឹសុ។ គាមវាសិនោ បុរាណសុត្តំ នីហរិត្វា នវសុត្តំ បវេសេតុំ អសក្កោន្តា បណ្ឌិតស្ស អាចិក្ខឹសុ។ សោ “មា ចិន្តយិត្ថ, មធុំ អាហរថា”តិ អាហរាបេត្វា មណិនោ ទ្វីសុ បស្សេសុ មធុនា ឆិទ្ទំ មក្ខេត្វា កម្ពលសុត្តំ វដ្ដេត្វា កោដិយំ មធុនា មក្ខេត្វា ថោកំ ឆិទ្ទេ បវេសេត្វា កិបិល្លិកានំ និក្ខមនដ្ឋានេ ឋបេសិ។ កិបិល្លិកា មធុគន្ធេន និក្ខមិត្វា មណិម្ហិ បុរាណសុត្តំ ខាទមានា គន្ត្វា កម្ពលសុត្តកោដិយំ ឌំសិត្វា កឌ្ឍន្តា ឯកេន បស្សេន នីហរឹសុ។ បណ្ឌិតោ បវេសិតភាវំ ញត្វា “រញ្ញោ ទេថា”តិ គាមវាសីនំ អទាសិ។ តេ រញ្ញោ បេសយឹសុ។ សោ បវេសិតឧបាយំ សុត្វា តុស្សិ។

វិជាយនន្តិ អថេកទិវសំ រញ្ញោ មង្គលឧសភំ ពហូ មាសេ ខាទាបេត្វា មហោទរំ កត្វា វិសាណានិ ធោវិត្វា តេលេន មក្ខេត្វា ហលិទ្ទិយា ន្ហាបេត្វា គាមវាសីនំ បហិណឹសុ “តុម្ហេ កិរ បណ្ឌិតា, អយញ្ច រញ្ញោ មង្គលឧសភោ បតិដ្ឋិតគព្ភោ, ឯតំ វិជាយាបេត្វា សវច្ឆកំ បេសេថ, អបេសេន្តានំ សហស្សទណ្ឌោ”តិ។ គាមវាសិនោ “ន សក្កា ឥទំ កាតុំ, កឹ នុ ខោ ករិស្សាមា”តិ បណ្ឌិតំ បុច្ឆឹសុ។ សោ “ឥមិនា ឯកេន បញ្ហបដិភាគេន ភវិតព្ព”ន្តិ ចិន្តេត្វា “សក្ខិស្សថ បនេកំ រញ្ញា សទ្ធឹ កថនសមត្ថំ វិសារទំ បុរិសំ លទ្ធុ”ន្តិ បុច្ឆិ។ “ន គរុ ឯតំ, បណ្ឌិតា”តិ។ “តេន ហិ នំ បក្កោសថា”តិ។ តេ បក្កោសឹសុ។ អថ នំ មហាសត្តោ “ឯហិ, ភោ បុរិស, ត្វំ តវ កេសេ បិដ្ឋិយំ វិកិរិត្វា នានប្បការំ ពលវបរិទេវំ បរិទេវន្តោ រាជទ្វារំ គច្ឆ, អញ្ញេហិ បុច្ឆិតោបិ កិញ្ចិ អវត្វាវ បរិទេវ, រញ្ញា បន បក្កោសាបេត្វា បរិទេវការណំ បុច្ឆិតោវ សមានោ ‘បិតា មេ ទេវ វិជាយិតុំ ន សក្កោតិ, អជ្ជ សត្តមោ ទិវសោ, បដិសរណំ មេ

ហោហិ, វិជាយនុបាយមស្ស ករោហី’តិ វត្វា រញ្ញោ ‘កឹ វិលបសិ អដ្ឋានមេតំ, បុរិសា នាម វិជាយន្តា នត្ថី’តិ វុត្តេ ‘សចេ ទេវ, ឯវំ នត្ថិ, អថ កស្មា បាចីនយវមជ្ឈកគាមវាសិនោ កថំ មង្គលឧសភំ វិជាយាបេស្សន្តី’តិ វទេយ្យាសី”តិ អាហ។ សោ “សាធូ”តិ សម្បដិច្ឆិត្វា តថា អកាសិ។ រាជា “កេនិទំ បញ្ហបដិភាគំ ចិន្តិត”ន្តិ បុច្ឆិត្វា “មហោសធបណ្ឌិតេនា”តិ សុត្វា តុស្សិ។

ឱទនន្តិ អបរស្មឹ ទិវសេ “បណ្ឌិតំ វីមំសិស្សាមា”តិ “បាចីនយវមជ្ឈកគាមវាសិនោ អម្ហាកំ អដ្ឋង្គសមន្នាគតំ អម្ពិលោទនំ បចិត្វា បេសេន្តុ។ តត្រិមានិ អដ្ឋង្គានិ – ន តណ្ឌុលេហិ, ន ឧទកេន, ន ឧក្ខលិយា, ន ឧទ្ធនេន, ន អគ្គិនា, ន ទារូហិ, ន ឥត្ថិយា ន បុរិសេន, ន មគ្គេនាតិ។ អបេសេន្តានំ សហស្សទណ្ឌោ”តិ បហិណឹសុ។ គាមវាសិនោ តំ ការណំ អជានន្តា បណ្ឌិតំ បុច្ឆឹសុ។ សោ “មា ចិន្តយិត្ថា”តិ វត្វា “ន តណ្ឌុលេហីតិ កណិកំ គាហាបេត្វា, ន ឧទកេនាតិ ហិមំ គាហាបេត្វា, ន ឧក្ខលិយាតិ អញ្ញំ នវមត្តិកាភាជនំ គាហាបេត្វា, ន ឧទ្ធនេនាតិ ខាណុកេ កោដ្ដាបេត្វា, ន អគ្គិនាតិ បកតិអគ្គឹ បហាយ អរណិអគ្គឹ គាហាបេត្វា, ន ទារូហីតិ បណ្ណានិ គាហាបេត្វា អម្ពិលោទនំ បចាបេត្វា នវភាជនេ បក្ខិបិត្វា លញ្ឆិត្វា, ន ឥត្ថិយា ន បុរិសេនាតិ បណ្ឌកេន ឧក្ខិបាបេត្វា, ន មគ្គេនាតិ មហាមគ្គំ បហាយ ជង្ឃមគ្គេន រញ្ញោ បេសេថា”តិ អាហ។ តេ តថា ករឹសុ។ រាជា “កេន បនេស បញ្ហោ ញាតោ”តិ បុច្ឆិត្វា “មហោសធបណ្ឌិតេនា”តិ សុត្វា តុស្សិ។

វាលុកន្តិ អបរស្មឹ ទិវសេ បណ្ឌិតស្ស វីមំសនត្ថំ គាមវាសីនំ បហិណឹសុ “រាជា ទោលាយ កីឡិតុកាមោ, រាជកុលេ បុរាណយោត្តំ ឆិន្នំ, ឯកំ វាលុកយោត្តំ វដ្ដេត្វា បេសេន្តុ, អបេសេន្តានំ សហស្សទណ្ឌោ”តិ។ តេ បណ្ឌិតំ បុច្ឆឹសុ។ បណ្ឌិតោ “ឥមិនាបិ បញ្ហបដិភាគេនេវ ភវិតព្ព”ន្តិ គាមវាសិនោ អស្សាសេត្វា វចនកុសលេ ទ្វេ តយោ បុរិសេ បក្កោសាបេត្វា “គច្ឆថ តុម្ហេ, រាជានំ វទេថ ‘ទេវ, គាមវាសិនោ តស្ស យោត្តស្ស តនុកំ វា ថូលំ វា បមាណំ ន ជានន្តិ, បុរាណវាលុកយោត្តតោ វិទត្ថិមត្តំ វា ចតុរង្គុលមត្តំ វា ខណ្ឌំ បេសេថ, តំ ឱលោកេត្វា តេន បមាណេន វដ្ដេស្សន្តី’តិ។ សចេ, វោ រាជា ‘អម្ហាកំ ឃរេ វាលុកយោត្តំ នាម ន កទាចិ សុតបុព្ព’ន្តិ វទតិ, អថ នំ ‘សចេ, មហារាជ, វោ ឯវរូបំ ន សក្កា កាតុំ, បាចីនយវមជ្ឈកគាមវាសិនោ កថំ ករិស្សន្តី’តិ វទេយ្យាថា”តិ បេសេសិ។ តេ តថា ករឹសុ។ រាជា “កេន ចិន្តិតំ បញ្ហបដិភាគ”ន្តិ បុច្ឆិត្វា “មហោសធបណ្ឌិតេនា”តិ សុត្វា តុស្សិ។

តឡាកន្តិ អបរស្មឹ ទិវសេ បណ្ឌិតស្ស វីមំសនត្ថំ “រាជា ឧទកកីឡំ កីឡិតុកាមោ, បញ្ចវិធបទុមសច្ឆន្នំ បោក្ខរណឹ បេសេន្តុ, អបេសេន្តានំ សហស្សទណ្ឌោ”តិ គាមវាសីនំ បេសយឹសុ។ តេ បណ្ឌិតស្ស អារោចេសុំ។ សោ “ឥមិនាបិ បញ្ហបដិភាគេនេវ ភវិតព្ព”ន្តិ ចិន្តេត្វា វចនកុសលេ កតិបយេ មនុស្សេ បក្កោសាបេត្វា “ឯថ តុម្ហេ ឧទកកីឡំ កីឡិត្វា អក្ខីនិ រត្តានិ កត្វា អល្លកេសា អល្លវត្ថា កទ្ទមមក្ខិតសរីរា យោត្តទណ្ឌលេឌ្ឌុហត្ថា រាជទ្វារំ គន្ត្វា ទ្វារេ ឋិតភាវំ រញ្ញោ អារោចាបេត្វា កតោកាសា បវិសិត្វា ‘មហារាជ, តុម្ហេហិ កិរ បាចីនយវមជ្ឈកគាមវាសិនោ បោក្ខរណឹ បេសេន្តូតិ បហិតា មយំ តុម្ហាកំ អនុច្ឆវិកំ មហន្តំ បោក្ខរណឹ អាទាយ អាគតា។ សា បន អរញ្ញវាសិកត្តា នគរំ ទិស្វា ទ្វារបាការបរិខាអដ្ដាលកាទីនិ ឱលោកេត្វា ភីតតសិតា យោត្តានិ ឆិន្ទិត្វា បលាយិត្វា អរញ្ញមេវ បវិដ្ឋា, មយំ លេឌ្ឌុទណ្ឌាទីហិ បោថេន្តាបិ និវត្តេតុំ ន សក្ខិម្ហា, តុម្ហាកំ អរញ្ញា អានីតំ បុរាណបោក្ខរណឹ បេសេថ, តាយ សទ្ធឹ យោជេត្វា ហរិស្សាមា’តិ វត្វា រញ្ញោន កទាចិ មម អរញ្ញតោ អានីត បោក្ខរណី នាម ភូតបុព្ពា, ន ច មយា កស្សចិ យោជេត្វា អាហរណត្ថាយ បោក្ខរណី បេសិតបុព្ពា’តិ វុត្តេ ‘សចេ, ទេវ, វោ ឯវំ ន សក្កា កាតុំ, បាចីនយវមជ្ឈកគាមវាសិនោ កថំ បោក្ខរណឹ បេសេស្សន្តី’តិ វទេយ្យាថា”តិ វត្វា បេសេសិ។ តេ តថា ករឹសុ។ រាជា បណ្ឌិតេន ញាតភាវំ សុត្វា តុស្សិ។

ឧយ្យានន្តិ បុនេកទិវសំ “មយំ ឧយ្យានកីឡំ កីឡិតុកាមា, អម្ហាកញ្ច បុរាណឧយ្យានំ បរិជិណ្ណំ, ឱភគ្គំ ជាតំ, បាចីនយវមជ្ឈកគាមវាសិនោ សុបុប្ផិតតរុណរុក្ខសញ្ឆន្នំ នវឧយ្យានំ បេសេន្តូ”តិ បហិណឹសុ។ គាមវាសិនោ បណ្ឌិតស្ស អារោចេសុំ។ បណ្ឌិតោ “ឥមិនាបិ បញ្ហបដិភាគេនេវ ភវិតព្ព”ន្តិ តេ សមស្សាសេត្វា មនុស្សេ បេសេត្វា បុរិមនយេនេវ កថាបេសិ។

តទាបិ រាជា តុស្សិត្វា សេនកំ បុច្ឆិ “កឹ, សេនក, អានេម បណ្ឌិត”ន្តិ។ សោ លាភមច្ឆរិយេន “ឯត្តកេន បណ្ឌិតោ នាម ន ហោតិ, អាគមេថ, ទេវា”តិ អាហ។ តស្ស តំ វចនំ សុត្វា រាជា ចិន្តេសិ “មហោសធបណ្ឌិតោ សត្តទារកបញ្ហេហិ មម មនំ គណ្ហិ, ឯវរូបេសុបិស្ស គុយ្ហបញ្ហវិស្សជ្ជនេសុ ចេវ បញ្ហបដិភាគេសុ ច ពុទ្ធស្ស វិយ ព្យាករណំ, សេនកោ ឯវរូបំ បណ្ឌិតំ អានេតុំ ន ទេតិ, កឹ មេ សេនកេន, អានេស្សាមិ ន”ន្តិ។ សោ មហន្តេន បរិវារេន តំ គាមំ បាយាសិ។ តស្ស មង្គលអស្សំ អភិរុហិត្វា គច្ឆន្តស្ស អស្សស្ស បាទោ ផលិតភូមិយា អន្តរំ បវិសិត្វា ភិជ្ជិ។ រាជា តតោវ និវត្តិត្វា នគរំ បាវិសិ។ អថ នំ សេនកោ ឧបសង្កមិត្វា បុច្ឆិ “មហារាជ, បណ្ឌិតំ កឹ

អានេតុំ បាចីនយវមជ្ឈកគាមំ អគមិត្ថា”តិ។ “អាម, បណ្ឌិតា”តិ។ “មហារាជ, តុម្ហេ មំ អនត្ថកាមំ កត្វា បស្សថ, ‘អាគមេថ តាវា’តិ វុត្តេបិ អតិតុរិតា និក្ខមិត្ថ, បឋមគមនេនេវ មង្គលអស្សស្ស បាទោ ភិន្នោ”តិ។

សោ តស្ស វចនំ សុត្វា តុណ្ហី ហុត្វា បុនេកទិវសំ តេន សទ្ធឹ មន្តេសិ “កឹ, សេនក, អានេម បណ្ឌិត”ន្តិ។ ទេវ, សយំ អគន្ត្វា ទូតំ បេសេថ “បណ្ឌិត, អម្ហាកំ តវ សន្តិកំ អាគច្ឆន្តានំ អស្សស្ស បាទោ ភិន្នោ, អស្សតរំ វា នោ បេសេតុ សេដ្ឋតរំ វា”តិ។ “យទិ អស្សតរំ បេសេស្សតិ, សយំ អាគមិស្សតិ។ សេដ្ឋតរំ បេសេន្តោ បិតរំ បេសេស្សតិ, អយមេកោ នោ បញ្ហោ ភវិស្សតី”តិ។ រាជា “សាធូ”តិ សម្បដិច្ឆិត្វា តថា កត្វា ទូតំ បេសេសិ។ បណ្ឌិតោ ទូតស្ស វចនំ សុត្វា “រាជា មមញ្ចេវ បិតរញ្ច បស្សិតុកាមោ”តិ ចិន្តេត្វា បិតុ សន្តិកំ គន្ត្វា វន្ទិត្វា “តាត, រាជា តុម្ហេ ចេវ មមញ្ច ទដ្ឋុកាមោ, តុម្ហេ បឋមតរំ សេដ្ឋិសហស្សបរិវុតា គច្ឆថ, គច្ឆន្តា ច តុច្ឆហត្ថា អគន្ត្វា នវសប្បិបូរំ ចន្ទនករណ្ឌកំ អាទាយ គច្ឆថ។ រាជា តុម្ហេហិ សទ្ធឹ បដិសន្ថារំ កត្វា ‘គហបតិ បតិរូបំ អាសនំ ញត្វា និសីទាហី’តិ វក្ខតិ, អថ តុម្ហេ តថារូបំ អាសនំ ញត្វា និសីទេយ្យាថ។ តុម្ហាកំ និសិន្នកាលេ អហំ អាគមិស្សាមិ, រាជា មយាបិ សទ្ធឹ បដិសន្ថារំ កត្វា ‘បណ្ឌិត, តវានុរូបំ អាសនំ ញត្វា និសីទា’តិ វក្ខតិ, អថាហំ តុម្ហេ ឱលោកេស្សាមិ, តុម្ហេ តាយ សញ្ញាយ អាសនា វុដ្ឋាយ ‘តាត មហោសធ, ឥមស្មឹ អាសនេ និសីទា’តិ វទេយ្យាថ, អជ្ជ នោ ឯកោ បញ្ហោ មត្ថកំ បាបុណិស្សតី”តិ អាហ។ សោ “សាធូ”តិ សម្បដិច្ឆិត្វា វុត្តនយេនេវ គន្ត្វា អត្តនោ ទ្វារេ ឋិតភាវំ រញ្ញោ អារោចាបេត្វា “បវិសតូ”តិ វុត្តេ បវិសិត្វា រាជានំ វន្ទិត្វា ឯកមន្តំ អដ្ឋាសិ។

រាជា តេន សទ្ធឹ បដិសន្ថារំ កត្វា “គហបតិ, តវបុត្តោ មហោសធបណ្ឌិតោ កុហិ”ន្តិ បុច្ឆិ។ “បច្ឆតោ អាគច្ឆតិ, ទេវា”តិ។ រាជា “បច្ឆតោ អាគច្ឆតី”តិ សុត្វា តុដ្ឋមានសោ ហុត្វា “មហាសេដ្ឋិ អត្តនោ យុត្តាសនំ ញត្វា និសីទា”តិ អាហ។ សោ អត្តនោ យុត្តាសនំ ញត្វា ឯកមន្តំ និសីទិ។ មហាសត្តោបិ អលង្កតបដិយត្តោ ទារកសហស្សបរិវុតោ អលង្កតរថេ និសីទិត្វា នគរំ បវិសន្តោ បរិខាបិដ្ឋេ ចរមានំ ឯកំ គទ្រភំ ទិស្វា ថាមសម្បន្នេ មាណវេ បេសេសិ “អម្ភោ, ឯតំ គទ្រភំ អនុពន្ធិត្វា យថា សទ្ទំ ន ករោតិ, ឯវមស្ស មុខពន្ធនំ កត្វា កិលញ្ជេន វេឋេត្វា តស្មឹ ឯកេនត្ថរណេន បដិច្ឆាទេត្វា អំសេនាទាយ អាគច្ឆថា”តិ។ តេ តថា ករិំសុ។ ពោធិសត្តោបិ មហន្តេន បរិវារេន នគរំ បាវិសិ។ មហាជនោ “ឯស កិរ សិរិវឌ្ឍនសេដ្ឋិនោ បុត្តោ មហោសធបណ្ឌិតោ នាម, ឯស កិរ ជាយមានោ ឱសធយដ្ឋិកំ ហត្ថេន គហេត្វា ជាតោ, ឥមិនា កិរ ឯត្តកានំ វីមំសនបញ្ហានំ បញ្ហបដិភាគោ ញាតោ”តិ មហាសត្តំ អភិត្ថវន្តោ ឱលោកេន្តោបិ តិត្តឹ ន គច្ឆតិ។ សោ រាជទ្វារំ គន្ត្វា បដិវេទេសិ។ រាជា សុត្វាវ ហដ្ឋតុដ្ឋោ “មម បុត្តោ មហោសធបណ្ឌិតោ ខិប្បំ អាគច្ឆតូ”តិ អាហ។ សោ ទារកសហស្សបរិវុតោ បាសាទំ អភិរុហិត្វា រាជានំ វន្ទិត្វា ឯកមន្តំ អដ្ឋាសិ។ រាជា តំ ទិស្វាវ សោមនស្សប្បត្តោ ហុត្វា មធុរបដិសន្ថារំ កត្វា “បណ្ឌិត, បតិរូបំ អាសនំ ញត្វា និសីទា”តិ អាហ។ អថ សោ បិតរំ ឱលោកេសិ។ អថស្ស បិតាបិ ឱលោកិតសញ្ញាយ ឧដ្ឋាយ “បណ្ឌិត, ឥមស្មឹ អាសនេ និសីទា”តិ អាហ។ សោ តស្មឹ អាសនេ និសីទិ។

តំ តត្ថ និសិន្នំ ទិស្វាវ សេនកបុក្កុសកាមិន្ទទេវិន្ទា ចេវ អញ្ញេ ច អន្ធពាលា បាណឹ បហរិត្វា មហាហសិតំ ហសិត្វា “ឥមំ អន្ធពាលំ ‘បណ្ឌិតោ’តិ វទឹសុ, សោ បិតរំ អាសនា វុដ្ឋាបេត្វា សយំ និសីទតិ, ឥមំ ‘បណ្ឌិតោ’តិ វត្តុំ អយុត្ត”ន្តិ បរិហាសំ ករឹសុ។ រាជាបិ ទុម្មុខោ អនត្តមនោ អហោសិ។ អថ នំ មហាសត្តោ បុច្ឆិ “កឹ, មហារាជ, ទុម្មុខត្ថា”តិ ? “អាម បណ្ឌិត, ទុម្មុខោម្ហិ, សវនមេវ តេ មនាបំ, ទស្សនំ បន អមនាបំ ជាត”ន្តិ។ “កឹ ការណា, មហារាជា”តិ? “បិតរំ អាសនា វុដ្ឋាបេត្វា និសិន្នត្តា”តិ។ “កឹ បន តុំ, មហារាជ, ‘សព្ពង្ខានេសុ បុត្តេហិ បិតរោវ ឧត្តមា’តិ មញ្ញសី”តិ។ “អាម, បណ្ឌិតា”តិ។ អថ មហាសត្តោ “ននុ, មហារាជ, តុម្ហេហិ អម្ហាកំ ‘អស្សតរំ វា បេសេតុ សេដ្ឋតរំ វា’តិ សាសនំ បហិត”ន្តិ វត្វា អាសនា វុដ្ឋាយ តេ មាណវេ ឱលោកេត្វា “តុម្ហេហិ គហិតំ គទ្រភំ អានេថា”តិ អាណាបេត្វា រញ្ញោ បាទមូលេ និបជ្ជាបេត្វា “មហារាជ, អយំ គទ្រភោ កឹ អគ្ឃតី”តិ បុច្ឆិ។ “បណ្ឌិត, សចេ ឧបការកោ, អដ្ឋ កហាបណេ អគ្ឃតី”តិ។ “ឥមំ បដិច្ច ជាតោ អាជានីយវឡវាយ កុច្ឆិម្ហិ វុដ្ឋអស្សតរោ កឹ អគ្ឃតី”តិ? “អនគ្ឃោ បណ្ឌិតា”តិ។ “ទេវ, កស្មា ឯវំ កថេថ, ននុ តុម្ហេហិ ឥទានេវ វុត្តំ ‘សព្ពង្ខានេសុ បុត្តេហិ បិតរោវ ឧត្តមា’តិ។ សចេ តំ សច្ចំ, តុម្ហាកំ វាទេ អស្សតរតោ គទ្រភោវ ឧត្តមោ ហោតិ, កឹ បន, មហារាជ, តុម្ហាកំ បណ្ឌិតា ឯត្តកម្បិ ជានិតុំ អសក្កោន្តា បាណឹ បហរិត្វា ហសន្តិ, អហោ តុម្ហាកំ បណ្ឌិតានំ បញ្ញាសម្បត្តិ, កុតោ វោ ឯតេ លទ្ធា”តិ ចត្តារោ បណ្ឌិតេ បរិហសិត្វា រាជានំ ឥមាយ ឯកកនិបាតេ គាថាយ អជ្ឈភាសិ –

“ហំចិ តុវំ ឯវមញ្ញសិ ‘សេយ្យោ, បុត្តេន បិតា’តិ រាជសេដ្ឋ;
ហន្ទស្សតរស្ស តេ អយំ, អស្សតរស្ស ហិ គទ្រភោ បិតា”តិ។ (ជា. ១.១.១១១);

តស្សត្ថោ – យទិ, ត្វំ រាជសេដ្ឋ, សព្ពង្ខានេសុ សេយ្យោ បុត្តេន បិតាតិ ឯវំ មញ្ញសិ, តវ អស្សតរតោបិ អយំ គទ្រភោ សេយ្យោ ហោតុ។ កឹ ការណា? អស្សតរស្ស ហិ គទ្រភោ បិតាតិ។

ឯវញ្ច បន វត្វា មហាសត្តោ អាហ – “មហារាជ , សចេ បុត្តោ បិតា សេយ្យោ, មម បិតរំ គណ្ហថ។ សចេ បិតិតោ បុត្តោ សេយ្យោ, មំ គណ្ហថ តុម្ហាកំ អត្ថាយា”តិ។ រាជា សោមនស្សប្បត្តោ អហោសិ។ សព្ពា រាជបរិសាបិ “សុកថិតោ បណ្ឌិតេន បញ្ហោ”តិ ឧន្នទន្តា សាធុការសហស្សានិ អទំសុ, អង្គុលិផោដា ចេវ ចេលុក្ខេបា ច បវត្តឹសុ ។ ចត្តារោ បណ្ឌិតាបិ ទុម្មុខា បជ្ឈាយន្តាវ អហេសុំ។ ននុ មាតាបិតូនំ គុណំ ជានន្តោ ពោធិសត្តេន សទិសោ នាម នត្ថិ , អថ សោ កស្មា ឯវមកាសីតិ? ន សោ បិតុ អវមាននត្ថាយ, រញ្ញា បន “អស្សតរំ វា បេសេតុ សេដ្ឋតរំ វា”តិ បេសិតំ, តស្មា តស្សេវ បញ្ហស្ស អាវិភាវត្ថំ អត្តនោ ច បណ្ឌិតភាវស្ស ញាបនត្ថំ ចតុន្នញ្ច បណ្ឌិតានំ អប្បដិភានករណត្ថំ ឯវមកាសីតិ។

គទ្រភបញ្ហោ និដ្ឋិតោ។

ឯកូនវីសតិមបញ្ហោ

រាជា តុស្សិត្វា គន្ធោទកបុណ្ណំ សុវណ្ណភិង្ការំ អាទាយ “បាចីនយវមជ្ឈកគាមំ រាជភោគេន បរិភុញ្ជតូ”តិ សេដ្ឋិស្ស ហត្ថេ ឧទកំ បាតេត្វា “សេសសេដ្ឋិនោ ឯតស្សេវ ឧបដ្ឋាកា ហោន្តូ”តិ វត្វា ពោធិសត្តស្ស មាតុ ច សព្ពាលង្ការេ បេសេត្វា គទ្រភបញ្ហេ បសន្នោ ពោធិសត្តំ បុត្តំ កត្វា គណ្ហិតុំ សេដ្ឋឹ អវោច – “គហបតិ, មហោសធបណ្ឌិតំ មម បុត្តំ កត្វា ទេហី”តិ។ “ទេវ, អតិតរុណោ អយំ, អជ្ជាបិស្ស មុខេ ខីរគន្ធោ វាយតិ, មហល្លកកាលេ តុម្ហាកំ សន្តិកេ ភវិស្សតី”តិ។ “គហបតិ, ត្វំ ឥតោ បដ្ឋាយ ឯតស្មឹ និរាលយោ ហោហិ, អយំ អជ្ជតគ្គេ មម បុត្តោ, អហំ មម បុត្តំ បោសេតុំ សក្ខិស្សាមិ, គច្ឆ ត្វ”ន្តិ តំ ឧយ្យោជេសិ។ សោ រាជានំ វន្ទិត្វា បណ្ឌិតំ អាលិង្គិត្វា ឧរេ និបជ្ជាបេត្វា សីសេ ចុម្ពិត្វា “តាត, អប្បមត្តោ ហោហី”តិ ឱវាទមស្ស អទាសិ។ សោបិ បិតរំ វន្ទិត្វា “តាត, មា ចិន្តយិត្ថា”តិ អស្សាសេត្វា បិតរំ ឧយ្យោជេសិ។ រាជា បណ្ឌិតំ បុច្ឆិ “តាត, អន្តោភត្តិកោ ភវិស្សសិ, ឧទាហុ ពហិភត្តិកោ”តិ។ សោ “មហា មេ បរិវារោ, តស្មា ពហិភត្តិកេន មយា ភវិតុំ វដ្ដតី”តិ ចិន្តេត្វា “ពហិភត្តិកោ ភវិស្សាមិ, ទេវា”តិ អាហ។ អថស្ស រាជា អនុរូបំ គេហំ ទាបេត្វា ទារកសហស្សំ អាទឹ កត្វា បរិព្ពយំ ទាបេត្វា សព្ពបរិភោគេ ទាបេសិ។ សោ តតោ បដ្ឋាយ រាជានំ ឧបដ្ឋាសិ។

រាជាបិ នំ វីមំសិតុកាមោ អហោសិ។ តទា ច នគរស្ស ទក្ខិណទ្វារតោ អវិទូរេ បោក្ខរណិតីរេ ឯកស្មឹ តាលរុក្ខេ កាកកុលាវកេ មណិរតនំ អហោសិ។ តស្ស ឆាយា បោក្ខរណិយំ បញ្ញាយិ។ មហាជនោ “បោក្ខរណិយំ មណិ អត្ថី”តិ រញ្ញោ អារោចេសិ។ សោ សេនកំ អាមន្តេត្វា “បោក្ខរណិយំ កិរ មណិរតនំ បញ្ញាយតិ, កថំ តំ គណ្ហាបេស្សាមា”តិ បុច្ឆិត្វា “មហារាជ, ឧទកំ នីហរាបេត្វា គណ្ហិតុំ វដ្ដតី”តិ វុត្តេ “តេន ហិ, អាចរិយ, ឯវំ ករោហី”តិ តស្សេវ ភារមកាសិ។ សោ ពហូ មនុស្សេ សន្និបាតាបេត្វា ឧទកញ្ច កទ្ទមញ្ច នីហរាបេត្វា ភូមឹ ភិន្ទិត្វាបិ មណឹ នាទ្ទស។ បុន បុណ្ណាយ បោក្ខរណិយា មណិច្ឆាយា បញ្ញាយិ ។ សោ បុនបិ តថា កត្វា ន ច អទ្ទស។ តតោ រាជា បណ្ឌិតំ អាមន្តេត្វា “តាត, បោក្ខរណិយំ ឯកោ មណិ បញ្ញាយតិ, សេនកោ ឧទកញ្ច កទ្ទមញ្ច នីហរាបេត្វា ភូមឹ ភិន្ទិត្វាបិ នាទ្ទស, បុន បុណ្ណាយ បោក្ខរណិយា បញ្ញាយតិ, សក្ខិស្សសិ តំ មណឹ គណ្ហាបេតុ”ន្តិ បុច្ឆិ។ សោ “នេតំ, មហារាជ, គរុ, ឯថ ទស្សេស្សាមី”តិ អាហ។ រាជា តស្ស វចនំ តុស្សិត្វា “បស្សិស្សាមិ អជ្ជ បណ្ឌិតស្ស ញាណពល”ន្តិ មហាជនបរិវុតោ បោក្ខរណិតីរំ គតោ។

មហាសត្តោ តីរេ ឋត្វា មណឹ ឱលោកេន្តោ “នាយំ មណិ បោក្ខរណិយំ, តាលរុក្ខេ កាកកុលាវកេ មណិនា ភវិតព្ព”ន្តិ ញត្វា “នត្ថិ, ទេវ, បោក្ខរណិយំ មណី”តិ វត្វា “ននុ ឧទកេ បញ្ញាយតី”តិ វុត្តេ “តេន ហិ ឧទកបាតឹ អាហរា”តិ ឧទកបាតឹ អាហរាបេត្វា “បស្សថ, ទេវ, នាយំ មណិ បោក្ខរណិយំយេវ បញ្ញាយតិ, បាតិយម្បិ បញ្ញាយតី”តិ វត្វា “បណ្ឌិត, កត្ថ បន មណិនា ភវិតព្ព”ន្តិ វុត្តេ “ទេវ, បោក្ខរណិយម្បិ បាតិយម្បិ ឆាយាវ បញ្ញាយតិ, ន មណិ, មណិ បន តាលរុក្ខេ កាកកុលាវកេ អត្ថិ, បុរិសំ អាណាបេត្វា អាហរាបេហី”តិ អាហ។ រាជា តថា កត្វា មណឹ អាហរាបេសិ។ សោ អាហរិត្វា បណ្ឌិតស្ស អទាសិ។ បណ្ឌិតោ តំ គហេត្វា រញ្ញោ ហត្ថេ ឋបេសិ។ តំ ទិស្វា មហាជនោ បណ្ឌិតស្ស សាធុការំ ទត្វា សេនកំ បរិភាសន្តោ “មណិរតនំ តាលរុក្ខេ កាកកុលាវកេ អត្ថិ, សេនកពាលោ ពហូ មនុស្សេ បោក្ខរណិមេវ ភិន្ទាបេសិ, បណ្ឌិតេន នាម មហោសធសទិសេន ភវិតព្ព”ន្តិ មហាសត្តស្ស ថុតិមកាសិ។ រាជាបិស្ស តុដ្ឋោ អត្តនោ គីវាយ បិឡន្ធនំ មុត្តាហារំ ទត្វា ទារកសហស្សានម្បិ មុត្តាវលិយោ ទាបេសិ។ ពោធិសត្តស្ស ច បរិវារស្ស ច ឥមិនា បរិហារេន ឧបដ្ឋានំ អនុជានីតិ។

ឯកូនវីសតិមបញ្ហោ និដ្ឋិតោ។

កកណ្ដកបញ្ហោ

បុនេកទិវសំ រាជា បណ្ឌិតេន សទ្ធឹ ឧយ្យានំ អគមាសិ។ តទា ឯកោ កកណ្ដកោ តោរណគ្គេ វសតិ។ សោ រាជានំ អាគច្ឆន្តំ ទិស្វា ឱតរិត្វា ភូមិយំ និបជ្ជិ។ រាជា តស្ស តំ កិរិយំ ឱលោកេត្វា "បណ្ឌិត, អយំ កកណ្ដកោ កឹ ករោតី"តិ បុច្ឆិ។ មហាសត្តោ "មហារាជ, តុម្ហេ សេវតី"តិ អាហ។ "សចេ ឯវំ អម្ហាកំ សេវតិ, ឯតស្ស មា និប្ផលោ ហោតុ, ភោគមស្ស ទាបេហី"តិ។ "ទេវ, តស្ស ភោគេន កិច្ចំ នត្ថិ, ខាទនីយមត្តំ អលមេតស្សា"តិ ។ "កឹ បនេស, ខាទតី"តិ? "មំសំ ទេវា"តិ។ "កិត្តកំ លទ្ធុំ វដ្ដតី"តិ? "កាកណិកមត្តគ្ឃនកំ ទេវា"តិ។ រាជា ឯកំ បុរិសំ អាណាបេសិ "រាជទាយោ នាម កាកណិកមត្តំ ន វដ្ដតិ, ឥមស្ស និពទ្ធំ អឌ្ឍមាសគ្ឃនកំ មំសំ អាហរិត្វា ទេហី"តិ។ សោ "សាធូ"តិ សម្បដិច្ឆិត្វា តតោ បដ្ឋាយ តថា អកាសិ។ សោ ឯកទិវសំ ឧបោសថេ មាឃាតេ មំសំ អលភិត្វា តមេវ អឌ្ឍមាសកំ វិជ្ឈិត្វា សុត្តេន អាវុនិត្វា តស្ស គីវាយំ បិឡន្ធិ។ អថស្ស តំ និស្សាយ មានោ ឧប្បជ្ជិ។ តំ ទិវសមេវ រាជា បុន មហោសធេន សទ្ធឹ ឧយ្យានំ អគមាសិ។ សោ រាជានំ អាគច្ឆន្តំ ទិស្វាបិ ធនំ និស្សាយ ឧប្បន្នមានវសេន "វេទេហ, ត្វំ នុ ខោ មហទ្ធនោ, អហំ នុ ខោ"តិ រញ្ញា សទ្ធឹ អត្តានំ សមំ ករោន្តោ អនោតរិត្វា តោរណគ្គេយេវ សីសំ ចាលេន្តោ និបជ្ជិ។ រាជា តស្ស តំ កិរិយំ ឱលោកេត្វា "បណ្ឌិត, ឯស បុព្ពេ វិយ អជ្ជ ន ឱតរតិ, កឹ នុ ខោ ការណ"ន្តិ បុច្ឆន្តោ ឥមំ គាថមាហ –

"នាយំ បុរេ ឧន្នមតិ, តោរណគ្គេ កកណ្ដកោ;
មហោសធ វិជានាហិ, កេន ថទ្ធោ កកណ្ដកោ"តិ។ (ជា. ១.២.៣៩);

តត្ថ **ឧន្នមតី**តិ យថា អជ្ជ អនោតរិត្វា តោរណគ្គេយេវ សីសំ ចាលេន្តោ ឧន្នមតិ, ឯវំ បុរេ ន ឧន្នមតិ។ **កេន ថទ្ធោ**តិ កេន ការណេន ថទ្ធភាវំ អាបន្នោតិ។

បណ្ឌិតោ តស្ស វចនំ សុត្វា "មហារាជ, ឧបោសថេ មាឃាតេ មំសំ អលភន្តេន រាជបុរិសេន គីវាយ ពទ្ធំ អឌ្ឍមាសកំ និស្សាយ តស្ស មានេន ភវិតព្ព"ន្តិ ញត្វា ឥមំ គាថមាហ –

"អលទ្ធបុព្ពំ លទ្ធាន, អឌ្ឍមាសំ កកណ្ដកោ;
អតិមញ្ញតិ រាជានំ, វេទេហំ មិថិលគ្គហ"ន្តិ។ (ជា. ១.២.៤០);

រាជា តស្ស វចនំ សុត្វា តំ បុរិសំ បក្កោសាបេត្វា បុច្ឆិ។ សោ យថាភូតំ រញ្ញោ អារោចេសិ។ រាជា តំ កថំ សុត្វា "កញ្ចិ អបុច្ឆិត្វាវ សព្ពញ្ញុពុទ្ធេន វិយ បណ្ឌិតេន កកណ្ដកស្ស អជ្ឈាសយោ ញាតោ"តិ អតិវិយ បសីទិត្វា បណ្ឌិតស្ស ចតូសុ ទ្វារេសុ សុង្កំ ទាបេសិ។ កកណ្ដកស្ស បន កុជ្ឈិត្វា វត្តំ ហារេតុំ អារភិ។ បណ្ឌិតោ បន "មា ហារេហិ មហារាជា"តិ តំ និវារេសិ។

កកណ្ដកបញ្ហោ និដ្ឋិតោ។

សិរិកាឡកណ្ណិបញ្ហោ

អថេកោ មិថិលវាសី បិង្គុត្តរោ នាម មាណវោ តក្កសិលំ គន្ត្វា ទិសាបាមោក្ខាចរិយស្ស សន្តិកេ សិប្បំ សិក្ខន្តោ ខិប្បមេវ សិក្ខិ។ សោ អនុយោគំ ទត្វា "គច្ឆាមហ"ន្តិ អាចរិយំ អាបុច្ឆិ។ តស្មឹ បន កុលេ "សចេ វយប្បត្តា ធីតា ហោតិ, ជេដ្ឋន្តេវាសិកស្ស ទាតព្ពា"តិ វត្តំ, តស្មា តស្ស អាចរិយស្ស វយប្បត្តា ឯកា ធីតា អត្ថិ, សា អភិរូបា ទេវច្ឆរាបដិភាគា។ អថ នំ អាចរិយោ "ធីតរំ តេ, តាត, ទស្សាមិ, តំ អាទាយ គមិស្សសី"តិ អាហ។ សោ បន មាណវោ ទុព្ភគោ កាឡកណ្ណិ, កុមារិកា បន មហាបុញ្ញា។ តស្ស តំ ទិស្វា ចិត្តំ ន អល្លីយតិ។ សោ តំ អរោចេន្តោបិ "អាចរិយស្ស វចនំ ន ភិន្ទិស្សាមី"តិ សម្បដិច្ឆិ។ អាចរិយោ ធីតរំ តស្ស អទាសិ។ សោ រត្តិភាគេ អលង្កតសិរិសយនេ និបន្នោ តាយ អាគន្ត្វា សយនំ អភិរុឡ្ហមត្តាយ អដ្ដីយមានោ ហរាយមានោ ជិគុច្ឆមានោ បកម្បមានោ ឱតរិត្វា ភូមិយំ និបជ្ជិ។ សាបិ ឱតរិត្វា តស្ស សន្តិកំ គន្ត្វា និបជ្ជិ, សោ ឧដ្ឋាយ សយនំ អភិរុហិ។ សាបិ បុន សយនំ អភិរុហិ, សោ បុន សយនា ឱតរិត្វា ភូមិយំ និបជ្ជិ។ កាឡកណ្ណិ នាម សិរិយា សទ្ធឹ ន សមេតិ។ កុមារិកា សយនេយេវ និបជ្ជិ, សោ ភូមិយំ សយិ។

ឯវំ សត្តាហំ វីតិនាមេត្វា តំ អាទាយ អាចរិយំ វន្ទិត្វា និក្ខមិ, អន្តរាមគ្គេ អាលាបសល្លាបមត្តម្បិ នត្ថិ។ អនិច្ឆមានាវ ឧភោបិ មិថិលំ សម្បត្តា។ អថ បិង្គុត្តរោ នគរា អវិទូរេ ផលសម្បន្នំ ឧទុម្ពររុក្ខំ ទិស្វា ឧទាយ បីឡិតោ តំ អភិរុហិត្វា ផលានិ ខាទិ។ សាបិ ឆាតជ្ឈត្តា រុក្ខមូលំ គន្ត្វា "សាមិ, មយ្ហម្បិ ផលានិ បាតេថា"តិ អាហ។ កឹ តវ ហត្ថបាទា នត្ថិ, សយំ អភិរុហិត្វា ខាទាតិ។ សា អភិរុហិត្វា ខាទិ។ សោ តស្សា អភិរុឡ្ហភាវំ ញត្វា ខិប្បំ ឱតរិត្វា រុក្ខំ កណ្ដកេហិ បរិក្ខិបិត្វា "មុត្តោម្ហិ កាឡកណ្ណិយា"តិ វត្វា បលាយិ។ សាបិ ឱតរិតុំ អសក្កោន្តី

តត្ថេវ និសីទិ។ អថ រាជា ឧយ្យានេ កីឡិត្វា ហត្ថិក្ខន្ធេ និសិន្នោ សាយន្ហសមយេ នគរំ បវិសន្តោ តំ ទិស្វា បដិពទ្ធចិត្តោ ហុត្វា “សបរិគ្គហា, អបរិគ្គហា”តិ បុច្ឆាបេសិ។ សាបិ “អត្ថិ មេ, សាមិ, កុលទត្តិកោ បតិ, សោ បន មំ ឥធ និសីទាបេត្វា ឆឌ្ឌេត្វា បលាតោ”តិ អាហ។ អមច្ចោ តំ ការណំ រញ្ញោ អារោចេសិ។ រាជា “អសាមិកភណ្ឌំ នាម រញ្ញោ បាបុណាតី”តិ តំ ឱតារេត្វា ហត្ថិក្ខន្ធំ អារោបេត្វា និវេសនំ នេត្វា អភិសិញ្ចិត្វា អគ្គមហេសិដ្ឋានេ ឋបេសិ។ សា តស្ស បិយា អហោសិ មនាបា។ ឧទុម្ពររុក្ខេ លទ្ធត្តា “ឧទុម្ពរទេវី”ត្វេវស្សា នាមំ សញ្ជានឹសុ។

អថេកទិវសំ រញ្ញោ ឧយ្យានគមនត្ថាយ ទ្វារគាមវាសិកេហិ មគ្គំ បដិជគ្គាបេសុំ។ បិង្គុត្តរោបិ ភតឹ ករោន្តោ កច្ឆំ ពន្ធិត្វា កុទ្ទាលេន មគ្គំ តច្ឆតិ។ មគ្គេ អនិដ្ឋិតេយេវ រាជា ឧទុម្ពរទេវិយា សទ្ធឹ រថេ និសីទិត្វា និក្ខមិ។ ឧទុម្ពរទេវី កាឡកណ្ណឹ មគ្គំ តច្ឆន្តំ ទិស្វា “ឯវរូបំ សិរឹ ធារេតុំ នាសក្ខិ អយំ កាឡកណ្ណី”តិ តំ ឱលោកេន្តី ហសិ។ រាជា ហសមានំ ទិស្វា កុជ្ឈិត្វា “កស្មា ហសី”តិ បុច្ឆិ។ ទេវ, អយំ មគ្គតច្ឆកោ បុរិសោ មយ្ហំ បោរាណកសាមិកោ, ឯស មំ ឧទុម្ពររុក្ខំ អារោបេត្វា កណ្ដកេហិ បរិក្ខិបិត្វា គតោ, ឥមាហំ ឱលោកេត្វា “ឯវរូបំ សិរឹ ធារេតុំ នាសក្ខិ កាឡកណ្ណី អយ”ន្តិ ចិន្តេត្វា ហសិន្តិ។ រាជា “ត្វំ មុសាវាទំ កថេសិ, អញ្ញំ កញ្ចិ បុរិសំ ទិស្វា តយា ហសិតំ ភវិស្សតិ, តំ មារេស្សាមី”តិ អសឹ អគ្គហេសិ។ សា ភយប្បត្តា “ទេវ, បណ្ឌិតេ តាវ បុច្ឆថា”តិ អាហ។ រាជា សេនកំ បុច្ឆិ “សេនក, ឥមិស្សា វចនំ ត្វំ សទ្ទហសី”តិ។ “ន សទ្ទហាមិ, ទេវ, កោ នាម ឯវរូបំ ឥត្ថិរតនំ បហាយ គមិស្សតី”តិ។ សា តស្ស កថំ សុត្វា អតិរេកតរំ ភីតា អហោសិ។ អថ រាជា “សេនកោ កឹ ជានាតិ, បណ្ឌិតំ បុច្ឆិស្សាមី”តិ ចិន្តេត្វា តំ បុច្ឆន្តោ ឥមំ គាថមាហ –

“ឥត្ថី សិយា រូបវតី, សា ច សីលវតី សិយា;
បុរិសោ តំ ន ឥច្ឆេយ្យ, សទ្ទហាសិ មហោសធា”តិ។ (ជា. ១.២.៨៣);

តត្ថ **សីលវតី**តិ អាចារគុណសម្បន្នា។

តំ សុត្វា បណ្ឌិតោ គាថមាហ –

“សទ្ទហាមិ មហារាជ, បុរិសោ ទុព្ភគោ សិយា;
សិរី ច កាឡកណ្ណី ច, ន សមេន្តិ កុទាចន”ន្តិ។ (ជា. ១.២.៨៤);

តត្ថ **ន សមេន្តី**តិ សមុទ្ទស្ស ឱរិមតីរបារិមតីរានិ វិយ ច គគនតលបថវិតលានិ វិយ ច ន សមាគច្ឆន្តិ។

រាជា តស្ស វចនេន តំ ការណំ សុត្វា តស្សា ន កុជ្ឈិ, ហទយមស្ស និព្ពាយិ។ សោ តស្ស តុស្សិត្វា “សចេ បណ្ឌិតោ នាភវិស្ស, អជ្ជាហំ ពាលសេនកស្ស កថាយ ឯវរូបំ ឥត្ថិរតនំ ហីនោ អស្សំ, តំ និស្សាយ មយា ឯសា លទ្ធា”តិ សតសហស្សេន បូជំ ការេសិ។ ទេវីបិ រាជានំ វន្ទិត្វា “ទេវ, បណ្ឌិតំ និស្សាយ មយា ជីវិតំ លទ្ធំ, ឥមាហំ កនិដ្ឋភាតិកដ្ឋានេ ឋបេតុំ វរំ យាចាមី”តិ អាហ។ “សាធុ, ទេវិ, គណ្ហាហិ, ទម្មិ តេ វរ”ន្តិ។ “ទេវ, អជ្ជ បដ្ឋាយ មម កនិដ្ឋំ វិនា កិញ្ចិ មធុររសំ ន ខាទិស្សាមិ, ឥតោ បដ្ឋាយ វេលាយ វា អវេលាយ វា ទ្វារំ វិវរាបេត្វា ឥមស្ស មធុររសំ បេសេតុំ លភនវរំ គណ្ហាមី”តិ។ “សាធុ, ភទ្ទេ, ឥមញ្ច វរំ គណ្ហាហី”តិ។

សិរិកាឡកណ្ណិបញ្ហោ និដ្ឋិតោ។

មេណ្ឌកបញ្ហោ

អបរស្មិំ ទិវសេ រាជា កតបាតរាសោ បាសាទស្ស ទីឃន្តរេ ចង្កមន្តោ វាតបានន្តរេន ឱលោកេន្តោ ឯកំ ឯឡកញ្ច សុនខញ្ច មិត្តសន្ថវំ ករោន្តេ អទ្ទស។ សោ កិរ ឯឡកោ ហត្ថិសាលំ គន្ត្វា ហត្ថិស្ស បុរតោ ខិត្តំ អនាមដ្ឋតិណំ ខាទិ។ អថ នំ ហត្ថិគោបកា បោថេត្វា នីហរិំសុ។ សោ វិរវិត្វា បលាយិ។ អថ នំ ឯកោ បុរិសោ វេគេនាគន្ត្វា បិដ្ឋិយំ ទណ្ឌេន តិរិយំ បហរិ។ សោ បិដ្ឋឹ ឱនាមេត្វា វេទនាប្បត្តោ ហុត្វា គន្ត្វា រាជគេហស្ស មហាភិត្តិំ និស្សាយ បិដ្ឋិកាយ និបជ្ជិ។ តំ ទិវសមេវ រញ្ញោ មហានសេ អដ្ឋិចម្មាទីនិ ខាទិត្វា វឌ្ឍិតសុនខោ ភត្តការកេ ភត្តំ សម្បាទេត្វា ពហិ ឋត្វា សរីរេ សេទំ និព្ពាបេន្តេ មច្ឆមំសគន្ធំ ឃាយិត្វា តណ្ហំ អធិវាសេតុំ អសក្កោន្តោ មហានសំ បវិសិត្វា ភាជនបិធានំ បាតេត្វា មំសំ ខាទិ។ អថ ភត្តការកោ ភាជនសទ្ទេន បវិសិត្វា តំ ទិស្វា ទ្វារំ បិទហិត្វា តំ លេឌ្ឌុទណ្ឌាទីហិ បោថេសិ។ សោ ខាទិតមំសំ មុខេនេវ ឆឌ្ឌេត្វា វិរវិត្វា និក្ខមិ។ ភត្តការកោបិ តស្ស និក្ខន្តភាវំ ញត្វា អនុពន្ធិត្វា បិដ្ឋិយំ ទណ្ឌេន តិរិយំ បហរិ។ សោ វេទនាប្បត្តោ បិដ្ឋឹ ឱនាមេត្វា ឯកំ បាទំ ឧក្ខិបិត្វា ឯឡកស្ស និបន្នដ្ឋានមេវ បាវិសិ។ អថ នំ ឯឡកោ “សម្ម, កឹ បិដ្ឋឹ ឱនាមេត្វា អាគច្ឆសិ, កឹ តេ វាតោ វិជ្ឈតី”តិ

បុច្ឆិ។ សុនខោបិ “ត្វម្បិ បិដ្ឋី ឱនាមេត្វា និបន្នោសិ, កី តេ វាតោ វិជ្ឈតី”តិ បុច្ឆិ។ តេ អញ្ញមញ្ញំ អត្តនោ បវត្តឹ អារោចេសុំ។

អថ នំ ឯឡកោ បុច្ឆិ “កឹ បន ត្វំ បុន ភត្តគេហំ គន្តុំ សក្ខិស្សសិ សម្ម”តិ? “ន សក្ខិស្សាមិ, សម្ម, គតស្ស មេ ជីវិតំ នត្ថី”តិ។ “ត្វំ បន បុន ហត្ថិសាលំ គន្តុំ សក្ខិស្សសី”តិ។ “មយាបិ តត្ថ គន្តុំ ន សក្កា, គតស្ស មេ ជីវិតំ នត្ថី”តិ។ តេ “កថំ នុ ខោ មយំ ឥទានិ ជីវិស្សាមា”តិ ឧបាយំ ចិន្តេសុំ។ អថ នំ ឯឡកោ អាហ – “សចេ មយំ សមគ្គវាសំ វសិតុំ សក្កោម, អត្ថេកោ ឧបាយោ”តិ។ “តេន ហិ កថេហី”តិ។ “សម្ម, ត្វំ ឥតោ បដ្ឋាយ ហត្ថិសាលំ យាហិ, “នាយំ តិណំ ខាទតី”តិ តយិ ហត្ថិគោបកា អាសង្កំ ន ករិស្សន្តិ, ត្វំ មម តិណំ អាហរេយ្យាសិ។ អហម្បិ ភត្តគេហំ បវិសិស្សាមិ, “នាយំ មំសខាទកោ”តិ ភត្តការកោ មយិ អាសង្កំ ន ករិស្សតិ, អហំ តេ មំសំ អាហរិស្សាមី”តិ។ តេ “សុន្ទរោ ឧបាយោ”តិ ឧភោបិ សម្បដិច្ឆឹសុ។ សុនខោ ហត្ថិសាលំ គន្ត្វា តិណកលាបំ ឌំសិត្វា អាគន្ត្វា មហាភិត្តិបិដ្ឋិកាយ បបេសិ។ ឥតរោបិ ភត្តគេហំ គន្ត្វា មំសខណ្ឌំ មុខបូរំ ឌំសិត្វា អានេត្វា តត្ថេវ បបេសិ។ សុនខោ មំសំ ខាទិ, ឯឡកោ តិណំ ខាទិ។ តេ ឥមិនា ឧបាយេន សមគ្គា សម្មោទមានា មហាភិត្តិបិដ្ឋិកាយ វសន្តិ។ រាជា តេសំ មិត្តសន្ថវំ ទិស្វា ចិន្តេសិ “អទិដ្ឋបុព្ពំ វត មេ ការណំ ទិដ្ឋំ, ឥមេ បច្ចាមិត្តា ហុត្វាបិ សមគ្គវាសំ វសន្តិ។ ឥទំ ការណំ គហេត្វា បញ្ហំ កត្វា បញ្ច បណ្ឌិតេ បុច្ឆិស្សាមិ, ឥមំ បញ្ហំ អជានន្តំ រដ្ឋា បព្ពាជេស្សាមិ, តំ ជានន្តស្ស ‘ឯវរូបោ បណ្ឌិតោ នត្ថី’តិ មហាសក្ការំ ករិស្សាមិ។ អជ្ជ តាវ អវេលា, ស្វេ ឧបដ្ឋានំ អាគតកាលេ បុច្ឆិស្សាមី”តិ។ សោ បុនទិវសេ បណ្ឌិតេសុ អាគន្ត្វា និសិន្នេសុ បញ្ហំ បុច្ឆន្តោ ឥមំ គាថមាហ –

“យេសំ ន កទាចិ ភូតបុព្ពំ, សខ្យំ សត្តបទម្បិមស្មិ លោកេ;
ជាតា អមិត្តា ទុវេ សហាយា, បដិសន្ធាយ ចរន្តិ កិស្ស ហេតូ”តិ។ (ជា. ១.១២.៩៤);

តត្ថ **បដិសន្ធាយា**តិ សន្ទហិត្វា ឃដិតា ហុត្វា។

ឥទញ្ច បន វត្វា បុន ឯវមាហ –

“យទិ មេ អជ្ជ បាតរាសកាលេ, បញ្ហំ ន សក្កុណេយ្យាថ វត្តុមេតំ;
រដ្ឋា បព្ពាជយិស្សាមិ វោ សព្ពេ, ន ហិ មត្ថោ ទុប្បញ្ញជាតិកេហី”តិ។ (ជា. ១.១២.៩៥);

តទា បន សេនកោ អគ្គាសនេ និសិន្នោ អហោសិ, បណ្ឌិតោ បន បរិយន្តេ និសិន្នោ។ សោ តំ បញ្ហំ ឧបធារេន្តោ តមត្ថំ អទិស្វា ចិន្តេសិ “អយំ រាជា ទន្ធជាតុកោ ឥមំ បញ្ហំ ចិន្តេត្វា សង្ខរិតុំ អសមត្ថោ, កិញ្ចិទេវ, តេន ទិដ្ឋំ ភវិស្សតិ, ឯកទិវសំ ឱកាសំ លភន្តោ ឥមំ បញ្ហំ នីហរិស្សាមិ, សេនកោ កេនចិ ឧបាយេន អជ្ជេកទិវសមត្តំ អធិវាសាបេតូ”តិ។ ឥតរេបិ ចត្តារោ បណ្ឌិតា អន្ធការគព្ភំ បវិដ្ឋា វិយ ន កិញ្ចិ បស្សឹសុ។ សេនកោ “កា នុ ខោ មហោសធស្ស បវត្តី”តិ ពោធិសត្តំ ឱលោកេសិ។ សោបិ តំ ឱលោកេសិ។ សេនកោ ពោធិសត្តស្ស ឱលោកិតាការេនេវ តស្ស អធិប្បាយំ ញត្វា “បណ្ឌិតស្សបិ ន ឧបដ្ឋាតិ, តេនេកទិវសំ ឱកាសំ ឥច្ឆតិ, បូរេស្សាមិស្ស មនោរថ”ន្តិ ចិន្តេត្វា រញ្ញា សទ្ធឹ វិស្សាសេន មហាហសិតំ ហសិត្វា “កឹ, មហារាជ, សព្ពេវ អម្ហេ បញ្ហំ កថេតុំ អសក្កោន្តេ រដ្ឋា បព្ពាជេស្សសិ, ឯតម្បិ ‘ឯកោ គណ្ឋិបញ្ហោ’តិ ត្វំ សល្លក្ខេសិ, ន មយំ ឯតំ កថេតុំ ន សក្កោម, អបិច ខោ ថោកំ អធិវាសេហិ។ គណ្ឋិបញ្ហោ ឯស, ន សក្កោម មហាជនមជ្ឈេ កថេតុំ, ឯកមន្តេ ចិន្តេត្វា បច្ឆា តុម្ហាកំ កថេស្សាម , ឱកាសំ នោ ទេហី”តិ មហាសត្តំ ឱលោកេត្វា ឥមំ គាថាទ្វយមាហ –

“មហាជនសមាគមម្ហិ ឃោរេ, ជនកោលាហលសង្គមម្ហិ ជាតេ;
វិក្ខិត្តមនា អនេកចិត្តា, បញ្ហំ ន សក្កុណោម វត្តុមេតំ។

“ឯកគ្គចិត្តាវ ឯកមេកា, រហសិ គតា អត្ថំ និចិន្តយិត្វា;
បវិវេកេ សម្មសិត្វាន ធីរា, អថ វក្ខន្តិ ជនិន្ទ ឯតមត្ថ”ន្តិ។ (ជា. ១.១២.៩៦-៩៧);

តត្ថ **សម្មសិត្វានា**តិ កាយចិត្តវិវេកេ ឋិតា ឥមេ ធីរា ឥមំ បញ្ហំ សម្មសិត្វា អថ វោ ឯតំ អត្ថំ វក្ខន្តិ។

រាជា តស្ស កថំ សុត្វា អនត្តមនោ ហុត្វាបិ “សាធុ ចិន្តេត្វា កថេថ, អកថេន្តេ បន វោ បព្ពាជេស្សាមី”តិ តជ្ជេសិយេវ។ ចត្តារោ បណ្ឌិតា បាសាទា ឱតរឹសុ។ សេនកោ ឥតរេ អាហ – “សម្មា, រាជា សុខុមបញ្ហំ បុច្ឆិ, អកថិតេ មហន្តំ ភយំ ភវិស្សតិ, សប្បាយភោជនំ ភុញ្ជិត្វា សម្មា ឧបធារេថា”តិ។ តេ អត្តនោ អត្តនោ គេហំ គតា។ បណ្ឌិតោបិ ឧដ្ឋាយ ឧទុម្ពរទេវិយា សន្តិកំ គន្ត្វា “ទេវិ, អជ្ជ វា ហិយ្យោ វា រាជា កត្ថ ចិរំ អដ្ឋាសី”តិ បុច្ឆិ។

“តាត, ទីឃន្តរេ វាតបានេន ឱលោកេន្តោ ចង្កមតី”តិ។ តតោ បណ្ឌិតោ ចិន្តេសិ “រញ្ញា ឥមិនា បស្សេន កិញ្ចិ ទិដ្ឋំ ភវិស្សតី”តិ។ សោ តត្ថ គន្ត្វា ពហិ ឱលោកេន្តោ ឯឡកសុនខានំ កិរិយំ ទិស្វា “ឥមេ ទិស្វា រញ្ញា បញ្ហោ អភិសង្ខតោ”តិ សន្និដ្ឋានំ កត្វា គេហំ គតោ។ ឥតរេបិ តយោ ចិន្តេត្វា កិញ្ចិ អទិស្វា សេនកស្ស សន្តិកំ អគមំសុ។ សោ តេ បុច្ឆិ “ទិដ្ឋោ វោ បញ្ហោ”តិ។ “ន ទិដ្ឋោ អាចរិយា”តិ។ “យទិ ឯវំ រាជា វោ បព្ពាជេស្សតិ, កឹ ករិស្សថា”តិ? “តុម្ហេហិ បន ទិដ្ឋោ”តិ? “អហម្បិ ន បស្សាមី”តិ។ “តុម្ហេសុ អបស្សន្តេសុ មយំ កឹ បស្សាម, រញ្ញោ បន សន្តិកេ ‘ចិន្តេត្វា កថេស្សាមា’តិ សីហនាទំ នទិត្វា អាគតម្ហា, អកថិតេ អម្ហេ រាជា កុជ្ឈិស្សតិ, កឹ ករោម, អយំ បញ្ហោ ន សក្កា អម្ហេហិ ទដ្ឋុំ, បណ្ឌិតេន បន សតគុណំ សហស្សគុណំ សតសហស្សគុណំ កត្វា ចិន្តិតោ ភវិស្សតិ, ឯថ តស្ស សន្តិកំ គច្ឆាមា”តិ តេ ចត្តារោ បណ្ឌិតា ពោធិសត្តស្ស ឃរទ្វារំ អាគតភាវំ អារោចាបេត្វា “បវិសន្តុ បណ្ឌិតា”តិ វុត្តេ គេហំ បវិសិត្វា បដិសន្ថារំ កត្វា ឯកមន្តំ ឋិតា មហាសត្តំ បុច្ឆឹសុ “កឹ បន, បណ្ឌិត, ចិន្តិតោ បញ្ហោ”តិ? “អាម, ចិន្តិតោ, មយិ អចិន្តេន្តេ អញ្ញោ កោ ចិន្តយិស្សតី”តិ។ “តេន ហិ បណ្ឌិត អម្ហាកម្បិ កថេថា”តិ។

បណ្ឌិតោ “សចាហំ ឯតេសំ ន កថេស្សាមិ, រាជា តេ រដ្ឋា បព្ពាជេស្សតិ, មំ បន សត្តហិ រតនេហិ បូជេស្សតិ, ឥមេ អន្ធពាលា មា វិនស្សន្តុ, កថេស្សាមិ តេស”ន្តិ ចិន្តេត្វា តេ ចត្តារោបិ នីចាសនេ និសីទាបេត្វា អញ្ជលឹ បគ្គណ្ហាបេត្វា រញ្ញា ទិដ្ឋតំ អជានាបេត្វា “រញ្ញា បុច្ឆិតកាលេ ឯវំ កថេយ្យាថា”តិ ចតុន្នម្បិ ចតស្សោ គាថាយោ ពន្ធិត្វា បាឡិមេវ ឧគ្គណ្ហាបេត្វា ឧយ្យោជេសិ។ តេ ទុតិយទិវសេ រាជុបដ្ឋានំ គន្ត្វា បញ្ញត្តាសនេ និសីទឹសុ។ រាជា សេនកំ បុច្ឆិ “ញាតោ តេ, សេនក, បញ្ហោ”តិ? “មហារាជ, មយិ អជានន្តេ អញ្ញោ កោ ជានិស្សតី”តិ។ “តេន ហិ កថេហី”តិ។ “សុណាថ ទេវា”តិ សោ ឧគ្គហិតនិយាមេនេវ គាថមាហ –

“ឧគ្គបុត្តរាជបុត្តិយានំ, ឧរព្ភស្ស មំសំ បិយំ មនាបំ;
ន សុនខស្ស តេ អទេន្តិ មំសំ, អថ មេណ្ឌស្ស សុណេន សខ្យមស្សា”តិ។ (ជា. ១.១២.៩៨);

តត្ថ **ឧគ្គបុត្តរាជបុត្តិយាន**ន្តិ ឧគ្គតានំ អមច្ចបុត្តានញ្ចេវ រាជបុត្តានញ្ច។

គាថំ វត្វាបិ សេនកោ អត្ថំ ន ជានាតិ។ រាជា បន អត្តនោ ទិដ្ឋភាវេន បជានាតិ, តស្មា “សេនកេន តាវ ញាតោ”តិ បុក្កុសំ បុច្ឆិ។ សោបិស្ស “កឹ អហម្បិ អបណ្ឌិតោ”តិ វត្វា ឧគ្គហិតនិយាមេនេវ គាថមាហ –

“ចម្មំ វិហនន្តិ ឯឡកស្ស, អស្សបិដ្ឋត្ថរស្សុខស្ស ហេតុ;
ន ច តេ សុនខស្ស អត្ថរន្តិ, អថ មេណ្ឌស្ស សុណេន សខ្យមស្សា”តិ។ (ជា. ១.១២.៩៩);

តស្សបិ អត្ថោ អបាកដោយេវ។ រាជា បន អត្តនោ បាកដត្តា “ឥមិនាបិ បុក្កុសេន ញាតោ”តិ កាមិន្ទំ បុច្ឆិ។ សោបិ ឧគ្គហិតនិយាមេនេវ គាថមាហ –

“អាវេល្លិតសិង្គិកោ ហិ មេណ្ឌោ, ន ច សុនខស្ស វិសាណកានិ អត្ថិ;
តិណភក្ខោ មំសភោជនោ ច, អថ មេណ្ឌស្ស សុណេន សខ្យមស្សា”តិ។ (ជា. ១.១២.១០០);

រាជា “ឥមិនាបិ ញាតោ”តិ ទេវិន្ទំ បុច្ឆិ។ សោបិ ឧគ្គហិតនិយាមេនេវ គាថមាហ –

“តិណមាសិ បលាសមាសិ មេណ្ឌោ, ន ច សុនខោ តិណមាសិ នោ បលាសំ;
គណ្ហេយ្យ សុណោ សសំ ពិឡារំ, អថ មេណ្ឌស្ស សុណេន សខ្យមស្សា”តិ។ (ជា. ១.១២.១០១);

តត្ថ **តិណមាសិ បលាសមាសី**តិ តិណខាទកោ ចេវ បណ្ណខាទកោ ច។ **នោ បលាស**ន្តិ បណ្ណម្បិ ន ខាទតិ។

អថ រាជា បណ្ឌិតំ បុច្ឆិ – “តាត, ត្វម្បិ ឥមំ បញ្ហំ ជានាសី”តិ? “មហារាជ, អវីចិតោ យាវ ភវគ្គា មំ ឋបេត្វា កោ អញ្ញោ ឯតំ ជានិស្សតី”តិ។ “តេន ហិ កថេហី”តិ។ “សុណ មហារាជា”តិ តស្ស បញ្ហស្ស អត្តនោ បាកដភាវំ បកាសេន្តោ គាថាទ្វយមាហ –

“អឌ្ឍឌ្ឍបទោ ចតុប្បទស្ស, មេណ្ឌោ អដ្ឋនខោ អទិស្សមានោ;
ឆាទិយមាហរតី អយំ ឥមស្ស, មំសំ អាហរតី អយំ អមុស្ស។

“បាសាទវរគតោ វិទេហសេដ្ឋោ, វីតិហារំ អញ្ញមញ្ញភោជនានំ;

អទ្ទក្ខិ កិរ សក្ខិកំ ជនិន្ទោ, ពុភុក្កស្ស បុណ្ណមុខស្ស ចេត”ន្តិ។ (ជា. ១.១២.១០២-១០៣);

តត្ថ **អដ្ឋឌ្ឍបទោ**តិ ព្យញ្ជនកុសលតាយ ឯឡកស្ស ចតុប្បាទំ សន្ធាយាហ។ **មេណ្ឌោ**តិ ឯឡកោ។ **អដ្ឋនខោ**តិ ឯកេកស្មឹ បាទេ ទ្វិន្នំ ទ្វិន្នំ ខុរានំ វសេនេតំ វុត្តំ។ **អទិស្សមានោ**តិ មំសំ អាហរណកាលេ អបញ្ញាយមានោ។ **ឆាទិយ**ន្តិ គេហច្ឆទនំ។ តិណន្តិ អត្ថោ។ **អយំ ឥមស្សា**តិ សុនខោ ឯឡកស្ស។ **វីតិហារ**ន្តិ វីតិហរណំ។ **អញ្ញមញ្ញភោជនាន**ន្តិ អញ្ញមញ្ញស្ស ភោជនានំ។ មេណ្ឌោ ហិ សុនខស្ស ភោជនំ ហរតិ, សោ តស្ស វីតិហរតិ, សុនខោបិ តស្ស ហរតិ, ឥតរោ វីតិហរតិ។ **អទ្ទក្ខី**តិ តំ តេសំ អញ្ញមញ្ញភោជនានំ វីតិហរណំ សក្ខិកំ អត្តនោ បច្ចក្ខំ កត្វា អទ្ទស។ **ពុភុក្កស្សា**តិ ភុក្ភូតិ សទ្ទករណសុនខស្ស។ **បុណ្ណមុខស្សា**តិ មេណ្ឌស្ស។ ឥមេសំ ឯតំ មិត្តសន្ថវំ រាជា សយំ បស្សតិ។

រាជា ឥតរេហិ ពោធិសត្តំ និស្សាយ ញាតភាវំ អជានន្តោ “បញ្ច បណ្ឌិតា អត្តនោ អត្តនោ ញាណពលេន ជានឹសូ”តិ មញ្ញមានោ សោមនស្សប្បត្តោ ហុត្វា ឥមំ គាថមាហ –

“លាភា វត មេ អនប្បរូបា, យស្ស មេទិសា បណ្ឌិតា កុលម្ហិ;
បញ្ហស្ស គម្ភីរគតំ និបុណមត្ថំ, បដិវិជ្ឈន្តិ សុភាសិតេន ធីរា”តិ។ (ជា. ១.១២.១០៤);

តត្ថ **បដិវិជ្ឈន្តី**តិ សុភាសិតេន តេ វិទិត្វា កថេន្តិ។

អថ នេសំ “តុដ្ឋេន នាម តុដ្ឋាការោ កត្តព្ពោ”តិ តំ ករោន្តោ ឥមំ គាថមាហ –

“អស្សតរិរថញ្ច ឯកមេកំ, ផីតំ គាមវរញ្ច ឯកមេកំ;
សព្ពេសំ វោ ទម្មិ បណ្ឌិតានំ, បរមប្បតីតមនោ សុភាសិតេនា”តិ។ (ជា. ១.១២.១០៥);

ឥតិ វត្វា តេសំ តំ សព្ពំ ទាបេសិ។

ទ្វាទសនិបាតេ មេណ្ឌកបញ្ហោ និដ្ឋិតោ។

សិរិមន្ទបញ្ហោ

ឧទុម្ពរទេវី បន ឥតរេហិ បណ្ឌិតំ និស្សាយ បញ្ហស្ស ញាតភាវំ ញត្វា “រញ្ញា មុគ្គំ មាសេន និព្ពិសេសកំ ករោន្តេន វិយ បញ្ចន្នំ សមកោវ សក្ការោ កតោ, ននុ មយ្ហំ កនិដ្ឋស្ស វិសេសំ សក្ការំ កាតុំ វដ្ដតី”តិ ចិន្តេត្វា រញ្ញោ សន្តិកំ គន្ត្វា បុច្ឆិ “ទេវ, កេន វោ បញ្ហោ កថិតោ”តិ? “បញ្ចហិ បណ្ឌិតេហិ, ភទ្ទេ”តិ។ “ទេវ, ចត្តារោ ជនា តំ បញ្ហំ កំ និស្សាយ ជានឹសូ”តិ? “ន ជានាមិ, ភទ្ទេ”តិ។ “មហារាជ, កឹ តេ ជានន្តិ, បណ្ឌិតោ បន ‘មា នស្សន្តុ ឥមេ ពាលា’តិ បញ្ហំ ឧគ្គណ្ហាបេសិ, តុម្ហេ សព្ពេសំ សមកំ សក្ការំ ករោថ, អយុត្តមេតំ, បណ្ឌិតស្ស វិសេសកំ កាតុំ វដ្ដតី”តិ។ រាជា “អត្តានំ និស្សាយ ញាតភាវំ ន កថេសី”តិ បណ្ឌិតស្ស តុស្សិត្វា អតិរេកតរំ សក្ការំ កាតុកាមោ ចិន្តេសិ “ហោតុ មម បុត្តំ ឯកំ បញ្ហំ បុច្ឆិត្វា កថិតកាលេ មហន្តំ សក្ការំ ករិស្សាមី”តិ។ សោ បញ្ហំ ចិន្តេន្តោ សិរិមន្ទបញ្ហំ ចិន្តេត្វា ឯកទិវសំ បញ្ចន្នំ បណ្ឌិតានំ ឧបដ្ឋានំ អាគន្ត្វា សុខនិសិន្នកាលេ សេនកំ អាហ – “សេនក, បញ្ហំ បុច្ឆិស្សាមី”តិ។ “បុច្ឆ ទេវា”តិ។ រាជា សិរិមន្ទបញ្ហេ បឋមំ គាថមាហ –

“បញ្ញាយុបេតំ សិរិយា វិហីនំ, យសស្សិនំ វាបិ អបេតបញ្ញំ;
បុច្ឆាមិ តំ សេនក ឯតមត្ថំ, កមេត្ថ សេយ្យោ កុសលា វទន្តី”តិ។ (ជា. ១.១៥.៨៣);

តត្ថ **កមេត្ថ សេយ្យោ**តិ ឥមេសុ ទ្វីសុ កតរំ បណ្ឌិតា សេយ្យោតិ វទន្តិ។

អយញ្ច កិរ បញ្ហោ សេនកស្ស វំសានុគតោ, តេន នំ ខិប្បមេវ កថេសិ –

“ធីរា ច ពាលា ច ហវេ ជនិន្ទ, សិប្បូបបន្នា ច អសិប្បិនោ ច;
សុជាតិមន្តោបិ អជាតិមស្ស, យសស្សិនោ បេសករា ភវន្តិ;
ឯតម្បិ ទិស្វាន អហំ វទាមិ, បញ្ញោ និហីនោ សិរិមាវ សេយ្យោ”តិ។ (ជា. ១.១៥.៨៤);

តត្ថ **បញ្ញោ និហីនោ**តិ បញ្ញវា និហីនោ, ឥស្សរោវ ឧត្តមោតិ អត្ថោ។

រាជា តស្ស វចនំ សុត្វា ឥតរេ តយោ អបុច្ឆិត្វា សង្ខេបវកំ ហុត្វា និសិន្នំ មហោសធបណ្ឌិតំ អាហ –

“តុវម្បិ បុច្ឆាមិ អនោមបញ្ញ, មហោសធ កេវលធម្មទស្សិ;
ពាលំ យសស្សី បណ្ឌិតំ អប្បភោគំ, កមេត្ថ សេយ្យោ កុសលា វទន្តិ”តិ។ (ជា. ១.១៥.៨៥);

តត្ថ **កេវលធម្មទស្សី**តិ សព្ពធម្មទស្សិ។

អថស្ស មហាសត្តោ “សុណ, មហារាជា”តិ វត្វា កថេសិ –

“បាបានិ កម្មានិ ករោតិ ពាលោ, ឥធមេវ សេយ្យោ ឥតិ មញ្ញមានោ;
ឥធលោកទស្សី បរលោកមទស្សី, ឧភយត្ថ ពាលោ កលិមគ្គហេសិ;
ឯតម្បិ ទិស្វាន អហំ វទាមិ, បញ្ញោវ សេយ្យោ ន យសស្សិ ពាលោ”តិ។ (ជា. ១.១៥.៨៦);

តត្ថ **ឥធមេវ សេយ្យោ**តិ ឥធលោកេ ឥស្សរិយមេវ មយ្ហំ សេដ្ឋន្តិ មញ្ញមានោ។ **កលិមគ្គហេសី**តិ ពាលោ ឥស្សរិយមានេន បាបកម្មំ កត្វា និរយាទី ឧបបជ្ជន្តោ បរលោកេ ច បុន តតោ អាគន្ត្វា នីចកុលេ ទុក្ខភាវំ បត្វា និព្ពត្តមានោ ឥធលោកេ ចាតិ ឧភយត្ថ បរាជយមេវ គណ្ហាតិ។ ឯតម្បិ ការណំ អហំ ទិស្វា បញ្ញាសម្បន្នោវ ឧត្តមោ, ឥស្សរោ បន ពាលោ ន ឧត្តមោតិ វទាមិ។

ឯវំ វុត្តេ រាជា សេនកំ ឱលោកេត្វា “ននុ មហោសធោ បញ្ញវន្តមេវ ឧត្តមោតិ វទតី”តិ អាហ។ សេនកោ “មហារាជ, មហោសធោ ទហរោ, អជ្ជាបិស្ស មុខេ ខីរគន្ធោ វាយតិ, កិមេស ជានាតី”តិ វត្វា ឥមំ គាថមាហ –

“និសិប្បមេតំ វិទធាតិ ភោគំ, ន ពន្ធុវា ន សរីរវណ្ណោ យោ;
បស្សេឡមូគំ សុខមេធមានំ, សិរី ហិ នំ ភជតេ គោរវិន្ទំ;
ឯតម្បិ ទិស្វាន អហំ វទាមិ, បញ្ញោ និហីនោ សិរីមាវ សេយ្យោ”តិ។

តត្ថ **ឯឡមូគ**ន្តិ បគ្ឃរិតលាលមុខំ។ **គោរវិន្ទ**ន្តិ សោ កិរ តស្មិំយេវ នគរេ អសីតិកោដិវិភវោ សេដ្ឋិ វិរូបោ។ នាស្ស បុត្តោ ន ច ធីតា, ន កិញ្ចិ សិប្បំ ជានាតិ។ កថេន្តស្សាបិស្ស ហនុកស្ស ឧភោហិបិ បស្សេហិ លាលាធារា បគ្ឃរតិ។ ទេវច្ឆរា វិយ ទ្វេ ឥត្ថិយោ សព្ពាលង្ការេហិ វិភូសិតា សុបុប្ផិតានិ នីលុប្បលានិ គហេត្វា ឧភោសុ បស្សេសុ ឋិតា តំ លាលំ នីលុប្បលេហិ សម្បដិច្ឆិត្វា នីលុប្បលានិ វាតបានេន ឆឌ្ឌេន្តិ។ សុរាសោណ្ឌាបិ បានាគារំ បវិសន្តា នីលុប្បលេហិ អត្ថេ សតិ តស្ស គេហទ្វារំ គន្ត្វា “សាមិ គោរវិន្ទ, សេដ្ឋី”តិ វទន្តិ។ សោ តេសំ សទ្ទំ សុត្វា វាតបានេ ឋត្វា “កឹ, តាតា”តិ វទតិ។ អថស្ស លាលាធារា បគ្ឃរតិ ។ តា ឥត្ថិយោ តំ នីលុប្បលេហិ សម្បដិច្ឆិត្វា នីលុប្បលានិ អន្តរវីថិយំ ខិបន្តិ។ សុរាធុត្តា តានិ គហេត្វា ឧទកេន វិក្ខាលេត្វា បិឡន្ធិត្វា បានាគារំ បវិសន្តិ។ ឯវំ សិរិសម្បន្នោ អហោសិ។ សេនកោ តំ ឧទាហរណំ កត្វា ទស្សេន្តោ ឯវមាហ។

តំ សុត្វា រាជា “កីទិសំ, តាត, មហោសធបណ្ឌិតា”តិ អាហ។ បណ្ឌិតោ “ទេវ, កឹ សេនកោ ជានាតិ, ឱទនសិត្ថដ្ឋានេ កាកោ វិយ ទធឹ បាតុំ អារទ្ធសុនខោ វិយ ច យសមេវ បស្សតិ, សីសេ បតន្តំ មហាមុគ្គរំ ន បស្សតិ, សុណ, ទេវា”តិ វត្វា ឥមំ គាថមាហ –

“លទ្ធា សុខំ មជ្ជតិ អប្បបញ្ញោ, ទុក្ខេន ផុដ្ឋោបិ បមោហមេតិ;
អាគន្តុនា ទុក្ខសុខេន ផុដ្ឋោ, បវេធតិ វារិចរោវ ឃម្មេ;
ឯតម្បិ ទិស្វាន អហំ វទាមិ, បញ្ញោវ សេយ្យោ ន យសស្សិ ពាលោ”តិ។ (ជា. ១.១៥.៨៨);

តត្ថ **សុខ**ន្តិ ឥស្សរិយសុខំ លភិត្វា ពាលោ បមជ្ជតិ, បមត្តោ សមានោ បាបំ ករោតិ។ **ទុក្ខេនា**តិ កាយិកចេតសិកទុក្ខេន។ **អាគន្តុនា**តិ ន អជ្ឈត្តិកេន។ សត្តានញ្ហិ សុខម្បិ ទុក្ខម្បិ អាគន្តុកមេវ, ន និច្ចបវត្តំ។ **ឃម្មេ**តិ ឧទកា ឧទ្ធរិត្វា អាតបេ ខិត្តមច្ឆោ វិយ។

តំ សុត្វា រាជា “កីទិសំ អាចរិយា”តិ អាហ។ សេនកោ “ទេវ, កិមេស ជានាតិ, តិដ្ឋន្តុ តាវ មនុស្សា, អរញ្ញេ ជាតរុក្ខេសុបិ ផលសម្បន្នមេវ ពហូ វិហង្គមា ភជន្តី”តិ វត្វា ឥមំ គាថមាហ –

“ទុមំ យថា សាទុផលំ អរញ្ញេ, សមន្តតោ សមភិសរន្តិ បក្ខី;
ឯវម្បិ អឌ្ឍំ សធនំ សភោគំ, ពហុជ្ជនោ ភជតិ អត្ថហេតុ;

ឯតម្បិ ទិស្វាន អហំ វទាមិ, បញ្ញោ និហីនោ សិរិមាវ សេយ្យោ’’តិ។ (ជា. ១.១៥.៨៩);

តត្ថ **ពាហុជ្ជនោ**តិ មហាជនោ។

តំ សុត្វា រាជា ‘‘កីទិសំ តាតា’’តិ អាហ។ បណ្ឌិតោ ‘‘កិមេស មហោទរោ ជានាតិ, សុណ, ទេវា’’តិ វត្វា ឥមំ គាថមាហ –

‘‘ន សាធុ ពលវា ពាលោ, សាហសា វិន្ទតេ ធនំ;
កន្ទន្តមេតំ ទុម្មេធំ, កឌ្ឍន្តិ និរយំ ភុសំ;
ឯតម្បិ ទិស្វាន អហំ វទាមិ, បញ្ញោវ សេយ្យោ ន យសស្សិ ពាលោ’’តិ។ (ជា. ១.១៥.៩០);

តត្ថ **សាហសា**តិ សាហសេន សាហសិកកម្មំ កត្វា ជនំ បីឡេត្វា ធនំ វិន្ទតិ។ អថ នំ និរយបាលា កន្ទន្តមេវ ទុម្មេធំ ពលវវេទនំ និរយំ កឌ្ឍន្តិ។

បុន រញ្ញា ‘‘កឹ សេនកា’’តិ វុត្តេ សេនកោ ឥមំ គាថមាហ –

‘‘យា កាចិ នជ្ជោ គង្គមភិស្សវន្តិ, សព្ពាវ តា នាមគោត្តំ ជហន្តិ;
គង្គា សមុទ្ទំ បដិបជ្ជមានា, ន ខាយតេ ឥទ្ធី បញ្ញោបិ លោកេ;
ឯតម្បិ ទិស្វាន អហំ វទាមិ, បញ្ញោ និហីនោ សិរិមាវ សេយ្យោ’’តិ។ (ជា. ១.១៥.៩១);

តត្ថ **នជ្ជោ**តិ និន្នា ហុត្វា សន្ទមានា អន្តមសោ កុន្នទិយោបិ គង្គំ អភិស្សវន្តិ។ **ជហន្តី**តិ គង្គាត្វេវ សង្ខ្យំ គច្ឆន្តិ, អត្តនោ នាមគោត្តំ ជហន្តិ។ **ន ខាយតេ**តិ សាបិ គង្គា សមុទ្ទំ បដិបជ្ជមានា ន បញ្ញាយតិ, សមុទ្ទោត្វេវ នាមំ លភតិ។ ឯវមេវ មហាបញ្ញោបិ ឥស្សរសន្តិកំ បត្តោ ន ខាយតិ ន បញ្ញាយតិ,សមុទ្ទំ បវិដ្ឋគង្គា វិយ ហោតិ។

បុន រាជា ‘‘កឹ បណ្ឌិតា’’តិ អាហ។ សោ ‘‘សុណ, មហារាជា’’តិ វត្វា ឥមំ គាថាទ្វយមាហ –

‘‘យមេតមក្ខា ឧទធឹ មហន្តំ, សវន្តិ នជ្ជោ សព្ពកាលមសង្ខ្យំ;
សោ សាគរោ និច្ចមុឡារវេគោ, វេលំ ន អច្චេតិ មហាសមុទ្ទោ។

‘‘ឯវម្បិ ពាលស្ស បជប្បិតានិ, បញ្ញំ ន អច្ចេតិ សិរី កទាចិ;
ឯតម្បិ ទិស្វាន អហំ វទាមិ, បញ្ញោវ សេយ្យោ ន យសស្សិ ពាលោ’’តិ។ (ជា. ១.១៥.៩២-៩៣);

តត្ថ **យមេតមក្ខា**តិ យំ ឯតំ អក្ខាសិ វទេសិ។ **អសង្ខ្យន្តិ** អគណនំ។ **វេលំ ន អច្ចេតី**តិ ឧឡារវេគោបិ ហុត្វា ឩមិសហស្សំ ឧក្ខិបិត្វាបិ វេលំ អតិក្កមិតុំ ន សក្កោតិ, វេលំ បត្វា អវស្សំ សព្ពា ឩមិយោ ភិជ្ជន្តិ។ **ឯវម្បិ ពាលស្ស បជប្បិតានី**តិ ពាលស្ស វចនានិបិ ឯវមេវ បញ្ញវន្តំ អតិក្កមិតុំ ន សក្កោន្តិ, តំ បត្វាវ ភិជ្ជន្តិ។ **បញ្ញំ ន អច្ចេតី**តិ បញ្ញវន្តំ សិរិមា នាម នាតិក្កមតិ។ ន ហិ កោចិ មនុជោ អត្ថានត្ថេ ឧប្បន្នកង្ខោ តំឆិន្ទនត្ថាយ បញ្ញវន្តំ អតិក្កមិត្វា ពាលស្ស ឥស្សរស្ស បាទមូលំ គច្ឆតិ, បញ្ញវន្តស្ស បន បាទមូលេយេវ វិនិច្ឆយោ នាម លព្ភតីតិ។

តំ សុត្វា រាជា ‘‘កថំ សេនកា’’តិ អាហ។ សោ ‘‘សុណ, ទេវា’’តិ វត្វា ឥមំ គាថមាហ –

‘‘អសញ្ញតោ ចេបិ បរេសមត្ថំ, ភណាតិ សន្ធានគតោ យសស្សី;
តស្សេវ តំ រូហតិ ញាតិមជ្ឈេ, សិរី ហិ នំ ការយតេ ន បញ្ញា;
ឯតម្បិ ទិស្វាន អហំ វទាមិ, បញ្ញោ និហីនោ សិរិមាវ សេយ្យោ’’តិ។ (ជា. ១.១៥.៩៤);

តត្ថ **អសញ្ញតោ ចេបី**តិ ឥស្សរោ ហិ សចេបិ កាយាទីហិ អសញ្ញតោ ទុស្សីលោ។ **សន្ធានគតោ**តិ វិនិច្ឆយេ ឋិតោ ហុត្វា បរេសំ អត្ថំ ភណតិ, តស្មីំ វិនិច្ឆយមណ្ឌលេ មហាបរិវារបរិវុតស្ស មុសាវាទំ វត្វា សាមិកម្បិ អស្សាមិកំ ករោន្តស្ស តស្សេវ តំ វចនំ រុហតិ។ សិរី ហិ នំ តថា ការយតេ ន បញ្ញា, តស្មា បញ្ញោ និហីនោ, សិរិមាវ សេយ្យោតិ វទាមិ។

បុន រញ្ញា ‘‘កឹ, តាតា’’តិ វុត្តេ បណ្ឌិតោ ‘‘សុណ, ទេវ, ពាលសេនកោ កឹ ជានាតី’’តិ វត្វា ឥមំ គាថមាហ –

“បរស្ស វា អត្តនោ វាបិ ហេតុ, ពាលោ មុសា ភាសតិ អប្បបញ្ញោ;
សោ និន្ទិតោ ហោតិ សភាយ មជ្ឈេ, បច្ឆាបិ សោ ទុគ្គតិគាមី ហោតិ;
ឯតម្បិ ទិស្វាន អហំ វទាមិ, បញ្ញោវ សេយ្យោ ន យសស្សិ ពាលោ”តិ។ (ជា. ១.១៥.៩៥);

តតោ សេនកោ ឥមំ គាថមាហ –

“អត្ថម្បិ ចេ ភាសតិ ភូរិបញ្ញោ, អនាឡ្ហិយោ អប្បធនោ ទលិទ្ទោ;
ន តស្ស តំ រូហតិ ញាតិមជ្ឈេ, សិរី ច បញ្ញាណវតោ ន ហោតិ;
ឯតម្បិ ទិស្វាន អហំ វទាមិ, បញ្ញោ និហីនោ សិរីមាវ សេយ្យោ”តិ។ (ជា. ១.១៥.៩៦);

តត្ថ **អត្ថម្បី**តិ ការណម្បិ ចេ ភាសតិ។ **ញាតិមជ្ឈេ**តិ បរិសមជ្ឈេ។ **បញ្ញាណវតោ**តិ មហារាជ, បញ្ញាណវន្តស្ស សិរិសោភគ្គប្បត្តស្ស សន្តិកំ គន្ត្វា បកតិយា វិជ្ជមានាបិ សិរី នាម ន ហោតិ។ សោ ហិ តស្ស សន្តិកេ សូរិយុគ្គមនេ ខជ្ជោបនកោ វិយ ខាយតីតិ ទស្សេតិ។

បុន រញ្ញា “កីទិសំ, តាតា”តិ វុត្តេ បណ្ឌិតោ “កឹ ជានាតិ, សេនកោ, ឥធលោកមត្តមេវ ឱលោកេតិ, ន បរលោក”ន្តិ វត្វា ឥមំ គាថមាហ –

“បរស្ស វា អត្តនោ វាបិ ហេតុ, ន ភាសតិ អលិកំ ភូរិបញ្ញោ;
សោ បូជិតោ ហោតិ សភាយ មជ្ឈេ, បច្ឆាបិ សោ សុគ្គតិគាមី ហោតិ;
ឯតម្បិ ទិស្វាន អហំ វទាមិ, បញ្ញោវ សេយ្យោ ន យសស្សិ ពាលោ”តិ។ (ជា. ១.១៥.៩៧);

តតោ សេនកោ គាថមាហ –

“ហត្ថី គវាស្សា មណិកុណ្ឌលា ច, ថិយោ ច ឥទ្ធេសុ កុលេសុ ជាតា;
សព្ពាវ តា ឧបភោគា ភវន្តិ, ឥទ្ធស្ស បោសស្ស អនិទ្ធិមន្តោ;
ឯតម្បិ ទិស្វាន អហំ វទាមិ, បញ្ញោ និហីនោ សិរីមាវ សេយ្យោ”តិ។ (ជា. ១.១៥.៩៨);

តត្ថ **ឥទ្ធស្សា**តិ ឥស្សរស្ស។ **អនិទ្ធិមន្តោ**តិ ន កេវលំ តា នារិយោវ, អថ ខោ សព្ពេ អនិទ្ធិមន្តោបិ សត្តា តស្ស ឧបភោគា ភវន្តិ។

តតោ បណ្ឌិតោ “កឹ ឯស ជានាតី”តិ វត្វា ឯកំ ការណំ អាហរិត្វា ទស្សេន្តោ ឥមំ គាថមាហ –

“អសំវិហិតកម្មន្តំ , ពាលំ ទុម្មេធមន្តិនំ;
សិរី ជហតិ ទុម្មេធំ, ជិណ្ណំវ ឧរគោ តចំ;
ឯតម្បិ ទិស្វាន អហំ វទាមិ;
បញ្ញោវ សេយ្យោ ន យសស្សិ ពាលោ”តិ។ (ជា. ១.១៥.៩៩);

តត្ថ **“សិរី ជហតី”**តិ បទស្ស **ចេតិយជាតកេន** (ជា. ១.៨.៤៥ អាទយោ) អត្ថោ វណ្ណេតព្ពោ។

អថ សេនកោ រញ្ញា “កីទិស”ន្តិ វុត្តេ “ទេវ, កឹ ឯស តរុណទារកោ ជានាតិ, សុណាថា”តិ វត្វា “បណ្ឌិតំ អប្បដិភានំ ករិស្សាមី”តិ ចិន្តេត្វា ឥមំ គាថមាហ –

“បញ្ច បណ្ឌិតា មយំ ភទ្ទន្តេ, សព្ពេ បញ្ជលិកា ឧបដ្ឋិតា;
ត្វំ នោ អភិភុយ្យ ឥស្សរោសិ, សក្កោវ ភូតបតិ ទេវរាជា;
ឯតម្បិ ទិស្វាន អហំ វទាមិ, បញ្ញោ និហីនោ សិរីមាវ សេយ្យោ”តិ។ (ជា. ១.១៥.១០០);

ឥទំ កិរ សុត្វា រាជា “សាធុរូបំ សេនកេន ការណំ អាភតំ, សក្ខិស្សតិ នុ ខោ មេ បុត្តោ ឥមស្ស វាទំ ភិន្ទិត្វា អញ្ញំ ការណំ អាហរិតុ”ន្តិ ចិន្តេត្វា “កីទិសំ បណ្ឌិតា”តិ អាហ។ សេនកេន កិរ ឥមស្មឹ ការណេ អាភតេ ឋបេត្វា ពោធិសត្តំ អញ្ញោ តំ វាទំ ភិន្ទិតុំ សមត្ថោ នាម នត្ថិ, តស្មា មហាសត្តោ អត្តនោ ញាណពលេន តស្ស វាទំ ភិន្ទន្តោ “មហារាជ, កិមេស ពាលោ ជានាតិ, យសមេវ ឱលោកេតិ, បញ្ញាយ វិសេសំ ន ជានាតិ, សុណាថា”តិ វត្វា ឥមំ គាថមាហ –

“ទាសោវ បញ្ញស្ស យសស្សិ ពាលោ, អត្ថេសុ ជាតេសុ តថាវិធេសុ;
យំ បណ្ឌិតោ និបុណំ សំវិធេតិ, សម្មោហមាបជ្ជតិ តត្ថ ពាលោ;
ឯតម្បិ ទិស្វាន អហំ វទាមិ, បញ្ញោវ សេយ្យោ ន យសស្សិ ពាលោ”តិ។ (ជា. ១.១៥.១០១);

តត្ថ **អត្ថេសូ**តិ កិច្ចេសុ ជាតេសុ។ **សំវិធេតី**តិ សំវិទហតិ។

ឥតិ មហាសត្តោ សិនេរុបាទតោ សុវណ្ណវាលុកំ ឧទ្ធរន្តោ វិយ គគនតលេ បុណ្ណចន្ទំ ឧដ្ឋាបេន្តោ វិយ ច នយការណំ ទស្សេសិ។ ឯវំ មហាសត្តេន បញ្ញានុភាវេ ទស្សេត្វា កថិតេ រាជា សេនកំ អាហ – “កីទិសំ, សេនក, សក្កោន្តោ ឧត្តរិបិ កថេហី”តិ។ សោ កោដ្ឋេ បបិតធញ្ញំ វិយ ឧគ្គហិតកំ ខេបេត្វា អប្បដិភានោ មង្កុភូតោ បជ្ឈាយន្តោ និសីទិ។ សចេ ហិ សោ អញ្ញំ ការណំ អាហរេយ្យ, ន គាថាសហស្សេនបិ ឥមំ ជាតកំ និដ្ឋាបេយ្យ។ តស្ស បន អប្បដិភានស្ស ឋិតកាលេ គម្ភីរំ ឱឃំ អានេន្តោ វិយ មហាសត្តោ ឧត្តរិបិ បញ្ញមេវ វណ្ណេន្តោ ឥមំ គាថមាហ –

“អទ្ធា ហិ បញ្ញាវ សតំ បសត្ថា, កន្តា សិរី ភោគរតា មនុស្សា;
ញាណញ្ច ពុទ្ធានមតុល្យរូបំ, បញ្ញំ ន អច្ចេតិ សិរី កទាចិ”តិ។ (ជា. ១.១៥.១០២);

តត្ថ **សត**ន្តិ ពុទ្ធាទីនំ សប្បុរិសានំ។ **ភោគរតា**តិ មហារាជ, យស្មា អន្ធពាលមនុស្សា ភោគរតាវ, តស្មា តេសំ សិរី កន្តា។ យសោ នាមេស បណ្ឌិតេហិ គរហិតោ ពាលានំ កន្តោតិ ចាយំ អត្ថោ **ភិសជាតកេន** (ជា. ១.១៤.៧៨ អាទយោ) វណ្ណេតព្ពោ។ **ពុទ្ធាន**ន្តិ សព្ពញ្ញុពុទ្ធានញ្ច ញាណំ។ **កទាចី**តិ កិស្មិញ្ចិ កាលេ ញាណវន្តំ សិរី នាម នាតិក្កមតិ, ទេវាតិ។

តំ សុត្វា រាជា មហាសត្តស្ស បញ្ហព្យាករណេន តុដ្ឋោ ឃនវស្សំ វស្សេន្តោ វិយ មហាសត្តំ ធនេន បូជេន្តោ ឥមំ គាថមាហ –

“យំ តំ អបុច្ឆិម្ហ អកិត្តយី នោ, មហោសធ កេវលធម្មទស្សី;
គវំ សហស្សំ ឧសភញ្ច នាគំ, អាជញ្ញយុត្តេ ច រថេ ទស ឥមេ;
បញ្ហស្ស វេយ្យាករណេន តុដ្ឋោ, ទទាមិ តេ គាមវរានិ សោឡសា”តិ។ (ជា. ១.១៥.១០៣);

តត្ថ **ឧសភញ្ច នាគ**ន្តិ តស្ស គវំ សហស្សស្ស ឧសភំ កត្វា អលង្កតបដិយត្តំ អារោហនីយំ នាគំ ទម្មីតិ។

វីសតិនិបាតេ សិរិមន្ទបញ្ហោ និដ្ឋិតោ។

ឆន្នបថបញ្ហោ

តតោ បដ្ឋាយ ពោធិសត្តស្ស យសោ មហា អហោសិ។ តំ សព្ពំ ឧទុម្ពរទេវីយេវ វិចារេសិ។ សា តស្ស សោឡសវស្សិកកាលេ ចិន្តេសិ “មម កនិដ្ឋោ មហល្លកោ ជាតោ, យសោបិស្ស មហា អហោសិ, អាវាហមស្ស កាតុំ វដ្ដតី”តិ។ សា រញ្ញោ តមត្ថំ អារោចេសិ។ រាជា “សាធុ ជានាបេហិ ន”ន្តិ អាហ។ សា តំ ជានាបេត្វា តេន សម្បដិច្ឆិតេ “តេន ហិ, តាត, តេ កុមារិកំ អានេមី”តិ អាហ។ អថ មហាសត្តោ “កទាចិ ឥមេហិ អានីតា មម ន រុច្ចេយ្យ, សយមេវ តាវ ឧបធារេមី”តិ ចិន្តេត្វា ឯវមាហ – “ទេវិ, កតិបាហំ មា កិញ្ចិ រញ្ញោ វទេថ, អហំ ឯកំ កុមារិកំ សយំ បរិយេសិត្វា មម ចិត្តរុចិតំ តុម្ហាកំ អាចិក្ខិស្សាមី”តិ។ “ឯវំ ករោហិ, តាតា”តិ។ សោ ទេវឹ វន្ទិត្វា អត្តនោ ឃរំ គន្ត្វា សហាយកានំ សញ្ញំ ទត្វា អញ្ញាតកវេសេន តុន្នវាយឧបករណានិ គហេត្វា ឯកកោវ ឧត្តរទ្វារេន និក្ខមិត្វា ឧត្តរយវមជ្ឈកំ បាយាសិ។ តទា បន តត្ថ ឯកំ បោរាណសេដ្ឋិកុលំ បរិក្ខីណំ អហោសិ។ តស្ស កុលស្ស ធីតា អមរាទេវី នាម អភិរូបា ទស្សនីយា បាសាទិកា សព្ពលក្ខណសម្បន្នា បុញ្ញវតី។ សា តំ ទិវសំ បាតោវ យាគុំ បចិត្វា អាទាយ “បិតុ កសនដ្ឋានំ គមិស្សាមី”តិ និក្ខមិត្វា តមេវ មគ្គំ បដិបជ្ជិ។ មហាសត្តោ តំ អាគច្ឆន្តឹ ទិស្វា “សព្ពលក្ខណសម្បន្នាយំ ឥត្ថី, សចេ អបរិគ្គហា, ឥមាយ មេ បាទបរិចារិកាយ ភវិតុំ វដ្ដតី”តិ ចិន្តេសិ។

សាបិ តំ ទិស្វាវ “សចេ ឯវរូបស្ស បុរិសស្ស គេហេ ភវេយ្យំ, សក្កា មយា កុដុម្ពំ សណ្ឋាបេតុ”ន្តិ ចិន្តេសិ។

អថ មហាសត្តោ – “ឥមិស្សា សបរិគ្គហាបរិគ្គហភាវំ ន ជានាមិ, ហត្ថមុទ្ទាយ នំ បុច្ឆិស្សាមិ, សចេ ឯសា បណ្ឌិតា ភវិស្សតិ, ជានិស្សតិ។ នោ ចេ, ន ជានិស្សតិ, ឥធេវ នំ ឆឌ្ឌេត្វា គច្ឆាមី”តិ ចិន្តេត្វា ទូរេ ឋិតោវ

ហត្ថមុដ្ឋិមកាសិ។ សាបិ “អយំ មម សសាមិកាសាមិកភាវំ បុច្ឆតី”តិ ញត្វា ហត្ថំ បសារេសិ។ សោ អបរិគ្គហភាវំ ញត្វា សមីបំ គន្ត្វា “ភទ្ទេ, កា នាម ត្វ”ន្តិ បុច្ឆិ។ “សាមិ, អហំ អតីតេ វា អនាគតេ វា ឯតរហិ វា យំ នត្ថិ, តន្នាមិកា”តិ។ “ភទ្ទេ, លោកេ អមរា នាម នត្ថិ, ត្វំ អមរា នាម ភវិស្សសី”តិ។ “ឯវំ, សាមី”តិ។ “ភទ្ទេ, កស្ស យាគុំ ហរិស្សសី”តិ? “បុព្ពទេវតាយ, សាមី”តិ។ “ភទ្ទេ, បុព្ពទេវតា នាម មាតាបិតរោ, តវ បិតុ យាគុំ ហរិស្សសិ មញ្ញេ”តិ។ “ឯវំ, សាមី”តិ។ “ភទ្ទេ, តវ បិតា កិំ ករោតី”តិ? “សាមិ, ឯកំ ទ្វិធា ករោតី”តិ។ “ឯកស្ស ទ្វិធាករណំ នាម កសនំ, តវ បិតា កសតី”តិ ។ “ឯវំ, សាមី”តិ។ “កតរស្មិំ បន ឋានេ តេ បិតា កសតី”តិ? “យត្ថ សកិំ គតា ន ឯន្តិ, តស្មិំ ឋានេ, សាមី”តិ។ “សកិំ គតានំ ន បច្ចាគមនដ្ឋានំ នាម សុសានំ, សុសានសន្តិកេ កសតិ, ភទ្ទេ”តិ។ “ឯវំ, សាមី”តិ។ “ភទ្ទេ, អជ្ជេវ ឯស្សសី”តិ។ “សចេ ឯស្សតិ, ន ឯស្សា”មិ។ “នោ ចេ ឯស្សតិ, ឯស្សាមិ, សាមី”តិ។ “ភទ្ទេ, បិតា តេ មញ្ញេ នទីបារេ កសតិ, ឧទកេ ឯន្តេ ន ឯស្សសិ, អនេន្តេ ឯស្សសី”តិ។ “ឯវំ, សាមី”តិ។ ឯត្តកំ នាម មហាសត្តោ អាលាបសល្លាបំ ករោតិ។

អថ នំ អមរាទេវី “យាគុំ បិវិស្សសិ, សាមី”តិ និមន្តេសិ។ មហាសត្តោ “បឋមមេវ បដិក្ខិបនំ នាម អវមង្គល”ន្តិ ចិន្តេត្វា “អាម, បិវិស្សាមី”តិ អាហ។ សា បន យាគុឃដំ ឱតារេសិ។ មហាសត្តោ ចិន្តេសិ “សចេ បាតិំ អធោវិត្វា ហត្ថធោវនំ អទត្វា ទស្សតិ, ឯត្ថេវ នំ បហាយ គមិស្សាមី”តិ។ សា បន បាតិំ ធោវិត្វា បាតិយា ឧទកំ អាហរិត្វា ហត្ថធោវនំ ទត្វា តុច្ឆបាតិំ ហត្ថេ អដ្ឋបេត្វា ភូមិយំ ឋបេត្វា ឃដំ អាលុឡេត្វា យាគុយា បូរេសិ, តត្ថ បន សិត្ថានិ មហន្តានិ។ អថ នំ មហាសត្តោ អាហ “កិំ, ភទ្ទេ, អតិពហលា យាគូ”តិ។ “ឧទកំ ន លទ្ធំ, សាមី”តិ។ “កេទារេ ឧទកំ ន លទ្ធំ ភវិស្សតិ មញ្ញេ”តិ។ “ឯវំ, សាមី”តិ។ សា បិតុ យាគុំ ឋបេត្វា ពោធិសត្តស្ស អទាសិ។ សោ យាគុំ បិវិត្វា មុខំ វិក្ខាលេត្វា “ភទ្ទេ, តុយ្ហំ មាតុ គេហំ គមិស្សាមិ, មគ្គំ មេ អាចិក្ខា”តិ អាហ។ សា “សាធូ”តិ វត្វា មគ្គំ អាចិក្ខន្តី ឯកកនិបាតេ ឥមំ គាថមាហ –

“យេន សត្តុពិលង្គា ច, ទិគុណបលាសោ ច បុប្ផិតោ;
យេន ទទាមិ តេន វទាមិ, យេន ន ទទាមិ ន តេន វទាមិ;
ឯស មគ្គោ យវមជ្ឈកស្ស, ឯតំ ឆន្នបថំ វិជានាហី”តិ។ (ជា. ១.១.១១២);

តស្សត្ថោ – “សាមិ, អន្តោគាមំ បវិសិត្វា ឯកំ សត្តុអាបណំ បស្សិស្សសិ, តតោ កញ្ជិកាបណំ, តេសំ បុរតោ ទិគុណបណ្ណោ កោវិឡារោ សុបុប្ផិតោ, តស្មា ត្វំ យេន សត្តុពិលង្គា ច កោវិឡារោ ច បុប្ផិតោ, តេន គន្ត្វា កោវិឡារមូលេ ឋត្វា ទក្ខិណំ គណ្ហ វាមំ មុញ្ច, ឯស មគ្គោ យវមជ្ឈកស្ស យវមជ្ឈកគាមេ ឋិតស្ស អម្ហាកំ គេហស្ស, ឯតំ ឯវំ បដិច្ឆាទេត្វា មយា វុត្តំ ឆន្នបថំ បដិច្ឆន្នបថំ ឆន្នបថំ វា បដិច្ឆន្នការណំ វិជានាហី”តិ។ ឯត្ថ ហិ **យេន ទទាមី**តិ យេន ហត្ថេន ទទាមិ, ឥទំ ទក្ខិណហត្ថំ សន្ធាយ វុត្តំ, ឥតរំ វាមហត្ថំ។ ឯវំ សា តស្ស មគ្គំ អាចិក្ខិត្វា បិតុ យាគុំ គហេត្វា អគមាសិ។

ឆន្នបថបញ្ហោ និដ្ឋិតោ។

អមរាទេវិបរិយេសនា

សោបិ តាយ កថិតមគ្គេនេវ តំ គេហំ គតោ។ អថ នំ អមរាទេវិយា មាតា ទិស្វា អាសនំ ទត្វា “យាគុំ បិវិស្សសិ, សាមី”តិ អាហ។ “អម្ម, កនិដ្ឋភគិនិយា មេ អមរាទេវិយា ថោកា យាគុ មេ ទិន្នា”តិ។ តំ សុត្វា សា “ធីតុ មេ អត្ថាយ អាគតោ ភវិស្សតី”តិ អញ្ញាសិ។ មហាសត្តោ តេសំ ទុគ្គតភាវំ ជានន្តោបិ “អម្ម, អហំ តុន្នវាយោ, កិញ្ចិ សិព្ពិតព្ពយុត្តកំ អត្ថី”តិ បុច្ឆិ។ “អត្ថិ, សាមិ, មូលំ បន នត្ថី”តិ? “អម្ម មូលេន កម្មំ នត្ថិ, អានេហិ, សិព្ពិស្សាមិ ន”ន្តិ។ សា ជិណ្ណសាដកានិ អាហរិត្វា អទាសិ។ ពោធិសត្តោ អាហដាហដំ និដ្ឋាបេសិយេវ។ បុញ្ញវតោ ហិ កិរិយា នាម សមិជ្ឈតិយេវ។ អថ នំ អាហ “អម្ម, វីថិភាគេន អារោចេយ្យាសី”តិ។ សា សកលគាមំ អារោចេសិ។ មហាសត្តោ តុន្នវាយកម្មំ កត្វា ឯកាហេនេវ សហស្សំ កហាបណំ ឧប្បាទេសិ។ មហល្លិកាបិស្ស បាតរាសភត្តំ បចិត្វា ទត្វា “តាត, សាយមាសំ កិត្តកំ បចាមី”តិ អាហ។ “អម្ម, យត្តកា ឥមស្មិំ គេហេ ភុញ្ជន្តិ, តេសំ បមាណេនា”តិ។ សា អនេកសូបព្យញ្ជនំ ពហុភត្តំ បចិ។ អមរាទេវីបិ សាយំ សីសេន ទារុកលាបំ, ឧច្ឆង្គេន បណ្ណំ អាទាយ អរញ្ញតោ អាគន្ត្វា បុរគេហទ្វារេ ទារុកលាបំ និក្ខិបិត្វា បច្ឆិមទ្វារេន គេហំ បាវិសិ។ បិតាបិស្សា សាយតរំ អាគមាសិ។ មហាសត្តោ នានគ្គរសភោជនំ ភុញ្ជិ។ ឥតរា មាតាបិតរោ ភោជេត្វា បច្ឆា សយំ ភុញ្ជិត្វា មាតាបិតូនំ បាទេ ធោវិត្វា មហាសត្តស្ស បាទេ ធោវិ។

សោ តំ បរិគ្គណ្ហន្តោ កតិបាហំ តត្ថេវ វសិ។ អថ នំ វីមំសន្តោ ឯកទិវសំ អាហ – “ភទ្ទេ, អឌ្ឍនាឡិកតណ្ឌុលេ គហេត្វា តតោ មយ្ហំ យាគុញ្ច បូវញ្ច ភត្តញ្ច បចាហី”តិ។ សា “សាធូ”តិ សម្បដិច្ឆិត្វា តណ្ឌុលេ កោដ្ដេត្វា

មូលតណ្ឌុលេហិ ភត្តំ, មជ្ឈិមតណ្ឌុលេហិ យាគុំ, កណកាហិ បូវំ បចិត្វា តទនុរូបំ សូបព្យញ្ជនំ សម្បាទេត្វា មហាសត្តស្ស សព្យញ្ជនំ យាគុំ អទាសិ។ សា យាគុ មុខេ ឋបិតមត្តាវ សត្ត រសហរណិសហស្សានិ ផរិត្វា អដ្ឋាសិ។ សោ តស្សា វីមំសនត្ថមេវ “ភទ្ទេ, យាគុំ បចិតុំ អជាននី កិមត្ថំ មម តណ្ឌុលេ នាសេសី”តិ កុទ្ធោ វិយ សហ ខេឡេន និដ្ឋុភិត្វា ភូមិយំ បាតេសិ។ សា តស្ស អកុជ្ឈិត្វាវ “សាមិ, សចេ យាគុ ន សុន្ទរា, បូវំ ខាទា”តិ បូវំ អទាសិ។ តម្បិ តថេវ អកាសិ។ “សចេ, សាមិ, បូវំ ន សុន្ទរំ, ភត្តំ ភុញ្ជា”តិ ភត្តំ អទាសិ។ ភត្តម្បិ តថេវ កត្វា “ភទ្ទេ, ត្វំ បចិតុំ អជាននី មម សន្តកំ កិមត្ថំ នាសេសី”តិ កុទ្ធោ វិយ តីណិបិ ឯកតោ មទ្ទិត្វា សីសតោ បដ្ឋាយ សកលសរីរំ លិម្បិត្វា “គច្ឆ, ទ្វារេ និសីទាហី”តិ អាហ។ សា អកុជ្ឈិត្វាវ “សាធុ, សាមី”តិ គន្ត្វា តថា អកាសិ។ សោ តស្សា និហតមានភាវំ ញត្វា “ភទ្ទេ, ឯហី”តិ អាហ។ សា អកុជ្ឈិត្វា ឯកវចនេនេវ អាគតា។ មហាសត្តោ បន អាគច្ឆន្តោ កហាបណសហស្សេន សទ្ធឹ ឯកសាដកយុគំ តម្ពូលបសិព្វកេ ឋបេត្វា អាគតោ។ អថ សោ តំ សាដកំ នីហរិត្វា តស្សា ហត្ថេ ឋបេត្វា “ភទ្ទេ, តវ សហាយិកាហិ សទ្ធឹ ន្ហាយិត្វា ឥមំ សាដកំ និវាសេត្វា ឯហី”តិ អាហ។ សា តថា អកាសិ។

បណ្ឌិតោ ឧប្បាទិតធនញ្ច, អាភតធនញ្ច សព្ពំ តស្សា មាតាបិតូនំ ទត្វា សមស្សាសេត្វា សសុរេ អាបុច្ឆិត្វា តំ អាទាយ នគរាភិមុខោ អគមាសិ។ អន្តរាមគ្គេ តស្សា វីមំសនត្ថាយ ឆត្តញ្ច ឧបាហនញ្ច ទត្វា ឯវមាហ – “ភទ្ទេ, ឥមំ ឆត្តំ គហេត្វា អត្តានំ ធារេហិ, ឧបាហនំ អភិរុហិត្វា យាហី”តិ។ សា តំ គហេត្វា តថា អកត្វា អព្ភោកាសេ សូរិយសន្តាបេ ឆត្តំ អធារេត្វា វនន្តេ ធារេត្វា គច្ឆតិ, ថលដ្ឋានេ ឧបាហនំ បដិមុញ្ចិត្វា ឧទកដ្ឋានំ សម្បត្តកាលេ អភិរុហិត្វា គច្ឆតិ។ ពោធិសត្តោ តំ ការណំ ទិស្វា បុច្ឆិ “កឹ, ភទ្ទេ, ថលដ្ឋានេ ឧបាហនំ បដិមុញ្ចិត្វា ឧទកដ្ឋានេ អភិរុហិត្វា គច្ឆសិ, សូរិយសន្តាបេ ឆត្តំ អធារេត្វា វនន្តេ ធារេត្វា”តិ? សា អាហ – “សាមិ, ថលដ្ឋានេ កណ្ដកាទីនិ បស្សាមិ, ឧទកដ្ឋានេ មច្ឆកច្ឆបកណ្ដកាទីនិ ន បស្សាមិ, តេសុ បាទេ បវិដ្ឋេសុ ទុក្ខវេទនា ភវេយ្យ, អព្ភោកាសេ សុក្ខរុក្ខកណ្ដកាទីនិ នត្ថិ, វនន្តរំ បវិដ្ឋានំ បន សុក្ខរុក្ខទណ្ឌាទិកេសុ មត្ថកេ បតិតេសុ ទុក្ខវេទនា ភវេយ្យ, តស្មា តានិ បដិឃាតនត្ថាយ ឯវំ ករោមី”តិ។

ពោធិសត្តោ ទ្វីហិ ការណេហិ តស្សា កថំ សុត្វា តុស្សិត្វា គច្ឆន្តោ ឯកស្មឹ ឋានេ ផលសម្បន្នំ ឯកំ ពទររុក្ខំ ទិស្វា ពទររុក្ខមូលេ និសីទិ។ សា ពទររុក្ខមូលេ និសិន្នំ មហាសត្តំ ទិស្វា “សាមិ, អភិរុហិត្វា ពទរផលំ គហេត្វា ខាទាហិ, មយ្ហម្បិ ទេហី”តិ អាហ។ “ភទ្ទេ, អហំ កិលមាមិ, អភិរុហិតុំ ន សក្កោមិ, ត្វមេវ អភិរុហា”តិ។ សា តស្ស វចនំ សុត្វា ពទររុក្ខំ អភិរុយ្ហ សាខន្តរេ និសីទិត្វា ផលំ ឱចិនិ។ ពោធិសត្តោ តំ អាហ – “ភទ្ទេ, ផលំ មយ្ហំ ទេហី”តិ។ សា “អយំ បុរិសោ បណ្ឌិតោ វា អបណ្ឌិតោ វា វីមំសិស្សាមី”តិ ចិន្តេត្វា តំ អាហ “សាមិ, ឧណ្ហផលំ ខាទិស្សសិ, ឧទាហុ សីតផល”ន្តិ? សោ តំ ការណំ អជានន្តោ វិយ ឯវមាហ – “ភទ្ទេ, ឧណ្ហផលេន មេ អត្ថោ”តិ ។ សា ផលានិ ភូមិយំ ខិបិត្វា “សាមិ, ខាទា”តិ អាហ។ ពោធិសត្តោ តំ គហេត្វា ធមេន្តោ ខាទិ។ បុន វីមំសមានោ នំ ឯវមាហ – “ភទ្ទេ, សីតលំ មេ ទេហី”តិ។ អថ សា ពទរផលានិ តិណភូមិយា ឧបរិ ខិបិ។ សោ តំ គហេត្វា ខាទិត្វា “អយំ ទារិកា អតិវិយ បណ្ឌិតា”តិ ចិន្តេត្វា តុស្សិ។ អថ មហាសត្តោ តំ អាហ – “ភទ្ទេ, ពទររុក្ខតោ ឱតរាហី”តិ។ សា មហាសត្តស្ស វចនំ សុត្វា រុក្ខតោ ឱតរិត្វា ឃដំ គហេត្វា នទឹ គន្ត្វា ឧទកំ អានេត្វា មហាសត្តស្ស អទាសិ។ មហាសត្តោ បិវិត្វា មុខំ វិក្ខាលេត្វា តតោ ឧដ្ឋាយ គច្ឆន្តោ នគរមេវ សម្បត្តោ។

អថ សោ តំ វីមំសនត្ថាយ ទោវារិកស្ស គេហេ ឋបេត្វា ទោវារិកស្ស ភរិយាយ អាចិក្ខិត្វា អត្តនោ និវេសនំ គន្ត្វា បុរិសេ អាមន្តេត្វា “អសុកគេហេ ឥត្ថឹ ឋបេត្វា អាគតោម្ហិ, ឥមំ សហស្សំ អាទាយ គន្ត្វា តំ វីមំសថា”តិ សហស្សំ ទត្វា បេសេសិ។ តេ តថា ករឹសុ។ សា អាហ – “ឥទំ មម សាមិកស្ស បាទរជម្បិ ន អគ្ឃតី”តិ។ តេ អាគន្ត្វា បណ្ឌិតស្ស អារោចេសុំ។ បុនបិ យាវតតិយំ បេសេត្វា ចតុត្ថេ វារេ មហាសត្តោ តេយេវ “តេន ហិ នំ ហត្ថេ គហេត្វា កឌ្ឍន្តា អានេថា”តិ អាហ។ តេ តថា ករឹសុ។ សា មហាសត្តំ មហាសម្បត្តិយំ ឋិតំ ន សញ្ជានិ, នំ ឱលោកេត្វា ច បន ហសិ ចេវ រោទិ ច។ សោ ឧភយការណំ បុច្ឆិ។ អថ នំ សា អាហ – “សាមិ, អហំ ហសមានា តវ សម្បត្តឹ ឱលោកេត្វា ‘អយំ អការណេន ន លទ្ធា, បុរិមភវេ កុសលំ កត្វា លទ្ធា, អហោ បុញ្ញានំ ផលំ នាមា’តិ ហសឹ។ រោទមានា បន ‘ឥទានិ បរស្ស រក្ខិតគោបិតវត្ថុម្ហិ អបរជ្ឈិត្វា និរយំ គមិស្សតី’តិ តយិ ការុញ្ញេន រោទិ”ន្តិ។

សោ តំ វីមំសិត្វា សុទ្ធភាវំ ញត្វា “គច្ឆថ នំ តត្ថេវ នេថា”តិ វត្វា បេសេត្វា បុន តុន្នវាយវេសំ គហេត្វា គន្ត្វា តាយ សទ្ធឹ សយិត្វា បុនទិវសេ បាតោវ រាជកុលំ បវិសិត្វា ឧទុម្ពរទេវិយា អារោចេសិ។ សា រញ្ញោ អារោចេត្វា អមរាទេវឹ សព្ពាលង្ការេហិ អលង្ករិត្វា មហាយោគ្គេ និសីទាបេត្វា មហន្តេន សក្ការេន មហាសត្តស្ស គេហំ នេត្វា មង្គលំ ការេសិ។ រាជា ពោធិសត្តស្ស សហស្សមូលំ បណ្ណាការំ បេសេសិ។ ទោវារិកេ អាទឹ កត្វា សកលនគរវាសិនោ បណ្ណាការេ បហិណឹសុ។ អមរាទេវីបិ រញ្ញោ បហិតំ បណ្ណាការំ ទ្វិធា ភិន្ទិត្វា ឯកំ កោដ្ឋាសំ រញ្ញោ បេសេសិ។ ឯតេនុ

បាយេន សកលនគរវាសីនម្បិ បណ្ណាការំ បេសេត្វា នគរំ សង្គណ្ហិ។ តតោ បដ្ឋាយ មហាសត្តោ តាយ សទ្ធឹ សមគ្គវាសំ វសន្តោ រញ្ញោ អត្ថញ្ច ធម្មញ្ច អនុសាសិ។

អមរាទេវិបរិយេសនា និដ្ឋិតា។

សព្ពរតនថេនវណ្ណនា

អថេកទិវសំ សេនកោ ឥតរេ តយោ អត្តនោ សន្តិកំ អាគតេ អាមន្តេសិ “អម្ភោ, មយំ គហបតិបុត្តស្ស មហោសធស្សេវ នប្បហោម, ឥទានិ បន តេន អត្តនា ព្យត្តតរា ភរិយា អានីតា, កិន្តិ នំ រញ្ញោ អន្តរេ បរិភិន្ទេយ្យាមា”តិ។ “អាចរិយ, មយំ កឹ ជានាម, ត្វំយេវ ជានាហី”តិ។ “ហោតុ មា ចិន្តយិត្ថ, អត្ថេកោ ឧបាយោ, អហំ រញ្ញោ ចូឡាមណឹ ថេនេត្វា អាហរិស្សាមិ, បុក្កុស, ត្វំ សុវណ្ណមាលំ អាហរ, កាមិន្ទ, ត្វំ កម្ពលំ, ទេវិន្ទ, ត្វំ សុវណ្ណបាទុកន្តិ ឯវំ មយំ ចត្តារោបិ ឧបាយេន តានិ អាហរិស្សាម, តតោ អម្ហាកំ គេហេ អដ្ឋបេត្វា គហបតិបុត្តស្ស គេហំ បេសេស្សាមា”តិ។ អថ ខោ តេ ចត្តារោបិ តថា ករឹសុ។ តេសុ សេនកោ តាវ ចូឡាមណឹ តក្កឃដេ បក្ខិបិត្វា ទាសិយា ហត្ថេ ឋបេត្វា បេសេសិ “ឥមំ តក្កឃដំ អញ្ញេសំ គណ្ហន្តានំ អទត្វា សចេ មហោសធស្ស គេហេ គណ្ហាតិ, ឃដេនេវ សទ្ធឹ ទេហី”តិ។ សា បណ្ឌិតស្ស ឃរទ្វារំ គន្ត្វា “តក្កំ គណ្ហថ, តក្កំ គណ្ហថា”តិ អបរាបរំ ចរតិ។

អមរាទេវី ទ្វារេ ឋិតា តស្សា កិរិយំ ទិស្វា “អយំ អញ្ញត្ថ ន គច្ឆតិ, ភវិតព្ពមេត្ថ ការណេនា”តិ ឥង្គិត សញ្ញាយ ទាសិយោ បដិក្កមាបេត្វា សយមេវ “អម្ម, ឯហិ តក្កំ គណ្ហិស្សាមី”តិ បក្កោសិត្វា តស្សា អាគតកាលេ ទាសីនំ សញ្ញំ ទត្វា តាសុ អនាគច្ឆន្តីសុ “គច្ឆ, អម្ម, ទាសិយោ បក្កោសាហី”តិ តមេវ បេសេត្វា តក្កឃដេ ហត្ថំ ឱតារេត្វា មណឹ ទិស្វា តំ ទាសឹ បុច្ឆិ “អម្ម, ត្វំ កស្ស សន្តិកា”តិ? “អយ្យេ, សេនកបណ្ឌិតស្ស ទាសីម្ហី”តិ។ តតោ តស្សា នាមំ តស្សា ច មាតុយា នាមំ បុច្ឆិត្វា “អសុកា នាមា”តិ វុត្តេ “អម្ម, ឥមំ តក្កំ កតិមូល”ន្តិ បុច្ឆិ។ “អយ្យេ, ចតុនាឡិក”ន្តិ។ “តេន ហិ, អម្ម, ឥមំ តក្កំ មេ ទេហី”តិ វត្វា “អយ្យេ, តុម្ហេសុ គណ្ហន្តីសុ មូលេន មេ កោ អត្ថោ, ឃដេនេវ សទ្ធឹ គណ្ហថា”តិ វុត្តេ “តេន ហិ យាហី”តិ តំ ឧយ្យោជេត្វា សា “អសុកមាសេ អសុកទិវសេ សេនកាចរិយោ អសុកាយ នាម ទាសិយា ធីតាយ អសុកាយ នាម ហត្ថេ រញ្ញោ ចូឡាមណឹ បហេនកត្ថាយ បហិណី”តិ បណ្ណេ លិខិត្វា តក្កំ គណ្ហិ។ បុក្កុសោបិ សុវណ្ណមាលំ សុមនបុប្ផចង្កោដកេ ឋបេត្វា សុមនបុប្ផេន បដិច្ឆាទេត្វា តថេវ បេសេសិ។ កាមិន្ទោបិ កម្ពលំ បណ្ណបច្ឆិយំ ឋបេត្វា បណ្ណេហិ ឆាទេត្វា បេសេសិ។ ទេវិន្ទោបិ សុវណ្ណបាទុកំ យវកលាបន្តរេ ពន្ធិត្វា បេសេសិ។ សា សព្ពានិបិ តានិ គហេត្វា បណ្ណេ អក្ខរានិ អារោបេត្វា មហាសត្តស្ស អាចិក្ខិត្វា ឋបេសិ។

តេបិ ចត្តារោ បណ្ឌិតា រាជកុលំ គន្ត្វា “កឹ, ទេវ, តុម្ហេ ចូឡាមណឹ ន បិឡន្ធថា”តិ អាហំសុ។ រាជា “បិឡន្ធិស្សាមិ អាហរថា”តិ បុរិសេ អាហ។ តេ មណឹ ន បស្សឹសុ, ឥតរានិបិ ន បស្សឹសុយេវ។ អថ តេ ចត្តារោ បណ្ឌិតា “ទេវ, តុម្ហាកំ អាភរណានិ មហោសធស្ស គេហេ អត្ថិ, សោ តានិ សយំ វឡញ្ជេតិ, បដិសត្តុ តេ មហារាជ, គហបតិបុត្តោ”តិ តំ ភិន្ទឹសុ។ អថស្ស អត្ថចរកា មនុស្សា សីឃំ គន្ត្វា អារោចេសុំ។ សោ “រាជានំ ទិស្វា ជានិស្សាមី”តិ រាជុបដ្ឋានំ អគមាសិ។ រាជា កុជ្ឈិត្វា “កោ ជានិស្សតិ, កឹ ភវិស្សតិ កឹ ករិស្សតី”តិ អត្តានំ បស្សិតុំ នាទាសិ។ បណ្ឌិតោ រញ្ញោ កុទ្ធភាវំ ញត្វា អត្តនោ និវេសនមេវ គតោ។ រាជា “នំ គណ្ហថា”តិ អាណាបេសិ។ បណ្ឌិតោ អត្ថចរកានំ វចនំ សុត្វា “មយា អបគន្តុំ វដ្ដតី”តិ អមរាទេវិយា សញ្ញំ ទត្វា អញ្ញាតកវេសេន នគរា និក្ខមិត្វា ទក្ខិណយវមជ្ឈកគាមំ គន្ត្វា តស្មឹ កុម្ភការកម្មំ អកាសិ។ នគរេ “បណ្ឌិតោ បលាតោ”តិ ឯកកោលាហលំ ជាតំ។

សេនកាទយោបិ ចត្តារោ ជនា តស្ស បលាតភាវំ ញត្វា “មា ចិន្តយិត្ថ, មយំ កឹ អបណ្ឌិតា”តិ អញ្ញមញ្ញំ អជានាបេត្វាវ អមរាទេវិយា បណ្ណាការំ បហិណឹសុ សា តេហិ ចតូហិ បេសិតបណ្ណាការំ គហេត្វា “អសុក-អសុកវេលាយ អាគច្ឆតូ”តិ វត្វា ឯកំ កូបំ ខណាបេត្វា គូថរាសិនោ សហ ឧទកេន តត្ថ បូរេត្វា គូថកូបស្ស ឧបរិតលេ យន្តផលកាហិ បិទហិត្វា កិឡញ្ជេន បដិច្ឆាទេត្វា សព្ពំ និដ្ឋាបេសិ។ អថ សេនកោ សាយន្ហសមយេ ន្ហត្វា អត្តានំ អលង្ករិត្វា នានគ្គរសភោជនំ ភុញ្ជិត្វា ពោធិសត្តស្ស គេហំ អគមាសិ។ សោ ឃរទ្វារេ ឋត្វា អត្តនោ អាគតភាវំ ជានាបេសិ។ សា “ឯហិ, អាចរិយា”តិ អាហ។ សោ គន្ត្វា តស្សា សន្តិកេ អដ្ឋាសិ។ សា ឯវមាហ – “សាមិ, ឥទានិ អហំ តវ វសំ គតា, អត្តនោ សរីរំ អន្ហាយិត្វា សយិតុំ អយុត្ត”ន្តិ។ សោ តស្សា វចនំ សុត្វា “សាធូ”តិ សម្បដិច្ឆិ។ សា និក្ខមិត្វា ឧទកបូរំ ឃដំ គហេត្វា អាសិត្តា វិយ “ឯហិ, អាចរិយ, ន្ហានត្ថាយ ផលកានិ អារុហា”តិ វត្វា តស្ស ផលកានិ អភិរុយ្ហ ឋិតកាលេ គេហំ បវិសិត្វា ផលកកោដិយំ អក្កមិត្វា គូថកូបេ បាតេសិ។

បុក្កុសោបិ សាយន្ហសមយេ ន្ហត្វា អលង្ករិត្វា នានគ្គរសភោជនំ ភុញ្ជិត្វា ពោធិសត្តស្ស គេហំ គន្ត្វា ឃរទ្វារេ ឋត្វា អត្តនោ អាគតភាវំ ជានាបេសិ។ ឯកា បរិចារិកា ឥត្ថី អមរាទេវិយា អារោចេសិ។ សា តស្សា វចនំ សុត្វា “ឯហិ, អាចរិយ, អត្តនោ សរីរំ អន្ធាយិត្វា សយិតុំ អយុត្ត”ន្តិ អាហ។ សោ “សាធូ”តិ សម្បដិច្ឆិ។ សា និក្ខមិត្វា ឧទកបូរំ ឃដំ គហេត្វា អាសិញ្ចមានា វិយ “ឯហិ, អាចរិយ, ន្ហានក្ខាយ ផលកានិ អភិរុហា”តិ អាហ។ តស្ស ផលកានិ អភិរុយ្ហ ឋិតកាលេ សា គេហំ បវិសិត្វា ផលកានិ អាកឌ្ឍិត្វា គូថកូបេ បាតេសិ។ បុក្កុសំ សេនកោ “កោ ឯសោ”តិ បុច្ឆិ។ “អហំ បុក្កុសោ”តិ។ “ត្វំ កោ នាម មនុស្សោ”តិ? “អហំ សេនកោ”តិ អញ្ញមញ្ញំ បុច្ឆិត្វា អដ្ឋំសុ។ តថា ឥតរេ ទ្វេបិ តត្ថេវ បាតេសិ។ សព្ពេបិ តេ ជេគុច្ឆេ គូថកូបេ អដ្ឋំសុ។ សា វិភាតាយ រត្តិយា តតោ ឧត្ថិបាបេត្វា, ចត្តារោបិ ជនេ ខុរមុណ្ឌេ ការាបេត្វា តណ្ឌុលានិ គាហាបេត្វា ឧទកេន តេមេត្វា កោដ្ដាបេត្វា ចុណ្ណំ ពហលយាគុំ បចាបេត្វា មទ្ទិត្វា សីសតោ បដ្ឋាយ សកលសរីរំ វិលិម្បាបេត្វា តូលបិចូនិ គាហាបេត្វា តថេវ សីសតោ បដ្ឋាយ ឱកិរាបេត្វា មហាទុក្ខំ បាបេត្វា កិលញ្ជកុច្ឆិយំ និបជ្ជាបេត្វា វេឋេត្វា រញ្ញោ អារោចេតុកាមា ហុត្វា តេហិ សទ្ធិំ ចត្តារិ រតនានិ គាហាបេត្វា រញ្ញោ សន្តិកំ គន្ត្វា រាជានំ វន្ទិត្វា ឯកមន្តំ និសីទិត្វា – “ទេវ, សេត វានរំ នាម មហាបណ្ណាការំ បដិគ្គណ្ហថា”តិ វត្វា ចត្តារិ កិលញ្ជានិ រញ្ញោ បាទមូលេ ឋបាបេសិ។ អថ រាជា វិវរាបេ ត្វា សេតមក្កដសទិសេ ចត្តារោបិ ជនេ បស្សិ។ អថ សព្ពេ មនុស្សា “អហោ អទិដ្ឋបុព្ពា, អហោ មហាសេត វានរា”តិ វត្វា មហាហសិតំ ហសីសុ។ តេ ចត្តារោបិ មហាលជ្ជា អហេសុំ។

អថ អមរាទេវី អត្តនោ សាមិនោ និទ្ទោសភាវំ កថេន្តី រាជានំ អាហ – “ទេវ, មហោសធបណ្ឌិតោ ន ចោរោ, ឥមេ ចត្តារោវ ចោរា។ ឯតេសុ ហិ សេនកោ មណិចោរោ, បុក្កុសោ សុវណ្ណមាលាចោរោ, កាមិន្ទោ កម្ពលចោរោ, ទេវិន្ទោ សុវណ្ណបាទុកាចោរោ។ ឥមេ ចោរា អសុកមាសេ អសុកទិវសេ អសុកទាសិធីតានំ អសុក ទាសីនំ ហត្ថេ ឥមានិ រតនានិ បហិណន្តិ។ ឥមំ បណ្ណំ បស្សថ, អត្តនោ សន្តកញ្ច គណ្ហថ, ចោរេ ច, ទេវ, បដិច្ឆថា”តិ។ សា ចត្តារោបិ ជនេ មហាវិប្បការំ បាបេត្វា រាជានំ វន្ទិត្វា អត្តនោ គេហមេវ គតា។ រាជា ពោធិ សត្តស្ស បលាតភាវេន តស្មិំ អាសង្កាយ ច អញ្ញេសំ បណ្ឌិតបតិមន្តីនំ អភាវេន ច តេសំ កិញ្ចិ អវត្វា “បណ្ឌិតា ន្ហាបេត្វា អត្តនោ គេហានិ គច្ឆថា”តិ បេសេសិ។ ចត្តារោ ជនា មហាវិប្បការំ បត្វា រាជានំ វន្ទិត្វា អត្តនោ គេហ មេវ គតា។

សព្ពរតនថេនា និដ្ឋិតា។

ខជ្ជោបនកបញ្ហោ

អថស្ស ឆត្តេ អធិវត្ថា ទេវតា ពោធិសត្តស្ស ធម្មទេសនំ អស្សុណន្តី “កិំ នុ ខោ ការណ”ន្តិ អាវជ្ជមានា តំ ការណំ ញត្វា “បណ្ឌិតស្ស អានយនការណំ ករិស្សាមី”តិ ចិន្តេត្វា រត្តិភាគេ ឆត្តបិណ្ឌិកំ វិវរិត្វា រាជានំ ចតុក្ក និបាតេ ទេវតាយ បុច្ឆិតបញ្ហេ អាគតេ “ហន្តិ ហត្ថេហិ បាទេហី”តិអាទិកេ ចត្តារោ បញ្ហេ បុច្ឆិ។ រាជា អ ជានន្តោ “អហំ ន ជានាមិ, អញ្ញេ បណ្ឌិតេ បុច្ឆិស្សាមី”តិ ឯកទិវសំ ឱកាសំ យាចិត្វា បុនទិវសេ “អាគច្ឆន្តូ”តិ ចតុន្នំ បណ្ឌិតានំ សាសនំ បេសេសិ។ តេហិ “មយំ ខុរមុណ្ឌា វីថិំ ឱតរន្តា លជ្ជាមា”តិ វុត្តេ រាជា ចត្តារោ នាឡិបដ្តេ បេសេសិ “ឥមេ សីសេសុ កត្វា អាគច្ឆន្តូ”តិ។ តទា កិរ តេ នាឡិបដ្តា ឧប្បន្នា។ តេ អាគន្ត្វា បញ្ញត្តាសនេ និសីទីសុ។ អថ រាជា “សេនក, អជ្ជ រត្តិភាគេ ឆត្តេ អធិវត្ថា ទេវតា មំ ចត្តារោ បញ្ហេ បុច្ឆិ, អហំ បន អជានន្តោ ‘បណ្ឌិតេ បុច្ឆិស្សាមី’តិ អវចំ, កថេហិ មេ តេ បញ្ហេ”តិ វត្វា ឥមំ គាថមាហ –

“ហន្តិ ហត្ថេហិ បាទេហិ, មុខញ្ច បរិសុម្ភតិ;
ស វេ រាជ បិយោ ហោតិ, កំ តេន ត្វាភិបស្សសី”តិ។ (ជា. ១.៤.១៩៧);

សេនកោ អជានន្តោ “កិំ ហន្តិ, កថំ ហន្តី”តិ តំ តំ វិលបិត្វា នេវ អន្តំ បស្សិ, ន កោដិំ បស្សិ។ សេសាបិ អប្បដិភានា អហេសុំ។ អថ រាជា វិប្បដិសារី ហុត្វា បុន រត្តិភាគេ ទេវតាយ “បញ្ហោ តេ ញាតោ”តិ បុដ្ឋោ “មយា ចត្តារោ បណ្ឌិតា បុដ្ឋា, តេបិ ន ជានិំសូ”តិ អាហ។ ទេវតា “កិំ តេ ជានិស្សន្តិ, ឋបេត្វា មហោសធបណ្ឌិតំ អញ្ញោ កោចិ ឯតេ បញ្ហេ កថេតុំ សមត្ថោ នាម នត្ថិ។ សចេ តំ បក្កោសាបេត្វា ឯតេ បញ្ហេ ន កថាបេស្សសិ, ឥមិនា តេ ជលិតេន អយកូដេន សីសំ ភិន្ទិស្សាមី”តិ រាជានំ តជ្ជេត្វា “មហារាជ, អគ្គិនា អត្ថេ សតិ ខជ្ជោបនកំ ធមិតុំ ន វដ្តតិ, ខីរេន អត្ថេ សតិ វិសាណំ ទុហិតុំ ន វដ្តតី”តិ វត្វា ឥមំ បញ្ចកនិបាតេ ខជ្ជោបនកបញ្ហំ ឧទាហរិ –

“កោ នុ សន្តម្ហិ បជ្ជោតេ, អគ្គិបរិយេសនំ ចរំ;
អទ្ទក្ខិ រត្តិ ខជ្ជោតំ, ជាតវេទំ អមញ្ញថ។

“សូស្ស គោមយចុណ្ណានិ, អភិមត្ថំ តិណានិ ច;
វិបរីតាយ សញ្ញាយ, នាសក្ខិ បជ្ជលេតវេ។

“ឯវម្បិ អនុបាយេន, អត្ថំ ន លភតេ មិគោ;
វិសាណតោ គវំ ទោហំ, យត្ថ ខីរំ ន វិន្ទតិ។

“វិវិធេហិ ឧបាយេហិ, អត្ថំ បប្បោន្តិ មាណវា;
និគ្គហេន អមិត្តានំ, មិត្តានំ បគ្គហេន ច។

“សេនាមោក្ខបលាភេន, វល្លភានំ នយេន ច;
ជគតី ជគតិបាលា, អាវសន្តិ វសុន្ធរ”ន្តិ។ (ជា. ១.៥.៧៥-៧៨);

តត្ថ **សន្តម្ហិ បជ្ជោតេ**តិ អគ្គិម្ហិ សន្តេ។ **ចរន្តិ** ចរន្តោ។ **អទ្ទក្ខី**តិ បស្សិ, ទិស្វា ច បន វណ្ណសាមញ្ញតាយ ខជ្ជោបនកំ “ជាតវេទោ អយំ ភវិស្សតី”តិ អមញ្ញិត្ថ។ **សូស្សា**តិ សោ អស្ស ខជ្ជោបនកស្ស ឧបរិ សុខុមានិ គោមយចុណ្ណានិ ចេវ តិណានិ ច។ **អភិមត្ថ**ន្តិ ហត្ថេហិ ឃំសិត្វា អាកិរន្តោ ជណ្ណុកេហិ ភូមិយំ បតិដ្ឋាយ មុខេន ធមន្តោ ជាលេស្សាមិ នន្តិ វិបរីតាយ សញ្ញាយ វាយមន្តោបិ ជាលេតុំ នាសក្ខិ។ **មិគោ**តិ មិគសទិសោ អន្ធពាលោ ឯវំ អនុបាយេន បរិយេសន្តោ អត្ថំ ន លភតិ។ **យត្ថា**តិ យស្មិំ វិសាណេ ខីរមេវ នត្ថិ, តតោ គាវិំ ទុហន្តោ វិយ ច អត្ថំ ន វិន្ទតិ។ **សេនាមោក្ខបលាភេនា**តិ សេនាមោក្ខានំ អមច្ចានំ លាភេន។ **វល្លភាន**ន្តិ បិយមនាបានំ វិស្សាសិកានំ អមច្ចានំ នយេន ច។ **វសុន្ធរ**ន្តិ វសុសង្ខាតានំ រតនានំ ធារណតោ វសុន្ធរន្តិ លទ្ធនាមំ ជគតីជគតិបាលា រាជានោ អាវសន្តិ។

ន តេ តយា សទិសា ហុត្វា អគ្គិម្ហិ វិជ្ជមានេយេវ ខជ្ជោបនកំ ធមន្តិ។ មហារាជ, ត្វំ បន អគ្គិម្ហិ សតិ ខជ្ជោបនកំ ធមន្តោ វិយ, តុលំ ឆឌ្ឌេត្វា ហត្ថេន តុលយន្តោ វិយ, ខីរេន អត្ថេ ជាតេ វិសាណតោ ទុហន្តោ វិយ ច, សេនកាទយោ បុច្ឆសិ, ឯតេ កិំ ជានន្តិ។ ខជ្ជោបនកសទិសា ហេតេ។ អគ្គិក្ខន្ធសទិសោ មហោសធោ បញ្ញាយ ជលតិ, តំ បក្កោសាបេត្វា បុច្ឆ។ ឥមេ តេ បញ្ហេ អជានន្តស្ស ជីវិតំ នត្ថីតិ រាជានំ តជ្ជេត្វា អន្តរធាយិ។

ខជ្ជោបនកបញ្ហោ និដ្ឋិតោ។

ភូរិបញ្ហោ

អថ រាជា មរណភយតជ្ជិតោ បុនទិវសេ ចត្តារោ អមច្ចេ បក្កោសាបេត្វា “តាតា, តុម្ហេ ចត្តារោ ចតូសុ រថេសុ ឋត្វា ចតូហិ នគរទ្វារេហិ និក្ខមិត្វា យត្ថ មម បុត្តំ មហោសធបណ្ឌិតំ បស្សថ, តត្ថេវស្ស សក្ការំ កត្វា ខិប្បំ អានេថា”តិ អាណាបេសិ។ តេបិ ចត្តារោ ឯកេកេន ទ្វារេន និក្ខមិំសុ។ តេសុ តយោ ជនា បណ្ឌិតំ ន បស្សិំសុ។ ទក្ខិណទ្វារេន និក្ខន្តោ បន ទក្ខិណយវមជ្ឈកគាមេ មហាសត្តំ មត្តិកំ អាហរិត្វា អាចរិយស្ស ចក្កំ វដ្ដេត្វា មត្តិកាមក្ខិតសរីរំ បលាលបិដ្ឋកេ និសីទិត្វា មុដ្ឋិំ មុដ្ឋិំ កត្វា អប្បសូបំ យវភត្តំ ភុញ្ជមានំ បស្សិ។ កស្មា បនេស ឯតំ កម្មំ អកាសីតិ? រាជា កិរ “និស្សំសយំ បណ្ឌិតោ រជ្ជំ គណ្ហិស្សតី”តិ អាសង្កតិ។ “សោ ‘កុម្ភការកម្មេន ជីវតី’តិ សុត្វា និរាសង្កោ ភវិស្សតី”តិ ចិន្តេត្វា ឯវមកាសីតិ។ សោ អមច្ចំ ទិស្វា អត្តនោ សន្តិកំ អាគតភាវំ ញត្វា “អជ្ជ មយ្ហំ យសោ បុន បាកតិកោ ភវិស្សតិ, អមរាទេវិយា សម្បាទិតំ នានគ្គរសភោជនមេវ ភុញ្ជិស្សាមី”តិ ចិន្តេត្វា គហិតំ យវភត្តបិណ្ឌំ ឆឌ្ឌេត្វា ឧដ្ឋាយ មុខំ វិក្ខាលេត្វា និសីទិ។ តស្មិំ ខណេ សោ អមច្ចោ តំ ឧបសង្កមិ។ សោ បន សេនកបក្ខិកោ, តស្មា នំ ឃដេន្តោ “បណ្ឌិត, អាចរិយសេនកស្ស វចនំ និយ្យានិកំ, តវ នាម យសេ បរិហីនេ តថារូបា បញ្ញា បតិដ្ឋា ហោតុំ នាសក្ខិ, ឥទានិ មត្តិកាមក្ខិតោ បលាលបិដ្ឋេ និសីទិត្វា ឯវរូបំ ភត្តំ ភុញ្ជសី”តិ វត្វា ទសកនិបាតេ ភូរិបញ្ហេ បឋមំ គាថមាហ –

“សច្ចំ កិរ, ត្វំ អបិ ភូរិបញ្ញ, យា តាទិសី សិរី ធិតី មតី ច;
ន តាយតេភាវវសូបនីតំ, យោ យវកំ ភុញ្ជសិ អប្បសូប”ន្តិ។ (ជា. ១.១០.១៤៥);

តត្ថ **សច្ចំ កិរា**តិ យំ អាចរិយសេនកោ អាហ, តំ កិរ សច្ចមេវ។ **សិរី**តិ ឥស្សរិយំ។ **ធិតី**តិ អព្ភោច្ឆិន្នវីរិយំ។ **ន តាយតេភាវវសូបនីត**ន្តិ អភាវស្ស អវុឌ្ឍិយា វសំ ឧបនីតំ តំ ន រក្ខតិ ន គោបេតិ, បតិដ្ឋា ហោតុំ ន សក្កោតិ។ **យវក**ន្តិ យវភត្តំ។

អថ នំ មហាសត្តោ “អន្ធពាល, អហំ អត្តនោ បញ្ញាពលេន បុន តំ យសំ បាកតិកំ កាតុកាមោ ឯវំ ករោមី”តិ វត្វា ឥមំ គាថាទ្វយមាហ –

“សុខំ ទុក្ខេន បរិបាចយន្តោ, កាលាកាលំ វិចិនំ ឆន្ទឆន្នោ;
អត្ថស្ស ទ្វារានិ អវាបុរន្តោ, តេនាហំ តុស្សាមិ យវោទនេន។

“កាលញ្ច ញត្វា អភិជីហនាយ, មន្តេហិ អត្ថំ បរិបាចយិត្វា;
វិជម្ភិស្សំ សីហវិជម្ភិតានិ, តាយិទ្ធិយា ទក្ខសិ មំ បុនាបី”តិ។ (ជា. ១.១០.១៤៦-១៤៧);

តត្ថ **ទុក្ខេនា**តិ ឥមិនា កាយិកចេតសិកទុក្ខេន អត្តនោ បោរាណកសុខំ បដិបាកតិកករណេន **បរិបាចយន្តោ**វឌ្ឍេន្តោ។ **កាលាកាល**ន្តិ អយំ បដិច្ឆន្នោ ហុត្វា ចរណកាលោ, អយំ អប្បដិច្ឆន្នោតិ ឯវំ កាលញ្ច អកាលញ្ច វិចិនន្តោ រញ្ញោ កុទ្ធកាលេ ឆន្នេន ចរិតព្ពន្តិ ញត្វា ឆន្នេន អត្តនោ រុចិយា ឆន្នោ បដិច្ឆន្នោ ហុត្វា កុម្ភការកម្មេន ជីវន្តោ អត្តនោ អត្ថស្ស ការណសង្ខាតានិ ទ្វារានិ អវាបុរន្តោ វិហរាមិ, តេន ការណេនាហំ យវោទនេន តុស្សាមីតិ អត្ថោ។ **អភិជីហនាយា**តិ វីរិយករណស្ស។ **មន្តេហិ អត្ថំ បរិបាចយិត្វា**តិ អត្តនោ ញាណពលេន មម យសំ វឌ្ឍេត្វា មនោសិលាតលេ វិជម្ភមានោ សីហោ វិយ វិជម្ភិស្សំ, តាយ ឥទ្ធិយា មំ បុនបិ ត្វំ បស្សិស្សសីតិ។

អថ នំ អមច្ចោ អាហ – “បណ្ឌិត, ឆត្តេ អធិវត្ថា ទេវតា រាជានំ បញ្ហំ បុច្ឆិ។ រាជា ចត្តារោ បណ្ឌិតេ បុច្ឆិ។ តេសុ ឯកោបិ តំ បញ្ហំ កថេតុំ នាសក្ខិ, តស្មា រាជា តវ សន្តិកំ មំ បហិណី”តិ។ “ឯវំ សន្តេ បញ្ញាយ អានុភាវំ កស្មា ន បស្សសិ, ឯវរូបេ ហិ កាលេ ន ឥស្សរិយំ បតិដ្ឋា ហោតិ, បញ្ញាសម្បន្នោវ បតិដ្ឋា ហោតី”តិ មហាសត្តោ បញ្ញាយ អានុភាវំ វណ្ណេសិ។ អមច្ចោ រញ្ញា “បណ្ឌិតំ ទិដ្ឋដ្ឋានេយេវ សក្ការំ កត្វា អានេថា”តិ ទិន្នំ កហាបណសហស្សំ មហាសត្តស្ស ហត្ថេ បបេសិ។ កុម្ភការោ “មហោសធបណ្ឌិតោ កិរ មយា បេសការកម្មំ ការិតោ”តិ ភយំ អាបជ្ជិ។ អថ នំ មហាសត្តោ “មា ភាយិ, អាចរិយ, ពហូបការោ ត្វំ អម្ហាក”ន្តិ អស្សាសេត្វា សហស្សំ ទត្វា មត្តិកាមក្ខិតេនេវ សរីរេន រថេ និសីទិត្វា នគរំ បាវិសិ។ អមច្ចោ រញ្ញោ អារោចេត្វា “តាត, កុហឹ បណ្ឌិតោ ទិដ្ឋោ”តិ វុត្តេ “ទេវ, ទក្ខិណយវមជ្ឈកគាមេ កុម្ភការកម្មំ កត្វា ជីវតិ, តុម្ហេ បក្កោសថាតិ សុត្វាវ អន្ហាយិត្វា មត្តិកាមក្ខិតេនេវ សរីរេន អាគតោ”តិ អាហ។ រាជា “សចេ មយ្ហំ បច្ចត្ថិកោ អស្ស, ឥស្សរិយវិធិនា ចរេយ្យ, នាយំ មម បច្ចត្ថិកោ”តិ ចិន្តេត្វា “មម បុត្តស្ស ‘អត្តនោ ឃរំ គន្ត្វា ន្ហត្វា អលង្ករិត្វា មយា ទិន្នវិធានេន អាគច្ឆតូ’តិ វទេយ្យាថា”តិ អាហ។ តំ សុត្វា បណ្ឌិតោ តថា កត្វា អាគន្ត្វា “បវិសតូ”តិ វុត្តេ បវិសិត្វា រាជានំ វន្ទិត្វា ឯកមន្តំ អដ្ឋាសិ។ រាជា បដិសន្ថារំ កត្វា បណ្ឌិតំ វីមំសន្តោ ឥមំ គាថមាហ –

“សុខីបិ ហេកេ ន ករោន្តិ បាបំ, អវណ្ណសំសគ្គភយា បុនេកេ;
បហូ សមានោ វិបុលត្ថចិន្តី, កឹ ការណា មេ ន ករោសិ ទុក្ខ”ន្តិ។ (ជា. ១.១០.១៤៨);

តត្ថ **សុខី**តិ បណ្ឌិត, ឯកច្ចេ “មយំ សុខិនោ សម្បន្នឥស្សរិយា, អលំ នោ ឯត្តកេនា”តិ ឧត្តរិ ឥស្សរិយការណា បាបំ ន ករោន្តិ, ឯកច្ចេ “ឯវរូបស្ស នោ យសទាយកស្ស សាមិកស្ស អបរជ្ឈន្តានំ អវណ្ណោ ភវិស្សតី”តិ អវណ្ណសំសគ្គភយា ន ករោន្តិ។ ឯកោ ន សមត្ថោ ហោតិ, ឯកោ មន្ទបញ្ញោ, ត្វំ បន សមត្ថោ ច វិបុលត្ថចិន្តី ច, ឥច្ឆន្តោ បន សកលជម្ពុទីបេ រជ្ជម្បិ ការេយ្យាសិ។ កឹ ការណា មម រជ្ជំ គហេត្វា ទុក្ខំ ន ករោសីតិ។

អថ នំ ពោធិសត្តោ អាហ –

“ន បណ្ឌិតា អត្តសុខស្ស ហេតុ, បាបានិ កម្មានិ សមាចរន្តិ;
ទុក្ខេន ផុដ្ឋា ខលិតាបិ សន្តា, ឆន្ទា ច ទោសា ន ជហន្តិ ធម្ម”ន្តិ។ (ជា. ១.១០.១៤៩);

តត្ថ **ខលិតាបី**តិ សម្បត្តិតោ ខលិត្វា វិបត្តិយំ ឋិតសភាវា ហុត្វាបិ។ **ន ជហន្តិ ធម្ម**ន្តិ បវេណិយធម្មម្បិ សុចរិតធម្មម្បិ ន ជហន្តិ។

បុន រាជា តស្ស វីមំសនត្ថំ ខត្តិយមាយំ កថេន្តោ ឥមំ គាថមាហ –

“យេន កេនចិ វណ្ណេន, មុទុនា ទារុណេន វា;
ឧទ្ធរេ ទីនមត្តានំ, បច្ឆា ធម្មំ សមាចរេ”តិ។ (ជា. ១.១០.១៥០);

តត្ថ **ទីន**ន្តិ ទុក្ខិតំ អត្តានំ ឧទ្ធរិត្វា សម្បត្តិយំ ឋបេយ្យាតិ។

អថស្ស មហាសត្តោ រុក្ខូបមំ ទស្សេន្តោ ឥមំ គាថមាហ –

“យស្ស រុក្ខស្ស ឆាយាយ, និសីទេយ្យ សយេយ្យ វា;
ន តស្ស សាខំ ភញ្ជេយ្យ, មិត្តទុព្ភោ ហិ បាបកោ”តិ។ (ជា. ១.១០.១៥១);

ឯវញ្ច បន វត្វា – “មហារាជ, យទិ បរិភុត្តរុក្ខស្ស សាខំ ភញ្ជន្តោបិ មិត្តទុព្ភី ហោតិ , យេហិ តុម្ហេហិ មម បិតា ឧឡារេ ឥស្សរិយេ បតិដ្ឋាបិតោ, អហញ្ច មហន្តេន អនុគ្គហេន អនុគ្គហិតោ, តេសុ តុម្ហេសុ អបរជ្ឈន្តោ អហំ កថំ នាម មិត្តទុព្ភោ ន ភវេយ្យ”ន្តិ សព្ពថាបិ អត្តនោ អមិត្តទុព្ភិភាវំ កថេត្វា រញ្ញោ ចិត្តាចារំ ចោទេន្តោ ឥមំ គាថមាហ –

“យស្សាបិ ធម្មំ បុរិសោ វិជញ្ញា, យេ ចស្ស កង្ខំ វិនយន្តិ សន្តោ;
តំ ហិស្ស ទីបញ្ច បរាយណញ្ច, ន តេន មេត្តិំ ជរយេថ បញ្ញោ”តិ។ (ជា. ១.១០.១៥២);

តស្សត្ថោ – មហារាជ, យស្ស អាចរិយស្ស សន្តិកា យោ បុរិសោ អប្បមត្តកម្បិ ធម្មំ ការណំ ជានេយ្យ, យេ ចស្ស សន្តោ ឧប្បន្នំ កង្ខំ វិនយន្តិ, តំ តស្ស បតិដ្ឋានដ្ឋេន ទីបញ្ចេវ បរាយណញ្ច, តាទិសេន អាចរិយេន សទ្ធិំ បណ្ឌិតោ មិត្តភាវំ នាម ន ជីរេយ្យ ន នាសេយ្យ។

ឥទានិ តំ ឱវទន្តោ ឥមំ គាថាទ្វយមាហ –

“អលសោ គិហី កាមភោគី ន សាធុ, អសញ្ញតោ បព្ពជិតោ ន សាធុ;
រាជា ន សាធុ អនិសម្មការី, យោ បណ្ឌិតោ កោធនោ តំ ន សាធុ។

“និសម្ម ខត្តិយោ កយិរា, នានិសម្ម ទិសម្បតិ;
និសម្មការិនោ រាជ, យសោ កិត្តិ ច វឌ្ឍតី”តិ។ (ជា. ១.១០.១៥៣-១៥៤);

តត្ថ **ន សាធូ**តិ ន សុន្ទរោ។ **អនិសម្មការី**តិ កិញ្ចិ សុត្វា អនុបធារេត្វា អត្តនោ បច្ចក្ខំ អកត្វា ការកោ។ **យសោ កិត្តិ ចា**តិ ឥស្សរិយបរិវារោ ច គុណកិត្តិ ច ឯកន្តេន វឌ្ឍតីតិ។

ភូរិបញ្ហោ និដ្ឋិតោ។

ទេវតាបញ្ហោ

ឯវំ វុត្តេ រាជា មហាសត្តំ សមុស្សិតសេតច្ឆត្តេ រាជបល្លង្កេ និសីទាបេត្វា សយំ នីចាសនេ និសីទិត្វា អាហ – “បណ្ឌិត, សេតច្ឆត្តេ អធិវត្ថា ទេវតា មំ ចត្តារោ បញ្ហេ បុច្ឆិ, តេ អហំ ន ជានាមិ។ ចត្តារោបិ បណ្ឌិតា ន ជានិំសុ, កថេហិ មេ, តាត, តេ បញ្ហេ”តិ។ មហារាជ, ឆត្តេ អធិវត្ថា ទេវតា វា ហោតុ, ចាតុមហារាជិកាទយោ វា ហោន្តុ, យេន កេនចិ បុច្ឆិតបញ្ហំ អហំ កថេតុំ សក្កោមិ។ វទ, មហារាជ, ទេវតាយ បុច្ឆិតបញ្ហេតិ។ អថ រាជា ទេវតាយ បុច្ឆិតនិយាមេនេវ កថេន្តោ បឋមំ គាថមាហ –

“ហន្តិ ហត្ថេហិ បាទេហិ, មុខញ្ច បរិសុម្ភតិ;
ស វេ រាជ បិយោ ហោតិ, កំ តេន ត្វាភិបស្សសី”តិ។ (ជា. ១.៤.១៩៧);

តត្ថ **ហន្តី**តិ បហរតិ។ **បរិសុម្ភតី**តិ បហរតិយេវ។ **ស វេ**តិ សោ ឯវំ ករោន្តោ បិយោ ហោតិ។ **កំ តេន ត្វាភិបស្សសី**តិ តេន បហរណការណេន បិយំ កតមំ បុគ្គលំ ត្វំ, រាជ, អភិបស្សសីតិ។

មហាសត្តស្ស តំ កថំ សុត្វាវ គគនតលេ បុណ្ណចន្ទោ វិយ អត្ថោ បាកដោ អហោសិ។ អថ មហាសត្តោ “សុណ, មហារាជ, យទា ហិ មាតុអង្កេ និបន្នោ ទហរកុមារោ ហដ្ឋតុដ្ឋោ កីឡន្តោ មាតរំ ហត្ថបាទេហិ បហរតិ, កេសេ លុញ្ចតិ, មុដ្ឋិនា មុខំ បហរតិ, តទា នំ មាតា ‘ចោរបុត្តក, កថំ ត្វំ នោ ឯវំ បហរសី’តិអាទីនិ បេមសិនេហវសេនេវ វត្វា បេមំ សន្ធារេតុំ អសក្កោន្តី អាលិង្គិត្វា ថនន្តរេ និបជ្ជាបេត្វា មុខំ បរិចុម្ពតិ។ ឥតិ សោ តស្សា ឯវរូបេ កាលេ បិយតរោ ហោតិ, តថា បិតុនោបី”តិ ឯវំ គគនមជ្ឈេ សូរិយំ ឧដ្ឋាបេន្តោ វិយ បាកដំ កត្វា បញ្ហំ កថេសិ។ តំ សុត្វា ទេវតា ឆត្តបិណ្ឌិកំ វិវរិត្វា និក្ខមិត្វា ឧបឌ្ឍំ សរីរំ ទស្សេត្វា “សុកថិតោ បណ្ឌិតេន

បញ្ហោ’’តិ មធុរស្សរេន សាធុការំ ទត្វា រតនចង្កោដកំ បូរេត្វា ទិព្ពបុប្ផគន្ធវាសេហិ ពោធិសត្តំ បូជេត្វា អន្តរធាយិ។ រាជាបិ បណ្ឌិតំ បុប្ផាទីហិ បូជេត្វា ឥតរំ បញ្ហំ យាចិត្វា ‘‘វទ, មហារាជា’’តិ វុត្តេ ទុតិយំ គាថមាហ –

‘‘អក្កោសតិ យថាកាមំ, អាគមញ្ចស្ស ឥច្ឆតិ;
ស វេ រាជ បិយោ ហោតិ, កំ តេន ត្វាភិបស្សសី’’តិ។ (ជា. ១.៤.១៩៨);

អថស្ស មហាសត្តោ – ‘‘មហារាជ, មាតា វចនបេសនំ កាតុំ សមត្ថំ សត្តដ្ឋវស្សិកំ បុត្តំ ‘តាត, ខេត្តំ គច្ឆ, អន្តរាបណំ គច្ឆា’តិអាទីនិ វត្វា ‘អម្ម, សចេ ឥទញ្ចិទញ្ច ខាទនីយំ ភោជនីយំ ទស្សសិ, គមិស្សាមី’តិ វុត្តេ ‘សាធុ, បុត្ត, គណ្ហាហី’តិ វត្វា ទេតិ។ សោ ទារកោ តំ ខាទិត្វា ពហិ គន្ធា ទារកេហិ សទ្ធិំ កីឡិត្វា មាតុបេសនំ ន គច្ឆតិ។ មាតរា ‘‘តាត, គច្ឆាហី’តិ វុត្តេ សោ មាតរំ ‘អម្ម, ត្វំ សីតាយ ឃរច្ឆាយាយ និសីទសិ, កិំ បន អហំ តវ ពហិ បេសនកម្មំ ករិស្សាមិ, អហំ តំ វញ្ចេមី’តិ វត្វា ហត្ថវិការមុខវិការេ កត្វា គតោ។ សា គច្ឆន្តំ ទិស្វា កុជ្ឈិត្វា ទណ្ឌកំ គហេត្វា ‘ត្វំ មម សន្តកំ ខាទិត្វា ខេត្តេ កិច្ចំ កាតុំ ន ឥច្ឆសី’តិ តជ្ជេន្តី វេគេន បលាយន្តំ អនុពន្ធិត្វា បាបុណិតុំ អសក្កោន្តី ‘ចោរា តំ ខណ្ឌាខណ្ឌំ ឆិន្ទន្តូ’តិអាទីនិ វត្វា យថាកាមំ អក្កោសតិ បរិភាសតិ។ យំ បន មុខេន ភណតិ, តថា ហទយេ អប្បមត្តកម្បិ ន ឥច្ឆតិ, អាគមនញ្ចស្ស ឥច្ឆតិ, សោ ទិវសភាគំ កីឡិត្វា សាយំ គេហំ បវិសិតុំ អវិសហន្តោ ញាតកានំ សន្តិកំ គច្ឆតិ។ មាតាបិស្ស អាគមនមគ្គំ ឱលោកេន្តី អនាគច្ឆន្តំ ទិស្វា ‘បវិសិតុំ ន វិសហតិ មញ្ញេ’តិ សោកស្ស ហទយំ បូរេត្វា អស្សុបុណ្ណេហិ នេត្តេហិ ញាតិឃរេ ឧបធារេន្តី បុត្តំ ទិស្វា អាលិង្គិត្វា សីសេ ចុម្ពិត្វា ឧភោហិ ហត្ថេហិ ទឡ្ហំ គហេត្វា ‘តាត បិយបុត្តក, មម វចនំ ហទយេ បបេសី’តិ អតិរេកតរំ បេមំ ឧប្បាទេសិ។ ឯវំ, មហារាជ, មាតុយា កុទ្ធកាលេ បុត្តោ បិយតរោ នាម ហោតី’’តិ ទុតិយំ បញ្ហំ កថេសិ។ ទេវតា តថេវ បូជេសិ។

រាជាបិ បូជេត្វា តតិយំ បញ្ហំ យាចិត្វា ‘‘វទ, មហារាជា’’តិ វុត្តេ តតិយំ គាថមាហ –

‘‘អព្ភក្ខាតិ អភូតេន, អលិកេនាភិសារយេ;
ស វេ រាជ បិយោ ហោតិ, កំ តេន ត្វាភិបស្សសី’’តិ។ (ជា. ១.៤.១៩៩);

អថស្ស មហាសត្តោ ‘‘រាជ, យទា ឧភោ ជយម្បតិកា រហោគតា លោកស្សាទរតិយា កីឡន្តា ‘ភទ្ទេ, តវ មយិ បេមំ នត្ថិ, ហទយំ តេ ពហិ គត’ន្តិ ឯវំ អញ្ញមញ្ញំ អភូតេន អព្ភាចិក្ខន្តិ, អលិកេន សារេន្តិ ចោទេន្តិ, តទា តេ អតិរេកតរំ អញ្ញមញ្ញំ បិយាយន្តិ។ ឯវមស្ស បញ្ហស្ស អត្ថំ ជានាហី’’តិ កថេសិ។ ទេវតា តថេវ បូជេសិ។

រាជាបិ បូជេត្វា ឥតរំ បញ្ហំ យាចិត្វា ‘‘វទ, មហារាជា’’តិ វុត្តេ ចតុត្ថំ គាថមាហ –

‘‘ហរំ អន្នញ្ច បានញ្ច, វត្ថសេនាសនានិ ច;
អញ្ញទត្ថុហរា សន្តា, តេ វេ រាជ បិយា ហោន្តិ;
កំ តេន ត្វាភិបស្សសី’’តិ។ (ជា. ១.៤.២០០);

អថស្ស មហាសត្តោ ‘‘មហារាជ, អយំ បញ្ហោ ធម្មិកសមណព្រាហ្មណេ សន្ធាយ វុត្តោ។ សទ្ធានិ ហិ កុលានិ ឥធលោកបរលោកំ សទ្ទហិត្វា ទេន្តិ ចេវ ទាតុកាមានិ ច ហោន្តិ, តានិ តថារូបេ សមណព្រាហ្មណេ យាចន្តេបិ លទ្ធំ ហរន្តេ ភុញ្ជន្តេបិ ទិស្វា ‘អម្ហេយេវ យាចន្តិ, អម្ហាកំយេវ សន្តកានិ អន្នបានាទីនិ បរិភុញ្ជន្តី’តិ តេសុ អតិរេកតរំ បេមំ ករោន្តិ។ ឯវំ ខោ, មហារាជ, អញ្ញទត្ថុហរា សន្តា ឯកំសេន យាចន្តា ចេវ លទ្ធំ ហរន្តា ច សមានា បិយា ហោន្តី’’តិ កថេសិ។ ឥមស្មិំ បន បញ្ហេ កថិតេ ទេវតា តថេវ បូជេត្វា សាធុការំ ទត្វា សត្តរតនបូរំ រតនចង្កោដកំ ‘‘គណ្ហ, មហាបណ្ឌិតា’’តិ មហាសត្តស្ស បាទមូលេ ខិបិ។ រាជាបិស្ស អតិរេកតរំ បូជំ ករោន្តោ អតិវិយ បសីទិត្វា សេនាបតិដ្ឋានំ អទាសិ។ តតោ បដ្ឋាយ មហាសត្តស្ស យសោ មហា អហោសិ។

ទេវតាបញ្ហោ និដ្ឋិតោ។

បញ្ចបណ្ឌិតបញ្ហោ

បុន តេ ចត្តារោ បណ្ឌិតា ‘‘អម្ភោ, គហបតិបុត្តោ ឥទានិ មហន្តតរោ ជាតោ, កិំ ករោមា’’តិ មន្តយិំសុ។ អថ នេ សេនកោ អាហ – ‘‘ហោតុ ទិដ្ឋោ មេ ឧបាយោ, មយំ គហបតិបុត្តំ ឧបសង្កមិត្វា ‘រហស្សំ នាម កស្ស កថេតុំ វដ្ដតី’តិ បុច្ឆិស្សាម, សោ ‘ន កស្សចិ កថេតព្ព’ន្តិ វក្ខតិ។ អថ នំ ‘គហបតិបុត្តោ តេ, ទេវ, បច្ចត្ថិកោ

ជាតោ’តិ បរិភិន្ទិស្សាមា”តិ។ តេ ចត្តារោបិ បណ្ឌិតា តស្ស ឃរំ គន្ត្វា បដិសន្ថារំ កត្វា “បណ្ឌិត, បញ្ហំ បុច្ឆិតុកាមម្ហា”តិ វត្វា “បុច្ឆថា”តិ វុត្តេ សេនកោ បុច្ឆិ “បណ្ឌិត, បុរិសេន នាម កត្ថ បតិដ្ឋាតព្ព”ន្តិ? “សច្ចេ បតិដ្ឋាតព្ព”ន្តិ។ “សច្ចេ បតិដ្ឋិតេន កិំ ឧប្បាទេតព្ព”ន្តិ? “ធនំ ឧប្បាទេតព្ព”ន្តិ។ “ធនំ ឧប្បាទេត្វា កិំ កាតព្ព”ន្តិ? “មន្តោ គហេតព្ពោ”តិ។ “មន្តំ គហេត្វា កិំ កាតព្ព”ន្តិ? “អត្តនោ រហស្សំ បរស្ស ន កថេតព្ព”ន្តិ។ តេ “សាធុ បណ្ឌិតា”តិ វត្វា តុដ្ឋមានសា ហុត្វា “ឥទានិ គហបតិបុត្តស្ស បិដ្ឋិំ បស្សិស្សាមា”តិ រញ្ញោ សន្តិកំ គន្ត្វា “មហារាជ, គហបតិបុត្តោ តេ បច្ចត្ថិកោ ជាតោ”តិ វទិំសុ។ “នាហំ តុម្ហាកំ វចនំ សទ្ទហាមិ, ន សោ មយ្ហំ បច្ចត្ថិកោ ភវិស្សតី”តិ ។ សច្ចំ, មហារាជ, សទ្ទហថ, អសទ្ទហន្តោ បន តមេវ បុច្ឆថ “បណ្ឌិត, អត្តនោ រហស្សំ នាម កស្ស កថេតព្ព”ន្តិ? សចេ បច្ចត្ថិកោ ន ភវិស្សតិ, “អសុកស្ស នាម កថេតព្ព”ន្តិ វក្ខតិ។ សចេ បច្ចត្ថិកោ ភវិស្សតិ, “កស្សចិ ន កថេតព្ពំ, មនោរថេ បរិបុណ្ណេ កថេតព្ព”ន្តិ វក្ខតិ។ តទា អម្ហាកំ វចនំ សទ្ទហិត្វា និក្កង្ខា ភវេយ្យាថាតិ។ សោ “សាធូ”តិ សម្បដិច្ឆិត្វា ឯកទិវសំ សព្ពេសុ សមាគន្ត្វា និសិន្នេសុ វីសតិនិបាតេ បញ្ចបណ្ឌិតបញ្ហេ បឋមំ គាថមាហ –

> “បញ្ច បណ្ឌិតា សមាគតាត្ថ, បញ្ហា មេ បដិភាតិ តំ សុណាថ;
> និន្ទិយមត្ថំ បសំសិយំ វា, កស្សេវាវិករេយ្យ គុយ្ហមត្ថ”ន្តិ។ (ជា. ១.១៥.៣១៥);

ឯវំ វុត្តេ សេនកោ “រាជានម្បិ អម្ហាកំយេវ អព្ភន្តរេ បក្ខិបិស្សាមី”តិ ចិន្តេត្វា ឥមំ គាថមាហ –

> “ត្វំ អាវិករោហិ ភូមិបាល, ភត្តា ភារសហោ តុវំ វទេតំ;
> តវ ឆន្ទរុចីនិ សម្មសិត្វា, អថ វក្ខន្តិ ជនិន្ទ បញ្ច ធីរា”តិ។ (ជា. ១.១៥.៣១៦);

តត្ថ **ភត្តា**តិ ត្វំ អម្ហាកំ សាមិកោ ចេវ ឧប្បន្នស្ស ច ភារស្ស សហោ, បឋមំ តាវ ត្វមេវ ឯតំ វទេហិ។ **តវ ឆន្ទរុចីនី**តិ បច្ឆា តវ ឆន្ទញ្ចេវ រុច្ចនការណានិ ច សម្មសិត្វា ឥមេ បញ្ច បណ្ឌិតា វក្ខន្តិ។

អថ រាជា អត្តនោ កិលេសវសិកតាយ ឥមំ គាថមាហ –

> “យា សីលវតី អនញ្ញថេយ្យា, ភត្តុច្ឆន្ទវសានុគា បិយា មនាបា;
> និន្ទិយមត្ថំ បសំសិយំ វា, ភរិយាយាវិករេយ្យ គុយ្ហមត្ថ”ន្តិ។ (ជា. ១.១៥.៣១៧);

តត្ថ **អនញ្ញថេយ្យា**តិ កិលេសវសេន អញ្ញេន ន ថេនិតព្ពា។

តតោ សេនកោ “ឥទានិ រាជានំ អម្ហាកំ អព្ភន្តរេ បក្ខិបិម្ហា”តិ តុស្សិត្វា សយំកតការណមេវ ទីបេន្តោ ឥមំ គាថមាហ –

> “យោ កិច្ឆគតស្ស អាតុរស្ស, សរណំ ហោតិ គតី បរាយណញ្ច;
> និន្ទិយមត្ថំ បសំសិយំ វា, សខិនោវាវិករេយ្យ គុយ្ហមត្ថ”ន្តិ។ (ជា. ១.១៥.៣១៨);

អថ រាជា បុក្កុសំ បុច្ឆិ “កថំ, បុក្កុស, បស្សសិ, និន្ទិយំ វា បសំសិយំ វា រហស្សំ កស្ស កថេតព្ព”ន្តិ? សោ កថេន្តោ ឥមំ គាថមាហ –

> “ជេដ្ឋោ អថ មជ្ឈិមោ កនិដ្ឋោ, យោ ចេ សីលសមាហិតោ ឋិតត្តោ;
> និន្ទិយមត្ថំ បសំសិយំ វា, ភាតុវាវិករេយ្យ គុយ្ហមត្ថ”ន្តិ។ (ជា. ១.១៥.៣១៩);

តត្ថ **ឋិតត្តោ**តិ ឋិតសភាវោ និច្ចលសេវនោ។

តតោ រាជា កាមិន្ទំ បុច្ឆិ “កថំ កាមិន្ទ បស្សសិ, រហស្សំ កស្ស កថេតព្ព”ន្តិ? សោ កថេន្តោ ឥមំ គាថមាហ –

> “យោ វេ បិតុហទយស្ស បទ្ធគូ, អនុជាតោ បិតរំ អនោមបញ្ញោ;
> និន្ទិយមត្ថំ បសំសិយំ វា, បុត្តស្សាវិករេយ្យ គុយ្ហមត្ថ”ន្តិ។ (ជា. ១.១៥.៣២០);

តត្ថ **បទគូ**តិ បេសនការកោ យោ បិតុស្ស បេសនំ ករោតិ, បិតុ ចិត្តស្ស វសេ វត្តតិ, ឱវាទក្ខមោ ហោតីតិ អត្ថោ។ **អនុជាតោ**តិ តយោ បុត្តា អតិជាតោ ច អនុជាតោ ច អវជាតោ ចាតិ។ អនុប្បន្នំ យសំ ឧប្បាទេន្តោ អតិជាតោ, កុលភារោ អវជាតោ, កុលបវេណិរក្ខកោ បន អនុជាតោ។ តំ សន្ធាយ ឯវមាហ។

តតោ រាជា ទេវិន្ទំ បុច្ឆិ – "កថំ ទេវិន្ទ, បស្សសិ, រហស្សំ កស្ស កថេតព្ព"ន្តិ? សោ អត្តនោ កតការណមេវ កថេន្តោ ឥមំ គាថមាហ –

"មាតា ទ្វិបទាជនិន្ទសេដ្ឋ, យា នំ បោសេតិ ឆន្ទសា បិយេន;
និន្ទិយមត្ថំ បសំសិយំ វា, មាតុយាវិករេយ្យ គុយ្ហមត្ថ"ន្តិ។ (ជា. ១.១៥.៣២១);

តត្ថ **ទ្វិបទាជនិន្ទសេដ្ឋា**តិ ទ្វិបទានំ សេដ្ឋ, ជនិន្ទ។ **ឆន្ទសា បិយេនា**តិ ឆន្ទេន ចេវ បេមេន ច។

ឯវំ តេ បុច្ឆិត្វា រាជា បណ្ឌិតំ បុច្ឆិ "កថំ បស្សសិ, បណ្ឌិត, រហស្សំ កស្ស កថេតព្ព"ន្តិ។ "មហារាជ, យាវ អត្តនោ ឥច្ឆិតំ ន និប្ផជ្ជតិ, តាវ បណ្ឌិតោ អធិវាសេយ្យ, កស្សចិ ន កថេយ្យា"តិ សោ ឥមំ គាថមាហ –

"គុយ្ហស្ស ហិ គុយ្ហមេវ សាធុ, ន ហិ គុយ្ហស្ស បសត្ថមាវិកម្មំ;
អនិប្ផន្នតា សហេយ្យ ធីរោ, និប្ផន្នោវ យថាសុខំ ភណេយ្យា"តិ។ (ជា. ១.១៥.៣២២);

តត្ថ **អនិប្ផន្នតា**តិ មហារាជ, យាវ អត្តនោ ឥច្ឆិតំ ន និប្ផជ្ជតិ, តាវ បណ្ឌិតោ អធិវាសេយ្យ, ន កស្សចិ កថេយ្យាតិ។

បណ្ឌិតេន បន ឯវំ វុត្តេ រាជា អនត្តមនោ អហោសិ។ សេនកោ រាជានំ ឱលោកេសិ, រាជាបិ សេនកមុខំ ឱលោកេសិ។ ពោធិសត្តោ តេសំ កិរិយំ ទិស្វាវ ជានិ "ឥមេ ចត្តារោ ជនា បឋមមេវ មំ រញ្ញោ អន្តរេ បរិភិន្ទឹសុ, វីមំសនវសេន បញ្ហោ បុច្ឆិតោ ភវិស្សតី"តិ។ តេសំ បន កថេន្តានញ្ញេវ សូរិយោ អត្ថង្គតោ, ទីបា ជលិតា។ បណ្ឌិតោ "រាជកម្មានិ នាម ភារិយានិ, ន បញ្ញាយតិ 'កឹ ភវិស្សតី'តិ, ខិប្បមេវ គន្តុំ វដ្ដតី"តិ ឧដ្ឋាយាសនា រាជានំ វន្ទិត្វា និក្ខមិត្វា ចិន្តេសិ "ឥមេសុ ឯកោ 'សហាយកស្ស កថេតុំ វដ្ដតី'តិ អាហ , ឯកោ 'ភាតុស្ស, ឯកោ បុត្តស្ស, ឯកោ មាតុ កថេតុំ វដ្ដតី'តិ អាហ។ ឥមេហិ ឯតំ កតមេវ ភវិស្សតិ, ទិដ្ឋមេវ កថិតន្តិ មញ្ញាមិ, ហោតុ អជ្ជេវ ឯតំ ជានិស្សាមី"តិ។ តេ បន ចត្តារោបិ អញ្ញេសុ ទិវសេសុ រាជកុលា និក្ខមិត្វា រាជនិវេសនទ្វារេ ឯកស្ស ភត្តអម្ពណស្ស បិដ្ឋេ និសីទិត្វា កិច្ចករណីយានិ មន្តេត្វា ឃរានិ គច្ឆន្តិ។ តស្មា បណ្ឌិតោ "អហំ ឯតេសំ ចតុន្នំ រហស្សំ អម្ពណស្ស ហេដ្ឋា និបជ្ជិត្វា ជានិតុំ សក្កុណេយ្យ"ន្តិ ចិន្តេត្វា តំ អម្ពណំ ឧក្ខិបាបេត្វា អត្ថរណំ អត្ថរាបេត្វា អម្ពណស្ស ហេដ្ឋា បវិសិត្វា បុរិសានំ សញ្ញំ អទាសិ "តុម្ហេ ចតូសុ បណ្ឌិតេសុ មន្តេត្វា គតេសុ អាគន្ត្វា មំ អានេយ្យាថា"តិ។ តេ "សាធូ"តិ សម្បដិច្ឆិត្វា បក្កមឹសុ។ សេនកោបិ រាជានំ អាហ – "មហារាជ, អម្ហាកំ វចនំ ន សទ្ទហថ, ឥទានិ កឹ ករិស្សថា"តិ។ សោ តស្ស វចនំ គហេត្វា អនិសាមេត្វាវ ភីតតសិតោ ហុត្វា "ឥទានិ កឹ ករោម, សេនក បណ្ឌិតា"តិ បុច្ឆិ។ "មហារាជ, បបញ្ចំ អកត្វា កញ្ចិ អជានាបេត្វា គហបតិបុត្តំ មារេតុំ វដ្ដតី"តិ។ រាជា "សេនក, បបេត្វា តុម្ហេ អញ្ញោ មម អត្ថកាមោ នាម នត្ថិ, តុម្ហេ អត្តនោ សុហទេ គហេត្វា ទ្វារន្តរេ ឋត្វា គហបតិបុត្តស្ស បាតោវ ឧបដ្ឋានំ អាគច្ឆន្តស្ស ខគ្គេន សីសំ ឆិន្ទថា"តិ អត្តនោ ខគ្គរតនំ អទាសិ។ តេ "សាធុ, ទេវ, មា ភាយិ, មយំ តំ មារេស្សាមា"តិ វត្វា និក្ខមិត្វា "ទិដ្ឋា នោ បច្ចាមិត្តស្ស បិដ្ឋី"តិ ភត្តអម្ពណស្ស បិដ្ឋេ និសីទឹសុ។ តតោ សេនកោ អាហ "អម្ភោ, កោ គហបតិបុត្តំ មារេស្សតី"តិ។ ឥតរេ "តុម្ហេយេវ អាចរិយ, មារេថា"តិ តស្សេវ ភារំ ករឹសុ។

អថ នេ សេនកោ បុច្ឆិ "តុម្ហេ 'រហស្សំ នាម អសុកស្ស អសុកស្ស កថេតព្ព'ន្តិ វទថ, កឹ វោ ឯតំ កតំ, ឧទាហុ ទិដ្ឋំ សុត"ន្តិ? "កតំ ឯតំ, អាចរិយា"តិ។ តុម្ហេ "រហស្សំ នាម សហាយកស្ស កថេតព្ព"ន្តិ វទថ, "កឹ វោ ឯតំ កតំ, ឧទាហុ ទិដ្ឋំ សុត"ន្តិ? "កតំ ឯតំ មយា"តិ? "កថេថ, អាចរិយា"តិ។ "ឥមស្មឹ រហស្សេ រញ្ញា ញាតេ ជីវិតំ មេ នត្ថី"តិ។ "មា ភាយថ អាចរិយ, ឥធ តុម្ហាកំ រហស្សភេទកោ នត្ថិ, កថេថា"តិ។ សោ នខេន អម្ពណំ កោដ្ដេត្វា "អត្ថិ នុ ខោ ឥមស្ស ហេដ្ឋា គហបតិបុត្តោ"តិ អាហ។ "អាចរិយ, គហបតិបុត្តោ អត្តនោ ឥស្សរិយេន ឯវរូបំ ឋានំ ន បវិសិស្សតិ, ឥទានិ យសេន មត្តោ ភវិស្សតិ, កថេថ តុម្ហេ"តិ។ សេនកោ តាវ អត្តនោ រហស្សំ កថេន្តោ អាហ – "តុម្ហេ ឥមស្មឹ នគរេ អសុកំ នាម វេសឹ ជានាថា"តិ? "អាម, អាចរិយា"តិ។ "ឥទានិ សា បញ្ញាយតី"តិ។ "ន បញ្ញាយតិ, អាចរិយា"តិ។ "អហំ សាលវនុយ្យានេ តាយ សទ្ធឹ បុរិសកិច្ចំ កត្វា តស្សា បិឡន្ធនេសុ លោភេន តំ មារេត្វា តស្សាយេវ សាដកេន ភណ្ឌិកំ កត្វា អាហរិត្វា អម្ហាកំ ឃរេ អសុកភូមិកាយ អសុកេ នាម គព្ភេ នាគទន្តកេ លគ្គេសិំ, វឡញ្ជេតុំ ៣ វិសហាមិ, បុរាណភាវមស្ស ឱលោកេមិ, ឯវរូបំ

អបរាធកម្មំ កត្វា មយា ឯកស្ស សហាយកស្ស កថិតំ, ន តេន កស្សចិ កថិតបុព្ពំ, ឥមិនា ការណេន ‘សហាយកស្ស គុយ្ហំ កថេតព្ព’ន្តិ មយា កថិត”ន្តិ។ បណ្ឌិតោ តស្ស រហស្សំ សាធុកំ វវត្ថបេត្វា សល្លក្ខេសិ។

បុក្កុសោបិ អត្តនោ រហស្សំ កថេន្តោ អាហ – “មម ឱរុយា កុដ្ឋំ អត្ថិ, កនិដ្ឋោ មេ បាតោវ កញ្ចិ អជានាបេត្វា តំ ធោវិត្វា ភេសជ្ជេន មក្ខេត្វា ឧបរិ បិលោតិកំ ទត្វា ពន្ធតិ។ រាជា មយិ មុទុចិត្តោ ‘ឯហិ បុក្កុសា’តិ មំ បក្កោសិត្វា យេភុយ្យេន មម ឱរុយាយេវ សយតិ , សចេ បន ឯតំ រាជា ជានេយ្យ, មំ មារេយ្យ។ តំ មម កនិដ្ឋំ ឋបេត្វា អញ្ញោ ជានន្តោ នាម នត្ថិ, តេន ការណេន ‘រហស្សំ នាម ភាតុ កថេតព្ព’ន្តិ មយា វុត្ត”ន្តិ។ កាមិន្ទោបិ អត្តនោ រហស្សំ កថេន្តោ អាហ – “មំ កាឡបក្ខេ ឧបោសថទិវសេ នរទេវោ នាម យក្ខោ គណ្ហាតិ, អហំ ឧម្មត្តកសុនខោ វិយ វិរវាមិ, ស្វាហំ តមត្ថំ បុត្តស្ស កថេសឹ។ សោ មម យក្ខេន គហិតភាវំ ញត្វា មំ អន្តោគេហគព្ភេ និបជ្ជាបេត្វា ទ្វារំ បិទហិត្វា និក្ខមិត្វា មម សទ្ទំ បដិច្ឆាទនត្ថំ ទ្វារេ សមជ្ជំ ការេសិ, ឥមិនា ការណេន ‘រហស្សំ នាម បុត្តស្ស កថេតព្ព’ន្តិ មយា វុត្ត”ន្តិ។ តតោ តយោបិ ទេវិន្ទំ បុច្ឆឹសុ។ សោ អត្តនោ រហស្សំ កថេន្តោ អាហ – “មយា មណិបហំសនកម្មំ ករោន្តេន រញ្ញោ សន្តកំ សក្កេន កុសរញ្ញោ ទិន្នំ, សិរិបវេសនំ មង្គលមណិរតនំ ថេនេត្វា មាតុយា ទិន្នំ។ សា កញ្ចិ អជានាបេត្វា មម រាជកុលំ បវិសនកាលេ តំ មយ្ហំ ទេតិ, អហំ តេន មណិនា សិរិំ បវេសេត្វា រាជនិវេសនំ គច្ឆាមិ។ រាជា តុម្ហេហិ សទ្ធឹ អកថេត្វា បឋមតរំ មយា សទ្ធឹ កថេសិ។ ទេវសិកំ អដ្ឋ, សោឡស, ទ្វត្តឹស, ចតុសដ្ឋិ កហាបណេ មម បរិព្ពយត្ថាយ ទេតិ ។ សចេ តស្ស មណិរតនស្ស ឆន្នភាវំ រាជា ជានេយ្យ, មយ្ហំ ជីវិតំ នត្ថិ, ឥមិនា ការណេន ‘រហស្សំ នាម មាតុ កថេតព្ព’ន្តិ មយា វុត្ត”ន្តិ។

មហាសត្តោ សព្ពេសម្បិ គុយ្ហំ អត្តនោ បច្ចក្ខំ អកាសិ ។ តេ បន អត្តនោ ឧទរំ ផាលេត្វា អន្តំ ពាហិរំ ករោន្តា វិយ រហស្សំ អញ្ញមញ្ញំ កថេត្វា “តុម្ហេ អប្បមត្តា បាតោវ អាគច្ឆថ, គហបតិបុត្តំ មារេស្សាមា”តិ ឧដ្ឋាយ បក្កមឹសុ។ តេសំ គតកាលេ បណ្ឌិតស្ស បុរិសា អាគន្ត្វា អម្ពណំ ឧក្ខិបិត្វា មហាសត្តំ អាទាយ បក្កមឹសុ។ សោ យរំ គន្ត្វា ន្ហត្វា អលង្ករិត្វា សុភោជនំ ភុញ្ជិត្វា “អជ្ជ មេ ភគិនី ឧទុម្ពរទេវី រាជគេហតោ សាសនំ បេសេស្សតី”តិ ញត្វា ទ្វារេ បច្ចាយិកំ បុរិសំ ឋបេសិ “រាជគេហតោ អាគតំ សីឃំ បវេសេត្វា មម ទស្សេយ្យាសី”តិ។ ឯវញ្ច បន វត្វា សយនបិដ្ឋេ និបជ្ជិ។ តស្មិំ ខណេ រាជាបិ សយនបិដ្ឋេ និបន្នោវ បណ្ឌិតស្ស គុណំ សរិត្វា “មហោសធបណ្ឌិតោ សត្តវស្សិកកាលតោ បដ្ឋាយ មំ ឧបដ្ឋហន្តោ ន កិញ្ចិ មយ្ហំ អនត្ថំ អកាសិ, ទេវតាយ បុច្ឆិតបញ្ហេបិ បណ្ឌិតេ អសតិ ជីវិតំ មេ លទ្ធំ ន សិយា។ វេរិបច្ចាមិត្តានំ វចនំ គហេត្វា ‘អសមធុរំ បណ្ឌិតំ មារេថា’តិ ខគ្គំ ទេន្តេន អយុត្តំ មយា កតំ, ស្វេ ទានិ នំ បស្សិតុំ ន លភិស្សាមី”តិ សោកំ ឧប្បាទេសិ។ សរីរតោ សេទា មុច្ចឹសុ។ សោ សោកសមប្បិតោ ចិត្តស្សាទំ ន លភិ។ ឧទុម្ពរទេវីបិ តេន សទ្ធឹ ឯកសយនគតា តំ អាការំ ទិស្វា “កឹ នុ ខោ មយ្ហំ កោចិ អបរាធោ អត្ថិ, ឧទាហុ ទេវស្ស កិញ្ចិ សោកការណំ ឧប្បន្នំ, បុច្ឆិស្សាមិ តាវ ន”ន្តិ ឥមំ គាថមាហ –

> “កឹ ត្វំ វិមនោសិ រាជសេដ្ឋ, ទ្វិបទជនិន្ទ វចនំ សុណោម មេតំ;
> កឹ ចិន្តយមានោ ទុម្មនោសិ, នូន ទេវ អបរាធោ អត្ថិ មយ្ហ”ន្តិ។ (ជា. ១.១៥.៣២៣);

អថ រាជា កថេន្តោ គាថមាហ –

> “បណ្ហេ វជ្ឈោ មហោសធោតិ, អាណត្តោ មេ វធាយ ភូរិបញ្ញោ;
> តំ ចិន្តយមានោ ទុម្មនោស្មិ, ន ហិ ទេវី អបរាធោ អត្ថិ តុយ្ហ”ន្តិ។ (ជា. ១.១៥.៣២៤);

តត្ថ **អាណត្តោ**តិ ភទ្ទេ, ចត្តារោ បណ្ឌិតា “មហោសធោ មម បច្ចត្ថិកោ”តិ កថយឹសុ។ មយា តថតោ អវិចិនិត្វា “វធេថ ន”ន្តិ ភូរិបញ្ញោ វធាយ អាណត្តោ។ តំ ការណំ ចិន្តយមានោ ទុម្មនោស្មីតិ។

តស្សា តស្ស វចនំ សុត្វាវ មហាសត្តេ សិនេហេន បព្ពតមត្តោ សោកោ ឧប្បជ្ជិ។ តតោ សា ចិន្តេសិ “ឯកេន ឧបាយេន រាជានំ អស្សាសេត្វា រញ្ញោ និទ្ទំ ឱក្កមនកាលេ មម កនិដ្ឋស្ស សាសនំ បហិណិស្សាមី”តិ។ អថ សា “មហារាជ, តយាវេតំ កតំ គហបតិបុត្តំ មហន្តេ ឥស្សរិយេ បតិដ្ឋាបេន្តេន, តុម្ហេហិ សោ សេនាបតិដ្ឋានេ ឋបិតោ, ឥទានិ កិរ សោ តុម្ហាកំយេវ បច្ចត្ថិកោ ជាតោ, ន ខោ បន បច្ចត្ថិកោ ខុទ្ទកោ នាម អត្ថិ, មារេតព្ពោវ, តុម្ហេ មា ចិន្តយិត្ថា”តិ រាជានំ អស្សាសេសិ។ សោ តនុភូតសោកោ និទ្ទំ ឱក្កមិ។ ទេវី ឧដ្ឋាយ គព្ភំ បវិសិត្វា “តាត មហោសធ, ចត្តារោ បណ្ឌិតា តំ បរិភិន្ទឹសុ, រាជា កុទ្ធោ ស្វេ ទ្វារន្តរេ តំ វធាយ អាណាបេសិ, ស្វេ រាជកុលំ មា អាគច្ឆេយ្យាសិ, អាគច្ឆន្តោ បន នគរំ ហត្ថគតំ កត្វា សមត្ថោ ហុត្វា អាគច្ឆេយ្យាសី”តិ បណ្ណំ លិខិត្វា មោទកស្ស អន្តោ បក្ខិបិត្វា មោទកំ សុត្តេន វេឋេត្វា នវភាជនេ កត្វា ឆាទេត្វា លញ្ឆេត្វា អត្តចារិកាយ ទាសិយា អទាសិ “ឥមំ មោទកំ គហេត្វា មម កនិដ្ឋស្ស ទេហី”តិ។ សា តថា អកាសិ។ “រត្តឹ កថំ និក្ខន្តា”តិ ន ចិន្តេតព្ពំ។ រញ្ញា បឋមមេវ ទេវិយា វរោ ទិន្នោ, តេន ន នំ កោចិ និវារេសិ។ ពោធិសត្តោ បណ្ណាការំ

គហេត្វា នំ ឧយ្យោជេសិ។ សា បុន អាគន្ត្វា ទិន្នភាវំ អារោចេសិ។ តស្មិំ ខណេ ទេវី អាគន្ត្វា រញ្ញោ សន្តិំ និបជ្ជិ។ មហាសត្តោបិ មោទកំ ភិន្ទិត្វា បណ្ណំ វាចេត្វា តមត្ថំ ញត្វា កត្តព្ពកិច្ចំ វិចារេត្វា សយនេ និបជ្ជិ។

ឥតរេបិ ចត្តារោ ជនា បាតោវ ខគ្គំ គហេត្វា ទ្វារន្តរេ ឋត្វា បណ្ឌិតំ អបស្សន្តា ទុម្មនា ហុត្វា រញ្ញោ សន្តិកំ គន្ត្វា "កិំ បណ្ឌិតា មារិតោ វោ គហបតិបុត្តោ"តិ វុត្តេ "ន បស្សាម, ទេវា"តិ អាហំសុ។ មហាសត្តោបិ អរុណុគ្គមនេយេវ នគរំ អត្តនោ ហត្ថគតំ កត្វា តត្ថ តត្ថ អារក្ខំ ឋបេត្វា មហាជនបរិវុតោ រថំ អារុយ្ហ មហន្តេន បរិវារេន រាជទ្វារំ អគមាសិ។ រាជា សីហបញ្ជរំ ឧគ្ឃាដេត្វា ពហិ ឱលោកេន្តោ អដ្ឋាសិ។ អថ មហាសត្តោ រថា ឱតរិត្វា រាជានំ វន្ទិត្វា អដ្ឋាសិ។ រាជា តំ ទិស្វា ចិន្តេសិ "សចេ អយំ មម បច្ចត្ថិកោ ភវេយ្យ , ន មំ វន្ទេយ្យា"តិ។ អថ នំ បក្កោសាបេត្វា រាជា អាសនេ និសីទិ។ មហាសត្តោបិ ឯកមន្តំ និសីទិ។ ចត្តារោបិ បណ្ឌិតា តត្ថេវ និសីទឹសុ។ អថ នំ រាជា កិញ្ចិ អជានន្តោ វិយ "តាត, ត្វំ ហិយ្យោ គន្ត្វា ឥទានិ អាគច្ឆសិ, កិំ មំ បរិច្ចជសី"តិ វត្វា ឥមំ គាថមាហ –

> "អភិទោសគតោ ទានិ ឯហិសិ, កិំ សុត្វា កិំ សង្កតេ មនោ តេ;
> កោ តេ កិមវោច ភូរិបញ្ញ, ឥង្ឃ វចនំ សុណោម ព្រូហិ មេត"ន្តិ។ (ជា. ១.១៥.៣២៥);

តត្ថ **អភិទោសគតោ**តិ ហិយ្យោ បឋមយាមេ គតោ ឥទានិ អាគតោ។ **កិំ សង្កតេ**តិ កិំ អាសង្កតេ។ **កិមវោចា**តិ កិំ រញ្ញោ សន្តិកំ មា គមីតិ តំ កោចិ អវោច។

អថ នំ មហាសត្តោ "មហារាជ, តយា មេ ចតុន្នំ បណ្ឌិតានំ វចនំ គហេត្វា វធោ អាណត្តោ, តេនាហំ ន ឯមី"តិ ចោទេន្តោ ឥមំ គាថមាហ –

> "បណ្ហេ វជ្ឈោ មហោសធោតិ, យទិ តេ មន្តយិតំ ជនិន្ទ ទោសំ;
> ភរិយាយ រហោគតោ អសំសិ, គុយ្ហំ បាតុកតំ សុតំ មមេត"ន្តិ។ (ជា. ១.១៥.៣២៦);

តត្ថ **យទិ តេ**តិ យស្មា តយា។ **មន្តយិត**ន្តិ កថិតំ។ **ទោស**ន្តិ អភិទោសំ, រត្តិភាគេតិ អត្ថោ។ កស្ស កថិតន្តិ? ភរិយាយ។ ត្វញ្ហិ ហិយ្យោ តស្សា ឥមមត្ថំ រហោគតោ អសំសិ។ **គុយ្ហំ បាតុកត**ន្តិ តស្សា ឯវរូបំ អត្តនោ រហស្សំ បាតុកតំ។ **សុតំ មមេត**ន្តិ មយា បនេតំ តស្មិំ ខណេយេវ សុតំ។

រាជា តំ សុត្វា "ឥមាយ តង្ខណញ្ញេវ សាសនំ បហិតំ ភវិស្សតី"តិ កុទ្ធោ ទេវិំ ឱលោកេសិ។ តំ ញត្វា មហាសត្តោ "កិំ, ទេវ, ទេវិយា កុជ្ឈថ, អហំ អតីតានាគតបច្ចុប្បន្នំ សព្ពំ ជានាមិ។ ទេវ, តុម្ហាកំ តាវ រហស្សំ ទេវិយា កថិតំ ហោតុ, អាចរិយសេនកស្ស បុក្កុសាទីនំ វា រហស្សំ មម កេន កថិតំ, អហំ ឯតេសម្បិ រហស្សំ ជានាមិយេវា"តិ សេនកស្ស តាវ រហស្សំ កថេន្តោ ឥមំ គាថមាហ –

> "យំ សាលវនស្មិំ សេនកោ, បាបកម្មំ អកាសិ អសព្ភិរូបំ;
> សខិនោវ រហោគតោ អសំសិ, គុយ្ហំ បាតុកតំ សុតំ មមេត"ន្តិ។ (ជា. ១.១៥.៣២៧);

តត្ថ **អសព្ភិរូប**ន្តិ អសាធុជាតិកំ លាមកំ អកុសលកម្មំ អកាសិ។ ឥមស្មិំយេវ ហិ នគរេ អសុកំ នាម វេសិំ សាលវនុយ្យានេ បុរិសកិច្ចំ កត្វា តំ មារេត្វា អលង្ការំ គហេត្វា តស្សាយេវ សាដកេន ភណ្ឌិកំ កត្វា អត្តនោ ឃរេ អសុកដ្ឋានេ នាគទន្តកេ លគ្គេត្វា ឋបេសិ។ **សខិនោវា**តិ អថ នំ, មហារាជ, ឯកស្ស សហាយកស្ស រហោគតោ ហុត្វា អក្ខាសិ, តម្បិ មយា សុតំ។ នាហំ ទេវស្ស បច្ចត្ថិកោ, សេនកោយេវ។ យទិ តេ បច្ចត្ថិកេន កម្មំ អត្ថិ, សេនកំ គណ្ហាបេហីតិ។

រាជា សេនកំ ឱលោកេត្វា "សច្ចំ, សេនកា"តិ បុច្ឆិត្វា "សច្ចំ, ទេវា"តិ វុត្តេ តស្ស ពន្ធនាគារប្បវេសនំ អាណាបេសិ។ បណ្ឌិតោ បុក្កុសស្ស រហស្សំ កថេន្តោ ឥមំ គាថមាហ –

> "បុក្កុសបុរិសស្ស តេ ជនិន្ទ, ឧប្បន្នោ រោគោ អរាជយុត្តោ;
> ភាតុច្ច រហោគតោ អសំសិ, គុយ្ហំ បាតុកតំ សុតំ មមេត"ន្តិ។ (ជា. ១.១៥.៣២៨);

តត្ថ **អរាជយុត្តោ**តិ មហារាជ, ឯតស្ស កុដ្ឋរោគោ ឧប្បន្នោ, សោ រាជានំ បត្តុំ អយុត្តោ, ឆុបនានុច្ឆវិកោ ន ហោតិ។ តុម្ហេ ច "បុក្កុសស្ស ឩរុ មុទុកោ"តិ យេភុយ្យេន តស្ស ឩរុម្ហិ និបជ្ជថ។ សោ បនេស វណពន្ធបិលោតិកាយ ផស្សោ, ទេវាតិ។

រាជា តម្បិ ឱលោកេត្វា “សច្ចំ បុក្កុសា”តិ បុច្ឆិត្វា “សច្ចំ ទេវា”តិ វុត្តេ តម្បិ ពន្ធនាគារំ បវេសាបេសិ។ បណ្ឌិតោ កាមិន្ទស្សបិ រហស្សំ កថេន្តោ ឥមំ គាថមាហ –

“អាពាធោយំ អសព្ភិរូបោ, កាមិន្ទោ នរទេវេន ផុដ្ឋោ;
បុត្តស្ស រហោគតោ អសំសិ, គុយ្ហំ បាតុកតំ សុតំ មមេត”ន្តិ។ (ជា. ១.១៥.៣២៩);

តត្ថ **អសព្ភិរូបោ**តិ យេន សោ អាពាធេន ផុដ្ឋោ ឧម្មត្តកសុនខោ វិយ វិរវតិ, សោ នរទេវយក្ខាពាធោ អសព្ភិជាតិកោ លាមកោ, រាជកុលំ បវិសិតុំ ន យុត្តោ, មហារាជាតិ វទតិ។

រាជា តម្បិ ឱលោកេត្វា “សច្ចំ កាមិន្ទា”តិ បុច្ឆិត្វា “សច្ចំ ទេវា”តិ វុត្តេ តម្បិ ពន្ធនាគារំ បវេសាបេសិ។ បណ្ឌិតោ ទេវិន្ទស្សបិ រហស្សំ កថេន្តោ ឥមំ គាថមាហ –

“អដ្ឋវង្កំ មណិរតនំ ឧឡារំ, សក្កោ តេ អទទា បិតាមហស្ស;
ទេវិន្ទស្ស គតំ តទជ្ជ ហត្ថំ, មាតុច្ច រហោគតោ អសំសិ;
គុយ្ហំ បាតុកតំ សុតំ មមេត”ន្តិ។ (ជា. ១.១៥.៣៣០);

តត្ថ **បិតាមហស្សា**តិ តវ បិតាមហស្ស កុសរាជស្ស។ **តទជ្ជ ហត្ថ**ន្តិ តំ មង្គលសម្មតំ មណិរតនំ អជ្ជ ទេវិន្ទស្ស ហត្ថគតំ, មហារាជាតិ។

រាជា តម្បិ ឱលោកេត្វា “សច្ចំ ទេវិន្ទា”តិ បុច្ឆិត្វា “សច្ចំ ទេវា”តិ វុត្តេ តម្បិ ពន្ធនាគារំ បវេសាបេសិ។ ឯវំ “ពោធិសត្តំ វធិស្សាមា”តិ ចិន្តេត្វា សព្ពេបិ តេ ពន្ធនាគារំ បវិដ្ឋា។ ពោធិសត្តោ “មហារាជ, ឥមិនា ការណេនាហំ ‘អត្តនោ គុយ្ហំ បរស្ស ន កថេតព្ព’ន្តិ វទាមិ, វទន្តា បន មហាវិនាសំ បត្តា”តិ វត្វា ឧត្តរិ ធម្មំ ទេសេន្តោ ឥមា គាថា អភាសិ –

“គុយ្ហស្ស ហិ គុយ្ហមេវ សាធុ, ន គុយ្ហស្ស បសត្ថមាវិកម្មំ;
អនិប្ផន្នតា សហេយ្យ ធីរោ, និប្ផន្នោវ យថាសុខំ ភណេយ្យ។

“ន គុយ្ហមត្ថំ វិវរេយ្យ, រក្ខេយ្យ នំ យថា និធី;
ន ហិ បាតុកតោ សាធុ, គុយ្ហោ អត្ថោ បជានតា។

“ថិយា គុយ្ហំ ន សំសេយ្យ, អមិត្តស្ស ច បណ្ឌិតោ;
យោ ចាមិសេន សំហីរោ, ហទយត្ថេនោ ច យោ នរោ។

“គុយ្ហមត្ថំ អសម្ពុទ្ធំ, សម្ពោធយតិ យោ នរោ;
មន្តភេទភយា តស្ស, ទាសភូតោ តិតិក្ខតិ។

“យាវន្តោ បុរិសស្សត្ថំ, គុយ្ហំ ជានន្តិ មន្តិនំ;
តាវន្តោ តស្ស ឧព្ពេគា, តស្មា គុយ្ហំ ន វិស្សជេ។

“វិវិច្ច ភាសេយ្យ ទិវា រហស្សំ, រត្តឹ គិរំ នាតិវេលំ បមុញ្ចេ;
ឧបស្សុតិកា ហិ សុណន្តិ មន្តំ, តស្មា មន្តោ ខិប្បមុបេតិ ភេទ”ន្តិ។ (ជា. ១.១៥.៣៣១-៣៣៦);

តត្ថ **អមិត្តស្ស ចា**តិ ឥត្ថិយា ច បច្ចត្ថិកស្ស ច ន កថេយ្យ។ **សំហីរោ**តិ យោ ច យេន កេនចិ អាមិសេន សំហីរតិ ឧបលាបតិ សង្គហំ គច្ឆតិ, តស្សបិ ន សំសេយ្យ។ **ហទយត្ថេនោ**តិ យោ ច អមិត្តោ មិត្តបតិរូបកោ មុខេន អញ្ញំ កថេតិ, ហទយេន អញ្ញំ ចិន្តេតិ, តស្សបិ ន សំសេយ្យ។ **អសម្ពុទ្ធ**ន្តិ បរេហិ អញ្ញាតំ។ “អសម្ពោធ”ន្តិបិ បាឋោ, បរេសំ ពោធេតុំ អយុត្តន្តិ អត្ថោ។ **តិតិក្ខតី**តិ តស្ស អក្កោសម្បិ បរិភាសម្បិ បហារម្បិ ទាសោ វិយ ហុត្វា អធិវាសេតិ។ **មន្តិន**ន្តិ មន្តិតំ, មន្តីនំ វា អន្តរេ យាវន្តោ ជានន្តីតិ អត្ថោ។ **តាវន្តោ**តិ តេ គុយ្ហជាននកេ បដិច្ច តត្តកា តស្ស ឧព្ពេគា សន្តាសា ឧប្បជ្ជន្តិ។ **ន វិស្សជេ**តិ ន វិស្សជ្ជេយ្យ បរំ ន ជានាបេយ្យ។ **វិវិច្ចា**តិ សចេ ទិវា រហស្សំ មន្តេតុកាមោ ហោតិ, វិវិត្តំ ឱកាសំ ការេត្វា សុប្បដិច្ឆន្នដ្ឋានេ មន្តេយ្យ។ **នាតិវេល**ន្តិ រត្តឹ រហស្សំ កថេន្តោ បន អតិវេលំ មរិយាទាតិក្កន្តំ មហាសទ្ទំ ករោន្តោ គិរំ នប្បមុញ្ចេយ្យ។ **ឧបស្សុតិកា ហី**តិ

មន្តនដ្ឋានំ ឧបគន្ត្វា តិរោកុឌ្ឌាទីសុ ឋត្វា សោតារោ។ **តស្មា**តិ មហារាជ, តេន ការណេន សោ មន្តោ ខិប្បមេវ ភេទមុបាគមីតិ។

រាជា មហាសត្តស្ស កថំ សុត្វា “ឯតេ សយំ រាជវេរិនោ ហុត្វា បណ្ឌិតំ មម វេរិំ ករោន្តី”តិ កុជ្ឈិត្វា “គច្ឆថ នេ នគរា និក្ខមាបេត្វា សូលេសុ វា ឧត្តាសេថ, សីសានិ វា តេសំ ឆិន្ទថា”តិ អាណាបេសិ។ តេសុ បច្ឆាពាហំ ពន្ធិត្វា ចតុក្កេ ចតុក្កេ កសាហិ បហារសហស្សំ ទត្វា នីយមានេសុ បណ្ឌិតោ “ទេវ, ឥមេ តុម្ហាកំ បោរាណកា អមច្ចា, ខមថ នេសំ អបរាធ”ន្តិ រាជានំ ខមាបេសិ។ រាជា តស្ស វចនំ សុត្វា “សាធូ”តិ តេ បក្កោសាបេត្វា តស្សេវ ទាសេ កត្វា អទាសិ។ សោ បន តេ តត្ថេវ ភុជិស្សេ អកាសិ។ រាជា “តេន ហិ មម វិជិតេ មា វសន្តូ”តិ បព្ពាជនីយកម្មំ អាណាបេសិ។ បណ្ឌិតោ “ខមថ, ទេវ, ឯតេសំ អន្ធពាលានំ ទោស”ន្តិ ខមាបេត្វា តេសំ ឋានន្តរានិ បុន បាកតិកានិ ការេសិ។ រាជា “បច្ចាមិត្តេសុបិ តាវស្ស ឯវរូបា មេត្តា ភវតិ, អញ្ញេសុ ជនេសុ កថំ ន ភវិស្សតី”តិ បណ្ឌិតស្ស អតិវិយ បសន្នោ អហោសិ។ តតោ បដ្ឋាយ ចត្តារោ បណ្ឌិតា ឧទ្ធតទាឋា វិយ សប្បា និព្ពិសា ហុត្វា កិញ្ចិ កថេតុំ នាសក្ខិំសុ។

បញ្ចបណ្ឌិតបញ្ហោ និដ្ឋិតោ។

និដ្ឋិតា ច បរិភិន្នកថា។

យុទ្ធបរាជយកណ្ឌំ

តតោ បដ្ឋាយ បណ្ឌិតោវ រញ្ញោ អត្ថញ្ច ធម្មញ្ច អនុសាសតិ។ សោ ចិន្តេសិ “រញ្ញោ សេតឆត្តមត្តមេវ, រជ្ជំ បន អហមេវ វិចារេមិ , មយា អប្បមត្តេន ភវិតុំ វដ្ដតី”តិ។ សោ នគរេ មហាបាការំ នាម ការេសិ, តថា អនុបាការញ្ច ទ្វារដ្ដាលកេ អន្តរដ្ដាលកេ ឧទកបរិខំ កទ្ទមបរិខំ សុក្ខបរិខន្តិ តិស្សោ បរិខាយោ ការេសិ, អន្តោនគរេ ជិណ្ណគេហានិ បដិសង្ខរាបេសិ, មហាពោក្ខរណិយោ ការេត្វា តាសុ ឧទកនិធានំ ការេសិ, នគរេ សព្ពកោដ្ឋាគារានិ ធញ្ញស្ស បូរាបេសិ, ហិមវន្តប្បទេសតោ កុលុបកតាបសេហិ កុទ្រូសកុមុទពីជានិ អាហរាបេសិ, ឧទកនិទ្ធមនានិ សោធាបេត្វា តត្ថ រោបាបេសិ, ពហិនគរេបិ ជិណ្ណសាលាបដិសង្ខរណកម្មំ ការេសិ។ កិំ ការណា? អនាគតភយបដិពាហនត្ថំ។ តតោ តតោ អាគតវាណិជកេបិ “សម្មា, តុម្ហេ កុតោ អាគតត្ថា”តិ បុច្ឆិត្វា “អសុកដ្ឋានតោ”តិ វុត្តេ “តុម្ហាកំ រញ្ញោ កិំ បិយ”ន្តិ បុច្ឆិត្វា “អសុកំ នាមា”តិ វុត្តេ តេសំ សម្មានំ ការេត្វា ឧយ្យោជេត្វា អត្តនោ ឯកសតេ យោធេ បក្កោសាបេត្វា “សម្មា, មយា ទិន្នេ បណ្ណាការេ គហេត្វា ឯកសតរាជធានិយោ គន្ត្វា ឥមេ បណ្ណាការេ អត្តនោ បិយកាមតាយ តេសំ រាជូនំ ទត្វា តេយេវ ឧបដ្ឋហន្តា តេសំ កិរិយំ វា មន្តំ វា ញត្វា មយ្ហំ សាសនំ បេសេន្តា តត្ថេវ វសថ, អហំ វោ បុត្តទារំ បោសេស្សាមី”តិ វត្វា កេសញ្ចិ កុណ្ឌលេ, កេសញ្ចិ បាទុកាយោ, កេសញ្ចិ ខគ្គេ, កេសញ្ចិ សុវណ្ណមាលាយោ អក្ខរានិ ឆិន្ទិត្វា “យទា មម កិច្ចំ អត្ថិ, តទា បញ្ញាយន្តូ”តិ អធិដ្ឋហិត្វា តេសំ ហត្ថេ ទត្វា បេសេសិ។ តេ តត្ថ តត្ថ គន្ត្វា តេសំ តេសំ រាជូនំ បណ្ណាការំ ទត្វា “កេនត្ថេនាគតា”តិ វុត្តេ “តុម្ហេវ ឧបដ្ឋាតុំ អាគតម្ហា”តិ វត្វា “កុតោ អាគតត្ថា”តិ បុដ្ឋា អាគតដ្ឋានំ អវត្វា អញ្ញានិ ឋានានិ អាចិក្ខិត្វា “តេន ហិ សាធូ”តិ សម្បដិច្ឆិតេ ឧបដ្ឋហន្តា តេសំ អព្ភន្តរិកា អហេសុំ។

តទា កបិលរដ្ឋេ សង្ខពលកោ នាម រាជា អាវុធានិ សជ្ជាបេសិ, សេនំ សង្គណ្ហិ។ តស្ស សន្តិកេ ឧបនិក្ខិត្តកបុរិសោ បណ្ឌិតស្ស សាសនំ បេសេសិ “សាមិ, មយំ ឥធ បវត្តិំ ‘ឥទំ នាម ករិស្សតី’តិ ន ជានាម, អាវុធានិ សជ្ជាបេតិ, សេនំ សង្គណ្ហាតិ, តុម្ហេ បុរិសវិសេសេ បេសេត្វា ឥទំ បវត្តិំ តថតោ ជានាថា”តិ។ អថ មហាសត្តោ សុវបោតកំ អាមន្តេត្វា “សម្ម, កបិលរដ្ឋេ សង្ខពលកោ នាម រាជា អាវុធានិ សជ្ជាបេសិ, ត្វំ តត្ថ គន្ត្វា ‘តម់ នាម ករោតី’តិ តថតោ ញត្វា សកលជម្ពុទីបំ អាហិណ្ឌិត្វា មយ្ហំ បវត្តិំ អាហរាហី”តិ វត្វា មធុលាជេ ខាទាបេត្វា មធុបានីយំ បាយេត្វា សតបាកសហស្សបាកេហិ តេលេហិ បក្ខន្តរំ មក្ខេត្វា បាចីនសីហបញ្ជរេ ឋត្វា វិស្សជ្ជេសិ។ សោបិ តត្ថ គន្ត្វា តស្ស បុរិសស្ស សន្តិកា តស្ស រញ្ញោ បវត្តិំ តថតោ ញត្វា សកលជម្ពុទីបំ បរិគ្គណ្ហន្តោ កបិលរដ្ឋេ ឧត្តរបញ្ចាលនគរំ បាបុណិ។ តទា តត្ថ ចូឡនិព្រហ្មទត្តោ នាម រាជា រជ្ជំ ការេសិ។ តស្ស កេវដ្ដោ នាម ព្រាហ្មណោ អត្ថញ្ច ធម្មញ្ច អនុសាសតិ, បណ្ឌិតោ ព្យត្តោ។ សោ បច្ចូសកាលេ បពុជ្ឈិត្វា ទីបាលោកេន អលង្កតប្បដិយត្តំ សិរិគព្ភំ ឱលោកេន្តោ អត្តនោ មហន្តំ យសំ ទិស្វា “អយំ មម យសោ, កស្ស សន្តកោ”តិ ចិន្តេត្វា “ន អញ្ញស្ស សន្តកោ ចូឡនិព្រហ្មទត្តស្ស , ឯវរូបំ បន យសទាយកំ រាជានំ សកលជម្ពុទីបេ អគ្គរាជានំ កាតុំ វដ្ដតិ, អហញ្ច អគ្គបុរោហិតោ ភវិស្សាមី”តិ ចិន្តេត្វា បាតោវ ន្ហត្វា ភុញ្ជិត្វា អលង្ករិត្វា រញ្ញោ សន្តិកំ គន្ត្វា “មហារាជ, សុខំ សយថា”តិ សុខសេយ្យំ បុច្ឆិត្វា “អាម, បណ្ឌិតា”តិ វុត្តេ រាជានំ “ទេវ, មន្តេតព្ពំ អត្ថី”តិ អាហ។ “វទ, អាចរិយា”តិ។ “ទេវ, អន្តោនគរេ រហោ នាម ន សក្កា លទ្ធុំ, ឧយ្យានំ គច្ឆាមា”តិ។ “សាធុ,

អាចរិយា”តិ រាជា តេន សទ្ធឹ ឧយ្យានំ គន្ត្វា ពលកាយំ ពហិ ឋបេត្វា អារក្ខំ ការេត្វា ព្រាហ្មណេន សទ្ធឹ ឧយ្យានំ បវិសិត្វា មង្គលសិលាបដ្ដេ និសីទិ។

តទា សុវបោតកោបិ តំ កិរិយំ ទិស្វា “ភវិតព្ពមេត្ថ ការណេន, អជ្ជ បណ្ឌិតស្ស អាចិក្ខិតព្ពយុត្តកំ កិញ្ចិ សុណិស្សាមី”តិ ឧយ្យានំ បវិសិត្វា មង្គលសាលរុក្ខស្ស បត្តន្តរេ និលីយិត្វា និសីទិ។ រាជា “កថេថ, អាចរិយា”តិ អាហ។ “មហារាជ, តវ កណ្ណេ ឥតោ ករោហិ, ចតុក្កណ្ណោវ មន្តោ ភវិស្សតិ។ សចេ, មហារាជ, មម វចនំ ករេយ្យាសិ, សកលជម្ពុទីបេ តំ អគ្គរាជានំ ករោមី”តិ។ សោ មហាតណ្ហតាយ តស្ស វចនំ សុត្វា សោមនស្សប្បត្តោ ហុត្វា “កថេថ, អាចរិយ, ករិស្សាមិ តេ វចន”ន្តិ អាហ។ “ទេវ, មយំ សេនំ សង្កឌ្ឍិត្វា បឋមំ ខុទ្ទកនគរំ រុម្ភិត្វា គណ្ហិស្សាម, អហញ្ហិ ចូឡទ្វារេន នគរំ បវិសិត្វា រាជានំ វក្ខាមិ – មហារាជ, តវ យុទ្ធេន កិច្ចំ នត្ថិ, កេវលំ អម្ហាកំ រញ្ញោ សន្តកោ ហោហិ, តវ រជ្ជំ តវេវ ភវិស្សតិ, យុជ្ឈន្តោ បន អម្ហាកំ ពលវាហនស្ស មហន្តតាយ ឯកន្តេន បរាជិស្សសី”តិ។ “សចេ មេ វចនំ ករិស្សតិ, សង្គណ្ហិស្សាម នំ។ នោ ចេ, យុជ្ឈិត្វា ជីវិតក្ខយំ បាបេត្វា ទ្វេ សេនា គហេត្វា អញ្ញំ នគរំ គណ្ហិស្សាម, តតោ អញ្ញន្តិ ឯតេនុបាយេន សកលជម្ពុទីបេ រជ្ជំ គហេត្វា ‘ជយបានំ បិវិស្សាមា’តិ វត្វា ឯកសតរាជានោ អម្ហាកំ នគរំ អានេត្វា ឧយ្យានេ អាបានមណ្ឌបំ ការេត្វា តត្ថ និសិន្នេ វិសមិស្សកំ សុរំ បាយេត្វា សព្ពេបិ តេ រាជានោ ជីវិតក្ខយំ បាបេត្វា ឯកសតរាជធានីសុ រជ្ជំ អម្ហាកំ ហត្ថគតំ ករិស្សាម។ ឯវំ ត្វំ សកលជម្ពុទីបេ អគ្គរាជា ភវិស្សសី”តិ។ សោបិ “សាធុ, អាចរិយ, ឯវំ ករិស្សាមី”តិ វទតិ។ “មហារាជ, ចតុក្កណ្ណោ មន្តោ នាម, អយញ្ហិ មន្តោ ន សក្កា អញ្ញេន ជានិតុំ, តស្មា បបញ្ចំ អកត្វា សីឃំ និក្ខមថា”តិ។ រាជា តុស្សិត្វា “សាធូ”តិ សម្បដិច្ឆិ។

សុវបោតកោ តំ សុត្វា តេសំ មន្តបរិយោសានេ សាខាយំ ឱលម្ពកំ ឱតារេន្តោ វិយ កេវដ្ដស្ស សីសេ ឆកណបិណ្ឌំ បាតេត្វា “កិមេត”ន្តិ មុខំ វិវរិត្វា ឧទ្ធំ ឱលោកេន្តស្ស អបរម្បិ មុខេ បាតេត្វា “កិរិ កិរី”តិ សទ្ទំ វិរវន្តោ សាខតោ ឧប្បតិត្វា “កេវដ្ដ, ត្វំ ចតុក្កណ្ណមន្តោតិ មញ្ញសិ, ឥទានេវ ឆក្កណ្ណោ ជាតោ, បុន អដ្ឋកណ្ណោ ភវិត្វា អនេកសតកណ្ណោបិ ភវិស្សតី”តិ វត្វា “គណ្ហថ, គណ្ហថា”តិ វទន្តានញ្ញេវ វាតវេគេន មិថិលំ គន្ត្វា បណ្ឌិតស្ស និវេសនំ បាវិសិ។ តស្ស បន ឥទំ វត្តំ – សចេ កុតោចិ អាភតសាសនំ បណ្ឌិតស្សេវ កថេតព្ពំ ហោតិ, អថស្ស អំសកូដេ ឱតរតិ, សចេ អមរាទេវិយាបិ សោតុំ វដ្ដតិ, ឧច្ឆង្គេ ឱតរតិ, សចេ មហាជនេន សោតព្ពំ, ភូមិយំ ឱតរតិ។ តទា សោ បណ្ឌិតស្ស អំសកូដេ ឱតរិ។ តាយ សញ្ញាយ “រហស្សេន ភវិតព្ព”ន្តិ មហាជនោ បដិក្កមិ។ បណ្ឌិតោ តំ គហេត្វា ឧបរិបាសាទតលំ អភិរុយ្ហ “កឹ តេ, តាត, ទិដ្ឋំ សុត”ន្តិ បុច្ឆិ។ អថស្ស សោ “អហំ, ទេវ, សកលជម្ពុទីបេ វិចរន្តោ អញ្ញស្ស រញ្ញោ សន្តិកេ កិញ្ចិ គុយ្ហំ ន បស្សាមិ, ឧត្តរបញ្ចាលនគរេ បន ចូឡនិព្រហ្មទត្តស្ស បុរោហិតោ កេវដ្ដោ នាម ព្រាហ្មណោ រាជានំ ឧយ្យានំ នេត្វា ចតុក្កណ្ណមន្តំ គណ្ហិ។ អថាហំ សាខន្តរេ និសីទិត្វា តេសំ មន្តំ សុណិត្វា មន្តបរិយោសានេ តស្ស សីសេ ច មុខេ ច ឆកណបិណ្ឌំ បាតេត្វា អាគតោម្ហី”តិ វត្វា សព្ពំ កថេសិ។ ‘រញ្ញា សម្បដិច្ឆិត”ន្តិ វុត្តេ “សម្បដិច្ឆិ, ទេវា”តិ អាហ។

អថស្ស បណ្ឌិតោ កត្តព្ពយុត្តកំ សក្ការំ ករិត្វា តំ មុទុបច្ចត្ថរណេ សុវណ្ណបញ្ជរេ សុដ្ឋុ សយាបេត្វា “កេវដ្ដោ មម មហោសធស្ស បណ្ឌិតភាវំ ន ជានាតិ មញ្ញេ, អហំ ន ទានិស្ស មន្តស្ស មត្ថកំ បាបុណិតុំ ទស្សាមី”តិ ចិន្តេត្វា នគរតោ ទុគ្គតកុលានិ នីហរាបេត្វា ពហិ និវាសាបេសិ, រដ្ឋជនបទទ្វារគាមេសុ សមិទ្ធានិ ឥស្សរិយកុលានិ អាហរិត្វា អន្តោនគរេ និវាសាបេសិ, ពហុំ ធនធញ្ញំ ការេសិ។ ចូឡនិព្រហ្មទត្តោបិ កេវដ្ដស្ស វចនំ គហេត្វា សេនង្គបរិវុតោ គន្ត្វា ឯកំ ខុទ្ទកនគរំ បរិក្ខិបិ។ កេវដ្ដោបិ វុត្តនយេនេវ តត្ថ បវិសិត្វា តំ រាជានំ សញ្ញាបេត្វា អត្តនោ សន្តកមកាសិ។ ទ្វេ សេនា ឯកតោ កត្វា តតោ អញ្ញំ នគរំ រុម្ភតិ។ ឯតេនុបាយេន បដិបាដិយា សព្ពានិ តានិ នគរានិ គណ្ហិ។ ឯវំ ចូឡនិព្រហ្មទត្តោ កេវដ្ដស្ស ឱវាទេ ឋិតោ, ឋបេត្វា វេទេហរាជានំ សេសរាជានោ សកលជម្ពុទីបេ អត្តនោ សន្តកេ អកាសិ។ ពោធិសត្តស្ស បន ឧបនិក្ខិត្តកបុរិសា “ចូឡនិព្រហ្មទត្តេន ឯត្តកានិ នគរានិ គហិតានិ , អប្បមត្តោ ហោតូ”តិ និច្ចំ សាសនំ បហិណឹសុ។ សោបិ តេសំ “អហំ ឥធ អប្បមត្តោ វសាមិ, តុម្ហេបិ អនុក្កណ្ឋន្តា អប្បមត្តោ ហុត្វា វសថា”តិ បដិបេសេសិ។

ចូឡនិព្រហ្មទត្តោ សត្តទិវសសត្តមាសាធិកេហិ សត្តសំវច្ឆរេហិ វិទេហរជ្ជំ វជ្ជេត្វា សេសំ សកលជម្ពុទីបេ រជ្ជំ គហេត្វា កេវដ្ដំ អាហ – “អាចរិយ, មិថិលាយំ វិទេហរជ្ជំ គណ្ហាមា”តិ។ “មហារាជ, មហោសធបណ្ឌិតស្ស វសននគរេ រជ្ជំ គណ្ហិតុំ ន សក្ខិស្សាម។ សោ ហិ ឯវំ ញាណសម្បន្នោ ឯវំ ឧបាយកុសលោ”តិ សោ វិត្ថារេត្វា ចន្ទមណ្ឌលំ ឧដ្ឋាបេន្តោ វិយ មហោសធស្ស គុណេ កថេសិ។ អយញ្ហិ សយម្បិ ឧបាយកុសលោវ, តស្មា “មិថិលនគរំ នាម ទេវ អប្បមត្តកំ, សកលជម្ពុទីបេ រជ្ជំ អម្ហាកំ បហោតិ, កឹ នោ ឯតេនា”តិ ឧបាយេនេវ រាជានំ សល្លក្ខាបេសិ។ សេសរាជានោបិ “មយំ មិថិលរជ្ជំ គហេត្វាវ ជយបានំ បិវិស្សាមា”តិ វទន្តិ។ កេវដ្ដោ តេបិ និវារេត្វា “វិទេហរជ្ជំ គហេត្វា កឹ ករិស្សាម, សោបិ រាជា អម្ហាកំ សន្តកោវ, តស្មា និវត្តថា”តិ តេ ឧបាយេនេវ ពោធេសិ។ តេ តស្ស វចនំ សុត្វា និវត្តឹសុ។ មហាសត្តស្ស ឧបនិក្ខិត្តកបុរិសា សាសនំ បេសយឹសុ “ព្រហ្មទត្តោ

ឯកសតរាជបរិវុតោ មិថិលំ អាគច្ឆន្តោវ និវត្តិត្វា អត្តនោ នគរមេវ គតោ”តិ។ សោបិ តេសំ “ឥតោ បដ្ឋាយ តស្ស កិរិយំ ជានន្តូ”តិ បដិបេសេសិ។ ព្រហ្មទត្តោបិ កេវដ្ដេន សទ្ធឹ “ឥទានិ កឹ ករិស្សាមី”តិ មន្តេត្វា “ជយបានំ បិវិស្សាមា”តិ វុត្តេ ឧយ្យានំ អលង្ករិត្វា ចាដិសតេសុ ចាដិសហស្សេសុ សុរំ ឋបេថ, នានាវិធានិ ច មច្ឆមំសាទីនិ ឧបនេថា”តិ សេវកេ អាណាបេសិ។ ឧបនិក្ខិត្តកបុរិសា តំ បវត្តឹ បណ្ឌិតស្ស អារោចេសុំ។ តេ បន “វិសេន សុរំ យោជេត្វា រាជានោ មារេតុកាមោ”តិ ន ជានឹសុ។ មហាសត្តោ បន សុរបោតកស្ស សន្តិកា សុតត្តា តថតោ ជានិត្វា “នេសំ សុរាបានទិវសំ តថតោ ជានិត្វា មម បេសេថា”តិ បដិសាសនំ បេសេសិ។ តេ តថា ករឹសុ។

បណ្ឌិតោ “មាទិសេ ធរមានេ ឯត្តកានំ រាជូនំ មរណំ អយុត្តំ, អវស្សយោ នេសំ ភវិស្សាមី”តិ ចិន្តេត្វា សហជាតំ យោធសហស្សំ បក្កោសាបេត្វា “សម្មា, ចូឡនិព្រហ្មទត្តោ កិរ ឧយ្យានំ អលង្ការាបេត្វា ឯកសតរាជបរិវុតោ សុរំ បាតុកាមោ, តុម្ហេ តត្ថ គន្ត្វា រាជូនំ អាសនេសុ បញ្ញត្តេសុ កិស្មិញ្ចិ អនិសិន្នេយេវ ‘ចូឡនិព្រហ្មទត្តស្ស អនន្តរំ មហារហំ អាសនំ អម្ហាកំ រញ្ញោវ ទេថា’តិ វទន្តា គហេត្វា តេសំ បុរិសេហិ ‘តុម្ហេ កស្ស បុរិសា’តិ វុត្តេ ‘វិទេហរាជស្សា’តិ វទេយ្យាថ។ តេ តុម្ហេហិ សទ្ធឹ ‘មយំ សត្តទិវសសត្តមាសាធិកានិ សត្តវស្សានិ រជ្ជំ គណ្ហន្តា ឯកទិវសម្បិ វិទេហរាជានំ ន បស្សាម, កឹ រាជា នាមេស, គច្ឆថ បរិយន្តេ អាសនំ គណ្ហថា’តិ វទន្តា កលហំ ករិស្សន្តិ។ អថ តុម្ហេ ‘ឋបេត្វា ព្រហ្មទត្តំ អញ្ញោ អម្ហាកំ រញ្ញោ ឧត្តរិតរោ ឥធ នត្ថី’តិ កលហំ វឌ្ឍេត្វា អម្ហាកំ រញ្ញោ អាសនមត្តម្បិ អលភន្តា ‘ន ទានិ វោ សុរំ បាតុំ មច្ឆមំសំ ខាទិតុំ ទស្សាមា’តិ នទន្តា វគ្គន្តា មហាឃោសំ ករោន្តា តេសំ សន្តាសំ ជនេន្តា មហន្តេហិ លេឌ្ឌុទណ្ឌេហិ សព្ពចាដិយោ ភិន្ទិត្វា មច្ឆមំសំ វិប្បកិរិត្វា អបរិភោគំ កត្វា ជវេន សេនាយ អន្តរំ បវិសិត្វា ទេវនគរំ បវិដ្ឋា អសុរា វិយ ឧល្លោឡំ ឧដ្ឋាបេត្វា ‘មយំ មិថិលនគរេ មហោសធបណ្ឌិតស្ស បុរិសា, សក្កោន្តា អម្ហេ គណ្ហថា’តិ តុម្ហាកំ អាគតភាវំ ជានាបេត្វា អាគច្ឆថា”តិ បេសេសិ។ តេ “សាធូ”តិ តស្ស វចនំ សម្បដិច្ឆិត្វា វន្ទិត្វា សន្នទ្ធបញ្ចាវុធា និក្ខមិត្វា តត្ថ គន្ត្វា នន្ទនវនមិវ អលង្កតឧយ្យានំ បវិសិត្វា សមុស្សិតសេតច្ឆត្តេ ឯកសតរាជបល្លង្កេ អាទឹ កត្វា អលង្កតប្បដិយត្តំ សិរិវិភវំ ទិស្វា មហាសត្តេន វុត្តនិយាមេនេវ សព្ពំ កត្វា មហាជនំ សង្ខោភេត្វា មិថិលាភិមុខា បក្កមឹសុ។ រាជបុរិសាបិ តំ បវត្តឹ តេសំ រាជូនំ អារោចេសុំ។ ចូឡនិព្រហ្មទត្តោបិ “ឯវរូបស្ស នាម មេ វិសយោគស្ស អន្តរាយោ កតោ”តិ កុជ្ឈិ។ រាជានោបិ “អម្ហាកំ ជយបានំ បាតុំ នាទាសី”តិ កុជ្ឈឹសុ។ ពលកាយាបិ “មយំ អមូលកំ សុរំ បាតុំ ន លភិម្ហា”តិ កុជ្ឈឹសុ។

ចូឡនិព្រហ្មទត្តោ តេ រាជានោ អាមន្តេត្វា “ឯថ, ភោ, មិថិលំ គន្ត្វា វិទេហរាជស្ស ខគ្គេន សីសំ ឆិន្ទិត្វា បាទេហិ អក្កមិត្វា និសិន្នា ជយបានំ បិវិស្សាម, សេនំ គមនសជ្ជំ ករោថា”តិ វត្វា បុន រហោគតោ កេវដ្ដស្សបិ ឯតមត្ថំ កថេត្វា “អម្ហាកំ ឯវរូបស្ស មន្តស្ស អន្តរាយករំ បច្ចាមិត្តំ គណ្ហិស្សាម, ឯកសតរាជូនំ អដ្ឋារសអក្ខោភណិសង្ខាយ សេនាយ បរិវុតា គច្ឆាម, ឯថ, អាចរិយា”តិ អាហ។ ព្រាហ្មណោ អត្តនោ បណ្ឌិតភាវេន ចិន្តេសិ “មហោសធបណ្ឌិតំ ជិនិតុំ នាម ន សក្កា, អម្ហាកំយេវ លជ្ជិតព្ពំ ភវិស្សតិ, និវត្តាបេស្សាមិ ន”ន្តិ។ អថ នំ ឯវមាហ – “មហារាជ, ន ឯស វិទេហរាជស្ស ថាមោ, មហោសធបណ្ឌិតស្ស សំវិធានមេតំ, មហានុភាវោ បនេស, តេន រក្ខិតា មិថិលា សីហរក្ខិតគុហា វិយ ន សក្កា កេនចិ គហេតុំ, កេវលំ អម្ហាកំ លជ្ជនកំ ភវិស្សតិ, អលំ តត្ថ គមនេនា”តិ។ រាជា បន ខត្តិយមានេន ឥស្សរិយមទេន មត្តោ ហុត្វា “កឹ សោ ករិស្សតី”តិ វត្វា ឯកសតរាជបរិវុតោ អដ្ឋារសអក្ខោភណិសង្ខាយ សេនាយ សទ្ធឹ និក្ខមិ។ កេវដ្ដោបិ អត្តនោ កថំ គណ្ហាបេតុំ អសក្កោន្តោ “រញ្ញោ បច្ចនីកវុត្តិ នាម អយុត្តា”តិ តេន សទ្ធឹយេវ និក្ខមិ។ តេបិ យោធា ឯករត្តេនេវ មិថិលំ បត្វា អត្តនា កតកិច្ចំ បណ្ឌិតស្ស កថយឹសុ។ បឋមំ ឧបនិក្ខិត្តកបុរិសាបិស្ស សាសនំ បហិណឹសុ។ “ចូឡនិព្រហ្មទត្តោ ‘វិទេហរាជានំ គណ្ហិស្សាមី’តិ ឯកសតរាជបរិវុតោ អាគច្ឆតិ, បណ្ឌិតោ អប្បមត្តោ ហោតុ, អជ្ជ អសុកដ្ឋានំ នាម អាគតោ, អជ្ជ អសុកដ្ឋានំ, អជ្ជ នគរំ បាបុណិស្សតី”តិ បណ្ឌិតស្ស និពទ្ធំ បេសេន្តិយេវ។ តំ សុត្វា មហាសត្តោ អប្បមត្តោ អហោសិ។ វិទេហរាជា បន “ព្រហ្មទត្តោ កិរ ឥមំ នគរំ គហេតុំ អាគច្ឆតី”តិ បរម្បរឃោសេន អស្សោសិ។

អថ ព្រហ្មទត្តោ អគ្គបទោសេយេវ ឧក្កាសតសហស្សេន ធារិយមានេន អាគន្ត្វា សកលនគរំ បរិវារេសិ។ អថ នំ ហត្ថិបាការរថបាការាទីហិ បរិក្ខិបាបេត្វា តេសុ តេសុ ឋានេសុ ពលគុម្ពំ ឋបេសិ។ មនុស្សា ឧន្នាទេន្តា អប្ផោដេន្តា សេឡេន្តា នច្ចន្តា គជ្ជន្តា តជ្ជេន្តា មហាឃោសំ ករោន្តា អដ្ឋំសុ។ ទីបោភាសេន ចេវ អលង្ការោភាសេន ច សកលសត្តយោជនិកា មិថិលា ឯកោភាសា អហោសិ។ ហត្ថិអស្សរថតូរិយានំ សទ្ទេន បថវិយា ភិជ្ជនកាលោ វិយ អហោសិ។ ចត្តារោ បណ្ឌិតា ឧល្លោឡសទ្ទំ សុត្វា អជានន្តា រញ្ញោ សន្តិកំ គន្ត្វា “មហារាជ, ឧល្លោឡសទ្ទោ ជាតោ, ន ខោ បន មយំ ជានាម, កឹ នាមេតំ, វីមំសិតុំ វដ្ដតី”តិ អាហំសុ។ តំ សុត្វា រាជា “ចូឡនិព្រហ្មទត្តោ នុ ខោ អាគតោ ភវេយ្យា”តិ សីហបញ្ជរំ វិវរិត្វា ឱលោកេន្តោ តស្សាគមនភាវំ ញត្វា ភីតតសិតោ “នត្ថិ អម្ហាកំ ជីវិតំ, សព្ពេ នោ ជីវិតក្ខយំ បាបេស្សតី”តិ តេហិ សទ្ធឹ សល្លបន្តោ និសីទិ។ មហាសត្តោ បន តស្សាគតភាវំ ញត្វា សីហោ វិយ អឆម្ភិតោ សកលនគរេ អារក្ខំ សំវិទហិត្វា “រាជានំ

អស្សាសេស្សាមី”តិ រាជនិវេសនំ អភិរុហិត្វា ឯកមន្តំ អដ្ឋាសិ។ រាជា តំ ទិស្វាវ បដិលទ្ធស្សាសោ ហុត្វា “ឋបេត្វា មម បុត្តំ មហោសធបណ្ឌិតំ អញ្ញោ មំ ឥមម្ហា ទុក្ខា មោចេតុំ សមត្ថោ នាម នត្ថី”តិ ចិន្តេត្វា តេន សទ្ធិំ សល្លបន្តោ អាហ –

៥៨០. “បញ្ចាលោ សព្ពសេនាយ, ព្រហ្មទត្តោយមាគតោ;
សាយំ បញ្ចាលិយា សេនា, អប្បមេយ្យោ មហោសធ។

៥៨១. “វីថិមតី បត្តិមតី, សព្ពសង្គាមកោវិទា;
ឱហារិនី សទ្ទវតី, ភេរិសង្ខប្បពោធនា។

៥៨២. “លោហវិជ្ជាលង្ការាភា, ធជិនី វាមរោហិនី;
សិប្បិយេហិ សុសម្បន្នា, សូរេហិ សុប្បតិដ្ឋិតា។

៥៨៣. “ទសេត្ថ បណ្ឌិតា អាហុ, ភូរិបញ្ញា រហោគមា;
មាតា ឯកាទសី រញ្ញោ, បញ្ចាលិយំ បសាសតិ។

៥៨៤. “អថេត្ថេកសតំ ខត្យា, អនុយន្តា យសស្សិនោ;
អច្ឆិន្នរដ្ឋា ព្យថិតា, បញ្ចាលិយំ វសំ គតា។

៥៨៥. “យំវទា តក្ករា រញ្ញោ, អកាមា បិយភាណិនោ;
បញ្ចាលមនុយាយន្តិ, អកាមា វសិនោ គតា។

៥៨៦. “តាយ សេនាយ មិថិលា, តិសន្ធិបរិវារិតា;
រាជធានី វិទេហានំ, សមន្តា បរិខញ្ញតិ។

៥៨៧. “ឧទ្ធំ តារកជាតាវ, សមន្តា បរិវារិតា;
មហោសធ វិជានាហិ, កថំ មោក្ខោ ភវិស្សតី”តិ។

តត្ថ **សព្ពសេនាយា**តិ សព្ពាយ ឯកសតរាជនាយិកាយ អដ្ឋារសអក្ខោភណិសង្ខាយ សេនាយ សទ្ធិំ អាគតោ កិរ, តាតាតិ វទតិ។ **បញ្ចាលិយា**តិ បញ្ចាលរញ្ញោ សន្តកា។ **វីថិមតី**តិ វីថិយា អានីតេ ទព្ពសម្ភារេ គហេត្វា វិចរន្តេន វឌ្ឍកិគណេន សមន្នាគតា។ **បត្តិមតី**តិ បទសញ្ចារេន ពលកាយេន សមន្នាគតា។ **សព្ពសង្គាមកោវិទា**តិ សព្ពសង្គាមេ កុសលា។ **ឱហារិនី**តិ បរសេនាយ អន្តរំ បវិសិត្វា អបញ្ញាយន្តាវ បរសីសំ អាហរិតុំ សមត្ថា។ **សទ្ទវតី**តិ ទសហិ សទ្ទេហិ អវិវិត្តា។ **ភេរិសង្ខប្បពោធនា**តិ “ឯថ យាថ យុជ្ឈថា”តិអាទីនិ តត្ថ វចីភេទេន ជានាបេតុំ ន សក្កា, តាទិសានិ បនេត្ថ កិច្ចានិ ភេរិសង្ខសទ្ទេហេវ ពោធេន្តីតិ ភេរិសង្ខប្បពោធនា។ **លោហវិជ្ជាលង្ការាភា**តិ ឯត្ថ **លោហវិជ្ជា**តិ លោហសិប្បានិ។ សត្តរតនបដិមណ្ឌិតានំ កវចចម្មជាលិកាសីសករណិកាទីនំ ឯតំ នាមំ។ **អលង្ការា**តិ រាជមហាមត្តាទីនំ អលង្ការា។ តស្មា លោហវិជ្ជាហិ ចេវ អលង្ការេហិ ច ភាសតីតិ លោហវិជ្ជាលង្ការាភាតិ អយមេត្ថ អត្ថោ។ **ធជិនី**តិ សុវណ្ណាទិបដិមណ្ឌិតេហិ នានាវត្ថសមុជ្ជលេហិ រថាទីសុ សមុស្សិតធជេហិ សមន្នាគតា។ **វាមរោហិនី**តិ ហត្ថី ច អស្សេ ច អារោហន្តា វាមបស្សេន អារោហន្តិ, តេន “វាមរោហិនី”តិ វុច្ចន្តិ, តេហិ សមន្នាគតា, អបរិមិតហត្ថិអស្សសមាកិណ្ណាតិ អត្ថោ។ **សិប្បិយេហី**តិ ហត្ថិសិប្បអស្សសិប្បាទីសុ អដ្ឋារសសុ សិប្បេសុ និប្ផត្តិំ បត្តេហិ សុដ្ឋុ សមន្នាគតា សុសមាកិណ្ណា។ **សូរេហី**តិ តាត, ឯសា កិរ សេនា សីហសមានបរក្កមេហិ សូរយោធេហិ សុប្បតិដ្ឋិតា។

អាហូតិ ទស កិរេត្ថ សេនាយ បណ្ឌិតាតិ វទន្តិ។ **ភូរិបញ្ញា**តិ បថវិសមាយ វិបុលាយ បញ្ញាយ សមន្នាគតា។ **រហោគមា**តិ រហោ គមនសីលា រហោ និសីទិត្វា មន្តនសីលា។ តេ កិរ ឯកាហទ្វីហំ ចិន្តេតុំ លភន្តា បថវិំ បរិវត្តេតុំ អាកាសេ គណ្ហិតុំ សមត្ថា។ **ឯកាទសី**តិ តេហិ កិរ បណ្ឌិតេហិ អតិរេកតរបញ្ញា បញ្ចាលរញ្ញោ មាតា។ សា តេសំ ឯកាទសី ហុត្វា បញ្ចាលិយំ សេនំ បសាសតិ អនុសាសតិ។

ឯកទិវសំ កិរេកោ បុរិសោ ឯកំ តណ្ឌុលនាឡិញ្ច បុដកភត្តញ្ច កហាបណសហស្សញ្ច គហេត្វា “នទឹ តរិស្សាមី”តិ ឱតិណ្ណោ នទិមជ្ឈំ បត្វា តរិតុំ អសក្កោន្តោ តីរេ ឋិតេ មនុស្សេ ឯវមាហ – “អម្ភោ, មម ហត្ថេ ឯកា តណ្ឌុលនាឡិ បុដកភត្តំ កហាបណសហស្សញ្ច អត្ថិ, ឥតោ យំ មយ្ហំ រុច្ចតិ, តំ ទស្សាមិ។ យោ សក្កោតិ, សោ មំ ឧត្តារេតូ”តិ។ អថេកោ ថាមសម្បន្នោ បុរិសោ គាឡ្ហំ និវាសេត្វា នទឹ ឱគាហេត្វា តំ ហត្ថេ គហេត្វា បរតីរំ ឧត្តារេត្វា “ទេហិ មេ ទាតព្ព”ន្តិ អាហ។ “សោ តណ្ឌុលនាឡឹ វា បុដកភត្តំ វា គណ្ហាហី”តិ ។ “សម្ម, អហំ ជីវិតំ អគណេត្វា តំ ឧត្តារេសឹ, ន មេ ឯតេហិ អត្ថោ, កហាបណំ មេ ទេហី”តិ។ អហំ “ឥតោ មយ្ហំ យំ រុច្ចតិ, តំ

ទស្សាមី”តិ អវចំ, ឥទានិ មយ្ហំ យំ រុច្ចតិ, តំ ទម្មិ, ឥច្ឆន្តោ គណ្ហាតិ។ សោ សមីបេ ឋិតស្ស ឯកស្ស កថេសិ។ សោបិ តំ “ឯស អត្តនោ រុច្ចនកំ តវ ទេតិ, គណ្ហា”តិ អាហ។ សោ “អហំ ន គណ្ហិស្សាមី”តិ តំ អាទាយ វិនិច្ឆយំ គន្ត្វា វិនិច្ឆយាមច្ចានំ អារោចេសិ។ តេបិ សព្វំ សុត្វា តថេវាហំសុ។ សោ តេសំ វិនិច្ឆយេន អតុដ្ឋោ រញ្ញោ សន្តិកំ គន្ត្វា តមត្ថំ អារោចេសិ។ រាជាបិ វិនិច្ឆយាមច្ចេ បក្កោសាបេត្វា តេសំ សន្តិកេ ឧភិន្នំ វចនំ សុត្វា វិនិច្ឆិនិតុំ អជានន្តោ អត្តនោ ជីវិតំ បហាយ នទី ឱតិណ្ណំ បរដ្ឋាបេសិ។

តស្មិំ ខណេ រញ្ញោ មាតា ចលាកទេវី នាម អវិទូរេ និសិន្នា អហោសិ។ សា រញ្ញោ ទុព្វិនិច្ឆិតភាវំ ញត្វា “តាត, ឥមំ អឌ្ឍំ ញត្វាវ សុដ្ឋុ វិនិច្ឆិត”ន្តិ អាហ។ “អម្ម, អហំ ឯត្តកំ ជានាមិ។ សចេ តុម្ហេ ឧត្តរិតរំ ជានាថ, តុម្ហេវ វិនិច្ឆិនថា”តិ។ សា “ឯវំ ករិស្សាមី”តិ វត្វា តំ បុរិសំ បក្កោសាបេត្វា “ឯហិ, តាត, តវ ហត្ថគតានិ តីណិបិ ភូមិយំ ឋបេហី”តិ បដិបាដិយា ឋបាបេត្វា “តាត, ត្វំ ឧទកេ វុយ្ហមានោ ឥមស្ស កឹ កថេសី”តិ បុច្ឆិត្វា “ឥទំ នាមយ្យេ”តិ វុត្តេ “តេន ហិ តវ រុច្ចនកំ គណ្ហា”តិ អាហ។ សោ សហស្សត្ថវិកំ គណ្ហិ។ អថ នំ សា ថោកំ គតកាលេ បក្កោសាបេត្វា “តាត, សហស្សំ តេ រុច្ចតី”តិ បុច្ឆិត្វា “អាម, រុច្ចតី”តិ វុត្តេ “តាត, តយា ‘ឥតោ យំ មយ្ហំ រុច្ចតិ, តំ ទស្សាមី’តិ ឥមស្ស វុត្តំ, ន វុត្ត”ន្តិ បុច្ឆិត្វា “វុត្តំ ទេវី”តិ វុត្តេ “តេន ហិ ឥមំ សហស្សំ ឯតស្ស ទេហី”តិ វត្វា ទាបេសិ។ សោ រោទន្តោ បរិទេវន្តោ អទាសិ។ តស្មិំ ខណេ រាជា អមច្ចា ច តុស្សិត្វា សាធុការំ បវត្តយិំសុ។ តតោ បដ្ឋាយ តស្សា បណ្ឌិតភាវោ សព្វត្ថ បាកដោ ជាតោ។ តំ សន្ធាយ វិទេហរាជា “មាតា ឯកាទសី រញ្ញោ”តិ អាហ។

ខត្យាតិ ខត្តិយា។ **អច្ឆិន្នរដ្ឋា**តិ ចូឡនិព្រហ្មទត្តេន អច្ឆិន្ទិត្វា គហិតរដ្ឋា។ **ព្យថិតា**តិ មរណភយភីតា អញ្ញំ គហេតព្ពគហណំ អបស្សន្តា។ **បញ្ចាលិយំ វសំ គតា**តិ ឯកស្ស បញ្ចាលរញ្ញោ វសំ គតាតិ អត្ថោ។ សាមិវចនត្ថេ ហិ ឯតំ ឧបយោគវចនំ។ **យំវទា តក្ករា**តិ យំ មុខេន វទន្តិ, តំ រញ្ញោ កាតុំ សក្កោន្តាវ។ **វសិនោ គតា**តិ បុព្ពេ សយំវសិនោ ឥទានិ បរស្ស វសំ គតាតិ អត្ថោ។ **តិសន្ធី**តិ បឋមំ ហត្ថិបាការេន បរិក្ខិត្តា, តតោ រថបាការេន, តតោ អស្សបាការេន, តតោ យោធបត្តិបាការេន បរិក្ខិត្តាតិ ឥមេហិ ចតូហិ សង្ខេបេហិ តិសន្ធីហិ បរិវារិតា។ ហត្ថិរថានញ្ហិ អន្តរំ ឯកោ សន្ធិ, រថអស្សានំ អន្តរំ ឯកោ សន្ធិ, អស្សបត្តីនំ អន្តរំ ឯកោ សន្ធិ។ **បរិខញ្ញតី**តិ ខនីយតិ។ ឥមញ្ហិ ឥទានិ ឧប្បាដេត្វា គណ្ហិតុកាមា វិយ សមន្តតោ ខនន្តិ។ **ឧទ្ធំ តារកជាតាវា**តិ តាត, យាយ សេនាយ សមន្តា បរិវារិតា, សា អនេកសតសហស្សទណ្ឌទីបិកាហិ ឧទ្ធំ តារកជាតា វិយ ខាយតិ។ **វិជានាហី**តិ តាត មហោសធបណ្ឌិត, អវិចិតោ យាវ ភវគ្គា អញ្ញោ តយា សទិសោ ឧបាយកុសលោ បណ្ឌិតោ នាម នត្ថិ, បណ្ឌិតភាវោ នាម ឯវរូបេសុ ឋានេសុ បញ្ញាយតិ, តស្មា ត្វមេវ ជានាហិ, កថំ អម្ហាកំ ឥតោ ទុក្ខា បមោក្ខោ ភវិស្សតីតិ។

ឥមំ រញ្ញោ កថំ សុត្វា មហាសត្តោ ចិន្តេសិ “អយំ រាជា អតិវិយ មរណភយភីតោ, គិលានស្ស ខោ បន វេជ្ជោ បដិសរណំ, ឆាតស្ស ភោជនំ, បិបាសិតស្ស បានីយំ, ឥមស្សបិ មំ ឋបេត្វា អញ្ញំ បដិសរណំ នត្ថិ, អស្សាសេស្សាមិន”ន្តិ។ អថ មហាសត្តោ មនោសិលាតលេ នទន្តោ សីហោ វិយ “មា ភាយិ, មហារាជ, រជ្ជសុខំ អនុភវ, អហំ លេឌ្ឌុំ

គហេត្វា កាកំ វិយ, ធនុំ គហេត្វា មក្កដំ វិយ ច, ឥមំ អដ្ឋារសអក្ខោភណិសង្ខំ សេនំ ឧទរេ ពន្ធសាដកានម្បិ អស្សាមិកំ កត្វា បលាបេស្សាមី”តិ វត្វា នវមំ គាថមាហ –

៥៩៨“បាទេ ទេវ បសារេហិ, ភុញ្ជ កាមេ រមស្សុ ច;
ហិត្វា បញ្ចាលិយំ សេនំ, ព្រហ្មទត្តោ បលាយិតី”តិ។

តស្សត្ថោ – “ទេវ, ត្វំ យថាសុខំ អត្តនោ រជ្ជសុខសង្ខាតេ តេ បាទេ បសារេហិ, បសារេន្តោ ច សង្គាមេ ចិត្តំ អកត្វា ភុញ្ជ, កាមេ រមស្សុ ច, ឯស ព្រហ្មទត្តោ ឥមំ សេនំ ឆឌ្ឌេត្វា បលាយិស្សតី”តិ។

ឯវំ បណ្ឌិតោ រាជានំ សមស្សាសេត្វា វន្ទិត្វា រាជនិវេសនា និក្ខមិត្វា នគរេ ឆណភេរិំ ចរាបេត្វា នាគរេ អាហ – “អម្ភោ, តុម្ហេ មា ចិន្តយិត្ថ, សត្តាហំ មាលាគន្ធវិលេបនបានភោជនាទីនិ សម្បាទេត្វា ឆណកីឡំ បដ្ឋបេថ។ តត្ថ តត្ថ មនុស្សា យថារូបំ មហាបានំ បិវន្តុ, គន្ធព្ពំ ករោន្តុ, វាទេន្តុ វគ្គន្តុ សេឡេន្តុ នទន្តុ នច្ចន្តុ គាយន្តុ អប្ផោដេន្តុ, បរិព្ពយោ បន វោ មម សន្តកោវ ហោតុ, អហំ មហោសធបណ្ឌិតោ នាម, បស្សិស្សថ មេ អានុភាវ”ន្តិ។ តេ តថា ករិំសុ។ តទា គីតវាទិតាទិសទ្ទំ ពហិនគរេ ឋិតា សុណន្តិ, ចូឡទ្វារេន មនុស្សា នគរំ បវិសន្តិ។ ឋបេត្វា បដិសត្តុំ ទិដ្ឋំ ទិដ្ឋំ ន គណ្ហន្តិ, តស្មា សញ្ចារោ ន ឆិជ្ជតិ, នគរំ បវិដ្ឋមនុស្សា ឆណកីឡនិស្សិតំ ជនំ បស្សន្តិ។

ចូឡនិព្រហ្មទត្តោបិ នគរេ កោលាហលំ សុត្វា អមច្ចេ ឯវមាហ – “អម្ភោ, អម្ហេសុ អដ្ឋារសអក្ខោភណិយា សេនាយ នគរំ បរិវារេត្វា ឋិតេសុ នគរវាសីនំ ភយំ វា សារជ្ជំ វា នត្ថិ, អានន្ទិតា សោមនស្សប្បត្តា អប្ផោដេន្តិ នទន្តិ សេឡេន្តិ នច្ចន្តិ គាយន្តិ, កឹ នាមេត”ន្តិ? អថ នំ ឧបនិក្ខិត្តកបុរិសា មុសាវាទំ កត្វា ឯវមាហំសុ “ទេវ, មយំ ឯកេន កម្មេន ចូឡទ្វារេន នគរំ បវិសិត្វា ឆណនិស្សិតំ មហាជនំ ទិស្វា បុច្ឆិម្ហា ‘អម្ភោ , សកលជម្ពុទីបរាជានោ អាគន្ត្វា តុម្ហាកំ នគរំ បរិក្ខិបិត្វា ឋិតា, តុម្ហេ បន អតិបមត្តា, កឹ នាមេត’ន្តិ? តេ ឯវមាហំសុ ‘អម្ភោ, អម្ហាកំ រញ្ញោ កុមារកាលេ ឯកោ មនោរថោ អហោសិ សកលជម្ពុទីបរាជូហិ នគរេ បរិវារិតេ ឆណំ ករិស្សាមីតិ, តស្ស អជ្ជ មនោរថោ មត្ថកំ បត្តោ, តស្មា ឆណភេរឹ ចរាបេត្វា សយំ មហាតលេ មហាបានំ បិវតី’”តិ។

រាជា តេសំ កថំ សុត្វា កុជ្ឈិត្វា សេនំ អាណាបេសិ – “ភោន្តោ, គច្ឆថ, ខិប្បំ ឥតោ ចិតោ ច នគរំ អវត្ថរិត្វា បរិខំ ភិន្ទិត្វា បាការំ មទ្ទន្តា ទ្វារដ្ដាលកេ ភិន្ទន្តា នគរំ បវិសិត្វា សកដេហិ កុម្ភណ្ឌានិ វិយ មហាជនស្ស សីសានិ គណ្ហថ, វិទេហរញ្ញោ សីសំ អាហរថា”តិ។ តំ សុត្វា សូរយោធា នានាវុធហត្ថា ទ្វារសមីបំ គន្ត្វា បណ្ឌិតស្ស បុរិសេហិ សក្ខរវាលុកកលលសិញ្ចនបាសាណបតនាទីហិ ឧបទ្ទុតា បដិក្កមន្តិ។ “បាការំ ភិន្ទិស្សាមា”តិ បរិខំ ឱតិណ្ណេបិ អន្តរដ្ដាលកេសុ ឋិតា ឧសុសត្តិតោមរាទីហិ វិជ្ឈន្តា មហាវិនាសំ បាបេន្តិ។ បណ្ឌិតស្ស យោធា ចូឡនិព្រហ្មទត្តស្ស យោធេ ហត្ថវិការាទីនិ ទស្សេត្វា នានប្បការេហិ អក្កោសន្តិ បរិភាសន្តិ តជ្ជេន្តិ។ “តុម្ហេ កិលមន្តា ភត្តំ អលភន្តា ថោកំ បិវិស្សថ ខាទិស្សថា”តិ សុរាបិដ្ឋកានិ ចេវ មច្ឆមំសសូលានិ ច បសារេត្វា សយមេវ បិវន្តិ ខាទន្តិ, អនុបាការេ ចង្កមន្តិ។ ឥតរេ កិញ្ចិ កាតុំ អសក្កោន្តា ចូឡនិព្រហ្មទត្តស្ស សន្តិកំ គន្ត្វា “ទេវ, ឋបេត្វា ឥទ្ធិមន្តេ អញ្ញេហិ និទ្ធរិតុំ ន សក្កា”តិ វទឹសុ។

រាជា ចតុបញ្ចាហំ វសិត្វា គហេតព្ពយុត្តកំ អបស្សន្តោ កេវដ្ដំ បុច្ឆិ “អាចរិយ, នគរំ គណ្ហិតុំ ន សក្កោម, ឯកោបិ ឧបសង្កមិតុំ សមត្ថោ នត្ថិ, កឹ កាតព្ព”ន្តិ។ កេវដ្ដោ “ហោតុ, មហារាជ, នគរំ នាម ពហិឧទកំ ហោតិ, ឧទកក្ខយេន នំ គណ្ហិស្សាម, មនុស្សា ឧទកេន កិលមន្តា ទ្វារំ វិវរិស្សន្តី”តិ អាហ។ សោ “អត្ថេសោ ឧបាយោ”តិ សម្បដិច្ឆិ។ តតោ បដ្ឋាយ ឧទកំ បវេសេតុំ ន ទេន្តិ។ បណ្ឌិតស្ស ឧបនិក្ខិត្តកបុរិសា បណ្ណំ លិខិត្វា កណ្ឌេ ពន្ធិត្វា តំ បវត្តឹ បេសេសុំ។ តេនបិ បឋមមេវ អាណត្តំ “យោ យោ កណ្ឌេ បណ្ណំ បស្សតិ, សោ សោ មេ អាហរតូ”តិ។ អថេកោ បុរិសោ តំ ទិស្វា បណ្ឌិតស្ស ទស្សេសិ។ សោ តំ បវត្តឹ ញត្វា “ន មេ បណ្ឌិតភាវំ ជានន្តី”តិ សដ្ឋិហត្ថំ វេឡុំ ទ្វិធា ផាលេត្វា បរិសុទ្ធំ សោធាបេត្វា បុន ឯកតោ កត្វា ចម្មេន ពន្ធិត្វា ឧបរិ កលលេន មក្ខេត្វា ហិមវន្តតោ ឥទ្ធិមន្តតាបសេហិ អានីតំ កុទ្រូសកុមុទពីជំ បោក្ខរណិតីរេ កលលេសុ រោបាបេត្វា ឧបរិ វេឡុំ ឋបាបេត្វា ឧទកស្ស បូរាបេសិ។ ឯករត្តេនេវ វឌ្ឍិត្វា បុប្ផំ វេឡុមត្ថកតោ ឧគ្គន្ត្វា រតនមត្តំ អដ្ឋាសិ។

អថ នំ ឧប្បាដេត្វា “ឥទំ ចូឡនិព្រហ្មទត្តស្ស ទេថា”តិ អត្តនោ បុរិសានំ ទាបេសិ។ តេ តស្ស ទណ្ឌកំ វលយំ កត្វា “អម្ភោ, ព្រហ្មទត្តស្ស បាទមូលិកា ឆាតកេន មា មរិត្ថ, គណ្ហថេតំ ឧប្បលំ បិឡន្ធិត្វា ទណ្ឌកំ កុច្ឆិបូរំ ខាទថា”តិ វត្វា ខិបឹសុ។ តមេកោ បណ្ឌិតស្ស ឧបនិក្ខិត្តកបុរិសោ ឧដ្ឋាយ គណ្ហិ, អថ តំ រញ្ញោ សន្តិកំ អាហរិត្វា “បស្សថ, ទេវ, ឥមស្ស ទណ្ឌកំ, ន នោ ឥតោ បុព្ពេ ឯវំ ទីឃទណ្ឌកោ ទិដ្ឋបុព្ពោ”តិ វត្វា “មិនថ ន”ន្តិ វុត្តេ បណ្ឌិតស្ស បុរិសា សដ្ឋិហត្ថំ ទណ្ឌកំ អសីតិហត្ថំ កត្វា មិនឹសុ។ បុន រញ្ញា “កត្ថេតំ ជាត”ន្តិ វុត្តេ ឯកោ មុសាវាទំ កត្វា ឯវមាហ – “ទេវ, អហំ ឯកទិវសំ បិបាសិតោ ហុត្វា ‘សុរំ បិវិស្សាមី’តិ ចូឡទ្វារេន នគរំ បវិដ្ឋោ, នាគរានំ ឧទកកីឡត្ថាយ កតំ មហាបោក្ខរណឹ បស្សឹ, មហាជនោ នាវាយ និសីទិត្វា បុប្ផានិ គណ្ហាតិ។ តត្ថ ឥទំ តីរប្បទេសេ ជាតំ, គម្ភីរដ្ឋានេ ជាតស្ស បន ទណ្ឌកោ សតហត្ថោ ភវិស្សតី”តិ។

តំ សុត្វា រាជា កេវដ្ដំ អាហ – “អាចរិយ, ន សក្កា ឧទកក្ខយេន ឥទំ គណ្ហិតុំ, ហរថេកំ ឧបាយ”ន្តិ។ “តេន ហិ, ទេវ, ធញ្ញក្ខយេន គណ្ហិស្សាម, នគរំ នាម ពហិធញ្ញំ ហោតី”តិ។ ឯវំ ហោតុ អាចរិយាតិ, បណ្ឌិតោ បុរិមនយេនេវ តំ បវត្តឹ ញត្វា “ន មេ កេវដ្ដព្រាហ្មណោ បណ្ឌិតភាវំ ជានាតី”តិ អនុបាការមត្ថកេ កលលំ កត្វា វីហី តត្ថ រោបាបេសិ។ ពោធិសត្តានំ អធិប្បាយោ នាម សមិជ្ឈតីតិ វីហី ឯករត្តេនេវ វុដ្ឋាយ បាការមត្ថកេ នីលា ហុត្វា បញ្ញាយន្តិ។ តំ ទិស្វា ចូឡនិព្រហ្មទត្តោ “អម្ភោ, កិមេតំ បាការមត្ថកេ នីលំ ហុត្វា បញ្ញាយតី”តិ បុច្ឆិ។ បណ្ឌិតស្ស ឧបនិក្ខិត្តកបុរិសោ រញ្ញោ វចនំ មុខតោ ជិវ្ហំ លុញ្ចន្តោ វិយ គហេត្វា “ទេវ, គហបតិបុត្តោ មហោសធបណ្ឌិតោ អនាគតភយំ ទិស្វា បុព្ពេវ រដ្ឋតោ ធញ្ញំ អាហរាបេត្វា កោដ្ឋាគារាទីនិ បូរាបេត្វា សេសធញ្ញំ បាការបស្សេ និក្ខិបាបេសិ។ តេ កិរ វីហយោ អាតបេន សុក្ខន្តា វស្សេន តេមេន្តា តត្ថេវ សស្សំ ជនេសុំ។ អហំ ឯកទិវសំ ឯកេន កម្មេន ចូឡទ្វារេន បវិសិត្វា បាការមត្ថកេ វីហិរាសិតោ វីហី ហត្ថេន គហេត្វា វីថិយំ ឆឌ្ឌេន្តេ បស្សឹ។ អថ តេ មំ បរិហាសន្តា ‘ឆាតោសិ មញ្ញេ, វីហីសាដកទសន្តេ ពន្ធិត្វា តវ គេហំ ហរិត្វា កោដ្ដេត្វា បចាបេត្វា ភុញ្ជាហី’តិ វទឹសូ”តិ អារោចេសិ។

តំ សុត្វា រាជា កេវដ្ដំ “អាចរិយ, ធញ្ញក្ខយេនបិ គណ្ហិតុំ ន សក្កា, អយម្បិ អនុបាយោ”តិ អាហ។ “តេន ហិ, ទេវ, ទារុក្ខយេន គណ្ហិស្សាម, នគរំ នាម ពហិទារុកំ ហោតី”តិ។ “ឯវំ ហោតុ, អាចរិយា”តិ។ បណ្ឌិតោ បុរិមនយេនេវ តំ បវត្តិំ ញត្វា បាការមត្ថកេ វីហី អតិក្កមិត្វា បញ្ញាយមានំ ទារុរាសី ការេសិ។ បណ្ឌិតស្ស មនុស្សា ចូឡនិព្រហ្មទត្តស្ស បុរិសេហិ សទ្ធិំ បរិហាសំ ករោន្តា “សចេ ឆាតត្ថ, យាគុភត្តំ បចិត្វា ភុញ្ជថា”តិ មហន្តមហន្តានិ ទារូនិ ខិបឹសុ។ រាជា “បាការមត្ថកេន ទារូនិ បញ្ញាយន្តិ, កិមេត”ន្តិ បុច្ឆិត្វា “ទេវ, គហបតិបុត្តោ កិរ មហោសធបណ្ឌិតោ អនាគតភយំ ទិស្វា ទារូនិ អាហរាបេត្វា កុលានំ បច្ឆាគេហេសុ ឋបាបេត្វា អតិរេកានិ បាការំ និស្សាយ ឋបាបេសី”តិ ឧបនិក្ខិត្តកានញ្ញេវ សន្តិកា វចនំ សុត្វា កេវដ្ដំ អាហ – “អាចរិយ, ទារុក្ខយេនបិ ន សក្កា អម្ហេហិ គណ្ហិតុំ, អាហរថេកំ ឧបាយ”ន្តិ។ “មា ចិន្តយិត្ថ, មហារាជ, អញ្ញោ ឧបាយោ អត្ថី”តិ។ “អាចរិយ, កឹ ឧបាយោ នាមេស, នាហំ តវ ឧបាយស្ស អន្តំ បស្សាមិ, ន សក្កា អម្ហេហិ វេទេហំ គណ្ហិតុំ, អម្ហាកំ នគរមេវ គមិស្សាមា”តិ។ “ទេវ, ‘ចូឡនិព្រហ្មទត្តោ ឯកសតខត្តិយេហិ សទ្ធិំ វេទេហំ គណ្ហិតុំ នាសក្ខី’តិ អម្ហាកំ លជ្ជនកំ ភវិស្សតិ, កឹ បន មហោសធោវ បណ្ឌិតោ, អហម្បិ បណ្ឌិតោយេវ, ឯកំ លេសំ ករិស្សាមី”តិ។ “កឹ លេសោ នាម, អាចរិយា”តិ។ “ធម្មយុទ្ធំ នាម ករិស្សាម, ទេវា”តិ។ “កិមេតំ ធម្មយុទ្ធំ នាមា”តិ? “មហារាជ ន សេនា យុជ្ឈិស្សន្តិ, ទ្វិន្នំ បន រាជូនំ ទ្វេ បណ្ឌិតា ឯកដ្ឋានេ ភវិស្សន្តិ។ តេសុ យោ វន្ទិស្សតិ, តស្ស បរាជយោ ភវិស្សតិ។ មហោសធោ បន ឥមំ មន្តំ ន ជានាតិ, អហំ មហល្លកោ, សោ ទហរោ, មំ ទិស្វាវ វន្ទិស្សតិ, តទា វិទេហោ បរាជិតោ នាម ភវិស្សតិ, អថ មយំ វិទេហំ បរាជេត្វា អត្តនោ នគរមេវ គមិស្សាម, ឯវំ នោ លជ្ជនកំ ន ភវិស្សតិ។ ឥទំ ធម្មយុទ្ធំ នាមា”តិ។

បណ្ឌិតោ តម្បិ រហស្សំ បុរិមនយេនេវ ញត្វា “សចេ កេវដ្ដស្ស បរជ្ជាមិ, នាហំ បណ្ឌិតោស្មី”តិ ចិន្តេសិ។ ចូឡនិព្រហ្មទត្តោបិ “សោភនោ, អាចរិយ, ឧបាយោ”តិ វត្វា “ស្វេ ធម្មយុទ្ធំ ភវិស្សតិ, ទ្វិន្នម្បិ បណ្ឌិតានំ ធម្មេន ជយបរាជយោ ភវិស្សតិ។ យោ ធម្មយុទ្ធំ ន ករិស្សតិ, សោបិ បរាជិតោ នាម ភវិស្សតី”តិ បណ្ណំ លិខាបេត្វា ចូឡទ្វារេន វេទេហស្ស បេសេសិ។ តំ សុត្វា វេទេហោ បណ្ឌិតំ បក្កោសាបេត្វា តមត្ថំ អាចិក្ខិ។ តំ បវត្តិំ សុត្វា បណ្ឌិតោ “សាធុ, ទេវ, ស្វេ បាតោវ បច្ឆិមទ្វារេ ធម្មយុទ្ធមណ្ឌលំ សជ្ជេស្សន្តិ, ‘ធម្មយុទ្ធមណ្ឌលំ អាគច្ឆន្តូ’តិ បេសេថា”តិ អាហ។ តំ សុត្វា រាជា អាគតទូតស្សេវ ហត្ថេ បណ្ណំ អទាសិ។ បណ្ឌិតោ បុនទិវសេ “កេវដ្ដស្សេវ បរាជយោ ហោតូ”តិ បច្ឆិមទ្វារេ ធម្មយុទ្ធមណ្ឌលំ សជ្ជាបេសិ។ តេបិ ខោ ឯកសតបុរិសា “កោ ជានាតិ, កឹ ភវិស្សតី”តិ បណ្ឌិតស្ស អារក្ខត្ថាយ កេវដ្ដំ បរិវារយឹសុ។ តេបិ ឯកសតរាជានោ ធម្មយុទ្ធមណ្ឌលំ គន្ត្វា បាចីនទិសំ ឱលោកេន្តា អដ្ឋំសុ, តថា កេវដ្ដព្រាហ្មណោបិ។

ពោធិសត្តោ បន បាតោវ គន្ធោទកេន ន្ហត្វា សតសហស្សគ្ឃនកំ កាសិកវត្ថំ និវាសេត្វា សព្ពាលង្ការបដិមណ្ឌិតោ នានគ្គរសភោជនំ ភុញ្ជិត្វា មហន្តេន បរិវារេន រាជទ្វារំ គន្ត្វា “បវិសតុ មេ បុត្តោ”តិ វុត្តេ បវិសិត្វា រាជានំ វន្ទិត្វា ឯកមន្តំ បត្វា “កុហឹ គមិស្សសិ, តាតា”តិ វុត្តេ “ធម្មយុទ្ធមណ្ឌលំ គមិស្សាមី”តិ អាហ។ “កឹ លទ្ធំ វដ្ដតី”តិ? “ទេវ, កេវដ្ដព្រាហ្មណំ មណិរតនេន វញ្ចេតុកាមោម្ហិ, អដ្ឋវង្កំ មណិរតនំ លទ្ធំ វដ្ដតី”តិ។ “គណ្ហ, តាតា”តិ។ សោ តំ គហេត្វា រាជានំ វន្ទិត្វា រាជនិវេសនា ឱតិណ្ណោ សហជាតេហិ យោធសហស្សេហិ បរិវុតោ នវុតិកហាបណសហស្សគ្ឃនកំ សេតសិន្ធវយុត្តំ រថវរមារុយ្ហ បាតរាសវេលាយ ទ្វារសមីបំ បាបុណិ។ កេវដ្ដោ បន “ឥទានិ អាគមិស្សតិ, ឥទានិ អាគមិស្សតី”តិ តស្សាគមនំ ឱលោកេន្តោយេវ អដ្ឋាសិ, ឱលោកនេន ទីឃគីវតំ បត្តោ វិយ អហោសិ, សូរិយតេជេន សេទា មុច្ចន្តិ។ មហាសត្តោបិ មហាបរិវារតាយ មហាសមុទ្ទោ វិយ អជ្ឈោត្ថរន្តោ កេសរសីហោ វិយ អឆម្ភិតោ វិគតលោមហំសោ ទ្វារំ វិវរាបេត្វា នគរា និក្ខម្ម រថា ឱរុយ្ហ សីហោ វិយ វិជម្ភមានោ បាយាសិ។ ឯកសតរាជានោបិ តស្ស រូបសិរិំ ទិស្វា “ឯស កិរ សិរិវឌ្ឍនសេដ្ឋិបុត្តោ មហោសធបណ្ឌិតោ បញ្ញាយ សកលជម្ពុទីបេ អទុតិយោ”តិ ឧក្កុដ្ឋិសហស្សានិ បវត្តយឹសុ។

សោបិ មរុគណបរិវុតោ វិយ សក្កោ អនោមេន សិរិវិភវេន តំ មណិរតនំ ហត្ថេន គហេត្វា កេវដ្ដាភិមុខោ អគមាសិ។ កេវដ្ដោបិ តំ ទិស្វាវ សកភាវេន សណ្ឋាតុំ អសក្កោន្តោ បច្ចុគ្គមនំ កត្វា ឯវមាហ – “បណ្ឌិត មហោសធ, មយំ ទ្វេ បណ្ឌិតា, អម្ហាកំ តុម្ហេ និស្សាយ ឯត្តកំ កាលំ វសន្តានំ តុម្ហេហិ បណ្ណាការមត្តម្បិ ន បេសិតបុព្ពំ, កស្មា ឯវមកត្ថា”តិ? អថ នំ មហាសត្តោ “បណ្ឌិត, តុម្ហាកំ អនុច្ឆវិកំ បណ្ណាការំ ឱលោកេន្តា អជ្ជ មយំ ឥមំ មណិរតនំ លភិម្ហា, ហន្ទ, ឥមំ មណិរតនំ គណ្ហថ, ឯវរូបំ នាម អញ្ញំ មណិរតនំ នត្ថី”តិ អាហ។ សោ តស្ស ហត្ថេ ជលមានំ មណិរតនំ ទិស្វា “ទាតុកាមោ មេ ភវិស្សតី”តិ ចិន្តេត្វា “តេន ហិ, បណ្ឌិត, ទេហី”តិ ហត្ថំ បសារេសិ។ មហាសត្តោ “គណ្ហាហិ, អាចរិយា”តិ ខិបិត្វា បសារិតហត្ថស្ស អង្គុលីសុ បាតេសិ។ ព្រាហ្មណោ គរុំ មណិរតនំ អង្គុលីហិ ធារេតុំ នាសក្ខិ។ មណិរតនំ បរិគឡិត្វា មហាសត្តស្ស បាទមូលេ បតិ។ ព្រាហ្មណោ លោភេន “គណ្ហិស្សាមិ ន”ន្តិ តស្ស បាទមូលេ ឱណតោ អហោសិ។ អថស្ស មហាសត្តោ ឧដ្ឋាតុំ អទត្វា ឯកេន ហត្ថេន ខន្ធដ្ឋិកេ, ឯកេន បិដ្ឋិកច្ឆាយំ គហេត្វា “ឧដ្ឋេថ អាចរិយ, ឧដ្ឋេថ អាចរិយ, អហំ អតិទហរោ តុម្ហាកំ នត្តុមត្តោ, មា មំ វន្ទថា”តិ វទន្តោ អបរាបរំ កត្វា មុខំ ភូមិយំ ឃំសិត្វា លោហិតមក្ខិតំ កត្វា “អន្ធពាល, ត្វំ

មម សន្តិកា វន្ទនំ បច្ចាសីសសី”តិ គីវាយំ គហេត្វា ខិបិ។ សោ ឧសភមត្តេ ឋានេ បតិត្វា ឧដ្ឋាយ បលាយិ។ មណិរតនំ បន មហាសត្តស្ស មនុស្សាយេវ គណ្ហឹសុ។

ពោធិសត្តស្ស បន “ឧដ្ឋេថ អាចរិយ, ឧដ្ឋេថ អាចរិយ, មា មំ វន្ទថា”តិ វចីឃោសោ សកលបរិសំ ឆាទេត្វា អដ្ឋាសិ។ “កេវដ្ដព្រាហ្មណោ មហោសធស្ស បាទេ វន្ទតី”តិ បុរិសាបិស្ស ឯកប្បហារេនេវ ឧន្នាទាទីនិ អកំសុ។ ព្រហ្មទត្តំ អាទឹ កត្វា សព្ពេបិ តេ រាជានោ កេវដ្ដំ មហាសត្តស្ស បាទមូលេ ឱណតំ អទ្ទសំសុយេវ។ តេ “អម្ហាកំ បណ្ឌិតេន មហោសធោ វន្ទិតោ, ឥទានិ បរាជិតម្ហា, ន នោ ជីវិតំ ទស្សតី”តិ អត្តនោ អត្តនោ អស្សេ អភិរុហិត្វា ឧត្តរបញ្ចាលាភិមុខា បលាយិតុំ អារភឹសុ។ តេ បលាយន្តេ ទិស្វា ពោធិសត្តស្ស បុរិសា “ចូឡនិព្រហ្មទត្តោ ឯកសតខត្តិយេ គហេត្វា បលាយតី”តិ បុន ឧក្កុដ្ឋិមកំសុ។ តំ សុត្វា តេ រាជានោ មរណភយភីតា ភិយ្យោសោមត្តាយ បលាយន្តា សេនង្គំ ភិន្ទឹសុ។ ពោធិសត្តស្ស បុរិសាបិ នទន្តា វគ្គន្តា សុដ្ឋុតរំ កោលាហលមកំសុ ។ មហាសត្តោ សេនង្គបរិវុតោ នគរមេវ បាវិសិ។ ចូឡនិព្រហ្មទត្តស្ស សេនាបិ តិយោជនមត្តំ បក្ខន្ទិ។

កេវដ្ដោ អស្សំ អភិរុយ្ហ នលាដេ លោហិតំ បុញ្ឆមានោ សេនំ បត្វា អស្សបិដ្ឋិយំ និសិន្នោវ “ភោន្តោ មា បលាយថ, ភោន្តោ មា បលាយថ, នាហំ គហបតិបុត្តំ វន្ទាមិ, តិដ្ឋថ តិដ្ឋថា”តិ អាហ។ សេនា អសទ្ទហន្តា អដ្ឋត្វា អាគច្ឆន្តំ កេវដ្ដំ អក្កោសន្តា បរិភាសន្តា “បាបធម្ម ទុដ្ឋព្រាហ្មណ, ‘ធម្មយុទ្ធំ នាម ករិស្សាមី’តិ វត្វា នត្តមត្តំ អប្បហោន្តម្បិ វន្ទតិ, នត្ថិ តវ កត្តព្ព”ន្តិ កថំ អសុណន្តា វិយ គច្ឆន្តេវ។ សោ វេគេន គន្ត្វា សេនំ បាបុណិត្វា “ភោន្តោ វចនំ សទ្ទហថ មយ្ហំ, នាហំ តំ វន្ទាមិ, មណិរតនេន មំ វញ្ចេសី”តិ សព្ពេបិ តេ រាជានោ នានាការណេហិ សម្ពោធេត្វា អត្តនោ កថំ គណ្ហាបេត្វា តថា ភិន្នំ សេនំ បដិនិវត្តេសិ។ សា បន តាវ មហតី សេនា សចេ ឯកេកបំសុមុដ្ឋឹ វា ឯកេកលេឌ្ឌុំ វា គហេត្វា នគរាភិមុខា ខិបេយ្យ, បរិខំ បូរេត្វា បាការប្បមាណា រាសិ ភវេយ្យ។ ពោធិសត្តានំ បន អធិប្បាយោ នាម សមិជ្ឈតិយេវ, តស្មា ឯកោបិ បំសុមុដ្ឋឹ វា លេឌ្ឌុំ វា នគរាភិមុខំ ខិបន្តោ នាម នាហោសិ។ សព្ពេបិ តេ និវត្តិត្វា អត្តនោ អត្តនោ ខន្ធាវារដ្ឋានមេវ បច្ចាគមឹសុ ។

រាជា កេវដ្ដំ បុច្ឆិ “កឹ ករោម, អាចរិយា”តិ។ “ទេវ, កស្សចិ ចូឡទ្វារេន និក្ខមិតុំ អទត្វា សញ្ចារំ ឆិន្ទាម, មនុស្សា និក្ខមិតុំ អលភន្តា ឧក្កណ្ឋិត្វា ទ្វារំ វិវរិស្សន្តិ, អថ មយំ បច្ចាមិត្តំ គណ្ហិស្សាមា”តិ។ បណ្ឌិតោ តំ បវត្តឹ បុរិមនយេនេវ ញត្វា ចិន្តេសិ “ឥមេសុ ចិរំ ឥធេវ វសន្តេសុ ផាសុកំ នាម នត្ថិ។ ឧបាយេនេវ តេ បលាបេតុំ វដ្ដតី”តិ។ សោ “មន្តេន តេ បលាបេស្សាមី”តិ ឯកំ មន្តកុសលំ ឧបធារេន្តោ អនុកេវដ្ដំ នាម ព្រាហ្មណំ ទិស្វា តំ បក្កោសាបេត្វា “អាចរិយ, អម្ហាកំ ឯកំ កម្មំ និទ្ធរិតុំ វដ្ដតី”តិ អាហ។ “កឹ ករោម, បណ្ឌិត, វទេហី”តិ។ “អាចរិយ, តុម្ហេ អនុបាការេ ឋត្វា អម្ហាកំ មនុស្សានំ បមាទំ ឱលោកេត្វា អន្តរន្តរា ព្រហ្មទត្តស្ស មនុស្សានំ បូវមច្ឆមំសាទីនិ ខិបិត្វា “អម្ភោ, ឥទញ្ចិទញ្ច ខាទថ មា ឧក្កណ្ឋថ, អញ្ញំ កតិបាហំ វសិតុំ វាយមថ, នគរវាសិនោ បញ្ជរេ ពទ្ធកុក្កុដា វិយ ឧក្កណ្ឋិតា នចិរស្សេវ វោ ទ្វារំ វិវរិស្សន្តិ។ អថ តុម្ហេ វេទេហញ្ច ទុដ្ឋគហបតិបុត្តញ្ច គណ្ហិស្សថា”តិ វទេយ្យាថ ។ អម្ហាកំ មនុស្សា តំ កថំ សុត្វា តុម្ហេ អក្កោសិត្វា តជ្ជេត្វា ព្រហ្មទត្តស្ស មនុស្សានំ បស្សន្តានញ្ញេវ តុម្ហេ ហត្ថបាទេសុ គហេត្វា វេឡុបេសិកាទីហិ បហរន្តា វិយ ហុត្វា កេសេ ឱហារេត្វា បញ្ច ចូឡា គាហាបេត្វា ឥដ្ឋកចុណ្ណេន ឱកិរាបេត្វា កណវីរមាលំ កណ្ឋេ កត្វា កតិបយបហារេ ទត្វា បិដ្ឋិយំ រាជិយោ ទស្សេត្វា បាការំ អារោបេត្វា សិក្កាយ បក្ខិបិត្វា យោត្តេន ឱតារេត្វា “គច្ឆ មន្តភេទក, ចោរា”តិ ចូឡនិព្រហ្មទត្តស្ស មនុស្សានំ ទស្សន្តិ។ តេ តំ រញ្ញោ សន្តិកំ អានេស្សន្តិ។ រាជា តំ ទិស្វា “កោ តេ អបរាធោ”តិ បុច្ឆិស្សតិ។ អថស្ស ឯវំ វទេយ្យាថ “មហារាជ, មយ្ហំ បុព្ពេ យសោ មហន្តោ, គហបតិបុត្តោ មន្តភេទកោ”តិ មំ កុជ្ឈិត្វា រញ្ញោ កថេត្វា សព្ពំ មេ វិភវំ អច្ឆិន្ទិ, “អហំ មម យសភេទកស្ស គហបតិបុត្តស្ស សីសំ គណ្ហាបេស្សាមី”តិ តុម្ហាកំ មនុស្សានំ ឧក្កណ្ឋិតមោចនេន ឯតេសំ បិតានំ ខាទនីយំ វា ភោជនីយំ វា ទេមិ។ ឯត្តកេន មំ បោរាណវេរំ ហទយេ កត្វា ឥមំ ព្យសនំ បាបេសិ។ “តំ សព្ពំ តុម្ហាកំ មនុស្សា ជានន្តិ, មហារាជា”តិ នានប្បការេហិ តំ សទ្ទហាបេត្វា វិស្សាសេ ឧប្បន្នេ វទេយ្យាថ “មហារាជ, តុម្ហេ មមំ លទ្ធកាលតោ បដ្ឋាយ មា ចិន្តយិត្ថ។ ឥទានិ វេទេហស្ស ច គហបតិបុត្តស្ស ច ជីវិតំ នត្ថិ, អហំ ឥមស្មឹ នគរេ បាការស្ស ថិរដ្ឋានទុព្ពលដ្ឋានញ្ច បរិខាយំ កុម្ភីលាទីនំ អត្ថិដ្ឋានញ្ច នត្ថិដ្ឋានញ្ច ជានាមិ, ន ចិរស្សេវ វោ នគរំ គហេត្វា ទស្សាមី”តិ។ អថ សោ រាជា សទ្ទហិត្វា តុម្ហាកំ សក្ការំ ករិស្សតិ, សេនាវាហនញ្ច បដិច្ឆាបេស្សតិ។ អថស្ស សេនំ វាឡកុម្ភីលដ្ឋានេសុយេវ ឱតារេយ្យាថ។ តស្ស សេនា កុម្ភីលភយេន ន ឱតរិស្សតិ, តទា តុម្ហេ រាជានំ ឧបសង្កមិត្វា “តុម្ហាកំ សេនាយ, ទេវ, គហបតិបុត្តេន លញ្ជោ ទិន្នោ, សព្ពេ រាជានោ ច អាចរិយកេវដ្ដញ្ច អាទឹ កត្វា ន កេនចិ លញ្ជោ អគ្គហិតោ នាម អត្ថិ។ កេវលំ ឯតេ តុម្ហេ បរិវារេត្វា ចរន្តិ, សព្ពេ បន គហបតិបុត្តស្ស សន្តកាវ, អហមេកោវ តុម្ហាកំ បុរិសោ។ សចេ មេ ន សទ្ទហថ, សព្ពេ រាជានោ អលង្ករិត្វា មំ ទស្សនាយ អាគច្ឆន្តូ”តិ បេសេថ។ “អថ នេសំ គហបតិបុត្តេន អត្តនោ នាមរូបំ លិខិត្វា ទិន្នេសុ វត្ថាលង្ការខគ្គាទីសុ អក្ខរានិ ទិស្វា និដ្ឋំ គច្ឆេយ្យាថា”តិ វទេយ្យាថ។ សោ តថា កត្វា តានិ ទិស្វា និដ្ឋំ គន្ត្វា ភីតតសិតោ តេ រាជានោ ឧយ្យោជេត្វា “ឥទានិ កឹ ករោម បណ្ឌិតា”តិ តុម្ហេ បុច្ឆិស្សតិ។

តមេនំ តុម្ហេ ឯវំ វទេយ្យាថ “មហារាជ, គហបតិបុត្តោ ពហុមាយោ។ សចេ អញ្ញានិ កតិបយទិវសានិ វសិស្សថ, សព្ពំ វោ សេនំ អត្តនោ ហត្ថគតំ កត្វា តុម្ហេ គណ្ហិស្សតិ។ តស្មា បបញ្ចំ អកត្វា អជ្ជេវ មជ្ឈិមយាមានន្តរេ អស្សបិដ្ឋិយំ និសីទិត្វា បលាយិស្សាម, មា នោ បរហត្ថេ មរណំ ហោតូ”តិ។ សោ តុម្ហាកំ វចនំ សុត្វា តថា ករិស្សតិ។ តុម្ហេ តស្ស បលាយនវេលាយ និវត្តិត្វា អម្ហាកំ មនុស្សេ ជានាបេយ្យាថាតិ។

តំ សុត្វា អនុកេវដ្ដព្រាហ្មណោ “សាធុ បណ្ឌិត, ករិស្សាមិ តេ វចន”ន្តិ អាហ។ “តេន ហិ កតិបយបហារេ សហិតុំ វដ្ដតី”តិ។ “បណ្ឌិត , មម ជីវិតញ្ច ហត្ថបាទេ ច ឋបេត្វា សេសំ អត្តនោ រុចិវសេន ករោហី”តិ។ សោ តស្ស គេហេ មនុស្សានំ សក្ការំ ការេត្វា អនុកេវដ្ដំ វុត្តនយេន វិប្បការំ បាបេត្វា យោត្តេន ឱតារេត្វា ព្រហ្មទត្តមនុស្សានំ ទាបេសិ។ អថ តេ តំ គហេត្វា តស្ស ទស្សេសុំ។ រាជា តំ វីមំសិត្វា សទ្ទហិត្វា សក្ការមស្ស កត្វា សេនំ បដិច្ឆាបេសិ។ សោបិ តំ វាឡកុម្ភីលដ្ឋានេសុយេវ ឱតារេតិ។ មនុស្សា កុម្ភីលេហិ ខជ្ជមានា អង្គាលកដ្ឋិតេហិ មនុស្សេហិ ឧសុសត្តិតោមរេហិ វិជ្ឈិយមានា មហាវិនាសំ បាបុណន្តិ។ តតោ បដ្ឋាយ កោចិ ភយេន ឧបគន្តុំ ន សក្កោតិ។ អនុកេវដ្ដោ រាជានំ ឧបសង្កមិត្វា “តុម្ហាកំ អត្ថាយ យុជ្ឈនកា នាម នត្ថិ, សព្ពេហិ លញ្ជោ គហិតោ, អសទ្ទហន្តោ បក្កោសាបេត្វា និវត្ថវត្ថាទីសុ អក្ខរានិ ឱលោកេថា”តិ អាហ។ រាជា តថា កត្វា សព្ពេសំ វត្ថាទីសុ អក្ខរានិ ទិស្វា “អទ្ធា ឥមេហិ លញ្ជោ គហិតោ”តិ និដ្ឋំ គន្ត្វា “អាចរិយ, ឥទានិ កឹ កត្តព្ព”ន្តិ បុច្ឆិត្វា “ទេវ, អញ្ញំ កាតព្ពំ នត្ថិ។ សចេ បបញ្ចំ ករិស្សថ, គហបតិបុត្តោ វោ គណ្ហិស្សតិ, អាចរិយកេវដ្ដោបិ កេវលំ នលាដេ វណំ កត្វា ចរតិ, លញ្ជោ បន ឯតេនបិ គហិតោ។ អយញ្ហិ មណិរតនំ គហេត្វា តុម្ហេ តិយោជនំ បលាបេសិ, បុន សទ្ទហាបេត្វា និវត្តេសិ, អយម្បិ បរិភិន្នកោវ។ ឯករត្តិវាសោបិ មយ្ហំ ន រុច្ចតិ, អជ្ជេវ មជ្ឈិមយាមសមនន្តរេ បលាយិតុំ វដ្ដតិ, មំ ឋបេត្វា អញ្ញោ តវ សុហទយោ នាម នត្ថី”តិ វុត្តេ “តេន ហិ អាចរិយ តុម្ហេយេវ មេ អស្សំ កប្បេត្វា យានសជ្ជំ ករោថា”តិ អាហ។

ព្រាហ្មណោ តស្ស និច្ឆយេន បលាយនភាវំ ញត្វា “មា ភាយិ, មហារាជា”តិ អស្សាសេត្វា ពហិ និក្ខមិត្វា ឧបនិក្ខិត្តកបុរិសានំ “អជ្ជ រាជា បលាយិស្សតិ, មា និទ្ទាយិត្ថា”តិ ឱវាទំ ទត្វា រញ្ញោ អស្សេ យថា អាកឌ្ឍិតោ សុដ្ឋុតរំ បលាយតិ, ឯវំ អវកប្បនាយ កប្បេត្វា មជ្ឈិមយាមសមនន្តរេ “កប្បិតោ, ទេវ, អស្សោ, វេលំ ជានាហី”តិ អាហ។ រាជា អស្សំ អភិរុហិត្វា បលាយិ។ អនុកេវដ្ដោបិ អស្សំ អភិរុហិត្វា តេន សទ្ធឹ គច្ឆន្តោ វិយ ថោកំ គន្ត្វា និវត្តោ។ អវកប្បនាយ កប្បិតអស្សោ អាកឌ្ឍិយមានោបិ រាជានំ គហេត្វា បលាយិ។ អនុកេវដ្ដោ សេនាយ អន្តរំ បវិសិត្វា “ចូឡនិព្រហ្មទត្តោ បលាតោ”តិ ឧក្កុដ្ឋិមកាសិ។ ឧបនិក្ខិត្តកបុរិសាបិ អត្តនោ មនុស្សេហិ សទ្ធឹ ឧបឃោសីសុ។ សេសរាជានោ តំ សុត្វា “មហោសធបណ្ឌិតោ ទ្វារំ វិវរិត្វា និក្ខន្តោ ភវិស្សតិ, ន នោ ទានិ ជីវិតំ ទស្សតី”តិ ភីតតសិតា ឧបភោគបរិភោគភណ្ឌានិបិ អនោលោកេត្វា ឥតោ ចិតោ ច បលាយីសុ។ មនុស្សា “រាជានោ បលាយន្តី”តិ សុដ្ឋុតរំ ឧបឃោសីសុ។ តំ សុត្វា ទ្វារដ្ដាលកាទីសុ ឋិតាបិ ឧន្នាទីសុ អប្ផោដយីសុ។ ឥតិ តស្មឹ ខណេ បថវី វិយ ភិជ្ជមានា សមុទ្ទោ វិយ សង្ខុភិតោ សកលនគរំ អន្តោ ច ពហិ ច ឯកនិន្នាទំ អហោសិ។ អដ្ឋារសអក្ខោភណិសង្ខា មនុស្សា “មហោសធបណ្ឌិតេន កិរ ព្រហ្មទត្តោ ឯកសតរាជានោ ច គហិតា”តិ មរណភយភីតា អត្តនោ អត្តនោ ឧទរពទ្ធសាដកម្បិ ឆឌ្ឌេត្វា បលាយីសុ។ ខន្ធាវារដ្ឋានំ តុច្ឆំ អហោសិ។ ចូឡនិព្រហ្មទត្តោ ឯកសតេ ខត្តិយេ គហេត្វា អត្តនោ នគរមេវ គតោ។ បុនទិវសេ បន បាតោវ នគរទ្វារានិ វិវរិត្វា ពលកាយា នគរា និក្ខមិត្វា មហាវិលោបំ ទិស្វា “កឹ ករោម, បណ្ឌិតា”តិ មហាសត្តស្ស អារោចយីសុ។ សោ អាហ – “ឯតេហិ ឆឌ្ឌិតំ ធនំ អម្ហាកំ បាបុណាតិ, សព្ពេសំ រាជូនំ សន្តកំ អម្ហាកំ រញ្ញោ, ទេថ, សេដ្ឋីនញ្ច កេវដ្ដព្រាហ្មណស្ស ច សន្តកំ អម្ហាកំ អាហរថ, អវសេសំ បន នគរវាសិនោ គណ្ហន្តូ”តិ។ តេសំ មហគ្ឃរតនភណ្ឌមេវ អាហរន្តានំ អឌ្ឍមាសោ វីតិវត្តោ។ សេសំ បន ចតូហិ មាសេហិ អាហរីសុ។ មហាសត្តោ អនុកេវដ្ដស្ស មហន្តំ សក្ការមកាសិ។ តតោ បដ្ឋាយ ច កិរ មិថិលវាសិនោ ពហូ ហិរញ្ញសុវណ្ណា ជាតា។ ព្រហ្មទត្តស្សបិ តេហិ រាជូហិ សទ្ធឹ ឧត្តរបញ្ចាលនគរេ វសន្តស្ស ឯកវស្សំ អតីតំ។

ព្រហ្មទត្តស្ស យុទ្ធបរាជយកណ្ឌំ និដ្ឋិតំ។

សុវកណ្ឌំ

អថេកទិវសំ កេវដ្ដោ អាទាសេ មុខំ ឱលោកេន្តោ នលាដេ វណំ ទិស្វា “ឥទំ គហបតិបុត្តស្ស កម្មំ, តេនាហំ ឯត្តកានំ រាជូនំ អន្តរេ លជ្ជាបិតោ”តិ ចិន្តេត្វា សមុប្បន្នកោធោ ហុត្វា “កទា នុ ខ្វស្ស បិដ្ឋឹ បស្សិតុំ សមត្ថោ ភវិស្សាមី”តិ ចិន្តេន្តោ “អត្ថេសោ ឧបាយោ, អម្ហាកំ រញ្ញោ ធីតា បញ្ចាលចន្ទី នាម ឧត្តមរូបធរា ទេវច្ឆរាបដិភាគា, តំ វិទេហរញ្ញោ ទស្សាមា”តិ វត្វា “វេទេហំ កាមេន បលោភេត្វា គិលិតពឡិសំ វិយ មច្ឆំ សទ្ធឹ មហោសធេន អានេត្វា ឧភោ តេ មារេត្វា ជយបានំ បិវិស្សាមា”តិ សន្និដ្ឋានំ កត្វា រាជានំ ឧបសង្កមិត្វា អាហ – “ទេវ, ឯកោ មន្តោ អត្ថី”តិ។ “អាចរិយ, តវ មន្តំ និស្សាយ ឧទរពទ្ធសាដកស្សបិ អស្សាមិនោ ជាតម្ហា, ឥទានិ

កឹ ករិស្សសិ, តុណ្ហី ហោហី”តិ។ “មហារាជ, ឥមិនា ឧបាយេន សទិសោ អញ្ញោ នត្ថី”តិ។ “តេន ហិ ភណាហី”តិ។ “មហារាជ, អម្ហេហិ ទ្វីហិយេវ ឯកតោ ភវិតុំ វដ្ដតី”តិ។ “ឯវំ ហោតូ”តិ។ អថ នំ ព្រាហ្មណោ ឧបរិបាសាទតលំ អារោបេត្វា អាហ – “មហារាជ, វិទេហរាជានំ កិលេសេន បលោភេត្វា ឥធានេត្វា សទ្ធឹ គហបតិបុត្តេន មារេស្សាមា”តិ។ “សុន្ទរោ, អាចរិយ, ឧបាយោ, កថំ បន តំ បលោភេត្វា អានេស្សាមា”តិ? “មហារាជ, ធីតា វោ បញ្ចាលចន្ទី ឧត្តមរូបធរា, តស្សា រូបសម្បត្តឹ ចាតុរិយវិលាសេន កវីហិ គីតំ ពន្ធាបេត្វា តានិ កព្ពានិ មិថិលាយំ គាយាបេត្វា ‘ឯវរូបំ ឥត្ថិរតនំ អលភន្តស្ស វិទេហនរិន្ទស្ស កឹ រជ្ជេនា’តិ តស្ស សវនសំសគ្គេនេវ បដិពទ្ធភាវំ ញត្វា អហំ តត្ថ គន្ត្វា ទិវសំ វវត្ថបេស្សាមិ។ សោ មយិ ទិវសំ វវត្ថបេត្វា អាគតេ គិលិតពឡិសោ វិយ មច្ឆោ គហបតិបុត្តំ គហេត្វា អាគមិស្សតិ, អថ នេ មារេស្សាមា”តិ។

រាជា តស្ស វចនំ សុត្វា តុស្សិត្វា “សុន្ទរោ ឧបាយោ, អាចរិយ, ឯវំ ករិស្សាមា”តិ សម្បដិច្ឆិ។ តំ បន មន្តំ ចូឡនិព្រហ្មទត្តស្ស សយនបាលិកា សាឡិកា សុត្វា បច្ចក្ខមកាសិ។ រាជា និបុណេ កព្ពការេ បក្កោសាបេត្វា ពហុំ ធនំ ទត្វា ធីតរំ តេសំ ទស្សេត្វា “តាតា, ឯតិស្សា រូបសម្បត្តឹ និស្សាយ កព្ពំ ករោថា”តិ អាហ។ តេ អតិមនោហរានិ គីតានិ ពន្ធិត្វា រាជានំ សាវយឹសុ។ រាជា តុស្សិត្វា ពហុំ ធនំ តេសំ អទាសិ។ កវីនំ សន្តិកា នដា សិក្ខិត្វា សមជ្ជមណ្ឌលេ គាយឹសុ។ ឥតិ តានិ វិត្ថារិតានិ អហេសុំ។ តេសុ មនុស្សានំ អន្តរេ វិត្ថារិតត្តំ គតេសុ រាជា គាយកេ បក្កោសាបេត្វា អាហ – “តាតា, តុម្ហេ មហាសកុណេ គហេត្វា រត្តិភាគេ រុក្ខំ អភិរុយ្ហ តត្ថ និសិន្នា គាយិត្វា បច្ចូសកាលេ តេសំ គីវាសុ កំសតាលេ ពន្ធិត្វា តេ ឧប្បាតេត្វា ឱតរថា”តិ។ សោ កិរ “បញ្ចាលរញ្ញោ ធីតុ សរីរវណ្ណំ ទេវតាបិ គាយន្តី”តិ បាកដភាវករណត្ថំ តថា ការេសិ។ បុន រាជា កវី បក្កោសាបេត្វា “តាតា, ឥទានិ តុម្ហេ ‘ឯវរូបា កុមារិកា ជម្ពុទីបតលេ អញ្ញស្ស រញ្ញោ នានុច្ឆវិកា, មិថិលាយំ វេទេហរញ្ញោ អនុច្ឆវិកា’តិ រញ្ញោ ច ឥស្សរិយំ ឥមាយ ច រូបំ វណ្ណេត្វា គីតានិ ពន្ធថា”តិ អាហ។ តេ តថា កត្វា រញ្ញោ អារោចយឹសុ។

រាជា តេសំ ធនំ ទត្វា បុន គាយកេ បក្កោសាបេត្វា “តាតា, មិថិលំ គន្ត្វា តត្ថ ឥមិនាវ ឧបាយេន គាយថា”តិ បេសេសិ។ តេ តានិ គាយន្តា អនុបុព្ពេន មិថិលំ គន្ត្វា សមជ្ជមណ្ឌលេ គាយឹសុ។ តានិ សុត្វា មហាជនោ ឧក្កុដ្ឋិសហស្សានិ បវត្តេត្វា តេសំ ពហុំ ធនំ អទាសិ។ តេ រត្តិសមយេ រុក្ខេសុបិ គាយិត្វា បច្ចូសកាលេ សកុណានំ គីវាសុ កំសតាលេ ពន្ធិត្វា ឱតរន្តិ។ អាកាសេ កំសតាលសទ្ទំ សុត្វា “បញ្ចាលរាជធីតុ សរីរវណ្ណំ ទេវតាបិ គាយន្តី”តិ សកលនគរេ ឯកកោលាហលំ អហោសិ។ រាជា សុត្វា គាយកេ បក្កោសាបេត្វា អន្តោនិវេសនេ សមជ្ជំ ការេត្វា “ឯវរូបំ កិរ ឧត្តមរូបធរំ ធីតរំ ចូឡនិរាជា មយ្ហំ ទាតុកាមោ”តិ តុស្សិត្វា តេសំ ពហុំ ធនំ អទាសិ។ តេ អាគន្ត្វា ព្រហ្មទត្តស្ស អារោចេសុំ។ អថ នំ កេវដ្ដោ អាហ – “ឥទានិ, មហារាជ, ទិវសំ វវត្ថបនត្ថាយ គមិស្សាមី”តិ។ “សាធុ, អាចរិយ, កឹ លទ្ធុំ វដ្ដតី”តិ? “ថោកំ បណ្ណាការ”ន្តិ។ “តេន ហិ គណ្ហា”តិ ទាបេសិ។ សោ តំ អាទាយ មហន្តេន បរិវារេន វេទេហរដ្ឋំ បាបុណិ។ តស្សាគមនំ សុត្វា នគរេ ឯកកោលាហលំ ជាតំ “ចូឡនិរាជា កិរ វេទេហោ ច មិត្តសន្ថវំ ករិស្សន្តិ, ចូឡនិរាជា អត្តនោ ធីតរំ អម្ហាកំ រញ្ញោ ទស្សតិ , កេវដ្ដោ ទិវសំ វវត្ថបេតុំ ឯតី”តិ។ វេទេហរាជាបិ សុណិ, មហាសត្តោបិ, សុត្វាន បនស្ស ឯតទហោសិ “តស្សាគមនំ មយ្ហំ ន រុច្ចតិ, តថតោ នំ ជានិស្សាមី”តិ។ សោ ចូឡនិសន្តិកេ ឧបនិក្ខិត្តកបុរិសានំ សាសនំ បេសេសិ “ឥមមត្ថំ តថតោ ជានិត្វា បេសេន្តូ”តិ។ អថ តេ “មយមេតំ តថតោ ន ជានាម, រាជា ច កេវដ្ដោ ច សយនគព្ភេ និសីទិត្វា មន្តេន្តិ, រញ្ញោ បន សយនបាលិកា សាឡិកា សកុណិកា ឯតមត្ថំ ជានេយ្យា”តិ បដិបេសយឹសុ។

តំ សុត្វា មហាសត្តោ ចិន្តេសិ “យថា បច្ចាមិត្តានំ ឱកាសោ ន ហោតិ, ឯវំ សុវិភត្តំ កត្វា សុសជ្ជិតំ នគរំ អហំ កេវដ្ដស្ស ទដ្ឋុំ ន ទស្សាមី”តិ។ សោ នគរទ្វារតោ យាវ រាជគេហា, រាជគេហតោ ច យាវ អត្តគេហា, គមនមគ្គំ ឧភោសុ បស្សេសុ កិលញ្ជេហិ បរិក្ខិបាបេត្វា មត្ថកេបិ កិលញ្ជេហិ បដិច្ឆាទាបេត្វា ចិត្តកម្មំ ការាបេត្វា ភូមិយំ បុប្ផានិ វិកិរិត្វា បុណ្ណឃដេ ឋបាបេត្វា កទលិយោ ពន្ធាបេត្វា ធជេ បគ្គណ្ហាបេសិ។ កេវដ្ដោ នគរំ បវិសិត្វា សុវិភត្តំ នគរំ អបស្សន្តោ “រញ្ញា មេ មគ្គោ អលង្ការាបិតោ”តិ ចិន្តេត្វា នគរស្ស អទស្សនត្ថំ កតភាវំ ន ជានិ។ សោ គន្ត្វា រាជានំ ទិស្វា បណ្ណាការំ បដិច្ឆាបេត្វា បដិសន្ថារំ កត្វា ឯកមន្តំ និសីទិត្វា រញ្ញា កតសក្ការសម្មានោ អាគតការណំ អារោចេន្តោ ទ្វេ គាថា អភាសិ –

៥៩៩. “រាជា សន្ថវកាមោ តេ, រតនានិ បវេច្ឆតិ;
អាគច្ឆន្តុ ឥតោ ទូតា, មញ្ជុកា បិយភាណិនោ។

៦០០. “ភាសន្តុ មុទុកា វាចា, យា វាចា បដិនន្ទិតា;
បញ្ចាលោ ច វិទេហោ ច, ឧភោ ឯកា ភវន្តុ តេ”តិ។

តត្ថ **សន្ថវកាមោ**តិ មហារាជ, អម្ហាកំ រាជា តយា សទ្ធឹ មិត្តសន្ថវំ កាតុកាមោ។ **រតនានី**តិ ឥត្ថិរតនំ អត្តនោ ធីតរំ អាទឹ កត្វា តុម្ហាកំ សព្ពរតនានិ ទស្សតិ។ **អាគច្ឆន្តូ**តិ ឥតោ បដ្ឋាយ កិរ ឧត្តរបញ្ចាលនគរតោ

បណ្ណាការំ គហេត្វា មធុរវចនា បិយភាណិនោ ទូតា ឥធ អាគច្ឆន្តុ, ឥតោ ច តត្ថ គច្ឆន្តូ។ **ឯកា ភវន្តូ**តិ គង្គោទកំ វិយ យមុនោទកេន សទ្ធិំ សំសន្ទន្តា ឯកសទិសាវ ហោន្តូតិ។

ឯវញ្ច បន វត្វា “មហារាជ, អម្ហាកំ រាជា អញ្ញំ មហាមត្តំ បេសេតុកាមោ ហុត្វាបិ ‘អញ្ញោ មនាបំ កត្វា សាសនំ អារោចេតុំ ន សក្ខិស្សតី’តិ មំ បេសេសិ ‘អាចរិយ, តុម្ហេ រាជានំ សាធុកំ បពោធេត្វា អាទាយ អាគច្ឆថា’តិ, គច្ឆថ រាជសេដ្ឋ អភិរូបញ្ច កុមារិកំ លភិស្សថ, អម្ហាកញ្ច រញ្ញា សទ្ធិំ មិត្តភាវោ បតិដ្ឋហិស្សតី”តិ អាហ។ សោ តស្ស វចនំ សុត្វា តុដ្ឋមានសោ “ឧត្តមរូបធរំ កិរ កុមារិកំ លភិស្សាមី”តិ សវនសំសគ្គេន ពជ្ឈិត្វា “អាចរិយ, តុម្ហាកញ្ច កិរ មហោសធបណ្ឌិតស្ស ច ធម្មយុទ្ធេ វិវាទោ អហោសិ, គច្ឆថ បុត្តំ មេ បស្សថ, ឧភោបិ បណ្ឌិតា អញ្ញមញ្ញំ ខមាបេត្វា មន្តេត្វា ឯថា”តិ អាហ។ តំ សុត្វា កេវដ្ដោ “បស្សិស្សាមិ បណ្ឌិត”ន្តិ តំ បស្សិតុំ អគមាសិ។ មហាសត្តោបិ តំ ទិវសំ “តេន មេ បាបធម្មេន សទ្ធិំ សល្លាបោ មា ហោតូ”តិ បាតោវ ថោកំ សប្បិំ បិវិ, គេហម្បិស្ស ពហលេន អល្លគោមយេន លេបាបេសិ, ថម្ភេ តេលេន មក្ខេសិ, តស្ស និបន្នមញ្ចកំ ឋបេត្វា សេសានិ មញ្ចបីឋាទីនិ នីហរាបេសិ។

សោ មនុស្សានំ សញ្ញមទាសិ “តាតា, ព្រាហ្មណេ កថេតុំ អារទ្ធេ ឯវំ វទេយ្យាថ ‘ព្រាហ្មណ, មា បណ្ឌិតេន សទ្ធិំ កថយិត្ថ, អជ្ជ តេន តិខិណសប្បិ បិវិត’ន្តិ។ មយិ ច តេន សទ្ធិំ កថនាការំ ករោន្តេបិ ‘ទេវ តិខិណសប្បិ តេ បិវិតំ, មា កថេថា’តិ មំ និវារេថា”តិ។ ឯវំ វិចារេត្វា មហាសត្តោ រត្តបដំ និវាសេត្វា សត្តសុ ទ្វារកោដ្ឋកេសុ មនុស្សេ ឋបេត្វា សត្តមេ ទ្វារកោដ្ឋកេ បដមញ្ចកេ និបជ្ជិ។ កេវដ្ដោបិស្ស បឋមទ្វារកោដ្ឋកេ ឋត្វា “កហំ បណ្ឌិតោ”តិ បុច្ឆិ។ អថ នំ តេ មនុស្សា “ព្រាហ្មណ, មា សទ្ទមករិ, សចេបិ អាគច្ឆិតុកាមោ, តុណ្ហី ហុត្វា ឯហិ, អជ្ជ បណ្ឌិតេន តិខិណសប្បិ បីតំ, មហាសទ្ទំ កាតុំ ន លព្ភតី”តិ អាហំសុ។ សេសទ្វារកោដ្ឋកេសុបិ នំ តថេវ អាហំសុ។ សោ សត្តមទ្វារកោដ្ឋកំ អតិក្កមិត្វា បណ្ឌិតស្ស សន្តិកំ អគមាសិ។ បណ្ឌិតោ កថនាការំ ទស្សេសិ។ អថ នំ មនុស្សា “ទេវ, មា កថយិត្ថ, តិខិណសប្បិ តេ បីតំ, កឹ តេ ឥមិនា ទុដ្ឋព្រាហ្មណេន សទ្ធិំ កថិតេនា”តិ វត្វា វារយឹសុ។ ឥតិ សោ តស្ស សន្តិកំ គន្ត្វា នេវ និសីទិតុំ, ន អាសនំ និស្សាយ ឋិតដ្ឋានំ លភិ, អល្លគោមយំ អក្កមិត្វា អដ្ឋាសិ។

អថ នំ ឱលោកេត្វា ឯកោ អក្ខីនិ និមីលិ, ឯកោ ភមុកំ ឧក្ខិបិ, ឯកោ កប្បរំ កណ្ឌូយិ។ សោ តេសំ កិរិយំ ឱលោកេត្វា មង្កុភូតោ “គច្ឆាមហំ បណ្ឌិតា”តិ វត្វា អបរេន “អរេ ទុដ្ឋព្រាហ្មណ, ‘មា សទ្ទមកាសី’តិ វុត្តោ សទ្ទមេវ ករោសិ, អដ្ឋីនិ តេ ភិន្ទិស្សាមី”តិ វុត្តេ ភីតតសិតោ ហុត្វា និវត្តិត្វា ឱលោកេសិ។ អថ នំ អញ្ញោ វេឡុបេសិកាយ បិដ្ឋិយំ តាលេសិ, អញ្ញោ គីវាយំ គហេត្វា ខិបិ, អញ្ញោ បិដ្ឋិយំ ហត្ថតលេន បហរិ។ សោ ទីបិមុខា មុត្តមិគោ វិយ ភីតតសិតោ និក្ខមិត្វា រាជគេហំ គតោ។ រាជា ចិន្តេសិ “អជ្ជ មម បុត្តោ ឥមំ បវត្តិំ សុត្វា តុដ្ឋោ ភវិស្សតិ, ទ្វិន្នំ បណ្ឌិតានំ មហតិយា ធម្មសាកច្ឆាយ ភវិតព្ពំ, អជ្ជ ឧភោ អញ្ញមញ្ញំ ខមាបេស្សន្តិ, លាភា វត មេ”តិ។ សោ កេវដ្ដំ ទិស្វា បណ្ឌិតេន សទ្ធិំ សំសន្ទនាការំ បុច្ឆន្តោ គាថមាហ –

៦០១. “កថំ នុ កេវដ្ដ មហោសធេន, សមាគមោ អាសិ តទិង្ឃ ព្រូហិ;
កច្ចិ តេ បដិនិជ្ឈត្តោ, កច្ចិ តុដ្ឋោ មហោសធោ”តិ។

តត្ថ **បដិនិជ្ឈត្តោ**តិ ធម្មយុទ្ធមណ្ឌលេ បវត្តវិគ្គហស្ស វូបសមនត្ថំ កច្ចិ ត្វំ តេន, សោ ច តយា និជ្ឈត្តោ ខមាបិតោ។ **កច្ចិ តុដ្ឋោ**តិ កច្ចិ តុម្ហាកំ រញ្ញា បេសិតំ បវត្តិំ សុត្វា តុដ្ឋោតិ។

តំ សុត្វា កេវដ្ដោ “មហារាជ, តុម្ហេ ‘បណ្ឌិតោ’តិ តំ គហេត្វា វិចរថ, ឥតោ អសប្បុរិសតរោ នាម នត្ថី”តិ គាថមាហ –

៦០២. “អនរិយរូបោ បុរិសោ ជនិន្ទ, អសម្មោទកោ ថទ្ធោ អសព្ភិរូបោ;
យថា មូគោ ច ពធិរោ ច, ន កិញ្ចិត្ថំ អភាសថា”តិ។

តត្ថ **អសព្ភិរូបោ**តិ អបណ្ឌិតជាតិកោ។ **ន កិញ្ចិត្ថ**ន្តិ មយា សហ កិញ្ចិ អត្ថំ ន ភាសិត្ថ, តេនេវ នំ អបណ្ឌិតោតិ មញ្ញាមីតិ ពោធិសត្តស្ស អគុណំ កថេសិ។

រាជា តស្ស វចនំ អនភិនន្ទិត្វា អប្បដិក្កោសិត្វា តស្ស ច តេន សទ្ធិំ អាគតានញ្ច បរិព្ពយញ្ចេវ និវាសគេហញ្ច ទាបេត្វា “គច្ឆថាចរិយ, វិស្សមថា”តិ តំ ឧយ្យោជេត្វា “មម បុត្តោ បណ្ឌិតោ បដិសន្ថារកុសលោ, ឥមិនា កិរ សទ្ធិំ នេវ បដិសន្ថារំ អកាសិ, ន តុដ្ឋិំ បវេទេសិ។ កិញ្ចិ តេន អនាគតភយំ ទិដ្ឋំ ភវិស្សតី”តិ សយមេវ កថំ សមុដ្ឋាបេសិ –

៦០៣.“អទ្ធា ឥទំ មន្តបទំ សុទុទ្ទសំ, អត្ថោ សុទ្ធោ នរវិរិយេន ទិដ្ឋោ;
តថា ហិ កាយោ មម សម្បវេធតិ, ហិត្វា សយំ កោ បរហត្ថមេស្សតី”តិ។

តត្ថ **ឥទ**ន្តិ យំ មម បុត្តេន ទិដ្ឋំ, អទ្ធា ឥទំ មន្តបទំ អញ្ញេន ឥតរបុរិសេន សុទុទ្ទសំ។ **នរវិរិយេនា**តិ វីរិយវន្តេន មហោសធបណ្ឌិតេន សុទ្ធោ អត្ថោ ទិដ្ឋោ ភវិស្សតិ។ **សយ**ន្តិ សកំ រដ្ឋំ ហិត្វា កោ បរហត្ថំ គមិស្សតិ។

“មម បុត្តេន ព្រាហ្មណស្ស អាគមនេ ទោសោ ទិដ្ឋោ ភវិស្សតិ។ អយញ្ហិ អាគច្ឆន្តោ ន មិត្តសន្ថវត្ថាយ អាគមិស្សតិ, មំ បន កាមេន បលោភេត្វា នគរំ នេត្វា គណ្ហនត្ថាយ អាគតេន ភវិតព្ពំ។ តំ អនាគតភយំ ទិដ្ឋំ ភវិស្សតិ បណ្ឌិតេនា”តិ តស្ស តមត្ថំ អាវជ្ជេត្វា ភីតតសិតស្ស និសិន្នកាលេ ចត្តារោ បណ្ឌិតា អាគមឹសុ។ រាជា សេនកំ បុច្ឆិ “សេនក, រុច្ចតិ តេ ឧត្តរបញ្ចាលនគរំ គន្ត្វា ចូឡនិរាជស្ស ធីតុ អានយន”ន្តិ? កឹ កថេថ មហារាជ, ន ហិ សិរិ អាគច្ឆន្តី ទណ្ឌេន បហរិត្វា បលាបេតុំ វដ្ដតិ។ សចេ តុម្ហេ តត្ថ គន្ត្វា តំ គណ្ហិស្សថ, ឋបេត្វា ចូឡនិព្រហ្មទត្តំ អញ្ញោ តុម្ហេហិ សមោ ជម្ពុទីបតលេ ន ភវិស្សតិ។ កឹ ការណា? ជេដ្ឋរាជធីតាយ គហិតត្តា។ សោ ហិ “សេសរាជានោ មម មនុស្សា, វេទេហោ ឯកោវ មយា សទិសោ”តិ សកលជម្ពុទីបេ ឧត្តមរូបធរំ ធីតរំ តុម្ហាកំ ទាតុកាមោ ជាតោ, ករោថស្ស វចនំ។ មយម្បិ តុម្ហេ និស្សាយ វត្ថាលង្ការេ លភិស្សាមាតិ។ រាជា សេសេបិ បុច្ឆិ។ តេបិ តថេវ កថេសុំ។ តស្ស តេហិ សទ្ធឹ កថេន្តស្សេវ កេវដ្ដព្រាហ្មណោ អត្តនោ និវាសគេហា និក្ខមិត្វា “រាជានំ អាមន្តេត្វា គមិស្សាមី”តិ អាគន្ត្វា “មហារាជ, ន សក្កា អម្ហេហិ បបញ្ចំ កាតុំ, គមិស្សាម មយំ នរិន្ទា”តិ អាហ។ រាជា តស្ស សក្ការំ កត្វា តំ ឧយ្យោជេសិ។ មហាសត្តោ តស្ស គមនភាវំ ញត្វា ន្ហត្វា អលង្ករិត្វា រាជុបដ្ឋានំ អាគន្ត្វា រាជានំ វន្ទិត្វា ឯកមន្តំ និសីទិ។ រាជា ចិន្តេសិ “បុត្តោ មេ មហោសធបណ្ឌិតោ មហាមន្តី មន្តបារង្គតោ អតីតានាគតបច្ចុប្បន្នំ អត្ថំ ជានាតិ។ អម្ហាកំ តត្ថ គន្តុំ យុត្តភាវំ វា អយុត្តភាវំ វា បណ្ឌិតោ ជានិស្សតី”តិ។ សោ អត្តនា បឋមំ ចិន្តិតំ អវត្វា រាគរត្តោ មោហមូឡ្ហោ ហុត្វា តំ បុច្ឆន្តោ គាថមាហ –

៦០៤.“ឆន្នញ្ហិ ឯការ មតី សមេតិ, យេ បណ្ឌិតា ឧត្តមភូរិបត្តា;
យានំ អយានំ អថ វាបិ ឋានំ, មហោសធ ត្វម្បិ មតឹ ករោហី”តិ។

តត្ថ **ឆន្ន**ន្តិ បណ្ឌិត, កេវដ្ដព្រាហ្មណស្ស ច មម ច ឥមេសញ្ច ចតុន្នន្តិ ឆន្នំ អម្ហាកំ **ឯការ មតិ** ឯកោយេវ អជ្ឈាសយោ គន្តុកាមោ វិយ យមុនោទកេន សំសន្ទតិ សមេតិ។ យេ មយំ ឆបិ ជនា បណ្ឌិតា ឧត្តមភូរិបត្តា, តេសំ នោ ឆន្នម្បិ ចូឡនិរាជធីតុ អានយនំ រុច្ចតីតិ។ **ឋាន**ន្តិ ឥធេវ វាសោ។ **មតឹ ករោហី**តិ អម្ហាកំ រុច្ចនកំ នាម អប្បមាណំ, ត្វម្បិ ចិន្តេហិ, កឹ អម្ហាកំ អាវាហត្ថាយ តត្ថ យានំ, ឧទាហុ អយានំ, អទុ ឥធេវ វាសោ រុច្ចតីតិ។

តំ សុត្វា បណ្ឌិតោ “អយំ រាជា អតិវិយ កាមគិទ្ធោ អន្ធពាលភាវេន ឥមេសំ ចតុន្នំ វចនំ គណ្ហាតិ, គមនេ ទោសំ កថេត្វា និវត្តេស្សាមិ ន”ន្តិ ចិន្តេត្វា ចតស្សោ គាថាយោ អភាសិ –

៦០៥.“ជានាសិ ខោ រាជ មហានុភាវោ, មហព្ពលោ ចូឡនិព្រហ្មទត្តោ;
រាជា ច តំ ឥច្ឆតិ មារណត្ថំ, មិគំ យថា ឱកចរេន លុទ្ទោ។

៦០៦.“យថាបិ មច្ឆោ ពឡិសំ, វង្កំ មំសេន ឆាទិតំ;
អាមគិទ្ធោ ន ជានាតិ, មច្ឆោ មរណមត្តនោ។

៦០៧.“ឯវមេវ តុវំ រាជ, ចូឡនេយ្យស្ស ធីតរំ;
កាមគិទ្ធោ ន ជានាសិ, មច្ឆោវ មរណមត្តនោ។

៦០៨.“សចេ គច្ឆសិ បញ្ចាលំ, ខិប្បមត្តំ ជហិស្សសិ;
មិគំ បន្ថានុពន្ធំវ, មហន្តំ ភយមេស្សតី”តិ។

តត្ថ **រាជា**តិ វិទេហំ អាលបតិ។ **មហានុភាវោ**តិ មហាយសោ។ **មហព្ពលោ**តិ អដ្ឋារសអក្ខោភណិសង្ខេន ពលេន សមន្នាគតោ។ **មារណត្ថ**ន្តិ មារណស្ស អត្ថាយ។ **ឱកចរេនា**តិ ឱកចារិកាយ មិគិយា។ លុទ្ទោ ហិ ឯកំ មិគឹ សិក្ខាបេត្វា រជ្ជុកេន ពន្ធិត្វា អរញ្ញំ នេត្វា មិគានំ គោចរដ្ឋានេ ឋបេសិ។ សា ពាលមិគំ អត្តនោ សន្តិកំ អានេតុកាមា សកសញ្ញាយ រាគំ ជនេន្តី វិរវតិ។ តស្សា សទ្ទំ សុត្វា ពាលមិគោ មិគគណបរិវុតោ វនគុម្ពេ និបន្នោ សេសមិគីសុ សញ្ញំ អកត្វា តស្សា សទ្ទស្សវនសំសគ្គេន ពទ្ធោ វុដ្ឋាយ និក្ខមិត្វា គីវំ ឧក្ខិបិត្វា កិលេសវសេន តំ មិគឹ ឧបគន្ត្វា លុទ្ទស្ស បស្សំ ទត្វា តិដ្ឋតិ។ តមេនំ សោ តិខិណាយ សត្តិយា វិជ្ឈិត្វា ជីវិតក្ខយំ

បាបេតិ។ តត្ថ លុទ្ទោ វិយ ចូឡនិរាជា, ឱកចារិកា វិយ អស្ស ធីតា, លុទ្ទស្ស ហត្ថេ អារុឡ្ហំ វិយ កេវដ្ដព្រាហ្មណោ។ ឥតិ យថា ឱកចរេន លុទ្ទោ មិគំ មារណត្ថាយ ឥច្ឆតិ, ឯវំ សោបិ រាជា តំ ឥច្ឆតីតិ អត្ថោ។

អាមគិទ្ធោតិ ព្យាមសតគម្ភីរេ ឧទកេ វសន្តោបិ គិជ្ឈី ពឡិសស្ស វង្កដ្ឋានំ ឆាទេត្វា ឋិតេ អាមសង្ខាតេ អាមិសេ គិទ្ធោ ហុត្វា ពឡិសំ គិលតិ, អត្តនោ មរណំ ន ជានាតិ។ ធីតរន្តិ ចូឡនិពឡិសិកស្ស កេវដ្ដព្រាហ្មណស្ស វចនពឡិសំ ឆាទេត្វា ឋិតំ អាមិសសទិសំ។ តស្ស រញ្ញោ ធីតរំ កាមគិទ្ធោ ហុត្វា មច្ឆោ អត្តនោ មរណសង្ខាតំ អាមិសំ វិយ ន ជានាសិ។ **បញ្ចាល**ន្តិ ឧត្តរបញ្ចាលនគរំ។ **អត្ត**ន្តិ អត្តានំ។ **បន្នានុពន្ធ**ន្តិ យថា គាមទ្វារមគ្គំ អនុពន្ធមិគំ **មហន្តំ ភយមេស្សតិ**, តញ្ហិ មិគំ មារណត្ថាយ អារុឡ្ហានិ គហេត្វា និក្ខន្តេសុ មនុស្សេសុ យេ យេ បស្សន្តិ, តេ តេ មារេន្តិ, ឯវំ ឧត្តរបញ្ចាលនគរំ គច្ឆន្តម្បិ តំ មហន្តំ មរណភយំ ឯស្សតិ ឧបគមិស្សតីតិ។

ឯវំ មហាសត្តោ ចតូហិ គាថាហិ រាជានំ និគ្គណ្ហិត្វា កថេសិ។ សោ រាជា តេន អតិវិយ និគ្គហិតោវ "អយំ មំ អត្តនោ ទាសំ វិយ មញ្ញតិ, រាជាតិ សញ្ញម្បិ ន ករោតិ, អគ្គរាជេន 'ធីតរំ ទស្សាមី'តិ មម សន្តិកំ បេសិតំ ញត្វា ឯកម្បិ មង្គលបដិសំយុត្តំ កថំ អកថេត្វា មំ 'ពាលមិគោ វិយ, គិលិតពឡិសមច្ឆោ វិយ បន្ថានុពន្ធមិគោ វិយ, មរណំ បាបុណិស្សតី'តិ វទតី"តិ កុជ្ឈិត្វា អនន្តរំ គាថមាហ –

៦០៩ "មយមេវ ពាលម្ហសេ ឯឡមូគា, យេ ឧត្តមត្ថានិ តយី លបិម្ហា;
កិមេវ ត្វំ នង្គលកោដិវឌ្ឍោ, អត្ថានិ ជានាសិ យថាបិ អញ្ញេ"តិ។

តត្ថ **ពាលម្ហសេ**តិ ពាលាម្ហ។ **ឯឡមូគា**តិ លាលមុខា មយមេវ។ **ឧត្តមត្ថានី**តិ ឧត្តមភត្តិរតនបដិលាភការណានិ។ **តយី លបិម្ហា**តិ តវ សន្តិកេ កថយិម្ហា។ **កិមេវា**តិ គរហត្ថេ និបាតោ។ **នង្គលកោដិវឌ្ឍោ**តិ គហបតិបុត្តោ ទហរកាលតោ បដ្ឋាយ នង្គលកោដី វហន្តោយេវ វឌ្ឍតិ, តមត្ថំ សន្ធាយ "ត្វំ គហបតិកម្មមេវ ជានាសិ, ន ខត្តិយានំ មង្គលកម្ម"ន្តិ ឥមិនា អធិប្បាយេនេវមាហ។ **អញ្ញេ**តិ យថា កេវដ្ដោ វា សេនកាទយោ វា អញ្ញេ បណ្ឌិតា ឥមានិ ខត្តិយានំ មង្គលត្ថានិ ជានន្តិ, តថា ត្វំ តានិ កឹ ជានាសិ, គហបតិកម្មជាននមេវ តវានុច្ឆវិកន្តិ។

ឥតិ នំ អក្កោសិត្វា បរិភាសិត្វា "គហបតិបុត្តោ មម មង្គលន្តរាយំ ករោតិ, នីហរថ ន"ន្តិ នីហរាបេតុំ គាថមាហ –

៦១០ "ឥមំ គលេ គហេត្វាន, នាសេថ វិជិតា មម;
យោ មេ រតនលាភស្ស, អន្តរាយាយ ភាសតី"តិ។

សោ រញ្ញោ កុទ្ធភាវំ ញត្វា "សចេ ខោ បន មំ កោចិ រញ្ញោ វចនំ គហេត្វា ហត្ថេ វា គីវាយ វា បរាមសេយ្យ, តំ មេ អលំ អស្ស យាវជីវំ លជ្ជិតុំ, តស្មា សយមេវ និក្ខមិស្សាមី"តិ ចិន្តេត្វា រាជានំ វន្ទិត្វា អត្តនោ គេហំ គតោ។ រាជាបិ កេវលំ កោធវសេនេវ វទតិ, ពោធិសត្តេ បន គរុចិត្តតាយ ន កិញ្ចិ តថា កាតុំ អាណាបេសិ។ អថ មហាសត្តោ "អយំ រាជា ពាលោ អត្តនោ ហិតាហិតំ ន ជានាតិ , កាមគិទ្ធោ ហុត្វា 'តស្ស ធីតរំ លភិស្សាមិយេវា'តិ អនាគតភយំ អជានិត្វា គច្ឆន្តោ មហាវិនាសំ បាបុណិស្សតិ។ នាស្ស កថំ ហទយេ កាតុំ វដ្ដតិ, ពហុបការោ មេ ឯស មហាយសទាយកោ, ឥមស្ស មយា បច្ចយេន ភវិតុំ វដ្ដតិ។ បឋមំ ខោ បន សុវបោតកំ បេសេត្វា តថតោ ញត្វា បច្ឆា អហំ គមិស្សាមី"តិ ចិន្តេត្វា សុវបោតកំ បេសេសិ។ តមត្ថំ បកាសេន្តោ សត្ថា អាហ –

៦១១ "តតោ ច សោ អបក្កម្ម, វេទេហស្ស ឧបន្តិកា;
អថ អាមន្តយី ទូតំ, មាធរំ សុវបណ្ឌិតំ។

៦១២ "ឯហិ សម្ម ហរិតបក្ខ, វេយ្យាវច្ចំ ករោហិ មេ;
អត្ថិ បញ្ចាលរាជស្ស, សាឡិកា សយនបាលិកា។

៦១៣ "តំ ពន្ធនេន បុច្ឆស្សុ, សា ហិ សព្ពស្ស កោវិទា;
សា តេសំ សព្ពំ ជានាតិ, រញ្ញោ ច កោសិយស្ស ច។

៦១៤ "អាមោតិ សោ បដិស្សុត្វា, មាធរោ សុវបណ្ឌិតោ;
អគមាសិ ហរិតបក្ខោ, សាឡិកាយ ឧបន្តិកំ។

៦១៥ "តតោ ច ខោ សោ គន្ត្វាន, មាធរោ សុវបណ្ឌិតោ;
អថាមន្តយិ សុឃរំ, សាឡិកំ មញ្ជុភាណិកំ។

៦១៦“កច្ចិ តេ សុយវ ខមនីយំ, កច្ចិ វេស្សេ អនាមយំ;
កច្ចិ តេ មធុនា លាជា, លព្ភតេ សុយវ តុវំ។

៦១៧“កុសលញ្ចេវ មេ សម្ម, អថោ សម្ម អនាមយំ;
អថោ មេ មធុនា លាជា, លព្ភតេ សុវបណ្ឌិត។

៦១៨“កុតោ នុ សម្ម អាគម្ម, កស្ស វា បហិតោ តុវំ;
ន ច មេសិ ឥតោ បុព្ពេ, ទិដ្ឋោ វា យទិ វា សុតោ”តិ។

តត្ថ **ហរិតបក្ខា**តិ ហរិតបត្តសមានបក្ខា។ **វេយ្យាវច្ច**ន្តិ “ឯហិ, សម្មា”តិ វុត្តេ អាគន្ត្វា អង្កេ និសិន្នំ “សម្ម, អញ្ញេន មនុស្សភូតេន កាតុំ អសក្កុណេយ្យំ មមេកំ វេយ្យាវដិកំ ករោហី”តិ អាហ។

“កឹ ករោមិ, ទេវា”តិ វុត្តេ “សម្ម, កេវដ្ដព្រាហ្មណស្ស ទូតេយ្យេនាគតការណំ ឋបេត្វា រាជានញ្ច កេវដ្ដញ្ច អញ្ញោ ន ជានន្តិ, ឧភោវ រញ្ញោ សយនគព្ភេ និសិន្នា មន្តយឹសុ។ តស្ស បន អត្ថិ បញ្ចាលរាជស្ស សាឡិកា សយនបាលិកា។ សា កិរ តំ រហស្សំ ជានាតិ, ត្វំ តត្ថ គន្ត្វា តាយ សទ្ធឹ មេថុនបដិសំយុត្តំ វិស្សាសំ កត្វា តេសំ តំ រហស្សំ ពន្ធនេន បុច្ឆស្សុ។ តំ សាឡិកំ បដិច្ឆន្នេ បទេសេ យថា តំ កោចិ ន ជានាតិ, ឯវំ បុច្ឆ។ សចេ ហិ តេ កោចិ សទ្ទំ សុណាតិ, ជីវិតំ តេ នត្ថិ, តស្មា បដិច្ឆន្នេ ឋានេ សណិកំ បុច្ឆា”តិ។ **សា តេសំ សព្ពា**ន្តិ សា តេសំ រញ្ញោ ច កោសិយគោត្តស្ស ច កេវដ្ដស្សាតិ ទ្វិន្នម្បិ ជនានំ សព្ពំ រហស្សំ ជានាតិ។

អាមោតីតិ ភិក្ខវេ, សោ សុវបោតកោ បណ្ឌិតេន បុរិមនយេនេវ សក្ការំ កត្វា បេសិតោ “អាមោ”តិ តស្ស បដិស្សុត្វា មហាសត្តំ វន្ទិត្វា បទក្ខិណំ កត្វា វិវដសីហបញ្ជរេន និក្ខមិត្វា វាតវេគេន សិវិរដ្ឋេ អរិដ្ឋបុរំ នាម គន្ត្វា តត្ថ បវត្តឹ សល្លក្ខេត្វា សាឡិកាយ សន្តិកំ គតោ។ កថំ? សោ ហិ រាជនិវេសនស្ស កញ្ចនថុបិកាយ និសីទិត្វា រាគនិស្សិតំ មធុររវំ រវិ។ កឹ ការណា? ឥមំ សទ្ទំ សុត្វា សាឡិកា បដិរវិស្សតិ, តាយ សញ្ញាយ តស្សា សន្តិកំ គមិស្សាមីតិ។ សាបិ តស្ស សទ្ទំ សុត្វា រាជសយនស្ស សន្តិកេ សុវណ្ណបញ្ជរេ និសិន្នា រាគរត្តចិត្តា ហុត្វា តិក្ខត្តុំ បដិរវិ។ សោ ថោកំ គន្ត្វា បុនប្បុនំ សទ្ទំ កត្វា តាយ កតសទ្ទានុសារេន កមេន សីហបញ្ជរឧម្មារេ ឋត្វា បរិស្សយាភាវំ ឱលោកេត្វា តស្សា សន្តិកំ គតោ។ អថ នំ សា “ឯហិ, សម្ម, សុវណ្ណបញ្ជរេ និសីទា”តិ អាហ។ សោ គន្ត្វា និសីទិ។ **អាមន្តយី**តិ ឯវំ សោ គន្ត្វា មេថុនបដិសំយុត្តំ វិស្សាសំ កត្តុកាមោ ហុត្វា តំ អាមន្តេសិ។ **សុយវ**ន្តិ កញ្ចនបញ្ជរេ វសនតាយ សុន្ទរយវំ។ **វេស្សេ**តិ វេស្សិកេ វេស្សជាតិកេ។ សាឡិកា កិរ សកុណេសុ វេស្សជាតិកា នាម, តេន តំ ឯវំ អាលបតិ។ **តុវ**ន្តិ សុយវ តំ បុច្ឆាមិ “កច្ចិ តេ មធុនា សទ្ធឹ លាជា លព្ភតី”តិ។ **អាគម្មា**តិ សម្ម, កុតោ អាគន្ត្វា ឥធ បវិដ្ឋោតិ បុច្ឆតិ។ **កស្ស វា**តិ កេន វា បេសិតោ ត្វំ ឥធាគតោតិ។

សោ តស្សា វចនំ សុត្វា “សចាហំ ‘មិថិលតោ អាគតោ’តិ វក្ខាមិ, ឯសា មរណមាបន្នាបិ មយា សទ្ធឹ វិស្សាសំ ន ករិស្សតិ។ សិវិរដ្ឋេ ខោ បន អរិដ្ឋបុរំ សល្លក្ខេត្វា អាគតោ, តស្មា មុសាវាទំ កត្វា សិវិរាជេន បេសិតោ ហុត្វា តតោ អាគតភាវំ កថេស្សាមី”តិ ចិន្តេត្វា អាហ –

៦១៩“អហោសិ សិវិរាជស្ស, បាសាទេ សយនបាលកោ;
តតោ សោ ធម្មិកោ រាជា, ពទ្ធេ មោចេសិ ពន្ធនា”តិ។

តត្ថ **ពទ្ធេ**តិ អត្តនោ ធម្មិកតាយ សព្ពេ ពទ្ធកេ ពន្ធនា មោចេសិ។ ឯវំ មោចេន្តោ មម្បិ សទ្ទហិត្វា “មុញ្ចថ ន”ន្តិ មោចាបេសិ។ សោហំ វិវដា សុវណ្ណបញ្ជរា និក្ខមិត្វាបិ ពហិបាសាទេ យត្ថិច្ឆាមិ, តត្ថ គោចរំ គហេត្វា សុវណ្ណបញ្ជរេយេវ វសាមិ។ យថា ត្វំ, ន ឯវំ និច្ចកាលំ បញ្ជរេយេវ អច្ឆាមីតិ។

អថស្ស សា អត្តនោ អត្ថាយ សុវណ្ណតដ្ដកេ ឋបិតេ មធុលាជេ ចេវ មធុរោទកញ្ច ទត្វា “សម្ម, ត្វំ ទូរតោ អាគតោ, កេនត្ថេន ឥធាគតោសី”តិ បុច្ឆិ។ សោ តស្សា វចនំ សុត្វា រហស្សំ សោតុកាមោ មុសាវាទំ កត្វា អាហ –

៦២០“តស្ស មេកា ទុតិយាសិ, សាឡិកា មញ្ជុភាណិកា;
តំ តត្ថ អវធី សេនោ, បេក្ខតោ សុយវ មមា”តិ។

តត្ថ **តស្ស មេកា**តិ តស្ស មយ្ហំ ឯកា។ **ទុតិយាសី**តិ បុរាណទុតិយិកា អហោសិ។

អថ នំ សា បុច្ឆិ “កថំ បន តេ ភរិយំ សេនោ អវធី”តិ? សោ តស្សា អាចិក្ខន្តោ “សុណ ភទ្ទេ, ឯកទិវសំ អម្ហាកំ រាជា ឧទកកីឡំ គច្ឆន្តោ មម្បិ បក្កោសិ។ អថាហំ ភរិយំ អាទាយ តេន សទ្ធឹ គន្ត្វា កីឡិត្វា សាយន្ហសមយេ តេនេវ សទ្ធឹ បច្ចាគន្ត្វា រញ្ញោ សទ្ធិំយេវ បាសាទំ អភិរុយ្ហ សរីរំ សុក្ខាបនត្ថាយ ភរិយំ អាទាយ សីហបញ្ជរេន និក្ខមិត្វា កូដាគារកុច្ឆិយំ និសីទឹ។ តស្មិំ ខណេ ឯកោ សេនោ កូដាគារា និក្ខន្តោ អម្ហេ គណ្ហិតុំ បក្ខន្ទិ។ អហំ មរណភយភីតោ វេគេន បលាយឹ។ សា បន តទា គរុគព្ភា អហោសិ, តស្មា វេគេន បលាយិតុំ នាសក្ខិ។ អថ សោ មយ្ហំ បស្សន្តស្សេវ តំ មារេត្វា អាទាយ គតោ។ អថ មំ តស្សា សោកេន រោទមានំ ទិស្វា អម្ហាកំ រាជា ‘សម្ម, កឹ រោទសី’តិ បុច្ឆិត្វា តមត្ថំ សុត្វា ‘មា ពាឡ្ហំ, សម្ម, រោទសិ, អញ្ញំ ភរិយំ បរិយេសាហី’តិ វត្វា ‘កឹ, ទេវ, អញ្ញាយ អនាចារាយ ទុស្សីលាយ ភរិយាយ អានីតាយ, តតោបិ ឯកកេនេវ ចរិតុំ វរ’ន្តិ វុត្តេ ‘សម្ម, អហំ ឯកំ សកុណិកំ សីលាចារសម្បន្នំ អស្សោសឹ, តាវ ភរិយាយ សទិសមេវ។ ចូឡនិរាជស្ស ហិ សយនបាលិកា សាឡិកា ឯវរូបា, ត្វំ តត្ថ គន្ត្វា តស្សា មនំ បុច្ឆិត្វា ឱកាសំ ការេត្វា សចេ តេ រុច្ចតិ, អាគន្ត្វា អម្ហាកំ អាចិក្ខ។ អថាហំ វា វិរាហំ កត្វា មហន្តេន បរិវារេន តំ អានេស្សាមា’តិ វត្វា មំ ឥធ បហិណិ, តេនម្ហិ ការណេនាគតោ”តិ វត្វា គាថំ អាហ –

៦២១ “តស្សា កាមា ហិ សម្មត្តោ, អាគតោស្មិ តវន្តិ កេ;
សចេ ករេយ្យ ឱកាសំ, ឧភយោវ វសាមសេ”តិ។

សា តស្ស វចនំ សុត្វា សោមនស្សប្បត្តា អហោសិ។ ឯវំ សន្តេបិ អត្តនោ បិយភាវំ អជានាបេត្វា អនិច្ឆមានា វិយ អាហ –

៦២២ “សុវោវ សុវឹ កាមេយ្យ, សាឡិកោ បន សាឡិកំ;
សុវស្ស សាឡិកាយេវ, សំវាសោ ហោតិ កីទិសោ”តិ។

តត្ថ **សុវោ**តិ សម្ម សុវបណ្ឌិត, សុវោវ សុវឹ កាមេយ្យ។ **កីទិសោ**តិ អសមានជាតិកានំ សំវាសោ នាម កីទិសោ ហោតិ។ សុវោ ហិ សមានជាតិកំ សុវឹ ទិស្វា ចិរសន្ថវម្បិ សាឡិកំ ជហិស្សតិ, សោ បិយវិប្បយោគោ មហតោ ទុក្ខាយ ភវិស្សតិ, អសមានជាតិកានំ សំវាសោ នាម ន សមេតីតិ។

ឥតរោ តំ សុត្វា “អយំ មំ ន បដិក្ខិបតិ, បរិហារមេវ ករោតិ, អទ្ធា មំ ឥច្ឆិស្សតិ, នានាវិធាហិ នំ ឧបមាហិ សទ្ទហាបេស្សាមី”តិ ចិន្តេត្វា អាហ –

៦២៣ “យោយំ កាមេ កាមយតិ, អបិ ចណ្ឌាលិកាមបិ;
សព្ពោ ហិ សទិសោ ហោតិ, នត្ថិ កាមេ អសាទិសោ”តិ។

តត្ថ **ចណ្ឌាលិកាមបី**តិ ចណ្ឌាលិកំ អបិ។ **សទិសោ**តិ ចិត្តសទិសតាយ សព្ពោ សំវាសោ សទិសោវ ហោតិ។ កាមស្មិញ្ហិ ចិត្តមេវ បមាណំ, ន ជាតីតិ។

ឯវញ្ច បន វត្វា មនុស្សេសុ តាវ នានាជាតិកានំ សមានភាវទស្សនត្ថំ អតីតំ អាហរិត្វា ទស្សេន្តោ អនន្តរំ គាថមាហ –

៦២៤ “អត្ថិ ជម្បាវតី នាម, មាតា សិវិស្ស រាជិនោ;
សា ភរិយា វាសុទេវស្ស, កណ្ហស្ស មហេសី បិយា”តិ។

តត្ថ **ជម្បាវតី**តិ សិវិរញ្ញោ មាតា ជម្បាវតី នាម ចណ្ឌាលី អហោសិ។ សា កណ្ហាយនគោត្តស្ស ទសភាតិកានំ ជេដ្ឋកស្ស វាសុទេវស្ស បិយា មហេសី អហោសិ។ សោ កិរេកទិវសំ ទ្វារវតិតោ និក្ខមិត្វា ឧយ្យានំ គច្ឆន្តោ នគរំ បវិសន្តឹ ឯកមន្តេ ឋិតំ អភិរូបំ ឯកំ ចណ្ឌាលិកំ ទិស្វាវ បដិពទ្ធចិត្តោ ហុត្វា “កឹ ជាតិកា”តិ បុច្ឆាបេត្វា “ចណ្ឌាលជាតិកា”តិ សុត្វាបិ បដិពទ្ធចិត្តតាយ អសាមិកភាវំ បុច្ឆាបេត្វា “អសាមិកា”តិ សុត្វា តំ អាទាយ តតោ និវត្តិត្វា និវេសនំ នេត្វា អគ្គមហេសឹ អកាសិ។ សា សិវឹ នាម បុត្តំ វិជាយិ។ សោ បិតុ អច្ចយេន ទ្វារវតិយំ រជ្ជំ ការេសិ។ តំ សន្ធាយេតំ វុត្តំ។

ឥតិ សោ ឥមំ ឧទាហរណំ អាហរិត្វា “ឯវរូបោបិ នាម ខត្តិយោ ចណ្ឌាលិយា សទ្ធឹ សំវាសំ កប្បេសិ, អម្ហេសុ តិរច្ឆានគតេសុ កឹ វត្តព្ពំ, អញ្ញមញ្ញំ សំវាសរោចនំយេវ បមាណ”ន្តិ វត្វា អបរម្បិ ឧទាហរណំ អាហរន្តោ អាហ –

៦២៥ “រដ្ឋវតី កិម្បុរិសី, សាបិ វច្ឆំ អកាមយិ;
មនុស្សោ មិគិយា សទ្ធឹ, នត្ថិ កាមេ អសាទិសោ”តិ។

តត្ថ **វច្ឆ**ន្តិ ឯវំនាមកំ តាបសំ។ កថំ បន សា តំ កាមេសីតិ? អតីតស្មិញ្ហិ ឯកោ ព្រាហ្មណោ កាមេសុ អាទីនវំ ទិស្វា មហន្តំ យសំ បហាយ ឥសិបព្ពជ្ជំ បព្ពជិត្វា ហិមវន្តេ បណ្ណសាលំ មាបេត្វា វសិ។ តស្ស បណ្ណសាលតោ អវិទូរេ ឯកិស្សា គុហាយ ពហូ កិន្នរា វសន្តិ។ តត្ថេវ ឯកោ មក្កដកោ ទ្វារេ វសតិ។ សោ ជាលំ វិនេត្វា តេសំ សីសំ ភិន្ទិត្វា លោហិតំ បិវតិ។ កិន្នរា នាម ទុព្ពលា ហោន្តិ ភីរុកជាតិកា។ សោបិ មក្កដកោ អតិវិសាលោ។ តេ តស្ស កិញ្ចិ កាតុំ អសក្កោន្តា តំ តាបសំ ឧបសង្កមិត្វា កតបដិសន្ថារា អាគតការណំ បុដ្ឋា “ទេវ, ឯកោ មក្កដកោ ជីវិតំ នោ ហនតិ, តុម្ហេ ឋបេត្វា អម្ហាកំ អញ្ញំ បដិសរណំ ន បស្សាម, តំ មារេត្វា អម្ហាកំ សោត្ថិភាវំ ករោហី”តិ អាហំសុ។ តំ សុត្វា តាបសោ “អបេថ ន មាទិសា បាណាតិបាតំ ករោន្តី”តិ អបសាទេសិ។ តេសុ រដ្ឋវតី នាម កិន្នរី អភិរូបា បាសាទិកា អសាមិកា អហោសិ។ តេ តំ អលង្ករិត្វា តាបសស្ស សន្តិកំ នេត្វា “ទេវ, អយំ តេ បាទបរិចារិកា ហោតុ, អម្ហាកំ បច្ចាមិត្តំ វធេហី”តិ អាហំសុ។ តាបសោ តំ ទិស្វាវ បដិពទ្ធចិត្តោ ហុត្វា តាយ សទ្ធឹ សំវាសំ កប្បេត្វា គុហាទ្វារេ ឋត្វា គោចរត្ថាយ និក្ខន្តំ មក្កដកំ មុគ្គរេន បោថេត្វា ជីវិតក្ខយំ បាបេសិ។ សោ តាយ សទ្ធឹ សមគ្គវាសំ វសន្តោ បុត្តធីតាហិ វឌ្ឍិត្វា តត្ថេវ កាលមកាសិ។ ឯវំ សា តំ កាមេសិ។ សុវបោតកោ ឥមំ ឧទាហរណំ អាហរិត្វា “វច្ឆតាបសោ តាវ មនុស្សោ ហុត្វា តិរច្ឆានគតាយ កិន្នរិយា សទ្ធឹ សំវាសំ កប្បេសិ, កិមង្គំ បន អម្ហាកំ? មយញ្ហិ ឧភោ បក្ខិនោវ តិរច្ឆានគតា”តិ ទីបេន្តោ **“មនុស្សោ មិគិយា សទ្ធិ”**ន្តិ អាហ។ ឯវំ មនុស្សា តិរច្ឆានគតាហិ សទ្ធឹ សមគ្គវាសំ វសន្តិ, នត្ថិ កាមេ អសាទិសោ នាម, ចិត្តមេវ បមាណន្តិ កថេសិ។

សា តស្ស វចនំ សុត្វា “សាមិ, ចិត្តំ នាម សព្ពកាលំ ឯកសទិសំ ន ហោតិ, បិយវិប្បយោគស្ស ភាយាមី”តិ អាហ។ សោបិ សុវបោតកោ ឥត្ថិមាយាសុ កុសលោ, តេន តំ វីមំសន្តោ បុន គាថមាហ –

៦២៦“ហន្ទ ខ្វាហំ គមិស្សាមិ, សាឡិកេ មញ្ជុភាណិកេ;
បច្ចក្ខានុបទញ្ហេតំ, អតិមញ្ញសិ នូន ម”ន្តិ។

តត្ថ **បច្ចក្ខានុបទំ ហេត**ន្តិ យំ ត្វំ វទេសិ, សព្ពមេតំ បច្ចក្ខានស្ស អនុបទំ, បច្ចក្ខានការណំ បច្ចក្ខានកោដ្ឋាសោ បនេស។ **អតិមញ្ញសិ នូន ម**ន្តិ “នូន មំ ឥច្ឆតិ អយ”ន្តិ ត្វំ មំ អតិក្កមិត្វា មញ្ញសិ, មយ្ហំ សារំ ន ជានាសិ ។ អហញ្ហិ រាជបូជិតោ, ន មយ្ហំ ភរិយា ទុល្លភា, អញ្ញំ ភរិយំ បរិយេសិស្សាមីតិ។

សា តស្ស វចនំ សុត្វាវ ភិជ្ជមានហទយា វិយ តស្ស សហ ទស្សនេនេវ ឧប្បន្នកាមរតិយា អនុឌយ្ហមានា វិយ ហុត្វាបិ អត្តនោ ឥត្ថិមាយាយ អនិច្ឆមានា វិយ ហុត្វា ទិយឌ្ឍំ គាថមាហ –

៦២៧“ន សិរី តរមានស្ស, មាធរ សុវបណ្ឌិត;
ឥធេវ តាវ អច្ឆស្សុ, យាវ រាជាន ទក្ខសិ;
សោស្សិ សទ្ទំ មុទិង្គានំ, អានុភាវញ្ច រាជិនោ”តិ។

តត្ថ **ន សិរី**តិ សម្ម សុវបណ្ឌិត, តរមានស្ស សិរី នាម ន ហោតិ, តរមានេន កតកម្មំ ន សោភតិ, “យរាវាសោ ច នាមេស អតិតុរិតោ”តិ ចិន្តេត្វា តុលេត្វា កាតព្ពោ។ ឥធេវ តាវ អច្ឆស្សុ, យាវ មហន្តេន យសេន សមន្នាគតំ អម្ហាកំ រាជានំ បស្សិស្សសិ។ **សោស្សិ**តិ សាយន្ហសមយេ កិន្នរិសមានលីលាហិ ឧត្តមរូបធរាហិ នារីហិ វជ្ជមានានំ មុទិង្គានំ អញ្ញេសញ្ច តីតវាទិតានំ សទ្ទំ ត្វំ សុណិស្សសិ, រញ្ញោ ច អានុភាវំ មហន្តំ សិរិសោភគ្គំ បស្សិស្សសិ។ “សម្ម, កឹ ត្វំ តុរិតោសិ, កឹ លេសម្បិ ន ជានាសិ, អច្ឆស្សុ តាវ, បច្ឆា ជានិស្សាមា”តិ។

អថ តេ សាយន្ហសមនន្តរេ មេថុនសំវាសំ ករឹសុ, សមគ្គា សម្មោទមានា បិយសំវាសំ វសឹសុ។ អថ នំ សុវបោតកោ “ន ឥទានេសា មយ្ហំ រហស្សំ គុហិស្សតិ, ឥទានិ នំ បុច្ឆិត្វា គន្តុំ វដ្ដតី”តិ ចិន្តេត្វា “សាឡិកេ”តិ អាហ។ “កឹ, សាមី”តិ? “អហំ កិញ្ចិ តេ វត្តុកាមោម្ហី”តិ។ “វទ, សាមី”តិ។ “ហោតុ, អជ្ជ អម្ហាកំ មង្គលទិវសោ, អញ្ញតរស្មឹ ទិវសេ ជានិស្សាមី”តិ។ “សចេ មង្គលបដិសំយុត្តា កថា ភវិស្សតិ, កថេហិ។ នោ ចេ, មា កថេហិ សាមី”តិ។ “មង្គលកថាវេសា, ភទ្ទេ”តិ។ “តេន ហិ កថេហី”តិ។ អថ នំ “ភទ្ទេ, សចេ សោតុកាមា ភវិស្សសិ, កថេស្សាមិ តេ”តិ វត្វា តំ រហស្សំ បុច្ឆន្តោ ទិយឌ្ឍំ គាថមាហ –

៦២៨“យោ នុ ខ្វាយំ តិព្ពោ សទ្ទោ, តិរោជនបទេ សុតោ;
ធីតា បញ្ចាលរាជស្ស, ឱសធី វិយ វណ្ណិនី;
តំ ទស្សតិ វិទេហានំ, សោ វិវាហោ ភវិស្សតី”តិ។

តស្សត្ថោ – យោ នុ ខោ អយំ សទ្ទោ តិព្ពោ ពហលោ, តិរោជនបទេ សុតោ បររដ្ឋេសុ ជនបទេសុ វិស្សុតោ បញ្ញាតោ បាកដោ បត្ថដោ។ កិន្តិ? ធីតា បញ្ចាលរាជស្ស ឱសធីតារកា វិយ វិរោចមានា តាយ ឯវ សមានវណ្ណិនី អត្ថិ, តំ សោ វិទេហានំ ទស្សតិ, សោ វិវាហោ ភវិស្សតិ។ យោ សោ ឯវំ បត្ថដោ សទ្ទោ, អហំ តំ សុត្វា ចិន្តេសិំ “អយំ កុមារិកា ឧត្តមរូបធរា, វិទេហរាជាបិ ចូឡនិរញ្ញោ បដិសត្តុ អហោសិ។ អញ្ញោ ពហូ រាជានោ ចូឡនិព្រហ្មទត្តស្ស វសវត្តិនោ សន្តិ, តេសំ អទត្វា កឹ ការណា វិទេហស្ស ធីតរំ ទស្សតី”តិ?

សា តស្ស វចនំ សុត្វា ឯវមាហ – “សាមិ, កឹ ការណា មង្គលទិវសេ អវមង្គលំ កថេសី”តិ? “អហំ, ភទ្ទេ, ‘មង្គល’ន្តិ កថេមិ, ត្វំ ‘អវមង្គល’ន្តិ កថេសិ, កឹ នុ ខោ ឯត”ន្តិ? “សាមិ, អមិត្តានម្បិ តេសំ ឯវរូបា មង្គលកិរិយា មា ហោតូ”តិ។ “កថេហិ តាវ ភទ្ទេ”តិ។ “សាមិ, ន សក្កា កថេតុ”ន្តិ។ “ភទ្ទេ, តយា វិទិតំ រហស្សំ មម អកថិតកាលតោ បដ្ឋាយ នត្ថិ អម្ហាកំ សមគ្គសំវាសោ”តិ។ សា តេន និប្បីឡិយមានា “តេន ហិ, សាមិ, សុណាហី”តិ វត្វា ឥមំ គាថមាហ –

៦២៩.“ឯទិសោ មា អមិត្តានំ, វិវាហោ ហោតុ មាធរ;
យថា បញ្ចាលរាជស្ស, វេទេហេន ភវិស្សតី”តិ។

ឥមំ គាថំ វត្វា បុន តេន “ភទ្ទេ, កស្មា ឯវរូបំ កថំ កថេសី”តិ វុត្តេ “តេន ហិ សុណាហិ, ឯត្ថ ទោសំ តេ កថេស្សាមី”តិ វត្វា ឥមំ គាថមាហ –

៦៣០.“អានយិត្វាន វេទេហំ, បញ្ចាលានំ រថេសភោ;
តតោ នំ ឃាតយិស្សតិ, នស្ស សខី ភវិស្សតី”តិ។

តត្ថ **តតោ នំ ឃាតយិស្សតី**តិ យទា សោ ឥមំ នគរំ អាគតោ ភវិស្សតិ, តទា តេន សទ្ធិំ សខិភាវំ មិត្តធម្មំ ន ករិស្សតិ, ទដ្ឋុម្បិស្ស ធីតរំ ន ទស្សតិ។ ឯកោ កិរស្ស បន អត្ថធម្មានុសាសកោ មហោសធបណ្ឌិតោ នាម អត្ថិ, តេន សទ្ធិំ តំ ឃាតេស្សតិ។ តេ ឧភោ ជនេ ឃាតេត្វា ជយបានំ បិវិស្សាមាតិ កេវដ្ដោ រញ្ញា សទ្ធិំ មន្តេត្វា តំ គណ្ហិត្វា អាគន្តុំ គតោតិ។

ឯវំ សា គុយ្ហមន្តំ និស្សេសំ កត្វា សុវបណ្ឌិតស្ស កថេសិ។ តំ សុត្វា សុវបណ្ឌិតោ “អាចរិយោ កេវដ្ដោ ឧបាយកុសលោ, អច្ឆរិយំ តស្ស រញ្ញោ ឯវរូបេន ឧបាយេន ឃាតន”ន្តិ កេវដ្ដំ វណ្ណេត្វា “ឯវរូបេន អវមង្គលេន អម្ហាកំ កោ អត្ថោ, តុណ្ហីភូតា សយាមា”តិ វត្វា អាគមនកម្មស្ស និប្ផត្តិំ ញត្វា តំ រត្តិំ តាយ សទ្ធិំ វសិត្វា “ភទ្ទេ, អហំ សិវិរដ្ឋំ គន្ត្វា មនាបាយ ភរិយាយ លទ្ធភាវំ សិវិរញ្ញោ ទេវិយា ច អារោចេស្សាមី”តិ គមនំ អនុជានាបេតុំ អាហ –

៦៣១.“ហន្ទ ខោ មំ អនុជានាហិ, រត្តិយោ សត្តមត្តិយោ;
យាវាហំ សិវិរាជស្ស, អារោចេមិ មហេសិនោ;
លទ្ធោ ច មេ អាវសថោ, សាឡិកាយ ឧបន្តិក”ន្តិ។

តត្ថ **មហេសិនោ**តិ មហេសិយា ចស្ស។ **អាវសថោ**តិ វសនដ្ឋានំ។ **ឧបន្តិក**ន្តិ អថ នេ “ឯថ តស្សា សន្តិកំ គច្ឆាមា”តិ វត្វា អដ្ឋមេ ទិវសេ ឥជានេត្វា មហន្តេន បរិវារេន តំ គហេត្វា គមិស្សាមិ, យាវ មមាគមនំ, តាវ មា ឧក្កណ្ឋីតិ។

តំ សុត្វា សាឡិកា តេន វិយោគំ អនិច្ឆមានាបិ តស្ស វចនំ បដិក្ខិបិតុំ អសក្កោន្តី អនន្តរំ គាថមាហ –

៦៣២.“ហន្ទ ខោ តំ អនុជានាមិ, រត្តិយោ សត្តមត្តិយោ;
សចេ ត្វំ សត្តរត្តេន, នាគច្ឆសិ មមន្តិកេ;
មញ្ញេ ឱក្កន្តសត្តំ មំ, មតាយ អាគមិស្សសី”តិ។

តត្ថ **មញ្ញេ ឱក្កន្តសត្តំ ម**ន្តិ ឯវំ សន្តេ អហំ មំ អបគតជីវិតំ សល្លក្ខេមិ។ សោ ត្វំ អដ្ឋមេ ទិវសេ អនាគច្ឆន្តោ មយិ មតាយ អាគមិស្សសិ, តស្មា មា បបញ្ចំ អកាសីតិ។

ឥតរោបិ “ភទ្ទេ, កឹ វទេសិ, មយ្ហម្បិ អដ្ឋមេ ទិវសេ តំ អបស្សន្តស្ស កុតោ ជីវិត”ន្តិ វាចាយ វត្វា ហទយេន បន “ជីវ វា ត្វំ មរ វា, កឹ តយា មយ្ហ”ន្តិ ចិន្តេត្វា ឧដ្ឋាយ ថោកំ សិវិរដ្ឋាភិមុខោ គន្ត្វា និវត្តិត្វា មិថិលំ គន្ត្វា បណ្ឌិតស្ស អំសកូដេ ឱតរិត្វា មហាសត្តេន បន តាយ សញ្ញាយ ឧបរិបាសាទំ អារោបេត្វា បុដ្ឋោ សព្ពំ តំ បវត្តិំ បណ្ឌិតស្ស អារោចេសិ។ សោបិស្ស បុរិមនយេនេវ សព្ពំ សក្ការមកាសិ។ តមត្ថំ បកាសេន្តោ សត្ថា អាហ –

៦៣៣តតោ ច ខោ សោ គន្ធាន, មាធរោ សុបណ្ឌិតោ;
មហោសធស្ស អក្ខាសិ, សាឡិការវចនំ ឥទ”ន្តិ។

តត្ថ **សាឡិការវចនំ ឥទ**ន្តិ ឥទំ សាឡិកាយ វចនន្តិ សព្ពំ វិត្ថារេត្វា កថេសីតិ។

សុវខណ្ឌំ និដ្ឋិតំ។

មហាឧមង្គកណ្ឌំ

តំ សុត្វា មហាសត្តោ ចិន្តេសិ “រាជា មម អនិច្ឆមានស្សេវ គមិស្សតិ, គន្ត្វា ច បន មហាវិនាសំ បាបុណិស្សតិ។ អថ មយ្ហំ ‘ឯវរូបស្ស នាម យសទាយកស្ស រញ្ញោ វចនំ ហទយេ កត្វា តស្ស សង្គហំ នាកាសី’តិ គរហាបិ ឧប្បជ្ជិស្សតិ, មាទិសេ បណ្ឌិតេ វិជ្ជមានេ កីការណា ឯស នស្សិស្សតិ, អហំ រញ្ញោ បុរេតរមេវ គន្ត្វា ចូឡនីទិស្វា សុវិភត្តំ កត្វា វិទេហរញ្ញោ និវាសត្ថាយ នគរំ មាបេត្វា គាវុតមត្តំ ជង្ឃឧមង្គំ, អឌ្ឍយោជនិកញ្ច មហាឧមង្គំ, ការេត្វា ចូឡនិរញ្ញោ ធីតរំ អភិសិញ្ចិត្វា អម្ហាកំ រញ្ញោបាទបរិចារិកំ កត្វា អដ្ឋារស អក្ខោភណិសង្ខេហិ ពលេហិ ឯកសតរាជូសុ បរិវារេត្វា ឋិតេសុបិ អម្ហាកំ រាជានំ រាហុមុខតោ ចន្ទំ វិយ មោចេត្វា អានេតុំ នាម មម ភារោ”តិ។ តស្សេវំ ចិន្តេន្តស្ស សរីរេ បីតិ ឧប្បជ្ជិ។ សោ បីតិវេគេន ឧទានំ ឧទានេន្តោ ឥមំ ឧបឌ្ឍគាថមាហ –

៦៣៤“យស្សេវ ឃរេ ភុញ្ជេយ្យ ភោគំ, តស្សេវ អត្ថំ បុរិសោ ចរេយ្យា”តិ។
តស្សត្ថោ – យស្ស រញ្ញោ សន្តិកេ បុរិសោ មហន្តំ ឥស្សរិយំ លភិត្វា ភោគំ ភុញ្ជេយ្យ, អក្កោសន្តស្សបិ បហរន្តស្សបិ គលេ គហេត្វា និក្កឌ្ឍន្តស្សបិ តស្សេវ អត្ថំ ហិតំ វុឌ្ឍឹ បណ្ឌិតោ កាយទ្វារាទីហិ តីហិ ទ្វារេហិ ចរេយ្យ។ ន ហិ មិត្តទុព្ភិកម្មំ បណ្ឌិតេហិ កាតព្ពន្តិ។

ឥតិ ចិន្តេត្វា សោ ន្ហត្វា អលង្ករិត្វា មហន្តេន យសេន រាជកុលំ គន្ត្វា រាជានំ វន្ទិត្វា ឯកមន្តំ ឋិតោ អាហ – “កឹ, ទេវ, គច្ឆិស្សថ ឧត្តរបញ្ចាលនគរ”ន្តិ? “អាម, តាត, បញ្ចាលចន្ទឹ អលភន្តស្ស មម កឹ រជ្ជេន, មា មំ បរិច្ចជិ, មយា សទ្ធឹយេវ ឯហិ។ តត្ថ អម្ហាកំ គតការណា ទ្វេ អត្ថា និប្ផជ្ជិស្សន្តិ, ឥត្ថិរតនញ្ច លច្ឆាមិ, រញ្ញា ច មេ សទ្ធឹ មេត្តិ បតិដ្ឋហិស្សតី”តិ។ អថ នំ បណ្ឌិតោ “តេន ហិ, ទេវ, អហំ បុរេ គន្ត្វា តុម្ហាកំ និវេសនានិ មាបេស្សាមិ, តុម្ហេ មយា បហិតសាសនេន អាគច្ឆេយ្យាថា”តិ វទន្តោ ទ្វេ គាថា អភាសិ –

“ហន្ទាហំ គច្ឆាមិ បុរេ ជនិន្ទ, បញ្ចាលរាជស្ស បុរំ សុរម្មំ;
និវេសនានិ មាបេតុំ, វេទេហស្ស យសស្សិនោ។

៦៣៥“និវេសនានិ មាបេត្វា, វេទេហស្ស យសស្សិនោ;
យទា តេ បហិណេយ្យាមិ, តទា ឯយ្យាសិ ខត្តិយា”តិ។

តត្ថ **វេទេហស្សា**តិ តវ វិទេហរាជស្ស។ **ឯយ្យាសី**តិ អាគច្ឆេយ្យាសីតិ។

តំ សុត្វា រាជា “ន កិរ មំ បណ្ឌិតោ បរិច្ចជតី”តិ ហដ្ឋតុដ្ឋោ ហុត្វា អាហ – “តាត, តវ បុរេ គច្ឆន្តស្ស កឹ លទ្ធុំ វដ្ដតី”តិ? “ពលវាហនំ, ទេវា”តិ។ “យត្តកំ ឥច្ឆសិ, តត្តកំ គណ្ហ, តាតា”តិ។ “ចត្តារិ ពន្ធនាគារានិ វិវរាបេត្វា ចោរានំ សង្ខលិកពន្ធនានិ ភិន្ទាបេត្វា តេបិ មយា សទ្ធឹ បេសេថ ទេវា”តិ។ “យថារុចិ ករោហិ, តាតា”តិ។ មហាសត្តោ ពន្ធនាគារទ្វារានិ វិវរាបេត្វា សូរេ មហាយោធេ គតដ្ឋានេ កម្មំ និប្ផាទេតុំ សមត្ថេ នីហរាបេត្វា “មំ ឧបដ្ឋហថា”តិ វត្វា តេសំ សក្ការំ ការេត្វា វឌ្ឍកិកម្មារចម្មការឥដ្ឋកបាសាណការចិត្តការាទយោ នានាសិប្បកុសលា អដ្ឋារស សេនិយោ អាទាយ វាសិផរសុកុទ្ទាលខណិត្តិអាទីនិ ពហូនិ ឧបករណានិ គាហាបេត្វា មហាពលកាយបរិវុតោ នគរា និក្ខមិ។ តមត្ថំ បកាសេន្តោ សត្ថា អាហ –

៦៣៦“តតោ ច បាយាសិ បុរេ មហោសធោ, បញ្ចាលរាជស្ស បុរំ សុរម្មំ;
និវេសនានិ មាបេតុំ, វេទេហស្ស យសស្សិនោ”តិ។

មហាសត្តោបិ គច្ឆន្តោ យោជនន្តរេ យោជនន្តរេ ឯកេកំ គាមំ និវេសេត្វា ឯកេកំ អមច្ចំ “តុម្ហេ រញ្ញោ បញ្ចាលចន្ទឹ គហេត្វា និវត្តនកាលេ ហត្ថិអស្សរថេ កប្បេត្វា រាជានំ អាទាយ បច្ចាមិត្តេ បដិពាហន្តា ខិប្បំ មិថិលំ បាបេយ្យាថា”តិ វត្វា ឋបេសិ។ គង្គាតីរំ បន បត្វា អានន្ទកុមារំ បក្កោសាបេត្វា “អានន្ទ, ត្វំ តីណិ វឌ្ឍកិសតានិ អាទាយ ឧទ្ធំគង្គំ គន្ត្វា សារទារូនិ គាហាបេត្វា តិសតមត្តា នាវា មាបេត្វា នគរស្សត្ថាយ តត្ថេវ

តច្ឆាបេត្វា សល្លហុកានំ ទារូនំ នាវាយ បូរាបេត្វា ខិប្បំ អាគច្ឆេយ្យាសី”តិ បេសេសិ។ សយំ បន នាវាយ គង្គំ តរិត្វា ឱតិណ្ណដ្ឋានតោ បដ្ឋាយ បទសញ្ញាយេវ គណេត្វា “ឥទំ អឌ្ឍយោជនដ្ឋានំ, ឯត្ថ មហាឧមង្គោ ភវិស្សតិ, ឥមស្មឹ ឋានេ រញ្ញោ និវេសននគរំ ភវិស្សតិ, ឥតោ បដ្ឋាយ យាវ រាជគេហា គាវុតមត្តេ ឋានេ ជង្ឃឧមង្គោ ភវិស្សតី”តិ បរិច្ឆិន្ទិត្វា នគរំ បាវិសិ។ ចូឡនិរាជា ពោធិសត្តស្ស អាគមនំ សុត្វា “ឥទានិ មេ មនោរថោ មត្ថកំ បាបុណិស្សតិ, បច្ចាមិត្តានំ បិដ្ឋឹ បស្សិស្សាមិ, ឥមស្មឹ អាគតេ វេទេហោបិ ន ចិរស្សេវ អាគមិស្សតិ, អថ នេ ឧភោបិ មារេត្វា សកលជម្ពុទីបតលេ ឯករជ្ជំ ករិស្សាមី”តិ បរមតុដ្ឋឹ បត្តោ អហោសិ។ សកលនគរំ សង្ខុភិ “ឯស កិរ មហោសធបណ្ឌិតោ, ឥមិនា កិរ ឯកសតរាជានោ លេឌ្ឌុនា កាកា វិយ បលាបិតា”តិ។

មហាសត្តោ នាគរេសុ អត្តនោ រូបសម្បត្តឹ បស្សន្តេសុយេវ រាជទ្វារំ គន្ត្វា រញ្ញោ បដិវេទេត្វា “បវិសតូ”តិ វុត្តេ បវិសិត្វា រាជានំ វន្ទិត្វា ឯកមន្តំ និសីទិ។ អថ នំ រាជា បដិសន្ថារំ កត្វា “តាត, រាជា កទា អាគមិស្សតី”តិ បុច្ឆិ។ “មយា បេសិតកាលេ, ទេវា”តិ។ “ត្វំ បន កិមត្ថំ អាគតោសី”តិ។ “អម្ហាកំ រញ្ញោ និវេសនំ មាបេតុំ, ទេវា”តិ។ “សាធុ, តាតា”តិ។ អថស្ស សេនាយ បរិព្ពយំ ទាបេត្វា មហាសត្តស្ស មហន្តំ សក្ការំ ការេត្វា និវេសនគេហំ ទាបេត្វា “តាត, យាវ តេ រាជា នាគច្ឆតិ, តាវ អនុក្កណ្ឋមានោ អម្ហាកម្បិ កត្តព្ពយុត្តកំ ករោន្តោវ វសាហិ ត្វ”ន្តិ អាហ។ សោ កិរ រាជនិវេសនំ អភិរុហន្តោវ មហាសោបានបាទមូលេ ឋត្វា “ឥធ ជង្ឃឧមង្គទ្វារំ ភវិស្សតី”តិ សល្លក្ខេសិ។ អថស្ស ឯតទហោសិ “រាជា ‘អម្ហាកម្បិ កត្តព្ពយុត្តកំ ករោហី’តិ វទតិ, ឧមង្គេ ខណិយមានេ យថា ឥទំ សោបានំ ន ឱសក្កតិ, តថា កាតុំ វដ្ដតី”តិ។ អថ រាជានំ ឯវមាហ – “ទេវ, អហំ បវិសន្តោ សោបានបាទមូលេ ឋត្វា នវកម្មំ ឱលោកេន្តោ មហាសោបានេ ទោសំ បស្សឹ។ សចេ តេ រុច្ចតិ, អហំ ទារូនិ លភន្តោ មនាបំ កត្វា អត្ថរេយ្យ”ន្តិ។ “សាធុ, បណ្ឌិត, អត្ថរាហី”តិ។ សោ “ឥធ ឧមង្គទ្វារំ ភវិស្សតី”តិ សល្លក្ខេត្វា តំ បោរាណសោបានំ ហរិត្វា យត្ថ ឧមង្គទ្វារំ ភវិស្សតិ, តត្ថ បំសុនោ អបតនត្ថាយ ផលកសន្ថារំ ការេត្វា យថា សោបានំ ន ឱសក្កតិ, ឯវំ និច្ចលំ កត្វា សោបានំ អត្ថរិ។ រាជា តំ ការណំ អជានន្តោ “មម សិនេហេន ករោតី”តិ មញ្ញិ។

ឯវំ តំ ទិវសំ តេនេវ នវកម្មេន វីតិនាមេត្វា បុនទិវសេ រាជានំ អាហ – “ទេវ, សចេ អម្ហាកំ រញ្ញោ វសនដ្ឋានំ ជានេយ្យាម, មនាបំ កត្វា បដិជគ្គេយ្យាមា”តិ។ សាធុ, បណ្ឌិត, ឋបេត្វា មម និវេសនំ សកលនគរេ យំ និវេសនំ ឥច្ឆសិ, តំ គណ្ហាតិ។ មហារាជ, មយំ អាគន្តុកា, តុម្ហាកំ ពហូ វល្លភា យោធា, តេ អត្តនោ អត្តនោ គេហេសុ គយ្ហមានេសុ អម្ហេហិ សទ្ធឹ កលហំ ករិស្សន្តិ។ “តទា, ទេវ, តេហិ សទ្ធឹ មយំ កឹ ករិស្សាមា”តិ? “តេសំ វចនំ មា គណ្ហ។ យំ ឥច្ឆសិ, តំ ឋានមេវ គណ្ហាហី”តិ។ “ទេវ, តេ បុនប្បុនំ អាគន្ត្វា តុម្ហាកំ កថេស្សន្តិ, តេន តុម្ហាកំ ចិត្តសុខំ ន លភិស្សតិ។ សចេ បន ឥច្ឆេយ្យាថ, យាវ មយំ និវេសនានិ គណ្ហាម, តាវ អម្ហាកំយេវ មនុស្សា ទោវារិកា អស្សុ។ តតោ តេ ទ្វារំ អលភិត្វា នាគមិស្សន្តិ។ ឯវំ សន្តេ តុម្ហាកម្បិ ចិត្តសុខំ លភិស្សតី”តិ។ រាជា “សាធូ”តិ សម្បដិច្ឆិ។

មហាសត្តោ សោបានបាទមូលេ សោបានសីសេ មហាទ្វារេតិ សព្ពត្ថ អត្តនោ មនុស្សេយេវ ឋបេត្វា “កស្សចិ បវិសិតុំ មា អទត្ថា”តិ វត្វា អថ រញ្ញោ មាតុ និវេសនំ គន្ត្វា “ភិន្ទនាការំ ទស្សេថា”តិ មនុស្សេ អាណាបេសិ។ តេ ទ្វារកោដ្ឋកាលិន្ទតោ បដ្ឋាយ ឥដ្ឋកា ច មត្តិកា ច អបនេតុំ អារភឹសុ។ រាជមាតា តំ បវត្តឹ សុត្វា អាគន្ត្វា “កិស្ស, តាតា, មម គេហំ ភិន្ទថា”តិ អាហ។ “មហោសធបណ្ឌិតោ ភិន្ទាបេត្វា អត្តនោ រញ្ញោ និវេសនំ កាតុកាមោ”តិ។ “យទិ ឯវំ ឥធេវ វសថា”តិ។ “អម្ហាកំ រញ្ញោ មហន្តំ ពលវាហនំ, ឥទំ នប្បហោតិ, អញ្ញំ មហន្តំ គេហំ ករិស្សាមា”តិ។ “តុម្ហេ មំ ន ជានាថ, អហំ រាជមាតា, ឥទានិ បុត្តស្ស សន្តិកំ គន្ត្វា ជានិស្សាមី”តិ។ “មយំ រញ្ញោ វចនេន ភិន្ទាម, សក្កោន្តី វារេហី”តិ។ សា កុជ្ឈិត្វា “ឥទានិ វោ កត្តព្ពំ ជានិស្សាមី”តិ រាជទ្វារំ អគមាសិ។ អថ នំ “មា បវិសា”តិ ទោវារិកា វារយឹសុ។ “អហំ រាជមាតា”តិ។ “ន មយំ តំ ជានាម, មយំ រញ្ញា ‘កស្សចិ បវិសិតុំ មា អទត្ថា’តិ អាណត្តា, គច្ឆ ត្វ”ន្តិ។ សា គេហតព្ពគហណំ អបស្សន្តី និវត្តិត្វា អត្តនោ និវេសនំ ឱលោកេន្តី អដ្ឋាសិ។ អថ នំ ឯកោ បុរិសោ “កឹ ឥធ ករោសិ, គច្ឆសិ, ន គច្ឆសី”តិ គីវាយ គហេត្វា ភូមិយំ បាតេសិ។

សា ចិន្តេសិ “អទ្ធា ឥមេ រញ្ញោ អាណត្តា ភវិស្សន្តិ, ឥតរថា ឯវំ កាតុំ ន សក្ខិស្សន្តិ, បណ្ឌិតស្សេវ សន្តិកំ គច្ឆិស្សាមី”តិ។ សា គន្ត្វា “តាត មហោសធ, កស្មា មម និវេសនំ ភិន្ទាបេសី”តិ អាហ។ សោ តាយ សទ្ធឹ ន កថេសិ, សន្តិកេ ឋិតោ បុរិសោ បនស្ស “ទេវិ, កឹ កថេសី”តិ អាហ។ “តាត, មហោសធបណ្ឌិតោ កស្មា មម គេហំ ភិន្ទាបេតី”តិ? “វេទេហរញ្ញោ វសនដ្ឋានំ កាតុ”ន្តិ។ “កឹ, តាត, ឯវំ មហន្តេ នគរេ អញ្ញត្ថ និវេសនដ្ឋានំ ន លព្ភតី”តិ មញ្ញតិ។ “ឥមំ សតសហស្សំ លញ្ជំ គហេត្វា អញ្ញត្ថ គេហំ ការេតូ”តិ។ “សាធុ, ទេវិ, តុម្ហាកំ គេហំ វិស្សជ្ជាបេស្សាមិ, លញ្ជស្ស គហិតភាវំ មា កស្សចិ កថយិត្ថ។ មា នោ អញ្ញេបិ លញ្ជំ ទត្វា គេហានិ វិស្សជ្ជាបេតុកាមា អហេសុ”ន្តិ។ សាធុ, តាត, “រញ្ញោ មាតា លញ្ជំ អទាសី”តិ មយ្ហម្បិ លជ្ជនកមេវ, តស្មា ន កស្សចិ កថេស្សាមីតិ។ សោ “សាធូ”តិ តស្សា សន្តិកា សតសហស្សំ គហេត្វា គេហំ វិស្សជ្ជាបេត្វា កេវដ្ដស្ស គេហំ អគ

មាសិ។ សោបិ ទ្វារំ គន្ធា វេឡុបេសិកាហិ បិដ្ឋិចម្មប្បាដនំ លភិត្វា គហេតព្ពគហណំ អបស្សន្តោ បុន គេហំ គន្ធា សតសហស្សមេវ អទាសិ។ ឯតេនុបាយេន សកលនគរេ គេហដ្ឋានំ គណ្ហន្តេន លញ្ជំ គហេត្វា លទ្ធកហាបណានញ្ញេវ នវ កោដិយោ ជាតា។

មហាសត្តោ សកលនគរំ វិចរិត្វា រាជកុលំ អគមាសិ។ អថ នំ រាជា បុច្ឆិ “កឹ, បណ្ឌិត, លទ្ធំ តេ វសនដ្ឋាន”ន្តិ? “មហារាជ, អទេន្តា នាម នត្ថិ, អបិច ខោ បន គេហេសុ គយ្ហមានេសុ កិលមន្តិ។ តេសំ បិយវិប្បយោគំ កាតុំ អម្ហាកំ អយុត្តំ។ ពហិនគរេ គាវុតមត្តេ ឋានេ គង្គាយ ច នគរស្ស ច អន្តរេ អសុកដ្ឋានេ អម្ហាកំ រញ្ញោ វសននគរំ ករិស្សាមី”តិ។ តំ សុត្វា រាជា “អន្តោនគរេ យុជ្ឈិតុម្បិ ទុក្ខំ, នេវ សកសេនា, ន បរសេនា ញាតុំ សក្កា។ ពហិនគរេ បន សុខំ យុទ្ធំ កាតុំ, តស្មា ពហិនគរេយេវ តេ កោដ្ដេត្វា មារេស្សាមា”តិ តុស្សិត្វា “សាធុ, បណ្ឌិត, តយា សល្លក្ខិតដ្ឋានេយេវ ការេហី”តិ អាហ។ “មហារាជ, អហំ ការេស្សាមិ, តុម្ហាកំ បន មនុស្សេហិ ទារុបណ្ណាទីនំ អត្ថាយ អម្ហាកំ នវកម្មដ្ឋានំ នាគន្តព្ពំ។ អាគច្ឆន្តា ហិ កលហំ ករិស្សន្តិ, តេនេវ តុម្ហាកញ្ច អម្ហាកញ្ច ចិត្តសុខំ ន ភវិស្សតី”តិ។ “សាធុ, បណ្ឌិត, តេន បស្សេន និសញ្ចារំ ការេហី”តិ។ “ទេវ, អម្ហាកំ ហត្ថី ឧទកាភិរតា ឧទកេយេវ កីឡិស្សន្តិ។ ឧទកេ អាវិលេ ជាតេ ‘មហោសធស្ស អាគតកាលតោ បដ្ឋាយ បសន្នំ ឧទកំ បាតុំ ន លភាមា’តិ សចេ នាគរា កុជ្ឈិស្សន្តិ, តម្បិ សហិតព្ព”ន្តិ ។ រាជា “វិស្សត្ថា តុម្ហាកំ ហត្ថី កីឡន្តូ”តិ វត្វា នគរេ ភេរឹ ចរាបេសិ – “យោ ឥតោ និក្ខមិត្វា មហោសធស្ស នគរមាបិតដ្ឋានំ គច្ឆតិ, តស្ស សហស្សទណ្ឌោ”តិ។

មហាសត្តោ រាជានំ វន្ទិត្វា អត្តនោ បរិសំ អាទាយ និក្ខមិត្វា យថាបរិច្ឆិន្នដ្ឋានេ នគរំ មាបេតុំ អារភិ។ បារគង្គាយ វគ្គុលឹ នាម គាមំ ការេត្វា ហត្ថិអស្សរថវាហនញ្ចេវ គោពលិពទ្ទេ ច តត្ថ ឋបេត្វា នគរករណំ វិចារេន្តោ “ឯត្តកា ឥទំ ករោន្តូ”តិ សព្ពកម្មានិ វិភជិត្វា ឧមង្គកម្មំ បដ្ឋបេសិ។ មហាឧមង្គទ្វារំ គង្គាតិត្ថេ អហោសិ។ សដ្ឋិមត្តានិ យោធសតានិ មហាឧមង្គំ ខណន្តិ។ មហន្តេហិ ចម្មបសិព្ពកេហិ វាលុកបំសុំ ហរិត្វា គង្គាយ បាតេន្តិ។ បាតិតបាតិតំ បំសុំ ហត្ថី មទ្ទន្តិ, គង្គា អាវិលា សន្ទតិ។ នគរវាសិនោ “មហោសធស្ស អាគតកាលតោ បដ្ឋាយ បសន្នំ ឧទកំ បាតុំ ន លភាម, គង្គា អាវិលា សន្ទតិ, កឹ នុ ខោ ឯត”ន្តិ វទន្តិ។ អថ នេសំ បណ្ឌិតស្ស ឧបនិក្ខិត្តកបុរិសា អារោចេន្តិ “មហោសធស្ស កិរ ហត្ថី ឧទកំ កីឡន្តា គង្គាយ កទ្ទមំ ករោន្តិ, តេន គង្គា អាវិលា សន្ទតី”តិ។

ពោធិសត្តានំ អធិប្បាយោ នាម សមិជ្ឈតិ, តស្មា ឧមង្គេ មូលានិ វា ខាណុកានិ វា មរុម្ពានិ វា បាសាណានិ វា សព្ពេបិ ភូមិយំ បវិសឹសុ។ ជង្ឃឧមង្គស្ស ទ្វារំ តស្មឹយេវ នគរេ អហោសិ។ តីណិ បុរិសសតានិ ជង្ឃឧមង្គំ ខណន្តិ , ចម្មបសិព្ពកេហិ បំសុំហរិត្វា តស្មឹ នគរេ បាតេន្តិ។ បាតិតបាតិតំ ឧទកេន មទ្ទាបេត្វា បាការំ ចិនន្តិ, អញ្ញានិ វា កម្មានិ ករោន្តិ។ មហាឧមង្គស្ស បវិសនទ្វារំ នគរេ អហោសិ អដ្ឋារសហត្ថុព្ពេធេន យន្តយុត្តទ្វារេន សមន្នាគតំ។ តញ្ហិ ឯកាយ អាណិយា អក្កន្តាយ បិធីយតិ, ឯកាយ អាណិយា អក្កន្តាយ វិវរីយតិ។ មហាឧមង្គស្ស ទ្វីសុ បស្សេសុ ឥដ្ឋកាហិ ចិនិត្វា សុធាកម្មំ ការេសិ, មត្ថកេ ផលកេន ឆន្នំ ការេត្វា ឧល្លោកំ មត្តិកាយ លិម្បាបេត្វា សេតកម្មំ ការេត្វា ចិត្តកម្មំ ការេសិ។ សព្ពានិ បនេត្ថ អសីតិ មហាទ្វារានិ ចតុសដ្ឋិ ចូឡទ្វារានិ អហេសុំ, សព្ពានិ យន្តយុត្តានេវ។ ឯកាយ អាណិយា អក្កន្តាយ សព្ពានេវ បិធីយន្តិ, ឯកាយ អាណិយា អក្កន្តាយ សព្ពានេវ វិវរីយន្តិ។ ទ្វីសុ បស្សេសុ អនេកសតទីបាលយា អហេសុំ, តេបិ យន្តយុត្តាយេវ។ ឯកស្មឹ វិវរិយមានេ សព្ពេ វិវរីយន្តិ, ឯកស្មឹ បិធីយមានេ សព្ពេ បិធីយន្តិ។ ទ្វីសុ បស្សេសុ ឯកសតានំ ខត្តិយានំ ឯកសតសយនគព្ភា អហេសុំ។ ឯកេកស្មឹ គព្ភេ នានាវណ្ណបច្ចត្ថរណត្ថតំ ឯកេកំ មហាសយនំ សមុស្សិតសេតច្ឆត្តំ, ឯកេកំ មហាសយនំ និស្សាយ ឯកេកំ មាតុគាមរូបកំ ឧត្តមរូបធរំ បតិដ្ឋិតំ។ តំ ហត្ថេន អបរាមសិត្វា “មនុស្សរូប”ន្តិ ន សក្កា ញាតុំ, អបិច ឧមង្គស្ស ឧភោសុ បស្សេសុ កុសលា ចិត្តការា នានប្បការំ ចិត្តកម្មំ ករឹសុ។ សក្កវិលាសសិនេរុសត្តបរិភណ្ឌចក្កវាឡសាគរសត្តមហាសរ- ចតុមហាទីប-ហិមវន្ត-អនោតត្តសរ-មនោសិលាតល ចន្ទិមសូរិយ-ចាតុមហារាជិកាទិឆកាមាវចរសម្បត្តិយោបិ សព្ពា ឧមង្គេយេវ ទស្សយឹសុ។ ភូមិយំ រជតបដ្ដវណ្ណា វាលុកា ឱកិរឹសុ, ឧបរិ ឧល្លោកបទុមានិ ទស្សេសុំ។ ឧភោសុ បស្សេសុ នានប្បការេ អាបណេបិ ទស្សយឹសុ។ តេសុ តេសុ ឋានេសុ គន្ធទាមបុប្ផទាមាទីនិ ឱលម្ពេត្វា សុធម្មាទេវសភំ វិយ ឧមង្គំ អលង្ករឹសុ។

តានិបិ ខោ តីណិ វឌ្ឍកិសតានិ តីណិ នាវាសតានិ ពន្ធិត្វា និដ្ឋិតបរិកម្មានំ ទព្ពសម្ភារានំ បូរេត្វា គង្គាយ អាហរិត្វា បណ្ឌិតស្ស អារោចេសុំ ។ តានិ សោ នគរេ ឧបយោគំ នេត្វា “មយា អាណត្តទិវសេយេវ អាហរេយ្យាថា”តិ វត្វា នាវា បដិច្ឆន្នដ្ឋានេ ឋបាបេសិ។ នគរេ ឧទកបរិខា, កទ្ទមបរិខា, សុក្ខបរិខាតិ តិស្សោ បរិខាយោ ការេសិ។ អដ្ឋារសហត្ថោ បាការោ គោបុរដ្ដាលកោ រាជនិវេសនានិ ហត្ថិសាលាទយោ បោក្ខរណិយោតិ សព្ពមេតំ និដ្ឋំ អគមាសិ។ ឥតិ មហាឧមង្គោ ជង្ឃឧមង្គោ នគរន្តិ សព្ពមេតំ ចតូហិ មាសេហិ និដ្ឋិតំ។ អថ មហាសត្តោ ចតុមាសច្ចយេន រញ្ញោ អាគមនត្ថាយ ទូតំ បាហេសិ។ តមត្ថំ បកាសេន្តោ សត្ថា អាហ –

៦៣៧និវេសនានិ មាបេត្វា, វេទេហស្ស យសស្សិនោ;
អថស្ស បាហិណី ទូតំ, វេទេហំ មិថិលគ្គហំ;
ឯហិ ទានិ មហារាជ, មាបិតំ តេ និវេសន”ន្តិ។

តត្ថ **បាហិណី**តិ បេសេសិ។

រាជា ទូតស្ស វចនំ សុត្វា តុដ្ឋចិត្តោ ហុត្វា មហន្តេន បរិវារេន នគរា និក្ខមិ។ តមត្ថំ បកាសេន្តោ សត្ថា អាហ –

៦៣៨.“តតោ ច រាជា បាយាសិ, សេនាយ ចតុរង្គិយា;
អនន្តវាហនំ ទដ្ឋុំ, ផីតំ កបិលិយំ បុរ”ន្តិ។

តត្ថ **អនន្តវាហន**ន្តិ អបរិមិតហត្ថិអស្សាទិវាហនំ។ **កបិលិយំ បុរ**ន្តិ កបិលរដ្ឋេ មាបិតំ នគរំ។

សោ អនុបុព្ពេន គន្ត្វា គង្គាតីរំ បាបុណិ។ អថ នំ មហាសត្តោ បច្ចុគ្គន្ត្វា អត្តនា កតនគរំ បវេសេសិ។ សោ តត្ថ បាសាទវរគតោ នានគ្គរសភោជនំ ភុញ្ជិត្វា ថោកំ វិស្សមិត្វា សាយន្ហសមយេ អត្តនោ អាគតភាវំ ញាបេតុំ ចូឡនិរញ្ញោ ទូតំ បេសេសិ។ តមត្ថំ បកាសេន្តោ សត្ថា អាហ –

៦៣៩.“តតោ ច ខោ សោ គន្ត្វាន, ព្រហ្មទត្តស្ស បាហិណិ;
អាគតោស្មិ មហារាជ, តវ បាទានិ វន្ទិតុំ។

៦៤០.“ទទាហិ ទានិ មេ ភរិយំ, នារិំ សព្ពង្គសោភិនិំ;
សុវណ្ណេន បដិច្ឆន្នំ, ទាសីគណបុរក្ខត”ន្តិ។

តត្ថ **វន្ទិតុ**ន្តិ វេទេហោ មហល្លកោ, ចូឡនិរាជា តស្ស បុត្តនត្តមត្តោបិ ន ហោតិ, កិលេសវសេន មុច្ឆិតោ បន ហុត្វា “ជាមាតរេន នាម សសុរោ វន្ទនីយោ”តិ ចិន្តេត្វា តស្ស ចិត្តំ អជានន្តោវ វន្ទនសាសនំ បហិណិ។ **ទទាហិ ទានី**តិ អហំ តយា “ធីតរំ ទស្សាមី”តិ បក្កោសាបិតោ, តំ មេ ឥទានិ ទេហីតិ បហិណិ។ **សុវណ្ណេន បដិច្ឆន្ន**ន្តិ សុវណ្ណាលង្ការេន បដិមណ្ឌិតំ។

ចូឡនិរាជា ទូតស្ស វចនំ សុត្វា សោមនស្សប្បត្តោ “ឥទានិ មេ បច្ចាមិត្តោ កុហិំ គមិស្សតិ, ឧភិន្នម្បិ នេសំ សីសានិ ឆិន្ទិត្វា ជយបានំ បិវិស្សាមា”តិ ចិន្តេត្វា កេវលំ សោមនស្សំ ទស្សេន្តោ ទូតស្ស សក្ការំ កត្វា អនន្តរំ គាថមាហ –

៦៤១.“ស្វាគតំ តេវ វេទេហ, អថោ តេ អទុរាគតំ;
នក្ខត្តញ្ញេវ បរិបុច្ឆ, អហំ កញ្ញំ ទទាមិ តេ;
សុវណ្ណេន បដិច្ឆន្នំ, ទាសីគណបុរក្ខត”ន្តិ។

តត្ថ **វេទេហា**តិ វេទេហស្ស សាសនំ សុត្វា តំ បុរតោ ឋិតំ វិយ អាលបតិ។ អថ វា “ឯវំ ព្រហ្មទត្តេន វុត្តន្តិ វទេហី”តិ ទូតំ អាណាបេន្តោ ឯវមាហ។

តំ សុត្វា ទូតោ វេទេហស្ស សន្តិកំ គន្ត្វា “ទេវ, មង្គលកិរិយាយ អនុច្ឆវិកំ នក្ខត្តំ កិរ ជានាហិ, រាជា តេ ធីតរំ ទេតី”តិ អាហ។ សោ “អជ្ជេវ នក្ខត្តំ សោភន”ន្តិ បុន ទូតំ បហិណិ។ តមត្ថំ បកាសេន្តោ សត្ថា អាហ –

៦៤២.“តតោ ច រាជា វេទេហោ, នក្ខត្តំ បរិបុច្ឆថ;
នក្ខត្តំ បរិបុច្ឆិត្វា, ព្រហ្មទត្តស្ស បាហិណិ។

៦៤៣.“ទទាហិ ទានិ មេ ភរិយំ, នារិំ សព្ពង្គសោភិនិំ;
សុវណ្ណេន បដិច្ឆន្នំ, ទាសីគណបុរក្ខត”ន្តិ។

ចូឡនិរាជាបិ –

៦៤៤.“ទទាមិ ទានិ តេ ភរិយំ, នារិំ សព្ពង្គសោភិនិំ;
សុវណ្ណេន បដិច្ឆន្នំ, ទាសីគណបុរក្ខត”ន្តិ។ –

ឥមំ គាថំ វត្វា “ឥទានិ បេសេមិ, ឥទានិ បេសេមី”តិ មុសាវាទំ កត្វា ឯកសតរាជូនំ សញ្ញំ អទាសិ “អដ្ឋារសអក្ខោភណិសង្ខាយ សេនាយ សទ្ធឹ សព្ពេ យុទ្ធសជ្ជា ហុត្វា និក្ខមន្តុ, អជ្ជ ឧភិន្នម្បិ បច្ចត្ថិកានំ សីសានិ ឆិន្ទិត្វា ស្វេ ជយបានំ បិវិស្សាមា”តិ។ តេ សព្ពេបិ និក្ខមឹសុ។ សយំ និក្ខន្តោ បន មាតរំ ចលាកទេវិញ្ច អគ្គមហេសឹ, នន្ទាទេវិញ្ច, បុត្តំ បញ្ចាលចន្ទញ្ច, ធីតរំ បញ្ចាលចន្ទិញ្ចាតិ ចត្តារោ ជនេ ឱរោធេហិ សទ្ធឹ បាសាទេ និវាសាបេត្វា និក្ខមិ។ ពោធិសត្តោបិ វេទេហរញ្ញោ ចេវ តេន សទ្ធឹ អាគតសេនាយ ច មហន្តំ សក្ការំ ការេសិ ។ កេចិ មនុស្សា សុរំ បិវន្តិ, កេចិ មច្ឆមំសាទីនិ ខាទន្តិ, កេចិ ទូរមគ្គា អាគតត្តា កិលន្តា សយន្តិ។ វិទេហរាជា បន សេនកាទយោ ចត្តារោ បណ្ឌិតេ គហេត្វា អមច្ចគណបរិវុតោ អលង្កតមហាតលេ និសីទិ។

ចូឡនិរាជាបិ អដ្ឋារសអក្ខោភណិសង្ខាយ សេនាយ សព្ពំ តំ នគរំ តិសន្ធឹ ចតុសង្ខេបំ បរិក្ខិបិត្វា អនេកសតសហស្សាហិ ឧក្កាហិ ធារិយមានាហិ អរុណេ ឧគ្គច្ឆន្តេយេវ គហណសជ្ជោ ហុត្វា អដ្ឋាសិ។ តំ ញត្វា មហាសត្តោ អត្តនោ យោធានំ តីណិ សតានិ បេសេសិ “តុម្ហេ ជង្ឃឧមង្គេន គន្ត្វា រញ្ញោ មាតរញ្ច អគ្គមហេសិញ្ច បុត្តញ្ច ធីតរញ្ច ជង្ឃឧមង្គេន អានេត្វា មហាឧមង្គេន នេត្វា ឧមង្គទ្វារតោ ពហិ អកត្វា អន្តោឧមង្គេយេវ ឋបេត្វា យាវ អម្ហាកំ អាគមនា រក្ខន្តា តត្ថ ឋត្វា អម្ហាកំ អាគមនកាលេ ឧមង្គា នីហរិត្វា ឧមង្គទ្វារេ មហាវិសាលមាឡកេ ឋបេថា”តិ។ តេ តស្ស វចនំ សម្បដិច្ឆិត្វា ជង្ឃឧមង្គេន គន្ត្វា សោបានបាទមូលេ ផលកសន្ថរណំ ឧគ្ឃាដេត្វា សោបានបាទមូលេ សោបានសីសេ មហាតលេតិ ឯត្តកេ ឋានេ អារក្ខមនុស្សេ ច ខុជ្ជាទិបរិចារិកាយោ ច ហត្ថបាទេសុ ពន្ធិត្វា មុខញ្ច បិទហិត្វា តត្ថ តត្ថ បដិច្ឆន្នដ្ឋានេ ឋបេត្វា រញ្ញោ បដិយត្តំ ខាទនីយភោជនីយំ កិញ្ចិ ខាទិត្វា កិញ្ចិ ភិន្ទិត្វា ចុណ្ណវិចុណ្ណំ កត្វា អបរិភោគំ កត្វា ឆឌ្ឌេត្វា ឧបរិបាសាទំ អភិរុហឹសុ។ តទា ចលាកទេវី នន្ទាទេវិញ្ច រាជបុត្តញ្ច រាជធីតរញ្ច គហេត្វា “កោ ជានាតិ, កឹ ភវិស្សតី”តិ មញ្ញមានា អត្តនា សទ្ធឹ ឯកសយនេយេវ សយាបេសិ។ តេ យោធា គព្ភទ្វារេ ឋត្វា បក្កោសឹសុ។ សា និក្ខមិត្វា “កឹ, តាតា”តិ អាហ។ “ទេវិ, អម្ហាកំ រាជា វេទេហញ្ច មហោសធញ្ច ជីវិតក្ខយំ បាបេត្វា សកលជម្ពុទីបេ ឯករជ្ជំ កត្វា ឯកសតរាជបរិវុតោ មហន្តេន យសេន អជ្ជ មហាជយបានំ បិវន្តោ តុម្ហេ ចត្តារោបិ ជនេ គហេត្វា អានេហី”តិ អម្ហេ បហិណីតិ។

តេបិ តេសំ វចនំ សទ្ទហិត្វា បាសាទា ឱតរិត្វា សោបានបាទមូលំ អគមឹសុ។ អថ នេ គហេត្វា ជង្ឃឧមង្គំ បវិសឹសុ។ តេ អាហំសុ “មយំ ឯត្តកំ កាលំ ឥធ វសន្តា ឥមំ វីថឹ ន ឱតិណ្ណបុព្ពា”តិ។ “ទេវិ, ឥមំ វីថឹ ន សព្ពទា ឱតរន្តិ, មង្គលវីថិ នាមេសា, អជ្ជ មង្គលទិវសភាវេន រាជា ឥមិនា មគ្គេន អានេតុំ អាណាបេសី”តិ។ តេ តេសំ វចនំ សទ្ទហឹសុ។ អថេកច្ចេ តេ ចត្តារោ គហេត្វា គច្ឆឹសុ។ ឯកច្ចេ និវត្តិត្វា រាជនិវេសនេ រតនគព្ភេ វិវរិត្វា យថិច្ឆិតំ រតនសារំ គហេត្វា អាគមឹសុ។ ឥតរេបិ ចត្តារោ ខត្តិយា បុរតោ មហាឧមង្គំ បត្វា អលង្កតទេវសភំ វិយ ឧមង្គំ ទិស្វា “រញ្ញោ អត្ថាយ សជ្ជិត”ន្តិ សញ្ញំ ករឹសុ។ អថ នេ គង្គាយ អវិទូរឋានំ នេត្វា អន្តោឧមង្គេយេវ អលង្កតគព្ភេ និសីទាបេត្វា ឯកច្ចេ អារក្ខំ គហេត្វា អច្ឆឹសុ។ ឯកច្ចេ តេសំ អានីតភាវំ ញាបេតុំ គន្ត្វា ពោធិសត្តស្ស អារោចេសុំ។ សោ តេសំ កថំ សុត្វា “ឥទានិ មេ មនោរថោ មត្ថកំ បាបុណិស្សតី”តិ សោមនស្សជាតោ រញ្ញោ សន្តិកំ គន្ត្វា ឯកមន្តំ អដ្ឋាសិ។ រាជាបិ កិលេសាតុរតាយ “ឥទានិ មេ ធីតរំ បេសេស្សតិ, ឥទានិ មេ ធីតរំ បេសេស្សតី”តិ បល្លង្កតោ ឧដ្ឋាយ វាតបានេន ឱលោកេន្តោ អនេកេហិ ឧក្កាសតសហស្សេហិ ឯកោភាសំ ជាតំ នគរំ មហតិយា សេនាយ បរិវុតំ ទិស្វា អាសង្កិតបរិសង្កិតោ “កឹ នុ ខោ ឯត”ន្តិ បណ្ឌិតេហិ សទ្ធឹ មន្តេន្តោ គាថមាហ –

៦៤៥“ហត្ថី អស្សា រថា បត្តី, សេនា តិដ្ឋន្តិ វម្មិតា;
ឧក្កា បទិត្តា ឈាយន្តិ, កឹ នុ មញ្ញន្តិ បណ្ឌិតា”តិ។

តត្ថ **កឹ នុ មញ្ញន្តី**តិ ចូឡនិរាជា អម្ហាកំ តុដ្ឋោ, ឧទាហុ កុទ្ធោ, កឹ នុ បណ្ឌិតា មញ្ញន្តីតិ បុច្ឆិ។

តំ សុត្វា សេនកោ អាហ – “មា ចិន្តយិត្ថ, មហារាជ, អតិពហូ ឧក្កា បញ្ញាយន្តិ, រាជា តុម្ហាកំ ទាតុំ ធីតរំ គហេត្វា ឯតិ មញ្ញេ”តិ។ បុក្កុសោបិ “តុម្ហាកំ អាគន្តុកសក្ការំ កាតុំ អារក្ខំ គហេត្វា ឋិតោ ភវិស្សតី”តិ អាហ។ ឯវំ តេសំ យំ យំ រុច្ចតិ, តំ តំ កថយឹសុ។ រាជា បន “អសុកដ្ឋានេ សេនា តិដ្ឋន្តុ, អសុកដ្ឋានេ អារក្ខំ គណ្ហថ, អប្បមត្តា ហោថា”តិ វទន្តានំ សទ្ទំ សុត្វា ឱលោកេន្តោ សន្នទ្ធបញ្ចាវុធំ សេនំ បស្សិត្វា មរណភយភីតោ ហុត្វា មហាសត្តស្ស កថំ បច្ចាសីសន្តោ ឥតរំ គាថមាហ –

៦៤៦“ហត្ថី អស្សា រថា បត្តី, សេនា តិដ្ឋន្តិ វម្មិតា;
ឧក្កា បទិត្តា ឈាយន្តិ, កឹ នុ កាហន្តិ បណ្ឌិតា”តិ។

តត្ថ **កឹ នុ កាហន្តិ បណ្ឌិតា**តិ បណ្ឌិត, កឹ នាម ចិន្តេសិ, ឥមា សេនា អម្ហាកំ កឹ ករិស្សន្តីតិ។

តំ សុត្វា មហាសត្តោ “ឥមំ អន្ធពាលំ ថោកំ សន្តាសេត្វា បច្ឆា មម បញ្ញាពលំ ទស្សេត្វា អស្សាសេស្សាមី”តិ ចិន្តេត្វា អាហ –

៦៤៧. “រក្ខតិ តំ មហារាជ, ចូឡនេយ្យោ មហព្ពលោ;
បទុដ្ឋោ ព្រហ្មទត្តេន, បាតោ តំ ឃាតយិស្សតី”តិ។

តំ សុត្វា សព្ពេ មរណភយតជ្ជិតា ជាតា។ រញ្ញោ កណ្ឋោ សុស្សិ មុខេ ខេឡោ បរិឆិជ្ជិ, សរីរេ ទាហោ ឧប្បជ្ជិ។ សោ មរណភយភីតោ បរិទេវន្តោ ទ្វេ គាថា អាហ –

៦៤៨. “ឧព្ពេធតិ មេ ហទយំ, មុខញ្ច បរិសុស្សតិ;
និព្ពុតឹ នាធិគច្ឆាមិ, អគ្គិទឌ្ឍោវ អាតបេ។

៦៤៩. “កម្មារានំ យថា ឧក្កា, អន្តោ ឈាយតិ នោ ពហិ;
ឯវម្បិ ហទយំ មយ្ហំ, អន្តោ ឈាយតិ នោ ពហី”តិ។

តត្ថ **ឧព្ពេធតី**តិ តាត មហោសធបណ្ឌិត, ហទយំ មេ មហាវាតប្បហរិតំ វិយ បលួវំ កម្បតិ។ **អន្តោ ឈាយតី**តិ សោ “ឧក្កា វិយ មយ្ហំ ហទយមំសំ អព្ភន្តរេ ឈាយតិ, ពហិ បន ន ឈាយតី”តិ បរិទេវតិ។

មហាសត្តោ តស្ស បរិទេវិតសទ្ទំ សុត្វា “អយំ អន្ធពាលោ អញ្ញេសុ ទិវសេសុ មម វចនំ ន អកាសិ, ភិយ្យោ នំ និគ្គណ្ហិស្សាមី”តិ ចិន្តេត្វា អាហ –

៦៥០. “បមត្តោ មន្តនាតីតោ, ភិន្នមន្តោសិ ខត្តិយ;
ឥទានិ ខោ តំ តាយន្តុ, បណ្ឌិតា មន្តិនោ ជនា។

៦៥១. “អកត្វាមច្ចស្ស វចនំ, អត្ថកាមហិតេសិនោ;
អត្តបីតិរតោ រាជា, មិគោ កូដេវ ឱហិតោ។

៦៥២. “យថាបិ មច្ឆោ ពឡិសំ, វង្កំ មំសេន ឆាទិតំ;
អាមគិទ្ធោ ន ជានាតិ, មច្ឆោ មរណមត្តនោ។

៦៥៣. “ឯវមេវ តុវំ រាជ, ចូឡនេយ្យស្ស ធីតរំ;
កាមគិទ្ធោ ន ជានាសិ, មច្ឆោវ មរណមត្តនោ។

៦៥៤. “សចេ គច្ឆសិ បញ្ចាលំ, ខិប្បមត្តំ ជហិស្សសិ;
មិគំ បន្ថានុពន្ធំវ, មហន្តំ ភយមេស្សតិ។

៦៥៥. “អនរិយរូបោ បុរិសោ ជនិន្ទ, អហីវ ឧច្ឆង្គគតោ ឌសេយ្យ;
ន តេន មិត្តឹ កយិរាថ ធីរោ, ទុក្ខោ ហវេ កាបុរិសេន សង្គមោ។

៦៥៦. “យទេវ ជញ្ញា បុរិសំ ជនិន្ទ, សីលវាយំ ពហុស្សុតោ;
តេនេវ មិត្តឹ កយិរាថ ធីរោ, សុខោ ហវេ សប្បុរិសេន សង្គមោ”តិ។

តត្ថ **បមត្តោ**តិ មហារាជ, ត្វំ កាមេន បមត្តោ។ **មន្តនាតីតោ**តិ មយា អនាគតភយំ ទិស្វា បញ្ញាយ បរិច្ឆិន្ទិត្វា មន្តិតមន្តនំ អតិក្កមន្តោ។ **ភិន្នមន្តោ**តិ មន្តនាតិក្កន្តត្តាយេវ ភិន្នមន្តោ, យោ វា តេ សេនកាទីហិ សទ្ធឹ មន្តោ គហិតោ, ឯសោ ភិន្នោតិបិ ភិន្នមន្តោសិ ជាតោ។ **បណ្ឌិតា**តិ ឥមេ សេនកាទយោ ចត្តារោ ជនា ឥទានិ តំ រក្ខន្តុ, បស្សាមិ នេសំ ពលន្តិ ទីបេតិ។ **អកត្វាមច្ចស្សា**តិ មម ឧត្តមអមច្ចស្ស វចនំ អកត្វា។ **អត្តបីតិរតោ**តិ អត្តនោ កិលេសបីតិយា អភិរតោ ហុត្វា។ **មិគោ កូដេវ ឱហិតោ**តិ យថា នាម និវាបលោភេន អាគតោ មិគោ កូដបាសេ ពជ្ឈតិ, ឯវំ មម វចនំ អគ្គហេត្វា “បញ្ចាលចន្ទឹ លភិស្សាមី”តិ កិលេសលោភេន អាគន្ត្វា ឥទានិ កូដបាសេ ពទ្ធោ មិគោ វិយ ជាតោសីតិ។

“**យថាបិ មច្ឆោ**”តិ គាថាទ្វយំ “តទា មយា អយំ ឧបមា អាភតា”តិ ទស្សេតុំ វុត្តំ។ “**សចេ គច្ឆសី**”តិ គាថាបិ “ន កេវលំ ឯត្តកមេវ, ឥមម្បិ អហំ អាហរិ”ន្តិ ទស្សេតុំ វុត្តា។ **អនរិយរូបោ**តិ កេវដ្ដព្រាហ្មណសទិសោ អសប្បុរិសជាតិកោ និល្លជ្ជបុរិសោ។ **ន តេន មិត្តិ**ន្តិ តាទិសេន សទ្ធឹ មិត្តិធម្មំ ន កយិរាថ, ត្វំ បន កេវដ្ដេន សទ្ធឹ មិត្តិធម្មំ កត្វា តស្ស វចនំ គណ្ហិ។ **ទុក្ខោ**តិ ឯវរូបេន សទ្ធឹ សង្គមោ នាម ឯកវារម្បិ កតោ ឥធលោកេបិ

បរលោកេបិ មហាទុក្ខាវហនតោ ទុក្ខោ នាម ហោតិ។ **យទេវាតិ** យំ ឯវ, អយមេវ វា បាឋោ។ **សុខោតិ** ឥធលោកេបិ បរលោកេបិ សុខោយេវ។

អថ នំ "បុន ឯវរូបំ ករិស្សតី"តិ សុដ្ឋុតរំ និគ្គណ្ហន្តោ បុព្ពេ រញ្ញា កថិតកថំ អាហរិត្វា ទស្សេន្តោ –

៦៥៧. "ពាលោ តុវំ ឯឡមូគោសិ រាជ, យោ ឧត្តមត្ថានិ មយិ លបិត្ថោ;
កិមេវហំ នង្គលកោដិវឌ្ឍោ, អត្ថានិ ជានាមិ យថាបិ អញ្ញេ។

៦៥៨. "ឥមំ គលេ គហេត្វាន, នាសេថ វិជិតា មម;
យោ មេ រតនលាភស្ស, អន្តរាយាយ ភាសតី"តិ។ –

ឥមា ទ្វេ គាថា វត្វា "មហារាជ, អហំ គហបតិបុត្តោ, យថា តវ អញ្ញេ សេនកាទយោ បណ្ឌិតា អត្ថានិ ជានន្តិ, តថា កិមេវ អហំ ជានិស្សំ, អគោចរោ ឯស មយ្ហំ, គហបតិសិប្បមេវាហំ ជានាមិ, អយំ អត្ថោ សេនកាទីនំ បណ្ឌិតានំ បាកដោ ហោតិ, អជ្ជ តេ អង្គារសអក្ខោភណិសង្ខាយ សេនាយ បរិវារិតស្ស សេនកាទយោ អវស្សយា ហោន្តុ, មំ បន គីវាយំ គហេត្វា និក្កឌ្ឍិតុំ អាណាបេសិ, ឥទានិ មំ កស្មា បុច្ឆសី"តិ ឯវំ សុនិគ្គហិតំ និគ្គណ្ហិ។

តំ សុត្វា រាជា ចិន្តេសិ "បណ្ឌិតោ មយា កថិតទោសមេវ កថេតិ។ បុព្ពេវ ហិ ឥទំ អនាគតភយំ ជានិ, តេន មំ អតិវិយ និគ្គណ្ហាតិ, ន ខោ បនាយំ ឯត្តកំ កាលំ និក្កម្មកោវ អច្ឆិស្សតិ, អវស្សំ ឥមិនា មយ្ហំ សោត្ថិភាវោ កតោ ភវិស្សតី"តិ។ អថ នំ បរិគ្គណ្ហន្តោ ទ្វេ គាថា អភាសិ –

៦៥៩. "មហោសធ អតីតេន, នានុវិជ្ឈន្តិ បណ្ឌិតា,
កឹ មំ អស្សំវ សម្ពទ្ធំ, បតោទេនេវ វិជ្ឈសិ។

៦៦០. "សចេ បស្សសិ មោក្ខំ វា, ខេមំ វា បន បស្សសិ;
តេនេវ មំ អនុសាស, កឹ អតីតេន វិជ្ឈសី"តិ។

តត្ថ **នានុវិជ្ឈន្តីតិ** អតីតទោសំ គហេត្វា មុខសត្តីហិ ន វិជ្ឈន្តិ។ **អស្សំវ សម្ពទ្ធន្តិ** សត្តុសេនាយ បរិវុតត្តា សុដ្ឋុ ពន្ធិត្វា ឋបិតំ អស្សំ វិយ កឹ មំ វិជ្ឈសិ។ **តេនេវ មន្តិ** ឯវំ តេ មោក្ខោ ភវិស្សតិ, ឯវំ ខេមន្តិ តេនេវ សោត្ថិភាវេន មំ អនុសាស អស្សាសេហិ, តញ្ហិ ឋបេត្វា អញ្ញំ មេ បដិសរណំ នត្ថីតិ។

អថ នំ មហាសត្តោ "អយំ រាជា អតិវិយ អន្ធពាលោ, បុរិសវិសេសំ ន ជានាតិ, ថោកំ កិលមេត្វា បច្ឆា តស្ស អវស្សយោ ភវិស្សាមី"តិ ចិន្តេត្វា អាហ –

៦៦១. "អតីតំ មានុសំ កម្មំ, ទុក្ករំ ទុរភិសម្ភវំ;
ន តំ សក្កោបិ មោចេតុំ, ត្វំ បជានស្សុ ខត្តិយ។

៦៦២. "សន្តិ វេហាយសា នាគា, ឥទ្ធិមន្តោ យសស្សិនោ;
តេបិ អាទាយ គច្ឆេយ្យុំ, យស្ស ហោន្តិ តថាវិធា។

៦៦៣. "សន្តិ វេហាយសា អស្សា, ឥទ្ធិមន្តោ យសស្សិនោ;
តេបិ អាទាយ គច្ឆេយ្យុំ, យស្ស ហោន្តិ តថាវិធា។

៦៦៤. "សន្តិ វេហាយសា បក្ខី, ឥទ្ធិមន្តោ យសស្សិនោ;
តេបិ អាទាយ គច្ឆេយ្យុំ, យស្ស ហោន្តិ តថាវិធា។

៦៦៥. "សន្តិ វេហាយសា យក្ខា, ឥទ្ធិមន្តោ យសស្សិនោ;
តេបិ អាទាយ គច្ឆេយ្យុំ, យស្ស ហោន្តិ តថាវិធា។

៦៦៦. "អតីតំ មានុសំ កម្មំ, ទុក្ករំ ទុរភិសម្ភវំ;
ន តំ សក្កោមិ មោចេតុំ, អន្តលិក្ខេន ខត្តិយា"តិ។

តត្ថ **កម្មន្តិ** មហារាជ, ឥទំ ឥតោ តវ មោចនំ នាម អតីតំ, មនុស្សេហិ កត្តព្ពកម្មំ អតីតំ។ **ទុក្ករំ ទុរភិសម្ភវន្តិ** នេវ កាតុំ, ន សម្ភវិតុំ សក្កា។ **ន តំ សក្កោមីតិ** អហំ តំ ឥតោ មោចេតុំ ន សក្កោមិ។ **ត្វំ បជានស្សុ ខត្តិយាតិ** មហារាជ, ត្វមេវេត្ថ កត្តព្ពំ ជានស្សុ។ **វេហាយសាតិ** អាកាសេន គមនសមត្ថា។ **នាគាតិ** ហត្ថិនោ។

យស្សាតិ យស្ស រញ្ញោ។ **តថាវិធា**តិ ឆទ្ទន្តកុលេ វា ឧបោសថកុលេ វា ជាតា នាគា ហោន្តិ, តំ រាជានំ តេ អាទាយ គច្ឆេយ្យុំ។ **អស្សា**តិ វលាហកអស្សរាជកុលេ ជាតា អស្សា។ **បក្ខី**តិ គរុឡំ សន្ធាយាហ។ **យក្ខា**តិ សាតាគិរាទយោ យក្ខា។ **អន្តលិក្ខេនា**តិ អន្តលិក្ខេន មោចេតុំ ន សក្កោមិ, តំ អាទាយ អាកាសេន មិថិលំ នេតុំ ន សក្កោមីតិ អត្ថោ។

រាជា តំ សុត្វា អប្បដិភានោ និសីទិ។ អថ សេនកោ ចិន្តេសិ “ឥទានិ រញ្ញោ ចេវ អម្ហាកញ្ច ឋបេត្វា បណ្ឌិតំ អញ្ញំ បដិសរណំ នត្ថិ, រាជា បនស្ស កថំ សុត្វា មរណភយតជ្ជិតោ កិញ្ចិ វត្តុំ ន សក្កោតិ, អហំ បណ្ឌិតំ យាចិស្សាមី”តិ។ សោ យាចន្តោ ទ្វេ គាថា អភាសិ –

៦៦៧.“អតីរទស្សី បុរិសោ, មហន្តេ ឧទកណ្ណវេ;
យត្ថ សោ លភតេ គាធំ, តត្ថ សោ វិន្ទតេ សុខំ។

៦៦៨.“ឯវំ អម្ហញ្ច រញ្ញោ ច, ត្វំ បតិដ្ឋា មហោសធ;
ត្វំ នោសិ មន្តិនំ សេដ្ឋោ, អម្ហេ ទុក្ខា បមោចយា”តិ។

តត្ថ **អតីរទស្សី**តិ សមុទ្ទេ ភិន្ននាវោ តីរំ អបស្សន្តោ។ **យត្ថា**តិ ឱមិរេគញ្ញាហតោ វិចរន្តោ យម្ហិ បទេសេ បតិដ្ឋំ លភតិ។ **បមោចយា**តិ បុព្ពេបិ មិថិលំ បរិវារេត្វា ឋិតកាលេ តយាវ បមោចិតម្ហា, ឥទានិបិ ត្វមេវ អម្ហេ ទុក្ខា មោចេហីតិ យាចិ។

អថ នំ និគ្គណ្ហន្តោ មហាសត្តោ គាថាយ អជ្ឈភាសិ –

៦៦៩.“អតីតំ មានុសំ កម្មំ, ទុក្ករំ ទុរភិសម្ភវំ;
ន តំ សក្កោមិ មោចេតុំ, ត្វំ បជានស្សុ សេនកា”តិ។

តត្ថ **បជានស្សុ សេនកា**តិ សេនក, អហំ ន សក្កោមិ, ត្វំ បន ឥមំ រាជានំ អាកាសេន មិថិលំ នេហីតិ។

រាជា គហេតព្ពគហណំ អបស្សន្តោ មរណភយតជ្ជិតោ មហាសត្តេន សទ្ធិំ កថេតុំ អសក្កោន្តោ “កទាចិ សេនកោបិ កិញ្ចិ ឧបាយំ ជានេយ្យ, បុច្ឆិស្សាមិ តាវ ន”ន្តិ បុច្ឆន្តោ គាថមាហ –

៦៧០.“សុណោហិ មេតំ វចនំ, បស្ស សេនំ មហព្ភយំ;
សេនកំ ទានិ បុច្ឆាមិ, កឹ កិច្ចំ ឥធ មញ្ញសី”តិ។

តត្ថ **កឹ កិច្ច**ន្តិ កឹ កាតព្ពយុត្តកំ ឥធ មញ្ញសិ, មហោសធេនម្ហិ បរិច្ចត្តោ, យទិ ត្វំ ជានាសិ, វទេហីតិ។

តំ សុត្វា សេនកោ “មំ រាជា ឧបាយំ បុច្ឆតិ, សោភនោ វា ហោតុ មា វា, កថេស្សាមិ ឯកំ ឧបាយ”ន្តិ ចិន្តេត្វា គាថមាហ –

៦៧១.“អគ្គឹ វា ទ្វារតោ ទេម, គណ្ហាមសេ វិកន្តនំ;
អញ្ញមញ្ញំ វធិត្វាន, ខិប្បំ ហិស្សាម ជីវិតំ;
មា នោ រាជា ព្រហ្មទត្តោ, ចិរំ ទុក្ខេន មារយី”តិ។

តត្ថ **ទ្វារតោ**តិ ទ្វារំ បិទហិត្វា តត្ថ អគ្គឹ ទេម។ **វិកន្តន**ន្តិ អញ្ញមញ្ញំ វិកន្តនំ សត្ថំ គណ្ហាម។ **ហិស្សាមា**តិ ជីវិតំ ខិប្បំ ជហិស្សាម, អលង្កតបាសាទោយេវ នោ ទារុចិតកោ ភវិស្សតិ។

តំ សុត្វា រាជា អនត្តមនោ “អត្តនោ បុត្តទារស្ស ឯវរូបំ ចិតកំ ករោហី”តិ វត្វា បុក្កុសាទយោ បុច្ឆិ។ តេបិ អត្តនោ បតិរូបា ពាលកថាយេវ កថយឹសុ។ តេន វុត្តំ –

៦៧២.“សុណោហិ មេតំ វចនំ, បស្ស សេនំ មហព្ភយំ;
បុក្កុសំ ទានិ បុច្ឆាមិ, កឹ កិច្ចំ ឥធ មញ្ញសិ។

៦៧៣.“វិសំ ខាទិត្វា មីយាម, ខិប្បំ ហិស្សាម ជីវិតំ;
មា នោ រាជា ព្រហ្មទត្តោ, ចិរំ ទុក្ខេន មារយិ។

៦៧៤. សុណោហិ មេតំ វចនំ, បស្ស សេនំ មហព្ភយំ;
កាមិន្ទំ ទានិ បុច្ឆាមិ, កឹ កិច្ចំ ឥធ មញ្ញសិ។

៦៧៥. “វជ្ឈយា ពជ្ឈ មីយាម, បបាតា បបតាមសេ;
មា នោ រាជា ព្រហ្មទត្តោ, ចិរំ ទុក្ខេន មារយិ។

៦៧៦. “សុណោហិ មេតំ វចនំ, បស្ស សេនំ មហព្ភយំ;
ទេវិន្ទំ ទានិ បុច្ឆាមិ, កឹ កិច្ចំ ឥធ មញ្ញសិ។

៦៧៧. “អគ្គឹ វា ទ្វារតោ ទេម, គណ្ហាមសេ វិកន្តនំ;
អញ្ញមញ្ញំ វធិត្វាន, ខិប្បំ ហិស្សាម ជីវិតំ;
ន នោ សក្កោតិ មោចេតុំ, សុខេនេវ មហោសធោ”តិ។

អបិច ឯតេសុ ទេវិន្ទោ “អយំ រាជា កឹ ករោតិ, អគ្គិម្ហិ សន្តេ ខជ្ជោបនកំ ធមតិ, ឋបេត្វា មហោសធំ អញ្ញោ ឥធ សោត្ថិភាវំ កាតុំ សមត្ថោ នាម នត្ថិ, អយំ តំ អបុច្ឆិត្វា អម្ហេ បុច្ឆតិ, មយំ កឹ ជានាមា”តិ ចិន្តេត្វា អញ្ញំ ឧបាយំ អបស្សន្តោ សេនកេន កថិតមេវ កថេត្វា មហាសត្តំ វណ្ណេន្តោ ទ្វេ បាទេ អាហ។ តត្រាយំ អធិប្បាយោ – “មហារាជ, មយំ សព្ពេបិ បណ្ឌិតមេវ យាចាម។ សចេ បន យាចិយមានោបិ ន នោ សក្កោតិ មោចេតុំ សុខេនេវ មហោសធោ, អថ សេនកស្ស វចនំ ករិស្សាមា”តិ។

តំ សុត្វា រាជា បុព្ពេ ពោធិសត្តស្ស កថិតទោសំ សរិត្វា តេន សទ្ធឹ កថេតុំ អសក្កោន្តោ តស្ស សុណន្តស្សេវ បរិទេវន្តោ អាហ –

៦៧៨. “យថា កទលិនោ សារំ, អន្វេសំ នាធិគច្ឆតិ;
ឯវំ អន្វេសមានា នំ, បញ្ហំ នជ្ឈគមាមសេ។

៦៧៩. “យថា សិម្ពលិនោ សារំ, អន្វេសំ នាធិគច្ឆតិ;
ឯវំ អន្វេសមានា នំ, បញ្ហំ នជ្ឈគមាមសេ។

៦៨០. “អទេសេ វត នោ វុដ្ឋំ, កុញ្ជរានំ វនោទកេ;
សកាសេ ទុម្មនុស្សានំ, ពាលានំ អវិជានតំ។

៦៨១. “ឧព្ពេធតិ មេ ហទយំ, មុខញ្ច បរិសុស្សតិ;
និព្ពុតឹ នាធិគច្ឆាមិ, អគ្គិទឌ្ឍោវ អាតបេ។

៦៨២. “កម្មារានំ យថា ឧក្កា, អន្តោ ឈាយតិ នោ ពហិ;
ឯវម្បិ ហទយំ មយ្ហំ, អន្តោ ឈាយតិ នោ ពហី”តិ។

តត្ថ **កទលិនោ**តិ យថា កទលិក្ខន្ធស្ស និស្សារត្តា សារត្ថិកោ បុរិសោ អន្វេសន្តោបិ តតោ សារំ នាធិគច្ឆតិ, ឯវំ មយំ តមម្ហា ទុក្ខា មុច្ចនុបាយំ បញ្ហំ បញ្ច បណ្ឌិតេ បុច្ឆិត្វា អន្វេសមានាបិ បញ្ហំ នជ្ឈគមាមសេ។ អម្ហេហិ បុច្ឆិតំ ឧបាយំ អជានន្តា អស្សុណន្តា វិយ ជាតា, មយំ តំ បញ្ហំ នាធិគច្ឆាម។ ទុតិយគាថាយបិ ឯសេវ នយោ។ **កុញ្ជរានំ វនោទកេ**តិ យថា កុញ្ជរានំ និរុទកេ ឋានេ វុដ្ឋំ អទេសេ វុដ្ឋំ នាម ហោតិ, តេ ហិ តថារូបេ និរុទកេ វនគហនេ បទេសេ វសន្តា ខិប្បមេវ បច្ចាមិត្តានំ វសំ គច្ឆន្តិ, ឯវំ អម្ហេហិបិ ឥមេសំ ទុម្មនុស្សានំ ពាលានំ សន្តិកេ វសន្តេហិ អទេសេ វុដ្ឋំ។ ឯត្តកេសុ ហិ បណ្ឌិតេសុ ឯកោបិ មេ ឥទានិ បដិសរណំ នត្ថីតិ នានាវិធេន វិលបតិ។

តំ សុត្វា បណ្ឌិតោ “អយំ រាជា អតិវិយ កិលមតិ។ សចេ នំ ន អស្សាសេស្សាមិ, ហទយេន ផលិតេន មរិស្សតី”តិ ចិន្តេត្វា អស្សាសេសិ។ តមត្ថំ បកាសេន្តោ សត្ថា អាហ –

៦៨៣. “តតោ សោ បណ្ឌិតោ ធីរោ, អត្ថទស្សី មហោសធោ;
វេទេហំ ទុក្ខិតំ ទិស្វា, ឥទំ វចនមព្រវិ។

៦៨៤. “មា ត្វំ ភាយិ មហារាជ, មា ត្វំ ភាយិ រថេសភ;
អហំ តំ មោចយិស្សាមិ, រាហុគ្គហំវ ចន្ទិមំ។

៦៨៥.“មា ត្វំ ភាយិ មហារាជ, មា ត្វំ ភាយិ រថេសភ;
អហំ តំ មោចយិស្សាមិ, រាហុគ្គហំវ សូរិយំ។

៦៨៦.“មា ត្វំ ភាយិ មហារាជ, មា ត្វំ ភាយិ រថេសភ;
អហំ តំ មោចយិស្សាមិ, បង្កេ សន្នំវ កុញ្ជរំ។

៦៨៧.“មា ត្វំ ភាយិ មហារាជ, មា ត្វំ ភាយិ រថេសភ;
អហំ តំ មោចយិស្សាមិ, បេឡាពទ្ធំវ បន្នគំ។

៦៨៨.“មា ត្វំ ភាយិ មហារាជ, មា ត្វំ ភាយិ រថេសភ;
អហំ តំ មោចយិស្សាមិ, បក្ខឹ ពទ្ធំវ បញ្ជរេ។

៦៨៩.“មា ត្វំ ភាយិ មហារាជ, មា ត្វំ ភាយិ រថេសភ;
អហំ តំ មោចយិស្សាមិ, មច្ឆេ ជាលគតេរិវ។

៦៩០.“មា ត្វំ ភាយិ មហារាជ, មា ត្វំ ភាយិ រថេសភ;
អហំ តំ មោចយិស្សាមិ, សយោគ្គពលវាហនំ។

៦៩១.“មា ត្វំ ភាយិ មហារាជ, មា ត្វំ ភាយិ រថេសភ;
បញ្ចាលំ វាហយិស្សាមិ, កាកសេនំវ លេឌ្ឌុនា។

៦៩២.“អទុ បញ្ញា កិមត្ថិយា, អមច្ចោ វាបិ តាទិសោ;
យោ តំ សម្ពាធបក្ខន្ទំ, ទុក្ខា ន បរិមោចយេ”តិ។

តត្ថ **ឥទ**ន្តិ ទរខាហទឡ្ហេ អរញ្ញេ យនវស្សំ វស្សាបេន្តោ វិយ នំ អស្សាសេន្តោ ឥទំ “មា ត្វំ ភាយិ, មហារាជា”តិអាទិកំ វចនំ អព្រវិ។ តត្ថ **សន្ន**ន្តិ លគ្គំ។ **បេឡាពទ្ធ**ន្តិ បេឡាយ អព្ភន្តរគតំ សប្បំ។ **បញ្ចាល**ន្តិ ឯតំ ឯវំ មហន្តិម្បិ បញ្ចាលរញ្ញោ សេនំ។ **វាហយិស្សាមី**តិ បលាបេស្សាមិ ។ **អទុ**តិ នាមត្ថេ និបាតោ, បញ្ញា នាម កិមត្ថិយាតិ អត្ថោ។ **អមច្ចោ វាបិ តាទិសោ**តិ តាទិសោ បញ្ញាយ សម្បន្នោ អមច្ចោ វាបិ កិមត្ថិយោ, យោ តំ ឯវំ មរណសម្ពាធប្បត្តំ ទុក្ខា ន បរិមោចយេ។ មហារាជ, អហំ បឋមតរំ អាគច្ឆន្តោ នាម កិមត្ថំ អាគតោតិ មញ្ញសិ។ មា ភាយិ, អហំ តំ ឥមម្ហា ទុក្ខា មោចយិស្សាមីតិ អស្សាសេសិ។

សោបិ តស្ស វចនំ សុត្វា “ឥទានិ មេ ជីវិតំ លទ្ធ”ន្តិ អស្សាសំ បដិលភិ។ ពោធិសត្តេន សីហនាទេ កតេ សព្ពេ ច តុស្សិំសុ។ អថ នំ សេនកោ បុច្ឆិ “បណ្ឌិត, ត្វំ សព្ពេ អម្ហេ គហេត្វា គច្ឆន្តោ កេនុបាយេន គមិស្សសី”តិ? “អលង្កតឧមង្គេន នេស្សាមិ, តុម្ហេ គមនសជ្ជា ហោថា”តិ វត្វា ឧមង្គទ្វារវិវរណត្ថំ យោធេ អាណាបេន្តោ គាថមាហ –

៦៩៣.“ឯថ មាណវា ឧដ្ឋេថ, មុខំ សោធេថ សន្ធិនោ;
វេទេហោ សហមច្ចេហិ, ឧមង្គេន គមិស្សតី”តិ។

តត្ថ **មាណវា**តិ តរុណាធិវចនំ។ **មុខំ សោធេថា**តិ ឧមង្គទ្វារំ វិវរថ។ **សន្ធិនោ**តិ យរសន្ធិនោ ច ទ្វារំ សោធេថ, ឯកសតានំ សយនគព្ភានំ ទ្វារំ វិវរថ, អនេកសតានំ ទីបាលយានំ ទ្វារំ វិវរថាតិ។

តេ ឧដ្ឋាយ ឧមង្គទ្វារំ វិវរិំសុ។ សកលោ ឧមង្គោ ឯកោភាសោ អលង្កតទេវសភា វិយ វិរោចិ។ តមត្ថំ បកាសេន្តោ សត្ថា អាហ –

៦៩៤.“តស្ស តំ វចនំ សុត្វា, បណ្ឌិតស្សានុចារិនោ;
ឧមង្គទ្វារំ វិវរិំសុ, យន្តយុត្តេ ច អគ្គឡេ”តិ។

តត្ថ **អនុចារិនោ**តិ វេយ្យាវច្ចករា។ **យន្តយុត្តេ ច អគ្គឡេ**តិ សូចិឃដិកសម្បន្នានិ ច ទ្វារកវាដានិ។

តេ ឧមង្គទ្វារំ វិវរិត្វា មហាសត្តស្ស អារោចេសុំ។ សោ រញ្ញោ សញ្ញមទាសិ “កាលោ, ទេវ, បាសាទា ឱតរថា”តិ។ តំ សុត្វា រាជា ឱតរិ។ អថ សេនកោ សីសតោ នាឡិបដ្ដំ អបនេត្វា សាដកំ ឱមុញ្ចិត្វា កច្ឆំ ទឡ្ហំ ពន្ធិ។ អថ នំ មហាសត្តោ ទិស្វា “សេនក, កឹ ករោសី”តិ បុច្ឆិ។ “បណ្ឌិត, ឧមង្គេន គច្ឆន្តេហិ នាម វេឋនំ មោចេត្វា កច្ឆំ ទឡ្ហំ ពន្ធិត្វា គន្តព្ព”ន្តិ ។ “សេនក, ‘ឧមង្គំ បវិសន្តោ ឱនមិត្វា ជណ្ណុកេហិ បតិដ្ឋាយ បវិសិស្សាមី’តិ មា

សញ្ញមកាសិ។ សចេ ហត្ថិនា គន្តុកាមោសិ, ហត្ថិំ អភិរុយ្ហ គច្ឆាហិ។ សចេ អស្សេន គន្តុកាមោសិ, អស្សំ អភិរុយ្ហ គច្ឆាហិ។ ឧច្ចោ ឧមង្គោ អដ្ឋារសហត្ថុព្ពេធោ វិសាលទ្វារោ, ត្វំ យថារុចិយា អលង្កតប្បដិយត្តោ រញ្ញោ បុរតោ គច្ឆាហី”តិ អាហ។ ពោធិសត្តោ កិរ សេនកស្ស គមនំ បុរតោ វិចារេត្វា រាជានំ មជ្ឈេ កត្វា សយំ បច្ឆតោ អហោសិ។ កឹ ការណា? រាជា អលង្កតឧមង្គំ ឱលោកេន្តោ មា សណិកំ អគមាសីតិ។ ឧមង្គេ មហាជនស្ស យាគុភត្តខាទនីយាទីនិ អប្បមាណានិ អហេសុំ។ តេ មនុស្សា ខាទន្តា បិវន្តា ឧមង្គំ ឱលោកេន្តា គច្ឆន្តិ។ មហាសត្តោ “យាថ មហារាជ, យាថ មហារាជា”តិ ចោទេន្តោ បច្ឆតោ យាតិ។ រាជា អលង្កតទេវសភំ វិយ ឧមង្គំ ឱលោកេន្តោ យាតិ។ តមត្ថំ បកាសេន្តោ សត្ថា អាហ –

៦៩៥“បុរតោ សេនកោ យាតិ, បច្ឆតោ ច មហោសធោ;
មជ្ឈេ ច រាជា វេទេហោ, អមច្ចបរិវារិតោ”តិ។

រញ្ញោ អាគតភាវំ ញត្វា តេ មាណវា រាជមាតរញ្ច ទេវិញ្ច បុត្តញ្ច ធីតរញ្ច ឧមង្គា នីហរិត្វា មហាវិសាលមាឡកេ ឋបេសុំ។ រាជាបិ ពោធិសត្តេន សទ្ធឹ ឧមង្គា និក្ខមិ។ តេ រាជានញ្ច បណ្ឌិតញ្ច ទិស្វា “និស្សំសយំ បរហត្ថំ គតម្ហា, អម្ហេ គហេត្វា អាគតេហិ បណ្ឌិតស្ស បុរិសេហិ ភវិតព្ព”ន្តិ មរណភយតជ្ជិតា មហាវិរវំ វិរវឹសុ។ ចូឡនិរាជាបិ កិរ វេទេហរញ្ញោ បលាយនភយេន គង្គាតោ គាវុតមត្តដ្ឋានេ អដ្ឋាសិ។ សោ សន្និសិន្នាយ រត្តិយា តេសំ វិរវំ សុត្វា “នន្ទាទេវិយា វិយ សទ្ទោ”តិ វត្តុកាមោបិ “កុហឹ នន្ទាទេវឹ បស្សិស្សសី”តិ បរិហាសភយេន ន កិញ្ចិ អាហ។ មហាសត្តោ បន តស្មឹ ឋានេ បញ្ចាលចន្ទឹ កុមារិកំ រតនរាសិម្ហិ ឋបេត្វា អភិសិញ្ចិត្វា “មហារាជ, ត្វំ តស្សា ការណា អាគតោ, អយំ តេ អគ្គមហេសី ហោតូ”តិ អាហ។ តីណិ នាវាសតានិ ឧបដ្ឋាបេសុំ, រាជា វិសាលមាឡកា ឱតរិត្វា អលង្កតនាវំ អភិរុហិ។ តេបិ ចត្តារោ ខត្តិយា នាវំ អភិរុហឹសុ។ តមត្ថំ បកាសេន្តោ សត្ថា អាហ –

៦៩៦“ឧមង្គា និក្ខមិត្វាន, វេទេហោ នាវមារុហិ;
អភិរូឡ្ហញ្ច តំ ញត្វា, អនុសាសិ មហោសធោ។

៦៩៧“អយំ តេ សសុរោ ទេវ, អយំ សស្សុ ជនាធិប;
យថា មាតុ បដិបត្តិ, ឯវំ តេ ហោតុ សស្សុយា។

៦៩៨“យថាបិ និយកោ ភាតា, សឧទរិយោ ឯកមាតុកោ;
ឯវំ បញ្ចាលចន្ទោ តេ, ទយិតព្ពោ រថេសភ។

៦៩៩“អយំ បញ្ចាលចន្ទី តេ, រាជបុត្តី អភិច្ឆិតា;
កាមំ ករោហិ តេ តាយ, ភរិយា តេ រថេសភា”តិ។

តត្ថ **អនុសាសី**តិ ឯវំ កិរស្ស អហោសិ “កទាចិ ឯសោ កុជ្ឈិត្វា ចូឡនិរញ្ញោ មាតរំ មារេយ្យ, អភិរូបាយ នន្ទាទេវិយា សទ្ធឹ សំវាសំ កប្បេយ្យ, រាជកុមារំ វា មារេយ្យ, បដិញ្ញមស្ស គណ្ហិស្សាមី”តិ។ តស្មា **“អយំ តេ”**តិអាទីនិ វទន្តោ អនុសាសិ។ តត្ថ **អយំ តេ សសុរោ**តិ អយំ តវ សសុរស្ស ចូឡនិរញ្ញោ បុត្តោ បញ្ចាលចន្ទិយា កនិដ្ឋភាតិកោ, អយំ តេ ឥទានិ សសុរោ។ **អយំ សស្សូ**តិ អយំ តមិស្សា មាតា នន្ទាទេវី នាម តវ សស្សុ។ **យថាមាតូ**តិ យថា មាតុ បុត្តា វត្តប្បដិវត្តំ ករោន្តិ , ឯវំ តេ ឯតិស្សា ហោតុ, ពលវតី មាតុសញ្ញំ បច្ចុបដ្ឋាបេត្វា មា នំ កទាចិ លោភចិត្តេន ឱលោកេហិ។ **និយកោ**តិ អជ្ឈត្តិកោ ឯកបិតរា ជាតោ។ **ឯកមាតុកោ**តិ ឯកមាតរា ជាតោ។ **ទយិតព្ពោ**តិ បិយាយិតព្ពោ។ **ភរិយា**តិ អយំ តេ ភរិយា, មា ឯតិស្សា អវមានំ អកាសីតិ រញ្ញោ បដិញ្ញំ គណ្ហិ។

រាជាបិ “សាធូ”តិ សម្បដិច្ឆិ។ រាជមាតរំ បន អារព្ភ កិញ្ចិ ន កថេសិ។ កឹ ការណា? តស្សា មហល្លកភាវេនេវ។ ឥទំ បន សព្ពំ ពោធិសត្តោ តីរេ ឋត្វាវ កថេសិ។ អថ នំ រាជា មហាទុក្ខតោ មុត្តកាយ គន្តុកាមោ ហុត្វា “តាត, ត្វំ តីរេ ឋិតោវ កថេសី”តិ វត្វា គាថមាហ –

៧០០“អារុយ្ហ នាវំ តរមានោ, កឹ នុ តីរម្ហិ តិដ្ឋសិ;
កិច្ឆា មុត្តាម្ហ ទុក្ខតោ, យាម ទានិ មហោសធា”តិ។

មហាសត្តោ “ទេវ, តុម្ហេហិ សទ្ធឹ គមនំ នាម មយ្ហំ អយុត្ត”ន្តិ វត្វា អាហ –

៧០១“នេស ធម្មោ មហារាជ, យោហំ សេនាយ នាយកោ;
សេនង្គំ បរិហាបេត្វា, អត្តានំ បរិមោចយេ។

៧០២.និវេសនម្ហិ តេ ទេវ, សេនង្គំ បរិហាបិតំ;
តំ ទិន្នំ ព្រហ្មទត្តេន, អានយិស្សំ រថេសភា’’តិ។

តត្ថ **ធម្មោ**តិ សភាវោ។ **និវេសនម្ហី**តិ តំ នគរំ សន្ធាយាហ។ **បរិមោចយេ**តិ បរិមោចេយ្យំ។ **បរិហាបិត**ន្តិ ឆឌ្ឌិតំ។ តេសុ ហិ មនុស្សេសុ ទូរមគ្គំ អាគតត្តា កេចិ កិលន្តា និទ្ទំ ឱក្កន្តា កេចិ ខាទន្តា បិវន្តា អម្ហាកំ និក្ខន្តភាវម្បិ ន ជានីសុ, កេចិ គិលានា។ មយា សទ្ធិំ ចត្តារោ មាសេ កម្មំ កត្វា មម ឧបការកា មនុស្សា ចេត្ត ពហូ, ន សក្កា មយា ឯកមនុស្សម្បិ ឆឌ្ឌេត្វា គន្តុំ, អហំ បន និវត្តិត្វា សព្ពម្បិ តំ តវ សេនំ ព្រហ្មទត្តេន ទិន្នំ អប្បដិវិទ្ធំ អានេស្សាមិ។ តុម្ហេ, មហារាជ, កត្ថចិ អវិលម្ពន្តា សីឃំ គច្ឆថ។ មយា ឯវា អន្តរាមគ្គេ ហត្ថិវាហនាទីនិ ឋបិតានិ, កិលន្តកិលន្តានិ បហាយ សមត្ថសមត្ថេហិ សីឃំ មិថិលមេវ បវិសថាតិ។

តតោ រាជា គាថមាហ –

៧០៣.‘‘អប្បសេនោ មហាសេនំ, កថំ វិគ្គយ្ហ ឋស្សសិ;
ទុព្ពលោ ពលវន្តេន, វិហញ្ញិស្សសិ បណ្ឌិតា’’តិ។

តត្ថ **វិគ្គយ្ហា**តិ បរិប្ផរិត្វា។ **វិហញ្ញិស្សសី**តិ ហញ្ញិស្សសិ។

តតោ ពោធិសត្តោ អាហ –

៧០៤.‘‘អប្បសេនោបិ ចេ មន្តី, មហាសេនំ អមន្តិនំ;
ជិនាតិ រាជា រាជានោ, អាទិច្ចោវុទយំ តម’’ន្តិ។

តត្ថ **មន្តី**តិ មន្តាយ សមន្នាគតោ បញ្ញវា ឧបាយកុសលោ។ **អមន្តិន**ន្តិ អនុបាយកុសលំ ជិនាតិ, បញ្ញវា ទុប្បញ្ញំ ជិនាតិ។ **រាជា រាជានោ**តិ ឯកោបិ ច ឯវរូបោ រាជា ពហូបិ ទុប្បញ្ញរាជានោ ជិនាតិយេវ។ យថា កិន្តិ? **អាទិច្ចោវុទយំ តម**ន្តិ, យថា អាទិច្ចោ ឧទយន្តោ តមំ វិទ្ធំសេត្វា អាលោកំ ទស្សេតិ, ឯវំ ជិនាតិ ចេវ សូរិយោ វិយ វិរោចតិ ច។

ឥទំ វត្វា មហាសត្តោ រាជានំ ‘‘គច្ឆថ តុម្ហេ’’តិ វន្ទិត្វា ឧយ្យោជេសិ។ សោ ‘‘មុត្តោ វតម្ហិ អមិត្តហត្ថតោ, ឥ មិស្សា ច លទ្ធត្តា មនោរថោបិ មេ មត្ថកំ បត្តោ’’តិ ពោធិសត្តស្ស គុណេ អាវជ្ជេត្វា ឧប្បន្នបីតិបាមោជ្ជោ បណ្ឌិតស្ស គុណេ សេនកស្ស កថេន្តោ គាថមាហ –

៧០៥.‘‘សុសុខំ វត សំវាសោ, បណ្ឌិតេហីតិ សេនក;
បក្ខីវ បញ្ជរេ ពទ្ធេ, មច្ឆេ ជាលគតេរិវ;
អមិត្តហត្ថត្តគតេ, មោចយី នោ មហោសធោ’’តិ។

តត្ថ **សុសុខំ វតា**តិ អតិសុខំ វត ឥទំ, យោ សំវាសោ បណ្ឌិតេហិ។ **ឥតី**តិ ការណត្ថេ និបាតោ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – យស្មា អមិត្តហត្ថគតេ មោចយិ នោ មហោសធោ, តស្មា, សេនក, វទាមិ។ សុសុខំ វត ឥទំ, យោ ឯស បណ្ឌិតេហិ សំវាសោតិ។

តំ សុត្វា សេនកោបិ បណ្ឌិតស្ស គុណេ កថេន្តោ អាហ –

៧០៦.‘‘ឯវមេតំ មហារាជ, បណ្ឌិតា ហិ សុខាវហា;
បក្ខីវ បញ្ជរេ ពទ្ធេ, មច្ឆេ ជាលគតេរិវ;
អមិត្តហត្ថត្តគតេ, មោចយី នោ មហោសធោ’’តិ។

អថ វេទេហរាជា នទី ឧត្តរិត្វា យោជនន្តរេ យោជនន្តរេ មហាសត្តេន ការិតគាមំ សម្បត្តោ។ តត្រស្ស ពោធិសត្តេន ឋបិតមនុស្សា ហត្ថិវាហនាទីនិ ចេវ អន្នបានាទីនិ ច អទំសុ។ សោ កិលន្តេ ហត្ថិអស្សរថាទយោ បេសេត្វា ឥតរេ អាទាយ តេហិ សទ្ធិំ អញ្ញំ គាមំ បាបុណិ។ ឯតេនុបាយេន យោជនសតិកំ មគ្គំ អតិក្កមិត្វា បុនទិវសេ បាតោវ មិថិលំ បាវិសិ។ មហាសត្តោបិ ឧមង្គទ្វារំ គន្ត្វា អត្តនា សន្នទ្ធខគ្គំ ឱមុញ្ចិត្វា ឧមង្គទ្វារេ វាលុកំ វិយូហិត្វា ឋបេសិ។ ឋបេត្វា ច បន ឧមង្គំ បវិសិត្វា ឧមង្គេន គន្ត្វា នគរំ បវិសិត្វា បាសាទំ អភិរុយ្ហ គន្ធោទកេន ន្ហត្វា នានគ្គរសភោជនំ ភុញ្ជិត្វា សយនវរគតោ ‘‘មនោរថោ មេ មត្ថកំ បត្តោ’’តិ អាវជ្ជេន្តោ

និបជ្ជិ។ អថ តស្សា រត្តិយា អច្ចយេន ចូឡនិរាជា សេនង្គំ វិចារយមានោ តំ នគរំ ឧបាគមិ។ តមត្ថំ បកាសេន្តោ សត្ថា អាហ –

៧០៧ “រក្ខិត្វា កសិណំ រត្តឹ, ចូឡនេយ្យោ មហព្ពលោ;
ឧទេន្តំ អរុណុគ្គស្មិំ, ឧបការិំ ឧបាគមិ។

៧០៨ “អារុយ្ហ បវរំ នាគំ, ពលវន្តំ សដ្ឋិហាយនំ;
រាជា អវោច បញ្ចាលោ, ចូឡនេយ្យោ មហព្ពលោ។

៧០៩ “សន្នទ្ធោ មណិវម្មេន, សរមាទាយ បាណិនា;
បេសិយេ អជ្ឈភាសិត្ថ, បុថុគុម្ពេ សមាគតេ”តិ។

តត្ថ **កសិណន្តិ** សកលំ និស្សេសំ។ **ឧទេន្តន្តិ** ឧទេន្តេ។ **ឧបការិន្តិ** បញ្ចាលនគរំ ឧបាទាយ មហាសត្តេន ការិតត្តា “ឧបការី”តិ លទ្ធនាមកំ តំ នគរំ ឧបាគមិ។ **អវោចាតិ** អត្តនោ សេនំ អវោច។ **បេសិយេតិ** អត្តនោ បេសនការកេ។ **អជ្ឈភាសិត្ថាតិ** អធិអភាសិត្ថ, បុរេតរមេវ អភាសិត្ថ, **បុថុគុម្ពេតិ** ពហូសុ សិប្បេសុ បតិដ្ឋិតេ អនេកសិប្បជាននកេតិ។

ឥទានិ តេ សរូបតោ ទស្សេតុមាហ –

៧១០ “ហត្ថារោហេ អនីកដ្ឋេ, រថិកេ បត្តិការកេ;
ឧបាសនម្ហិ កតហត្ថេ, វាលវេធេ សមាគតេ”តិ។

តត្ថ **ឧបាសនម្ហីតិ** ធនុសិប្បេ។ **កតហត្ថេតិ** អវិរជ្ឈនវេធិតាយ សម្បន្នហត្ថេ។

ឥទានិ រាជា វេទេហំ ជីវគ្គាហំ គណ្ហាបេតុំ អាណាបេន្តោ អាហ –

៧១១ “បេសេថ កុញ្ជរេ ទន្តី, ពលវន្តេ សដ្ឋិហាយនេ;
មទ្ទន្តុ កុញ្ជរា នគរំ, វេទេហេន សុមាបិតំ។

៧១២ “វច្ឆទន្តមុខា សេតា, តិក្ខគ្គា អដ្ឋិវេធិនោ;
បណុន្នា ធនុវេគេន, សម្បតន្តុតរីតរា។

៧១៣ “មាណវា វម្មិនោ សូរា, ចិត្រទណ្ឌយុតាវុធា;
បក្ខន្ទិនោ មហានាគា, ហត្ថីនំ ហោន្តុ សម្មុខា។

៧១៤ “សត្តិយោ តេលធោតាយោ, អច្ចិមន្តា បភស្សរា;
វិជ្ជោតមានា តិដ្ឋន្តុ, សតរំសីវ តារកា។

៧១៥ “អាវុធពលវន្តានំ , គុណិកាយូរធារិនំ;
ឯតាទិសានំ យោធានំ, សង្គាមេ អបលាយិនំ;
វេទេហោ កុតោ មុច្ចិស្សតិ, សចេ បក្ខីវ កាហិតិ។

៧១៦ “តឹស មេ បុរិសនាវុត្យោ, សព្ពេវេកេកនិច្ចិតា;
យេសំ សមំ ន បស្សាមិ, កេវលំ មហិមំ ចរំ។

៧១៧ “នាគា ច កប្បិតា ទន្តី, ពលវន្តោ សដ្ឋិហាយនា;
យេសំ ខន្ធេសុ សោភន្តិ, កុមារា ចារុទស្សនា។

៧១៨ “បីតាលង្ការា បីតវសនា, បីតុត្តរនិវាសនា;
នាគខន្ធេសុ សោភន្តិ, ទេវបុត្តាវ នន្ទនេ។

៧១៩ “បាឋីនវណ្ណា នេត្តឹសា, តេលធោតា បភស្សរា;
និដ្ឋិតា នរធីរេភិ, សមធារា សុនិស្សិតា។

៧២០ “វេល្លាលិនោ វីតមលា, សិក្កាយសមយា ទឡ្ហា;
គហិតា ពលវន្តេភិ, សុប្បហារប្បហារិភិ។

៧២១សុវណ្ណថរុសម្បន្នា, លោហិតកច្ឆុបធារិតា;
វិវត្តមានា សោភន្តិ, វិជ្ជុវព្ភឃនន្តរេ។

៧២២“បដាកា វម្មិនោ សូរា, អសិចម្មស្ស កោវិទា;
ធនុគ្គហា សិក្ខិតរា, នាគខន្ធេ និបាតិនោ។

៧២៣“ឯតាទិសេហិ បរិក្ខិត្តោ, នត្ថិ មោក្ខោ ឥតោ តវ;
បភាវំ តេ ន បស្សាមិ, យេន ត្វំ មិថិលំ វជេ”តិ។

តត្ថ **ទន្តី**តិ សម្បន្នទន្តេ។ **វច្ឆទន្តមុខា**តិ និខាទនសទិសមុខា។ **បណុន្នា**តិ វិស្សដ្ឋា។ **សម្បតន្តតរីតរា**តិ ឯវរូបា សរា ឥតរីតរា សម្បតន្តា សមាគច្ឆន្តា។ ឃនមេឃវស្សំ វិយ សរវស្សំ វស្សថាតិ អាណាបេសិ។ **មាណវា**តិ តរុណយោធា។ **វម្មិនោ**តិ វម្មហត្ថា។ **ចិត្រទណ្ឌយុតាវុធា**តិ ចិត្រទណ្ឌយុត្តេហិ អាវុធេហិ សមន្នាគតា។ **បក្ខន្ទិនោ**តិ សង្គាមបក្ខន្ទិកា។ **មហានាគា**តិ មហានាគេសុ កោញ្ចនាទំ កត្វា អាគច្ឆន្តេសុបិ និច្ចលា ឋត្វា តេសំ ទន្តេ គហេត្វា លុញ្ចិតុំ សមត្ថា យោធា។ **សតរំសីវ តារកា**តិ សតរំសី វិយ ឱសធិតារកា។ **អាវុធពលវន្តាន**ន្តិ អាវុធពលេន យុត្តានំ សមន្នាគតានំ។ **គុណិកាយូរធារិន**ន្តិ គុណិ វុច្ចតិ កវចំ, កវចានិ ចេវ កាយូរាភរណានិ ច ធារេន្តានំ, កវចសង្ខាតានិ វា កាយូរានិ ធារេន្តានំ។ **សចេ បក្ខីវ កាហិតី**តិ សចេបិ បក្ខី វិយ អាកាសេ បក្ខន្ទនំ ករិស្សតិ, តថាបិ កឹ មុច្ចិស្សតីតិ វទតិ។

តឹស មេ បុរិសនាវុត្យោតិ បុរិសានំ តឹសសហស្សានិ នវុតិសតានិ តឹសនាវុត្យោតិ វុច្ចន្តិ។ **សព្ពេវេកេកនិច្ចិតា**តិ ឯត្តកា មយ្ហំ បរេសំ ហត្ថតោ អាវុធំ គហេត្វា បច្ចាមិត្តានំ សីសបាតនសមត្ថា ឯកេកំ វិចិនិត្វា គហិតា អនិវត្តិនោ យោធាតិ ទស្សេតិ។ **កេសេហិ មហីមំ ចរ**ន្តិ សកលម្បិ ឥមំ មហឹ ចរន្តោ យេសំ សមំ សទិសំ ន បស្សាមិ, កុតោ ឧត្តរិតរំ, តេយេវ មេ យោធា ឯត្តកាតិ ទស្សេតិ។ **ចារុទស្សនា**តិ ចារុ វុច្ចតិ សុវណ្ណំ, សុវណ្ណវណ្ណាតិ អត្ថោ។ **បីតាលង្ការា**តិ បីតវណ្ណសុវណ្ណាលង្ការា។ **បីតវសនា**តិ បីតវណ្ណសុវណ្ណវត្ថា។ **បីតុត្តរនិវាសនា**តិ បីតឧត្តរាសង្គនិវត្ថា។ **បាឋីនវណ្ណា**តិ បាសាណមច្ឆសទិសា។ **នេត្តឹសា**តិ ខគ្គា។ **នរវីរេភី**តិ បណ្ឌិតបុរិសេហិ។ **សុនិស្សិតា**តិ សុនិសិតា អតិតិខិណា។

វេល្លាលិនោតិ បិតមជ្ឈន្ទិកេ សូរិយោ វិយ វិជ្ជោតមានា។ **សិក្កាយសមយា**តិ សត្ត វារេ កោញ្ចសកុណេ ខាទាបេត្វា គហិតេន សិក្កាយសេន កតា។ **សុប្បហារប្បហារិភី**តិ ទឡ្ហប្បហារេហិ យោធេហិ។ **លោហិតកច្ឆុបធារិតា**តិ លោហិតវណ្ណាយ កោសិយា សមន្នាគតា។ **បដាកា**តិ អាកាសេ បរិវត្តនសមត្ថា។ **សូរា**តិ ជាតិសូរា។ អសិចម្មស្ស **កោវិទា**តិ ឯតេសំ គហណេ កុសលា។ **ធនុគ្គហា**តិ ធនុគ្គហកា។ **សិក្ខិតរា**តិ ឯតស្មិំ ធនុគ្គហណេ អតិវិយ សិក្ខិតា។ **នាគខន្ធេ និបាតិនោ**តិ ហត្ថិក្ខន្ធេ ខគ្គេន ឆិន្ទិត្វា និបាតនសមត្ថា។ **នត្ថិ មោក្ខោ**តិ អម្ភោ, វេទេហ, ត្វំ បឋមំ តាវ គហបតិបុត្តស្សានុភាវេន មុត្តោសិ, ឥទានិ បន នត្ថិ តវ មោក្ខោតិ វទតិ។ **បភាវំ តេ**តិ ឥទានិ តេ រាជានុភាវំ ន បស្សាមិ, យេន ត្វំ មិថិលំ គមិស្សសិ ខិប្បំ, ជាលេ បវិដ្ឋមច្ឆោ វិយ ជាតោសីតិ។

ចូឡនិរាជា វេទេហំ តជ្ជេន្តោ “ឥទានិ នំ គណ្ហិស្សាមី”តិ វជិរង្គុសេន នាគំ ចោទេន្តោ “គណ្ហថ, ភិន្ទថ, វិជ្ឈថា”តិ សេនំ អាណាបេន្តោ ឧបការិនគរំ អវត្ថរន្តោ វិយ ឧបាគមិ។ អថ នំ មហាសត្តស្ស ឧបនិក្ខិត្តកបុរិសា “កោ ជានាតិ, កឹ ភវិស្សតី”តិ អត្តនោ ឧបដ្ឋាកេ គហេត្វា បរិវារយឹសុ។ តស្មិំ ខណេ ពោធិសត្តោ សិរិសយនា វុដ្ឋាយ កតសរីរប្បដិជគ្គនោ ភុត្តបាតរាសោ អលង្កតប្បដិយត្តោ សតសហស្សគ្ឃនកំ កាសិកវត្ថំ និវាសេត្វា រត្តកម្ពលំ ឯកំសេ ករិត្វា សត្តរតនវិចិត្តំ វលញ្ជនទណ្ឌកំ អាទាយ សុវណ្ណបាទុកំ អារុយ្ហ ទេវច្ឆរាយ វិយ អលង្កតឥត្ថិយា វាលពីជនិយា ពីជិយមានោ អលង្កតបាសាទេ សីហបញ្ជរំ វិវរិត្វា ចូឡនិរញ្ញោ អត្តានំ ទស្សេន្តោ សក្កទេវរាជលីលាយ អបរាបរំ ចង្កមិ។ ចូឡនិរាជាបិ តស្ស រូបសិរឹ ឱលោកេត្វា ចិត្តំ បសាទេតុំ នាសក្ខិ, “ឥទានិ នំ គណ្ហិស្សាមី”តិ តុរិតតុរិតោវ ហត្ថឹ បេសេសិ។ បណ្ឌិតោ ចិន្តេសិ “អយំ ‘វេទេហោ មេ លទ្ធោ’តិ សញ្ញាយ តុរិតតុរិតោវ អាគច្ឆតិ, ន ជានាតិ អត្តនោ បុត្តទារំ គហេត្វា អម្ហាកំ រញ្ញោ គតភាវំ, សុវណ្ណាទាសសទិសំ មម មុខំ ទស្សេត្វា កថេស្សាមិ តេន សទ្ធិ”ន្តិ។ សោ វាតបានេ ឋិតោវ មធុរស្សរំ និច្ឆារេត្វា តេន សទ្ធឹ កថេន្តោ អាហ –

៧២៤“កឹ នុ សន្តរមានោវ, នាគំ បេសេសិ កុញ្ជរំ;
បហដ្ឋរូបោ អាបតសិ, សិទ្ធត្ថោស្មីតិ មញ្ញសិ។

៧២៥“ឱហរេតំ ធនុំ ចាបំ, ខុរប្បំ បដិសំហរ;
ឱហរេតំ សុភំ វម្មំ, វេឡុរិយមណិសន្ថត”ន្តិ។

តត្ថ **កុញ្ជរន្តិ** សេដ្ឋំ។ **បហដ្ឋរូបោតិ** ហដ្ឋតុដ្ឋចិត្តោ សោមនស្សជាតោ។ **អាបតសីតិ** អាគច្ឆសិ។ **សិទ្ធត្ថោស្មីតិ** និប្ផន្នត្ថោស្មិ, មនោរថោ មេ មត្ថកំ បត្តោតិ មញ្ញសិ។ **ឱហាយេតន្តិ** ឥមំ ចាបសង្ខាតំ ធនុំ ឱហរ, អវហរ, ឆឌ្ឌេហិ, កោ នុ តេ ឯតេនត្ថោ។ **បដិសំហរាតិ** អបនេត្វា អញ្ញស្ស វា ទេហិ, បដិច្ឆន្នេ វា ឋានេ បបេហិ, កឹ ខុរប្បេន ករិស្សសិ។ **វម្មន្តិ** ឯតំ វម្មម្បិ អបនេហិ។ ឥទំ តយា ហិយ្យោ បដិមុក្កំ ភវិស្សតិ, ឆឌ្ឌេហិ នំ, មា តេ សរីរេ ឧប្បណ្ឌុកំ អហោសិ, អកិលមេត្វា បាតោវ នគរំ បវិសាហីតិ វញ្ចា សទ្ទំ កេឡិមកាសិ។

សោ តស្ស វចនំ សុត្វា "គហបតិបុត្តោ មយា សទ្ធឹ កេឡឹ ករោតិ, អជ្ជ តេ កត្តព្ពំ ជានិស្សាមី"តិ តំ តជ្ជេន្តោ គាថមាហ –

៧២៦ "បសន្នមុខវណ្ណោសិ , ម្ហិតបុព្ពញ្ច ភាសសិ;
ហោតិ ខោ មរណកាលេ, ឯទិសី វណ្ណសម្បទា"តិ។

តត្ថ **ម្ហិតបុព្ពញ្ចាតិ** បឋមំ ម្ហិតំ កត្វា បច្ឆា ភាសន្តោ ម្ហិតបុព្ពមេវ ភាសសិ, មំ កិស្មិញ្ចិ ន គណេសិ។ **ហោតិ ខោតិ** មរណកាលេ នាម វណ្ណសម្បទា ហោតិយេវ, តស្មា ត្វំ វិរោចសិ, អជ្ជ តេ សីសំ ឆិន្ទិត្វា ជយបានំ បិវិស្សាមាតិ។

ឯវំ តស្ស តេន សទ្ធឹ កថនកាលេ មហាពលកាយោ មហាសត្តស្ស រូបសិរឹ ទិស្វា "អម្ហោ, អម្ហាកំ រាជា មហោសធបណ្ឌិតេន សទ្ធឹ មន្តេតិ , កឹ នុ ខោ កថេសិ, ឯតេសំ កថំ សុណិស្សាមា"តិ រញ្ញោ សន្តិកមេវ អគមាសិ។ បណ្ឌិតោបិ តស្ស កថំ សុត្វា "ន មំ 'មហោសធបណ្ឌិតោ'តិ ជានាសិ។ នាហំ អត្តានំ មារេតុំ ទស្សាមិ, មន្តោ តេ , ទេវ, ភិន្នោ, កេវដ្ដេន ច តយា ច ហទយេន ចិន្តិតំ ន ជាតំ, មុខេន កថិតមេវ ជាត"ន្តិ បកាសេន្តោ អាហ –

៧២៧ "មោឃំ តេ គជ្ជិតំ រាជ, ភិន្នមន្តោសិ ខត្តិយ;
ទុគ្គណ្ហោសិ តយា រាជា, ខឡុង្កេនេវ សិន្ធវោ។

៧២៨ "តិណ្ណោ ហិយ្យោ រាជា គង្គំ, សាមច្ចោ សបរិជ្ជនោ;
ហំសរាជំ យថា ធង្កោ, អនុជ្ជវំ បតិស្សសី"តិ។

តត្ថ **ភិន្នមន្តោសីតិ** យោ តយា កេវដ្ដេន សទ្ធឹ សយនគព្ភេ មន្តោ គហិតោ, តំ មន្តំ ន ជានាតីតិ មា សញ្ញំ ករិ, បគេវ សោ មយា ញាតោ, ភិន្នមន្តោ អសិ ជាតោ។ **ទុគ្គណ្ហោសិ តយាតិ** មហារាជ, តយា អម្ហាកំ រាជា អស្សខឡុង្កេន សិន្ធវោ វិយ ទុគ្គណ្ហោសិ, ខឡុង្កំ អារុឡ្ហេន ជវសម្បន្នំ អាជានីយំ អារុយ្ហ គច្ឆន្តោ វិយ គហេតុំ ន សក្កាតិ អត្ថោ។ ខឡុង្កោ វិយ ហិ កេវដ្ដោ, តំ អារុឡ្ហបុរិសោ វិយ ត្វំ, ជវសម្បន្នោ សិន្ធវោ វិយ អហំ, តំ អារុឡ្ហបុរិសោ វិយ អម្ហាកំ រាជាតិ ទស្សេតិ។ **តិណ្ណោ ហិយ្យោតិ** ហិយ្យោវ ឧត្តិណ្ណោ។ សោ ច ខោ សាមច្ចោ សបរិជនោ, ន ឯកកោវ បលាយិត្វា គតោ។ **អនុជ្ជវន្តិ** សចេ បន ត្វំ តំ អនុជវិស្សសិ អនុពន្ធិស្សសិ, អថ យថា សុវណ្ណហំសរាជំ អនុជវន្តោ ធង្កោ អន្តរាវ បតិស្សតិ, ឯវំ បតិស្សសិ, អន្តរាវ វិនាសំ បាបុណិស្សសីតិ វទតិ។

ឥទានិ សោ អជម្ភិតកេសរសីហោ វិយ ឧទាហរណំ អាហរន្តោ អាហ –

៧២៩ "សិង្គាលា រត្តិភាគេន, ផុល្លំ ទិស្វាន កឹសុកំ;
មំសបេសីតិ មញ្ញន្តា, បរិព្យូឡ្ហា មិគាធមា។

៧៣០ "វីតិវត្តាសុ រត្តីសុ, ឧគ្គតស្មឹ ទិវាករេ;
កឹសុកំ ផុល្លិតំ ទិស្វា, អាសច្ឆិន្នា មិគាធមា។

៧៣១ "ឯវមេវ តុវំ រាជ, វេទេហំ បរិវារិយ;
អាសច្ឆិន្នោ គមិស្សសិ, សិង្គាលា កឹសុកំ យថា"តិ។

តត្ថ **ទិស្វានាតិ** ចន្ទាលោកេន ឱលោកេត្វា។ **បរិព្យូឡ្ហាតិ** បាតោវ មំសបេសឹ ខាទិត្វា គមិស្សាមាតិ បរិវារេត្វា អដ្ឋំសុ។ **វីតិវត្តាសូតិ** តេ យាសុ យាសុ រត្តីសុ ឯវំ អដ្ឋំសុ, តាសុ តាសុ រត្តីសុ អតីតាសុ។ **ទិស្វាតិ** សូរិយាលោកេន កឹសុកំ ទិស្វា "ន ឥទំ មំស"ន្តិ ញត្វា ឆិន្នាសា ហុត្វា បលាយឹសុ។ **សិង្គាលាតិ** យថា សិង្គាលា កឹសុកំ បរិវារេត្វា អាសច្ឆិន្នា គតា, ឯវំ តុវម្បិ ឥជ វេទេហរញ្ញោ នត្ថិភាវំ ញត្វា អាសច្ឆិន្នោ ហុត្វា គមិស្សសិ, សេនំ គហេត្វា បលាយិស្សសីតិ ទីបេតិ។

រាជា តស្ស អធម្មិកវចនំ សុត្វា ចិន្តេសិ “អយំ គហបតិបុត្តោ អតិសូរោ ហុត្វា កថេសិ, និស្សំសយំ វេទេហោ បលាតោ ភវិស្សតី”តិ។ សោ អតិវិយ កុជ្ឈិត្វា “បុព្ពេ មយំ គហបតិបុត្តំ និស្សាយ ឧទរសាដកស្សបិ អស្សាមិកា ជាតា, ឥទានិ តេន អម្ហាកំ ហត្ថគតោ បច្ចាមិត្តោ បលាបិតោ, ពហុស្ស វត នោ អនត្ថស្ស ការកោ, ឧភិន្នំ កត្តព្ពការណំ ឥមស្សេវ ករិស្សាមី”តិ តស្ស ការណំ កាតុំ អាណាបេន្តោ អាហ –

៧៣២“ឥមស្ស ហត្ថេ បាទេ ច, កណ្ណនាសញ្ច ឆិន្ទថ;
យោ មេ អមិត្តំ ហត្ថគតំ, វេទេហំ បរិមោចយិ។

៧៣៣“ឥមំ មំសំវ បាតព្យំ, សូលេ កត្វា បចន្តុ នំ;
យោ មេ អមិត្តំ ហត្ថគតំ, វេទេហំ បរិមោចយិ។

៧៣៤“យថាបិ អាសភំ ចម្មំ, បថព្យា វិតនីយតិ;
សីហស្ស អថោ ព្យគ្ឃស្ស, ហោតិ សង្កុសមាហតំ។

៧៣៥“ឯវំ តំ វិតនិត្វាន, វេធយិស្សាមិ សត្តិយា;
យោ មេ អមិត្តំ ហត្ថគតំ, វេទេហំ បរិមោចយី”តិ។

តត្ថ **បាតព្យន្តិ** បាចយិតព្ពំ បចិតព្ពយុត្តកំ មិគាទីនំ មំសំ វិយ ឥមំ គហបតិបុត្តំ សូលេ អាវុណិត្វា បចន្តុ។ **សីហស្ស អថោ ព្យគ្ឃស្សាតិ** ឯតេសញ្ច យថា ចម្មំ សង្កុសមាហតំ ហោតិ, ឯវំ ហោតុ។ **វេធយិស្សាមីតិ** វិជ្ឈាបេស្សាមិ។

តំ សុត្វា មហាសត្តោ ហសិតំ កត្វា “អយំ រាជា អត្តនោ ទេវិយា ច ពន្ធវានញ្ច មយា មិថិលំ បហិតភាវំ ន ជានាតិ, តេន មេ ឥមំ កម្មការណំ វិចារេតិ, កោធវសេន ខោ បន មំ ឧសុនា វា វិជ្ឈេយ្យ, អញ្ញំ វា អត្តនោ រុច្ចនកំ ករេយ្យ, សោកាតុរំ ឥមំ វេទនាប្បត្តំ កត្វា ហត្ថិបិដ្ឋេយេវ វិសញ្ញី នំ និបជ្ជាបេតុំ តំ ការណំ អារោចេស្សាមី”តិ ចិន្តេត្វា អាហ –

៧៣៦“សចេ មេ ហត្ថេ បាទេ ច, កណ្ណនាសញ្ច ឆេច្ឆសិ;
ឯវំ បញ្ចាលចន្ទស្ស, វេទេហោ ឆេទយិស្សតិ។

៧៣៧“សចេ មេ ហត្ថេ បាទេ ច, កណ្ណនាសញ្ច ឆេច្ឆសិ;
ឯវំ បញ្ចាលចន្ទិយា, វេទេហោ ឆេទយិស្សតិ។

៧៣៨“សចេ មេ ហត្ថេ បាទេ ច, កណ្ណនាសញ្ច ឆេច្ឆសិ;
ឯវំ នន្ទាយ ទេវិយា, វេទេហោ ឆេទយិស្សតិ។

៧៣៩“សចេ មេ ហត្ថេ បាទេ ច, កណ្ណនាសញ្ច ឆេច្ឆសិ;
ឯវំ តេ បុត្តទារស្ស, វេទេហោ ឆេទយិស្សតិ។

៧៤០“សចេ មំសំវ បាតព្យំ, សូលេ កត្វា បចិស្សសិ;
ឯវំ បញ្ចាលចន្ទស្ស, វេទេហោ បាចយិស្សតិ។

៧៤១“សចេ មំសំវ បាតព្យំ, សូលេ កត្វា បចិស្សសិ;
ឯវំ បញ្ចាលចន្ទិយា, វេទេហោ បាចយិស្សតិ។

៧៤២“សចេ មំសំវ បាតព្យំ, សូលេ កត្វា បចិស្សសិ;
ឯវំ នន្ទាយ ទេវិយា, វេទេហោ បាចយិស្សតិ។

៧៤៣“សចេ មំសំវ បាតព្យំ, សូលេ កត្វា បចិស្សសិ;
ឯវំ តេ បុត្តទារស្ស, វេទេហោ បាចយិស្សតិ។

៧៤៤“សចេ មំ វិតនិត្វាន, វេធយិស្សសិ សត្តិយា;
ឯវំ បញ្ចាលចន្ទស្ស, វេទេហោ វេធយិស្សតិ។

៧៤៥“សចេ មំ វិតនិត្វាន, វេធយិស្សសិ សត្តិយា;
ឯវំ បញ្ចាលចន្ទិយា, វេទេហោ វេធយិស្សតិ។

៧៤៦. "សចេ មំ វិតនិត្វាន, វេធយិស្សសិ សត្តិយា;
ឯវំ នន្ទាយ ទេវិយា, វេទេហោ វេធយិស្សតិ។

៧៤៧. "សចេ មំ វិតនិត្វាន, វេធយិស្សសិ សត្តិយា;
ឯវំ តេ បុត្តទារស្ស, វេទេហោ វេធយិស្សតិ;
ឯវំ នោ មន្តិតំ រហោ, វេទេហេន មយា សហ។

៧៤៨. "យថាបិ បលសតំ ចម្មំ, កោន្តិមន្តាសុនិដ្ឋិតំ;
ឧបេតិ តនុតាណាយ, សរានំ បដិហន្តវេ។

៧៤៩. "សុខាវហោ ទុក្ខនុទោ, វេទេហស្ស យសស្សិនោ;
មតី តេ បដិហញ្ញាមិ, ឧសុំ បលសតេន វា"តិ។

តត្ថ **ឆេទយិស្សតី**តិ "បណ្ឌិតស្ស កិរ ចូឡនិនា ហត្ថបាទា ឆិន្នា"តិ សុត្វាវ ឆេទយិស្សតិ។ **បុត្តទារស្សា**តិ មម ឯកស្ស ឆិន្នទនបច្ចយា តវ ទ្វិន្នំ បុត្តានញ្ចេវ អគ្គមហេសិយា ចាតិ តិណ្ណម្បិ ជនានំ អម្ហាកំ រាជា ឆេទយិស្សតិ។ **ឯវំ នោ មន្តិតំ រហោ**តិ មហារាជ, មយា ច វេទេហរាជេន ច ឯវំ រហសិ មន្តិតំ "យំ យំ តជ មយ្ហំ ចូឡនិរាជា ការេតិ, តំ តំ តត្ថ តស្ស បុត្តទារានំ កាតព្ព"ន្តិ។ **បលសត**ន្តិ បលសតប្បមាណំ ពហូ ខារេ ខាទាបេត្វា មុទុភាវំ ឧបនីតំ ចម្មំ។ **កោន្តិមន្តាសុនិដ្ឋិត**ន្តិ កោន្តិមន្តា វុច្ចតិ ចម្មការសត្ថំ, តាយ កន្តនលិខិតានំ វសេន កតត្តា សុដ្ឋុ និដ្ឋិតំ។ **តនុតាណាយា**តិ យថា តំ ចម្មំ សង្គាមេ សរានំ បដិហន្តវេ សរីរតាណំ ឧបេតិ, សរេ បដិហនិត្វា សរីរំ រក្ខតិ។ **សុខាវហោ**តិ មហារាជ, អហម្បិ អម្ហាកំ រញ្ញោ បច្ចាមិត្តានំ វារណត្ថេន តំ សរបរិត្តាណចម្មំ វិយ សុខាវហោ។ **ទុក្ខនុទោ**តិ កាយិកសុខចេតសិកសុខញ្ច អាវហាមិ, ទុក្ខញ្ច នុទេមិ។ **មតិ**ន្តិ តស្មា តវ មតី បញ្ញំ ឧសុំ តេន បលសតចម្មេន វិយ អត្តនោ មតិយា បដិហនិស្សាមីតិ។

តំ សុត្វា រាជា ចិន្តេសិ "គហបតិបុត្តោ កឹ កថេតិ, យថា កិរ អហំ ឯតស្ស ករិស្សាមិ, ឯវំ វេទេហរាជា មម បុត្តទារានំ កម្មការណំ ករិស្សតិ, ន ជានាតិ មម បុត្តទារានំ អារក្ខស្ស សុសំវិហិតភាវំ, 'តទានិ មារេស្សតី'តិ មរណភយេន វិលបតិ, នាស្ស វចនំ សទ្ទហាមី"តិ។ មហាសត្តោ "អយំ មំ មរណភយេន កថេតីតិ មញ្ញតិ, ជានាបេស្សាមិ ន"ន្តិ ចិន្តេត្វា អាហ –

៧៥០. "ឥង្ឃ បស្ស មហារាជ, សុញ្ញំ អន្តេបុរំ តវ;
ឱរោធា ច កុមារា ច, តវ មាតា ច ខត្តិយ;
ឧមង្គា នីហរិត្វាន, វេទេហស្សុបនាមិតា"តិ។

តត្ថ **ឧមង្គា**តិ មហារាជ, មយា អត្តនោ មាណវេ បេសេត្វា បាសាទា ឱតរាបេត្វា ជង្ឃឧមង្គេន អាហរាបេត្វា មហាឧមង្គា នីហរិត្វា ពន្ធវា តេ វេទេហស្ស ឧបនាមិតាតិ។

តំ សុត្វា រាជា ចិន្តេសិ "បណ្ឌិតោ អតិវិយ ទឡ្ហំ កត្វា កថេតិ, មយា ច រត្តិភាគេ គង្គាបស្សេ នន្ទាទេវិយា សទ្ទោ វិយ សុតោ, មហាបញ្ញោ បណ្ឌិតោ កទាចិ សច្ចំ ភណេយ្យា"តិ។ សោ ឧប្បន្នពលវសោកោបិ សតឹ ឧបដ្ឋាបេត្វា អសោចន្តោ វិយ ឯកំ អមច្ចំ បក្កោសាបេត្វា ជាននត្ថាយ បេសេន្តោ ឥមំ គាថមាហ –

៧៥១. "ឥង្ឃ អន្តេបុរំ មយ្ហំ, គន្ត្វាន វិចិនាថ នំ;
យថា ឥមស្ស វចនំ, សច្ចំ វា យទិ វា មុសា"តិ។

សោ សបរិវារោ រាជនិវេសនំ គន្ត្វា ទ្វារំ វិវរិត្វា អន្តោ បវិសិត្វា ហត្ថបាទេ ពន្ធិត្វា មុខញ្ច បិទហិត្វា នាគទន្តកេសុ ឱលគ្គិតេ អន្តេបុរបាលកេ ច ខុជ្ជវាមនកាទយោ ច ភាជនានិ ភិន្ទិត្វា តត្ថ តត្ថ វិប្បកិណ្ណខាទនីយភោជនីយញ្ច រតនឃរទ្វារានិ វិវរិត្វា កតរតនវិលោបំ វិវដទ្វារំ សិរិគព្ភញ្ច យថាវិវដេហិ ឯវ វាតបានេហិ បវិសិត្វា ចរមានំ កាកគណញ្ច ឆឌ្ឌិតគាមសទិសំ សុសានភូមិយំ វិយ ច និស្សិរិកំ រាជនិវេសនញ្ច ទិស្វា បុនាគន្ត្វា រញ្ញោ អារោចេន្តោ អាហ –

៧៥២. "ឯវមេតំ មហារាជ, យថា អាហ មហោសធោ;
សុញ្ញំ អន្តេបុរំ សព្ពំ, កាកបដ្ដនកំ យថា"តិ។

តត្ថ **កាកបដ្ដនកំ យថា**តិ មច្ចុគន្ធេន អាគតេហិ កាកគណេហិ សមាកិណ្ណោ សមុទ្ទតីរេ ឆឌ្ឌិតគាមកោ វិយ។

តំ សុត្វា រាជា ចតុន្នំ ជនានំ បិយវិប្បយោគសម្ភវេន សោកេន កម្បមានោ “ឥទំ មម ទុក្ខំ គហបតិបុត្តំ និស្សាយ ឧប្បន្ន”ន្តិ ទណ្ឌេន ឃដ្ដិតោ អាសីវិសោ វិយ ពោធិសត្តស្ស អតិវិយ កុជ្ឈិ។ មហាសត្តោ តស្សាការំ ទិស្វា “អយំ រាជា មហាយសោ កទាចិ កោធវសេន ‘កឹ មម ឯតេហី’តិ ខត្តិយមានេន មំ វិហេឋេយ្យ, យំនូនាហំ នន្ទាទេវឹ ឥមិនា អទិដ្ឋបុព្ពំ វិយ ករោន្តោ តស្សា សរីរវណ្ណំ វណ្ណេយ្យំ។ អថ សោ តំ អនុស្សរិត្វា ‘សចាហំ មហោសធំ មារេស្សាមិ, ឯវរូបំ ឥត្ថិរតនំ ន លភិស្សាមិ, អមារេន្តោ បុន តំ លភិស្សាមី’តិ អត្តនោ ភរិយាយ សិនេហេន ន កិញ្ចិ មយ្ហំ ករិស្សតី”តិ ចិន្តេត្វា អត្តនោ អនុរក្ខណត្ថំ បាសាទេ ឋិតោវ រត្តកម្ពលន្តរា សុវណ្ណវណ្ណំ ពាហុំ នីហរិត្វា តស្សា គតមគ្គាចិក្ខនវសេន វណ្ណេន្តោ អាហ –

៧៥៣“ឥតោ គតា មហារាជ, នារី សព្ពង្គសោភនា;
កោសម្ពផលកសុស្សោណី, ហំសគគ្គរភាណិនី។

៧៥៤“ឥតោ នីតា មហារាជ, នារី សព្ពង្គសោភនា;
កោសេយ្យវសនា សាមា, ជាតរូបសុមេខលា។

៧៥៥“សុរត្តបាទា កល្យាណី, សុវណ្ណមណិមេខលា;
បារេវតក្ខី សុតនូ, ពិម្ពោដ្ឋា តនុមជ្ឈិមា។

៧៥៦“សុជាតា ភុជលដ្ឋីវ, វេទីវ តនុមជ្ឈិមា;
ទីឃស្សា កេសា អសិតា, ឦសកគ្គបវេល្លិតា។

៧៥៧“សុជាតា មិគឆាបាវ, ហេមន្តគ្គិសិខារិវ;
នទីវ គិរិទុគ្គេសុ, សញ្ឆន្នា ខុទ្ទវេឡុភិ។

៧៥៨“នាគនាសូរុ កល្យាណី, បរមា តិម្ពរុត្ថនី;
នាតិទីឃា នាតិរស្សា, នាលោមា នាតិលោមសា”តិ។

តត្ថ **ឥតោ**តិ ឧមង្គំ ទស្សេតិ។ **កោសម្ពផលកសុស្សោណី**តិ វិសាលកញ្ចនផលកំ វិយ សុន្ទរសោណី។ **ហំសគគ្គរភាណិនី**តិ គោចរត្ថាយ វិចរន្តានំ ហំសបោតកានំ វិយ គគ្គរេន មធុរេន សរេន សមន្នាគតា។ **កោសេយ្យវសនា**តិ កញ្ចនខចិតកោសេយ្យវត្ថវសនា។ **សាមា**តិ សុវណ្ណសាមា។ **បារេវតក្ខី**តិ បញ្ចសុ បសាទេសុ រត្តដ្ឋានេ បារេវតសកុណិសទិសក្ខី។ **សុតនូ**តិ សោភនសរីរា។ **ពិម្ពោដ្ឋា**តិ ពិម្ពផលំ វិយ សុរជ្ជិតមដ្ឋោដ្ឋបរិយោសានា។ **តនុមជ្ឈិមា**តិ ករមិតតនុមជ្ឈិមា។ **សុជាតា ភុជលដ្ឋីវា**តិ វិជម្ភនកាលេ វាតេរិតារត្តបល្លវវិលាសិនី សុជាតា ភុជលតា វិយ វិរោចតិ។ **វេទីវា**តិ កញ្ចនវេទិ វិយ តនុមជ្ឈិមា។ **ឦសកគ្គបវេល្លិតា**តិ ឦសកំ អគ្គេសុ ឱនតា។ ឦសកគ្គបវេល្លិតា វា នេត្តីសាយ អគ្គំ វិយ វិនតា។

មិគឆាបាវាតិ បព្ពតសានុម្ហិ សុជាតា ឯកវស្សិកឯណិមិគពោតិកា វិយ វិលាសកុត្តិយុត្តា។ **ហេមន្តគ្គិសិខារិវា**តិ ឱភាសសម្បន្នតាយ ហេមន្តេ អគ្គិសិខា វិយ សោភតិ។ **ខុទ្ទវេឡុភី**តិ យថា ខុទ្ទកេហិ ឧទកវេឡូហិ សញ្ឆន្នា នទី សោភតិ, ឯវំ តនុកលោមាយ លោមរាជិយា សោភតិ។ **កល្យាណី**តិ ឆវិមំសកេសន្ហារុអដ្ឋីនំ វសេន បញ្ចវិធេន កល្យាណេន សមន្នាគតា។ **បរមា តិម្ពរុត្ថនី**តិ តិម្ពរុត្ថនី បរមា ឧត្តមា, សុវណ្ណផលកេ ឋបិតសុវណ្ណវណ្ណតិម្ពរុផលទ្វយមិវស្សា សុសណ្ឋានសម្បន្នំ និរន្តរំ ថនយុគលំ។

ឯវំ មហាសត្តេ តស្សា រូបសិរិំ វណ្ណេន្តេវ តស្ស សា បុព្ពេ អទិដ្ឋបុព្ពា វិយ អហោសិ, ពលវសិនេហំ ឧប្បាទេសិ។ អថស្ស សិនេហុប្បត្តិភាវំ ញត្វា មហាសត្តោ អនន្តរំ គាថមាហ –

៧៥៩“នន្ទាយ នូន មរណេន, នន្ទសិ សិរិវាហន;
អហញ្ច នូន នន្ទា ច, គច្ឆាម សមសាធន”ន្តិ។

តត្ថ **សិរិវាហនា**តិ សិរិសម្បន្នវាហន មហារាជ, នូន ត្វំ ឯវំ ឧត្តមរូបធរាយ នន្ទាយ មរណេន នន្ទសីតិ វទតិ។ **គច្ឆាមា**តិ សចេ ហិ ត្វំ មំ មារេស្សសិ, ឯកំសេនេវ អម្ហាកំ រាជា នន្ទំ មារេស្សតិ។ ឥតិ នន្ទា ច អហញ្ច យមស្ស សន្តិកំ គមិស្សាម, យមោ អម្ហេ ឧភោ ទិស្វា នន្ទំ មយ្ហមេវ ទស្សតិ, តស្ស តុយ្ហំ មំ មារេត្វា តាទិសំ ឥត្ថិរតនំ អលភន្តស្ស កឹ រជ្ជេន, នាហំ អត្តនោ មរណេន បរិហានី បស្សាមិ, ទេវាតិ។

ឥតិ មហាសត្តោ ឯត្តកេ ឋានេ នន្ទមេវ វណ្ណេសិ, ន ឥតរេ តយោ ជនេ។ កឹការណា? សត្តា ហិ នាម បិយភរិយាសុ វិយ សេសេសុ អាលយំ ន ករោន្តិ, មាតរំ វា សរន្តោ បុត្តធីតរោបិ សរិស្សតីតិ តស្មា តមេវ វណ្ណេសិ,

រាជមាតរំ បន មហល្លិកាភាវេន ន វណ្ណេសិ។ ញាណសម្បន្នេ មហាសត្តេ មធុរស្សរេន វណ្ណេន្តេយេវ នន្ទាទេវី អាគន្ត្វា រញ្ញោ បុរតោ ឋិតា វិយ អហោសិ។ តតោ រាជា ចិន្តេសិ “ឋបេត្វា មហោសធំ អញ្ញោ មម ភរិយំ អានេតុំ សមត្ថោ នាម នត្ថី”តិ។ អថស្ស នំ សរន្តស្ស សោកោ ឧប្បជ្ជិ។ អថ នំ មហាសត្តោ “មា ចិន្តយិត្ថ, មហារាជ, ទេវី ច តេ បុត្តោ ច មាតា ច តយោបិ អាគច្ឆិស្សន្តិ, មម គមនមេវេត្ថ បមាណំ, តស្មា ត្វំ អស្សាសំ បដិលភ, នរិន្ទា”តិ រាជានំ អស្សាសេសិ។ អថ រាជា ចិន្តេសិ “អហំ អត្តនោ នគរំ សុរក្ខិតំ សុគោបិតំ ការាបេត្វា ឥមំ ឧបការិនគរំ ឯត្តកេន ពលវាហនេន បរិក្ខិបិត្វាវ ឋិតោ។ អយំ បន បណ្ឌិតោ ឯវំ សុគោបិតាបិ មម នគរា ទេវិញ្ច មេ បុត្តញ្ច មាតរញ្ច អានេត្វា វេទេហស្ស ទាបេសិ។ អម្ហេសុ ច ឯវំ បរិវារេត្វា ឋិតេស្វេវ ឯកស្សបិ អជានន្តស្ស វេទេហំ សសេនាវាហនំ បលាបេសិ។ កឹ នុ ខោ ទិព្ពមាយំ ជានាតិ, ឧទាហុ ចក្ខុមោហន”ន្តិ។ អថ នំ បុច្ឆន្តោ អាហ –

៧៦០. “ទិព្ពំ អធីយសេ មាយំ, អកាសិ ចក្ខុមោហនំ;
យោ មេ អមិត្តំ ហត្ថគតំ, វេទេហំ បរិមោចយី”តិ។

តំ សុត្វា មហាសត្តោ “អហំ ទិព្ពមាយំ ជានាមិ, បណ្ឌិតា ហិ នាម ទិព្ពមាយំ ឧគ្គណ្ហិត្វា ភយេ សម្បត្តេ អត្តានម្បិ បរម្បិ ទុក្ខតោ មោចយន្តិយេវា”តិ វត្វា អាហ –

៧៦១. “អធីយន្តិ មហារាជ, ទិព្ពមាយិធ បណ្ឌិតា;
តេ មោចយន្តិ អត្តានំ, បណ្ឌិតា មន្តិនោ ជនា។

៧៦២. “សន្តិ មាណវបុត្តា មេ, កុសលា សន្ធិឆេទកា;
យេសំ កតេន មគ្គេន, វេទេហោ មិថិលំ គតោ”តិ។

តត្ថ **ទិព្ពមាយិធា**តិ ទិព្ពមាយំ ឥធ។ **មាណវបុត្តា**តិ ឧបដ្ឋាកតរុណយោធា។ **យេសំ កតេនា**តិ យេហិ កតេន។ **មគ្គេនា**តិ អលង្កតឧមង្គេន។

តំ សុត្វា រាជា “អលង្កតឧមង្គេន កិរ គតោ, កីទិសោ នុ ខោ ឧមង្គោ”តិ ឧមង្គំ ទដ្ឋុកាមោ អហោសិ។ អថស្ស តច្ឆិតំ ញត្វា មហាសត្តោ “រាជា ឧមង្គំ ទដ្ឋុកាមោ, ទស្សេស្សាមិស្ស ឧមង្គ”ន្តិ ទស្សេន្តោ អាហ –

៧៦៣. “ឥង្ឃ បស្ស មហារាជ, ឧមង្គំ សាធុ មាបិតំ;
ហត្ថីនំ អថ អស្សានំ, រថានំ អថ បត្តិនំ;
អាលោកភូតំ តិដ្ឋន្តំ, ឧមង្គំ សាធុ មាបិត”ន្តិ។

តត្ថ **ហត្ថីន**ន្តិ ឥដ្ឋកកម្មចិត្តកម្មវសេន កតានំ ឯតេសំ ហត្ថិអាទីនំ បន្តីហិ ឧបសោភិតំ អលង្កតទេវសភាសទិសំ ឯកោភាសំ ហុត្វា តិដ្ឋន្តំ ឧមង្គំ បស្ស, ទេវាតិ។

ឯវញ្ច បន វត្វា “មហារាជ, មម បញ្ញាយ មាបិតេ ចន្ទស្ស ច សូរិយស្ស ច ឧដ្ឋិតដ្ឋានេ វិយ បាកដេ អលង្កតឧមង្គេ អសីតិមហាទ្វារានិ ចតុសដ្ឋិចូឡទ្វារានិ ឯកសតសយនគព្ភេ អនេកសតទីបគព្ភេ ច បស្ស, មយា សទ្ធឹ សមគ្គោ សម្មោទមានោ ហុត្វា អត្តនោ ពលេន សទ្ធឹ ឧបការិនគរំ បវិស, ទេវា”តិ នគរទ្វារំ វិវរាបេសិ។ រាជា ឯកសតរាជបរិវារោ នគរំ បាវិសិ។ មហាសត្តោ បាសាទា ឱរុយ្ហ រាជានំ វន្ទិត្វា សបរិវារំ អាទាយ ឧមង្គំ បាវិសិ។ រាជា អលង្កតទេវសភំ វិយ ឧមង្គំ ទិស្វា ពោធិសត្តស្ស គុណេ វណ្ណេន្តោ អាហ –

៧៦៤. “លាភា វត វិទេហានំ, យស្សិមេទិសា បណ្ឌិតា;
ឃរេ វសន្តិ វិជិតេ, យថា ត្វំសិ មហោសធា”តិ។

តត្ថ **វិទេហាន**ន្តិ ឯវរូបានំ បណ្ឌិតានំ អាករស្ស ឧដ្ឋានដ្ឋានភូតស្ស វិទេហានំ ជនបទស្ស លាភា វត។ **យស្សិមេទិសា**តិ យស្ស ឥមេ ឯវរូបា បណ្ឌិតា ឧបាយកុសលា សន្តិកេ វា ឯកឃរេ វា ឯកជនបទេ វា ឯករដ្ឋេ វា វសន្តិ, តស្សបិ លាភា វត។ **យថា ត្វំសី**តិ យថា ត្វំ អសិ, តាទិសេន បណ្ឌិតេន សទ្ធឹយេវ ឯករដ្ឋេ វា ឯកជនបទេ វា ឯកនគរេ វា ឯកឃរេ វា វសិតុំ លភន្តិ។ តេសំ វិទេហរដ្ឋវាសីនញ្ចេវ មិថិលនគរវាសីនញ្ច តយា សទ្ធឹ ឯកតោ វសិតុំ លភន្តានំ លាភា វតាតិ វទតិ។

អថស្ស មហាសត្តោ ឯកសតសយនគព្ភេ ទស្សេតិ។ ឯកស្ស ទ្វារេ វិវដេ សព្ពេសំ វិវរីយតិ។ ឯកស្ស ទ្វារេ បិទហិតេ សព្ពេសំ បិធីយតិ។ រាជា ឧមង្គំ ឱលោកេន្តោ បុរតោ គច្ឆតិ, បណ្ឌិតោ បន បច្ឆតោ។ សព្ពា សេនា

ឧមង្គមេវ បាវិសិ។ រាជា ឧមង្គតោ និក្ខមិ។ បណ្ឌិតោ តស្ស និក្ខន្តភាវំ ញត្វា សយំ និក្ខមិត្វា អញ្ញេសំ និក្ខមិតុំ អទត្វា ឧមង្គទ្វារំ បិទហន្តោ អាណិំ អក្កមិ។ តាវទេវ អសីតិមហាទ្វារានិ ចតុសដ្ឋិចូឡទ្វារានិ ឯកសតសយនគព្ភទ្វារានិ អនេកសតទីបគព្ភទ្វារានិ ច ឯកប្បហារេនេវ បិទហឹសុ។ សកលោ ឧមង្គោ លោកន្តរិយនិរយោ វិយ អន្ធការោ អហោសិ។ មហាជនោ ភីតតសិតោ អហោសិ។ មហាសត្តោ ហិយ្យោ ឧមង្គំ បវិសន្តោ យំ ខគ្គំ វាលុកេ ឋបេសិ, តំ គហេត្វា ភូមិតោ អដ្ឋារសហត្ថុព្ពេធំ អាកាសំ ឧល្លង្ឃិត្វា ឱរុយ្ហ រាជានំ ហត្ថេ គហេត្វា អសិំ ឧគ្គិរិត្វា តាសេត្វា "មហារាជ, សកលជម្ពុទីបេ រជ្ជំ កស្ស រជ្ជ"ន្តិ បុច្ឆិ។ សោ ភីតោ "តុយ្ហមេវ បណ្ឌិតា"តិ វត្វា "អភយំ មេ ទេហី"តិ អាហ។ "មា ភាយិត្ថ, មហារាជ, នាហំ តំ មារេតុកាមតាយ ខគ្គំ បរាមសិំ, មម បញ្ញានុភាវំ ទស្សេតុំ បរាមសិ"ន្តិ ខគ្គំ រញ្ញោ អទាសិ។ អថ នំ ខគ្គំ គហេត្វា ឋិតំ "មហារាជ, សចេ មំ មារេតុកាមោសិ, ឥទានេវ ឥមិនា ខគ្គេន មារេហិ។ អថ អភយំ ទាតុកាមោ, អភយំ ទេហី"តិ អាហ។ "បណ្ឌិត, មយា តុយ្ហម្បិ អភយំ ទិន្នមេវ, ត្វំ មា ចិន្តយី"តិ អសិំ ឋបេត្វា ឧភោបិ អញ្ញមញ្ញំ អទុព្ភាយ សបថំ ករឹសុ។

អថ រាជា ពោធិសត្តំ អាហ – "បណ្ឌិត, ឯវំ ញាណពលសម្បន្នោ ហុត្វា រជ្ជំ កស្មា ន គណ្ហាសី"តិ? "មហារាជ, អហំ ឥច្ឆមានោ អជ្ជេវ សកលជម្ពុទីបេ រាជានោ មារេត្វា រជ្ជំ គណ្ហេយ្យំ, បរំ មារេត្វា ច យសគ្គហណំ នាម បណ្ឌិតេហិ ន បសត្ថ"ន្តិ។ "បណ្ឌិត, មហាជនោ ទ្វារំ អលភមានោ បរិទេវតិ, ឧមង្គទ្វារំ វិវរិត្វា មហាជនស្ស ជីវិតទានំ ទេហី"តិ ។ សោ ទ្វារំ វិវរិ, សកលោ ឧមង្គោ ឯកោភាសោ អហោសិ។ មហាជនោ អស្សាសំ បដិលភិ។ សព្ពេ រាជានោ អត្តនោ សេនាយ សទ្ធិំ និក្ខមិត្វា បណ្ឌិតស្ស សន្តិកំ អាគមឹសុ។ សោ រញ្ញា សទ្ធិំ វិសាលមាឡកេ អដ្ឋាសិ។ អថ នំ តេ រាជានោ អាហំសុ "បណ្ឌិត, តំ និស្សាយ ជីវិតំ លទ្ធំ, សចេ មុហុត្តំ ឧមង្គទ្វារំ ន វិវរិត្ថ, សព្ពេសំ នោ តត្ថេវ មរណំ អភវិស្សា"តិ។ "ន មហារាជានោ ឥទានេវ តុម្ហេហិ មញ្ញេវ និស្សាយ ជីវិតំ លទ្ធំ, បុព្ពេបិ លទ្ធំយេវា"តិ។ "កទា, បណ្ឌិតា"តិ? "ឋបេត្វា អម្ហាកំ នគរំ សកលជម្ពុទីបេ រជ្ជំ គហេត្វា ឧត្តរបញ្ចាលនគរំ គន្ត្វា ឧយ្យានេ ជយបានំ បាតុំ សុរាយ បដិយត្តកាលំ សរថា"តិ? "អាម, បណ្ឌិតា"តិ។ តទា ឯស រាជា កេវដ្ដេន សទ្ធិំ ទុម្មន្តិតេន វិសយោជិតាយ សុរាយ ចេវ មច្ឆមំសេហិ ច តុម្ហេ មារេតុំ កិច្ចមកាសិ។ អថាហំ "មាទិសេ បណ្ឌិតេ ធរមានេ ឥមេ អនាថមរណំ មា មរន្តូ"តិ អត្តនោ យោធេ បេសេត្វា សព្ពភាជនានិ ភិន្ទាបេត្វា ឯតេសំ មន្តំ ភិន្ទិត្វា តុម្ហាកំ ជីវិតទានំ អទាសិន្តិ។

តេ សព្ពេបិ ឧព្ពិគ្គមានសា ហុត្វា ចូឡនិរាជានំ បុច្ឆឹសុ "សច្ចំ កិរ, មហារាជា"តិ? "អាម, មយា កេវដ្ដស្ស កថំ គហេត្វា កតំ, សច្ចមេវ បណ្ឌិតោ កថេតី"តិ។ តេ សព្ពេបិ មហាសត្តំ អាលិង្គិត្វា "បណ្ឌិត, ត្វំ សព្ពេសំ នោ បតិដ្ឋា ជាតោ, តំ និស្សាយ មយំ ជីវិតំ លភិម្ហា"តិ សព្ពបសាធនេហិ មហាសត្តស្ស បូជំ ករឹសុ។ បណ្ឌិតោ រាជានំ អាហ – "មហារាជ, តុម្ហេ មា ចិន្តយិត្ថ, បាបមិត្តសំសគ្គស្សេវ ឯស ទោសោ, ឥមេ រាជានោ ខមាបេថា"តិ។ រាជា "មយា ទុប្បុរិសំ និស្សាយ តុម្ហាកំ ឯវរូបំ កតំ, ឯស មយ្ហំ ទោសោ, ខមថ មេ ទោសំ, បុន ឯវរូបំ ន ករិស្សាមី"តិ ខមាបេសិ។ តេ អញ្ញមញ្ញំ អច្ចយំ ទេសេត្វា សមគ្គា សម្មោទមានា អហេសុំ។ អថ រាជា ពហូនិ ខាទនីយភោជនីយគន្ធមាលាទីនិ អាហរាបេត្វា សព្ពេហិ សទ្ធិំ សត្តាហំ ឧមង្គេយេវ កីឡិត្វា នគរំ បវិសិត្វា មហាសត្តស្ស មហាសក្ការំ ការេត្វា ឯកសតរាជបរិវុតោ មហាតលេ និសីទិត្វា បណ្ឌិតំ អត្តនោ សន្តិកេ វសាបេតុកាមតាយ អាហ –

៧៦៥"វុត្តិញ្ច បរិហារញ្ច, ទិគុណំ ភត្តវេតនំ;
ទទាមិ វិបុលេ ភោគេ, ភុញ្ជ កាមេ រមស្សុ ច;
មា វិទេហំ បច្ចគមា, កឹ វិទេហោ ករិស្សតី"តិ។

តត្ថ **វុត្តិ**ន្តិ យសនិស្សិតំ ជីវិតវុត្តិំ។ **បរិហារ**ន្តិ គាមនិគមទានំ។ **ភត្ត**ន្តិ និវាបំ។ **វេតន**ន្តិ បរិព្ពយំ។ **ភោគេ**តិ អញ្ញេបិ តេ វិបុលេ ភោគេ ទទាមិ។

បណ្ឌិតោ តំ បដិក្ខិបន្តោ អាហ –

៧៦៦"យោ ចជេថ មហារាជ, ភត្តារំ ធនការណា;
ឧភិន្នំ ហោតិ គារយ្ហោ, អត្តនោ ច បរស្ស ច;
យាវ ជីវេយ្យ វេទេហោ, នាញ្ញស្ស បុរិសោ សិយា។

៧៦៧"យោ ចជេថ មហារាជ, ភត្តារំ ធនការណា;
ឧភិន្នំ ហោតិ គារយ្ហោ, អត្តនោ ច បរស្ស ច;
យាវ តិដ្ឋេយ្យ វេទេហោ, នាញ្ញស្ស វិជិតេ វសេ"តិ។

តត្ថ **អត្តនោ ច បរស្ស ចា**តិ ឯវរូបញ្ហិ “ធនការណា មយា អត្តនោ ភត្តារំ បរិច្ចជន្តេន បាបំ កត”ន្តិ អត្តាបិ អត្តានំ គរហតិ, “ឥមិនា ធនការណា អត្តនោ ភត្តា បរិច្ចត្តោ, បាបធម្មោ អយ”ន្តិ បរោបិ គរហតិ។ តស្មា ន សក្កា តស្មឹ ធរន្តេ មយា អញ្ញស្ស វិជិតេ វសិតុន្តិ។

អថ នំ រាជា អាហ – “តេន ហិ, បណ្ឌិត, តវ រញ្ញោ ទិវង្គតកាលេ ឥធាគន្តុំ បដិញ្ញំ ទេហី”តិ។ សោ “សាធុ, ទេវ, អហំ ជីវន្តោ អាគមិស្សាមី”តិ អាហ។ អថស្ស រាជា សត្តាហំ មហាសក្ការំ កត្វា សត្តាហច្ចយេន បុន អាបុច្ឆនកាលេ “អហំ តេ, បណ្ឌិត, ឥទញ្ចិទញ្ច ទម្មី”តិ វទន្តោ គាថមាហ –

៧៦៨. “ទម្មិ និក្ខសហស្សំ តេ, គាមាសីតិញ្ច កាសិសុ;
ទាសិសតានិ ចត្តារិ, ទម្មិ ភរិយាសតញ្ច តេ;
សព្ពំ សេនង្គមាទាយ, សោត្ថឹ គច្ឆ មហោសធា”តិ។

តត្ថ **និក្ខសហស្ស**ន្តិ បញ្ចសុវណ្ណេន និក្ខេន និក្ខានំ សហស្សំ។ **គាមា**តិ យេ គាមា សំវច្ឆរេ សំវច្ឆរេ សហស្ស សហស្សុដ្ឋានកា, តេ ច គាមេ តេ ទម្មិ។ **កាសិសូ**តិ កាសិរដ្ឋេ។ តំ វិទេហរដ្ឋស្ស អាសន្នំ, តស្មា តត្ថស្ស អសីតិគាមេ អទាសិ។

សោបិ រាជានំ អាហ – “មហារាជ, តុម្ហេ ពន្ធវានំ មា ចិន្តយិត្ថ, អហំ មម រញ្ញោ គមនកាលេយេវ ‘មហារាជ, នន្ទាទេវឹ មាតុដ្ឋានេ ឋបេយ្យាសិ, បញ្ចាលចន្ទំ កនិដ្ឋដ្ឋានេ’តិ វត្វា ជីតាយ តេ អភិសេកំ ទាបេត្វា រាជានំ ឧយ្យោជេសឹ, មាតរញ្ច ទេវិញ្ច បុត្តញ្ច សីឃមេវ បេសេស្សាមី”តិ។ សោ “សាធុ, បណ្ឌិតា”តិ អត្តនោ ធីតុ ទាតព្ពានិ ទាសិទាសវត្ថាលង្ការសុវណ្ណហិរញ្ញអលង្កតហត្ថិអស្សរថាទីនិ “ឥមានិ តស្សា ទទេយ្យាសី”តិ មហាសត្តំ បដិច្ឆាបេត្វា សេនាវាហនស្ស កត្តព្ពកិច្ចំ វិចារេន្តោ អាហ –

៧៦៩. “យាវ ទទន្តុ ហត្ថីនំ, អស្សានំ ទិគុណំ វិធំ;
តប្បេន្តុ អន្នបានេន, រថិកេ បត្តិការកេ”តិ។

តត្ថ **យាវា**តិ ន កេវលំ ទិគុណមេវ, យាវ បហោតិ, តាវ ហត្ថីនញ្ច អស្សានញ្ច យវគោធុមាទិវិធំ ទេថាតិ វទតិ។ **តប្បេន្តូ**តិ យត្តកេន តេ អន្តរាមគ្គេ អកិលន្តា គច្ឆន្តិ, តត្តកំ ទេន្តា តប្បេន្តុ។

ឯវញ្ច បន វត្វា បណ្ឌិតំ ឧយ្យោជេន្តោ អាហ –

៧៧០. “ហត្ថី អស្សេ រថេ បត្តី, គច្ឆេវាទាយ បណ្ឌិត;
បស្សតុ តំ មហារាជា, វេទេហោ មិថិលំ គត”ន្តិ។

តត្ថ **មិថិលំ គត**ន្តិ សោត្ថិនា តំ មិថិលនគរំ សម្បត្តំ បស្សតុ។

ឥតិ សោ បណ្ឌិតស្ស មហន្តំ សក្ការំ កត្វា ឧយ្យោជេសិ។ តេបិ ឯកសតរាជានោ មហាសត្តស្ស សក្ការំ កត្វា ពហុំ បណ្ណាការំ អទំសុ។ តេសំ សន្តិកេ ឧបនិក្ខិត្តកបុរិសាបិ បណ្ឌិតមេវ បរិវារយឹសុ។ សោ មហន្តេន បរិវារេន បរិវុតោ មគ្គំ បដិបជ្ជិត្វា អន្តរាមគ្គេយេវ ចូឡនិរញ្ញោ ទិន្នគាមតោ អាយំ អាហរាបេតុំ បុរិសេ បេសេត្វា វិទេហរដ្ឋំ សម្បាបុណិ។ សេនកោបិ កិន្តរាមគ្គេ អត្តនោ បុរិសំ ឋបេសិ “ចូឡនិរញ្ញោ បុន អាគមនំ វា អនាគមនំ វា ជានិត្វា យស្ស កស្សចិ អាគមនញ្ច មយ្ហំ អារោចេយ្យាសី”តិ។ សោ តិយោជនមត្តកេយេវ មហាសត្តំ ទិស្វា អាគន្ត្វា “បណ្ឌិតោ មហន្តេន បរិវារេន អាគច្ឆតី”តិ សេនកស្ស អារោចេសិ។ សោ តំ សុត្វា រាជកុលំ អគមាសិ ។ រាជាបិ បាសាទតលេ ឋិតោ វាតបានេន ឱលោកេន្តោ មហតឹ សេនំ ទិស្វា “មហោសធបណ្ឌិតស្ស សេនា មន្ទា, អយំ អតិវិយ មហតី សេនា ទិស្សតិ, កឹ នុ ខោ ចូឡនិរាជា អាគតោ សិយា”តិ ភីតតសិតោ តមត្ថំ បុច្ឆន្តោ អាហ –

៧៧១. “ហត្ថី អស្សា រថា បត្តី, សេនា បទិស្សតេ មហា;
ចតុរង្គិនី ភីសរូបា, កឹ នុ មញ្ញសិ បណ្ឌិតា”តិ។

អថស្ស សេនកោ តមត្ថំ អារោចេន្តោ អាហ –

៧៧២. “អានន្ទោ តេ មហារាជ, ឧត្តមោ បដិទិស្សតិ;
សព្ពំ សេនង្គមាទាយ, សោត្ថឹ បត្តោ មហោសធោ”តិ។

តំ សុត្វា រាជា អាហ – “សេនក, បណ្ឌិតស្ស សេនា មន្តា, អយំ បន មហតី”តិ។ “មហារាជ, ចូឡនិរាជា តេន បសាទិតោ ភវិស្សតិ, តេនស្ស បសន្នេន ទិន្នា ភវិស្សតី”តិ។ រាជា នគរេ ភេរឹ ចរាបេសិ “នគរំ អលង្ករិត្វា បណ្ឌិតស្ស បច្ចុគ្គមនំ ករោន្តូ”តិ។ នាគរា តថា ករិំសុ។ បណ្ឌិតោ នគរំ បវិសិត្វា រាជកុលំ គន្ត្វា រាជានំ វន្ទិត្វា ឯកមន្តំ និសីទិ។ អថ នំ រាជា ឧដ្ឋាយ អាលិង្គិត្វា បល្លង្កវរគតោ បដិសន្ថារំ ករោន្តោ អាហ –

៧៧៣. “យថា បេតំ សុសានស្មិំ, ឆឌ្ឌេត្វា ចតុរោ ជនា;
ឯវំ កបិលយេ្យ ត្យម្ហ, ឆឌ្ឌយិត្វា ឥធាគតា។

៧៧៤. “អថ ត្វំ កេន វណ្ណេន, កេន វា បន ហេតុនា;
កេន វា អត្ថជាតេន, អត្តានំ បរិមោចយី”តិ។

តត្ថ **ចតុរោ ជនា**តិ បណ្ឌិត, យថា នាម កាលកតំ ចតុរោ ជនា មញ្ចកេន សុសានំ នេត្វា តត្ថ ឆឌ្ឌេត្វា អនបេក្ខា គច្ឆន្តិ, ឯវំ កបិលយេ្យ រដ្ឋេ តំ ឆឌ្ឌេត្វា មយំ ឥមាគតាតិ អត្ថោ។ **កេន វណ្ណេនា**តិ កេន ការណេន។ **ហេតុនា**តិ បច្ចយេន។ **អត្ថជាតេនា**តិ អត្ថេន។ **អត្តានំ បរិមោចយី**តិ អមិត្តហត្ថគតោ កេន ការណេន បច្ចយេន កេន អត្ថេន ត្វំ អត្តានំ បរិមោចេសីតិ បុច្ឆតិ។

តតោ មហាសត្តោ អាហ –

៧៧៥. “អត្ថំ អត្ថេន វេទេហ, មន្តំ មន្តេន ខត្តិយ;
បរិវារយឹ រាជានំ, ជម្ពុទីបំវ សាគរោ”តិ។

តស្សត្ថោ – អហំ, មហារាជ, តេន ចិន្តិតំ អត្ថំ អត្តនោ ចិន្តិតេន អត្ថេន, តេន ច មន្តិតំ មន្តំ អត្តនោ មន្តិតេន មន្តេន បរិវារេសឹ។ ន កេវលញ្ច ឯត្តកមេវ, ឯកសតរាជបរិវារំ បន តំ រាជានំ ជម្ពុទីបំ សាគរោ វិយ បរិវារយិស្សន្តិ។ សព្ពំ អត្តនោ កតកម្មំ វិត្ថារេត្វា កថេសិ។

តំ សុត្វា រាជា អតិវិយ តុស្សិ។ អថស្ស បណ្ឌិតោ ចូឡនិរញ្ញា អត្តនោ ទិន្នំ បណ្ណាការំ អាចិក្ខន្តោ អាហ –

៧៧៦. “ទិន្នំ និក្ខសហស្សំ មេ, គាមាសីតិ ច កាសិសុ;
ទាសិសតានិ ចត្តារិ, ទិន្នំ ភរិយាសតញ្ច មេ;
សព្ពំ សេនង្គមាទាយ, សោត្ថិនាម្ហិ ឥធាគតោ”តិ។

តតោ រាជា អតិវិយ តុដ្ឋបហដ្ឋោ មហាសត្តស្ស គុណំ វណ្ណេន្តោ តមេវ ឧទានំ ឧទានេសិ –

៧៧៧. “សុសុខំ វត សំវាសោ, បណ្ឌិតេហីតិ សេនក;
បក្ខីវ បញ្ជរេ ពទ្ធេ មច្ឆេ ជាលគតេរិវ;
អមិត្តហត្ថត្តគតេ, មោចយី នោ មហោសធោ”តិ។

សេនកោបិ តស្ស វចនំ សម្បដិច្ឆន្តោ តមេវ គាថមាហ –

៧៧៨. “ឯវមេតំ មហារាជ, បណ្ឌិតា ហិ សុខាវហា;
បក្ខីវ បញ្ជរេ ពទ្ធេ, មច្ឆេ ជាលគតេរិវ;
អមិត្តហត្ថត្តគតេ, មោចយី នោ មហោសធោ”តិ។

អថ រាជា នគរេ ឆណភេរឹ ចរាបេត្វា “សត្តាហំ មហាឆណំ ករោន្តុ, យេសំ មយិ សិនេហោ អត្ថិ, តេ សព្ពេ បណ្ឌិតស្ស សក្ការំ សម្មានំ ករោន្តូ”តិ អាណាបេន្តោ អាហ –

៧៧៩. “អាហញ្ញន្តុ សព្ពវីណា, ភេរិយោ ទិន្ទិមានិ ច;
ធមេន្តុ មាគធា សង្ខា, វគ្គូ នទន្តុ ទុន្ទុភី”តិ។

តត្ថ **អាហញ្ញន្តូ**តិ វាទិយន្តុ។ **មាគធា សង្ខា**តិ មគធរដ្ឋេ សញ្ជាតា សង្ខា។ **ទុន្ទុភី**តិ មហាភេរិយោ។

អថ តេ នាគរា ច ជានបទា ច បកតិយាបិ បណ្ឌិតស្ស សក្ការំ កាតុកាមា ភេរិសទ្ទំ សុត្វា អតិរេកតរំ អកំសុ។ តមត្ថំ បកាសេន្តោ សត្ថា អាហ –

៧៨០.“ឱរោធា ច កុមារា ច, វេសិយានា ច ព្រាហ្មណា;
ពហុំ អន្នញ្ច បានញ្ច, បណ្ឌិតស្សាភិហារយុំ។

៧៨១.“ហត្ថារោហា អនីកដ្ឋា, រថិកា បត្តិការកា;
ពហុំ អន្នញ្ច បានញ្ច, បណ្ឌិតស្សាភិហារយុំ។

៧៨២.“សមាគតា ជានបទា, នេគមា ច សមាគតា;
ពហុំ អន្នញ្ច បានញ្ច, បណ្ឌិតស្សាភិហារយុំ។

៧៨៣.“ពហុជនោ បសន្នោសិ, ទិស្វា បណ្ឌិតមាគតំ;
បណ្ឌិតម្ហិ អនុប្បត្តេ, ចេលុក្ខេបោ អវត្តថា”តិ។

តត្ថ **ឱរោធា**តិ ឧទុម្ពរទេវី អាទឹ កត្វា អន្តេបុរិកា។ **អភិហារយុ**ន្តិ អភិហារាបេសុំ, បហិណឹសូតិ អត្ថោ។ **ពហុជនោ**តិ ភិក្ខវេ, នគរវាសិនោ ច ចតុទ្វារគាមវាសិនោ ច ជនបទវាសិនោ ចាតិ ពហុជនោ បសន្នោ អហោសិ។ **ទិស្វា បណ្ឌិតមាគត**ន្តិ បណ្ឌិតំ មិថិលំ អាគតំ ទិស្វា។ **អវត្តថា**តិ បណ្ឌិតម្ហិ មិថិលំ អនុប្បត្តេ “អយំ នោ បឋមមេវ បច្ចាមិត្តវសំ គតំ រាជានំ មោចេត្វា បេសេត្វា បច្ឆា ឯកសតរាជានោ អញ្ញមញ្ញំ ខមាបេត្វា សមគ្គេ កត្វា ចូឡនឹ បសាទេត្វា តេន ទិន្នំ មហន្តំ យសំ អាទាយ អាគតោ”តិ តុដ្ឋចិត្តេន ជនេន បវត្តិតោ ចេលុក្ខេបោ បវត្តថ។

អថ មហាសត្តោ ឆណាវសានេ រាជកុលំ អាគន្ត្វា “មហារាជ, ចូឡនិរញ្ញោ មាតរញ្ច ទេវិញ្ច បុត្តញ្ច សីឃំ បេសេតុំ វដ្ដតី”តិ អាហ។ “សាធុ, តាត, បេសេហី”តិ។ សោ តេសំ តិណ្ណំ ជនានំ មហន្តំ សក្ការំ កត្វា អត្តនា សទ្ធឹ អាគតសេនាយបិ សក្ការំ សម្មានំ ការេត្វា តេ តយោ ជនេ មហន្តេន បរិវារេន អត្តនោ បុរិសេហិ សទ្ធឹ បេសេសិ។ រញ្ញោ អត្តនោ ទិន្នា សតភរិយា ច ចត្តារិ ទាសិសតានិ ច នន្ទាទេវិយា សទ្ធឹ បេសេសិ, អត្តនា សទ្ធឹ អាគតសេនម្បិ តេហិ សទ្ធឹយេវ បេសេសិ។ តេ មហន្តេន បរិវារេន ឧត្តរបញ្ចាលនគរំ បាបុណឹសុ។ អថ រាជា មាតរំ បុច្ឆិ “កឹ, អម្ម, វេទេហរាជេន តេ សង្គហោ កតោ”តិ? “កឹ តាត, កថេសិ, មំ ទេវតាឋានេ ឋបេត្វា សក្ការមកាសិ, នន្ទាទេវិម្បិ មាតុដ្ឋានេ ឋបេសិ, បញ្ចាលចន្ទំ កនិដ្ឋភាតិកដ្ឋានេ ឋបេសី”តិ។ តំ សុត្វា រាជា អតិវិយ តុស្សិត្វា ពហុំ បណ្ណាការំ បេសេសិ។ តតោ បដ្ឋាយ តេ ឧភោបិ សមគ្គា សម្មោទមានា វសឹសូតិ។

មហាឧមង្គខណ្ឌំ និដ្ឋិតំ។

ទករក្ខសបញ្ហោ

បញ្ចាលចន្ទី វិទេហរញ្ញោ បិយា អហោសិ មនាបា។ សា ទុតិយេ សំវច្ឆរេ បុត្តំ វិជាយិ។ តស្ស ទសមេ សំវច្ឆរេ វេទេហរាជា កាលមកាសិ។ ពោធិសត្តោ តស្ស ឆត្តំ ឧស្សាបេត្វា “ទេវ, អហំ តវ អយ្យកស្ស ចូឡនិរញ្ញោ សន្តិកំ គមិស្សាមី”តិ អាបុច្ឆិ។ បណ្ឌិត, មា មំ ទហរំ ឆឌ្ឌេត្វា គមិត្ថ, អហំ តំ បិតុដ្ឋានេ ឋបេត្វា សក្ការំ ករិស្សាមីតិ។ បញ្ចាលចន្ទីបិ នំ “បណ្ឌិត, តុម្ហាកំ គតកាលេ អញ្ញំ បដិសរណំ នត្ថិ, មា គមិត្ថា”តិ យាចិ។ សោបិ “មយា រញ្ញោ បដិញ្ញា ទិន្នា, ន សក្កា អគន្តុ”ន្តិ មហាជនស្ស កលុនំ បរិទេវន្តស្សេវ អត្តនោ ឧបដ្ឋាកេ គហេត្វា នគរា និក្ខមិត្វា ឧត្តរបញ្ចាលនគរំ គតោ។ រាជា តស្សាគមនំ សុត្វា បច្ចុគ្គន្ត្វា មហន្តេន សក្ការេន នគរំ បវេសេត្វា មហន្តំ គេហំ ទត្វា ឋបេត្វា បឋមទិន្នេ អសីតិគាមេ ន អញ្ញំ ភោគំ អទាសិ។ សោ តំ រាជានំ ឧបដ្ឋាសិ។

តទា ភេរី នាម បរិព្ពាជិកា រាជគេហេ ភុញ្ជតិ, សា បណ្ឌិតា ព្យត្តា។ តាយ មហាសត្តោ ន ទិដ្ឋបុព្ពោ, “មហោសធបណ្ឌិតោ កិរ រាជានំ ឧបដ្ឋាតី”តិ សទ្ទមេវ សុណាតិ។ តេនបិ សា ន ទិដ្ឋបុព្ពា, “ភេរី នាម បរិព្ពាជិកា រាជគេហេ ភុញ្ជតី”តិ សទ្ទមេវ សុណាតិ។ នន្ទាទេវី បន “បិយវិប្បយោគំ កត្វា អម្ហេ កិលមាបេសី”តិ ពោធិសត្តេ អនត្តមនា អហោសិ។ សា បញ្ចសតា វល្លភិត្ថិយោ អាណាបេសិ “មហោសធស្ស ឯកំ ទោសំ ឧបធារេត្វា រញ្ញោ អន្តរេ បរិភិន្ទិតុំ វាយមថា”តិ។ តា តស្ស អន្តរំ ឱលោកេន្តិយោ វិចរន្តិ។

អថេកទិវសំ សា បរិព្ពាជិកា ភុញ្ជិត្វា រាជគេហា និក្ខន្តី ពោធិសត្តំ រាជុបដ្ឋានំ អាគច្ឆន្តំ រាជង្គណេ បស្សិ។ សោ តំ វន្ទិត្វា អដ្ឋាសិ។ សា “អយំ កិរ បណ្ឌិតោ, ជានិស្សាមិ តាវស្ស បណ្ឌិតភាវំ វា អបណ្ឌិតភាវំ វា”តិ ហត្ថមុទ្ទាយ បញ្ហំ បុច្ឆន្តី ពោធិសត្តំ ឱលោកេត្វា ហត្ថំ បសារេសិ។ សា កិរ “កីទិសំ, បណ្ឌិត, រាជា តំ បរទេសតោ អានេត្វា ឥទានិ បដិជគ្គតិ, ន បដិជគ្គតី”តិ មនសាវ បញ្ហំ បុច្ឆិ។ ពោធិសត្តោ “អយំ ហត្ថមុទ្ទាយ មំ បញ្ហំ បុច្ឆតី”តិ ញត្វា បញ្ហំ វិស្សជ្ជេន្តោ ហត្ថមុដ្ឋឹ អកាសិ។ សោ កិរ “អយ្យេ, មម បដិញ្ញំ គហេត្វា បក្កោសិត្វា ឥទានិ

រាជា តាឡមុឌ្ឋិវ ជាតោ, ន មេ អបុព្ពំ កិញ្ចិ ទេតី’’តិ មនសាវ បញ្ហំ វិស្សជ្ជេសិ។ សា តំ ការណំ ញត្វា ហត្ថំ ឧក្ខិបិត្វា អត្តនោ សីសំ បរាមសិ។ តេន ឥទំ ទស្សេតិ ‘‘បណ្ឌិត, សចេ កិលមសិ, មយំ វិយ កស្មា ន បព្ពជសី’’តិ? តំ ញត្វា មហាសត្តោ អត្តនោ កុច្ឆឹ បរាមសិ។ តេន ឥទំ ទស្សេតិ ‘‘អយ្យេ, មម បោសិតព្ពា បុត្តទារា ពហុតរា, តេន ន បព្ពជាមី’’តិ។ ឥតិ សា ហត្ថមុទ្ទាយ បញ្ហំ បុច្ឆិត្វា អត្តនោ អាវាសមេវ អគមាសិ។ មហាសត្តោបិ តំ វន្ទិត្វា រាជុបដ្ឋានំ គតោ។

នន្ទាទេវិយា បយុត្តា វល្លភិត្ថិយោ សីហបញ្ជរេ ឋិតា តំ កិរិយំ ទិស្វា ចូឡនិរញ្ញោ សន្តិកំ គន្ត្វា ‘‘ទេវ, មហោសធោ ភេរិបរិព្ពាជិកាយ សទ្ធឹ ឯកតោ ហុត្វា តុម្ហាកំ រជ្ជំ គណ្ហិតុកាមោ, តុម្ហាកំ បច្ចត្ថិកោ ហោតី’’តិ បរិភិន្ទឹសុ។ រាជា អាហ – ‘‘កឹ វោ ទិដ្ឋំ វា សុតំ វា’’តិ? មហារាជ , បរិព្ពាជិកា ភុញ្ជិត្វា ឱតរន្តី មហោសធំ ទិស្វា រាជានំ ហត្ថតលំ វិយ ខលមណ្ឌលំ វិយ ច សមំ កត្វា ‘‘រជ្ជំ អត្តនោ ហត្ថគតំ កាតុំ សក្កោសី’’តិ ហត្ថំ បសារេសិ។ មហោសធោបិ ខគ្គគ្គហណាការំ ទស្សេន្តោ ‘‘កតិបាហច្ចយេន សីសំ ឆិន្ទិត្វា រជ្ជំ អត្តនោ ហត្ថគតំ ករិស្សាមី’’តិ មុដ្ឋឹ អកាសិ។ សា ‘‘សីសមេវ ឆិន្ទាហី’’តិ អត្តនោ ហត្ថំ ឧក្ខិបិត្វា សីសំ បរាមសិ។ មហោសធោ ‘‘មជ្ឈេយេវ នំ ឆិន្ទិស្សាមី’’តិ កុច្ឆឹ បរាមសិ។ អប្បមត្តា, មហារាជ, ហោថ, មហោសធំ ឃាតេតុំ វដ្ដតីតិ។ សោ តាសំ កថំ សុត្វា ចិន្តេសិ ‘‘ន សក្កា បណ្ឌិតេន មយិ ទុស្សិតុំ, បរិព្ពាជិកំ បុច្ឆិស្សាមី’’តិ។

សោ បុនទិវសេ បរិព្ពាជិកាយ ភុត្តកាលេ តំ ឧបសង្កមិត្វា បុច្ឆិ ‘‘អយ្យេ, កច្ចិ តេ មហោសធបណ្ឌិតោ ទិដ្ឋោ’’តិ? ‘‘អាម, មហារាជ, ហិយ្យោ ឥតោ ភុញ្ជិត្វា និក្ខន្តិយា ទិដ្ឋោ’’តិ។ ‘‘កោចិ បន វោ កថាសល្លាបោ អហោសី’’តិ។ ‘‘មហារាជ, សល្លាបោ នត្ថិ, ‘សោ បន បណ្ឌិតោ’តិ សុត្វា ‘សចេ បណ្ឌិតោ, ឥទំ ជានិស្សតី’តិ ហត្ថមុទ្ទាយ នំ បញ្ហំ បុច្ឆន្តី ‘‘បណ្ឌិត, កច្ចិ តេ រាជា បសារិតហត្ថោ, ន សង្កុចិតហត្ថោ, កច្ចិ តេ សង្គណ្ហាតី’’តិ ហត្ថំ បសារេសឹ។ បណ្ឌិតោ – ‘‘រាជា មម បដិញ្ញំ គហេត្វា បក្កោសិត្វា ឥទានិ កិញ្ចិ ន ទេតី’’តិ មុដ្ឋិមកាសិ។ អថាហំ – ‘‘សចេ កិលមសិ, មយំ វិយ កស្មា ន បព្ពជសី’’តិ សីសំ បរាមសឹ។ សោ – ‘‘មម បោសេតព្ពា បុត្តទារា ពហុតរា, តេន ន បព្ពជាមី’’តិ អត្តនោ កុច្ឆឹ បរាមសីតិ។ ‘‘បណ្ឌិតោ, អយ្យេ, មហោសធោ’’តិ? ‘‘អាម, មហារាជ, បថវិតលេ បញ្ញាយ តេន សទិសោ នាម នត្ថី’’តិ។ រាជា តស្សា កថំ សុត្វា តំ វន្ទិត្វា ឧយ្យោជេសិ។ តស្សា គតកាលេ បណ្ឌិតោ រាជុបដ្ឋានំ បវិដ្ឋោ។ អថ នំ បុច្ឆិ ‘‘កច្ចិ តេ, បណ្ឌិត, ភេរិ នាម បរិព្ពាជិកា ទិដ្ឋា’’តិ? ‘‘អាម, មហារាជ, ហិយ្យោ ឥតោ និក្ខន្តឹ បស្សឹ, សា ហត្ថមុទ្ទាយ ឯវំ មំ បញ្ហំ បុច្ឆិ, អហញ្ចស្សា តថេវ វិស្សជ្ជេសិ’’ន្តិ តាយ កថិតនិយាមេនេវ កថេសិ។ រាជា តំ ទិវសំ បសីទិត្វា បណ្ឌិតស្ស សេនាបតិដ្ឋានំ អទាសិ, សព្ពកិច្ចានិ តមេវ បដិច្ឆាបេសិ។ តស្ស យសោ មហា អហោសិ។

រញ្ញោ ទិន្នយសានន្តរមេវ សោ ចិន្តេសិ ‘‘រញ្ញា ឯកប្បហារេនេវ មយ្ហំ អតិមហន្តំ ឥស្សរិយំ ទិន្នំ, រាជានោ ខោ បន មារេតុកាមាបិ ឯវំ ករោន្តិយេវ, យំនូនាហំ ‘មម សុហទយោ វា នោ វា’តិ រាជានំ វីមំសេយ្យំ, ន ខោ បនញ្ញោ ជានិតុំ សក្ខិស្សតិ, ភេរី បរិព្ពាជិកា ញាណសម្បន្នា, សា ឯកេនុបាយេន ជានិស្សតី’’តិ។ សោ ពហូនិ គន្ធមាលាទីនិ គហេត្វា បរិព្ពាជិកាយ អាវាសំ គន្ត្វា តំ បូជយិត្វា វន្ទិត្វា ‘‘អយ្យេ, តុម្ហេហិ រញ្ញោ មម គុណកថាយ កថិតទិវសតោ បដ្ឋាយ រាជា អជ្ឈោត្ថរិត្វា មយ្ហំ អតិមហន្តំ យសំ ទេតិ, តំ ខោ បន ‘សភាវេន វា ទេតិ, នោ វា’តិ ន ជានាមិ, សាធុ វតស្ស, សចេ ឯកេនុបាយេន រញ្ញោ មយិ សិនេហភាវំ ជានេយ្យាថា’’តិ អាហ។ សា ‘‘សាធូ’’តិ បដិស្សុណិត្វា បុនទិវសេ រាជគេហំ គច្ឆមានា ទករក្ខសបញ្ហំ នាម ចិន្តេសិ។ ឯវំ កិរស្សា អហោសិ ‘‘អហំ ចរបុរិសោ វិយ ហុត្វា ឧបាយេន រាជានំ បញ្ហំ បុច្ឆិត្វា ‘បណ្ឌិតស្ស សុហទយោ វា, នោ វា’តិ ជានិស្សាមី’’តិ។ សា គន្ត្វា កតភត្តកិច្ចា និសីទិ។ រាជាបិ នំ វន្ទិត្វា ឯកមន្តំ និសីទិ។ តស្សា ឯតទហោសិ ‘‘សចេ រាជា បណ្ឌិតស្ស ឧបរិ ទុហទយោ ភវិស្សតិ, បញ្ហំ បុដ្ឋោ អត្តនោ ទុហទយភាវំ មហាជនមជ្ឈេយេវ កថេស្សតិ, តំ អយុត្តំ, ឯកមន្តេ នំ បញ្ហំ បុច្ឆិស្សាមី’’តិ។ សា ‘‘រហោ បច្ចាសីសាមិ, មហារាជា’’តិ អាហ។ រាជា មនុស្សេ បដិក្កមាបេសិ។ អថ នំ សា អាហ – ‘‘មហារាជ, តំ បញ្ហំ បុច្ឆាមី’’តិ។ ‘‘បុច្ឆ, អយ្យេ, ជានន្តោ កថេស្សាមី’’តិ។ អថ សា ទករក្ខសបញ្ហេ បឋមំ គាថមាហ –

‘‘សចេ វោ វុយ្ហមានានំ, សត្តន្នំ ឧទកណ្ណវេ;
មនុស្សពលិមេសានោ, នាវំ គណ្ហេយ្យ រក្ខសោ;
អនុបុព្ពំ កថំ ទត្វា, មុញ្ចេសិ ទករក្ខសា’’តិ។ (ជា. ១.១៦.២២៤);

តត្ថ **សត្តន្ន**ន្តិ តុម្ហាកំ មាតា ច នន្ទាទេវី ច តិខិណមន្តិកុមារោ ច ធនុសេខសហាយោ ច បុរោហិតោ ច មហោសធោ ច តុម្ហេ ចាតិ ឥមេសំ សត្តន្នំ។ **ឧទកណ្ណវេ**តិ គម្ភីរវិត្ថតេ ឧទកេ។ **មនុស្សពលិមេសានោ**តិ មនុស្សពលឹ គវេសន្តោ។ **គណ្ហេយ្យា**តិ ថាមសម្បន្នោ ទករក្ខសោ ឧទកំ ទ្វិធា កត្វា និក្ខមិត្វា តំ នាវំ គណ្ហេយ្យ,

គហេត្វា ច បន “មហារាជ, ឥមេ ឆ ជនេ មម អនុបដិបាដិយា ទេហិ, តំ វិស្សជ្ជេស្សាមី”តិ វទេយ្យ។ អថ ត្វំ អនុបុព្ពំ កថំ ទត្វា មុញ្ចេសិ ទករក្ខសា, កំ បឋមំ ទត្វា…បេ…. កំ ឆដ្ឋំ ទត្វា ទករក្ខសតោ មុញ្ចេយ្យាសីតិ?

តំ សុត្វា រាជា អត្តនោ យថាជ្ឈាសយំ កថេន្តោ ឥមំ គាថមាហ –

“មាតរំ បឋមំ ទជ្ជំ, ភរិយំ ទត្វាន ភាតរំ;
តតោ សហាយំ ទត្វាន, បញ្ចមំ ទជ្ជំ ព្រាហ្មណំ;
ឆដ្ឋាហំ ទជ្ជមត្តានំ, នេវ ទជ្ជំ មហោសធ”ន្តិ។ (ជា. ១.១៦.២២៥);

តត្ថ **ឆដ្ឋាហ**ន្តិ អយ្យេ, បញ្ចមេ ខាទិតេ អថាហំ “ភោ ទករក្ខស, មុខំ វិវរា”តិ វត្វា តេន មុខេ វិវដេ ទឡ្ហំ កច្ឆំ ពន្ធិត្វា ឥមំ វជ្ជសិរឹ អគណេត្វា “ឥទានិ មំ ខាទា”តិ តស្ស មុខេ បតេយ្យំ, ន ត្វេវ ជីវមានោ មហោសធបណ្ឌិតំ ទទេយ្យន្តិ, ឯត្តកេន អយំ បញ្ហោ និដ្ឋិតោ។

ឯវំ ញាតំ បរិព្ពាជិកាយ រញ្ញោ មហាសត្តេ សុហទយតំ, ន បន ឯត្តកេនេវ បណ្ឌិតស្ស គុណោ ចន្ទោ វិយ បាកដោ ហោតិ។ តេនស្សា ឯតទហោសិ “អហំ មហាជនមជ្ឈេ ឯតេសំ គុណំ កថយិស្សាមិ, រាជា តេសំ អគុណំ កថេត្វា បណ្ឌិតស្ស គុណំ កថេស្សតិ, ឯវំ បណ្ឌិតស្ស គុណោ នភេ បុណ្ណចន្ទោ វិយ បាកដោ ភវិស្សតី”តិ។ សា សព្ពំ អន្តេបុរជនំ សន្និបាតាបេត្វា អាទិតោ បដ្ឋាយ បុន រាជានំ តមេវ បញ្ហំ បុច្ឆិត្វា តេន តថេវ វុត្តេ “មហារាជ, ត្វំ ‘មាតរំ បឋមំ ទស្សាមី’តិ វទសិ, មាតា នាម មហាគុណា, តុយ្ហញ្ច មាតា ន អញ្ញេសំ មាតុសទិសា។ ពហូបការា តេ ឯសា”តិ តស្សា គុណំ កថេន្តី គាថាទ្វយមាហ –

“បោសេតា តេ ជនេត្តី ច, ទីឃរត្តានុកម្បិកា;
ឆម្ភី តយិ បទុស្សតិ, បណ្ឌិតា អត្ថទស្សិនី;
អញ្ញំ ឧបនិសំ កត្វា, វធា តំ បរិមោចយិ។

“តំ តាទិសឹ បាណទទឹ, ឱរសំ គព្ភធារិនឹ;
មាតរំ កេន ទោសេន, ទជ្ជាសិ ទករក្ខិនោ”តិ។ (ជា. ១.១៦.២២៦-២២៧);

តត្ថ **បោសេតា**តិ ទហរកាលេ ទ្វេ តយោ វារេ ន្ហាបេត្វា បាយេត្វា ភោជេត្វា តំ បោសេសិ។ **ទីឃរត្តានុកម្បិកា**តិ ចិរកាលំ មុទុនា ហិតចិត្តេន អនុកម្បិកា។ **ឆម្ភី តយិ បទុស្សតី**តិ យទា តយិ ឆម្ភី នាម ព្រាហ្មណោ បទុស្សិ, តទា សា បណ្ឌិតា អត្ថទស្សិនី អញ្ញំ តវ បដិរូបកំ កត្វា តំ វធា បរិមោចយិ។

ចូឡនិស្ស កិរ មហាចូឡនី នាម បិតា អហោសិ។ សា ឥមស្ស ទហរកាលេ បុរោហិតេន សទ្ធឹ មេថុនំ បដិសេវិត្វា រាជានំ វិសេន មារាបេត្វា ព្រាហ្មណស្ស ឆត្តំ ឧស្សាបេត្វា តស្ស អគ្គមហេសី ហុត្វា ឯកទិវសំ “អម្ម, ឆាតោម្ហី”តិ វុត្តេ បុត្តស្ស ផាណិតេន សទ្ធឹ បូវខជ្ជកំ ទាបេសិ។ អថ នំ មក្ខិកា បរិវារយឹសុ, សោ “ឥមំ និម្មក្ខិកំ កត្វា ខាទិស្សាមី”តិ ថោកំ បដិក្កមិត្វា ភូមិយំ ផាណិតពិន្ទូនិ បាតេត្វា អត្តនោ សន្តិកេ មក្ខិកា បោថេត្វា បលាបេសិ។ តា គន្ត្វា ឥតរំ ផាណិតំ បរិវារយឹសុ។ សោ និម្មក្ខិកំ កត្វា ខជ្ជកំ ខាទិត្វា ហត្ថំ ធោវិត្វា មុខំ វិក្ខាលេត្វា បក្កាមិ។ ព្រាហ្មណោ តស្ស តំ កិរិយំ ទិស្វា ចិន្តេសិ “អយំ ទារកោ ឥទានេវ និម្មក្ខិកំ ផាណិតំ ខាទតិ, វុឌ្ឍិប្បត្តោ មម រជ្ជំ ន ទស្សតិ, ឥទានេវ នំ មារេស្សាមី”តិ។ សោ ទេវិយា តមត្ថំ អារោចេសិ។

សា “សាធូ, ទេវ, អហំ តយិ សិនេហេន អត្តនោ សាមិកម្បិ មារេសឹ, ឥមិនា មេ កោ អត្ថោ, មហារាជ, ឯកម្បិ អជានាបេត្វា រហស្សេន នំ មារេស្សាមី”តិ ព្រាហ្មណំ វញ្ចេត្វា “អត្ថេសោ ឧបាយោ”តិ បណ្ឌិតំ ឧបាយកុសលំ ភត្តការកំ បក្កោសាបេត្វា “សម្ម, មម បុត្តោ ចូឡនិកុមារោ ច តវ បុត្តោ ធនុសេខកុមារោ ច ឯកទិវសំ ជាតា ឯកតោ កុមារបរិហារេន វឌ្ឍិតា បិយសហាយកា, ឆម្ភិព្រាហ្មណោ មម បុត្តំ មារេតុកាមោ, ត្វំ តស្ស ជីវិតទានំ ទេហី”តិ វត្វា “សាធុ, ទេវិ, កឹ ករោមី”តិ វុត្តេ “មម បុត្តោ អភិណ្ហំ តវ គេហេ ហោតុ, ត្វញ្ច តេ ច កតិបាហំ និរាសង្កភាវត្ថាយ មហានសេយេវ សុបថ។ តតោ និរាសង្កភាវំ ញត្វា តុម្ហាកំ សយនដ្ឋានេ ឯឡកដ្ឋីនិ ឋបេត្វា មនុស្សានំ សយនវេលាយ មហានសេ អគ្គឹ ទត្វា កញ្ចិ អជានាបេត្វា មម បុត្តញ្ច តវ បុត្តញ្ច គហេត្វា អគ្គទ្វារេនេវ និក្ខមិត្វា តិរោរដ្ឋំ គន្ត្វា មម បុត្តស្ស រាជបុត្តភាវំ អនាចិក្ខិត្វា ជីវិតំ អនុរក្ខាហី”តិ អាហ។

សោ “សាធូ”តិ សម្បដិច្ឆិ។ អថស្ស សា រតនសារំ អទាសិ។ សោ តថា កត្វា កុមារញ្ច បុត្តញ្ច អាទាយ មទ្ទរដ្ឋេ សាគលនគរំ គន្ត្វា រាជានំ ឧបដ្ឋាសិ។ សោ បោរាណភត្តការកំ អបនេត្វា តស្ស តំ ឋានំ អទាសិ។ ទ្វេបិ កុមារា តេន សទ្ធិំយេវ រាជនិវេសនំ គច្ឆន្តិ។ រាជា “កស្សេតេ បុត្តា កុមារា”តិ បុច្ឆិ។ ភត្តការកោ “មយ្ហំ បុត្តា”តិ អាហ។ “ននុ ទ្វេ អសទិសា”តិ? “ទ្វិន្នំ ឥត្ថីនំ បុត្តា, ទេវា”តិ។ តេ គច្ឆន្តេ កាលេ វិស្សាសិកា ហុត្វា មទ្ទរញ្ញោ ធីតាយ សទ្ធិំ រាជនិវេសនេយេវ កីឡន្តិ។ អថ ចូឡនិកុមារោ ច រាជធីតា ច អភិណ្ហទស្សនេន អញ្ញមញ្ញំ បដិពទ្ធចិត្តា អហេសុំ។ កីឡនដ្ឋានេ កុមារោ រាជធីតរំ គេណ្ឌុកម្បិ បាសកម្បិ អាហរាបេតិ។ អនាហរន្តី សីសេ បហរតិ, សា រោទតិ។ អថស្សា សទ្ទំ សុត្វា រាជា “កេន មេ ធីតា បហដា”តិ វទតិ។ ធាតិយោ អាគន្ត្វា បុច្ឆន្តិ។ កុមារិកា “សចាហំ ‘ឥមិនា បហដាម្ហី’តិ វក្ខាមិ , បិតា មេ ឯតស្ស រាជទណ្ឌំ ករិស្សតី”តិ សិនេហេន ន កថេតិ, “នាហំ កេនចិ បហដា”តិ វទតិ។

អថេកទិវសំ មទ្ទរាជា នំ បហរន្តំ អទ្ទស។ ទិស្វានស្ស ឯតទហោសិ “អយំ កុមារោ ន ច ភត្តការកេន សទិសោ អភិរូបោ បាសាទិកោ អតិវិយ អឆម្ភិតោ, ន ឥមិនា ឯតស្ស បុត្តេន ភវិតព្ព”ន្តិ។ សោ តតោ បដ្ឋាយ តំ បរិគ្គណ្ហិ។ ធាតិយោ កីឡនដ្ឋានេ ខាទនីយំ អាហរិត្វា រាជធីតាយ ទេន្តិ, សា អញ្ញេសម្បិ ទារកានំ ទេតិ។ តេ ជណ្ណុនា បតិដ្ឋាយ ឱនតា គណ្ហន្តិ។ ចូឡនិកុមារោ បន ឋិតកោវ តស្សា ហត្ថតោ អច្ឆិន្ទិត្វា គណ្ហាតិ។ រាជាបិ តំ កិរិយំ អទ្ទស។ អថេកទិវសំ ចូឡនិកុមារស្ស គេណ្ឌុកោ រញ្ញោ ចូឡសយនស្ស ហេដ្ឋា បាវិសិ។ កុមារោ តំ គណ្ហន្តោ អត្តនោ ឥស្សរមានេន “ឥមស្ស បច្ចន្តរញ្ញោ ហេដ្ឋាសយនេ ន បវិសាមី”តិ តំ ទណ្ឌកេន នីហរិត្វា គណ្ហិ។ រាជា តម្បិ កិរិយំ ទិស្វា “និច្ឆយេនេស ន ភត្តការកស្ស បុត្តោ”តិ តំ បក្កោសាបេត្វា “កស្សេសោ បុត្តោ”តិ បុច្ឆិ។ “មយ្ហំ បុត្តោ, ទេវា”តិ។ “អហំ តវ បុត្តញ្ច អបុត្តញ្ច ជានាមិ, សភាវំ មេ កថេហិ, នោ ចេ កថេសិ, ជីវិតំ តេ នត្ថី”តិ ខគ្គំ ឧគ្គិរិ។ សោ មរណភយភីតោ “កថេមិ, ទេវ, រហោ បន បច្ចាសីសាមី”តិ វត្វា រញ្ញោ ឱកាសេ កតេ អភយំ យាចិត្វា យថាភូតំ អារោចេសិ។ រាជា តថតោ ញត្វា អត្តនោ ធីតរំ អលង្ករិត្វា តស្ស បាទបរិចារិកំ កត្វា អទាសិ។

ឥមេសំ បន បលាតទិវសេ “ភត្តការកោ ច ចូឡនិកុមារោ ច ភត្តការកស្ស បុត្តោ ច មហានសេ បទិត្តេយេវ ទឌ្ឍា”តិ សកលនគរេ ឯកកោលាហលំ អហោសិ។ ចលាកទេវីបិ តំ បវត្តិំ សុត្វា ព្រាហ្មណស្ស អារោចេសិ “ទេវ, តុម្ហាកំ មនោរថោ មត្ថកំ បត្តោ, តេ កិរ តយោបិ ភត្តគេហេយេវ ទឌ្ឍា”តិ។ សោ តុដ្ឋហដ្ឋោ អហោសិ។ ចលាកទេវីបិ “ចូឡនិកុមារស្ស អដ្ឋីនី”តិ ឯឡកស្ស អដ្ឋីនិ អាហរាបេត្វា ព្រាហ្មណស្ស ទស្សេត្វា ឆឌ្ឌាបេសិ។ ឥមមត្ថំ សន្ធាយ បរិព្ពាជិកា “អញ្ញំ ឧបនិសំ កត្វា, វធា តំ បរិមោចយី”តិ អាហ។ សា ហិ ឯឡកស្ស អដ្ឋីនិ “មនុស្សអដ្ឋីនី”តិ ទស្សេត្វា តំ វធា មោចេសិ។ **ឱរស**ន្តិ យាយ ត្វំ ឧរេ កត្វា វឌ្ឍិតោ, តំ ឱរសំ បិយំ មនាបំ។ **គព្ភធារិនិ**ន្តិ យាយ ត្វំ កុច្ឆិនា ធារិតោ, តំ ឯវរូបំ មាតរំ កេន ទោសេន ទករក្ខសស្ស ទស្សសីតិ។

តំ សុត្វា រាជា “អយ្យេ, ពហូ មម មាតុ គុណា, អហញ្ចស្សា មម ឧបការភាវំ ជានាមិ, តតោបិ បន មមេវ គុណា ពហុតរា”តិ មាតុ អគុណំ កថេន្តោ ឥមំ គាថាទ្វយមាហ –

“ទហរា វិយលង្ការំ, ធារេតិ អបិឡន្ធនំ;
ទោវារិកេ អនីកដ្ឋេ, អតិវេលំ បជគ្ឃតិ។

“អថោបិ បដិរាជូនំ, សយំ ទូតានិ សាសតិ;
មាតរំ តេន ទោសេន, ទជ្ជាហំ ទករក្ខិនោ”តិ។ (ជា. ១.១៦.២២៨-២២៩);

តត្ថ **ទហរា វិយា**តិ មហល្លិកាបិ ហុត្វា តរុណី វិយ។ **ធារេតិ អបិឡន្ធន**ន្តិ បិឡន្ធិតុំ អយុត្តំ អលង្ការំ ធារេតិ។ សា កិរ វជិរបូរិតំ កញ្ចនមេខលំ បិឡន្ធិត្វា រញ្ញោ អមច្ចេហិ សទ្ធិំ មហាតលេ និសិន្នកាលេ អបរាបរំ ចង្កមតិ, មេខលាសទ្ទេន រាជនិវេសនំ ឯកនិន្នាទំ ហោតិ។ **បជគ្ឃតី**តិ ឯសា ទោវារិកេ ច ហត្ថិអាចរិយាទិកេ អនីកដ្ឋេ ច, យេ ឯតិស្សា ឧច្ឆិដ្ឋកម្បិ ភុញ្ជិតុំ អយុត្តរូបា, តេបិ អាមន្តេត្វា តេហិ សទ្ធិំ អតិវេលំ មហាហសិតំ ហសតិ។ **បដិរាជូន**ន្តិ អញ្ញេសំ រាជូនំ។ **សយំ ទូតានិ សាសតី**តិ មម វចនេន សយំ បណ្ណំ លិខិត្វា ទូតេបិ បេសេតិ “មម មាតា កាមេ បរិភុញ្ជនវយស្មិំយេវ បិតា, អសុករាជា កិរ អាគន្ត្វា តំ អានេតូ”តិ។ តេ “មយំ រញ្ញោ ឧបដ្ឋាកា, កស្មា នោ ឯវំ វទេសី”តិ បដិបណ្ណានិ បេសេន្តិ។ តេសុ បរិសមជ្ឈេ វាចិយមានេសុ មម សីសំ ឆិន្ទនកាលោ វិយ ហោតិ, មាតរំ តេន ទោសេន ទករក្ខសស្ស ទស្សាមីតិ។

អថ បរិព្ពាជិកា “មហារាជ , មាតរំ តាវ ឥមិនា ទោសេន ទេហិ, ភរិយា បន តេ ពហូបការា”តិ តស្សា គុណំ កថេន្តី ទ្វេ គាថា អភាសិ –

“ឥត្ថិគុម្ពស្ស បវរា, អច្ចន្តំ បិយភាណិនី;
អនុគ្គតា សីលវតី, ឆាយាវ អនបាយិនី។

“អក្កោធនា បុញ្ញវតី, បណ្ឌិតា អត្ថទស្សិនី;
ឧព្ពរិ កេន ទោសេន, អជ្ឈាសិ ទករក្ខិនោ”តិ។ (ជា. ១.១៦.២៣០-២៣១);

តត្ថ **ឥត្ថិគុម្ពស្សា**តិ ឥត្ថិគណស្ស។ **អនុគ្គតា**តិ ទហរកាលតោ បដ្ឋាយ អនុគតា។ “**អក្កោធនា**”តិអាទិកេន បនស្សា គុណេ កថេតិ។ មទ្ទរដ្ឋេ សាគលនគរេ វសនកាលេ បហដាបិ តវ អាណាករណភយេន តយិ សិនេហេន មាតាបិតូនំ ន កថេសិ, ឯវមេសា អក្កោធនា បុញ្ញវតី បណ្ឌិតា អត្ថទស្សិនីតិ។ ឥទំ ទហរកាលេ អក្កោធនាទិភាវំ សន្ធាយាហ។ **ឧព្ពរិ**ន្តិ ឱរោធំ។ ឯវំ គុណសម្បន្នំ នន្ទាទេវិំ កេន ទោសេន ទករក្ខសស្ស ទស្សសីតិ វទតិ។

សោ តស្សា អគុណំ កថេន្តោ អាហ –

“ខិឌ្ឌារតិសមាបន្នំ, អនត្ថវសមាគតំ;
សា មំ សកាន បុត្តានំ, អយាចំ យាចតេ ធនំ។

“សោហំ ទទាមិ សារត្តោ, ពហុំ ឧច្ចាវចំ ធនំ;
សុទុច្ចជំ ចជិត្វាន, បច្ឆា សោចាមិ ទុម្មនោ;
ឧព្ពរិ តេន ទោសេន, ទជ្ជាហំ ទករក្ខិនោ”តិ។ (ជា. ១.១៦.២៣២-២៣៣);

តត្ថ **អនត្ថវសមាគត**ន្តិ តាយ ខិឌ្ឌារតិយា កាមកីឡាយ អនត្ថការកានំ កិលេសានំ វសំ អាគតំ មំ វិទិត្វា។ **សា ម**ន្តិ សា នន្ទាទេវី មំ។ **សកាន បុត្តាន**ន្តិ យំ មយា អត្តនោ បុត្តធីតានញ្ច ភរិយានញ្ច ទិន្នំ បិឡន្ធនំ, តំ អយាចិតព្ពរូបំ “មយ្ហំ ទេហី”តិ យាចតិ។ **បច្ឆា សោចាមី**តិ សា ទុតិយទិវសេ “ឥមានិ បិឡន្ធនានិ វណ្ណា មេ ទិន្នានិ, អាហរថេតានី”តិ តេសំ រោទន្តានំ ឱមុញ្ចិត្វា គណ្ហាតិ។ អថាហំ តេ រោទមានេ មម សន្តិកំ អាគតេ ទិស្វា បច្ឆា សោចាមិ។ ឯវំ ទោសការិកា ឯសា។ ឥមិនា នំ ទោសេន ទករក្ខសស្ស ទស្សាមីតិ។

អថ នំ បរិព្ពាជិកា “ឥមំ តាវ ឥមិនា ទោសេន ទេហិ, កនិដ្ឋោ បន តេ តិខិណមន្តិកុមារោ ឧបការកោ, តំ កេន ទោសេន ទស្សតី”តិ បុច្ឆន្តី អាហ –

“យេនោចិតា ជនបទា, អានីតា ច បដិគ្គហំ;
អាភតំ បររជ្ជេភិ, អភិដ្ឋាយ ពហុំ ធនំ។

ធនុគ្គហានំ បវរំ, សូរំ តិខិណមន្តិនំ;
ភាតរំ កេន ទោសេន, ទជ្ជាសិ ទករក្ខិនោ”តិ។ (ជា. ១.១៦.២៣៤-២៣៥);

តត្ថ **ឱចិតា**តិ វឌ្ឍិតា។ **បដិគ្គហ**ន្តិ យេន ច តុម្ហេ បរទេសេ វសន្តា បុន គេហំ អានីតា។ **អភិដ្ឋាយា**តិ អភិភវិត្វា។ **តិខិណមន្តិន**ន្តិ តិខិណបញ្ញំ។

សោ កិរ មាតុ ព្រាហ្មណេន សទ្ធិំ វសនកាលេ ជាតោ។ អថស្ស វយប្បត្តស្ស ព្រាហ្មណោ ខគ្គំ ហត្ថេ ទត្វា “ឥមំ គហេត្វា មំ ឧបដ្ឋហា”តិ អាហ។ សោ ព្រាហ្មណំ “បិតា មេ”តិ សញ្ញាយ ឧបដ្ឋាសិ។ អថ នំ ឯកោ អមច្ចោ “កុមារ, ន ត្វំ ឯតស្ស បុត្តោ, តវ កុច្ឆិគតកាលេ ចលាកទេវី រាជានំ មារេត្វា ឯតស្ស ឆត្តំ ឧស្សាបេសិ, ត្វំ មហាចូឡនិរញ្ញោ បុត្តោ”តិ អាហ។ សោ កុជ្ឈិត្វា “ឯកេន ឧបាយេន នំ មារេស្សាមី”តិ រាជកុលំ បវិសន្តោ តំ ខគ្គំ ឯកស្ស បាទមូលិកស្ស ទត្វា អបរំ “ត្វំ រាជទ្វារេ ‘មមេសោ ខគ្គោ’តិ ឥមិនា សទ្ធិំ វិវាទំ ករេយ្យាសី”តិ វត្វា បាវិសិ។ តេ កលហំ ករិំសុ។ សោ “កឹ ឯស កលហោ”តិ ឯកំ បុរិសំ បេសេសិ។ សោ អាគន្ត្វា “ខគ្គត្ថាយា”តិ អាហ។ ព្រាហ្មណោ តំ សុត្វា “កឹ ឯត”ន្តិ បុច្ឆិ។ សោ កិរ តុម្ហេហិ មម ទិន្នខគ្គោ បរស្ស សន្តកោតិ។ “កឹ វទេសិ, តាត, តេន ហិ អាហរាបេហិ, សញ្ជានិស្សាមិ ន”ន្តិ អាហ។ សោ តំ អាហរាបេត្វា កោសតោ និក្កឌ្ឍិត្វា “បស្សថា”តិ តំ សញ្ជានាបេន្តោ វិយ ឧបគន្ត្វា ឯកប្បហារេនេវ តស្ស សីសំ ឆិន្ទិត្វា អត្តនោ បាទមូលេ បាតេសិ។ តតោ រាជគេហំ បដិជគ្គិត្វា នគរំ អលង្ករិត្វា តស្ស អភិសេកេ ឧបនីតេ មាតា ចូឡនិកុមារស្ស មទ្ទរដ្ឋេ វសនភាវំ អាចិក្ខិ។ តំ សុត្វា កុមារោ សេនង្គបរិវុតោ តត្ថ គន្ត្វា ភាតរំ អានេត្វា រជ្ជំ បដិច្ឆាបេសិ។ តតោ បដ្ឋាយ តំ “តិខិណមន្តី”តិ សញ្ជានីសុ។ បរិព្ពាជិកា តំ “ឯវរូបំ ភាតរំ កេន ទោសេន ទករក្ខសស្ស ទជ្ជាសី”តិ បុច្ឆិ។

រាជា តស្ស ទោសំ កថេន្តោ អាហ –

“យេនោចិតា ជនបទា, អានីតា ច បដិគ្គហំ;
អាភតំ បររជ្ជេភិ, អភិដ្ឋាយ ពហុំ ធនំ។

“ធនុគ្គហានំ បវរោ, សូរោ តិខិណមន្តិ ច;
មយាយំ សុខិតោ រាជា, អតិមញ្ញតិ ទារកោ។

“ឧបដ្ឋានម្បិ មេ អយ្យេ, ន សោ ឯតិ យថា បុរេ;
ភាតរំ តេន ទោសេន, ទដ្ឋាហំ ទករក្ខិនោ”តិ។ (ជា. ១.១៦.២៣៦-២៣៨);

តត្ថ **បររជ្ជេភី**តិ តមស្ស បររជ្ជតោ ច ពហុ ធនំ អាភតំ, អយញ្ច បររជ្ជេ វសន្តោ បុន តមំ គេហំ អានេត្វា “ឯស មយា មហតិ យសេ បតិដ្ឋាបិតោ”តិ វទតិ។ **យថា បុរេ**តិ បុព្ពេ បាតោវ អាគច្ឆតិ, ឥទានិ បន ន តថា ឯតិ។ ឥមិនា នំ ទោសេន ទករក្ខសស្ស ទស្សាមីតិ។

អថ បរិព្ពាជិកា “ភាតុ តាវ កោ ទោសោ ហោតុ, ធនុសេខកុមារោ បន តយិ សិនេហគុណយុត្តោ ពហូបការោ”តិ តស្ស គុណំ កថេន្តី អាហ –

“ឯករត្តេន ឧភយោ, ត្វញ្ចេវ ធនុសេខ ច;
ឧភោ ជាតេត្ថ បញ្ចាលា, សហាយា សុសមាវយា។

“ចរិយា តំ អនុពន្ធិត្ថោ, ឯកទុក្ខសុខោ តវ;
ឧស្សុក្កោ តេ ទិវារត្តិំ, សព្ពកិច្ចេសុ ព្យាវដោ;
សហាយំ កេន ទោសេន, ទដ្ឋាសិ ទករក្ខិនោ”តិ។ (ជា. ១.១៦.២៣៩-២៤០);

តត្ថ **ធនុសេខចា**តិ ធនុសេខោ ច, ធនុសេខកុមារោ ចាតិ អត្ថោ។ **ឯត្ថា**តិ ឥធេវ នគរេ។ **បញ្ចាលា**តិ ឧត្តរបញ្ចាលនគរេ ជាតត្តា ឯវំវោហារា។ **សុសមាវយា**តិ សុដ្ឋុ សមវយា។ **ចរិយា តំ អនុពន្ធិត្ថោ**តិ ទហរកាលេ ជនបទចារិកាយ បក្កន្តំ តំ អនុពន្ធិ, ឆាយាវ ន វិជហិ។ **ឧស្សុក្កោ**តិ តវ កិច្ចេសុ រត្តិន្ទិវំ ឧស្សុក្កោ ឆន្ទជាតោ និច្ចំ ព្យាវដោ។ តំ កេន ទោសេន ទករក្ខសស្ស ទស្សសីតិ។

អថស្ស រាជា ទោសំ កថេន្តោ អាហ –

“ចរិយា មំ អយំ អយ្យេ, បជគ្ឃិត្ថោ មយា សហ;
អជ្ជាបិ តេន វណ្ណេន, អតិវេលំ បជគ្ឃតិ។

“ឧព្ពរិយាបិហំ អយ្យេ, មន្តយាមិ រហោគតោ;
អនាមន្តោ បវិសតិ, បុព្ពេ អប្បដិវេទិតោ។

“លទ្ធទ្វារោ កតោកាសោ, អហិរិកំ អនាទរំ;
សហាយំ តេន ទោសេន, ទដ្ឋាហំ ទករក្ខិនោ”តិ។ (ជា. ១.១៦.២៤១-២៤៣);

តត្ថ **អជ្ជាបិ តេន វណ្ណេនា**តិ យថា ចរិយាយ បុព្ពេ មំ អនុពន្ធន្តោ មយា អនាថេន សទ្ធិំ ឯកតោវ ភុញ្ជន្តោ សយន្តោ ហត្ថំ បហរិត្វា មហាហសិតំ ហសិ, អជ្ជាបិ តថេវ ហសតិ, ទុគ្គតកាលេ វិយ មំ មញ្ញតិ។ **អនាមន្តោ**តិ រហោ នន្ទាទេវិយា សទ្ធិំ មន្តេន្តេបិ មយិ អជានាបេត្វា សហសាវ បវិសតិ។ ឥមិនា ទោសេន តំ អហិរិកំ អនាទរំ ទករក្ខសស្ស ទស្សាមីតិ។

អថ បរិព្ពាជិកា “មហារាជ, តវ សហាយកស្ស តាវ ឯសោ ទោសោ ហោតុ, បុរោហិតោ បន តវ ពហូបការោ”តិ តស្ស គុណំ កថេន្តី អាហ –

“កុសលោ សព្ពនិមិត្តានំ, រុតញ្ញូ អាគតាគមោ;
ឧប្បាតេ សុបិនេ យុត្តោ, និយ្យានេ ច បវេសនេ។

“បង្កោ ភូមន្តលិក្ខស្មិំ, នក្ខត្តបទកោវិទោ;
ព្រាហ្មណំ កេន ទោសេន, ទជ្ជាសិ ទករក្ខិនោ”តិ។ (ជា. ១.១៦.២៤៤-២៤៥);

តត្ថ **សព្ពនិមិត្តានន្តិ** “ឥមិនា និមិត្តេន ឥទំ ភវិស្សតិ, ឥមិនា ឥទ”ន្តិ ឯវំ សព្ពនិមិត្តេសុ កុសលោ។ **រុតញ្ញូ**តិ សព្ពរវំ ជានាតិ។ **ឧប្បាតេ**តិ ចន្ទគ្គាហសូរិយគ្គាហឧក្កាបាតទិសាឌាហាទិកេ ឧប្បាតេ។ **សុបិនេ យុត្តោ**តិ សុបិនេ ច តស្ស និប្ផត្តិជាននវសេន យុត្តោ។ **និយ្យានេ ច បវេសនេ**តិ ឥមិនា នក្ខត្តេន និយ្យាយិតព្ពំ, ឥមិនា បវិសិតព្ពន្តិ ជានាតិ។ **បង្កោ**តិ ឆេកោ បដិពលោ, ភូមិយញ្ច អន្តលិក្ខេ ច ទោសគុណេ ជានិតុំ សមត្ថោ។ **នក្ខត្តបទកោវិទោ**តិ អដ្ឋវីសតិយា នក្ខត្តកោដ្ឋាសេសុ ឆេកោ។ តំ កេន ទោសេន ទករក្ខសស្ស ទស្សសីតិ។

រាជា តស្ស ទោសំ កថេន្តោ អាហ –

“បរិសាយម្បិ មេ អយ្យេ, ឧម្មីលេត្វា ឧទិក្ខតិ;
តស្មា អច្ចភមុំ លុទ្ទំ, ទជ្ជាហំ ទករក្ខិនោ”តិ។ (ជា. ១.១៦.២៤៦);

តស្សត្ថោ – អយ្យេ, ឯស មំ បរិសមជ្ឈេ ឱលោកេន្តោបិ អក្ខីនិ ឧម្មីលេត្វា កុទ្ធោ វិយ ឧទិក្ខតិ, តស្មា ឯវំ អតិក្កមិត្វា ឋិតភមុំ អមនាបេន ឧក្ខិត្តភមុកំ វិយ លុទ្ទំ ភយានកំ តំ អហំ ទករក្ខសស្ស ទស្សាមីតិ។

តតោ បរិព្ពាជិកា “មហារាជ, ត្វំ ‘មាតរំ អាទឹ កត្វា ឥមេ បញ្ច ទករក្ខសស្ស ទម្មី’តិ វទសិ, ‘ឯវរូបញ្ច សិរិវិភវំ អគណេត្វា អត្តនោ ជីវិតម្បិ មហោសធស្ស ទម្មី’តិ វទសិ, កំ តស្ស គុណំ បស្សសី”តិ បុច្ឆន្តី ឥមា គាថាយោ អាហ –

“សសមុទ្ទបរិយាយំ, មហឹ សាគរកុណ្ឌលំ;
វសុន្ធរំ អាវសតិ, អមច្ចបរិវារិតោ។

“ចាតុរន្តោ មហារង្ខោ, វិជិតាវី មហព្ពលោ;
បថព្យា ឯករាជាសិ, យសោ តេ វិបុលំ គតោ។

“សោឡសិត្ថិសហស្សានិ, អាមុត្តមណិកុណ្ឌលា;
នានាជនបទា នារី, ទេវកញ្ញូបមា សុភា។

“ឯវំ សព្ពង្គសម្បន្នំ, សព្ពកាមសមិទ្ធិនំ;
សុខិតានំ បិយំ ទីឃំ, ជីវិតំ អាហុ ខត្តិយ។

“អថ ត្វំ កេន វណ្ណេន, កេន វា បន ហេតុនា;
បណ្ឌិតំ អនុរក្ខន្តោ, បាណំ ចជសិ ទុច្ចជ”ន្តិ។ (ជា. ១.១៦.២៤៧-២៥១);

តត្ថ **សសមុទ្ទបរិយាយ**ន្តិ សមុទ្ទបរិយាទសង្ខាតេន សមុទ្ទបរិក្ខេបេន សមន្នាគតំ។ **សាគរកុណ្ឌល**ន្តិ បរិក្ខិបិត្វា ឋិតស្ស សាគរស្ស កុណ្ឌលភូតំ។ **វិជិតាវី**តិ វិជិតសង្គាមោ។ **ឯករាជា**តិ អញ្ញស្ស អត្តនោ សទិសស្ស រញ្ញោ អភាវតោ ឯកោវ រាជា។ **សព្ពកាមសមិទ្ធិន**ន្តិ សព្ពេសម្បិ វត្ថុកាមកិលេសកាមានំ សមិទ្ធិយា សមន្នាគតានំ។ **សុខិតាន**ន្តិ ឯវរូបានំ សុខិតានំ សត្តានំ ឯវំ សព្ពង្គសម្បន្នំ ជីវិតំ ទីឃមេវ បិយំ, ន តេ អប្បំ ជីវិតមិច្ឆន្តីតិ បណ្ឌិតា វទន្តិ។ **បាណ**ន្តិ ឯវរូបំ អត្តនោ ជីវិតំ កស្មា បណ្ឌិតំ អនុរក្ខន្តោ ចជសីតិ។

រាជា តស្សា កថំ សុត្វា បណ្ឌិតស្ស គុណំ កថេន្តោ ឥមា គាថា អភាសិ –

“យតោបិ អាគតោ អយ្យេ, មម ហត្ថំ មហោសធោ;
នាភិជានាមិ ធីរស្ស, អណុមត្តម្បិ ទុក្កដំ។

“សចេ ច កិស្មិចិ កាលេ, មរណំ មេ បុរេ សិយា;
សោ មេ បុត្តេ បបុត្តេ ច, សុខាបេយ្យ មហោសធោ។

“អនាគតំ បច្ចុប្បន្នំ, សព្ពមត្ថម្បិ បស្សតិ;
អនាបរាធកម្មន្តំ, ន ទជ្ជំ ទករក្ខិនោ”តិ។ (ជា. ១.១៦.២៥២-២៥៤);

តត្ថ **កិស្មិចីតិ** កិស្មិញ្ចិ កាលេ។ **សុខាបេយ្យាតិ** សុខស្មិំយេវ បតិដ្ឋាបេយ្យ។ **សព្ពមត្ថន្តិ** ឯស អនាគតញ្ច បច្ចុប្បន្នញ្ច អតីតញ្ច សព្ពំ អត្ថំ សព្ពញ្ញុពុទ្ធោ វិយ បស្សតិ។ **អនាបរាធកម្មន្តន្តិ** កាយកម្មាទីសុ អបរាធរហិតំ។ **ន ទជ្ជន្តិ** អយ្យេ, ឯវំ អសមធុរំ បណ្ឌិតំ នាហំ ទករក្ខសស្ស ទស្សាមីតិ ឯវំ សោ មហាសត្តស្ស គុណេ ចន្ទមណ្ឌលំ ឧទ្ធរន្តោ វិយ ឧក្ខិបិត្វា កថេសិ។

ឥតិ ឥមំ ជាតកំ យថានុសន្ធិប្បត្តំ។ អថ បរិព្ពាជិកា ចិន្តេសិ “ឯត្តកេនបិ បណ្ឌិតស្ស គុណា បាកដា ន ហោន្តិ, សកលនគរវាសីនំ មជ្ឈេ សាគរបិដ្ឋេ អាសិត្តតេលំ វិប្បកិរន្តី វិយ តស្ស គុណេ បាកដេ ករិស្សាមី”តិ រាជានំ គហេត្វា បាសាទា ឱរុយ្ហ រាជង្គណេ អាសនំ បញ្ញាបេត្វា តត្ថ និសីទាបេត្វា នាគរេ សន្និបាតាបេត្វា បុន រាជានំ អាទិតោ បដ្ឋាយ ទករក្ខសស្ស បញ្ហំ បុច្ឆិត្វា តេន ហេដ្ឋា កថិតនិយាមេនេវ កថិតកាលេ នាគរេ អាមន្តេត្វា អាហ –

“ឥទំ សុណាថ បញ្ចាលា, ចូឡនេយ្យស្ស ភាសិតំ;
បណ្ឌិតំ អនុរក្ខន្តោ, បាណំ ចជតិ ទុច្ចជំ។

“មាតុ ភរិយាយ ភាតុច្ច, សខិនោ ព្រាហ្មណស្ស ច;
អត្តនោ ចាបិ បញ្ចាលោ, ឆន្នំ ចជតិ ជីវិតំ។

“ឯវំ មហត្ថិកា បញ្ញា, និបុណា សាធុចិន្តិនី;
ទិដ្ឋធម្មហិតត្ថាយ, សម្បរាយសុខាយ ចា”តិ។ (ជា. ១.១៦.២៥៥-២៥៧);

តត្ថ **មហត្ថិកាតិ** មហន្តំ អត្ថំ គហេត្វា ឋិតា។ **ទិដ្ឋធម្មហិតត្ថាយាតិ** ឥមស្មិំយេវ អត្តភាវេ ហិតត្ថាយ ច បរលោកេ សុខត្ថាយ ច ហោតីតិ។

ឥតិ សា រតនឃរស្ស មណិក្ខន្ធេន កូដំ គណ្ហន្តី វិយ មហាសត្តស្ស គុណេហិ ទេសនាកូដំ គណ្ហីតិ។

ទករក្ខសបញ្ហោ និដ្ឋិតោ។

សត្ថា ឥមំ ធម្មទេសនំ អាហរិត្វា “ន, ភិក្ខវេ, ឥទានេវ តថាគតោ បញ្ញវា, បុព្ពេបិ បញ្ញវា យេវា”តិ ជាតកំ សមោធានេន្តោ ឱសានគាថា អាហ –

“ភេរី ឧប្បលវណ្ណាសិ, បិតា សុទ្ធោទនោ អហុ;
មាតា អាសិ មហាមាយា, អមរា ពិម្ពសុន្ទរី។

“សុវោ អហោសិ អានន្ទោ, សារិបុត្តោ ច ចូឡនី;
ទេវទត្តោ ច កេវដ្ដោ, ចលាកា ថុល្លនន្ទិនី។

“បញ្ចាលចន្ទី សុន្ទរី, សាឡិកា មល្លិកា អហុ;
អម្ពដ្ឋោ អាសិ កាមិន្ទោ, បោដ្ឋបាទោ ច បុក្កុសោ។

“បិលោតិកោ ច ទេវិន្ទោ, សេនកោ អាសិ កស្សបោ;
ឧទុម្ពរា មង្គលិកា, វេទេហោ កាឡុទាយកោ;
មហោសធោ លោកនាថោ, ឯវំ ធារេថ ជាតក”ន្តិ។

ឧមង្គជាតកវណ្ណនា បញ្ចមា។

(ឆដ្ឋោ ភាគោ និដ្ឋិតោ។)